

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTE
VĒSTURES UN ARHEOLOĢIJAS NODAĻA

Zane Rozīte

**SIEVIETES LATVIJAS INTELIGENCĒ: STUDENŠU
SOCIĀLAIS PORTRETS (1919–1940)**

PROMOCIJAS DARBS

Darba zinātniskais vadītājs:
Dr. hist., profesors Ēriks Jēkabsons

RĪGA 2024

Promocijas darbs izstrādāts Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātē no 2016. līdz 2024. gadam. No 2022. līdz 2023. gadam darbs tapis ar Eiropas Sociālā fonda atbalstu projektā “LU doktorantūras kapacitātes stiprināšana jaunā doktorantūras modeļa ietvarā” (projekts Nr. 8.2.2.0/20/I/006) un ar Latvijas Zinātnes padomes atbalstu projektā “Sieviešu pārstāvniecība Latvijas kultūrā un sabiedrībā (1870–1940)” (projekts Izp-2020/1-0215).

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA

Eiropas Sociālais
fonds

I E G U L D Ī J U M S T A V Ā N Ā K O T N Ē

SATURS

ANOTĀCIJA	6
ANNOTATION	6
APZĪMĒJUMU SARAKSTS	7
IEVADS	8
AVOTU UN LITERATŪRAS APSKATS	15
1. SIEVIETE UN AUGSTĀKĀ IZGLĪTĪBA SOCIĀLI POLITISKO PROCESU KONTEKSTĀ (19. GS. OTRĀ PUSE – 1918. G.)	37
1.1. Izglītība kā sieviešu emancipācijas kustības problēmjaudājums	37
Sieviešu kustības attīstība	37
Sieviešu kustība un cīņa par izglītību	40
Sieviešu augstākās izglītības problēmas medikalizācija	44
Diskusijas par sieviešu izglītību Latvijas teritorijā	46
1.2. Sieviete un augstākā izglītība: vēsturiskā attīstība	51
Izglītības nomadisms	52
Sieviešu augstākās izglītības attīstība Krievijas impērijā	54
Sieviešu augstākās izglītības attīstība un Latvijas teritorija	60
2. SIEVIETES STĀVOKLIS LATVIJĀ (1918–1940)	65
2.1. Sievietes sociālais stāvoklis	65
Demogrāfiskie rādītāji	65
Nodarbošanās	68
Sieviete tiesiskajā kontekstā	75
2.2. Sieviete Latvijas izglītības sistēmā	76
Vidējā izglītība	76
Augstākā izglītība	82
3. IZGLĪTOTAS SIEVIETES REPREZENTĀCIJA	93
3.1. Izglītota sieviete un mātes loma	94
Izglītotas sievietes ķermenis	95
Izglītotas sievietes intelekts	100
3.2. Izglītota sieviete kā “modernā sieviete”	105
Modernā sieviete un sociālo lomu robežu šķērsošana	107
Modernā sieviete un paaudžu pretrunas	108
Modernās sievietes publiskā nosodīšana	110
3.3. Studente kā “modes sieviete”	112

Studēšana kā modes tendence	115
Studente un modernitāte ārējā veidolā	117
“Modes studente” kā vīra meklētāja	118
3.4. Izglītota sieviete kā intelektuāle	119
4. SIEVIETE – STUDENTE: STATISTIKAS DATI, SOCIĀLIE RĀDĪTĀJI	124
4.1. Tautība un pilsonība	124
4.2. Konfesionālā piederība	141
4.3. Sociālā izcelsme	143
4.4. Vecums	147
4.5. Iepriekšējā izglītība	151
4.6. Ģimenes stāvoklis	163
4.7. Nodarbošanās	166
5. SIEVIETE MĀCĪBU PROCESĀ	177
5.1. Studiju izvēle	177
Studenšu skaits Latvijas Universitātē	177
Sieviešu studiju izvēle pēc tautības	182
Diskusijas par sieviešu studiju izvēli publiskajā telpā	184
Studiju motivācija	187
5.2. Studiju gaita	198
Sarežģījumi studiju procesā	198
Mūžīgie studenti	200
Studiju pārtraukšana	201
Disciplinārie un studiju ētikas pārkāpumi	212
Pārkāpumi ārpus Latvijas Universitātes	218
6. AKADĒMISKI IZGLĪTOTA SIEVIETE LATVIJAS SABIEDRĪBĀ	225
6.1. Latvijas Universitātes absolventes	225
Statistikas dati	225
Absolventes padomju un vācu okupācijas periodā	236
6.2. Profesionālo jomu feminizācija	238
Medicīna	239
Farmācija	240
Zvērinātas advokātes	243
Pedagoģija	246
6.3. Akadēmiskā karjera Latvijas Universitātē	250
Sieviešu mācībspēku vecākā paaudze	252

Sieviešu kā jauno mācībspēku sagatavošana	255
Sieviete Latvijas Universitātē – no asistentes līdz docentei	262
Vīriešu mācībspēku attieksme	270
6.4. Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienība	274
Apvienības izveide	276
Sastāvs	279
Darbības virzieni	282
SECINĀJUMI	291
IZMANTOTIE AVOTI UN LITERATŪRA	300
PIELIKUMI	345
PERSONU RĀDĪTĀJS	360

ANOTĀCIJA

Promocijas darba mērķis ir izveidot Latvijas Universitātes studējošo sieviešu sociālo portretu laika posmā no 1919. līdz 1940. gadam, tādējādi pilnveidojot priekšstatu par sieviešu inteliģences veidošanos un sieviešu vietu plašākā sabiedrībā, raksturojot studentes pēc nozīmīgākajiem sociālajiem rādītājiem. Izmantojot plašu nepublicēto un publicēto avotu bāzi, tiek raksturoti studenšu demogrāfiskie un sociālie rādītāji, tiek analizēts mācību process, konstatējot kāda bija sieviešu studiju motivācija, sagatavotība studijām un sarežģījumi studiju gaitā. Darbā raksturots arī izglītotas sievietes tēls un sociālās lomas reprezentācija sabiedrībā un viņu pašreceptija, atklājot sieviešu sociālo lomu plašākā sabiedrības kontekstā. Tāpat darbā aplūkoti Latvijas Universitātes absolvenšu statistikas rādītāji, identificējot nozīmīgākās profesionālās jomas, kurās notika sieviešu pārstāvniecības palielinājums un pašas nozares feminizācija, tā identificējot Latvijas Universitātes akadēmisko vidi kā vienu nozīmīgākajiem plašākas sieviešu inteliģences grupas veidošanās faktoriem. Promocijas darbs sastāv no ievada, avotu un literatūras apskata, sešām pamatnodaļām un secinājumu daļas. To papildina izmantoto avotu un literatūras saraksts, personu rādītājs un pielikums.

ANNOTATION

The aim of this dissertation is to impart in-depth social portrait of female students of the University of Latvia in the period from 1919 to 1940, improving conception of the formation of women's intelligentsia and the role of women in the society, characterizing students according to the most important social indicators. Using a wide range of published and unpublished range of sources, this work characterizes the demographic and social indicators of the female students, analyses the study process, establishes the motivation for studies, preparation level and complications during the study process. The dissertation also characterizes the image and the representation of educated woman and her social role in society, as well as their self-reception, revealing the social role of women in a wider context. The work also examines the statistical indicators of female graduates of the University of Latvia, identifying the most important professional fields in which there was an increase of wider representation of professional women, and the feminization of these professional fields, thus identifying the academic environment of the University of Latvia as one of the most important factors in the formation of a wider group of women intelligentsia. The dissertation consists of an introduction, a review of sources and literature used, name index and an appendix.

APZĪMĒJUMU SARAKSTS

apr. – apraksts

ASV – Amerikas Savienotās Valstis

B. a. – Bez autora

BTA – Baltijas Tehniskā augstskola

f. – fonds

g. – gads

gs. – gadsimts

IAISA – Igaunijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienība

IFUW – Starptautiskā Akadēmiski izglītoto sieviešu apvienība (*International Federation of University Women*)

JLA – Jelgavas Lauksaimniecības akadēmija

l. – lieta

lp. – lapa

lpp. – lappuse

LAISA – Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienība

LK – Latvijas Konservatorija

LMA – Latvijas Mākslas akadēmija

LNA LVA – Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts arhīvs

LNA LVVA – Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs

LNB – Latvijas Nacionālā bibliotēka

LPSR – Latvijas Padomju Sociālistiskā Republika

LSOP – Latvijas Sieviešu organizāciju padome

LU – Latvijas Universitāte

LVA – Latvijas Valsts universitāte

māc. g. – mācību gads

PSRS – Padomju Sociālistisko Republiku Savienība

red. (Ed., Eds.) – redaktors, redaktori

RPI – Rīgas Politehniskais institūts

sast. – sastādītājs

skat. – skatīt

SKFBS – Studenšu korporāciju filistru biedrību savienība

IEVADS

Redzamākās sieviešu izglītības pārmaiņas tradicionāli saista ar 19. gs. un 20. gs. sākumu, kad būtiski sāka mainīties sieviešu sociālekonomiskais stāvoklis un sieviešu kā lielas sociālās grupas pastāvēšanas pamati. Industrializācijas, urbanizācijas, sabiedrības liberalizācijas un moderno nāciju veidošanās procesi 19. gs. otrajā pusē objektīvi noteica arvien pieaugošu sievietes darbību publiskajā sfērā. Industrializācija un urbanizācija ietekmēja saimniecisko apstākļu un sociālās vides mainību, ģimenes māsaimniecības lomas mazināšanos ekonomikā un ražošanā, kas noteica sieviešu, visbiežāk jaunu un neprecētu, masveida nodarbinātību ārpus ģimenes māsaimniecības, lai nodrošinātu savu eksistenci. Paplašinājās sieviešu nodarbinātības nozares, pieauga viņu skaits rūpniecībā, tirdzniecībā, apkalpojošā, kā arī izglītības sfērā, kas radīja pieprasījumu pēc praktiskas izglītības nodrošināšanas sievietēm. Savukārt moderno nāciju un nācijvalstu veidošanās noteica nepieciešamību nodrošināt formālu pamata un vidējo izglītību sievietēm, lai sekmētu viņu kā topošo sievu un māšu atbildību par pilsoņu (vīriešu) jaunās paaudzes kvalitatīvu pamatizglītošanu. Šie procesi kopumā padarīja sievieti “redzamu” sabiedrībai ārpus tradicionālās ģimenes dzīves.

Vienlaikus sabiedrībā saglabājās spēcīgs atbalsts patriarhālam sabiedrības modelim, kā kontekstā nostiprinājās “teorija” par nodalītu, bet komplementāru sabiedrības ikdienas sadalījumu publiskajā (profesionālajā) un privātajā (mājas) sfērā. Sievietes un vīrieša darbības sfēru konceptualizēšana un racionalizācija, nodalot viņu sociālās lomas, uzdevumus un darbības telpu, balstījās uz izpratni par sievieti un vīrieti kā bioloģiskām dzimumu (*sex*) būtņēm, no kā izrietēja arī viņu sociālais dzimums (*gender*), attiecīgi arī sociālie pienākumi un uzdevumi.¹ Turklāt Eiropā, tai skaitā arī Krievijas impērijas Baltijas guberņās, sieviešu “dabisko” vietu – ģimeni un mājas – paredzēja arī likuma priekšā, nosakot, ka neprecējusies, nepilngadīga sieviete atradās tēva aizbildniecībā, bet precētu sievieti pārstāvēja vīrs. Ideoloģiskie mēģinājumi ierobežot sievieti tradicionāli noteiktās, vīrietim pakļautās sociālajās attiecībās (ģimene–sieva–māte) noteica sabiedrības pretestību un antagonismu pret arvien plašāku sieviešu personiskās vēlmes iniciētu vai ekonomisko un sociālo apstākļu piespiedu veicinātu pārstāvniecību publiskajā sfērā. Šis konflikts veicināja organizētas sieviešu emancipācijas kustības rašanos Eiropā un Ziemeļamerikā 19. gs. otrajā pusē, sabiedrībā

¹ MICHELLE PERROT. Stepping Out. In: GEORGES DUBY, MICHELLE PERROT (Eds.). A History of Women in the West: Emerging Feminism from Revolution to World War, IV. London 1993, pp. 449–481, here p. 449.; Viena no pirmajām šīs “teorijas” pētniecēm, vēsturniece Barbara Welter 1966. gadā publicēja eseju “The Cult of True Womanhood”. Ar šo eseju viņa ieviesa ideju par “patiesās sievišķības kultu”, kas uzskatāmi atspoguļo “teoriju” par nodalītām dzimumu sfērām praksē ASV 19. gadsimtā. Sk.: Barbara Welter. The Cult of True Womanhood: 1820–1860. In: American Quarterly 1966, No. 2, pp. 151–174.

aktualizējot diskusijas par sievietes tēla un sociālās realitātes attiecībām jeb diskusijas par vēlamu un esošo sievietes sociālo lomu sabiedrībā un ģimenē, pienākumiem, tiesībām un iespējām. Šo diskusiju, kuras dēvēja arī par “sieviešu jautājumu, centrā izvirzījās arī disputi par nepieciešamību sievietēm nodrošināt izglītības tiesības, tai skaitā arī akadēmiskajā līmenī.

Augstāko izglītību līdz 19. gs. otrajai pusei kā publiskās sfēras izpausmi, kas gadsimtiem ilgi bija rezervēta tikai vīriešiem, iemiesoja absolūta maskulinitāte, bet augstskolas un akadēmisko vidi raksturoja institucionalizēts dzimumu dimorfisms.² Sieviešu emancipācijas kustības idejiskās nostādnes un aktivitātes līdz pat 19. un 20. gs. mijai primāri reprezentēja cīņa par sieviešu augstākās izglītības tiesībām, aizēnojot prasības pēc sieviešu politiskajām jeb vēlēšanu tiesībām. Vēsturnieki cīņu par sieviešu augstākās izglītības tiesībām dēvē par “zināšanu kariem” (*knowledge wars*), tā raksturojot gan sieviešu emancipācijas kustības, gan sieviešu izglītības pretinieku plašās aktivitātes šajā nozarē.³ Sieviešu augstāko izglītību uztvēra kā sabiedrības tradicionālās struktūras un sociālo attiecību apdraudējumu.

Savukārt sieviešu emancipācijas kustība augstāko izglītību instrumentalizēja, piešķirot tai vairākas kvalitātes kategorijas – kultūras, sociālo, ekonomisko un politisko. Akadēmisko izglītību sievietes uzlūkoja kā līdzekli sieviešu sociālekonomiskai un politiskai emancipācijai, praktiski uzlabojot sieviešu dzīves kvalitāti, veicinot sociālo mobilitāti, nodrošinot kvalificētāka darba perspektīvas un lielāku finansiālo patstāvību, kā arī veicinot sieviešu profesionalizāciju. Augstāko izglītību uzlūkoja arī kā instrumentu, kas ļautu sievietēm kļūt par “izglītotās elites” (*educated elite*) jeb inteligences daļu gan studentu statusā, gan pēc studiju beigšanas. Inteliģenci ierasti raksturoja ievērojami augstāks izglītības līmenis nekā pārējā sabiedrībā, kā arī iegūtās izglītības mērķtiecīga izmantošana, lai veidotu sabiedrības profesionālo, politisko, saimniecisko un kultūras eliti.⁴ Vienlaikus augstākā izglītība varēja nodrošināt lielāku sieviešu neatkarību un autonomiju sociālo attiecību perspektīvā. Izglītība sniedza sievietei mainīgu publiskās sfēras identitāti ārpus privātās sfēras, ko raksturoja statiska identitāte. Sieviešu izglītībai bija revolucionāra ietekme uz visu sabiedrību, ne tikai uz sievietēm kā noteiktu sociālu sabiedrību grupu.⁵

² KAREN OFFEN. The Second Sex and Baccalauréat in Republican France, 1880–1924. In: French Historical Studies 1983, No. 2, pp. 252–286, here p. 252.

³ LINA CARLS. Våp eller nucka?: kvinnors högre studier och genusdiskursen 1930–1970. Nordic Academic Press 2004, s. 39.; PATRICIA MAZON. Gender and the Modern Research University: The Admission of Women to German Higher Education, 1865–1914. Stanford 2003, p. 3; KATHARINA ROWOLD. The Educated Woman: Minds, Bodies, and Women’s Higher Education in Britain, Germany, and Spain, 1865–1914. New York, London 2010, p. 17.

⁴ VALTERS ŠČERBINSKIS. Starp ierakumiem un auditoriju. Latviešu studenti ilgstoša militāra un politiska konflikta apstākļos 1914.–1918. gadā. In: ĒRIKS JĒKABSONS (atb. red.). Karš un sabiedrība Latvijā 1914–1920. Rīga 2021, 265.–286. lpp., šeit 265.–266. lpp.; VICTOR KARADY. Elite Formation in the Other Europe (19th–20th Century). In: Historical Social Research. Special Issue: Elite Formation 2008, Vol. 33, pp. 9–17, here p. 11.

⁵ BARBARA MILLER SOLOMON. In the Company of the Educated Women.: A History of Women and Higher Education in America. New Haven, London 1985, p. xvii.

Eiropā un Ziemeļamerikā pirmās augstākās izglītības sievietēm iestādes tika dibinātas 19. gs. otrajā pusē un pakāpeniski tika atļauta arī sieviešu uzņemšana “vīriešu” augstskolās. Šo procesu, kas turpinājās arī starpkaru periodā, raksturoja augstskolu uzņemšanas noteikumu un augstākās izglītības feminizācija. Krievijas impērijā sievietēm līdz 20. gs. sākumam vienīgā iespēja iegūt pilnvērtīgu augstāko izglītību bija studijas Rietum- un Centrāleiropā. Vienlaicīgi attīstot un nostiprinot sieviešu vidējās izglītības sistēmu, Krievijas impērijā sievietēm tika piedāvāta alternatīva, bet nepilnvērtīga augstākās izglītības iegūšanas iespēja – mācības Augstākajos sieviešuursos, kurus sākotnēji dibināja lielākajās impērijas pilsētās – Pēterburgā, Maskavā, Kazaņā un Kijivā, kā privātas izglītības iestādes ar augstskolu mācību programmu. Tomēr šo institūciju statuss nebija vienlīdzīgs valsts augstskolām, kurās bija tiesības studēt tikai vīriešiem.

Kaut arī formāli sieviešu augstākās izglītības sākumi Latvijas teritorijā saskatāmi jau ar 1918. gada oktobrī vācu okupācijas apstākļos izveidotās Baltijas Tehniskās augstskolas dibināšanu, tomēr pilnvērtīgas augstākās izglītības tiesības sievietes ieguva tikai pēc Latvijas valsts proklamēšanas 1918. gada 18. novembrī.⁶ Latvijas teritoriju pēc Pirmā pasaules kara raksturoja politisko un militāro interešu sadursme, kultūru sajaukums un etniski jauktas teritorijas konteksts, kas uzlūkojams kā nozīmīgs piemērs, kas ataino ne tikai politiskos, bet arī sociālos procesus un sieviešu svarīgo lomu šajos procesos. Kā viens no primāriem jaunās Latvijas valsts uzdevumiem bija iekšpolitiskās sistēmas nostiprināšana. Tas iekļāva arī nacionālas valsts izglītības sistēmas izveidi, nodrošinot pilnvērtīgu un daudzveidīgu izglītību no pamata līdz akadēmiskajam līmenim. Tādējādi tika nostiprināta prasība pēc jauna tipa akadēmiskās izglītības institūcijas izveides, kura sniegtu pilnvērtīgu augstāko izglītību visai Latvijas sabiedrībai, primāri nodrošinot akadēmiski izglītotu pilsoņu – pārvaldes darbinieku, profesionāļu un intelektuāļu sagatavošanu, kas veicinātu neatkarīgās valsts saimniecisko un kulturālo attīstību, kā arī nostiprinātu latviešu nācijas pašapziņu.⁷

Šo uzdevumu īstenošanai 1919. gada 28. septembrī bijušās Rīgas Politehniskā institūta galvenajā ēkā Rīgā, Raiņa bulvārī 19, svinīgā atklāšanas sēdē tika atklāta Latvijas Universitāte

⁶ Padomju Latvijā 1919. gada 8. februārī saskaņā ar Latvijas Sociālistiskās Padomju Republikas valdības priekšsēdētāja Pētera Stučkas un izglītības komisāra Jāņa Bērziņa parakstīto dekrētu 1919. gada 8. februārī, pārņemot Rīgas Politehniskā institūta materiālo un zinātnisko bāzi un piederošās ēkas, tika izveidota jauna augstākā mācību iestāde – Latvijas Augstskola. Augstskola savu darbu pārtrauca 22. maijā līdz ar vācu un Pagaidu valdības bruņoto spēku ienākšanas Rīgā un Padomju Latvijas iestāžu evakuāciju. Ņemot vērā augstskolas īso darbības periodu, kā arī faktu, ka augstskolā par audzēkņiem uzņēma personas bez izglītības dokumentu uzrādīšanas un iestājpārbaudījumiem, kas noteica šīs institūcijas nepilnvērtīgo statusu kā augstākai mācību iestādei, padomju Latvijas Augstskolas darbība šī pētījuma ietvaros nav aplūkota. Sk.: ZANE ROZĪTE. Padomju Latvijas augstskola. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/107733-Padomju-Latvijas-augstskola> [skatīts 17.09.2023].

⁷ PER BOLIN. Between National and Academic Agendas: Ethnic Policies and ‘National Disciplines’ at the University of Latvia, 1919–1940. Stockholm 2012, p. 36.

(turpmāk – LU).⁸ Viena no būtiskākajām LU dibināšanas un darbības izpausmēm bija pilnvērtīgas augstākās izglītības tiesību piešķiršana sievietēm, kas līdz ar politisko vienlīdzību, ko noteica Latvijas Republikas Tautas padomes pieņemtais Latvijas Satversmes vēlēšanu likums, saskatāms kā viens no nozīmīgākajiem dzimumu līdztiesības rādītājiem. Sieviešu juridiskā līdztiesība, arī sieviešu līdztiesība izglītībā atspoguļoja ievērojamo sievietes lomas maiņu visās sabiedrības dzīves jomās ilgstošās karadarbības rezultātā, ko raksturoja sieviešu masveida sociālās, labdarības, ekonomiskās un politiskās aktivitātes.

Pirmajā mācību gadā Latvijas Universitātē uzņēma 650 sievietes, kas veidoja 48% no studentu kopskaita. Kaut arī turpmākajos gados studējošo sieviešu īpatsvars LU samazinājās, aplūkotajā laika periodā studējošo sieviešu īpatsvara ziņā Latvijas rādītājs Eiropas kontekstā saglabājās ļoti augsts. Sievietes veidoja vidēji 28–30% no Latvijas Universitātes kopējā studējošo skaita.⁹ Saistībā ar Latvijas Universitātes studējošo sieviešu problemātiku Latvijas historiogrāfijā raksturīga **“pirmo”, “ievērojamāko” un “latviešu”** pētniecība, identificējot pirmās latviešu studentes, pirmās latviešu – absolventes, pirmās latviešu – pasniedzējas un docentes, pirmās sievietes – zinātņu doktoras, kā arī koncentrēšanās uz noteiktām personām, caur kurām tiek reprezentētas sievietes akadēmiskajā vidē kopumā.¹⁰ Tādējādi, neraugoties uz ievērojamo studējošo sieviešu, kā noteiktas inteliģences grupas, skaita un īpatsvara pieaugumu, rezultātā arī plašāku sieviešu inteliģences veidošanos, joprojām iztrūkst visaptveroša izpratne, kas bija šīs sievietes, ko ļauj saskatīt studējošo sieviešu kolektīvās biogrāfijas analīze. Studējošo un akadēmiski izglīto sieviešu piemērs reprezentē arī plašāku kultūras, sociālekonomisko un politisko norišu iespaidu sabiedrībā. Tādējādi promocijas darbs pretendē sniegt ieguldījumu gan Latvijas 20. gs. sociālās vēstures, gan sieviešu vēstures izpētē, kas kā pētniecības nozare Rietumu historiogrāfijā nostiprinājusies sākot ar 20. gs. 70.–80. gadiem.

Sieviešu vēstures centrālais izpētes objekts ir sieviešu, kā noteiktas sabiedrības grupas, dzīves un pieredzes analīze. Sieviešu vēsture ievērojami paplašina vēsturisko redzējumu ārpus tradicionālās politiskās un militārās vēstures, kuras centrā ierasti bija varas attiecības un kuras galvenais virzītājspēks bija maskulinitāte un vīriešu hegemonija, bet sievietes loma bija margināla. Viena no iespējām, kā vispusīgāk iespējams izprast sieviešu lomu ģimenē un

⁸ Jaunā mācību iestāde sākotnēji tika saukta par Latvijas Augstskolu. Latvijas Universitātes nosaukumu tā ieguva pēc augstskolas Satversmes apstiprināšanas Saeimā 1923. gada 27. martā. Pētījumā nosaukums – Latvijas Universitāte – lietots attiecībā uz visu aplūkoto laika periodu (1919–1940).

⁹ Latvijas kultūras statistika: 1918.–1937. g. Rīga 1938, 63. lpp.

¹⁰ ALĪDA ZIGMUNDE. Sievietes Rīgas Politehniskajā institūtā 20. gadsimta sākumā. In: Inženierzinātņu un Augstskolu Vēsture 2017, Nr. 1, 108.–117. lpp.; ILGVARS GROSVVALDS, IVANS GRĪNEVIČS. Latvijas sievietes ceļā uz augstāko izglītību un zinātne. In: Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis, A daļa 2011, Nr. 5/6, 53.–67. lpp.; ILGVARS GROSVVALDS. Latvijas sievietes izglītībā un zinātnē (1860–1940). In: Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis, A daļa 2017, Nr. 2, 14.–26. lpp.; ILGVARS GROSVVALDS. Latvijas sievietes sabiedriskajā un valsts dzīvē un mākslā (1860–1944). In: Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis, A daļa 2019, Nr. 4, 6.–20. lpp.

sabiedrībā, identificēt dzimumu dinamikas attīstību un kopumā plašāk saprast kultūras, sociālekonomiskās un politiskās pārmaiņas sabiedrībā, ir aplūkot to arī caur sieviešu izglītības prizmu.

Darba pētnieciskā daļa hronoloģiski aptver Latvijas Universitātes darbību starpkaru periodā līdz 1940. gadam. Kā sākumposms noteikta Latvijas Universitātes dibināšana 1919. gadā, kas iezīmēja pilntiesīgas un pilnvērtīgas augstākās izglītības tiesību piešķiršanu visiem Latvijas iedzīvotājiem neatkarīgi no viņu dzimuma un tautības. Tas atspoguļoja tālaika akadēmiskajā pasaulē vispāratzīto principu, ka augstākās izglītības iestādēm jābūt atvērtām visām personām, nešķirojot viņus pēc dzimuma, etniskās vai šķiriskās piederības, kā galveno uzņemšanas kritēriju izvirzot pietiekamu intelektu un izglītības līmeni. Savukārt kā darba hronoloģiskā ietvara beigas izvēlēta padomju okupācija Latvijā 1940. gada jūnijā, jo līdz ar to procesu uzsākšanos, kas noveda pie Latvijas valsts pastāvēšanas pārtraukuma un inkorporācijas PSRS sastāvā, atbilstoši padomju ideoloģiskajām nostādnēm krasi mainījās Latvijas Universitātes, kas tika pārdēvēta par Latvijas Valsts universitāti (turpmāk – LVU), darbības raksturs. Strauji tika pārveidota LVU struktūra, mācību saturs tika ideoloģizēts, savukārt akadēmiskais personāls un studenti tika pakļauti represijām, krasi mainot mācību personāla un studentu sastāvu un raksturu.

Latvijā starpkaru periodā pastāvēja vēl trīs valsts augstākās mācību iestādes – Latvijas Mākslas akadēmija (turpmāk – LMA), Latvijas Konservatorija (turpmāk – LK) un Jelgavas Lauksaimniecības akadēmija (turpmāk – JLA), tomēr **darbā analizēts tikai Latvijas Universitātes piemērs**. To nosaka vairāki faktori. Pirmkārt, LMA un LK darbojās kā specializētas mākslas augstskolas un audzēkņu uzņemšanu noteica personas mākslinieciskais talants. Tas noteica mazskaitlīgu un specifisku audzēkņu sastāvu. Otrkārt, JLA darbība hronoloģiski aptver ļoti īsu laika periodu, tādējādi ierobežo plašāku secinājumu veikšanu. Darbā skatītas tikai to JLA studējošo sieviešu piemēri, kuras Jelgavas Lauksaimniecības akadēmijā turpināja Latvijas Universitātē pārtrauktās studijas. Treškārt, Latvijas Universitātes Satversme noteica universitātes kā augstākās izglītības, zinātnes un kultūras centra statusu Latvijā, kas noteica LU vadošo lomu neatkarīgās valsts inteliģences veidošanā.

Darba mērķis ir izveidot Latvijas Universitātes studējošo sieviešu sociālo portretu, tādējādi pilnveidojot priekšstatu par sieviešu inteliģences veidošanos un sieviešu vietu plašākā sabiedrībā, raksturojot studentes pēc galvenajiem sociālajiem rādītājiem. Šī mērķa sasniegšanai ir izvirzīti vairāki uzdevumi, kuri veido darba pētnieciskās nodaļas.

Lai sasniegtu darba mērķi, tika izvirzīti šādi uzdevumi:

- raksturot vispārējo sieviešu augstākās izglītības jautājuma un praktisko attīstību Eiropā un Latvijas teritorijā no 19. gs. sākuma līdz Pirmajam pasaules karam;

- raksturot vispārējo sieviešu sociālekonomiskā un tiesiskā stāvokļa kontekstu starpkaru Latvijā, īpašu uzmanību pievēršot sieviešu izglītības attīstības galvenajām tendencēm;
- analizēt sabiedrības priekšstatus par sieviešu izglītošanās procesu un kāda retorika izmantota izglītotas sievietes reprezentācijā un tipoloģizācijā Latvijas publiskajā telpā;
- balstoties uz avotu informāciju, analizēt studējošo sieviešu sociālo portretu pēc noteiktiem demogrāfiskiem un sociāliem rādītājiem, iezīmējot savstarpējo mijiedarbību ar sieviešu sociālo stāvokli plašākā Latvijas sabiedrības kontekstā;
- raksturot sievietes – studentes mācību procesā, konstatējot kāda bija viņu studiju motivācija, sagatavotība studijām, sieviešu sadalījums pa fakultātēm un viņu pieredze studiju procesā;
- sniegt ieskatu plašākas sieviešu inteliģences veidošanās un identitātes nostiprināšanas procesā, analizējot Latvijas Universitātes akadēmisko vidi kā vienu no nozīmīgākajiem plašākas sieviešu inteliģences grupas veidošanās faktoriem un raksturojot akadēmiski izglīto sieviešu skaitlisko un pārstāvniecības pieaugumu atsevišķās profesionālajās jomās.

Promocijas darba struktūra ir izstrādāta saskaņā ar izvirzītajiem pētījuma uzdevumiem. To veido sešas nodaļas. **Pirmā nodaļa** veltīta sieviešu augstākās izglītības jautājuma teorētisko nostādņu un vēsturiskās attīstības iezīmēšanai, bez kā nav izprotama sieviešu loma starpkaru Latvijas augstākās izglītības sistēmā. Nodaļā vispirms analizēta sieviešu augstākās izglītības jautājuma attīstības evolūcija sākot no 19. gs., aplūkojot kādi diskursi pavadīja izpratni par izglītības nepieciešamību sievietēm dažādos līmeņos un kādu retoriku izmantoja sieviešu izglītības atbalstītāji un pretinieki. Aplūkota arī sieviešu augstākās izglītības ideju reprezentācija Latvijas teritorijas publiskajā telpā līdz Pirmajam pasaules karam. Tālāk šajā nodaļā iezīmētas augstākās izglītības praktiskā attīstība un galvenās iezīmes, vispārīgi raksturojot Eiropas reģionu. Atsevišķa uzmanība pievērsta Krievijas impērijai, kas noteica sieviešu augstākās izglītības attīstību un iespējas Latvijas teritorijā.

Otrā nodaļa sniedz pārskatu par sievietes sociālo stāvokli Latvijā pēc neatkarīgas valsts proklamēšanas līdz padomju okupācijai 1940. gadā, analizējot sieviešu skaitu un sastāvu pēc dažādām demogrāfiskām pazīmēm – vecums, tautības ģimenes stāvoklis. Nodaļa raksturo arī sieviešu nodarbinātības skaitliskos rādītājus un nodarbošanās jomas un to izmaiņas aplūkotajā laika periodā. Izpratne par sieviešu sociālekonomisko un tiesisko stāvokli ir būtiska, jo ietekmēja studējošo sieviešu sastāva veidošanos. Kā atsevišķa sadaļa izdalīta Latvijas izglītības sistēmas raksturojums vidējās un augstākās izglītības līmenī, sīkāk analizējot sieviešu izglītības

pieredzi – skaitliskos rādītājus un apmeklēto skolu tipus, kā arī iezīmējot sabiedrības priekšstatus par sievietēm vēlamo izglītības līmeni un veidu.

Trešā nodaļa raksturo izglītoto sieviešu kā noteiktas sabiedrības grupas konstatēšanu, identitātes veidošanos un patības definēšanu un šo procesu atspoguļojumu publiskajā telpā starpkaru Latvijā. Nodaļā analizēta galvenās izglītoto sieviešu reprezentācijas izpausmes, atklājot starpkaru gados joprojām aktuālo konfliktu starp sievietes tradicionāli dabisko dzimtes lomu – mātes un sievas – uzdevumu izpildi un sociālo un ekonomisko apstākļu noteiktu nepieciešamību, vai arī sieviešu iniciētu pašrealizāciju publiskajā sfērā caur izglītību un profesijām.

Ceturtajā nodaļā analizēts Latvijas Universitātes studējošo sieviešu sastāvs pēc tautības, pilsonības, konfesionālās piederības, sociālās izcelsmes, vecuma, iepriekšējās izglītības, ģimenes stāvokļa un nodarbošanos, kas ļauj spriest arī par sociālekonomiskajiem procesiem plašākā kontekstā un sievietes lomu tajos.

Piektā nodaļa raksturo Latvijas Universitātes mācību procesu no sieviešu studenšu perspektīvas. Nodaļā analizēta sieviešu studiju izvēle, motivācija un ietekmējošie faktori. Tālāk nodaļā sīkāk raksturoti dažādi mācību procesa sarežģījumi, analizēta “mūžīgo studentu” parādība un sieviešu uzvedības normu pārkāpumu veidi un ietekmējošie faktori gan LU akadēmiskajā vidē, gan valsts līmenī. Šīs problēmas aplūkotas gan etnisko un ideoloģisko attiecību, gan dzimtes kategorijās. Neapšaubāmi nozīmīgs studentu sociālā portreta raksturojošs rādītājs ir arī studentu sabiedriskās dzīves organizēšana un aktivitātes, tomēr šajā darbā ierobežotā apjoma dēļ tās **nav analizētas**.

Noslēdzošajā **sestajā nodaļā** savukārt analizēti Latvijas Universitātes absolvenšu statistiskie rādītāji, sniedzot pārskatu par nozarēm, kurās bija saskatāms vislielākais un vismazākais akadēmiski izglītoto sieviešu skaita pieaugums. Šeit analizēts arī akadēmiski izglītoto sieviešu pārstāvniecības pieaugums noteiktās profesijās, tai skaitā arī LU mācībspēku sastāvā, kas iezīmēja šo nozaru feminizācijas procesu. Aplūkota arī profesiju feminizācijas procesa uztvere publiskajā naratīvā. Kā atsevišķa sadaļa izdalīta un aplūkota Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienības dibināšana un aktivitāšu klāsts, kas reprezentēja izglītoto sieviešu kā noteiktas sabiedrības grupas intereses un patības reprezentāciju.

Darbu papildina lietoto saīsinājumu saraksts, 43 grafiki un tabulas, pielikumi (attēli un fotoattēli), kā arī personu rādītājs.

AVOTU UN LITERATŪRAS APSKATS

AVOTI

Darbā izmantoti vairāku veidu publicētie un nepublicētie avoti: dokumentālie avoti, oficiālo iestāžu dokumenti, periodika, atmiņas un statistikas krājumi.

1. Nepublicētie avoti

1.1. Arhīvu dokumenti

Promocijas darbā visplašākā un nozīmīgākā izmantotā avotu grupa ir Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas valsts vēstures arhīvā (turpmāk – LNA LVVA) deponēto fondu dokumenti. Avotu izvēli un atlasī noteica pētījuma centrālais objekts – sieviete studente. Tādējādi būtiskākie dokumentālie avoti par studējošām sievietēm rodami Latvijas Universitātes¹¹ un Jelgavas Lauksaimniecības akadēmijas¹² fondu nepublicētajos dokumentos.

Latvijas Universitātes fondā apkopoti augstskolas izveides un darbības, studiju procesa, studentu un mācībspēku raksturojošas lietas, kas aptver laika periodu no augstskolas organizēšanas perioda 1919. gada vasarā līdz padomju okupācijai 1940. gadā, un no 1941. līdz 1944. gadam, aptverot augstskolas darbību nacistiskās Vācijas okupācijas periodā. Atbilstoši pētījumā definētajai hronoloģiskai robežai, darbā analizētas tās fondu daļas, kas attiecas uz laika posmu līdz 1940. gadam. Visplašāk kvantitatīvos un kvalitatīvos rādītājus, kas atklāj studējošo sieviešu kā noteiktas sabiedrības grupas sociālo portretu, atspoguļo – **Latvijas Universitātes fonda 1. aprakstā** apkopotās, līdz 1940. gada pavasarim studiju uzsākušo personu lietas, kuru lielākā daļa līdz šim pētniecībā nav izmantotas. Studentu personas lietās apkopoti tādi dokumentālie avoti kā personas dokumentu (dzimšanas apliecības, pasas, laulību apliecības) noraksti, iepriekšējās izglītības apliecinājoši dokumentu oriģināli un noraksti (gatavības apliecības – vidējās izglītības apliecības, iepriekš iegūtās augstākās izglītības diplomi), personas iesniegumi (par uzņemšanu augstskolā, pārcelšanu uz citu fakultāti vai nodaļu, iesniegumi par stipendiju piešķiršanu, lūgumi par studiju maksas, pārbaudījumu, eksāmenu termiņa noteikšanu un pagarināšanu), mācību procesa raksturojoši materiāli – studentu matrikulas, studiju grāmatiņas, noslēguma darbu kopsavilkumi un to recenzijas, diploma pārbaudījumu protokoli, prakses apliecinājumi, pagaidu diplomi.

Kaut arī attiecīgie dokumentālie avoti apkopo skaitliski lielu informācijas daudzumu par tādiem sociāliem rādītājiem kā studenšu vecums, tautība, konfesionālā piederība, pilsonība,

¹¹ Latvijas Universitāte. LNA LVVA, 7427. f.

¹² Jelgavas Lauksaimniecības akadēmija. LNA LVVA, 5636. f.

ievērojami mazāk arī par ģimenes stāvokli, sociālo izcelsmi un nodarbošanos, tomēr studentu personas lietas kopumā satur vienveidīgus dokumentālos avotus un vienveidīgu, tipveida informāciju, kas zināmā mērā ierobežo tēmas padziļinātu izpēti. Darba analīzi apgrūtināja arī apstākļi, ka ievērojams skaits studenšu personas lietas ir nepilnīgas, iztrūkstot dažāda veida dokumentiem. To ietekmēja vairāki faktori. Pirmkārt, Latvijas Universitātes darbības sākumposms sakrita ar pirmajiem pēckara gadiem. Kara apstākļos un bēgļu gaitās dažādi izglītību apliecināši dokumenti, arī personas apliecināši dokumenti, bija nozaudēti, iznīcināti vai atstāti iepriekš apmeklētājās, uz Krievijas teritoriju evakuētajās, mācību iestādēs. Zināmu laika periodu – 1919./1920. gadā – dokumentu nonākšanu Latvijā ierobežoja arī kara stāvoklis ar Padomju Krieviju. Otrkārt, daļa dokumentu tika nozaudēti, vai arī netika pienācīgi reģistrēti, arī universitātes pirmajos darbības gados, kad jaunās institūcijas darbība nebija pilnībā noregulēta. Treškārt, ievērojamam skaitam studenšu personas lietas ar jauniem dokumentiem papildināt neatļāva īsais studiju periods.

Studenta personas lietas “kodolu” veido – personas dokumenti, lūgumraksts par uzņemšanu LU un studenta matrikula. Līdzās šiem tipiskajiem dokumentiem, studentu personas lietas satur arī avotus, kas ļauj paplašināt studenšu sociālā stāvokļa analīzi. Tādi bija dažādi personas lūgumi par studiju pagarināšanu, pārbaudījumu nolikšanas termiņu pagarināšanu, norādot arī lūguma iemeslus – veselības stāvoklis, finansiālās problēmas un ģimenes apstākļi. Tā ir būtiska liecība par studenšu sociālekonomisko stāvokli. Vērtīgu biogrāfisko informāciju atklāj arī personas dzīves apraksti – dokumentālais avots, kas atrodams noteiktu studenšu personas lietās. Saskaņā ar LU Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes noteikumiem, fakultātes studenti lūgumam atļaut kārtot valsts eksāmenus pievienoja arī īsu “dzīves aprakstu”. “Dzīves aprakstos” sniegtās informācijas saturs un daudzums bija atkarīgs no katra studenta individuāli. “Dzīves apraksts” saglabājies arī to studenšu lietās, kuras turpināja studijas padomju okupācijas periodā, tas tika pievienots “Kadru uzskaites anketai”. Kaut arī šis dokumentālais avots bagātina pētījuma avoti bāzi un sniedz iespēju vairāk uzzināt par “dzīves apraksta” autoru, tomēr tas balstījās uz autora individuālo atmiņu un ir subjektīvs avots, kurā sniegtās ziņas jāsalīdzina ar citiem avotiem. Jāizvērtē arī šī avota tapšanas laiks, piemēram, padomju okupācijas periodā 1940.–1941. gadā un pēc 1944. gada tapušajos dzīves aprakstos nereti parādās ideoloģiski motivēta starpkaru LU darbības un arī Latvijas valsts kritika.

Personas lietās pieejamie dokumentālie avoti liecina, ka LU pieprasītā informācija no studiju kandidātiem un studentiem laika gaitā mainījās. Uz LU studentu matrikulām 1919./20. un 1920./21. mācību gados tika veikta atzīme par studenta iespējām noteiktos laikos (“rītā”, “visu dienu”, “pēc pusdienām”, “pēc pulksten 4”) apmeklēt lekcijas. Studenta veiktā atzīme ļauj spriest vai students strādāja algotu darbu, par ģimenes stāvokli vai citiem apstākļiem, kas

varēja ietekmēt studiju apmeklējuma iespējas. Turpmākajos gados šāda atzīme gan vairs netika veikta. Savukārt 1930. gados LU ieviesa divu veidu aptaujas anketas – jaunajiem studentiem un tiem, kuri studijas atsāka pēc pārtraukuma. Standartizētajās anketās studenti sniedza pamata biogrāfisko informāciju par savu personu, tai skaitā sociālo izcelsmi, un izglītības līmeni, kā arī norādīja vai strādāja algotu darbu un kāds bija studiju finansējuma avots. Šādas anketas Latvijas Universitāte ieviesa, lai nodrošinātu pilnvērtīgāku statistikas ziņu iesniegšanu Latvijas Valsts statistiskai pārvaldei pēc tās pieprasījuma.

Pamatinformācija par Latvijas Universitātes studentiem – vārds, uzvārds, dzimšanas datums un vieta, studiju sākuma gads, vai studijas ir pabeigtas vai nē, matriculas numurs, fakultātē un nodaļa, pabeigtā vidusskola un beigšanas gads – pieejama arī LNA Latvijas Valsts vēstures arhīva veidotajā **Latvijas Universitātes elektroniskajā studentu datubāzē**.¹³ Datubāzē apkopota informācija par 1919.–1944. gadā Latvijas Universitātē studiju uzsākušajām personām.¹⁴ Kaut arī datubāzē ļauj identificēt studentus pēc noteiktiem rādītājiem, tomēr tajā ievadītā informācija ir ļoti neprecīza un kļūdaina. Samērā bieži iztrūkst informācija par noteiktiem rādītājiem, piemēram, dzimšanas gads un dzimšanas vieta, tautība, lai arī attiecīgās studentu personas lietās šī informācija ir pieejama. Ja studenti bija mācījušies vairākās LU fakultātēs un nodaļās, nav ievērota konsekvence norādot, kurā fakultātē vai nodaļā tika uzsāktas studijas un kurā tika nobeigtas. Konsekvence nav ievērota, uzrādot arī studējošo sieviešu uzvārdus un to maiņu laulību gadījumā, respektīvi dažkārt meitas uzvārds norādīts iekavās, bet citreiz iekavās norādīts laulību uzvārds. Kļūdaina informācija bieži vien norādīta ailē “Studijas pabeigtas”, atzīmējot “jā”. Šajā gadījumā nav izšķirts vai persona beigusi LU ar diplomu un akadēmisko grādu, vai vienkārši beigusi pilnu fakultātes kursu, neaizstāvot diplomdarbu.

Būtiski, ka to studenšu personas lietas, kuras studijas uzsāka Latvijas Universitātē, bet turpināja mācības Jelgavas Lauksaimniecības akadēmijā, atrodamas **Jelgavas Lauksaimniecības akadēmijas fonda 1. aprakstā**. Šajās lietās pieejami līdzīgi satura un tipa dokumentālie avoti kā LU studentu personas lietās.¹⁵ Kopumā pētniecības gaitā analizētas 3000 LU un JLA studenšu personas lietas.

¹³ Latvijas Universitātes studentu datu bāze. Pieejams: <https://www.archiv.org.lv/studenti/index.php?id=2>

¹⁴ Datubāze balstīta uz Latvijas Universitātes fonda 1. aprakstā, 2. aprakstā (vācu okupācijas laikā studiju uzsākušo personas lieta, 1941.–1944. g.) un 4. aprakstā (1940. gadā – padomju okupācijas periodā studijas uzsākušās personas) apkopotajām studentu personas lietām.

¹⁵ Pētniecības gaitā analizētas arī LNA Latvijas Valsts arhīva (LNA LVA) Latvijas Mākslas akadēmijas fonda (485. f.) 1. aprakstā glabātās LMA audzēkņu personas lietas. Darbā šīs lietas izmantotas kā papildinošs informācijas avots, piemēram, identificējot sievietes, kuras studēja vairākās augstskolās.

Kā īpaši nozīmīga avotu grupa šim darbam jāatzīmē **Latvijas Universitātes darbinieku un mācībspēku personas** lietu kolekcija, kas arī glabājas Latvijas Universitātes fondā.¹⁶ Mācībspēku personas lietas informē par sieviešu iekļaušanos Latvijas Universitātes akadēmiskā un zinātniskā personāla sastāvā, atspoguļojot akadēmiskās izglītības nozīmi tieši sieviešu profesionālās darbības jomu paplašināšanās procesā aplūkotajā laika periodā. Tomēr, līdzīgi kā studentu personas lietas, mācībspēku personas lietas satur vienvēidīgus un tipveida dokumentālos avotus – personas dokumentu norakstus un oriģinālus, iepriekšējās izglītības apliecinājumus, personas iesniegumus un lūgumus (par zinātniski pētniecisko komandējumu un atvaļinājuma piešķiršanu), darba gaitu raksturojošus materiālus (dienesta gaitas apkopojums, komandējuma pārskati, lēmumi par ievēlēšanu amatā, algas izrakst u.c.). Šādi materiāli sniedz diezgan plašu informāciju par sieviešu mācībspēku personībām no sociālo rādītāju aspekta, bet tomēr neļauj padziļināti izpētīt sieviešu karjeras attīstības tendences un ierobežojumus Latvijas Universitātē.

Bez jau minētajiem aprakstiem, Latvijas Universitātes fondā atrodas arī lietas, kurās esošie dokumenti liecina par LU vēsturi kopumā un atsevišķu fakultāšu darbību,¹⁷ kā arī par mācībspēku un studentu skaitu un sastāvu un izmaiņām,¹⁸ papildinot ziņas, kas pieejamas citos avotos. Šajā kontekstā īpaši nozīmīgs ir LU fonda dokumentos atrodamās statistikas ziņas par mācībspēku un studējošo sastāvu pēc dzimuma vācu okupācijas periodā 1918. gadā dibinātajā Baltijas Tehniskā augstskolā, kas bija pirmā augstākā mācību iestāde Latvijā, kurā sievietes tika uzņemtas par pilntiesīgām studentēm.¹⁹ Šie dati nav atrodami publicētajos avotos.

Balstoties uz Latvijas Universitātes fondā glabāto dokumentu analīzi, iespējams rekonstruēt arī mācību procesa negatīvo pusi, ko raksturoja studentu akadēmiskie, ētikas un uzvedības normu pārkāpumi LU, kā arī dažādu tiesisko normu pārkāpšana ārpus akadēmiskās vides. Īpaši nozīmīga ir LU sarakste ar Iekšlietu ministrijas Politiskās policijas pārvaldi un tiesu iestādēm, kas aptver laika periodu no 1919. gada rudens līdz 1940. gada jūlija sākumam.²⁰

¹⁶ LNA LVVA, 7427. f., 13. apr.

¹⁷ LU Filoloģijas un filozofijas fakultātes protokolu grāmata. LNA LVVA, 7427-6-363; LU Organizācijas Padomes protokolu grāmata. LNA LVVA, 7427-6-1.

¹⁸ Ziņas par personām, kas atstātas pie Universitātes sagatavoties zinātniskai darbībai. LNA LVVA, 7427-6-82d; Ziņas par personām, kas atstātas pie Universitātes sagatavoties zinātniskai darbībai. LNA LVVA, 7427-6-82c; Statistikas ziņas par studentu, mācībspēku sastāvu, 1918–1933. g. LNA LVVA, 7427-6-54; Statistikas ziņas par studentu, mācībspēku sastāvu, 1933–1941. LNA LVVA, 7427-6-55; Komisijas atsaukmes par studentu sacensības darbiem, noteikumi par asistentiem, par mācībspēku zinātniskiem atvaļinājumiem. LNA LVVA, 7427-6-352.

¹⁹ Statistiskās ziņas par studentu un mācībspēku sastāvu, 1918–1920. LNA LVVA, 7427-6-53a.

²⁰ Studentu Tiesas instrukcijas, noteikumi, sarakstīšanās ar Izglītības ministriju, studentu disciplināro pārkāpumu lietas, dekānu un pasniedzēju paziņojumi par studentu pārkāpumiem, tiesu orgāni raksti par studentu aizturēšanu, arestēšanu un notiesāšanu par dažādām nelikumībām, studentu tiesas sēžu protokoli un spriedumu izraksti, Tiesu palātas, Apgabaltiesas un kara tiesas spriedumu noraksti studentu pārkāpumu lietās, studentu saraksti, kuri nav izpildījuši visas fakultātes prasības, 1919.–1926. g. LNA LVVA, 7427-6-269; Sarakste ar politpārvaldi, Rīgas apgabala tiesas prokuroru, fakultātēm u.c. par apcietinātiem, izslēgtiem, politiski neuzticamiem studentiem,

Dokumenti gan neatspoguļo studentu motivāciju pārkāpumu izdarīšanā vai detalizētākus pārkāpuma izdarīšanas apstākļus. Šajā dokumentu grupā apkopoti arī saraksti pa fakultātēm ar to studentu vārdiem, kuri nebija nokārtojuši noteiktas saistības – finansiālās vai mācību jautājumos. Tas ir būtisks avots, lai spriestu par to, cik izplatīta bija studentu mācību vai finansiālo parādu problēma, kas plašākā aspektā ļauj izdarīt secinājumus par studējošo sociālekonomisko stāvokli. Izmantotie materiāli attiecas arī uz Studentu tiesas darbību, kura bija atbildīga par studējošo nodarījumu izvērtēšanu un sprieduma lēmuma pieņemšanu. Studentu tiesas sēžu protokoli pamatā ļauj analizēt kādi bija studentu pārkāpumu veidi un pārkāpumu tendences, iegūtie fakti ļauj daļēji analizēt, kāpēc studenti rīkojās pretēji noteiktajām uzvedības un ētikas normām, kā arī sniedz priekšstatu vai un cik liela nozīme pārkāpuma akta veikšanā un tā izvērtēšanā bija pārkāpēja dzimumam, tautībai, politiskajai pārliecībai.

Vērtīgi materiāli atrodas arī dažādu LU studentu organizāciju fondu dokumentos. Šajos fondos uzglabātās dokumentu kolekcijas pamatā koncentrējas uz studentu organizāciju darbības mērķu, darbības virzienu un metožu, kā arī organizatoriskās struktūras atklāšanu, kas plaši raksturo studentu sabiedriskās aktivitātes. Tomēr darba ietvaros šo fondu dokumentālie avoti izmantoti kā informāciju papildinošs avots, papildinot ziņas par sociāliem rādītājiem. Īpaši nozīmīgs ir studentu **biedrības “Klints” fonds**.²¹ Biedrības, kura savu darbību balstīja marksisma ideoloģijā, arhīvu pēc 1934. gada 15. maija apvērsuma iekšlietas iestādes konfiscēja. Tas noteica, ka biedrības fondā ir saglabāta daudzveidīga un salīdzinoši pilnīga biedrības darbību raksturojoša dokumentācija.²² Fondā iekļautie dokumenti hronoloģiski aptver laika periodu no biedrības dibināšanas 1922. gadā līdz tās darbības pārtraukšanai pēc 1934. gada 15.

spriedumu izraksti politiskās un krimināllietās, studentu disciplinārlietas un studentu sarakstiem, kuriem aizliegts izsniegt lekciju naudas maksāšanas zīmes, 1926.–1930. g. LNA LVVA, 7427-6-270; Sarakste ar politpārvaldi, Rīgas apgabala tiesas prokuroru, fakultātēm u.c. par apcietinātiem, izslēgtiem, politiski neuzticamiem studentiem, spriedumu izraksti politiskās un krimināllietās, studentu disciplinārlietas un studentu sarakstiem, kuriem aizliegts izsniegt lekciju naudas maksāšanas zīmes, 1930.–1933. g. LNA LVVA, 7427-6-271; Sarakste ar politpārvaldi, Rīgas apgabala tiesas prokuroru, fakultātēm u.c. par apcietinātiem, izslēgtiem, politiski neuzticamiem studentiem, spriedumu izraksti politiskās un krimināllietās, studentu disciplinārlietas un studentu sarakstiem, kuriem aizliegts izsniegt lekciju naudas maksāšanas zīmes, 1933.–1936. g. LNA LVVA, 7427-6-272; Sarakste ar politpārvaldi, Rīgas apgabala tiesas prokuroru, fakultātēm u.c. par apcietinātiem, izslēgtiem, politiski neuzticamiem studentiem, spriedumu izraksti politiskās un krimināllietās, studentu disciplinārlietas un studentu saraksti, kuriem aizliegts izsniegt lekciju naudas maksāšanas zīmes, 1936.–1939. g. LNA LVVA, 7427-6-273; Sarakste ar politpārvaldi, Rīgas apgabaltiesas prokuroru, fakultātēm u.c. par apcietinātiem, izslēgtiem, un politiski neuzticamiem studentiem, spriedumu izraksti politiskās un krimināllietās, studentu disciplinārlietas un studentu saraksti, kuriem aizliegts izsniegt lekciju naudas maksāšanas zīmes, 3.01.1939.–3.07.1940. LNA LVVA, 7427-1-274.

²¹ Latvijas Universitātes studentu biedrība "Klints". LNA LVVA, 5029. f.

²² VALTERS ŠČERBINSKIS. Marksisms Latvijas Universitātē: studentu biedrība “Klints” un tās ideoloģija (1922–1934). In: Latvijas Arhīvi 2005, Nr. 3, 68.–84. lpp., šeit 69.–70. lpp.

maiņa apvērsuma. Papildinošas ziņas par studentu sociālo stāvokli sniedz dokumentu kolekcijā apkopotās biedru anketas,²³ kā arī biedru autobiogrāfijas.²⁴

Tēmas izpētē nozīmīgi ir bijuši arī dažādu sieviešu organizāciju dokumenti.²⁵ No sieviešu organizāciju fondiem šī darba tapšanā svarīgākais bija **Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienības fonds**.²⁶ Fondā glabātie dokumenti samērā pilnīgi un daudzpusīgi atspoguļo apvienības darbību, hronoloģiski aptverot laika periodu no apvienības organizēšanas un dibināšanas 1928. gadā līdz likvidācijai pēc padomju okupācijas 1940. gada vasarā. Fondā apkopoti valdes, pilnsapulču un atsevišķu apvienības struktūrvienību (komiteju, komisiju, sekciju) sēžu protokoli, sarakste ar citām Latvijas sieviešu organizācijām, kā arī ar Starptautiski akadēmiski izglītoto sieviešu apvienību, kuras dalībniece Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienība (turpmāk – LAISA) bija kopš 1929. gada. Apvienības izveide un darbība reprezentēja izglītoto sieviešu sociālās lomas pieaugšanu sabiedriskajā dzīvē, savukārt apvienības formulētie mērķi ietvēra akadēmiski izglītotās sievietes sabiedriskās un profesionālās lomas un tiesību stiprināšanu Latvijas sabiedrībā. Sēžu protokoli liecina par to, kā izglītotās sievietes vērtēja savu lomu, tiesības un pienākumus Latvijas sociālajā un profesionālajā vidē un kāda bija apvienības īstenotā darbības stratēģija, lai uzlabotu izglītoto sieviešu kā noteiktas sabiedrības grupas sociālekonomisko un tiesiski-profesionālo stāvokli.

Nozīmīgi dokumenti ir LAISA biedreņu saraksti, kuros apkopota pamatinformācija par viņām – vārds un uzvārds, iegūtais grāds un pabeigtā augstskola. Īpaši vērtīgas ir Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienības veiktās biedru un vispār izglītoto sieviešu aptaujas pēc Starptautiskās akadēmiski izglītotās sieviešu savienības pieprasījuma. Aptaujas anketas veidoja jautājumi par izglītības ietekmi darba meklējumos, par to, vai sievietes strādā ar iegūto izglītību saistītajā nozarē un vai nodarbošanās sniedz pietiekamus finansiālos līdzekļus, par ģimenes stāvokli, kā arī par to, vai sievietes jutušas diskrimināciju dzimuma dēļ un vai saņem līdzvērtīgu algu vīrietim u. c.²⁷ Kaut arī fondā apkopoto anketu skaits nav pilnvērtīgs, saglabājušās anketas atklāj pašu izglītoto sieviešu personīgos priekšstatus un vērtējumu par iegūtās izglītības nozīmi profesionālās darbības paplašināšanā, kas ir būtisks papildinājums citiem avotiem. Anketās atspoguļotie viedokļi atklāj arī liecības, ka izglītotās sievietes akūti identificēja profesionālajā jomā joprojām pastāvošo diskrimināciju, kas bija vērsta pret viņu dzimumu. Kaut arī šīs liecības ir atsevišķas un unikālas, tomēr, balstoties uz tām, iespējams attiecīgos secinājumus vispārināt un aplūkot plašākā kontekstā. Arī anketu trūkums, kā arī nepilnīgi aizpildīto anketu skaits ļauj

²³ Biedru anketas A-Z. LNA LVVA, 5029-1-11.

²⁴ Sapulču protokoli. Biedru autobiogrāfijas. Fotogrāfijas. LNA LVVA, 5029-1-21.

²⁵ Latvijas Sieviešu organizāciju padome. LNA LVVA, 2412. f.

²⁶ Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienība. LNA LVVA, 2261. f.

²⁷ Lūgums visām akadēmiski izglītotām sievietēm Latvijā. LNA LVVA, 2261-1-8.

veikt atsevišķus secinājumus. Daļēji tas liecina par nepilnīgi saglabātiem fonda dokumentiem, vienlaikus tā varbūt ir liecība LAISA biedru pasivitātei, kas ļauj analizēt cik plaša bija organizācijas ietekme, atpazīstamība un autoritāte sabiedrībā plašāk un tieši akadēmiski izglītoto sieviešu vidū. Šie dokumentālie avoti atklāj arī kāda bija pašu izglītoto sieviešu aktivitātes līmenis un pasivitātes iemesli.

Ziņu papildināšanai vai precizēšanai par studenšu personām papildus pētījumā izmantoti arī citu organizāciju un institūciju fondi,²⁸ tai skaitā arī **Izglītības ministrijas fondā iekļautās skolotāju cenzēšanas lietas.**²⁹ Skolotāju cenzēšanas lietās apkopotie dokumenti, tāpat kā studenšu personas lietās, arī raksturojami kā tipveida un vienveidīgi. To saturu tipiski veido skolotāju personas apliecināšanu dokumentu noraksti, izglītības apliecināšanu dokumentu noraksti, iesniegumi Izglītības ministrijai, dažādas izziņas, ko papildina arī skolotāju dienesta gaitu apraksti (ieņemamais amats un skola, nostrādātais laika periods), kā arī skolotāju autobiogrāfijas. Šie dokumentālie avoti ne tikai papildināja studenšu personas lietās iztrūkstošās ziņas, bet iegūtie dati informē par augstākās izglītības nozīmi skolotāja profesijas feminizācijas procesā starpkaru periodā. Sistematizējot iegūtos datus, tika iegūti arī dati par izglītoto sieviešu nodarbinātību pēc augstskolas beigšanas, atklājot kāda tad bija augstākās izglītības “vērtība” sieviešu profesionālajā izaugsmē un attīstībā.

Ar mērķi papildināt un precizēt ziņas par Latvijas Universitātē studējošām sievietēm, tēmas izpētei izmantoti arī **Igaunijas Nacionālā arhīva fondu** dokumenti. Pētījumā aplūkoti **Tērbatas Universitātes** un **Tartu universitātes** fondu daļas, kurā apkopotas studentu personas lietas,³⁰ kā arī studējošo iesniegtie izglītības apliecinājoši dokumenti laulību apliecības, izziņas no darba vietas.³¹ Tomēr attiecīgās fondu daļas ir ļoti nepilnīgas, un laika gaitā zudušas ievērojama daļa liecību par Tartu Universitātē studējošajiem gan Krievijas impērijas periodā, gan neatkarīgās Igaunijas periodā.

1.2. Latvijas Nacionālās bibliotēkas Reto grāmatu un rokrakstu krājums

Latvijas Nacionālās bibliotēkas Reto grāmatu un rokrakstu nodaļā glabājas daudzveidīgi privātpersonu arhīvi – arhivāļi, tai skaitā personu, kuru izglītības, profesionālās vai sabiedriskās aktivitātes bijušas saistītas ar Latvijas Universitāti starpkaru periodā studentu vai mācībspēku statusā.

²⁸ Rīgas pilsētas pasu kolekcija. LNA LVVA, 2996. f.; Latvijas Valsts kontrole. LNA LVVA, 1312. f., 25. apr.

²⁹ LNA LVVA, 1632. f., 1. apr.

³⁰ Tartu Universitātes studentu personas lietas. EEA, 2100. f., 1. apr.; Tērbatas Universitātes studentu personas lietas. EEA, 402. f., 1. apr.

³¹ Personas dokumenti (vidusskolas beigšanas apliecības, augstskolas diplomu, sekmju izraksti, pamatskolas beigšanas apliecības, arodskolu beigšanas apliecības, laulību apliecības, darba apliecības u. c.). A–K, 1910.–1944. g. EEA, 2100-11-14.

Atsevišķi arhivāliji apjomā ir ļoti nelieli, piemēram, filoloģes un LU docentes **Alīses Karlsones personālfondā** ir tikai astoņas glabājamās vienības – lietas.³² A. Karlsones personālfondā apkopotie avoti hronoloģiski aptver laika periodu no 1897. gada, kas sakrīt ar A. Karlsones mācību gaitām Jelgavas sieviešu ģimnāzijā, bet hronoloģiski noslēdzas ar 1947. gadu, kad viņa vadīja LVU Angļu filoloģijas un Ģermāņu filoloģijas katedras. Šajā fondā apkopoti viņas personas dokumenti, literārie apcerējumi, pētniecisko komandējumu pārskati un ziņojumi, lekciju piezīmes un konspekti, ceļojuma piezīmes, sarakste ar sabiedriskajiem darbiniekiem un pētniekiem, kā arī dažāda rakstura biogrāfiskie materiāli. Fondā uzkrātie dokumentālie avoti liecina ne tikai par A. Karlsones kā LU docentes profesionālo un sabiedrisko darbību, bet arī raksturo viņu kā sievieti-zinātnieci, atklājot pētniecisko aktivitāšu daudzveidību, kvalitāti un plašumu. Kaut arī A. Karlsonē nestudēja Latvijas Universitātē, viņas kā sievietes – zinātnieces un sievietes – LU mācībspēka piemērs, sniedz nozīmīgu materiālu, lai analizētu kā akadēmiski izglītotās sievietes iekļāvās LU mācībspēku sastāvā, kas bija sievietēm pavisam jauna profesionālā darbības joma Latvijā.

Darba izpētē izmantots arī apjomīgais baltu filoloģes **Dainas Zemzares personālfonds**, kuru patlaban veido 456 glabājamās vienības.³³ Fondā apkopotie dokumentālie avoti – disertācija, zinātniskie un populārzinātniskie raksti, apcerējumi, folkloras pieraksti, runu pieraksti, autormanuskripti, zinātniskie plāni un lekciju plāni, recenzijas, iespiesto grāmatu saraksti, veidotās vārdnīcas – sniedz visai daudzveidīgu priekšstatu par D. Zemzares zinātniski profesionālo darbību. Tomēr šie materiāli pamatā attiecas uz padomju okupācijas periodu pēc 1944. gada. Viņa 1945. gadā pieņemta darbā Latvijas Valsts universitātes Folkloras institūtā, paralēli lasot lekcijas filologiem, bet turpmākajos darbos strādājusi Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Vēstures un materiālās kultūras institūta Etnogrāfijas nodaļā, bet no 1953. gada – Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Valodas un literatūras institūtā. Pētījuma kontekstā būtiskāki bija dokumentālie avoti, kas attiecas uz starpkaru periodu – skolas burtnīcas, lekciju piezīmes, vēstules, diplomdarbi, dzīves apraksts, kas kalpo kā biogrāfisko ziņu papildinoši avoti. Vērtīgs avots ir D. Zemzares dienasgrāmata, ko autore ar vairākiem pārtraukumiem rakstījusi sākot no 1929. gada 11. janvāra, kas viņas dzīvē bija starpposms starp ģimnāzijas beigšanu un iestāšanos LU Filoloģijas un filozofijas fakultātē, līdz 1948. gadam. D. Zemzares personālfondā glabājas sešas dienasgrāmatas klades autores rokrakstā,³⁴ un dienasgrāmatu datorraksti, kas apvienoti

³² Alīses Karlsones personālfonds. LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, RXA 286.

³³ Dainas Zemzares personālfonds. LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, RXA 143.

³⁴ Dienasgrāmata, 1929. gada 11. janvāris – 1930. gada 19. aprīlis. LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, RX 143, 425; Dienasgrāmata, 1930. gada 1. oktobris – 1931. gada 9. marts. LNBA Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, RX 143, 426; Dienasgrāmata, 1931. gada 10. aprīlis – 23. decembris. LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, RX 143, 427.; Dienasgrāmata, 1932. gada 1. janvāris – 21. aprīlis. LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, RX 143, 428; Dienasgrāmata, 1932. gada 2. maijs – 1934. gada 16. janvāris; 1947. gada 13. oktobris – 1948. gada marts.

vienā dokumentā.³⁵ Dienasgrāmatas rakstīšanas laiks pamatā hronoloģiski sakrīt ar D. Zemzares studijām LU Filoloģijas un filozofijas fakultātē (1929–1939) un atspoguļo, lai arī subjektīvu, viņas kā studentes attieksmi par studiju procesu vispār. Nozīmīgi, ka epizodiski saskatāmi piemēri, kas ļauj analizēt kāda bija jauno sieviešu attieksme pret izglītību vispār, reaģējot uz šī jautājuma joprojām esošo aktualitāti sabiedrībā, un izglītības lomu tieši sieviešu profesionālajā, kā arī personīgajā izaugsmē, atklājot arī sieviešu studiju motivāciju. D. Zemzares priekšstati par sievieti un izglītības nozīmi ļauj rekonstruēt arī sabiedrības priekšstatus par izglītotu sievieti kā noteiktu sievietes tipu.

Papildus biogrāfisko informāciju, ziņas par izglītību, nodarbošanos, ģimenes stāvokli sniedz arī vairāki citi LNB Reto grāmatu un rokrakstu krājuma patstāvīgie personālfondi, kuru autores un līdzautore bija LU studentes starpkaru periodā.³⁶ Attiecīgo fondu materiāli sniedz plašākas liecības studenšu sociālekonomisko stāvokli studiju periodā, raksturojot tādas sociālās parādības kā bezdarbs, slimošana, dzīvesvietas trūkums u. c., kas bija apstākļi ar ko nācās saskarties studējošajiem kopumā.

1.3. Latviešu folkloras krātuves autobiogrāfiju kolekcija

Kā ļoti vērtīgi avoti pētījumā izmantoti Latviešu folkloras krātuves digitalizētās autobiogrāfiskās kolekcijas. Tēmas analīzei nozīmīgākā autobiogrāfiskā kolekcija ir advokātes un rakstnieces Marijas Bērziņas, īstajā vārdā Annas Dauges, atmiņas.³⁷ Atmiņas tapušas 20. gs. 80. gados, kad rakstniece dzīvojusi trimdā Polijā. Līdzīgi kā D. Zemzares dienasgrāmata, arī A. Dauges atmiņas sniedz nozīmīgu materiālu, lai izprastu izglītības nozīmi sieviešu patstāvīgas dzīves veidošanā, ļaujot analizēt arī sabiedrības priekšstatus par šo problemātiku. Atmiņās arī atklājas vērtīgas liecības par viņas studiju procesu LU Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātē un ar kādām grūtībām šajā procesā saskārās studenti, plašāk atspoguļojot noteiktas sociālās parādības. Atmiņās epizodiski parādās arī dzimtes perspektīva, atklājot kāda bija pasniedzēju attieksme pret studentēm akadēmiskajā vidē un sievieti profesionālajā vidē.

LNB Reto grāmatu un rokrakstu krājums, RX 143, 429; Dienasgrāmata, 1935–1940. LNB reto grāmatu un rokrakstu krājums, RX 143, 430.

³⁵ Dainas Zemzares dienasgrāmata, 192982111948: Zintas Zemzares noraksts. LNB reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, RX 143, 431.

³⁶ Hildegardes Reinhardes personālfonds. LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, A 252; Melānijas Vanagas personālfonds. LNB reto grāmatu un rokrakstu krājums, RXA 295; Mildas Priedulājas personālfonds. LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, RXA 331; Ņinas un Artūra Ģērmaņa personālfonds. LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, RXAA 296; Valērijas Siecenieces personālfonds. LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, RXA 354; vankinu dzimtas personālfonds. LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, RXA 302.

³⁷ Marijas Bērziņas atmiņas. Latviešu folkloras krātuve, Ak 198.; Atmiņu oriģināls mašīnrakstā glabājas LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļas Marijas Bērziņas fondā. Fonds atrodas apstrādes un katalogizācijas procesā un plānots, ka pētniekiem tas būs pieejams līdz 2023. gada beigām.

2. Publicētie avoti

2.1. Statistikas krājumi

Dati sievietes sociālā stāvokļa analīzei gūti statistikas izdevumos “Latvijas statistiskā gadagrāmata”,³⁸ ko sākot ar 1921. (par 1920. gadu) līdz 1939. gadam ik gadu izdeva Valsts statistiskā pārvalde, un Valsts statistiskās pārvaldes izdevumos par tautas skaitīšanas Latvijā rezultātiem.³⁹ Attiecīgie izdevumi sniedz izvērstus statistikas datus par demogrāfiskajiem rādītājiem – Latvijas iedzīvotāju skaita izmaiņām, sastāvu pēc dzimuma, tautības, konfesionālās piederības un vecuma. Tomēr jāņem vērā, ka 1920. gada statistikas dati raksturojami ar neprecizitāti, kā arī ar datu apšaubāmību, jo teritorijās, kuras bija tikko kā pievienotas Latvijai tautas skaitīšana nenotika vai arī to veica tikai daļēji (attiecībā uz dažādiem Latgales apriņķiem).

Statistikas avoti sniedz ziņas arī par sieviešu nodarbošanos. Vispilnīgākās ziņas par sieviešu nodarbošanos un arodiem sniedz tautas skaitīšanas ziņas, tomēr šie dati rūpīgi jāizvērtē, jo katrā tautas skaitīšanas reizē tautas skaitīšanas programma tika pilnveidota, papildinot aptaujas anketās ar jauniem jautājumiem. Paši statistiķi atzina, ka jautājumam par iedzīvotāju nodarbošanās katrā tautas skaitīšanas reizē pievērsta galvenā vērība, lai iegūtu pareizas un pilnīgas ziņas un novērstu iepriekšējo skaitīšanu nepilnības.⁴⁰ Piemēram, 1935. gada tautas skaitīšanas anketā, salīdzinot ar iepriekšējām tautas skaitīšanas reizēm, ieviests jautājums par saimniecisko un tehnisko stāvokli darbā. Tāpat jāņem vērā datu apkopošanas, apstrādes un aprēķināšanas metodes un to interpretācija, kas ir viens no nozīmīgākajiem ietekmējošiem faktoriem, izvērtējot tieši strādājošo sieviešu īpatsvaru iedzīvotāju vidū kopumā un sieviešu starpā atsevišķi.

Statistikas ziņas par iedzīvotāju nodarbošanos nav publicētas izdevumā par trešās tautas skaitīšanas rezultātiem Latvijā. Ar mērķi kompensēt iztrūkstošos statistikas datus par nodarbošanās rādītājiem 1930. gadu sākumā, dati iegūti arī izdevumā “Darba statistika”.⁴¹ Savukārt izvērstākas ziņas par inteliģentajiem bezdarbniekiem gūstamas sākot no 20. gadu beigām.⁴²

³⁸ Latvijas statistiskā gada grāmata: 1920. Rīga 1921; Latvijas statistiskā gada grāmata: 1924. Rīga 1925; Latvijas statistiskā gada grāmata: 1931. Rīga 1932; Latvijas statistiskā gada grāmata: 1939. Rīga 1939.

³⁹ Otrā tautas skaitīšana Latvijā: 1925. g. Rīga 1925–1928; Trešā tautas skaitīšana Latvijā 1930. gadā. Rīga 1930; Ceturtā tautas skaitīšana Latvijā 1935. gadā. Rīga 1936–1939.

⁴⁰ Trešā tautas skaitīšana, 4. lpp.; Ceturtā tautas skaitīšana, 8. lpp.

⁴¹ Darba statistika 1932. g. Rīga 1934.

⁴² Darba statistika 1929. g. Rīga 1930.

Statistikas datus par sieviešu izglītības līmeni papildina arī Izglītības ministrijas pārskati par Izglītības ministrijas Skolu departamenta darbību no 1919. līdz 1937./38. māc. g.⁴³ Pārskatos nav ietverti dati par pamatskolu darbību, bet tikai dati par vispārējās izglītības vidusskolām un specializētājām vidusskolām – aroda skolām, tehnikumiem, komercskolām un tehnikumiem, kas sniedz materiālu sieviešu izglītības līmeņa un tendenču attīstības analīzei laika gaitā. Attiecīgajos pārskatos iekļauti dati tikai par Izglītības ministrijas pārraudzībā esošajām skolām, bet ziņas par Lauksaimniecības ministrijas pakļautībā esošajām izglītības iestādēm iegūtas izdevumā “Latvijas kultūras statistika”.⁴⁴

Nozīmīgs statistikas avots ir izdevums “Tautas veselības statistika”,⁴⁵ ko Valsts statistikas pārvalde izdeva par laiku periodu no 1927. līdz 1938. gadam. Izdevumā apkopoti dati par reģistrēto ārstu un zobārstu skaitu, arī pēc dzimuma kritērija, un šī skaita izmaiņas pa gadiem, atspoguļot medicīnas nozares feminizāciju skaitliskā aspektā.

2.2. Atmiņas un memuārliteratūra

Akadēmiskās vides un intelektuālās dzīves problemātika starpkaru Latvijā atklājas arī laikabiedru atmiņās. Šī avotu grupa ir kritiski analizējama avotu subjektivitātes dēļ, tomēr tā ir būtiska, jo papildina oficiālos dokumentus. Pētījumā izmantotie atmiņu piemēri gan informē par studiju procesu kopumā, specifiski arī par mācību organizāciju, lekciju klausīšanos, pārbaudījumu kārtošānu, gan atspoguļo studentu sabiedrisko dzīvi, gan raksturo LU mācībspēkus, gan mācībspēku attieksmi pret studentiem, īpaši izceļot attieksmi pret sievietēm studentēm, par ko arhīva dokumentos informācija ir salīdzinoši ļoti maz. Šie aspekti uzskatāmi atklājas Melānijas Vanagas,⁴⁶ Natālijas Sinaiskas,⁴⁷ Valentīnas Lasmanes,⁴⁸ Elvīras Alises Bušas,⁴⁹ Līnas Birziņas⁵⁰ atmiņās. Nozīmīgi, ka šo sieviešu, kuras visas starpkaru periodā studēja Latvijas Universitātē, atmiņas ļauj analizēt sieviešu motivāciju studiju izvēlē, to ietekmējošos faktoros un to, kā sieviešu studiju vērtēja sabiedrība.

Rakstnieces Zentas Mauriņas autobiogrāfiskais stāstījums “Iedrīkstēties ir skaisti: kādas dzīves stāsts”⁵¹ sniedz materiālu, lai analizētu kā Latvijas Universitātes mācībspēku atlases

⁴³ Izglītības ministrijas Skolu departamenta un bijušo Skolu virsvaldes darbības pārskats: 1924/25. un 1925./26. mācības gads. Rīga 1927; Izglītības ministrijas Skolu departamenta un bijušo Skolu virsvaldes darbības pārskats. (1938). Rīga 1938.

⁴⁴ Latvijas kultūras statistika: 1918.–1937. g. Rīga 1938.

⁴⁵ Tautas veselības statistika: 1938. Rīga 1938.

⁴⁶ MELĀNIJA VANAGA. Dvēseļu pulcēšana. Dziesmu vara. Rīga 2018.

⁴⁷ NATALIJA SINAJSKAJA. Nasha Alma mater – Latvijiskij Universitet. In: Daugava 2003, Nr. 2–3, ss. 136–146.

⁴⁸ VALENTĪNA LASMANE. Nakts nav jau tikai gulēšanai: Valentīnas Lasmanes dzīvesstāsts. Rīga [2020].

⁴⁹ ELVĪRA ALISE BUŠA. Dievs, māci mani lūgt: veltījums man pašai. Rīga 2002; ELVĪRA ALISE BUŠA. Mana dzīve, manas domas, manas atmiņas. Rīga 1998.

⁵⁰ LĪNA BIRZIŅA. Mazais cilvēks uz lielā ceļa. Rīga 2004.

⁵¹ ZENTA MAURIŅA. Iedrīkstēties ir skaisti: kāds dzīves stāsts. [Toronto] 1958.

īstenotajā stratēģijā atklājās dzimtes perspektīva, un kā to vērtēja pati Z. Mauriņa no sievietes zinātnieces perspektīvas, tā atklājot savu personisko pieredzi pat ādu tēmu kā dzimšu reprezentācija publiskajā telpā.

Izmantotie atmiņu piemēri ne tikai raksturo cilvēku attieksmi, bet arī dažkārt informē par notikumiem un regulējumiem, par kuriem neliecina oficiālie dokumentālie avoti. Ārsta un LU Medicīnas fakultātes asistenta Kārļa Arāja atmiņas atklāj, kā Latvijas Universitāte neoficiāli ierobežoja sieviešu un nelatviešu tautības personu uzņemšanu Medicīnas fakultātē.⁵²

2.3. Prese

Viens no nozīmīgākajiem darbā izmantotajiem avotiem ir prese. Prese arvien uzlūkojama kā sabiedrības viedokļa atspoguļotāja par noteiktām sabiedrībā aktuālām tēmām, vienlaicīgi prese ir sabiedriskā viedokļa veidotāja, virzītāja un arī kontrolētāja. Prese ir arī viens no uzskatāmākajiem avotiem, kas atspoguļo viedokļu pārmaiņu procesu, noteiktu problēmu aktualizēšanu, vai arī noteiktu viedokļu tradīciju turpināšanu.

Preses materiāli pētījumā izmantoti, lai precizētu arhīvu avotos pieejamās ziņas, kā arī ar mērķi konkretizēt biogrāfiska rakstura datus, tomēr tie primāri ļauj spriest par sabiedriskās domas attieksmes attīstību pret izglītotu sievieti, kādi argumenti un izteiksmes veidi tika izmantoti, lai konstruētu izglītotas sievietes tēlu un kā caur izglītotas sievietes tēlu viedokļu līderi izprata sociālās, ekonomiskās, tiesiskās un kulturālās problēmas un to pārmaiņas sabiedrībā un valstī. Presē izglītotās sievietes tika identificētas kā noteikta sabiedrības grupa, kategorizējot un stereotipizējot viņas pēc noteiktām intelektuālām, rakstura un fiziskām iezīmēm. Viedokļu līderi caur presi ne tikai piedēvēja, bet arī pieprasīja no sievietēm konkrētus sociālās uzvedības modeļus.⁵³ Prese tādējādi bija nozīmīgs sociālās kontroles instruments, kas atspoguļoja arī noteiktu publicistu, viedokļu līderu un preses izdevēju ideoloģisko pārliecību.

Darbā izmantoti daudzveidīgi preses materiāli, no kuriem nosacīti varētu izdalīt 1) dienas laikraksti, kas sasniedza plašu sabiedrības daļu; 2) studentu prese; 3) specifiski sieviešu auditoriju uzrunājošie sieviešu žurnāli; 4) tematiskie izdevumi, kuri veltīta tādām tēmām, kā izglītība, kultūra, dabaszinātnes, farmācija u.c. Par sieviešu izglītības jautājumu un izglītotas sievietes kā specifiskas sabiedrības grupas problemātiku rakstīja ne tikai centrālie galvaspilsētas laikraksti, bet arī reģionālie laikraksti Kurzemē, Latgalē, Vidzemē un Zemgalē ("Kurzemes Vārds", "Latgales Vēstnesis", "Zemgales Balss", "Burtnieks"), kas apliecināja tēmas aktualitāti arī iedzīvotājiem ārpus galvaspilsētas. Būtiski, ka šīs reģionālās avīzes

⁵² KĀRLIS ARĀJS. Latviešu kauli: atmiņas par anatomikumu un antropoloģijas ziedu laikiem Latvijā. Rīga 2005.

⁵³ PAMELA J. SHOEMAKER, STEPHEN D. REESE. Mediating the Message: Theories of Influences on Mass Media Content. White Plains 1996, p. 34.; SERGE MOSCOVICI. Social Representations: Exploration in Social Psychology. New York 2001, p. 153.

raksturoja politiski labējais virziens. Minēto izdevumu rakstu analīze liecina, ka dominējošais naratīvs bija vērsts uz sieviešu “atgriešanu” mājās, uzsverot izglītības nozīmi sieviešu dzīvē tikai tik tālu cik tā nepieciešama mātes un sievas pienākumu izpildē.⁵⁴

Prese ļauj izsekot arī diskusiju evolūcijai par abu dzimumu kopapmācības vai šķirtas apmācības nepieciešamību un vēlamību. Nozīmīgi ir lielākie **centrālie dienas laikraksti** “Brīvā Zeme”, “Jaunākās Ziņas” un “Rīts”, kuri 30. gados atbilstoši K. Ulmaņa autoritārās valdības pieprasījumam, aktīvi propagandēja režīma viedokli, konstruējot sievietes tēlu dominējoši caur bioloģisko funkciju pildītājas lomu, sniedzot materiālu diskusiju attīstībai par šķirtu dzimumu apmācību skolās, kā arī sieviešu neuzņemšanu atsevišķu tipu skolās.⁵⁵ Par izglītotu sievieti presē rakstīja daudzi viedokļu līderi: izglītības darbinieks Longīns Ausējs, rakstnieki Līgotņu Jēkabs, Elija Kliene, Jānis Kronlīns un Viktors Eglītis, filozofs Teodors Celms, teologs Kārlis Kundziņš, ārsti Mārtiņš Zīle un Vilis Melnalksnis, sieviešu kustības aktīvistes un akadēmiski izglītotās sievietes Milda Palēviča, Karola Dāle un Anna Rūmane-Ķeniņa. Tas sniedz bagātīgu materiālu viedokļu daudzveidībai.

Sieviešu izglītības problemātiku, akadēmiski izglītotas sievietes reprezentāciju publiskās un privātās dzīves sfēras kontekstā apsprieda arī **sieviešu žurnāli**. Nozīmīgākie šīs grupas izdevumi ir pilsonisko sieviešu žurnāli “Zeltene”, “Sievietes Pasaule”, “Sieviete”, “Latviete”, “Nākotnes Sieviete”, kā arī Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas Sieviešu centra izdots žurnāls “Darba Sieviete”. Pilsoniskos sieviešu žurnālus raksturoja tradicionāls skatījums uz sievietes lomu sabiedrībā, kas noteica kritisku attieksmi pret sieviešu izglītības centieniem. Līdzīgi kā dienas laikrakstos, arī sieviešu žurnālos salīdzinoši lielu uzmanību ieguva izglītotas sievietes ķermeņa un intelekta novietošana diskusiju centrā.⁵⁶ Vienlaikus sieviešu žurnāli aktīvi izcēla sieviešu aktivitātes un profesionālos panākumus dažādās jomās, kontrastējot ar tradicionālo viedokli par sievietes primāro nepieciešamību sevi realizēt privātajā dzīvē.⁵⁷ Sieviešu žurnālu materiāli daļēji atklāj kā izglītotās sievietes interpretēja pašas sievietes, liecinot, ka viedokļu līderi pieturējās pie konservatīvā feminisma stila. Atšķirībā no pilsoniskajiem sieviešu žurnāliem, izdevumā “Darba Sieviete” sieviešu izglītības jautājums un

⁵⁴ VIKTORS EGLĪTIS. Par moderno sievieti. In: Zemgales Balss, 26.11.1925., 2. lpp.

⁵⁵ LONGĪNS AUSĒJS. Sieviešu ģimnāzijas. In: Jaunākās Ziņas, 05.06.1937., 2. lpp.; A. I. Vērtību pārvērtēšana. In: Brīvā Zeme, 07.07.1936., 381–383. lpp.; LĪGOTŅU JĒKABS. Vērtību pārvērtēšana. In: Brīvā Zeme, 06.06.1936., 9. lpp.; KAROLA DĀLE. Ko Karola Dāle domā par moderno sievieti. In: Rīts, 26.01.1936., 11. lpp.

⁵⁶ V. MELNALKŠŅA. Latvju sievietes!. In: Sieviete 1924, Nr. 1, 3.–4. lpp.; [B. A.]. Sievietes sagatavošana mātes uzdevumam. In: Sieviete 1924, Nr. 5, 115.–166. lpp.; R. DEISONS. Sievietes prāta dzīve. In: Zeltene 1931, Nr. 18, 2.–3. lpp.

⁵⁷ R. DEISONS. Mūsu jaunās zinātnieces. In: Zeltene 1935, Nr. 4, 7.–8. lpp.; PAULA JĒGERE-FREIMANE. Ko sieviete Latvijai devusi 20 gados un ko no viņas vēl gaida. In: Sievietes pasaule 1939, Nr. 1, 2.–5. lpp.

prasības pēc sieviešu izglītības reformēšanas netika skatīts tikai no dzimtes perspektīvas, bet analizēta kā sociāla un izglītības sistēmas problēma.⁵⁸

Informācijas ziņā daudzveidīgu materiālu sniedz **studentu prese**. Studentu preses saturu ietekmēja studentu, kā attiecīgo izdevumu satura veidotāju, pārlicība, ka akadēmiskās jaunatnes pienākums ir iesaistīties “sabiedriskās domas virzīšanā”, “nacionālo, sociālo, saimniecisko un kulturālo” problēmu risināšanā un ideja, ka students ir “aktīvs loceklis savas tautas likteņu veidošanā”.⁵⁹ Studentu preses izdevumi apsprieda Latvijas Universitātes iekšējo darbību, studiju organizatoriskos jautājumus, studentu sabiedriskās aktivitātes, studējošo pieredzi mācību procesā, iezīmējot tādas problēmas kā studentu materiālās grūtības, mācību līdzekļu un telpu trūkumu, kā arī pievērsa uzmanību tādām svarīgam jautājumam, “kas sagaida mūsu jaunatni pēc studiju beigšanas”.⁶⁰ Nozīmīgākie no izdevumiem ir Latvijas Universitātes studentu vienotņu vienkopas un Latvijas Universitātes studentu vienību savienības 1922.–1940. gadā izdots pilsoniskais laikraksts “Students”⁶¹ un LU studentu un studenšu korporāciju izdots nacionālistiskais laikraksts “Universitas”, kuru izdeva sākot ar 1930. gadu.

Reaģējot uz augstākās izglītības tiesību piešķiršanu sievietēm un viņu arvien pieaugošo skaitu un īpatsvaru studentu laikraksts “Students” jau 20. gadu sākumā, kā viens no pirmajiem, rosināja jautājumu apspriešanu par studējošo sieviešu, kā jaunas, bet pilntiesīgas akadēmiskās sabiedrības daļas lomu un pienākumiem akadēmiskajā vidē.⁶² Publikācijas raksturoja studējošo sieviešu kritika par nepietiekamu aktivitāti studentu sabiedriskajā darbā, tāpat pastiprināta uzmanība ir pievērsta diskusijām par studenšu izskatu un uzvedību, izceļot tādu sociālu parādību kā alkohola lietošanas, smēķēšanas, morālā pagrimuma (flirtēšana) izplatībai studējošo sieviešu vidū.⁶³ Studenšu audzināšanas diskursu, izpratni par studenšu morālo pagrimumu, to cēloņiem, ko saistīja ar “urbāno vidi” un “moderno laikmetu”, un piedāvātos risinājumus, laikrakstā noteica arī tās satura veidotāju un izdevēju piederība vienotnēm, kurā bija aizliegta alkohola lietošana un citi paradumi, kas negatīvi ietekmēja indivīda veselību. Studējošo sieviešu problemātiku galvenokārt iztirzāja vīrieši, parādot “izglītoto sieviešu” problemātiku kā vīriešu konstruētu. Vienlaikus laikraksts periodiski aicināja lasītājus iesaistīties diskusijās par studējošu sievieti dažādos aspektos (sociālā loma, pienākumi,

⁵⁸ K. DZILĻEJA. Sieviešu izglītība. In: Darba Sieviete 1924, Nr. 4, 11.–13. lpp.

⁵⁹ A. ŠD. Latviešu studentu laikraksti. In: Burtnieks 1931, Nr. 9, 859.–861. lpp.; šeit 859. –860. lpp.

⁶⁰ Ibidem, 860. lpp.

⁶¹ Laikraksta sākotnējie izdevēji bija inženierzinātņu students Kārlis Upesleja, pēc kura iniciatīvas 1925. gadā tika izveidota jauna tipa studentu organizācija – vienotne, kuras centrālais darbības motīvs bija “latviskums”.

⁶² M. A. Studenšu apvienības “Varavīksnes” priekšlasījums. In: Students, 30.11.1923., 3. lpp.; K. UPESLEJA. Kurp ejat latvju sievietes? In: Students, 29.09.1929., 3. lpp.

⁶³ J. ST. Par latvju studenti. In: Students, 15.10.1925., 3. lpp.; J. ST. Par latvju studenti (Beigas). In: Students, 22.10.1925. 3. lpp.; INTEGRALIS. Nenovēršamais posts. In: Students, 03.05.1929., 4. lpp.; L. TORGANI. Latvju studente un alkohols. In: Students, 29.09.1929., 6. lpp.

aktivitātes, skaits, uzvedība, izskats), kā rezultātā laikraksts atspoguļo arī pašu studējošo sieviešu viedokli.⁶⁴ Atšķirībā no laikraksta “Students”, “Universitas” pievērsa mazāk uzmanību studentēm akadēmiskajā vidē,⁶⁵ bet kā būtiskāku problemātiku uztvēra akadēmiski izglītoto sieviešu identitāti vispār un viņu lomu sabiedrībā plašāk.⁶⁶

Viedokļu papildināšanai darbā izmantota arī avīze “Studentu Dzīve”, kuru izdeva Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas Studentu sekcija un LU studentu biedrības “Klints” un “Zemgalija”. Kaut arī finansiālo līdzekļu trūkuma dēļ avīze tika izdota tikai 1924.–1925. gadā, vairāk raksti piedāvā atšķirīgu skatījumu uz akadēmiski izglītoto sieviešu jautājumu, ko noteica simpātijas pret marksistisko ideoloģiju.⁶⁷

Darba izpētē izmantots arī Latvijas akadēmisko izglītoto sieviešu apvienības izdevums **“Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi”**, kuru izdeva neregulāri no 1929. līdz 1939. gadam.⁶⁸ Žurnāls tika veidots kā informatīva rakstura izdevums un primāri tika izdots apvienības biedrēm (250 eksemplāri).⁶⁹ Izdevuma saturu veidoja pārskati par apvienības darbību, informējot arī par citu valstu izglītoto sieviešu apvienību aktivitātēm. 20. gs. 30. gadu otrā pusē izdevuma saturs tika pilnveidots, parādījās tematiski raksti par apvienības biedru nolasītajiem referātiem, kā arī pētījumi par sievietes sociālekonomisko un tiesisko stāvokli Latvijā.⁷⁰ LAISA regulāri informēja arī par savu biedru pētnieciskajām aktivitātēm, izveidojot arī atsevišķu rubriku “Sievietes-zinātnieces”, iztīrājot sieviešu akadēmisko un pētniecisko darbību universitātē.⁷¹ LAISA saturs gan pamatā tika veidots, lai informētu un izglītotu, nevis rosinātu uz viedokļu apmaiņu un diskusijām. Tādējādi LAISA izdevums izmantots ar mērķi precizēt un papildināt ziņas par LAISA darbību.

⁶⁴ [B. A.]. Jaunatnes problēmas (jautājumi un atbildes) (beigas). In: Students, 24.04.1931., 4. lpp.; [B. A.]. Latvju studente modernās sievietes lomā. In: Students, 04.03.1926., 2. lpp.; U. LIEPA, M. A. Atbilde uz jautājumu “Kurp ejat latvju sievietes”. In: Students, 01.02.1924. 2.–3. lpp.; M. ZIEMELE, A. UPMALS. Atbildes uz jautājumu “Kurp ejat latvju sievietes”. In: Students, 08.02.1924. 2. lpp.; [B. A.]. Studentes par sevi. In: Students 27.02.1927., 3. lpp.

⁶⁵ Šajā kontekstā pamatā uzmanība tika pievērsta studenšu korporāciju darbībai un aktivitātēm.

⁶⁶ ŅĪŅA ČĀKURE. Sievietes politiskie pienākumi. In: Universitas 1930, Nr. 4, 3.–4. lpp.; A. LOSKE. Ap rakstu “Akadēmiski izglītota sieviete kā sieva un māte”. In: Universitas 1937, Nr. 4, 70.–80. lpp.; O. ZVIRGZDIŅA. Akadēmiski izglītota sieviete kā māte un sieva. In: Universitas 1936, Nr. 13, 303.–305. lpp.

⁶⁷ KONSTANCE GRĪNBERĢE. Studējuša sieviete. In: Studentu Dzīve 1925, Nr. 4, 68.–70. lpp.; KONSTANCE GRĪNBERĢE. Studējuša sieviete (beigas). In: Studentu Dzīve 1925, Nr. 5, 97.–99. lpp.

⁶⁸ 1938. gadā Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienība tika pārdēvēta par Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu biedrību, līdz ar to LAISA izdevuma nosaukums 1939. gadā tika nomainīts uz “Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Biedrības Ziņojumi”.

⁶⁹ ZANE ROZĪTE. Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienība (1928–1940): īss ieskats tās darbībā. In: Latvijas Universitātes Žurnāls. Vēsture, 2022, Nr. 9/10, 59.–75. lpp. šeit 68. lpp.

⁷⁰ L. RATERMANE. Vēsturnieču sekcija. In: Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1933, Nr. 14–15, 252.–253. lpp.; M. LUCAUA. Precējušās sievietes valsts piederība kā starptautiskās kodifikācijas. In: Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1932, Nr. 10, 182.–188. lpp.

⁷¹ [B. A.]. Būvinziene Olga Apīnis. In: Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1936, Nr. 21–23, 399.–400. lpp.

LITERATŪRA

1. Zinātniskā literatūra

Ārzemju historiogrāfijā sieviešu izglītības vēsture ir nostiprināta kā fundamentāla pētniecības nozare, un sieviešu izglītības tēmai veltīti daudzi detalizēti pētījumi, aptverot gan atsevišķu valstu pieredzi, gan plašākus reģionus vienkopus, gan analizēta sieviešu augstākās izglītības attīstība starptautiskā kontekstā. Ņemot vērā tēmas specifiku, pētījumā izmantoti tādi darbi, kuri pamatā attiecināmi uz sieviešu augstākās izglītības attīstību Eiropā, tai skaitā Krievijas impērijā, kā arī ASV 19. gs. otrajā pusē un 20. gs. sākumā, jo izglītības procesi un pieredze attiecīgajos reģionos ietekmēja sieviešu augstākās izglītības attīstību arī Latvijas teritorijā. Citu reģionu pieredze aplūkota tikai epizodiski0 faktu papildināšanai un pieredzes salīdzināšanai.⁷²

Sieviešu izglītības vēstures pētniecībā ir konstatējamas vismaz trīs izpētes pieejas. Pirmkārt, institucionalizētā pieeja, uzsvaru liekot uz izglītības pārvaldes un skolu sistēmas attīstības, sieviešu augstāko mācību iestāžu veidošanās un darbības, mācību programmu satura analīzi.

Otrā pieeja analizē sieviešu aģenci izglītībā, identificējot sieviešu pārstāvniecības formas izglītības iestādēs – skolnieces, studentes, skolotājas, pasniedzējas, pētnieces, iztīrājot sieviešu daudzveidīgo pieredzi mācību procesā un profesionālo izaugsmi akadēmiskajā vidē.⁷³

Trešo pieeju raksturo postmodernisma un kultūras vēstures kā vēstures disciplīnas ietekme, interpretējot skolas un augstskolas un skolnieces/studentes un skolotājas/pasniedzējas caur varas un zināšanu pozīcijām. Izglītības iestādes tiek uztvertas kā sabiedrības disciplinēšanas instruments, kurā audzēkņiem tiek nodotas vēlamās zināšanas, vienlaikus izglītības iestādes tiek analizētas kā vide, kurā sievietes realizēja pretestību dominējošajiem vēstījumiem par sievietes lomu un vietu sabiedrībā.⁷⁴

Kā ļoti nozīmīgs pētījums attiecībā uz sieviešu augstākās izglītības attīstību Eiropā ir jāatzīmē britu vēsturnieces Katarīnas Rovoldas monogrāfija.⁷⁵ Vēsturniece salīdzinošā aspektā, analizē sieviešu augstākās izglītības vēsturi Lielbritānijā, Vācijā un Spānijā no 19. gs. 60.

⁷² LI TANG, HUGO HORTA. Women Academics in Chinese Universities: A Historical Perspective. In: Higher Education 2021, No. 82, pp. 865–895, here pp. 868–869.

⁷³ REBECCA ROGERS. Learning To Be Good Girls and Women. Education, Training and Schools. In: DEBORAH SIMONTON (ed.). The Routledge History of Women in Europe. London, New York 2006, pp. 93–133, here pp. 94–98.; CAROLE CHRISTEN-LECUYER. Les premières étudiantes de l'Université de Paris. In: Travail, genre et sociétés 2000, No. 4, pp. 35–50; FERNANDA PERRONE. Women Academics in England, 1870–1930. In: History of Universities 1993, No. 12(1), pp. 339–367.

⁷⁴ ALISON MACKINNON. Shaking the Foundations: On the (Im) Possibility of Writing a History of Women in Higher Education. In: JANE MARTIN, JOYCE GOODMAN (eds.). Women and Education. London, New York 2011, pp. 125–144, here pp.125–127.

⁷⁵ KATHARINA ROWOLD. The Educated Woman: Minds, Bodies, and Women's Higher Education in Britain, Germany, and Spain, 1865–1914. New York, London 2010.

gadiem, kad Lielbritānijā dibināja pirmās sieviešu augstākās izglītības iestādes – sieviešu koledžas, līdz Pirmajam pasaules karam. Viņa analizē sieviešu augstākās izglītības attīstības vēsturi sekojošu kategoriju – “ķermenis”, “prāts”, “mātišķība”, “nācija” – kontekstā. Vēsturniece konstatē, ka dominējošās idejas par sievietes prātu un ķermeni konceptuāli definēja viedokļus pret vai par augstākās izglītības tiesību piešķiršanu sievietēm aplūkotajā hronoloģiskajā periodā. Sievietes ķermeņa un prāta problemātika netika uztverta tikai kā medicīniska problēma, bet arī kā sociāls un politisks jautājums, kuru valstij nepieciešams kontrolēt nācijas attīstības labā. K. Rovolda aplūko kā diskusijas par sieviešu izglītību tika risinātas akadēmiskā un nacionālā līmenī, atļaujot, aizliedzot vai ierobežojot sieviešu izglītības procesu. Šīs diskusijas iekļāva arī prasības par to kā sievietes būtu nepieciešams kontrolēt tieši akadēmiskajā vidē, piemēram, nosakot kādās augstskolās sievietes drīkstēja studēt, kādus priekšmetus drīkstēja apgūt, vai drīkst studēt kopā ar vīriešiem. Autore gan nepiedāvā padziļinātu ieskatu kādi sociālās kontroles instrumenti pret sievietēm tika īstenoti akadēmiskajā vidē, tomēr konstatē, ka ārpus akadēmiskās vides izglītības iestādes tika uzlūktas kā ļoti nozīmīgi sabiedrības kontroles instrumenti.

Sieviešu cīņu par augstākās izglītības tiesībām Vācijā un jautājumu kā sieviešu izglītības prasības fundamentāli izaicināja vācu sabiedrību un valsts politiku savā monogrāfijā analizējusi vēsturniece Patrīcija Mazona.⁷⁶ Kaut arī abi iepriekšminētie darbi neskar Latvijas reģiona vēsturi, tomēr tie salīdzinošā aspektā ļauj analizēt diskusiju attīstību par sieviešu augstākās izglītības jautājumu Latvijas publiskajā telpā 19. gs. otrā pusē un 20. gs. sākumā.

Ļoti nozīmīgi ir pētījumi par sieviešu augstāko izglītības problemātiku Krievijas impērijā, kas vistiešāk ļauj izprast kādas bija izglītības iespējas un tendences sievietēm no Latvijas teritorijas. Rietumos jau 20. gs. 60.–80. gados pastiprināti tika aktualizēta Krievijas vēstures pētniecība, tādējādi vairāki fundamentāli darbi tapuši tieši ārpus Krievijas.⁷⁷ Sieviešu augstākās izglītības progresu valdības realizēto izglītības reformu un inteliģences aktivitāšu rezultātā Krievijā līdz 20. gs. sākumam savā disertācijā analizējusi amerikāņu vēsturniece Ruta Dudžeona.⁷⁸ Pastiprinātu uzmanību autore pievērsusi tieši augstāko sieviešu kursu izveidei un

⁷⁶ PATRICIA MAZON. *Gender and the Modern Research University: The Admission of Women to German Higher Education, 1865–1914*. Stanford 2003.

⁷⁷ DANIEL NEUMANN. *Studentinnen aus dem Russischen Reich in der Schweiz (1867–1914)*. Zurich 1987; SUSAN MILLER. *The Russian Student Colony in Zurich 1870–1873*. Dissertation. Chicago 1963; ALINE MASÉ. *Student Migration of Jews from Tsarist Russia to the Universities of Berne and Zurich, 1865–1914*. In: TAMAR LEWINSKY, SANDRINE MAYORAZ (Eds.). *East European Jews in Switzerland*. Berlin, Boston 2013; ANN HIBNER KOBLITZ. *Science, Women, and the Russian Intelligentsia: The Generation of the 1860s*. In: *The History of Science Society* 1988, No. 2, pp. 208–226.; RUTH A. DUDGEON. *The Forgotten Minority: Women Students in Imperial Russia, 1872–1917*. In: *Russian History*, 1982, Vol. 9, No. 1, p. 1–26.; SUSAN MILLER. *The Russian Student Colony in Zurich 1870–1873*. Dissertation. Chicago 1963.

⁷⁸ RUTH A. DUDGEON. *Women and Higher Education in Russia, 1855–1905*. Dissertation. George Washington University 1975.

darbībai. Tomēr pētījumā autore izmantojusi ierobežotu dokumentālo avotu bāzi, analizējot tikai ASV atmiņu institūcijās glabātos materiālus. Krievijas arhīvos deponētos avotus savā pētījumā analizējusi kanādiešu vēsturniece Kristīne Johansone.⁷⁹ Viņas 1987. gadā izdotās monogrāfijas centrālais izpētes objekts ir Krievijas politiskās kultūras analīze, kas noteica sieviešu augstākās izglītības attīstības ierobežojumus vai progresu. Pētījums ir ļoti svarīgs arī studējošo sieviešu skaita un sastāva (sociālā izcelsme, konfesijālā piederība) analīzes kontekstā.

Jāatzīmē, ka sieviešu izglītības vēstures pētniecībā raksturīga koncentrēšanās uz laika periodu līdz Pirmajam pasaules karam, analīzes centrā izvirzot tieši sieviešu kustības aktivitātes cīņā par sieviešu izglītības tiesībām. Attiecībā uz laika periodu pēc Pirmā pasaules kara, pētījumu skaits ievērojami samazinās, kā arī mainās centrālais objekts – no aktivitātēm uz studenšu un sieviešu kā zinātnieču un pētnieču kolektīvo portretējumu.⁸⁰ Studējošo sieviešu kā sociālas grupas reprezentāciju akadēmiskajā vidē savā disertācijā, un uz tās pamata tapušajā monogrāfijā, analizējusi zviedru vēsturniece Lina Karla.⁸¹ Jāatzīmē, ka monogrāfija hronoloģiski aptver laika posmu no 1930. līdz 1970. gadiem, tomēr periods pirms Otrā pasaules kara darbā izdalīts atsevišķi, ieskicējot arī 20. gs. 20. gadus. Autore sniedz pārskatu par studenšu kā sociālas grupas raksturojumu – skaitu, vecumu un sociālo izcelsmi attiecīgajā laika posmā, tomēr primārā uzmanība pievērsta viņu sociālai un kulturālai reprezentācijai un tēla konstruēšanai sabiedrībā.

Darbā izmantoti arī vairāki ārzemju autoru raksti. Zinātniskajos rakstos, tāpat kā monogrāfijās, uzsvērti lielāka uzmanība veltīta dažādiem sieviešu augstākās izglītības problemātikas aspektiem laika periodā no 19. gs otrās puses līdz Pirmajam pasaules karam, tomēr vairākos zinātniskos rakstos vēsturnieki analizējuši arī starpkaru periodu. Nozīmīgs ir poļu vēsturnieces Ivonas Dadejas pētījums par sievietēm zinātniecēm un mācībspēkiem poļu akadēmiskajā kultūrā starpkaru periodā.⁸² Autore, analizējot vairāku poļu zinātnieču biogrāfijas, izmantojusi dzimtes kategoriju kā pētniecības metodi un aplūko sieviešu iekļaušanos Polijas universitātēs. I. Dadejas pievērsusi uzmanību Polijas augstākās izglītības un zinātnes funkcionēšanas mehānismiem. Viņa pētījusi kā šie mehānismi tika īstenoti, lai ierobežotu sieviešu piekļuvi akadēmiskai videi, kas juridiski nebija ierobežota. Akadēmisko vidi viņa reprezentē kā realitātes atspoguļojumu, kurā valda androcentriskā (*androcentric*) jeb

⁷⁹ CHRISTINE JOHANSON. *Women's Struggle for Higher Education in Russia, 1855–1900*. Kingston and Montreal 1987.

⁸⁰ ROGERS, *Learning To Be Good Girls and Women*, p. 97.

⁸¹ LINA CARLS. *Våp eller nucka?: kvinnors högre studier och genusdiskursen 1930–1970*. Nordic Academic Press 2004.

⁸² IWONA DADEJ. *The Gender Order and the Disassembling Protagonists: Polish Academic Culture in the First Half of the Twentieth Century as an Illustrative Example*. In: *Acta Poloniae Historica* 2018, No. 117, pp. 27–50.

maskulīna zināšanu un akadēmiskās kultūras sistēma. Raksts ļauj salīdzināt un identificēt līdzīgas problēmas un procesus Latvijas Universitātes akadēmiskajā kultūrā starpkaru periodā.

Nacionālisti starpkaru Latvijas publiskajā telpā kā piemēru piesauca Ungārijā realizēto augstākās izglītības politiku etnisko attiecību un dzimtes kontekstā. Darba izpētē nozīmīgas bija ungāru vēsturnieces Katalinas Fenves publikācijas.⁸³ Viņa analizējusi pret ebreju studentiem un sievietēm studentēm vērsto ierobežojumus Ungārijas augstākajā izglītības sistēmā no 19. gs. beigām līdz Otrajam pasaules karam. Viņa pētījusi ar kādām metodēm, pasākumiem un ar kādu likumdošanu tika ierobežota divu noteiktu sabiedrības grupu – sieviešu un ebreju – uzņemšana augstskolās, kā šo pasākumu ietekmē procentuāli mainījās studentu sastāvs, kādi diskursi publiskajā telpā raksturoja pret sievietēm un ebrejiem vērsto retoriku, kas tika sankcionēta valsts līmenī.

Latvijas historiogrāfijā lielāka uzmanība veltīta tieši sieviešu augstākākās izglītības jautājuma teorētiskās attīstības analīzei 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā, bet avotu trūkuma dēļ izglītības praktiskai attīstībai šajā laika periodā pētnieki Latvijā līdz šim ir pievērsušies drīzāk epizodiski un fragmentāri. Raksturīgi, ka sieviešu jautājuma un izglītotu sieviešu tēla attīstību sākot no 19. gs. otrās puses, padziļināti analizējuši literatūrzinātnieki. Linda Kusiņa savā promocijas darbā pievērsusies sieviešu tēla attīstībai latviešu rakstniecībā laikā no 1870. līdz 1920. gadam, atsevišķu uzmanību veltot arī izglītotas sievietes tēla attīstībai un diskusiju raksturojam par sieviešu izglītību Latvijas publiskajā telpā.⁸⁴ Literatūrzinātniece Eva Eglāja-Kristone savā pētījumā “Sievišķības konstruēšanas sociālie un kultūras aspekti 19. un 20. gadsimta mijas latviešu kultūrā” detalizēti analizējusi 19. gs. latviešu sabiedrības izpratni par sieviešu izglītības jautājumu un izglītotas sievietes tēlu, analizējot to ne tikai dzimtes identitātes pārmaiņu kontekstā, bet arī sasaistot ar latviešu nācijas sociālo un ekonomisko problēmu attīstību.⁸⁵

Viens no pirmajiem nozīmīgākiem pētījumiem, kur aplūkota sieviešu izglītības problemātika ir publicistes Lilijas Brantes 1931. gadā izdots darbs “Latviešu sieviete”, kur autore sniegusi vispārēju pārskatu par sieviešu izglītības attīstību no 18. gs., kad viņa konstatējusi pirmās ziņas par meiteņu izglītību Vidzemē, līdz 1920. gadu beigām, sniedzot

⁸³ KATALIN FENYVES. When Sexism Meets Racism: the 1920 Numerus Clausus Law in Hungary. In: E-Journal of the American Hungarian Educators Association 2011, No. 4, pp. 1–15; KATALIN FENYVES. A Successful Battle for Symbolic Space: The Numerus Clausus Law in Hungary. In: VICTOR KARADY, PETER TIBOR NAGY (eds.). The Numerus Clausus in Hungary: Studies on the First Anti-Jewish Law and Academic Anti-Semitism in Modern Central Europe. Budapest 2012, pp. 151–164.

⁸⁴ LINDA KUSIŅA. Sieviešu jautājums un sievietes tēls latviešu rakstniecībā 1870–1920. Promocijas darbs. Latvijas Universitāte. Rīga 2013.

⁸⁵ EVA EGLĀJA-KRISTONE. Sievišķības konstruēšanas sociālie un kultūras aspekti 19. un 20. gadsimta mijas latviešu literatūrā. In: BENEDIKTS KALNAČS, PAULS DAJA, EVA EGLĀJA-KRISTONE, KĀRLIS VĒRDIŅŠ. Fin de siècle literārā kultūra Latvijā : apceres par literatūras sociālo vēsturi. Rīga 2017, 201.–318. lpp.

statistikas ziņas par sieviešu skaitu Latvijas Universitātē kopā un atsevišķi pa fakultātēm.⁸⁶ Vispārīgu ieskatu par sieviešu izglītības attīstību 19. gs. otrā pusē devusi arī vēsturniece Vita Zelče, tomēr augstākās izglītības jautājums viņa analizējusī minimāli, identificējot pirmās latviešu studentes un augstskolas, kurās viņas studējušas, virspusēji ieskicējot arī sieviešu augstākās izglītības attīstības raksturojumu Krievijas impērijā.⁸⁷

Latvijas historiogrāfijā sieviešu augstākās izglītības vēsturei veltīti vairāki **zinātniski raksti**, tomēr šīs publikācijas nesniedz padziļinātu analīzi par sieviešu augstākās izglītības attīstību, vai par kādu ar studējošām sievietēm saistītu problemātiku.⁸⁸ Šie raksti drīzāk ir vispārīgs statistikas datu pārskats un biogrāfisku datu apkopojums, izceļot atsevišķas Latvijas vēsturē zināmas personības, turklāt atsevišķos gadījumos zinātniskais aparāts balstīts nevis uz padziļinātu avotu analīzi, bet uz uzziņu literatūrā sniegtās informācijas pārstāstu.⁸⁹ Vairākas publikācijas veltītas arī atsevišķām sievietēm – zinātniecēm un LU pasniedzējām starpkaru periodā. Šīs publikācijas arī pamatā sniedz biogrāfisko datu un dzīves gājuma informācijas apkopojumu,⁹⁰ kā arī pārskatu par viņu ievērojamākajām profesionālajām un sabiedriskajām aktivitātēm.⁹¹ Plašāku rakstu par sievietēm LU mācībspēku sastāvā uzrakstījusi ķīmiķe Valda Ozoliņa. Publikācijas autore apkopojusi informāciju par sieviešu mācībspēku skaitu un viņu ieņemtajiem amatiem LU līdz 1939. gadam. Tomēr arī šī raksta fokuss ir biogrāfisko datu – dzimšanas un nāves gads, dzimšanas vieta, iepriekšējā izglītība, zinātniskā joma, kurā specializējas – apkopojums. Rakstā nav analizēts LU mācībspēku atlases un komplektēšanas konteksts, nav pētīts, vai un kā sieviešu iesaisti mācībspēku sastāvā ietekmēja dzimtes aspekts, tāpat plašāk nav aplūkots sieviešu sociālais stāvoklis Latvijā kopumā.⁹² Būtiski, ka šajos rakstos uzmanība pievērsta tikai latviešu tautības studenšu un akadēmisko mācībspēku piemēriem. Izņēmums ir publikācija, kura aplūkots LU lektores, itālietes Klāras Koisones-Gersoni piemēru.⁹³ Tomēr autoru uzmanība primāri pievērsta K. Koisones-Gersoni profesionālās un

⁸⁶ LILJA BRANTE. Latviešu sieviete. Rīga 1931.

⁸⁷ VITA ZELČE. Nezināmā: Latvijas sievietes 19. gadsimta otrajā pusē. Rīga 2002.

⁸⁸ ALĪDA ZIGMUNDE. Sievietes Rīgas Politehniskajā institūtā 20. gadsimta sākumā. In: Inženierzinātņu un Augstskolu Vēsture 2017, Nr. 1, 108.–117. lpp.

⁸⁹ ILGVARS GROSVALDS, IVANS GRĪNEVIČS. Latvijas sievietes ceļā uz augstāko izglītību un zinātnei. In: Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis, A daļa 2011, Nr. 5/6, 53.–67. lpp.

⁹⁰ ILGVARS GROSVALDS. Latvijas sievietes izglītībā un zinātnē (1860–1940). In: Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis, A daļa 2017, Nr. 2, 14.–26. lpp.; ILGVARS GROSVALDS. Latvijas sievietes sabiedriskajā un valsts dzīvē un mākslā (1860–1944). In: Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis, A daļa 2019, Nr. 4, 6.–20. lpp.

⁹¹ IVETA ĶESTERE, GUNTA MARIHINA. Latvijas Universitātes privātdocentes Alīses Karlsones (1881–1959) profesionālā un sabiedriskā darbība. In: Latvijas Universitātes Raksti 2012, 780. sēj., 175.–181. lpp.; GUNDEGA OZOLIŅA. Marija Tauja-Thielman (1889–1975), a Latvian plant physiologist, promoter of university education: in commemoration of her 120th anniversary. In: Proceedings of the Latvian Academy of Science, Section B 2010, No. 6, pp. 293–296.

⁹² VALDA OZOLIŅA. Sievietes Latvijas Universitātes mācību spēku sastāvā (1919–1940). In: Latvijas Universitātes

⁹³ GUNTA MARIHINA, IVETA ĶESTERE, ELĒNA MARESKOTI. LU lektores (1923–1940) Klāras Koisones-Gersoni (1896–1981) profesionālā un sabiedriskā darbība itāļu kultūras popularizēšanā Latvijā. In: Latvijas Universitātes Raksti 2015, 809. sēj., 65.–73. lpp.

sabiedriskās darbības atspoguļošanai, neanalizējot viņu kā LU mācībspēka piemēru ne dzimtes, ne etnisko attiecību kategorijā. No darbā izmantotajiem zinātniskajiem rakstiem, jāizceļ medicīnas vēsturnieka Arņa Vīksnas un medicīnas profesores Ainas Dālmanes pētījums par pirmo latviešu histoloģi Austru Bebri, caur viņas piemēru analizētas sieviešu zinātniskās un akadēmiskās karjeras iespējas LU, izceļot gan dzimtes perspektīvu, gan personību lomu.⁹⁴

2. Publicistika

Sieviešu izglītības problemātiku sabiedrības morāles un tikumiskas valsts pastāvēšanas analīzes kontekstā savā grāmatā “Mūsu ģimene: (sabrukums un augšāmcelšanās)” izvērtējis rakstnieks Leonīds Breikšs.⁹⁵ Grāmatas centrālais objekts ir ģimene, ko L. Breikšs uzlūko kā stipras valsts pamatu, savukārt ģimeni viņš vērtē, balstoties un dominējošajiem patriarhālajiem viedokļiem par sabiedrības sadali noteiktas dzīves sfērās, kurā sievietei un vīrietim iedalīta un atvēlētas stingri nodalītas sociālās lomas un uzdevumi. Pārņemot jau 19. gs. nostiprinājušās un sabiedrībā populārās kvazinātniskās medicīnas teorijas, L. Breikšs apgalvo, ka izglītība negatīvi ietekmēja sievietes bioloģiju, fizisko veidolu un rakstura īpatnības, tādējādi arī iespējas veidot ģimenes dzīvi. Plašas pārdomas viņš velta izglītības kritikai kā vienam no galvenajam faktoram, kas veicina sieviešu morālo pagrimumu, jo tieksme pēc izglītības saista ar “modernitāti”, “amoralitāti” un “pilsētvidi”, ko pretstata “lauku dzīvei”, “tradīcijām”, un augsta “morālei”. Savus apgalvojumus secinājumus viņš nepamato ar faktiem, bet tikai ar emocionāliem spriedumiem.

Pārdomām par nācijas un ģimenes, kā nācijas pamata, attīstību un stiprināšanu savos darbos pievērsušies arī teologs Alberts Freijs,⁹⁶ filozofs Voldemārs Reiznieks,⁹⁷ rakstnieks un pedagogs Jānis Lapiņš.⁹⁸ Savos darbos viņi akcentējuši sievietes līdzdalības nepieciešamību ģimenes institūta nostiprināšanā, tomēr šo līdzdalību viņi lielā mērā ierobežo ar sievietes bioloģisko funkciju piepildīšanu. Izglītība tiek simbolizēta kā sievietes “sievišķīgumam” un “bioloģisko funkciju” izpildei kaitīga parādība, pieprasot izglītības ierobežošanu, kas reprezentēja autoritārā režīmā sludināto ideoloģiju, kas bija vērsta uz sieviešu “atgriešanu” privātā dzīves sfērā. Darbā izmantotie publicistikas piemēri ļauj analizēt kā izglītotas sievietes reprezentācija attīstījās autoritārā režīma periodā un kādu retoriku izmantoja K. Ulmaņa režīma ideologi.

⁹⁴ AINA DĀLMANE, ARNIS VĪKSNA. Pirmā latviešu histoloģe Austru Bebre: sievietes akadēmiskais liktenis. Latvijas Universitātes Raksti, 2006, 693. sēj., 164.–173. lpp.

⁹⁵ LEONĪDS BREIKŠS. Mūsu ģimene: (sabrukums un augšāmcelšanās). Rīga 1938.

⁹⁶ ALBERTS FREIJS (sast.). Ģimenes grāmata: rakstu krājums ģimenes dzīves izkopšanai. Rīga 1938.

⁹⁷ VOLDEMĀRS REIZNIEKS. Sievietes vieta pasaulē: vitāloģisks pētījums. Rīga 1935.

⁹⁸ JĀNIS LAPIŅŠ. Sapņi un īstenība: ceļā uz Latvijas valsti. Rīga 1938.

3. Uzziņu literatūra

Uzziņu literatūra pētījumā izmantota, lai precizētu un papildinātu faktus un biogrāfiskos datus par sievietēm, kuras studēja Latvijas Universitātē. Ļoti vērtīgi uzziņu avoti ir vēsturnieku Ērika Jēkabsona un Valtera Ščerbinska sastādītās biogrāfiskās vārdnīcas par Latvijas advokatūras, notariāta un ārlietu dienesta darbiniekiem un Latvijas tiesnešiem,⁹⁹ kā arī Janas Dreimanes sastādītā vārdnīca par Valsts bibliotēkas darbiniekiem.¹⁰⁰ Izdevumos apkopotā informācija izmantojama, lai papildinātu datus par studējošo sieviešu sociālo izcelsmi un nodarbošanos studiju periodā, kas bieži viens iztrūkst studentu personas lietās.

Ļoti nozīmīgi ir arī Iekšlietu ministrijas Veselības departamenta sagatavotie Latvijas ārstu un zobārstu ikgadējie oficiālie reģistri no 1920. līdz 1940. gadam, apkopojot tos izdevumā "Latvijas medicīniskais personāls".¹⁰¹ Reģistrēto ārstu saraksts tika atjaunots katru gadu un vērtējams kā visai precīzs, jo ārsta prakses iegūšanai ārstiem bija jāreģistrējas Veselības departamentā. Saraksti ļauj izsekot ārstu un zobārstu skaitliskajām izmaiņām, kā arī sastāvam gan pēc dzimuma, dzimšanas gada, gan pēc pabeigtajām augstskolām. Pētījumā šie reģistri ļauj izsekot sieviešu skaita un īpatsvara palielināšanās tendencēm, kas palīdz analizēt feminizācijas procesu ārsta un zobārsta profesijās. Tomēr pieejamie dati ir rūpīgi jāpārbauda, salīdzinot tos ar informāciju citos avotos, jo šajos sarakstos tika iekļautas arī tās personas, kuras nepraktizēja kā ārsti vai zobārsti, bet nodarbojās ar pētniecisko darbu un bija nodarbināti kā Latvijas Universitātes mācībspēki vai kā zinātniski-pedagoģiskais personāls.

Par sieviešu skaita pieaugumu farmācijas jomā un farmaceitu skaita un sastāva izmaiņām informē arī izdevuma "Latvijas medicīniskais personāls" apkopotie farmaceitu reģistri, ko papildina arī reģistrēto aptieku uzskaitījums galvaspilsētā Rīgā un pa apriņķiem. Norādīta arī informācija par aptieku īpašniekiem, pārvaldniekiem un aptiekas personāla skaitu. Tomēr reģistrēto farmaceitu saraksti neatspoguļoja to, cik personas praktiski bija nodarbinātas aptiekās. Nepilnīga farmaceitu reģistrācija veikta arī 1920.–1921. gadā, un uz datu nepilnībām pētāmajā laika posmā norādīja arī Latvijas Farmācijas biedrība un statistiķi.¹⁰²

⁹⁹ ĒRIKS JĒKABSONS, VALTERS ŠČERBINSKIS (sast.). Latvijas advokatūra: zvērināti advokāti un zvērinātu advokātu palīgi biogrāfijās, 1919–1945: biogrāfiska vārdnīca. Rīga 2007; ĒRIKS JĒKABSONS, VALTERS ŠČERBINSKIS (sast.). Latvijas ārlietu dienesta darbinieki, 1918–1991: biogrāfiskā vārdnīca. Rīga 2003; ĒRIKS JĒKABSONS, VALTERS ŠČERBINSKIS (sast.). Latvijas notariāts: Latvijas zvērināti notāri biogrāfijās: 1889–1945. Rīga 2013; ĒRIKS JĒKABSONS, VALTERS ŠČERBINSKIS (sast.). Latvijas tiesneši: Senāts, Tiesu palāta, un apgabaltiesa biogrāfijā, 1918–1940: biogrāfiska vārdnīca. Rīga 2017.

¹⁰⁰ JANA DREIMANE. Valsts bibliotēku darbinieki, 1919–1944: biogrāfiskā vārdnīca. Rīga 2012.

¹⁰¹ Latvijas ārstu, veterinārārstu, zobārstu, dentistu, farmaceitu un vecmāšu saraksts: 1920. Rīga 1920; Latvijas medicīniskā personāla saraksts [1921–1940]. Rīga [1921–1940].

¹⁰² A. DZIRNE. Latvijas farmācija skaitļos. In: Latvijas Farmaceitu Žurnāls 1937, Nr. 10, 440.–444. lpp., šeit 440. lpp.

1. SIEVIETE UN AUGSTĀKĀ IZGLĪTĪBA SOCIĀLI POLITISKO PROCESU KONTEKSTĀ (19. GS. OTRĀ PUSE – 1918. G.)

1.1. Izglītība kā sieviešu emancipācijas kustības problēmjaudājums

Sieviešu kustības attīstība. Sākot ar 19. gadsimtu Eiropā, Ziemeļamerikā un Krievijas impērijā var runāt par organizētas sieviešu kustības attīstības sākumu. Mūsdienu historiogrāfijā, pārvērtējot sieviešu kustības vēsturi, ir nostiprinājies uzskats, ka tās nebija vien nacionāli šauras sociālas kustības vienas valsts ģeogrāfiskajās robežās, bet bija atvērta sistēma, kura primāri attīstījās makrolīmenī tieši ārējo faktoru, t.i. globālo politisko, ekonomisko, sociālo un kultūras pārmaiņu – industrializācijas, urbanizācijas, nācijvalstu veidošanās, dažādu un savstarpēji pretrunīgu politisko un filozofisko strāvojumu (nacionālisms, sociālisms, liberālisms, marksisms, romantisms, reālisms, u.c.) izplatības un zinātnes attīstības – ietekmē. Tādējādi sieviešu kustība attīstījās starptautiskā līmenī, vienlaikus pārņemot vai savstarpēji ietekmējoties no dažādu valstu sieviešu kustību pieredzes, neizslēdzot arī specifiskas nacionālās īpatnības.¹⁰³ Tradicionāli tiek uzskatīts, ka organizētā sieviešu kustība un pirmā viļņa feminisms 19. gs. izauga no tā dēvētā “sieviešu jautājuma”, kas Rietumeiropas un Ziemeļamerikas publiskajā diskursā uzskatāmi attīstījās apgaismības periodā 18. gs. beigās.

Sieviešu jautājums – diskusijas par sievietes ķermeni, morālo raksturu, intelektuālo un politisko kapacitāti, lomu, tiesībām un pienākumiem sabiedrībā un ģimenē – bija viens no galvenajiem apgaismības laikmeta filozofu intelektuālo diskusiju virzieniem, interpretējot sabiedrības un valsts attīstību. Šajā aspektā izceļams ievērojamais franču apgaismības filozofs Žans Žaks Ruso, kura retorikā sieviešu jautājums ieņem vienu no centrālajiem Francijas Vecā režīma (*Ancien Régime*) kritikas aspektiem, un kura idejas par dzimumu sociālajām lomām sabiedrībā ietekmēja 18. gs. un 19. gs. teorijas par sieviešu un vīriešu sociālajām attiecībām un vietu sabiedrībā. Ž. Ž. Ruso teorizēja par nošķirtu dzimumu sfēru nostiprināšanu, racionalizējot un leģitimējot sievietes pakļautību vīrietim. Viņš aktīvi noliedza jebkādu sievietes klātbūtni publiskajā sfērā. Tomēr, balstoties uz sievietei piedēvētajām augstākām morālām īpašībām, viņš aicināja sievietes būt aktīvām viņām atbilstošajā privātajā ģimenes sfērā, piešķirot sievietēm izšķirošo lomu vīriešu un ģimenes, tātad sabiedrības morāles stiprināšanā.¹⁰⁴

¹⁰³ IRINA JUKINA. Russkij feminizm kak vyzov sovremennosti. Sankt-Peterburg 2007, s. 7.; IDA BLOM. Structures and Agency. A transnational comparison of the struggle for women's suffrage in the Nordic countries during the long 19th century. In: Scandinavian Journal of History 2012, No. 5., pp. 600–620, here pp. 606–607; MARGARET H. MCFADDEN. Golden Cables of Sympathy: The Transatlantic Sources of Nineteenth-Century Feminism. Lexington 1999, pp. 16–18.

¹⁰⁴ JOAN B. LANDES. Women and the Public Sphere in the Age of the French Revolution. Ithaca, London 1990, pp. 67–68.

Sieviešu jautājuma attīstībā viens no ievērojamākajiem atskaites punktiem Eiropā ir Franču revolūcija, kuras laikā cīņā pēc pilsonisko līdztiesību aktīvi piedalījās gan vīrieši, gan sievietes, un kuras ideoloģiskie strāvojumi ietekmēja pārējo pasauli.¹⁰⁵ Sieviešu iesaiste revolūcijā bija paradoksāla: viņu ieguldījums un līdzdalība bija ievērojama, dažkārt tā raksturota pat kā izšķiroša, tomēr viņu loma revolūcijā neatbilda sieviešu atvēlētajai sociālajai lomai jaunajā režīmā. Rezultātā netika piepildītas sieviešu ekspektācijas par vispārējo pilsonisko tiesību iegūšanu.¹⁰⁶ Lai arī revolucionāri centās gāzt Veco režīmu, īstenojot politisko demokrātiju un ieviešot nacionālo suverenitāti, tomēr šis process neiekļāva pastāvošo priekšstatu atmešanu par dzimumu lomām. Jaunā Francijas režīma pilsoņa konstrukcija bija pakļauta tradicionālajām idejām par dzimumu atšķirībām un nevienlīdzību, par pilsoņiem definējot tikai vīriešus. Tas uzskatāmi atspoguļoja Ž. Ž. Ruso un citu politisko domātāju idejas par dzimumu lomu nodalīšanu atbilstoši viņu darbības un atbildības sfērām.¹⁰⁷ No sieviešu interešu viedokļa apgaismība tika uzlūkota kā pretrapgaismība un revolūcija kā kontrrevolūcija. Revolūcijas izskaņā sievietes zaudēja cīņu par pilntiesīgu pilsonisko, ekonomisko un politisko identitāti publiskajā sfērā un tika novirzītas uz privāto ģimenes sfēru. Ideoloģiskajā jomā tika nostiprināta teorija par publisko sfēru kā jomu, ko raksturo maskulinitāte, racionalitāte, atbildīgums un cienīgums, savukārt sieviete iemiesoja privātās sfēras raksturojošo ģimeniskumu, emocionalitāti un morālo pārākumu.¹⁰⁸

Revolūcija un tās rezultāti, vai rezultātu trūkums, rosināja arvien plašākas diskusijas par sieviešu sabiedrisko stāvokli. Historiogrāfijā tradicionāli pieņemts, ka aplūkotajā ģeogrāfiskajā telpā sabiedrības dialogs par sieviešu jautājumu sākot ar 19. gs. 40. gadiem transformējās par organizētu sieviešu kustību, par kuras aizsākumu ierasti uzlūko 1848. gadu, kad ASV pilsētā Senekafolā (*Seneca Falls*) tika noorganizēts pirmais sieviešu tiesību konvents.¹⁰⁹ Konventa

¹⁰⁵ Amerikā šāds līdzvērtīga robežšķirtne bija ASV Neatkarības karš, kas ideoloģisko ietekmēja arī Lielo franču revolūciju.

¹⁰⁶ Politisko tiesību piešķiršanu sievietēm vienlīdzīgi vīrietim publiski izsmēja, salīdzinot to ar politisko tiesību piešķiršanu tik pat kā trakajiem, idiotiem, bērniem un ārzemniekiem. Francijas Nacionālā sapulce 1789. gadā pieņēma "Cilvēka un pilsoņa tiesību deklarāciju", kurā vīrieši tika definēti kā aktīvie, bet sievietes – pasīvie pilsoņi. Aktīvajiem pilsoņiem bija politiskās tiesības, bet pasīvajiem pilsoņiem bija tikai civiltiesības. 1792. gadā dalījums starp aktīvajiem un pasīvajiem pilsoņiem tika atcelts, bet sievietes no pilsoņu skaita skaidri izslēdzot. Tomēr saskaņā ar likumu, sievietes saglabāja iegūtās civiltiesības, tai skaitā tiesības šķirt laulības, kas tika uzlūkots par vienu no nozīmīgākajiem sieviešu tiesību ieguvumiem. Sk.: PETER MCPHEE. *Liberty or Death: The French Revolution*. New Haven, London 2016, p. 295.; JOAN WALLACH SCOTT. *Only Paradoxes to Offer: French Feminists and the Rights of Man*. Cambridge, London 1996, pp. 19–20.

¹⁰⁷ LYNN ABRAMS. *The Making of Modern Woman: Europe 1789–1918*. London, New York 2002, p. 213–214.; LINDA L. CLARK. *The Rise of Professional Women in France: Gender and Public Administration since 1830*. Cambridge 2006, p. 2.

¹⁰⁸ LANDES, *Women and the Public Sphere*, p. 204.; PNINA WERBNER, NIRA YUVAL-DAVIS. *Women, Citizenship and Difference*. London, New York 1999, p. 6.; ROCHELLE GOLDBERG RUTCHCHILD. *Equality and Revolution: Women's Rights in the Russian Empire, 1905–1917*. Pittsburgh 2010, p. 10.

¹⁰⁹ Lai arī konventā piedalījās 300 dalībnieki – gan sievietes, gan vīrieši, vēsturnieki, atzīstot pasākuma ideoloģisko nozīmīgumu, atzīst, ka tas un arī turpmākajos gados sarīkotie sieviešu tiesību nacionālie konventi un sapulces sasniedza niecīgu sieviešu sabiedrības daļu. Regulāru, ikgadēju tikšanās rīkošana no vienas puses atspoguļoja

noslēgumā tika parakstīta tā dēvētā “Viedokļu deklarācija” (*The Declaration of Sentiment*), kurai par paraugu tika ņemta ASV Neatkarības deklarācija. Tajā pirmo reizi oficiāli un dokumentāri tika noformulētas sieviešu kustības prasības, iestājoties par vienlīdzīgām sieviešu civilajām, sociālajām, reliģiskajām, ekonomiskajām, izglītības un politiskajām tiesībām, kas iekļāva arī prasību par vēlēšanu tiesību piešķiršanu sievietēm.¹¹⁰ Līdzīgi procesi un nostāja bija vērojama arī visā Eiropā, apvienojot sievietes dažādās organizācijās, kuras par mērķi izvirzīja cīņu par sieviešu sociālpolitiskajām un sociālekonomiskajām tiesībām. Tomēr jānorāda, ka Rietumu historiogrāfijā līdz 20. gs. 90. gadiem dominēja tendence 19. gs. otrās puses un 20. gs. sākuma Eiropas un Ziemeļamerikas sieviešu kustību vienādot ar sufražismu, vai arī uzlūkot sieviešu kustību vien kā pirmo pakāpienu ceļā uz sieviešu organizētu cīņu par vēlēšanu tiesību piešķiršanu, asociējot politiskās tiesības un ar to saistīto pilsoņa statusa iegūšanu kā sieviešu emancipācijas primāro mērķi un cīņas kulmināciju. Lai arī jaunākajā historiogrāfijā šāda nostāja ir mainījusies, identificējot sieviešu emancipācijas kustības daudzveidību, vēsturnieki joprojām atzīst, ka ir vērojama tieksme identificēt sufražistes kā galvenās sieviešu kustības ideoloģijas veidotājas un virzītājas, tā ignorējot veselu iepriekšējo sieviešu kustības pārstāvju paaudzi un viņu cīņu pēc līdztiesības ārpus politiskajām tiesībām.¹¹¹

Realitātē cīņa par sieviešu vēlēšanu tiesībām sieviešu organizētās kustības ietvaros ilgstoši tika uztverta kā pārāk radikālā prasība. Diskutējot par sieviešu jautājumu, t.i. par nepieciešamību uzlabot sieviešu stāvokli sabiedrībā un ģimenē, gan jau organizētas sieviešu kustības ietvaros ievērojami lielāka uzmanība ilgstoši tika pievērsta nevis sieviešu politiskajām tiesībām, bet sieviešu civiltiesību aspektam, piemēram, laulību tiesībām, īpašuma un mantojuma tiesībām, tiesībām uz algotu darbu, kā arī sieviešu tiesībām iegūt izglītību.¹¹² Vēsturnieki norāda, ka sākot jau ar 19. gs. vidus prasības pēc izglītības reformām un plašāku sieviešu pieejamību izglītībai, sākot no pamata līdz augstākajam līmenim, kļuva par organizētās sieviešu kustības galveno fokusa punktu un principālo kustības mērķi. Izglītību uzlūkoja ne tikai kā instrumentu, ar ko transformēt sievieti no “infantila” un vīrietim pakļauta radījuma par autonomu būtni, bet sieviešu kustību starptautiski vienoja vienprātība, ka nepilnīga sieviešu

finansiālo līdzekļu trūkumu, pieredzes un centrālas organizācijas trūkumu, tomēr regulāras tikšanās ar domubiedriem vairoja indivīdu pārliecību par saviem spēkiem un izvirzītajiem mērķiem. Sk.: CHRISTINE BOLT. *The Women's Movements in the United States and Britain from the 1790s to the 1920s*. New York 2014, p. 99.

¹¹⁰ ELLEN CAROL DUBOIS. *Feminism and Suffrage: The Emergence of an Independent Women's Movement in America, 1848–1869*. New York 1978, p. 32.; BOLT, *The Women's Movements*, pp. 86–88.

¹¹¹ RORY DICKER, ALISON PIEPMEIER. *Catching a Wave: Reclaiming Feminisms for the 21st Century*. Boston 2003, p. 28.; BARBARA J. BERG. *The Remembered Gate: Origins of American Feminism: The Woman and the City, 1800–1860*. New York 1978, p. 268.

¹¹² BERG, *The Remembered Gate*, p. 12.

izglītība ir viens no galvenajiem šķēršļiem ceļā uz pilnīgu pilsoņa statusu.¹¹³ Aplūkojot sieviešu augstākās izglītības jautājumu sieviešu kustības kontekstā, arī britu vēsturnieks Roberts Andersons norāda, ka sieviešu kustībā prasība pēc izglītības un augstākās izglītības guva universālu atbalstu, atšķirībā no sufražisma idejas.¹¹⁴

Sieviešu kustība un cīņa par izglītību. Jautājums par sieviešu tiesībām uz izglītību, pieļaujamo un nepieciešamo izglītības līmeni un izglītības saturu, protams, nav tikai 19. gs. raksturīga tēma, bet jau kopš 18. gs. beigām bija daudzu ievērojamu intelektuāļu polemikas redzeslokā. Sieviešu izglītības tēmai pievērsās angļu rakstniece un filozofe Mērija Volstonkrafta, kuru nereti uzskata par pirmo feministi un sieviešu tiesību aktīvistu. Iespaidojoties no apgaismības laika filozofijas un Franču revolūcijas notikumiem, savos darbos, ieskaitot 1786. gadā publicētajā esejā “Pārdomas par meitu izglītību” (*Thoughts on the Education of Daughters*) un ievērojamajā 1792. gadā izdotajā darbā “Sieviešu tiesību aizstāvība” (*A Vindication of the Rights of Women*), viņa propagandēja dzimumu līdztiesību, izsmejot priekšstatus par sievietēm kā “bezpalīdzīgām” un “mulķīgām” būtnēm, un iestājās pret sieviešu pakļautību vīriešiem. Viņas uzskatīja, ka sieviete ir intelektuāli racionāla būtne, kas tādējādi ir spējīga izglītoties. M. Volstonkrafta uzlūkoja izglītību kā pamatu sieviešu līdztiesībai un taisnīgai sabiedrībai. Viņas viedoklis oponentu 18. gs. pedagogiem un politiskajiem teorētiķiem, kuri noliedza sievietes spējas racionāli domāt, tādējādi arī kompetenci iegūt sekulāru izglītību.¹¹⁵ Jānorāda gan, ka M. Volstonkrafta par galveno sieviešu mērķi uzlūkoja mātes un sievas pienākumus, un izglītībai tādējādi bija jākalpo kā morālam un racionālam instrumentam šo sievietes uzdevumu īstenošanai. Paradoksāli – viņa neatkāpās no vispārpieņemtās idejas par dzimumu ierobežotajām darbības sfērām, tomēr iestāšanās par sievietes tiesībām izglītoties izaicināja dabiskās dzimumu lomas.¹¹⁶

M. Volstonkraftas laikabiedre, angļu vēsturniece Katarīna Makolija sievieti uzlūkoja kā intelektuāli vienlīdzīgu vīrietim, un viņa iestājās par izglītību sievietēm kā pamatnormu, kas izrietēja no sievietes kā cilvēka dabiski pavadošajām tiesībām.¹¹⁷ Vairāki apgaismības laikmeta intelektuāļi ne tikai mēģināja atspēkot tradicionālos pieņēmumus par sievietēm kā tikai emocionālām, nevis racionāli domājošām būtnēm, bet piedāvāja arī praktiskus izglītības risinājumus, piemēram, jaunu meiteņu skolu veidošanu, sievietēm mācīto priekšmetu

¹¹³ ROGERS. *Learning to Be Good Girls and Women*, p. 95.; ROWOLD, *The Educated Woman*, p. 19.; R. D. ANDERSON. *European Universities from the Enlightenment to 1914*. New York 2004, p. 256.; ABRAMS, *The Making of Modern Woman*, p. 32.; MAZON, *Gender and the Modern Research University*, p. 3

¹¹⁴ ANDERSON, *European Universities*, p. 257.

¹¹⁵ MORWENNA GRIFFITHS. *Educational Relationships: Rousseau, Wollstonecraft and Social Justice*. In: *Journal of Philosophy of Education* 2014, No. 2, pp. 339–354, here p. 342.

¹¹⁶ BOLT, *The Women's Movements*, pp. 42–43.

¹¹⁷ *Ibidem*, p. 43.

paplašināšanu. Sieviešu izglītības jautājumam savos darbos pievērsās arī franču pedagogs Filips Ribaljē, aicinot izveidot publiskās vidusskolas meitenēm, kuras administrētu valsts institūcijas. Tādējādi valsts noteiktu paklausīgu un racionāli attīstītu, un dzīvei praktiski sagatavotu pilsoņu audzināšanu. Viņš apgalvoja, ka sieviešu neizglītība ir viens no galvenajiem “sabiedrības nelaimju cēloņiem”.¹¹⁸ Līdzīgas prasības – piešķirt sievietēm vienlīdzīgas izglītības un profesionālās tiesības – savos darbos aplūkoja arī vācu rakstnieks Teodors Gotlībs fon Hippels, kurš 18. gs. beigās apgalvoja, ka sieviešu izslēgšana no publiskās sfēras ir “taisnīguma izkropļojums”, kas kavē cilvēces attīstību.¹¹⁹

Argumenti par to, vai un kā sieviete būtu izglītojama, bija daļa no plašākām politiskām, sabiedriskām un pedagoģiskām debatēm par sabiedrības un tās sociālās kārtības pamatiem, vienlaikus izaicinot arī vispārpieņemtos priekšstatus par dzimumu lomām. Sākot ar 18. gs. beigām izglītība bija primārā joma, par kuru diskutējot un kuru izmantojot kā ideoloģisku instrumentu, sieviešu tiesību aizstāvji centās apstrīdēt pieņēmumus par sieviešu dabisko pakļautību vīrietim.¹²⁰ Sieviešu izglītības tiesību aizstāvju retorikā iezīmējās trīs pamatkonceptijas: 1) sieviete ir intelektuāli attīstīta un racionāli domājoša būtne, tādējādi spējīga izglītoties, 2) sieviete ir cilvēks, tādējādi tiesīga izglītoties, ko nosaka dabas likumi, 3) sieviešu izglītība kalpo ģimenes, atbilstoši arī sabiedrības interesēm.

Šajā laika periodā attīstījās tā dēvētā “pedagoģiskās mātišķības” (*pedagogical motherhood*) ideoloģija, kurā sievietei tika uzticēta atbildība ne tikai par savu bērnu, jo īpaši meitu, morālo, bet arī intelektuālo audzināšanu.¹²¹ Uztverot sievieti kā pirmo un galveno bērnu audzinātāju un izglītotāju, sievietes izglītībai tika piešķirta jauna kvalitāte. Ideja par sievieti kā bērnu izglītotājas intelektuālo sniegumu tika cieši sasaistīta ar sabiedrības, kā arī nācijas interesēm. Tas uzskatāmi izpaudās 19. gs. ar moderno nāciju veidošanās procesiem. Sieviešu izglītība un izglītota sieviete tādējādi tika instrumentalizēta, sievietei piedēvējot tiesības un spējas civilizēt, pārvaldīt, morāli un intelektuāli audzināt ģimeni, tā atbalstot sabiedrību, jo īpaši vīrieti publiskajā sfērā, kā arī audzinot krietnus nākamos nācijas pilsoņus. Nozīmīgi, ka priekšstati par sievas un mātes lomu, kā patieso un dabisko sievietes identitāti, noteica ne tikai sieviešu izglītības pretinieku, bet arī atbalstītāju retoriku, kā arī pašu izglītības praksi. Sievietes sociālā loma un darbības joma joprojām tika ierobežota privātajā sfērā, un izglītības saturs tika pakļauts mātes uzdevumu piepildīšanai. Kā izglītotas sievietes intelektuālā atlīdzība tika

¹¹⁸ ADRIAN O’CONNOR. Nature, Nurture, and the Social Order: Imagining Lessons and Lives for Women in Ancien Régime France. In: French Politics, Culture & Society 2012, No.1, pp. 1–22, here p. 10.

¹¹⁹ ABRAMS, The Making of Modern Woman, p. 18.

¹²⁰ O’CONNOR, Nature, Nurture, and the Social Order, p. 3.

¹²¹ CATRIONA KELLY. Educating Tat’yana: Manners, Motherhood and Moral Education (Vospitanie), 1760–1840. In: LINDA EDMONDSON (Ed.). Gender in Russian History and Culture. New York 2011, pp. 1–28, here p. 3.; DUDGEON, Women and Higher Education in Russia, pp. 12–13.

sludināta ģimenes un sabiedrības izaugsme, bet izglītība nekalpoja pašas sievietes individuālai izaugsmei.¹²²

Redzams, ka Rietumu pasaules progresīvākajā sabiedrības daļā 19. gs. sākumā bija nostiprinājusies pārliecība, ka sabiedrības un civilizācijas progresa pamatā ir izglītība, šajās pārdomās iekļaujot arī sievietes. Vienlaikus industrializācijas un urbanizācijas procesu ietekmē būtiski mainījās sievietes sociālā loma, pieaugot prasībām pēc sieviešu darbaspēka ārpus mājām. Tas noteica arī sabiedrības redzējuma maiņu saistībā ar meiteņu un sieviešu apmācību un izglītības mērķiem. Lai arī joprojām sieviešu izglītības lietderīgums tika uzlūkots primāri caur mātes un mājsaimnieces uzdevumu izpildes skatupunkta, tomēr, rūpējoties par efektīva un kvalificēta darbaspēka sagatavošanu un arī lietderīgu pilsoņu audzināšanu, izglītības reformatori un ideologi iestājās par plašākām sieviešu izglītības pārmaiņām institucionālā līmenī.¹²³ Ievērojamā skotu feministe Mariona Kirklenda Rīda 1843. gadā publicētajā darbā “Sieviete, viņas izglītība un ietekme” noformulēja trīs pamatvirzienus, kurā jāvirza sieviešu jautājums: 1) prasība pēc vienlīdzīgām civiltiesībām, 2) netaisnīgu likumu atcelšana, 3) prasības pēc izglītības. Viņa sieviešu tiesības uz vienlīdzību, tiesības uz patstāvību un izglītību balstīja izpratnē par sievieti kā cilvēku. Viņa nenoliedza izglītības nozīmi sievietes kā mātes, sievas un mājsaimnieces uzdevumu izpildē, tomēr par primārajiem izglītības mērķiem viņa izvirzīja jau tieši individuālo sievietes izaugsmi un izglītības praktisko noderīgumu ārpus privātās sfēras.¹²⁴ Sievietēm arvien plašāk iesaistoties sabiedriskajā dzīvē un pieaugot strādājošo sieviešu skaitam, saimnieciskie un sociālie apstākļi, progresīvākajā sabiedrības daļā nostiprinājās pārliecība par vispārējās un praktiskās izglītības nepieciešamību sievietēm, kas būtu pielietojama ikdienā ne tikai, lai sagatavotu sievietes ģimenes dzīvei, bet, lai nodrošinātu viņu ikdienas iztikšanu, strādājot algotu darbu, kā arī attīstot sievieti kā intelektuālu personību.¹²⁵ Sieviešu kustības aizstāvji identificēja izglītību kā nozīmīgu sieviešu emancipācijas sastāvdaļu. Pieeja izglītībai sievietēm sniedza ne tikai praktiskās dzīves iemaņas, bet arī pārliecību, kas ļāva viņām “pārkāpt” sievietēm piešķirtās privātās dzīves sfēras robežas, t.i. veicināt sieviešu sociālo mobilitāti.

Laikā no 19. gs. 30.–40. gadiem Eiropā un Ziemeļamerikā tika uzsāktas ievērojamas izglītības sistēmas reformas, ko pavadīja arī meiteņu pamata un vidējās izglītības sekularizācija

¹²² JANE MARTIN, JOYCE GOODMAN. Introduction In: JANE MARTIN, JOYCE GOODMAN (Eds.). Women and Education. Volume I. New York 2011, pp. 1–19, here p. 13.; BOLT, The Women's Movements, p. 31.

¹²³ ROGERS, Learning To Be Good Girls and Women, p. 94.

¹²⁴ Darbs pirmo reizi publicēts 1843. gadā ar nosaukumu “A Plea for Woman”. Tas pārpublicēts vairākas reizes, tai skaitā 1850. gadā ar plašāk zināmo nosaukumu “Woman, Her Education and Influence”. Šo izdevumu autore publicējusi zem pseidonīma – Hugo Reid. Sk.: HUGO REID. Woman, Her Influence and Education. New York 1850, pp. 69–70, 157.

¹²⁵ ZANE ROZĪTE. Sievietes Latvijas inteliģencē: Latvijas Universitātes studenšu sociālais portrets 1919–1920. Maģistra darbs. Rīga 2016, 25. lpp.

un skolu sistēmas izveide valsts pārvaldes līmenī. Sieviešu izglītības reformu procesu bieži vien ideoloģiski virzīja tieši sieviešu kustību pārstāves ar savu aktivitāti un iniciatīvam, piemēram, dibinot jaunas meiteņu skolas. Reformu kustības kodolu veidoja virzīja vairākas problēmas: nepieciešamība nodrošināt sievietēm izglītības iespējas, lai uzlabotu viņu vispārējo sociālo stāvokli, nepieciešamība sievietēm nodrošināt labāku izglītību mātes uzdevumu izpildei, nepieciešamība izglītēt sievietes algota darba vajadzībām, kā arī nepieciešamība pēc pilnvērtīgas un vīriešu vidējās izglītības sistēmai līdzvērtīgu skolu izveidi meitenēm, kas ļautu viņām turpināt izglītību augstākā līmenī.¹²⁶

Vidējās izglītības sistēmas attīstību pavadīja arvien pieaugošas sieviešu prasības pēc izglītības pieejas augstskolu līmenī, kas 19. gs. otrajā pusē bija viena no primārajām sieviešu kustības prasībām. Krievijas impērijā cariskās valdības noteiktie ierobežojumi likumīgai sabiedriskai darbībai, tai skaitā politisko organizāciju veidošanai cīņai par politiskajām un civiltiesībām, noteica gandrīz universālu aktīvistu pievēršanos cīņai tieši par sieviešu augstākās izglītības tiesībām.¹²⁷ Amerikāņu vēsturniece Kristīne Johansone skaidro, ka cīņa par tiesībām uz augstāko izglītību aizēnoja jebkuru citu Krievijas sieviešu emancipācijas kustības aspektu līdz pat 20. gs. sākumam.¹²⁸ Sieviešu tiesību aktīvistu nostāju augstākās izglītības jautājumā Krievijā un Rietumu pasaulē savā 1888. gadā Parīzes Universitātē aizstāvētajā disertācijā par sievietēm ārstēm rezumēja poļu izcelsmes ārste Karolīna Šulca. Viņa uzsvēra, ka sieviešu tieksšanās pēc augstākās izglītības ir “vispārēja sieviešu intelektuālās un profesionālās emancipācijas kustība”.¹²⁹ Tradicionāli patriarhālajā skatījumā augstākā izglītība un universitātes kā fiziska un intelektuāla telpa iemiesoja maskulinitāti. Rezultātā feministiskajā skatījumā akadēmiskā izglītošanās tika uzlūkota kā sievietes prāta atbrīvošana no patriarhālās apspiestības, pat kā zināms protesta akts, sievietes domāšanas pārveidošanu. Respektīvi akadēmisko izglītošanās aktu vairāk kā jebkuru citu izglītošanās veidu uztvēra kā sievietes izaugsmes ceļu uz morālo, sociālo, fizisko, profesionālo un finansiālo neatkarību.¹³⁰ Pieprasot augstāko izglītību, sievietes pieprasīja arī piekļuvi sabiedrības novērtētajām, intelektuālajām profesijām medicīnā, arhitektūrā, inženierzinātnēs, tieslietās, zinātnē, kas potenciāli uzlabotu viņu dzīves kvalitāti, kā arī nodrošinātu sievietes intelektuālo izaugsmi un praktisku devumu sabiedrībai.¹³¹

¹²⁶ ROGERS, *Learning To Be Good Girls and Women*, p. 115.

¹²⁷ GOLDBERG RUTCHCHILD, *Equality and Revolution*, p. 16.

¹²⁸ JOHANSON, *Women's Struggle for Higher Education*, p. 5.

¹²⁹ LINDA L. CLARK. *Women and Achievement in Nineteenth-Century Europe*. Cambridge, New York 2008, p. 197.

¹³⁰ DEBORAH SIMONTON. *Education and Work*. In: LIZ CONOR (Ed.). *A Cultural History of Women in the Modern Age*. London; New York 2013, pp. 119–144, here p. 119.

¹³¹ CHRISTEN-LECUYER, *Les premières étudiantes*, pp. 42–44.

Sieviešu augstākās izglītības problēmas medikalizācija. Reaģējot uz arvien plašākām sieviešu emancipācijas kustības pārstāvju prasībām atvērt universitātes sievietēm, kā arī pakāpeniska sieviešu pāradīšanās universitātēs, 19. gs. otrās puses un 20. gs. sākuma diskusijas par sieviešu augstāko izglītību raksturoja sievietes ķermeņa un prāta medikalizācija. Ar “medikalizāciju” tika saprasts process, kurā izglītotas sievietes ķermenis, tā funkcijas un prāts tika izprasts kā medicīniska problēma, pakļaujot to zinātnieku un viedokļu līderu diskusijām, prasot pēc sociālas kontroles, lai šo problēmu ierobežotu.¹³² Saikne starp sievieti un augstāko izglītību tika aplūkota divās, vienlīdz aktuālās un nozīmīgās dimensijās – sievietes prāta nepiemērotība un sievietes ķermeņa nepiemērotība studēšanai un akadēmiskajai videi. Cīņa pret sieviešu augstāko izglītību atspoguļojās neskaitāmos zinātniskos un kvazizinātniskos sacerējumos un pamfletos un sieviešu emancipācijas kustības atbalstītāju atbildēs, tā veidojot daudzpusīgu diskusiju publiskajā vidē. Atsevišķu diskusiju piemēri par sievieti un augstāko izglītību parādās jau 17. gs., apgalvojot, ka sievietes smadzenes ir pārāk “mīkstas” un “aukstas”, lai domātu “precīzi” un “racionāli” un nodarbotos ar zinātnei, bet 18. gs. populārās pseidozinātniskās teorijas apgalvoja, ka sievietes galvaskauss ir mazāks nekā vīrietim, tādējādi sieviešu smadzenes ir mazākas un intelektuāli vājāk attīstītas.¹³³

Savukārt 19. gs. un 20. gs. mijā jaunus, zinātniskos un pseidozinātniskos argumentos balstītus argumentus par sievietes intelektu piedāvāja Čārlza Darvina evolūcijas teorija, kas transformēja tradicionālos uzskatus par sievietes dabu un sociālo lomu. Darvins apgalvoja, ka dabiskā izlase un dzimumu izlase evolūcijas gaitā ir padarījusi vīriešus ne tikai fiziski spēcīgākus, enerģiskākus un drosmīgākus, bet arī garīgi pārākus par sievietēm gan intelekta, gan radošuma ziņā.¹³⁴ Izmantojot evolūcijas teorijas idejas, darvinisti centās pamatot sievietes mazvērtību un pakļautību vīrietim. Respektīvi agrāk dominējošie reliģiskie apsvērumi, kas attaisnoja sievietes pakļautību vīrietim, tika pārveidoti par zinātniskiem argumentiem.¹³⁵ Sievietes kā suga tika pieskaitītas pie zemākas, primitīvākas civilizācijas pakāpes posma nekā vīrietis (Darvins sievietes pielīdzināja bērniem un mežoņiem¹³⁶), tādējādi “zinātniski” tika pamatoti tradicionālie kultūras priekšstati par dzimumiem, kur vīrieši pārstāvēja inovācijas, bet sievietes tradīcijas. Respektīvi tika saglabātas tāda sociālās sabiedrības struktūra, kurās sievietei

¹³² SUSAN GAIL ZIEFF. *Medicalization of Higher Education: Women Physicians and Physical Training, 1870–1920*. Dissertation. University of Berkeley 1993, p. 2.

¹³³ LONDA SCHIEBINGER. *The Mind Has no Sex? Women in the Origins of Modern Science*. Cambridge, London 1991, pp. 55, 207.

¹³⁴ PENELOPE DEUTSCHER. *The Descent of Man and the Evolution of Woman*. In: *Hypatia* 2004, No. 2, pp. 35–55, here p. 39.

¹³⁵ CATHARINA KOHLER RIESSMAN. *Women and Medicalization*. In: ROSE WEITZ (Ed.). *The Politics of Women's Bodies: Sexuality, Appearance, & Behavior*. New York, Oxford 2003, pp. 43–63, here p. 47.

¹³⁶ DEUTSCHER, *The Descent of Man*, p. 39.

no dabas bija ierādīta vīrietim pakļauta sociālā loma.¹³⁷ Sievietes izslēgšana no universitātēm tika reprezentēta kā evolucionārās diferenciācijas atspoguļojums.¹³⁸ Lai arī darvinisti centās pierādīt sievietes intelektuālo mazvērtību, viņi tāpat apgalvoja, ka sievietes ir pārākas par vīriešiem intuīcijas, uztveres un atdarināšanas spēju ziņā, piedēvēdami sievietēm maigumu, nesavtību, līdzjūtību.¹³⁹

Zinātni un darvinisma piedāvātos duālos priekšstatus par sievieti izmantoja ne tikai, lai nostiprinātu priekšstatus par sievietes mazvērtību, bet arī ar pretēju mērķi – pierādīt sieviešu pārākumu. Daļa sieviešu emancipācijas kustības pārstāves, formulējot argumentus par sieviešu emancipācijas jautājumu, pielāgoja evolūcijas teorijas nostādnes, apgalvojot, ka sievietei raksturīgās īpašības – maigums, altruisms, spēja mīlēt un viņai raksturīgās mātes iezīmes nebija trūkums, bet apliecināja sievietes pārākumu un būtisku priekšrocību sabiedrības attīstībā.¹⁴⁰ Inkorporējot evolūcijas teorijas atzinumus sieviešu emancipācijas kustībā, bija vērojama enerģiska vēršanās pret darvinistu apgalvojumiem par sievietes intelektuālo mazvērtību, salīdzinot ar vīrieti, tomēr vienlaikus tika pārņemta teorija par sieviešu emocionālo pārākumu. Sievietes emocionalitāti neuztvēra tikai kā īpašu psiholoģisku rakstura iezīmi, bet to piemēroja kā īpatnēju sievietes prāta un intelekta pazīmi. Zinātnieku, darvinistu, biologu un sieviešu tiesību aktīvistu retorikā medikalizētās teorijas tika uzsvērti izmantotas tieši kampaņās par vai pret sieviešu augstāko izglītību. Sieviešu vēlme studēt tika asociēta ar apzinātu sieviešu tieksme izvairīties no mātes un sievas pienākumiem, vai arī tika apgalvots, ka studiju process vājinās sieviešu mātišķās jūtas, kas tika uztverts kā tiekšanās mainīt tradicionālās dzimumu lomas. Vienlaikus publiskajā vidē tika atkārtots, ka sieviešu smadzenes ir pārāk mazas, lai spētu izturēt intelektuāli noslogoto studiju procesu, un sieviešu ķermenis ir fiziski vājš, lai izturētu studiju fizisko slodzi. Rezultātā pārmērīga izglītošanās varēja izraisīt garīgu un fizisku degradāciju, piemēram, dažādas nervu slimības, histēriju, kā arī urīnceļu un ginekoloģiskās slimības. Kopumā jautājums par to, vai sievietēm vajadzētu vai nevajadzētu studēt, nesaraujami tika sasaistīts ar bažām par nācijas deģenerāciju.¹⁴¹

Viens no redzamākajiem sieviešu augstākās izglītības kritiķiem bija Hārvardas Medicīnas skolas profesors, ārsts Edvards Klārks. Viņa 1873. gadā izdots klasiskais darbs “Dzimums izglītībā jeb godīga iespēja meitenēm” iemieso laikmeta medicīnas, izglītības un publisko

¹³⁷ CECILIA ANNELL, *Feminism and, Intimacy and Darwian Time. The New Women of Elia Wägner*. In: BIRGITTA LINDH ESTELLE, CARMEN BEATRICE DUȚU, VIOLA PARENTE-ČAPKOVÁ (Eds.). *Women Writing Intimate Spaces. The Long Nineteenth Century at the Fringes of Europe*. Leiden, Boston [2023], pp. 112–128, p. 98.; ROWOLD, *The Educated Woman*, p. 25.

¹³⁸ ROWOLD, *The Educated Woman*, p. 27.

¹³⁹ DEUTSCHER, *The Descent of Man*, p. 42.

¹⁴⁰ ANNELL, *Feminism and, Intimacy and Darwian Time*, p. 98–99.

¹⁴¹ ROWOLD, *The Educated Woman*, p. 17.; ABRAMS, *The Making of Modern Woman*, p. 279.

diskursu par augstākās izglītības un studiju procesa ietekmi uz sieviešu garīgo un fizisko veselību, īpaši izceļot izglītības ietekmi uz sievietes reproduktīvajām spējām. Balstoties uz personīgajiem novērojumiem, E. Klārks secināja, ka smagais un ilgstošais mācību process destruktīvi ietekmē sieviešu veselību, noformulējot ideju, ka domāšanas process un intelektuālas darbības izraisa enerģijas novirzīšanos no sievietes reproduktīvajiem orgāniem uz smadzenēm, kā rezultātā tiek bojātas sieviešu reproduktīvas spējas.¹⁴² Viņš pretstatīja studentes un absolventes “veselīgām” sievietēm, lietojot jēdzienu “pataloģiski slimas”. E. Klārks gan norādīja, ka ne visas studētās sievietes ir pataloģiski slimas, tomēr to sieviešu skaits, kuras studiju rezultātā lielākā vai mazākā pakāpē sevi “sakropļoja”, bija nopietns pamats uztraukumam par nācīgas veselīgu atjaunošanos.¹⁴³

Šādi “Edvardi Klārki” – ārsti, anatomi, ginekologi, psihiatri – bija sastopami visās valstīs. Anglijā viens no ievērojamākajiem psihiatrijas kā medicīnas nozares attīstītājiem Henrijs Modslijs brīdināja, ka izglītība atņem sievietei viņas dzimumu, padara viņu par vīrieti vai arī par hermafrodītu. Viņš uzskatīja, ka pārmērīga sieviešu garīga stimulācija radītu “kropļību” – kaut ko, kas vairs nav sieviete, bet nav arī vīrietis.¹⁴⁴ Vēl viens uzskatāms piemērs ir Austroungārijā dzimušais psihologs un filozofs Oto Veiningers, kurš 1903. gadā publicēja darbu “Dzimums un raksturs” (*Geschlecht und Charakter*). O. Veiningers definēja sieviešu emancipācijas kustību kā pretdabisku un mākslīgu, ko sabiedrībai nepieciešams atnest. Lai arī O. Veiningers atzina, ka ir atsevišķas sievietes, kurām piemīt augsti attīstīta intelektualitāte (šādas sievietes viņš nodēvē par maskulīnām), tomēr augstāko izglītību viņš uztvēra kā maskulīnu vidi un nodarbošanos, kurai sievietes prāts un ķermenis garīgi un fiziski nav piemērots.¹⁴⁵ Viņš uzskatīja, ka sievietei sevi bija pilnībā jārealizē tikai dzemdējot un vairojoties, un audzinot bērnus, savukārt jebkura darbība ārpus šīm nodarbēm ietekmēja viņu reproduktīvo un vispārējo veselību.¹⁴⁶ O. Veiningera laikabiedrs, vācu neirologs Paula Mēbiusa uzsaktīja, ka prāta attīstīšana padarīja sievietes nervozas, attiecīgi arī viņu pēcnācējus, tā apdraudot sabiedrību un civilizāciju kopumā. Viņš uzsvēra, lai novērstu šādu notikumu attīstību, sievieti jāierobežo viņas dabīgajās darbības robežās, kas neiekļauj izglītošanos augstskolās, jo “attīstīt vīriešu smadzenes sievietes galvā nozīmē sociālu pašnāvību”.¹⁴⁷

Diskusijas par sieviešu izglītību Latvijas teritorijā. Krievijas impērijā ietilpstošajā Latvijas teritorijā diskusijas par sieviešu izglītību publiskajā vidē parādījās 19. gs. vidū, bet

¹⁴² ZIEFF, *Medicalization of Higher Education*, pp. 23–24.

¹⁴³ EDWARD CLARKE. *Sex in Education, or, A Fair Chance for the Girls*. Boston 1873, pp. 62–63.

¹⁴⁴ ELIZABETH SEYMOUR ESCHBACH. *The Higher Education of Women in England and America, 1865–1920*. New York 1993, p. 84.

¹⁴⁵ OTTO WEININGER. *Sex & Character*. London 1906, pp. 70–71.

¹⁴⁶ *Ibidem*, p. 88.

¹⁴⁷ ROWOLD, *The Educated Woman*, p. 17.; ABRAMS, *The Making of Modern Woman*, p. 104.

latviešu sabiedrībā sākot ar 19. gs. 70.–80. gadiem “sieviešu jautājuma” aktualizēšanās kontekstā. Diskusijas par sievietēm pieļaujamo un nepieciešamo izglītību raksturoja aktīva un asa polemika. Šajā polemikā skaidri bija saskatāma ietekmēšanās un atsaukšanās uz citu valstu pieredzi, kas atspoguļojās presē publicētajos pārskatos par sieviešu dzīvi, tiesībām un emancipācijas izpratni ārvalstīs, kā arī iedziļinoties un atsaucoties uz Rietumos izplatītajiem zinātniskajiem un kvazinātniskajiem pētījumiem un teorijām par sieviešu un vīriešu dzimumu īpatnībām. Literatūrzinātniece E. Eglāja-Kristsons to raksturo kā “dzimtes jautājumu transnacionālu cirkulāciju”.¹⁴⁸

Kopumā retorika par sieviešu izglītības jautājumu publiskajā vidē tika izvērsta trīs tematiskajos virzienos. Pirmkārt – izglītība sievietei nav nepieciešama un tā sievietei var būt pat kaitīga.¹⁴⁹ Šī viedokļa aizstāvji stingri pieturējās pie teorijas par dzimumu nodalītajām darbības sfērām, tiecoties saglabāt “normālo” atbildības sfēru iedalījumu dzimumu starpā. Izglītību kā publiskās dzīves izpausmi viņi uztvēra kā universālu vīriešu prerogatīvu, kas izrietēja no iedomātās vīriešu augstākās intelektuālās kapacitātes. Sieviete netika uzlūkota kā patstāvīga būtne, bet vien kā vīrieša papildinājums – vīra palīdzība un izklaidētāja, “greznuma lieta”, apzinīga māte saviem bērniem un mājsaimniece, kura nav spējīga būt kultūras radītāja, bet tikai nācījas “atražotāja”.¹⁵⁰ Vienlaikus, izglītību interpretēja kā sievišķības un sievišķās sūtības apdraudējumu. Respektīvi, izglītojoties sieviete apdraudēja savu tradicionālo mātes lomu kā pilnvērtīgu sievišķās sūtības īstenojumu, radot bioloģiskus draudus nācījas un cilvēces atražošanai.¹⁵¹

Pret sieviešu izglītības centieniem vērstos uzskatus raksturoja agresīvi, sievieti noniecinoši un kariķējoši uzskati. Viens no dedzīgākajiem sieviešu jautājuma kritizētājiem rakstnieks Jānis Purapuķe Rīgas Latviešu biedrībā 1897. gadā nolasītajā priekšlasījumā par sieviešu jautājumu modernajā literatūrā, sievietēm piedēvēja mūžīgi raksturīgo “kurnēšanas garu”. Viņa skatījumā sieviešu prasības pēc lielākas brīvības un vairāk izglītības bija rezultāts sieviešu neapmierinātībai ar viņu esošo stāvokli, bet iegūstot prasīto viņas vienalga nav apmierināta: “Vārdzināta no glēvas juteklības, mocīta no “mūžīgajiem nerviem”, vajāta no sava nespēka, gumdīta no godkārtības, nospiesta no garlaicības un apnikuma, viņas nav apmierināta ar visu pasauli”.¹⁵² Gadu vēlāk laikrakstā “Baltijas Vēstnesis”, kas uzstājās kā neatlaidīgs sieviešu emancipācijas kustības pretinieks, publicētajā romānā “Mūsu modernās

¹⁴⁸ EGLĀJA-KRISTSONE, Sievišķības konstruēšanas sociālie un kultūras aspekti, 208. lpp.

¹⁴⁹ KUSIŅA, Sieviešu jautājums un sievietes tēls latviešu rakstniecībā, 23. lpp.

¹⁵⁰ ZELČE, Nezināmā, 54. lpp.

¹⁵¹ EGLĀJA-KRISTSONE, Sievišķības konstruēšanas sociālie un kultūras aspekti, 213. lpp.

¹⁵² J. PURAPUĶE. Sieviešu jautājums modernajā literatūrā. In: Pielikums “Baltijas Vēstneša” 275. numuram, 05.12.1897., 2. lpp.

jaunavas”, tēlojot ģimnāzijas absolventes Paulīnes pārdomas par iegūtajām zināšanām, J. Purapuķe rakstīja: “Turpretī algebra – tā ir vienkārši izgudrota priekš jaunu skuķu mocīšanas. Kas gan jaunai meitenei var būt par interesi, ka a un b nav vis ab , bet a plus b ? Un tad tie kvadrāti, kubi, koeficienti, saknes, saīsinājumi, iekavas salīdzinājumi... žēlīgais Tētiņ! Priekš kā gan visu to? Ja tikai pagadās patīkams vīrs, tad var iztikt bez visiem saīsinājumiem”.¹⁵³ Rakstnieks izsmēja gan sieviešu intelektuālās spējas, gan vājo morālo nostāju, sasaistot tiekšanos pēc izglītības ar ārišķīgu izrādīšanos. Vēsturniece Vita Zelče skaidro, ka sabiedrība ar nosodījumu uzlūkoja tolaik visai izplatīto pārtikušu vecāku vēlmi, skolojot meitas skolās, piešķirt viņām – nākamajām potenciālajām līgavām – augstāku statusu un vērtību. Šādu ārišķīgu izglītību nosodīja ne tikai konservatīvie sieviešu izglītības pretinieki, bet arī jaunstrāvnieki, kuri vispārīgi iestājās par sieviešu izglītošanu.¹⁵⁴

Otra tēma, kas iezīmējās viedokļu līderu polemikā par sieviešu izglītības jautājumu, bija koncepcija, ka sievietēm izglītība ir nepieciešama, tomēr tā ir jāpiemēro sievietes galvenajam dzīves uzdevumam – būt mātei un sievai.¹⁵⁵ Skolotājs Ernests Dinsbergs uzsvēra sieviešu piederību privātajai sfērai – “kā incim pieder krāsnis, tā sievietēm pieder mājas dzīve”, bet izcēla arī izglītības nozīmi sieviešu audzināšanā par labām mātēm, sievām un mājaimniecēm. “[..] mātes ir mūsu bērnu pirmās visu labumu iegruntētājas. Ja nu tās ir pašas labi izmācītas un izglītotas, tad tās arī varēs arī saviem bērniem ielikt labu grunti, uz to pēcāk varēs visas labās mācības virsū būvēt; un tās virsū būvētas arī pastāvēs un augļus nesīs. Un ja tas tā būtu, vai tad mūsu sievas nebūtu tie lielākie palīgi pie tautas attīstīšanas un izglītošanas.”¹⁵⁶ Arī literāte Minna Freimane 1882. gadā Liepājas Latviešu labdarības biedrībā nolasītajā priekšlasījumā par sieviešu izglītību un pienākumiem uzsvēra sieviešu izglītības vienpusējo nozīmi – tai jākalpo tikai un vienīgi ģimenes vajadzībām. Viņa skaidroja: “Sievietes nepieciešamā izglītība ir: “saimniecība un darbs”, pie kuras viņa no pašas jaunības jāmāca”. Turpinājumā viņa norādīja, “jo vairāk sievietes attīstās, jo drīzāk mūsu dārgā tauta plauks; jo ātrāk sievietes savu prātu cilā, jo ātrāki satiecība un vienprātība mūsu pamats būs; jo vairāk sievietes izglītotas, jo vairāk peļņas tautā”.¹⁵⁷ Kāds laikabiedrs 1895. gadā laikrakstā “Tēvija” publicētajā rakstā par meitu izglītošanu, norāda uz nepieciešamību attīstīt vispusīgu un vispārēju sieviešu izglītību, kas ir pamats tautas attīstībai: “[..] tad viņai jādod pienācīga izglītība, lai tā savu pienākumu jo teicami

¹⁵³ J. PURAPUĶE. Mūsu modernās jaunavas. In: Baltijas Vēstnesis, 27.08.1898., 1. lpp.

¹⁵⁴ ZELČE, Nezināmā, 145.–146. lpp.

¹⁵⁵ KUSIŅA, Sieviešu jautājums, 24. lpp.

¹⁵⁶ KUBBELES ERNSTS. Par sieviešu skološanu un kālab tās vajag skolot. In: Baltijas Vēstnesis, 22.04.1871., 123.–124. lpp.

¹⁵⁷ KUSIŅA, Sieviešu jautājums, 169.–170. lpp.

varētu izpildīt, lai tādējādi izglītība sekmētos un izlietu tautā jaunus dzīvdarošus un spirtus spēkus”.¹⁵⁸

Publiskajā telpā noformulētie viedokļi atspoguļoja visā Eiropā vispārpieņemto nostāju, ka sieviešu izglītībai jākalpo “pedagoģiskās mātišķības” idejai, ierādot sievietei primāro lomu bērnu audzināšanā. Tomēr sievietes loma, uzdevumi un lietderīgums ar moderno nāciju veidošanās procesiem 19. gs. tika interpretēta ne tikai ar ģimeni vai sabiedrību, bet ar visu nāciju. Sievietes tika uzlūktas ne tikai kā bioloģiskas atražotājas, bet arī nācijas audzinātājas, kuras pamatā ir stipra ģimene. Šo funkciju kontekstā “pedagoģiskās mātišķības” ideja modificējās par “pilsoniskās mātišķības” (*civic motherhood*) ideoloģiju. Nācijas ideologi uzsvēra nepieciešamību veidot un audzināt pilsoņus, topošo pilsoņu mātes un arī sievietes pilsones, veicinot retoriku par izglītības sistēmas paplašināšanu.¹⁵⁹ Pētnieki norāda uz paradoksu – ar moderno nāciju veidošanās procesiem, sieviete no ģimenes mātēs formāli tika paaugstināta par nācija māti, vienlaikus viņas darbība kategoriski tika ierobežota privātajā ģimenes sfērā, strikti ierobežojot arī sievietes izglītības funkcijas tikai nācijas vajadzībām, nevis pašas sievietes intelektuālās nepieciešamības dēļ.¹⁶⁰

Trešais polemikas virziens atspoguļoja pārliecību, ka sievietei izglītība ir nepieciešama, jo tā ir sieviešu sociālās emancipācijas dzinējspēks. Tomēr diskusijas raisīja kāda līmeņa izglītība sievietei ir vispiemērotākā. Konkrēto nostāju 1892. gadā rezumēja jaunstrāvniece Kristaps Valters, norādot, ka tagadējā laikmetā nav vairs tādu, kuri iedrošinātos iestāties pret sieviešu izglītošanos. Diskusijas pastāv tikai par “cik tālu sievietei vajag būt izglītotai” un “cik daudz sievietei vajag būt mazāk izglītotai nekā vīrietim”.¹⁶¹ Šajās diskusijās iekļaujas arī tēma par sieviešu augstāko izglītību. Diskusijas raksturoja atbalsts sieviešu studijām, tai skaitā sniedzot bagātīgu informāciju par studiju iespējām, kā arī atainojot ārzemju studenšu pieredzi. Piemēram, laikraksti informēja lasītājus par sievietēm studentēm ASV, Eiropā, sieviešu medicīnas institūtu darbību, augstskolu uzņemšanas noteikumiem, utt.¹⁶² Atbalstot sieviešu augstākās izglītības centienus, viedokļu autori atzina, ka izglītības galvenais uzdevums nav tikai sievietes sagatavošana laulībai un ģimenes dzīvei, bet tai jākalpo kā līdzeklim ceļā uz sievietes ekonomisko un intelektuālo neatkarību. Savas atziņas par sievietēm universitātēm savu studiju

¹⁵⁸ AKMENTIŅŠ. Izglītojiet savas meitas! In: Tēvija, 09.08.1895., 2. lpp.

¹⁵⁹ KAREN OFFEN. The Second Sex and Baccalauréat in Republican France, 1880–1924. In: French Historical Studies 1983, No. 2, p. 255.; ABRAMS, The Making of Modern Woman, p. 43.

¹⁶⁰ KUSIŅA, Sieviešu jautājums, 24. lpp.

¹⁶¹ K. VALTERS. Par sieviešu izglītību. In: Pūrs. Rīga 1892, 89. lpp.

¹⁶² ANNA. Studentes Amerikā. In: Dienas Lapa, 18.03.1895., 1. lpp.; X. Ženēvas studentes. In: Dienas Lapa, 07.03.1895., 1. lpp.; B. M. Studējošo sieviešu skaits Šveices universitātēs. In: Dienas Lapa, 14.01.1895., 5. lpp.; P. Ārstu institūts priekš sievietēm Pēterburgā. In: Tēvija, 17.05.1895., 1. lpp.; [B. A.]. Sieviešu augstākā izglītība Anglijā. In: Austrums 1901, Nr. 6, , 571.–573. lpp.; S. Sievietes Vācijas universitātēs. In: Dzimtenes Vēstnesis, 05.01.1909., 5. lpp.

laikā Romā 1904. gadā laikrakstā “Mājas Viesis” publicēja arī topošā ārste un literāte Olga Resneveica-Sinjorelli. Viņa atzīna, ka sievietēm augstākā izglītība ir ne tikai “maizes, eksistences nodrošināšanas jautājums”, bet arī “sen lolotais mērķis – patstāvība”.¹⁶³

Vienlaikus diskusijas par sieviešu augstāko izglītību atspoguļoja arī tradicionālos sabiedrības aizspriedumus, izmantojot argumentus par sievietes mazāk attīstīto prātu, par sieviešu izglītības postošo ietekmi uz ģimenes institūtu, par studēšanas ietekmi uz sieviešu sievišķību, reproduktīvo veselību, kā arī sievišķā dzimuma zaudēšanu studiju procesā.¹⁶⁴ Progresīvākā sabiedrības daļa šādus pret sieviešu izglītību vērstos argumentus izsmēja. “Saimnieču un Zelteņu kalendārā”, aplūkojot sieviešu ārstu darbību Krievijas impērijā, 1898. gadā tika uzsvērts, ka izglītības pretinieki sievietēm “ierādījuši viņas šaurās robežas, ražot un audzināt pēcnācējus”, izmantojot novecojošos argumentus par sieviešu anatomiju, smadzeņu svaru un sievišķības zaudēšanu, ielaušanos maskulīnajā publiskajā sfērā un iztēlojot, ka “nākotnē vīrs šūpos bērnus un vārīs kafiju, kamēr sieva sēdēs, apcirptiem matiem, zilām brillēm, kājas uz otra krēsla sacēluse, papirosu zobos un studēs”.¹⁶⁵ Nozīmīgi, ka iestāšanās pret sieviešu augstāko izglītību atspoguļoja plašākas sabiedrības negatīvo attieksmi pret sieviešu emancipācijas kustību kopumā. Tas skaidri saskatāms rakstnieka Apsīšu Jēkaba noformulētajā viedoklī par sievietēm augstākās izglītības un zinātnes laukā 1909. gadā pēc ceļojuma uz Šveici, kas šajā laikā ir viens no sieviešu augstākās izglītības centriem. Rakstnieks, kura dzīves uzskatos un daiļdarbos milzīga nozīme bija reliģiskajai dzīves izjūtai un patriarhālajai attieksmju pozīcijai, novērtēja pozitīvi šveicieti kā sieviešu tipu, jo viņa pakļāvās tradicionālajai patriarhālajai kārtībai sabiedrībā un savu dzīves papildījumu atrada ģimenē un mājās. Šādu sievietes tipu rakstnieks uztver kā “atspirdzinājumu”, jo “riebtin apriebies mums ir dzirdēt tās nodeldētās frāzes par “sieviešu” vai “līdzīgām tiesībām”.¹⁶⁶ Lai arī rakstnieks atzīst pilnvērtīgas izglītības nepieciešamību sievietēm, tai jābūt iekārtotai tā, lai sievieti mērķtiecīgi tuvinātu mājas un ģimenes dzīvei. Savukārt augstskolās sieviete “nav savā īstā vietā, savā dabas ierādītā vietā”.¹⁶⁷ Augstāko izglītību viņš uzlūkoja kā vīrieša izņēmuma tiesības, rakstīdams: “Augstākās izglītības un zinātņu laukā sievietei vienmēr vīrietis būs jāierauga par to pārāko, par kungu.”¹⁶⁸ K. Valters, atspēkojot ierastos argumentus pret sieviešu augstākās izglītības

¹⁶³ O. R. Universitāte un sievietes. In: Mājas Viesis, 20.10.1904., 1. lpp.; O. R. Universitāte un sievietes. In: Mājas Viesis, 27.10.1904., 2. lpp.

¹⁶⁴ VALTERS, Par sieviešu izglītību, 91.–9. lpp.; O. R. Universitāte un sievietes. In: Mājas Viesis, 27.10.1904., 2. lpp.

¹⁶⁵ ĀRONU MATĪSS (sast.). Sieviešu – ārstu darbība Krievijā. In: Saimnieču un Zelteņu kalendārs 1899. Rīga 1898, 24.–25. lpp.

¹⁶⁶ APSIŠU JĒKABS. Apsīšu Jēkaba Raksti. 3. sējums. Rīga 1925, 184. lpp.

¹⁶⁷ Ibidem, 185. lpp.

¹⁶⁸ Ibidem.

centieniem un izglītotām sievietēm, gan norādīja, ka studējošās sievietes ar savu piemēru ir parādījuši izglītības pretinieku argumentācijas nepamatotību.¹⁶⁹

1.2. Sieviete un augstākā izglītība: vēsturiskā attīstība

Sieviešu augstākās izglītības attīstība bija daudzpusīgs fenomēns un to ietekmēja dažādu faktoru komplekss – reliģijas un valsts attiecības, izglītības sekularizācija, meiteņu vidējo skolu sistēmas organizācija, valsts izglītības politika, dažādu nodarbošanos jomu profesionalizācija, vispārējais politiskais konteksts, kā arī sieviešu kustības aktivitātes un plašākas augstākās izglītības sistēmas un institūciju strukturālās pārmaiņas – jaunu universitāšu apmācības modeļu ieviešana, universitāšu sekularizācija, birokratizācija, demokratizācija.¹⁷⁰ Sieviešu augstākā izglītība pamatā tika realizēta trijos formātos – dibinot atsevišķas, privātas sieviešu koledžas, dibinot sieviešu koledžas pie esošajām universitātēm (skolotāju sagatavošanai), vai arī pakāpeniski atļaujot sieviešu uzņemšanu (vīriešu) augstskolās. Sieviešu pakāpenisku uzņemšanu augstskolās vispārēji noteica decentralizētā universitāšu sistēma un universitāšu iekšējā politika.¹⁷¹

Pirmās augstākās izglītības iestādes sievietēm – privātas sieviešu koledžas ASV un sieviešu koledžas pie esošajām universitātēm Anglijā – tika dibinātas 19. gs. 60. gadu beigās pēc sieviešu emancipācijas kustības aktīvistu iniciatīvas.¹⁷² Savukārt pirmās universitātes, kuras uzņēma sievietes pilntiesīgu studentu statusā bija Cīrihes (1864), Bernes un Ženēvas (1872) universitātes Šveicē. Francijā, Anglijā, Dānijā, Itālijā, Nīderlandē, Zviedrijā sievietes universitātēs oficiāli sāka uzņemt pakāpeniski sākot ar 19. gs. 70. gadiem, Beļģijā un Spānijā sākot ar 80. gadiem, Skotijā un Austroungārijā – sākot ar 90. gadiem.¹⁷³ Vācijā sievietes oficiāli atļāva uzņemt augstskolās tikai 1909. gadā, lai arī jau kopš 19. gs. 90. gadiem sievietes varēja tik pielaistas kā brīvklaušitājas ar īpašu profesora atļauju. Vācijā visnoteiktākie sieviešu augstākās izglītības pretinieki bija tieši universitāšu pasniedzēji, kuri akadēmisko vidi definēja kā ekskluzīvi maskulīnu. Akadēmiskās un zinātniskās pilsonības ideāls bija pakļauts dzimiskotam skatījumam, kas sievieti izslēdza no akadēmiskās kopienas. Meklenburgas

¹⁶⁹ VALTERS, Par sieviešu izglītību, 89.–95. lpp.

¹⁷⁰ Līdz 18. gs. beigām universitātes bija baznīcas institūcijas, ko tieši pārvaldīja baznīcas vai arī bija cieši saistītas baznīcu. Sākot ar 19. gs. universitātes pakāpeniski tika pārveidotas par laicīgām institūcijām. Birokratizācijas un izglītības centralizācijas procesā universitātes tika iekļautas nacionālās izglītības sistēmā. Sk.: WALTER RUEGG (Ed.). *A History of the University in Europe: Volume 3, Universities in the Nineteenth and Early Twentieth Centuries (1800–1945)*. New York 2004, p. 5–10; FERNANDA H. PERRONE. *Women Academics in England, 1870–1930*. In: *History of Universities 1993*, No. 12, pp. 339–367, here pp. 341–342.; ANDERSON, *European Universities*, pp. 256–258.

¹⁷¹ ROWOLD, *The Educated Woman*, p. 20.

¹⁷² Pirmā sieviešu koledža ASV – Vessara koledža (Vassar College) dibināta 1865. gadā, bet Anglijā sieviešu tiesību aktīvistē Emīlijā Deivisa pirmo sieviešu koledžu nodibināja 1869. gadā.

¹⁷³ ANDERSON, *European Universities*, p. 257.

federālās zemes valdība, piemēram, 1906. gadā rezumēja iebildumus pret sieviešu uzņemšanu augstskolas: “Universitātes nav tikai mākslu un zinātņu izglītības un pētniecības institūcijas, bet arī, lai apmācītu studentus maskulīnā izcilībā.”¹⁷⁴ Būtiski, ka vairākums vācu zemju profesori ar Izglītības ministrijas atļauju saglabāja tiesības nepielaist sievietes pie visiem vai atsevišķiem universitātes kursiem arī pēc 1909. gada.¹⁷⁵

Ar pakāpenisku sieviešu uzņemšanu augstskolās, uzņemto sieviešu skaits universitātēs stabili un pakāpeniski pieauga. Ap 1910. gadu Šveices universitātēs sievietes veidoja 22% no studējošo kopskaita, Lielbritānijā – 19%, Itālijā – 17%, Francijā – 9%, Zviedrijā – 8%, Vācijā – 4%.¹⁷⁶ Atzīmējams, ka sieviešu izglītības pētnieki norāda uz īpatnēju sieviešu augstākās izglītības attīstības iezīmi – diviem hronoloģiskiem posmiem. Viens posms, kas iesākas ar 1860. gadiem, bija “medicīniskais”, jo sieviešu augstāko izglītību raksturoja “medikalizēšanas” process. Medicīnu uzlūkoja kā nodarbošanās jomu, kura atbilst sievietes dabai un mātišķajām īpašībām. Vienlaikus medicīna bija profesionālā joma, kurā sievietēm likums neaizliedza prakses tiesības.¹⁷⁷ Tieši medicīnas līdz 19./20. gs. mijai bija raksturīgākā sieviešu studiju izvēle. Otrs posms iesākās pēc 1900. gada, kad nacionālo izglītības sistēmu ietvaros tika nostiprināta sieviešu vidējās izglītības sistēma, kas garantēja sievietēm tiesības iestāties augstskolās un studēt visdažādākajās nozarēs.¹⁷⁸

Izglītības nomadisms. Sieviešu augstāko izglītību Eiropā un Krievijā 19. gs. un 20. gs. sākumā raksturoja izglītības nomadisms, t.i. došanās uz ārzemēm ar mērķi iegūt augstāko izglītību, jo viņu dzimtenē bija aizliegts vai ierobežots sievietes uzņemt augstskolās. Itāļu vēsturniece Marija Malatesta norāda, ka izglītības nomadisms bija vispārīzplatīta taktika un prakse, kas ļāva sievietei iegūt universitātes grādu ārzemēs un pielietot to profesionālajā dzīvē savā mītnes zemē, kur izglītība bija ierobežota.¹⁷⁹ Par redzamāko izglītības nomadisma piemēru 19. gs. otrajā pusē kļuva Šveices universitātes, kurās sievietes tika uzņemtas pilntiesīgu studentu statusā, turklāt ārzemnieces uzņēma bez iestājekāmeniem un pilntiesīgas ģimnāzijas apliecības. Viņām bija tikai jāiesniedz apliecība par labu uzvedību skolā.¹⁸⁰ Izglītības

¹⁷⁴ MAZON, *Gender and the Modern Research University*, pp. 3., 214.

¹⁷⁵ *Ibidem*.

¹⁷⁶ RUEGG, A. *History of the University*, p. 247.

¹⁷⁷ ROWOLD, *The Educated Woman*, p. 39.

¹⁷⁸ ANDERSON, *European Universities*, p. 257.; BARBARA ALPERN ENGEL. *Women Medical Students in Russia, 1872–1882: Reformers or Rebels?* In: *Journal of Social History* 1979, No. 3, pp. 394–414, here p. 396.

¹⁷⁹ MARIA MALATESTA. *Professional Men, Professional Women: The European Professions from the 19th Century until Today*.

¹⁸⁰ Lai izceļotu uz ārzemēm sievietēm bija nepieciešama arī vīra vai tēva atļauja. Vēsturnieki norāda uz laikmetam raksturīgu īpatnību: sievietes, kurām neizdevās iegūt šādas atļaujas no vecākiem, stājās fiktīvā laulībā ar vīriešiem, kuri bija gatavi atbalstīt sieviešu vēlmi iegūt izglītību. Sk.: FAITH HILLIS. *Utopia's Discontents. Russian Émigrés and the Quest for Freedom, 1830s–1930s*. New York 2021, p. 29.; MILLER, *The Russian Student Colony*, p. 9.; HIBNER KOBLITZ, *Science, Women, and the Russian Intelligentsia*, p. 213.; MASÉ, *Student Migration of Jews*, p. 108.

nomadisms bija raksturīgs arī citās Rietumeiropas universitātēs. Piemēram, 1886. gadā no 108 Parīzes Universitātes Medicīnas fakultātes studentēm 100 bija ārzemnieces, bet 20. gs. sākumā no visām Francijas universitātēs studējošajām sievietēm ārzemnieces sastādīja 38% no studenšu kopskaita. Francijas medicīnas fakultātēs studējošo sieviešu skaits no ārvalstīm saglabāja pārsvaru līdz pat Pirmajam pasaules karam. Piemēram, 1914. gadā no 869 medicīnas studentēm, 469 bija ārzemnieces. Līdzīgi procesi bija saskatāmi arī Beļģijā. No 615 studentēm, kuras bija uzņemtas Beļģijas Jaunajā universitātē laikā no 1880. līdz 1914. gadam, ārzemju studentes veidoja 59%.¹⁸¹

Francijas un Beļģijas universitātēs ārzemju studenšu vairākumu noteica arī abu valstu nepilnvērtīgā meiteņu vidējās izglītības sistēma. Francijā publisko vidusskolu sistēma meitenēm izveidoja tikai 1880. gadā, Beļģijā – 1881. gadā. Turklāt jaunās meiteņu “vidusskolas” – licejas un koledžas – neveidoja, lai meitenēm nodrošinātu pilnvērtīgu vidējo izglītību un sagatavotu viņas studijām universitātēs, vai “ienākšanai” profesionālajā vidē – medicīnā, tiesību zinātnēs, valsts dienestā, bet ar mērķi sagatavot meitenes sievas un mājsaimnieces uzdevumiem, nezaicinot viņu sievišķību. To apliecina meiteņu skolu mācību programmas, kas tika sastādītas specifiski sievas un mātes praktisku uzdevumu risināšanai. Mācības neiekļāva, piemēram, matemātiku un zinātnes, kā arī latīņu un grieķu valodas, kas bija priekšnoteikums, lai varētu iestāties universitātēs. Tā vietā meitenēm mācīja ar mājsaimniecības uzturēšanu saistītas praktiskas iemaņas, piemēram, šūšanu, veselības kopšanu, ēst gatavošanu. Attiecīgo skolu beigšanas apliecība nedeva tiesības sievietēm iestāties universitātēs.¹⁸² Tās, kuras vēlējās turpināt izglītošanos, bija spiestas patstāvīgi sagatavoties latīņu un grieķu valodās.

Itālijas universitātēs sievietes oficiāli pielaida 1875. gadā, tomēr arī Itālijā nebija izveidota pilnvērtīga un sekulāra vidējās izglītības sistēma meitenēm. Rezultātā gadsimtu mijā arī Itālijas universitātēs studenšu vidū dominēja ārzemnieces. Nozīmīgi, ka iepriekšminēto valstu universitātēs lielākā daļa no ārzemniecēm bija studentes no Krievijas impērijas. Laikā no 1863. līdz 1872. gadam Cīrihes Universitātē tika uzņemtas 203 sievietes pilntiesīgu studentu un brīvklaušītāju statusā, no viņām 148 jeb 73% bija “krievietes”,¹⁸³ 23 anglietes, desmit

¹⁸¹ ANDERSON, *European Universities*, pp. 261–263.

¹⁸² Sieviešu publiskajās vidusskolās – licejās sievietes bakalaurātam netika sagatavotas līdz pat 1924. gadam. Sk.: ROGERS, *Learning To Be Good Girls and Women*, p. 117.; OFFEN, *The Second Sex*, pp. 252, 266.

¹⁸³ Attiecībā uz Šveices un citās Eiropas universitātēs studējošo sieviešu etnisko piederību, vēstures literatūrā vērojama tendence apzīmēt visas studentes no Krievijas impērijas kā krievietes, kas neatspoguļo reālo studenšu etnisko piederību. Šveiciešu vēsturniece Alīne Masē attiecībā uz Krievijas impērijas studentiem Šveicē 19./20. gs. lieto apzīmēju “krievu”, liekot tos pēdīgās. Analizējot ebreju studentu migrāciju uz Šveici, viņa secina, ka starp studējošām sievietēm Šveices universitātēs 19. gs. otrajā pusē, ievērojamu daļu veido tieši ebreju tautības studentes, kā arī polietes, kuras tradicionāli tiek identificētas kā “krievietes”. Sk.: MASÉ, *Student Migration of Jews*, pp. 107–108.; ANDERSON, *European Universities*, p. 271.

šveicietes, desmit vācietes, sešas austrietas un sešas amerikānietes. Savukārt 1873. gadā no Cīrihes Universitātē studējošajām 114 sievietēm 100 bija no Krievijas impērijas. Kopā ar Cīrihē studējošajiem krievu studentiem – vīriešiem, viņas veidoja nozīmīgu ārzemju studentu kolonijas daļu.¹⁸⁴ Arī Parīzes Universitātē līdz Pirmajam pasaules karam studenšu vairākumu veidoja studentes no Krievijas impērijas. Piemēram, 1890. gadā studentes ārzemnieces veidoja 71,3% no visām universitātes studentēm un vairākums no viņām bija no Krievijas impērijas (krievietes, ebrejietes, polietes).¹⁸⁵

Sieviešu augstākās izglītības attīstība Krievijas impērijā. Ievērojami lielais Krievijas impērijas studenšu skaits Rietumeiropas universitātēs atspoguļoja īpatnēji atšķirīgo sieviešu augstākās izglītības attīstību Krievijā, kas bija daļa no šaurākas sieviešu emancipācijas kustības vēstures, gan daļa no plašākas sociālpolitiskās vēstures, atspoguļojot progresīvās sabiedrības daļas cīņu par valsts un sabiedrības modernizāciju. Impērijas modernizācijas procesu vistiešāk reprezentēja imperatora Aleksandra II laikā aizsāktās t. s. Lielās reformas. Līdzīgi kā pārējā Eiropā sievietei tika piedēvēta pedagoģiskās mātes (*pedagogical motherhood*) loma, realizējot savu potenciālu stagnējošās Krievijas sabiedrības modernizēšanā, un izglītība kopumā tika uzlūkota kā sociālā progresa garants.¹⁸⁶ Ievērojamais krievu pedagogs Nikolajs Pirogovs 1865. gadā, pamatojot meiteņu izglītošanās nepieciešamību ne tikai mājapmācības un pamatskolu, bet arī vidējās izglītības līmenī, uzsvēra, ka sievietes izglītība sevī iekļauj visas cilvēces izglītību un attīstību. Viņš uzstāja, ka sieviete ir tiesīga saņemt tādu pašu izglītību kā vīrietis.¹⁸⁷

Līdzās mātes un sievas pienākumu pildīšanai Krievijas progresīvā inteliģence aicināja sievieti iesaistīties produktīvā darbā, nosodot “laisko salonu kultūru” un mudinot sievieti – precētas vai nē – “nebūt vīrietim uz kakla”.¹⁸⁸ Krievu ekonomiste un literāte Marija Vernadska 19. gs. 50. gados publicēja rakstu sēriju veltītu sieviešu ekonomiskā stāvokļa analīzei. Viņa uzskatīja, ka sievietes iesaistīšanās algotā darbā ir ne tikai viņas morālais pienākums, lai uzlabotu sabiedrību, bet arī veids kā iegūt neatkarību. Atzīstot, ka ne visām sievietēm jābūt mātēm, sievietēm un māsaiņniecēm, viņa aicināja uzlabot sieviešu izglītību, kas ļautu sievietei izpausties publiskajā – profesionālajā sfērā.¹⁸⁹ Sabiedrības ideoloģiskā nostāja sieviešu jautājumā veicināja to, ka Lielo reformu kontekstā pirmā nozīmīgākā liberālā reforma bija

¹⁸⁴ MILLER, The Russian Student Colony, p. 9.; HIBNER KOBLITZ, Science, Women and the Russian Intelligentsia, p. 214.; NEUMANN, Studentinnen aus dem Russischen Reich, p. 12.

¹⁸⁵ CHRISTEN-LECUYER, Les premières étudiantes, pp. 42–44.

¹⁸⁶ KELLY, Educating Tat'yana, p. 3.

¹⁸⁷ BARBARA EVANS CLEMENTS, BARBARA ALPERN ENGEL, CHRISTINE D. WOROBEC. Russia's Women: Accommodation, Resistance, Transformation. Berkley 1991, p. 137.; DUDGEON, Women and Higher Education, pp. 14–16.

¹⁸⁸ BARBARA ALPERN ENGEL. Mothers and Daughters: Women of the Intelligentsia in Nineteenth Century Russia. New York 1983, p. 80

¹⁸⁹ DUDGEON, Women and Higher Education, p. 23.

vidējās izglītības sistēmas izveide sievietēm 1858. gadā. Izglītības reformas mērķis bija uzlabot sabiedrības dzīves kvalitāti, “nodrošinot ikvienai sievietei, jo īpaši topošajām mātēm, nepieciešamo reliģisko, morālo un garīgo izglītību”.¹⁹⁰ Pašas sievietes gan atzina, ka ceļš uz pilnīgu emancipāciju un noderīgumu sabiedrībai ir caur “nopietnu” izglītību – caur studijām universitātē, tādējādi sievietes kolektīvi atzina, ka augstākā izglītība ir obligāts nosacījums viņu pilnvērtīgai integrācijai sabiedrībā.¹⁹¹ Krievijas impērija bija pirmā valsts Eiropā, kurā valdības līmenī tika apspriesta sieviešu uzņemšana augstskolās pilntiesīgu studentu statusā. Vairākas izglītības reformas noteica lielāku universitāšu un akadēmiskā personāla autonomiju, tai skaitā tiesības pašām universitātēm regulēt studentu uzņemšanas noteikumus. Sākot ar 1859. gadu vairākas universitātes – Pēterburgas, Harkivas, Kijivas un Kazaņas – uzņēmās iniciatīvu un sievietēm atļāva apmeklēt lekcijas kā brīvklausītājām (profesori personīgi varēja lemt par sieviešu pielaišanu kā klausītājām viņu lekcijās), turklāt universitāšu vadība iestājās arī par sieviešu studenšu pilntiesīgu uzņemšanu, uzsverot, ka akadēmiskā grāda iegūšana ir atkarīga no zināšanām nevis no dzimuma.¹⁹²

Krievijas konservatīvā sabiedrības daļa sieviešu aktivitāti un prasības pēc pilnvērtīgas augstākās izglītības uzlūkoja kā apdraudējumu ne tikai sabiedriskajai kārtībai un sabiedrības morālei, bet galvenais – politiskajai kārtībai. Ar 19. gs. 50. gadu beigām universitāšu darbību ietekmēja arvien pieaugošā studentu sociālā kustība, pieprasot lielāku studentu līdzdalību gan augstskolu akadēmiskajos, gan administratīvajos jautājumos, ko pavadīja studentu nemieri un masveida demonstrācijas un dumpji. Pētnieki norāda, ka sieviešu – brīvklausītāju līdzdalība studentu nemieros bija minimāla, tomēr sieviešu klātbūtne universitātēs studentu nemieru kontekstā, un aktualizējoties sieviešu jautājumam, tika konstruēta kā viena no akadēmiskās vides dumpiniecišķuma izpausmēm.¹⁹³ Studējoša sieviete tika uzlūkota ne tikai kā drauds tradicionālajām dzimumu lomām, bet viņa tika uzlūkota arī caur politisko prizmu. Studente iemiesoja politisko radikālismu un revolucionārās idejas, tādējādi radīja draudu sociālajai un politiskajai kārtībai. Krievu konservatīvais žurnālists Mihails Katkovs, kurš iestājās pret Aleksandra II izvērstajām reformām, jo īpaši sieviešu izglītības jomā, cīņu par sieviešu augstāko izglītību uztvēra nevis kā atsevišķu sociālu kustību, bet revolucionāri radikālo ideju

¹⁹⁰ ALPERN ENGEL, *Mothers and Daughters*, p. 50.

¹⁹¹ DUDGEON, *Women and Higher Education*, p. 23; JUKINA, *Russkij feminism*, s. 196.

¹⁹² IRINA V. KORNILOVA, TIMUR A. MAGSUMOV. *Emancipation in Educational System: Formation of Women's Higher Education in Russia*. In: *European Journal of Contemporary Education* 2017, No. 2, pp. 352–366, here p. 355; JOHANSON, *Women's Struggle for Higher Education*, pp. 17–18, 22.

¹⁹³ HIBNER KOBLITZ, *Science, Women, and the Russian Intelligentsia*, p. 212.; BARBARA ALPERN ENGEL. *Women in Russia, 1700–2000*. Cambridge 2004, p. 74; JOHANSON, *Women's Struggle for Higher Education*, p. 21.

un nihilisma manifestāciju.¹⁹⁴ Rezultātā 1863. gadā apstiprinātais jaunais Universitāšu likums, kas ievērojami paplašināja universitāšu autonomiju, aizliedza sieviešu uzņemšanu augstskolā, savukārt 1864. gada 11. maijā tika aizliegta sieviešu uzņemšana arī Pēterburgas Kara medicīnas akadēmijā, izslēdzot vairāk kā 60 akadēmijā studējošās sievietes.¹⁹⁵

Sieviešu uzņemšanas aizliegums ievadīja divus jaunus sieviešu augstākās izglītības attīstības posmus. Pirmkārt, liedzot sievietēm iespēju iegūt augstāko izglītību Krievijas impērijas universitātēs, tika veicināts sieviešu izglītības nomadisms uz Šveici, Franciju, Beļģiju, u.c. Jāatzīmē, ka sieviešu centieni iegūt augstāko izglītību ārpus Krievijas arī tika uzlūkots kā morālais, sociālais un politiskais drauds. Šveice jau kopš 19. gs. 30. gadiem bija izveidojusies par nozīmīgu Krievijas politisko emigrantu centru, kuru sastāvu 19. gs. 50.–70. gados papildināja no Krievijas masveidā izceļojušie studenti. Izmantojot politisko un sociālo brīvību, no Krievijas izceļojušie apvienojās palīdzības biedrībās, kultūras institūcijās, diskusiju un literārajos klubos utt, veicinot interešu, politiski radikālo un revolucionāro ideju apmaiņu un izplatīšanu, kas piesaistīja Krievijas autokrātiskā režīma uzmanību. Īpaša uzmanība tika pievērsta studējošām sievietēm, viņu uzvedībai un pat pārmaiņām ārējā izskatā un ģērbšanās stilā, caur ko tradicionāli interpretēja ģimenes un sabiedrības kārtību, stabilitāti un morālo pārkāpumu. Ziņojumos par Krievijas studentu koloniju Cīrihē 1870. gadu sākumā tika apgalvots, ka studentes dzīvē īsteno “komunistiskās teorijas par brīvo mīlu un maina savus mīļākos biežāk nekā cimdus”, turklāt “viņu utopiskās, gandrīz revolucionārās idejas par sieviešu tiesību pielīdzināšanu vīriešu tiesībām draud sagraut ģimenes pamatus.”¹⁹⁶ Uzlūkojot sieviešu izglītības, intelektuālās, sociālās un politiskās aktivitātes kā tiešu draudu cariskajam režīmam, un novērtējot sieviešu augstāko izglītību kā revolucionāru, 1874. gadā Krievija izdeva dekrētu, kas pieprasīja visām studentēm Cīrihes Universitātē atgriezties Krievijā. Savukārt tām, kuras neatgrieztos noteiktajā laikā tiktu liegtas jebkādas turpmākās izglītības iespējas. Savukārt tām, kuras studēja medicīnu, tiktu liegtas iespējas eksaminēties Krievijas universitātēs, lai iegūtu ārsta prakses tiesības impērijā. Turpmākajos gados, lai ierobežotu sieviešu centienus iegūt izglītību ārzemēs, tika izdoti dekrēti, kas pieprasīja gan studējošo sieviešu obligātu atgriešanos Krievijā pēc grāda iegūšanas, kā arī nosakot ārzemēs iegūtās izglītības neatzīšanu.¹⁹⁷ Jāatzīmē

¹⁹⁴ Nihilisms Krievijā bija sociāla un kultūras kustība 19. gs. otrā pusē un 20. gs. sākumā, ko raksturoja jaunās intelektuāļu paaudzes revolucionārisms un radikālisms, iestāšajoties pret tradicionālajām sabiedrības vērtībām un sociālo kārtību. Sk.: JOHANSON, *Women's Struggle for Higher Education*, p. 34.

¹⁹⁵ Šādu Pēterburgas Kara medicīnas akadēmijā studējošo sieviešu skaitu savā dienasgrāmatā min Aleksandrs Ņikitenko. A. Ņikitenko bija Tautas apgaismības ministrijas Mācību komitejas loceklis, kura 19. gs. 60. gadu sākumā skatīja arī jautājumu par sieviešu pielaišanu universitātēm pilntiesīgu studentu statusā. Sk.: ALPERN ENGEL, *Women Medical Students*, p. 396.; ELENA LIHACHEVA. *Materialy dlja istorii zhenskogo obrazovanija v Rossii. Sankt-Peterburg 1901*, s. 478.; A.V. NIKITENKO. *Moja povest' o samom sebe i o tom, "chemu svidetel' v zhizni byl": zapiski i dnevnik (1804–1877 gg.)*. Tom 2. Sankt–Peterburg 1905, s. 176.

¹⁹⁶ HILLIS, *Utopia's Discontents*, p. 34.

¹⁹⁷ ANDERSON, *European Universities*, pp. 270–271; HILLIS, *Utopia's Discontents*, p. 35.

gan, ka šie dekrēti līdz minimumam samazināja Krievijas impērijas studenšu skaitu Cīrihes Universitātē, tomēr līdz pat 20. gs. sākumam izglītības meklējumi ārpus impērijas robežām kopumā būtiski nesamazinājās.

Augstākie sieviešu kursi. Otru sieviešu augstākās izglītības posmu Krievijā raksturo jauna augstākās izglītības iestādes tipa – augstāko sieviešu kursu (*Высшие женские курсы*) – izveide. Vēsturnieki norāda, ka 19. gs. 60. gadu beigās Krievijas inteliģence, apvienojot sievietes un akadēmisko inteliģenci, attīstīja spēcīgi organizētu kustību cīņā par sieviešu izglītības tiesībām, kura, piemēram, izvērsa parakstu vākšanas kampaņas un petīciju iesniegšanu valdībai un izglītības ministram. Kampanu organizētāji piesauca ne tikai tradicionālos argumentus, uzsverot augstākās izglītības sociālo lietderību – izglītība nepieciešama, lai sievieti izaudzinātu par noderīgu sabiedrības locekli un kompetentu māti un sievu, bet arī progresīvākus uzskatus, uzsverot augstākās izglītības nozīmi sievietes profesionālo mērķu sasniegšanā un amata nodrošināšanā. Pat valdības līmenī tika atzīts, ka pamata un vidējā izglītības sistēma sievietēm ir nepietiekoši attīstīta, lai nodrošinātu sievietei iztikas iespējas.¹⁹⁸ Krievijas inteliģences cīņu par sieviešu augstāko izglītību raksturoja “kolektīva, intelektuāla pārliecība” un sieviešu izglītības jautājums reprezentēja sabiedrības emancipāciju.¹⁹⁹ Tieši inteliģentās sabiedrības izvērsto prasību un aktivitāšu rezultātā 1873. gada rudenī Krievijas valdība izveidoja speciālu komisiju ar uzdevumu izstrādāt plānus akadēmiska līmeņa kursu izveidei sievietēm. Valdība 1876. gada aprīlī atļāva atvērt sieviešu “universitātes” jeb augstāko sieviešu kursus. Tas bija kompromiss starp arvien plašākām sabiedrības prasībām nodrošināt sievietēm pilnvērtīgu augstāko izglītību un aizliegumu uzņemt sievietes augstskolās, kā arī mērķtiecīgi īstenotajiem pasākumiem, kas ierobežoja un kavēja sieviešu augstākās izglītības meklējumus ārzemēs.²⁰⁰ Būtiski, ka valdības līmenī augstāko sieviešu kursu izveide netika uzlūkota kā sieviešu izglītības attīstības forma, tādējādi arī sabiedrības sociālās attīstības instruments, bet to uzlūkoja kā politiskās “drošības ventili”.²⁰¹ Tika paredzēts, ka kursu izveide ierobežotu sieviešu izglītošanu kontrolētā vidē un ierobežotu viņu došanos uz ārzemēm, nekontrolēti pārņemot radikālas idejas. Pētnieki norāda, ka augstākās izglītības attīstība Krievijā sākotnēji atspoguļoja Rietumeiropas pieredzes pārņemšanu, bet augstāko sieviešu kursu izveide iezīmēja alternatīvu, nacionāli īpatnēju sieviešu augstākās izglītības attīstības ceļu.²⁰²

¹⁹⁸ JOHANSON, *Women's Struggle for Higher Education*, pp. 35, 37.

¹⁹⁹ JUKINA, *Russkij feminism*, s. 197.

²⁰⁰ ALPERN ENGEL, *Mothers and Daughters*, p. 61.

²⁰¹ JOHANSON, *Women's Struggle for Higher Education*, p. 59.

²⁰² KORNILOVA, *Emancipation in Educational System*, p. 353.

Augstākie sieviešu kursi 19. gs. 70. gados tika veidotas kā jauna tipa privātas mācību iestādes lielākajās universitāšu pilsētās – Pēterburgā, Maskavā, Kazaņā un Kijivā, kur universitāšu pasniedzēji iniciēja kursu izveidi un veidoja mācībspēku sastāvu²⁰³ Neraugoties uz ievērojamo studējošo sieviešu skaitu šajosursos,²⁰⁴ tomēr par vispārēju un plašai sabiedrības daļai pieejamu sieviešu augstākās izglītības attīstību var runāt, sākot tikai ar 20. gs. sākumu, kad 1905.–1907. gada revolūcija iniciēja demokrātiskas pārmaiņas arī izglītības nozarē. Izstrādājot jaunu Krievijas impērijas universitāšu nolikumu, 1905. gada projekts paredzēja, ka par universitāšu studentiem un brīvklaušitājiem varēs uzņemt vīriešu vidējo izglītības iestāžu absolventus,²⁰⁵ bet jau 1906. gada universitāšu nolikuma projekta variants noteica: “Par universitāšu studentiem un brīvklaušitājiem tiek pieņemtas personas bez dzimuma, tautības un reliģiskās izšķirības”.²⁰⁶ Lai arī 1906. gadā izstrādāto nolikumu neapstiprināja, tas atspoguļoja joprojām aktuālo sieviešu augstākās izglītības problemātiku. Tā progresu uzskatāmi ataino institucionālā attīstība – līdz Pirmajam pasaules karam augstākos sieviešu kursus atvēra arī Odesā (1906), Harkivā (1907), Tbilisi un Tērbatā (1908), Novočerkaskā un Varšavā (1909) un Tomskā (1910). Paralēli tikai veidoti arī specializētie augstākie sieviešu kursi – pedagoģiskie, dabaszinātņu, lauksaimniecības, teoloģijas, politehniskie, komerczinātņu. Līdz Pirmajam pasaules karam Krievijas impērijā darbojās vairāk kā 30 augstākie sieviešu kursi.²⁰⁷

Augstākos sieviešu kursus pamatā veidoja divas nodaļas: vēstures-filoloģijas un fizikas-matemātikas, atsevišķosursos tika atvērtas arī tiesību un medicīnas nodaļas. Kā privātas institūcijas kursi nesaņēma nekādu valsts finansējumu un valsts universitātēm līdzvērtīgas privilēģijas un tiesības. Par kursu nepilnvērtīgo un nenoteikto juridisko statusu liecināja arī

²⁰³ Maskavas Augstākie sieviešu kursus, kurus dēvēja arī par Gerje kursiem, 1872. gadā dibināja Maskavas Universitātes vēstures profesors Vladimirs Gerje. Kursi sākotnēji netika veidoti kā alternatīva sieviešu augstākās izglītības iestāde valsts universitātēm, bet kā izglītības institūcija, kas pēc intensīvas divgadīgas programmas papildinātu sieviešu vidējo izglītību, rezultātā paaugstinot viņu kā skolotāju kvalifikāciju. Pēterburgā Augstākos sieviešu kursus izveidoja 1878. gadā. Neoficiāli tos dēvēja par Bestuževa kursiem, jo kursu pirmais direktors bija Pēterburgas Universitātes profesors Konstantīns Bestuževs-Rjumins. Priekšlikumi par augstāko sieviešu kursu izveidi arī provincēs, ārpus politiskās varas centriem – Pēterburgas un Maskavas – sākotnēji tika noraidīti, tomēr jau 1876. gadā tika izveidoti Kazaņas Augstākie sieviešu kursi, bet 1878. gadā – Kijivas Augstākie sieviešu kursi. Abi kursi sākotnēji tika veidoti pēc Gerje kursu parauga, piedāvājot divgadīgu programmu. Abu kursu transformācija par sieviešu “universitātēm” notika attiecīgi 1879. un 1881. gadā, ieviešot universitātēm līdzvērtīgas četrgadīgas mācību programmas. Sk.: KORNILOVA, *Emancipation in Educational System*, pp. 355–356.; JOHANSON, *Women's Struggle for Higher Education*, pp. 62–70.

²⁰⁴ Piemēram, 1881./1882. mācību gadā Maskavas Augstākajos sieviešuursos studēja 169 kursistes, Kazaņas – 43, Kijivas – 708, bet Pēterburgas – 938. Sk.: KORNILOVA, *Emancipation in Educational System*, p. 361.

²⁰⁵ Sākot ar 1905. gadu sievietes tomēr varēja uzņemt kā brīvklaušitājas valsts augstskolās. Tomēr, lai pierādītu savas zināšanas, sievietēm bija jānokārto papildus eksāmeni. Pēterburgas Universitātes, piemēram, prasīja kārtot eksāmenu latīņu valodā un matemātikā, bet Pēterburgas Politehniskais institūts – fizikā un matemātikā. Sk.: O. A. PATRIKEEVA, *Kursistka ili vol'noslushatel'nica Universiteta: vybor rossijanok v nachale XX stoletija*. Lokus: ljudi, obshhestvo, kul'tury, smysly. 2012, No. 2, cc. 38–46, zdes c. 40.

²⁰⁶ O. A. PATRIKEEVA. “Padchery russkih universitetov”: problemy vysshego zhenskogo obrazovaniya v Rossii v konce XIX – nachale XX stoletij. In: *Trudy Istoricheskogo fakul'teta Sankt-Peterburgskogo universiteta* 2011, 5, ss. 177–191, zdes s. 180.

²⁰⁷ KORNILOVA, *Emancipation in Educational System*, p. 363.

nosaukums – augstākie sieviešu kursi. Par šādu nosaukuma lietošanu stingri iestājās Izglītības ministrs Dmitrijs Tolstojs, kurš 19. gs. 70. gadu beigās noraidīja petīcijas atļaut jaunās institūcijas saukt par sieviešu universitātēm.²⁰⁸ Kursiem kā privātām institūcijām nebija tiesības iegādāties studijām nepieciešamo aprīkojumu no ārzemēm, nemaksājot paaugstinātu muitas tarifu, kā arī literatūru bez cenzora pārbaudes. Tā kā kursu finansējumu veidoja privāti ziedojumi un ienākumi no mācību maksas – studiju maksa bija ievērojami augstāka nekā valsts universitātēs, studentēm – kursistēm nepienācās nekādi finansiāli atvieglojumi, piemēram, samazināta dzelzceļa un tramvaja izmantošanas maksa, kā arī valdības piešķirtās stipendijas. Galvenais, lai arī kursu mācību programmas atbilda universitāšu programmām, tiem nebija tiesības izsniegt pilnvērtīgu, universitātēm līdzvērtīgu absolvēšanas diplomu un piešķirt akadēmiskos grādus. Universitātes diploma un grāda trūkums kursu absolventēm liedza iespēju praktizēt “vīriešu” profesijās, strādāt valsts pārvaldē, viņas netika iekļautas civildienestā un nebija tiesīgas pretendēt uz valsts pensiju.²⁰⁹ Nereti vienīgā algota darba iespēja absolventēm bija skolotājas arods, turklāt kursu beidzējām bija tiesības strādāt tikai meiteņu skolās. Tā bija pozīcija, kurā sievietes varēja strādāt arī ar ģimnāzijas izglītību un proporcionāli neatbilda viņu akadēmiskajai sagatavotībai. Statistika liecina, ka 36% no vairāk kā 1000 Bestuževa kursu absolventēm laikā no 1882.–1889. gadam kļuva par guvernantēm, skolotājām pamatskolās un zemāko šķiru meiteņu vidējās izglītības iestādēs, savukārt 20% atrada darbu bibliotēkās, laboratorijās, birojos un teātros.²¹⁰ Bestuževa kursu absolventu aptauja liecina, ka kursu absolventes skolotājas arodu izvēlējās apstākļu spiestas, ko noteica kursu beigšanas apliecības “bezvērtīgums”.²¹¹ Augstāko sieviešu kursu beigšanas apliecības bezvērtību kāds laikabiedrs precīzi noraksturoja jau 1882. gadā: “Kursi nerasniedz savu mērķi; dot augstāko izglītību un nedot nekādas tiesības ir tas pats, kas simtiem cilvēku apgūt kuģniecības mākslu un sūtīt viņus uz Sahāru. Nodrošināsim sievietēm brīvību pielietot savas zināšanas.”²¹²

Augstāko sieviešu kursu absolventu tiesības mainīja tikai 1911. gada 19. decembra likums, kas noteica, ka “Augstāko sieviešu kursu absolventēm ir tādas pašas tiesības un priekšrocības, ko nodrošina vīriešu augstāko izglītības iestāžu diplomu, izņemot kārtu un dienesta tiesības”.²¹³ Likuma izmaiņas lielā mērā noteica tradicionālie aspekti: sieviešu

²⁰⁸ DUDGEON, *The Forgotten Minority*, p. 1.

²⁰⁹ JOHANSON, *Women's Struggle for Higher Education*, p. 64; DUDGEON, *The Forgotten Minority*, pp. 3–4.

²¹⁰ Tiesības kursu absolventēm mācīt augstāko šķiru meiteņu ģimnāzijās tika piešķirtas tikai 1903. gadā. Sk.: JOHANSON, *Women's Struggle for Higher Education*, pp. 73–74, 100.

²¹¹ Konkrētā aptauja veikta 1909. gadā un balstīta uz 1373 respondentu – Bestuževa kursu absolventu atbildēm. No aptaujām absolventēm tikai 7% absolventu, kuras bija studējušas dabaszinātnes, deva priekšroku skolotāja arodam, bet starp tām, kuras bija specializējušās humanitārajās zinātnēs, skolotāja arodā labprāt strādāja 37%. Sk.: DUDGEON, *The Forgotten Minority*, p. 11.

²¹² K. P. JAZEVA. *Sankt Petrburgskie Vysshie zhenskije (Bestuzhevskie) kursy 1878–1918*. Leningrad 1973, s. 11.

²¹³ PATRIKEEVA, “*Padchery russkikh universitetov*”, s. 188.

sociālekonomiskais stāvoklis, nosakot izglītības nepieciešamību algota darba strādāšana, strauji pieaugošais kursistu skaits (1911./1912. gadā studējošo sieviešu skaits bija gandrīz 23 000, 1915./1916. gadā – 44 000),²¹⁴ kā arī vispārējais sabiedrības, jo īpaši akadēmiskās inteliģences spiediens. Piemēram, pēc Pēterburgas Universitātes profesora, tiesību zinātnieka Vladimira Hessena iniciatīvas žurnāla “Sieviešu Savienība” redakcija 1908. gadā izsūtīja profesoriem vadošajās impērijas universitātēs aptaujas anketas par sieviešu augstāko izglītību. Viņiem tika lūgts atbildēt uz jautājumiem par sieviešu intelektuālo sagatavotību, augstākās izglītības lomu algota darba nodrošināšanā, un vai sieviešu prasības uzņemt viņas universitātē ir likumīgas un pamatotas. Atbildes sniedza 198 profesori, kuri bez izņēmuma iestājās par pilntiesīgu sieviešu uzņemšanu universitātēs un skaidroja, ka augstākie sieviešu kursi nevar aizstāt universitātes.²¹⁵ Jāprecizē, ka 1911. gada likums nenozīmēja augstāko sieviešu kursu statusa un izdotā diploma pielīdzināšanu valsts universitātei, bet noteica, ka kursu absolventes bija tiesīgas universitātes diploma iegūšanai kārtot gala pārbaudījumus pie valsts universitātes. Universitātes diploms un grāds viņām garantēja tiesības mācīt visa līmeņa un abu dzimumu skolās, tiesības uz tādu pašu algu kā vīriešiem skolotājiem vienāda amata pozīcijā, kā arī tiesības uz valsts pensiju.²¹⁶ Krievijas impērijā sievietēm pilntiesīgas augstākās izglītības tiesības, neirobežojot viņu tiesības iestāties arī valsts universitātēs, tika nodrošinātas tikai pēc Februāra revolūcijas 1917. gadā. Krievijas Pagaidu valdības 1917. gada 10. martā izdotais dekrēts noteica sociālo, nacionālo, reliģisko, politisko un dzimumu ierobežojumu atcelšanu personas uzņemšanai augstskolās.²¹⁷ Jaunais likums noteica arī sieviešu pilnvērtīgu uzņemšanu Rīgas Politehniskajā institūtā no 1917. gada 1. septembra jeb laikā, kad augstskola bija evakuēta uz Maskavu.

Sieviešu augstākās izglītības attīstība un Latvijas teritorija. Augstākās izglītības attīstība sievietēm Krievijas impērijā vistiešākajā veidā ietekmēja augstākās izglītības iespējas sievietēm Latvijas teritorijā, ko raksturoja gan izglītības nomadisms uz Rietumeiropas lielākajām universitātēm, gan izglītības meklējumi Krievijas augstākajās mācību iestādēs. Ģeogrāfiski tuvajā Tērbatas Universitātē sievietes neuzņēma par pilntiesīgām studentēm līdz pat Pirmajam pasaules karam, turklāt Tērbatas Universitāte bija viena no nedaudzajām Krievijas impērijas augstskolām, kuras vadība stingri iestājās pret sieviešu uzņemšanu gan studentu, gan brīvklausītāju statusā. Tērbatas Universitātes profesoru padome jautājumu par sieviešu uzņemšanu izskatīja un balsoja pret 1863. gadā. Turklāt turpmākajos gados

²¹⁴ JOHANSON, Women's Struggle for Higher Education, pp. 100–101.

²¹⁵ PATRIKEEVA, “Padchery russkih universitetov”, ss. 185–186.

²¹⁶ PATRIKEEVA, Kursistka ili vol'noslushatel'nica, s. 45.

²¹⁷ ANASTASIJA SIZOVA. Rossijskoe vysshee obrazovanie pri Vremennom pravitel'stve: zamysel i nachalo demokraticeskoy reformy. In: Vestnik RGGU. Serija: Literaturovedenie. Jazykoznanie. Kul'turologija. 2009, No. 17, ss. 70.–83, here s. 71.

universitātes akadēmiskais personāls, atšķirībā no citām prestižajām impērijas universitātēm, nerosināja nekādas aktivitātes sieviešu augstākās izglītības veicināšanai. Iebildumi pret sievietēm balstījās tradicionālajos pseidozinātniskajos argumentos par viņu intelektuālo kapacitāti, fizisko un morālo nepiemērotību studiju procesam.²¹⁸ Vienīgajā augstskolā Latvijas teritorijā – Rīgas Politehniskajā institūtā jautājumu par sieviešu – brīvklauvētāju uzņemšanu apsprieda 1870. gadā. Tobrīd Rīgas Politehnikuma Padome un mācību komiteja izlēma viņas neuzņemt, jo “sievietes varēja radīt akadēmiskajā dzīvē neērtības un vēl ko ļaunāku”.²¹⁹

Dati par sieviešu skaitu, kuras līdz neatkarības Latvijas dibināšanai bija studējušas un ieguvušas augstāko izglītību, nav apkopoti un avoti ir fragmentāri. Vispārēju ieskatu par studējošo sieviešu skaitu 19. gs. beigās sniedz 1897. gada Viskrievijas tautas skaitīšana Latvijas teritorijā. Tobrīd Kurzemes guberņā dzīvoja 23 sievietes, kuras bija apmeklējušas universitātes un citas augstākās mācību iestādes, un divas, kuras bija apmeklējušas augstākās tehniskās skolas.²²⁰ Savukārt Vidzemes guberņā universitātes izglītību bija ieguvušas 70 sievietes (Rīgai piederīgas bija 40 sievietes), bet 11 sievietes, kuras visas bija piederīgas Rīgai, bija ieguvušas zināšanas augstākajās tehniskajās vai speciālajās skolās.²²¹ Apkopojot ziņas par iedzīvotāju izglītības līmeni Vitebskas guberņā, atsevišķi nav izdalīts katrs apriņķis, izņemot Vitebskas apriņķis un Vitebskas pilsēta. Tomēr statistikas dati sniedz aptuvenu priekšstatu par augstākās izglītības tendencēm – universitātes un citas augstākās mācību iestādes kopumā bija apmeklējušas 62 sievietes, no tām 32 bija piederīgas Vitebskas pilsētai un viena – Vitebskas apriņķim.²²²

Mācītājs Fricis Mīlenbahs 1908. gadā, apkopojot ziņas par Krievijas augstskolu atstājušajiem, absolvējušajiem un esošajiem latviešu tautības studentiem, sniedz informāciju par četrām Krievijas augstskolu absolventēm un piecām studentēm.²²³ Jānorāda, ka divas no absolventēm bija Bernes Universitātē medicīnas doktora grādu ieguvušās Klāra Hibšmane un Anna Liberte-Rītere, kuras, lai būtu tiesīgas praktizēt kā ārstes Krievijas impērijā, bija spiestas atkārtoti kārtot gala pārbaudījumus kādā no impērijas universitātēm.²²⁴ Pārējās sievietes bija Pēterburgas konservatorijas absolventes un audzēknes, tomēr mūzikas konservatorijas un

²¹⁸ JOHANSON, *Women's Struggle for Higher Education*, p. 22.

²¹⁹ GROSVALDS, GRIŅEVIČS, *Latvijas sievietes ceļā uz augstāko izglītību un zinātnei*, 53. lpp.

²²⁰ *Pervaja Vseobshhaja perepis' naselenija Rossijskoj imperii, 1897 g. Kurljandskaja gubernija*. [Sankt-Peterburg] 1905, s. 50–53

²²¹ *Pervaja Vseobshhaja perepis' naselenija Rossijskoj imperii, 1897 g. Lifljandskaja gubernija*. [Sankt-Peterburg] 1905, s. 50–53.

²²² *Pervaja Vseobshhaja perepis' naselenija Rossijskoj imperii, 1897 g. Vitebskaja gubernija, tetrad' 3*. [Sankt-Peterburg] 1903, s. 32.–39.

²²³ FRICIS MĪLENBAHS. *Latvieši un latvietes Krievijas augstskolās*. Jelgava 1908, 47., 62., 64., 115., 124.–125., 129. lpp.

²²⁴ Klāra Hibšmane valsts eksāmenus nokārtoja Kazaņas universitātē, savukārt Anna Liberte-Rītere – Tomskas universitātē.

mākslas akadēmijas tradicionāli netiek aplūkotas kā universitātēm vienlīdzīgas zinātniskas augstākās izglītības iestādes. Būtiski, ka Fr. Mīlenbahs nav sniedzis ziņas par augstākajos sieviešuursos studējošajām, kas apliecina šo institūciju nepilnvērtīgo statusu.

Fragmentāru priekšstatu par studējošajām sievietēm sniedz arī Cīrihes Universitātes studentu reģistrācijas – matrikulu dati. Lai arī dati nav pilnvērtīgi, tomēr tie rāda, ka līdz 1918./1919. gadam Cīrihē bija studējušas vismaz 53 sievietes ar izcelsmi no Latvijas teritorijas. Diemžēl šajās ziņās nav apkopota informācija par studējošu tautību, tomēr vārdi un uzvārdi liecina, ka uz Cīrihi studēt devās dažādu tautību sievietes, gandrīz puse no viņām – 25 – bija dzimušas Rīgā, deviņas bija piederīgas Liepājai, četras – Daugavpilij un Jelgavai, divas – Dobelei un Zaļeniekiem, un pa vienai studentei bija piederīga – Kuldīgai, Bauskai, Ķirbižiem, Tukumam, Elejai, Talsiem, Ilūkstei un Jēkabpilij. No viņām 18 studēja medicīnu, 14 – dabaszinātnes, astoņas – filoloģiju un literatūru, četras – psiholoģiju, divas – tiesību zinātni, divas – vēsturi, un pa vienai studentei – ķīmiju, zobārstniecību, filozofiju, teoloģiju, komerczinības.²²⁵ Daļa no viņām bija studējušas arī citās universitātēs – Bernē, Vīnē, Jēnā, Ženēvā, Lozannā, Parīzē, Gīsenē, Leipcīgā, Heidelbergā, Berlīnē. Tas apliecina, ka sievietes augstākās izglītības iespējas meklēja dažādās Rietumeiropas lielākajās universitātēs. Fragmentāras ziņas par sievietēm no Latvijas teritorijas studijām Eiropā 19. gs. otrā pusē un 20. gs. sākumā sniedz arī dažādu ievērojamu sabiedrisko un politisko darbinieču, literātu un zinātnieču biogrāfijas. Piemēram, rakstniece Ivande Kaija studēja filozofiju Bernes un Leipcigas universitātēs, bet Latvijas Republikas Ārlietu dienesta darbiniece Austrā Ozoliņa-Krauze 1912.–1917. gadā studēja tieslietas un filozofiju Berlīnes un Bernes universitātēs.²²⁶

Sievietēm pirmā iespēja iegūt augstāko izglītību Latvijas teritorijā bija vācu okupācijas apstākļos 1918. gada 1. oktobrī dibinātajā Baltijas Tehniskā augstskolā. Lai arī Baltijas militārās pārvaldes pakļautībā esošā augstskola, kuru dibināja uz Maskavu evakuētā Rīgas Politehniskā institūta bāzes, darbojās vien trīs mēnešus, augstskola tika iekļauta Vācijas augstākās izglītības sistēmā, kurā sievietes uzņēma kā pilntiesīgas studentes.²²⁷ Laikraksts “Baltijas Ziņas” 1918. gada novembra beigās informēja, ka BTA pavisam kopā ir 1227 studenti,

²²⁵ Avots: Matrikeleedition der Universität Zürich 1833-1924.

Pieejams: <https://www.matrikel.uzh.ch/active/static/index.htm> [aplūkots 06.09.2023.]

²²⁶ JĒKABSONS, ŠČERBINSKIS, Latvijas ārlietu dienesta darbinieki, 222. lpp.

²²⁷ BTA darbojās no 1918. gada 1. oktobrim līdz 1919. gada 3. janvārim, kad ar lielinieku spēku ienākšanu Rīgā augstskolas darbība tika pārtraukta. Studenti oficiāli tika izslēgti tikai 31. janvārī. Lielinieku laikā BTA tika reorganizēta par padomju Latvijas Augstskolu, kas tika dibināta 1919. gada 8. februārī. Ņemot vērā, ka augstskolā par studentiem uzņēma arī personas bez gatavības apliecības par vidusskolas beigšanu un tādējādi var aptstrīdēt vai to var uzskatīt par pilnvērtīgu augstskolu, pētījumā Latvijas Augstskolas darbība nav aplūkota. Pēc lielinieku spēku atkāpšanās, pēc RPI un BTA mācībspēku un administrācijas iniciatīvas tika izveidota Tehniskā augstskola Rīgā, pārņemot abu augstskolu struktūru, materiālo un mācībspēku bāzi. Sk.: ZANE ROZĪTE. Baltijas Tehniskā augstskola. In: Nacionālā enciklopēdija. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/107884-Baltijas-Tehnisk%C4%81-augstskola> (skatīts 06.09.2023)

starp kuriem 117 ir sievietes.²²⁸ Tomēr jānorāda, ka BTA darbības laikā tik daudz sievietes kā pilntiesīgas studentes netika uzņemtas. BTA pārskats par studējošo sastāva izmaiņām 1918.–1919. gadā, rāda, ka augstskolā kā studentes uzņēma tikai 26 sievietes, kas veidoja tikai 2,5% no studējošo kopskaita. No viņām 11 studēja Ķīmijas nodaļā, desmit – Tirdzniecības, četras – Arhitektūras nodaļā un viena – Mehānikas nodaļā, bet Inženieru nodaļā nebija neviena sieviete.²²⁹ Minētais pārskats gan nav uzskatāms par pilnvērtīgu visu imatrikulēto studentu sarakstu, tomēr uzskatāmi parāda problemātiku un studentu sastāva veidošanās tendences.

Lielāks uzņemto sieviešu skaits bija hospitantu vidū. Šajā studējošo kategorijā uzņēma personas, kuru izglītība neatbilda augstskolas prasībām, t.i. studiju pretendentiem nebija 8-klašu vīriešu un sieviešu ģimnāzijas ar vispārīzglītojošo klasi, reālģimnāzijas vai vidusskolas diploms, vai arī iztrūka atzīme noteiktos priekšmetos, piemēram, latīņu valodā. Pēc hospitantu pārbaudījumu nokārtošanas viņus varēja ieskaitīt par pilntiesīgiem studentiem.²³⁰ BTA darbības beigu posmā augstskolā bija reģistrēta 91 hospitante, kas veidoja 44% no hospitantu kopskaita (205). Visvairāk hospitāņu bija Tirdzniecības nodaļā – 48, tai sekoja Ķīmijas nodaļa ar 22 hospitantēm, pa astoņām hospitantēm bija Arhitektūras un Lauksaimniecības nodaļās, Mehānikas nodaļā bija uzņemtas četras, bet Inženierzinātņu nodaļā – viena hospitante.²³¹

Eiropā un Ziemeļamerikā 19. gs. vidū sāka veidoties organizēta sieviešu kustība, un tās darbību 19. gs. otrā pusē un 20. gs. sākumā raksturoja aktīva cīņa par sieviešu tiesībām. Šīs cīņas kontekstā kā primārā un universāli atbalstīta prasība tika izvirzīta sievietes tiesības iegūt izglītību. Augstākā izglītība tika uzlūkota ne tikai kā praktiska iespēja sievietēm nodrošināt algotu darbu, bet kā iespēja sievieti attīstīt kā intelektuāli neatkarīgu personību.

Diskusijas par sieviešu augstākās izglītības tiesībām, viņu izslēgšanu vai iekļaušanu akadēmiskajā vidē raksturoja vairāki aspekti: 1) dominantā patriarhāli vīrišķās kultūras ietekmē vēsturiski izveidojusies izpratne par akadēmisko vidi kā fiziski un intelektuāli maskulīnu vidi; 2) medikalizētu teoriju attīstīšana, ar kurām tika apstrīdētas vai apstiprinātas sievietes garīgās un fiziskās spējas un piemērotība akadēmiskajai videi; 3) moderno nāciju veidošanās process, kas noteica sievietes tēla un sociālās lomas konstruēšanu caur nācijas un sabiedrības lietderības kategoriju. Eiropā aktuālās idejas par sieviešu augstākās izglītības attīstību pārņēma un pārstāstīja viedokļu līderi arī Latvijas teritorijā.

²²⁸ [B. A.]. Rīga. In: Baltijas Ziņas, 30.11.1918., 3. lpp.

²²⁹ Studentu un studenšu kustība, 1918–1919. (vācu val.). LNA LVVA, 7427-1-6-53a, 5. lp.

²³⁰ ROZĪTE, Baltijas Tehniskā augstskola.

²³¹ Hospitantu un hospitāņu kustība, 1918–1919 (vācu val.). LNA LVVA, 7427-1-6-53a, 5. lp.

Sieviešu augstākās izglītības attīstība Krievijas impērijā vistiešākajā veidā ietekmēja augstākās izglītības iespējas sievietēm Latvijas teritorijā. To raksturoja gan izglītības nomadisms uz Rietumeiropas universitātēm, gan studijas augstākajos sieviešuursos, kurus 19. gs. otrā pusē atļāva veidot lielākajās Krievijas universitāšu pilsētās kā privātas “sieviešu universitātes”. Augstākie sieviešu kursi piedāvāja izglītību universitāšu programmu apjomā, tomēr kursiem nebija tiesību piešķirt akadēmiskos grādus un valsts universitātei pielīdzinātu diplomu. Latvijas teritorijā sievietes augstākās izglītības tiesības ieguva vien Pirmā pasaules kara noslēgumā, līdz ar vācu okupācijas apstākļos dibinātās Baltijas Tehniskās augstskolas darba uzsākšanu 1918. gada rudenī.

2. SIEVIETES STĀVOKLIS LATVIJĀ (1918–1940)

2.1. Sievietes sociālais stāvoklis

Demogrāfiskie rādītāji. Latvijas teritorijā 1897. gadā saskaņā ar vispārējās tautas skaitīšanu Krievijas impērijā bija 1 929 387 iedzīvotāju, bet īsi pirms Pirmā pasaules kara, 1914. gada janvārī, Latvijas teritorijā bija apmēram 2 552 000 iedzīvotāju.²³² Pēc 1897. gada vispārējās tautas skaitīšanas sniegtajiem datiem par iedzīvotāju sastāvu pēc dzimuma Latvijas teritorijā pirms kara dzīvoja 983 351 sieviete, kas kopumā veidoja 51% no iedzīvotāju skaita, un 946 036 vīrieši. Respektīvi, uz 1000 vīriešiem bija 1039 sievietes.²³³ Iedzīvotāju skaitu un dzimuma struktūru būtiski ietekmēja karadarbība un Pirmā pasaules kara un Latvijas Neatkarības kara izraisītie sociālekonomiskie un politiskie procesi – bēgļu kustība, evakuācija, bads, epidēmisko infekciju slimību izplatība, dažādu politisko režīmu īstenotās represijas. Vēsturnieks Ēriks Jēkabsons secina, ka Latvijas iedzīvotāju skaits 1920. gadā bija samazinājies par apmēram 956 000, salīdzinot ar kara priekšvakaru.²³⁴ Līdz 20. gadu vidum, kad bija atgriezies arī lielākā daļa bēgļu, kopējo iedzīvotāju zaudējuma bilanci var rēķināt vairāk par 700 000 Latvijas teritorijai piederīgo iedzīvotāju. Karadarbības rezultātā bija ievērojami samazinājies vīriešu skaits un palielinājies sieviešu īpatsvars. Pēc Valsts statistikas pārvaldes sniegtajiem datiem Latvijā 1920. gada jūnijā bija 874 204 sievietes jeb 54,8% no kopējā iedzīvotāju skaita. Iedzīvoju dzimumu struktūras izmaiņu dēļ 1920. gadā uz 1000 vīriešiem bija jau 1211 sievietes.²³⁵

Gan bēgļu atgriešanās, gan dabiskā pieauguma rezultātā turpmākajos gados Latvijas iedzīvotāju skaits būtiski pieauga. Latvijā 1925. gadā bija 1 844 805 iedzīvotāji, 1930. gadā – 1 900 045, bet 1935. gadā sasniedza 1 950 502 iedzīvotājus.²³⁶ Statistiķis M. Skujenieks atzina, ka iedzīvotāju skaita pieauguma rezultātā iedzīvotāju skaitliskais sastāvs starp abiem dzimumiem uzlabojās, tomēr skaitliskais sastāvs un īpatsvars starp dzimumiem nebija

²³² 1897. gada tautas skaitīšanas datus ieskaitīti arī kareivji Krievijas armijas garnizonos. Savukārt, 1914. gada statistika dati veikti, neveicot nevis precīzu iedzīvotāju uzskaiti, bet aprēķinot iedzīvotāju skaita pieaugumu pilsētās, ņemot vērā demogrāfisko izmaiņu rādītājus. Latvijas demogrāfijas pamatlicējs, statistiķis Margērs Skujenieks, kā arī vēsturnieks Edgars Dunsdorfs atzīst, ka šāds iedzīvotāju skaita aprēķins ir kļūdainš, jo Krievijas statistiķi, aprēķinot pilsētu iedzīvotāju dabisko pieaugumu, nav ņēmuši vērā lauku iedzīvotāju migrāciju uz pilsētām. M. Skujenieks norāda, ka Latvijas iedzīvotāju skaits bija apmēram par 250 000 mazāk, savukārt E. Dunsdorfs rēķina, ka Latvijas iedzīvotāju skaita maksimums 1914. gada sākumā bija 2 369 000. Sk.: Sk.: ĒRIKS JĒKABSONS. Latvijas iedzīvotāju skaita un sastāva izmaiņas militāro un politisko procesu iespaidā 1914.–1920. gadā – priekšstati un realitāte. In: ĒRIKS JĒKABSONS (atb. red.). Karš un sabiedrība Latvijā 1914–1920. Rīga 2021, 17.–50. lpp., šeit 17.–18., 48.–50. lpp.; MARGĒRS SKUJENIEKS. Latvija: zeme un iedzīvotāji. Rīga 1927, 232. lpp.

²³³ SKUJENIEKS, Latvija: zeme un iedzīvotāji, 232. lpp.

²³⁴ JĒKABSONS, Latvijas iedzīvotāju skaita un sastāva izmaiņas, 48. lpp.

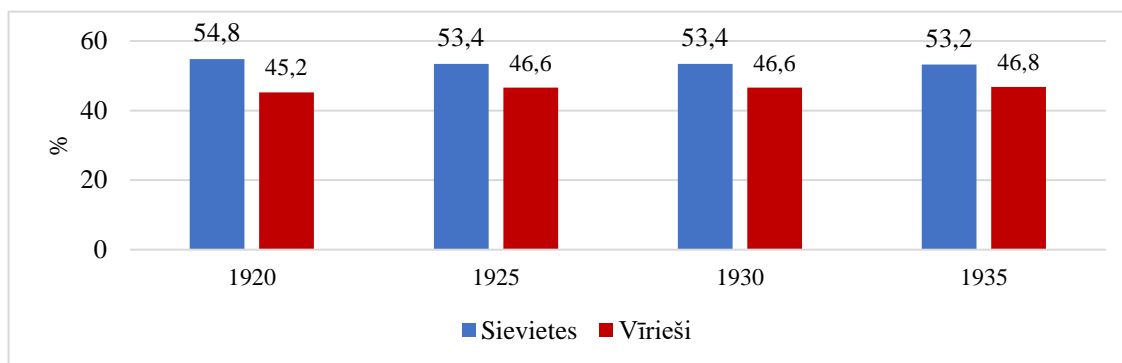
²³⁵ Latvijas statistiskā gada grāmata: 1920, 8.–9. lpp., SKUJENIEKS, Latvija: zeme un iedzīvotāji, 234. lpp.

²³⁶ Otrā tautas skaitīšana Latvijā, 10. lpp., Trešā tautas skaitīšana Latvijā, 8. lpp.; Ceturtā tautas skaitīšana Latvijā, 12. lpp.

līdzvērtīgs, un sievietes visā starpkaru periodā veidoja Latvijas iedzīvotāju vairākumu (skat. 2.1. grafiku).²³⁷ Pakāpeniski uzlabojās arī dzimumu struktūra – 1925. gadā Latvijā uz 1000 vīriešiem bija 1145 sievietes, 1930. gadā – 1144 sievietes, bet 1935. gadā – 1138 sievietes, tomēr esošā situācija tika raksturota kā joprojām neatbilstoša normālam iedzīvotāju skaitliskajam sastāvam. Starp Eiropas valstīm Latvijā vēl 30. gadu vidū bija lielākā dzimumu disproporcija.²³⁸

2.1. grafiks

Latvijas iedzīvotāju īpatsvars pēc dzimumiem 1920., 1925., 1930. un 1935. gadā²³⁹

Pēc miera laika apstākļu iestāšanās dzimstība Latvijā ievērojami pieauga, tomēr iedzīvotāju dabiskais pieaugums samazinājās jau 1920. gadu vidū. Rezultātā tālaika statistiķus, demogrāfus un viedokļu līderus uztrauca dzimstības problēma, kas perspektīvā draudēja ar depopulāciju, jo īpaši latviešu depopulāciju. Tautsaimnieki rēķināja, lai iedzīvotāju skaits Latvijā nesamazinātos, tad dzimušo skaitam gadā vajadzēja par 12 000 pārsniegt mirušo skaitu. Tomēr dabiskais pieaugums 1930. gadā bija tikai 10 725, 1933. gadā – 8 257, 1935. gadā – 6759, bet 1937. gadā – 6780.²⁴⁰ Dzimstības līmeņa krišanos daļēji skaidroja gan ar tiešajām kara sekām – kara laikā Latvija bija zaudējusi apmēram 240 000 vīriešus labākajos spēka gados (20–40 gadi), kā arī dēļ bērnu iztrūkuma kara laikā pēc 1930. gada samazinājās reproduktīvajā vecumā (15–49 gadi) esošo sieviešu skaits.²⁴¹

Lai arī karš ietekmēja abu dzimumu iedzīvotāju skaitu, tomēr vislielākā dzimumu disproporcija bija vērojama tieši tā dēvētajos precību gados vecumā no 20 līdz 29 gadiem un arī samērā vēlajos precību gados vecumā no 30 līdz 39 gadiem, kas atstāja nelabvēlīgu ietekmi uz laulību skaitu un sekojoši dzemdēšanas līmeni (skat. 2.2. grafiku).²⁴² Vecumā no 20 līdz 39 gadiem sieviešu skaits bija lielāks gandrīz par 36 000. Demogrāfiskā situācija bija viens no

²³⁷ SKUJENIEKS, Latvija: zeme un iedzīvotāji, 236. lpp.

²³⁸ Ceturtā tautas skaitīšana Latvijā, 26. lpp.; ARVEDS ŠVĀBE (red.). Latvju enciklopēdija, 1. sēj. Stokholma 1950–1951, 771. lpp.

²³⁹ Avoti: Otrā tautas skaitīšana Latvijā; Trešā tautas skaitīšana Latvijā; Ceturtā tautas skaitīšana Latvijā; Latvijas statistiskā gada grāmata: 1920.

²⁴⁰ A. BĒRZIŅŠ. Pārvarēsim maldīgos uzskatus. In: Latvijas Lauksaimnieks 1939, Nr. 2, 33.–35. lpp, šeit 33. lpp.

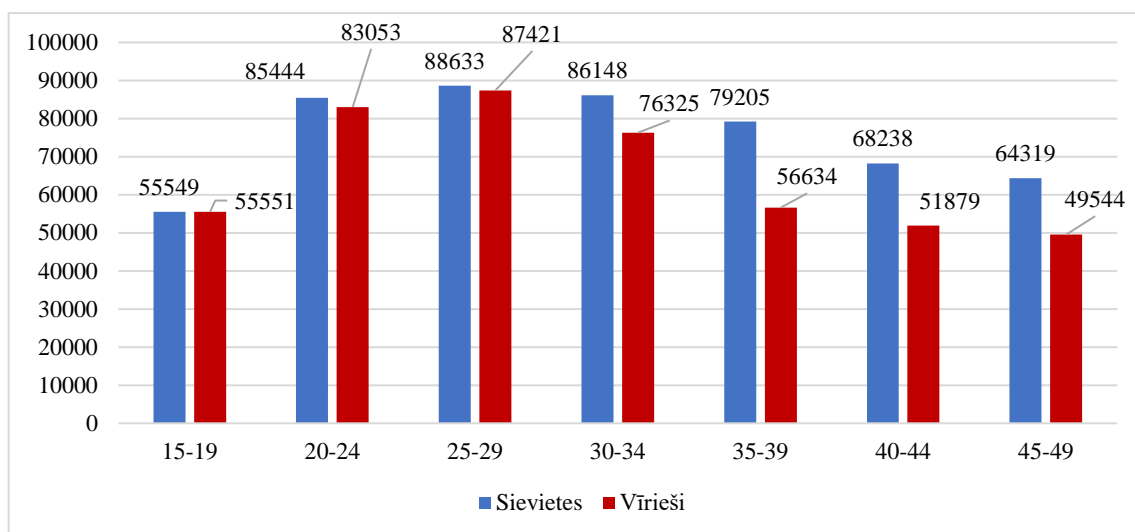
²⁴¹ ŠVĀBE, Latvju enciklopēdija, 769. lpp.

²⁴² VALDIS BĒRZIŅŠ (atb. red.). 20. gadsimta Latvijas vēsture, II sējums. Rīga 2003, 292. lpp.

būtiskākajiem faktoriem, kas ietekmēja sabiedrības priekšstatus par dzimumu sociālajām lomām, sievietes un vīriešu darbības sfēru un lomu sabiedrībā, kā arī pienākumiem pret sabiedrību un valsti. Plašās diskusijas par dzimstības veicināšanu, vecpuišu problēmu, bezbērnu laulībām skāra gan vīriešus, gan sievietes un aktualizēja abu dzimumu sabiedrisko atbildību šīs problēmas risināšanā. Tomēr sabiedrības dominējošos patriarhālajos priekšstatos reproduktivitāte tika uzlūkota tieši par sieviešu galveno funkciju un atbildību, kas ietekmēja sieviešu dzimtes identitāti un tēlu.²⁴³

2.2. grafiks

Sieviešu un vīriešu skaits dažādās vecuma grupās 1935. gadā²⁴⁴

Aplūkojot sieviešu nacionālo piederību 1920., 1925., 1930. un 1935. gadā (skat. 2.3. grafiku), secināms, ka starp sievietēm visvairāk bija latvietes, veidojot 72,8% (636 554). Sieviešu vidū lielākās minoritātes bija krievietes – 5,5% (48 455) un ebrejietes – 5,2% (43 683), kurām sekoja vācietes – 3,9% (34 486) un baltkrievietes – 3,9% (34 481). Savukārt polietes bija 28 948 jeb 3,3%, lietuvietes – 13 782 jeb 1,6%, bet igauņietes sastādīja 0,6% (4787) no sieviešu kopskaita.²⁴⁵ Saskaņā ar 1935. gada tautas skaitīšanas datiem sieviešu sastāvs pēc tautības bija sekojošs: latvietes bija 781 357 (75,24%), krievietes – 108 527 (10,45%), ebrejietes – 49 524 (4,77%), vācietes – 36 001 (3,47%), polietes – 2,72% (28 288), baltkrievietes – 1,29% (13 414), lietuvietes – 1,17% (12 120), igauņietes – 0,38% (4001).²⁴⁶ Kā redzams sieviešu īpatsvars pēc tautības starpkaru periodā ievērojami nemainījās. Būtiskākās pārmaiņas vērojamas tikai krievu un baltkrievu tautības sieviešu gadījumā. Krievu tautības sieviešu īpatsvars iedzīvotāju vidū jau

²⁴³ KLINTA LOČMELE. Žurnāls “Zeltene”: nācijas interešu sargs un padomdevējs latviešu sievietēm (1926–1934). In: Latvijas Arhīvi 2010, Nr. 1, 157.–182. lpp., šeit 158. lpp.

²⁴⁴ Avots: Ceturtā tautas skaitīšana Latvijā, 136.–137. lpp.

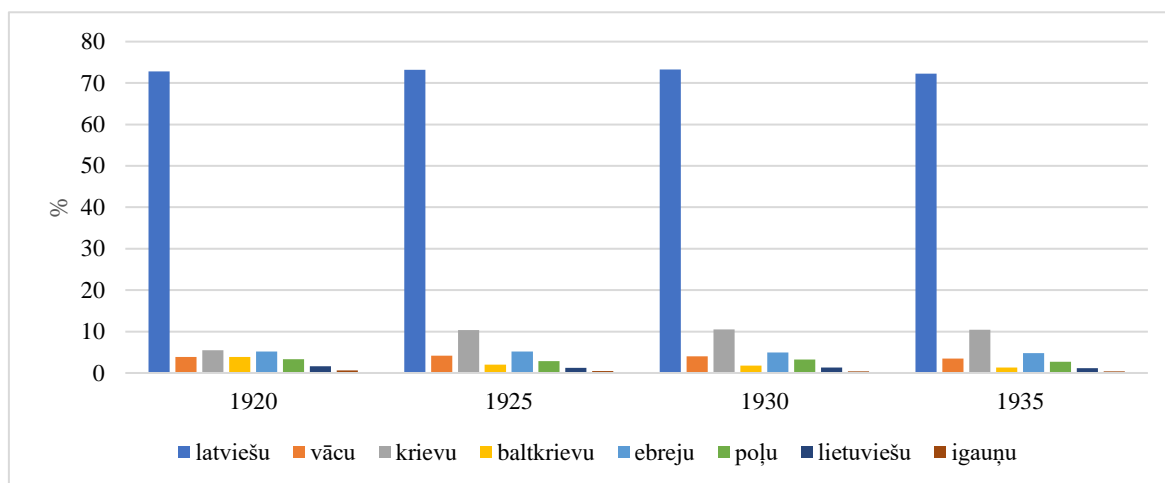
²⁴⁵ Citu tautību pārstāves veidoja 0,2% (1785), bet nezināma tautība bija 27 253 jeb 3,1%. Sk.: Latvijas statistiskā gada grāmata: 1920, 10.–11. lpp.

²⁴⁶ Ceturtā tautas skaitīšana Latvijā, 338. lpp.

1925. gadā, salīdzinot ar 1920. gada tautas skaitīšanas datiem, bija palielinājies gandrīz divas reizes (5,5% → 10,38%), savukārt baltkrievu sieviešu īpatsvars bija samazinājies vairāk kā divas reizes (5,2% → 1,98%).²⁴⁷ Tik zīmīgs krievu tautības sieviešu īpatsvara pieaugums skaidrojams ar bēgļu atgriešanos, krievu emigrāciju uz Latviju no Padomju Savienības, kā arī baltkrievu pāriešanu krievu tautībā, ar ko izskaidrojams arī baltkrievu sieviešu īpatsvara kritums. Vienlaikus būtisks faktors bija arī dzimstības līmeņa rādītājs starp dažādām tautībām.

2.3. grafiks

Sieviešu īpatsvars pēc tautības 1920., 1925., 1930. un 1935. gadā²⁴⁸

Nodarbošanās. Pēc 1897. gada vispārējās tautas skaitīšanas datiem Latvijā ar algotu darbu sevi uzturēja 744 722 cilvēki, kas bija 39% no visiem iedzīvotājiem. No vīriešiem strādāja 55,8%, bet no kopējā sieviešu skaita strādāja tikai 22% jeb 218 243 sievietes.²⁴⁹ Saskaņā ar izdalītajiem nodarbošanās veidiem, visvairāk sievietes strādāja lauksaimniecības nozarē – 91 412 jeb 41,89%. Tam sekoja apkalpotājas (mājās) – 49 680 jeb 22,76% no strādājošo sieviešu kopskaita. Rūpniecībā strādāja 15,17% sievietes (33 114). Ievērojami mazāk sievietes darbojās tirdzniecības sfērā (5792 jeb 2,65%) un brīvās profesijās (4147 jeb 1,9%). Niecīgs sieviešu skaits darbojās arī transporta jomā (462 jeb 0,21%) un administrācijā, tiesā un policijā, kur strādāja tikai 54 sievietes, kas veidoja vien 0,02% no strādājošām sievietēm. Neviena sieviete nestrādāja armijā un flotē, bet citos nodarbošanos veidos, kas definēti kā “pārējie” strādāja 34 582 jeb 15,7% sievietes.²⁵⁰ Vēsturniece Vita Zelče sieviešu

²⁴⁷ Otrā tautas skaitīšana Latvijā, 84. lpp.

²⁴⁸ Avoti: Latvijas statistiskā gada grāmata: 1920, 10.–11. lpp.; Otrā tautas skaitīšana Latvijā, 84.–85. lpp.; Trešā tautas skaitīšana, 120.–121. lpp.; Ceturtā tautas skaitīšana Latvijā, 338. lpp.

²⁴⁹ M. Skujenieks norāda, ka pēc 1897. gada tautas skaitīšanas datiem strādājošo sieviešu kopskaits bija 219 243, tomēr, saskaitot strādājošo sieviešu skaits atsevišķi pa nodarbošanās veidiem, sanāk 218 243, kas šajā pētījumā pieņemts par pareizo. Salīdzinājumam – vismazākais strādājošo sieviešu skaits bija, piemēram, Krievijā (8,4%), ASV (14,3%), un Nīderlandē (16,8%). Samērā augsts strādājošo sieviešu skaits bija Dānijā (28,1%), Vācijā (30,4%) un Francijā (39%). Sk.: SKUJENIEKS, Latvija: zeme un iedzīvotāji, 332. lpp.

²⁵⁰ SKUJENIEKS, Latvija: zeme un iedzīvotāji, 332. lpp.

nodarbinātību 19. gs. otrajā pusē raksturo kā pārmaiņu procesu, kad pieauga strādājošo sieviešu skaits un līdzās tradicionālajām kalpoņu darbavietām radās jaunas nozares, kur viņas varēja atrast algotu darbu.²⁵¹

Sieviešu nodarbinātības jomā būtiskas pārmaiņas iniciēja Pirmais pasaules karš, gan paplašinot sieviešu iesaistīšanos algota darba veikšanā ārpus mājām, gan arī paplašinot nodarbošanās sfēras. Sieviešu darbs nodrošināja sabiedrības funkcionēšanu, kompensējot armijā mobilizēto vīriešu darba roku trūkumu, turklāt saimniecisko apsvērumu dēļ sievietes pieņemšana darbā ļāva izvairīties no algu paaugstināšanās dažādās nodarbinātības nozarēs.²⁵² Kara laikā tika novērotas īslaicīgas pārmaiņas strādājošas sievietes reprezentācijā – no nožēlas par sievietes darbu kā nepieciešamu, bet nevēlamu papildinājumu vīriešu darbam, līdz sievietes algota darba cildināšanai kā būtisku atbalstu ģimenēm un nācijai.²⁵³ Žurnālists Oto Nonācs, piemēram, 1915. gadā pēc rīkojuma par visu vīriešu līdz 45 gadu vecumam mobilizāciju armijā, aicināja sievietes stāties vīriešu vietā, lai neciestu saimnieciskā dzīve, un secināja, ka “karš jau pielicis sievietes pie daudziem darbiem, kas līdz šim viņai bija neparasti”.²⁵⁴ Laikrakstos parādījās raksti par sievietēm – konduktorēm, pārdevējām, kasierēm, grāmatvedēm, kantoristēm, mašīnrakstītājām, maizes cepējām, ierēdnēm pasta un telegrāfa dienestā.²⁵⁵ Neraugoties uz sievietes sociālās noderības akcentēšanas kara laikā, presē parādījās arī nosodoša attieksme pret sievietes darbu ārpus mājām, atspoguļojot tradicionālo pieņēmumu, ka vīrietis ir ģimenes apgādnieks un sieviete vada mājsaimniecību. Šāds uzskats palika neapšaubīts arī pēc kara, neraugoties uz izdzīvoto kara laika darba pieredzi. Piemēram, kāds laikabiedrs, atzīstot sieviešu darba spēka noderīgumu dažādās nozarēs, vienlaikus uzstāja, ka negrozāms dabas likums ir tas, ka sievietes galvenais uzdevums ir mātes pienākumu izpildīšana un šo pienākumu nepildīšana nozīmē dabas likumu pārkāpšanu.²⁵⁶ Minētā autora viedoklis apliecina pretrunīgo nostāju pret sieviešu klātbūtni publiskajā sfērā, kas saasinājās pēc kara visā Eiropā. Sievietes pienesums sabiedrības funkcionēšanā tika plaši novērtēts, tomēr pēckara sabiedriskajā

²⁵¹ ZELČE, Nezināmā, 169. lpp.

²⁵² VITA ZELČE. Skice vēstures zīmējumam: Sieviete un Pirmais pasaules karš. In: Latvijas Arhīvi 2002, Nr. 4, 28.–46. lpp., šeit 41. lpp.; SUSAN R. GRAYZEL. Women and the First World War. London; New York 2002, p. 30

²⁵³ DEBORAH THOM. Gender and Work. In: SUSAN R. GRAYZEL, TAMMY M. PROCTOR (Eds.). Gender and the Great War. Oxford 2017, pp. 46–66, here p. 46.

²⁵⁴ ĒRIKS JĒKABSONS. Latvijas sievietes un bērni militārajā dienestā Pirmajā pasaules karā. In: Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls 2014, Nr. 4, 111.–148. lpp., šeit 118. lpp.

²⁵⁵ Sieviete konduktora amatā Eiropā un Latvijas teritorijā simbolizēja un reprezentēja sieviešu ienākšanu publiskajā sfērā. Konduktora amats pirmskara Eiropā bija absolūts vīriešu monopols. Sk.: ZELČE, Skice vēstures zīmējumam, 41. lpp.; DO. Sievietes – tramvaja konduktori. In: Jaunais Vārds, 15.09.1916., 8. lpp.; FR. Sieviešu darba spēks. In: Jaunais Vārds, 31.03.1916., 3. lpp.; FR. Par sieviešu darba spēku. In: Jaunais Vārds, 25.05.1916., 3. lpp.; GUDŽU VIKTORS. Vēl kāds darba lauks. In: Baltija, 21.07.1916., 3. lpp.; D. Sievietes darba spēks. In: Dzimtenes Vēstnesis, 10.09.1916., 1.–2. lpp.

²⁵⁶ ZELČE, Nezināmā, 34. lpp.

domā drīz vien sāka dominēt kritika, ka sievietes nevēlas atgriezties savā tradicionālajā darba vidē – ģimenē un mājsaimniecībās – un ka viņas vēlas atņemt vīriešiem darbu.²⁵⁷

Kā ilgstošā karadarbība ietekmēja sieviešu un vīriešu nodarbošanās veidus un izmainīja dzimumu proporcijas parāda 1920. gada statistikas dati. Salīdzinot ar 1897. gada tautas skaitīšanu, strādājošo sieviešu īpatsvars pieauga no 22% līdz 52% no sieviešu kopskaita. 1920. gadu beigās strādājošo sieviešu īpatsvars pieauga līdz 56%, kas bija augstākais rādītājs visā Eiropā.²⁵⁸ Aprēķinot strādājošo sieviešu īpatsvaru sākot no 15 gadu vecuma, nodarbinātas bija līdz pat 73% no Latvijas iedzīvotājiem.²⁵⁹ Strādājošo sieviešu īpatsvara pieaugums skaidrojams gan ar sieviešu ienākšanu profesionālajā sfērā kara laikā, gan ar specifiskajiem pēckara saimnieciskajiem apstākļiem, kas noteica sievietes palikšanu algotā darbā, lai nodrošinātu savu un ģimenes iztiku, gan sievietes emancipācijas ietekmi, ietekmējot sievietes skatījumu uz algotu darbu kā patstāvīgas dzīves garantu, gan arī izglītības faktoru. Vispārējā, aroda un augstākā izglītība sniedza iespēju atrast kvalificētākas nodarbošanās jomas.²⁶⁰ Šāds strādājošo sieviešu īpatsvars saglabājās arī turpmākajos gados.

Tomēr tik ievērojams strādājošo sieviešu īpatsvara pieaugums, salīdzinot 1897. gadu ar pirmajiem pēckara gadiem, objektīvi neatspoguļo realitāti. Piemēram, tautas skaitīšanas dati 19. gs. beigās uzrādīja, ka lauksaimniecībā strādājošo sieviešu skaits bija nedaudz vairāk kā 91 tūkst., bet saskaņā ar 1920. gada skaitīšanas datiem šis rādītājs pieauga vairāk kā četras reizes (406 325). Tik milzīga starpība galvenokārt izskaidrojama ar 1897. gada tautas skaitīšanas un datu apstrādes specifiku, lauksaimniecības nozarē strādājošo vidū neieskaitot ģimenes locekļus.²⁶¹ Zvērināta advokāte Otīlija Ķempele 1937. gadā, analizējot sievietes tiesisko un civilo stāvokli Latvijā, norādīja, ka patstāvīgi, ārpus mājas strādājošo sieviešu īpatsvars Latvijā neveido vairāk kā 25–30%.²⁶² O. Ķempeles statistikas datu interpretācija saistāma tieši ar lauksaimniecībā nodarbināto sieviešu skaitu, kuras vairumā strādāja zemnieku saimniecībās, tātad darba dēvēju ģimenēs un mājās. Vēsturniece Ineta Lipša uzskata, ka O. Ķempele tādējādi pieskaitījusi šīs sievietes nepatstāvīgajām sievietēm – laukos dzīvojošām, patriarhāli domājošām sievietēm.²⁶³ Jānorāda gan, ka tik liela atšķirība, aprēķinot strādājošo sieviešu īpatsvaru, skaidrojama tieši ar datu apkopošanas, apstrādes un aprēķināšanas metodēm.

²⁵⁷ THOM, *Gender and Work*, p. 62.

²⁵⁸ Otrā tautas skaitīšana Latvijā, 449. lpp.

²⁵⁹ J. VALDMANIS. Dažas ziņas par sievietes darbu Latvijā. In: *Darba Tiesības 1930*, Nr. 7, 214.–218. lpp., šeit 214. lpp.

²⁶⁰ OTĪLIJA ĶEMPELE. Laulāto personiskas un mantiskas tiesības pēc jaunā civillikuma. In: *Latviete 1937*, Nr. 6-12, 54.–58. lpp., šeit 54. lpp.

²⁶¹ SKUJENIEKS, *Latvija: zeme un iedzīvotāji*, 336. lpp.

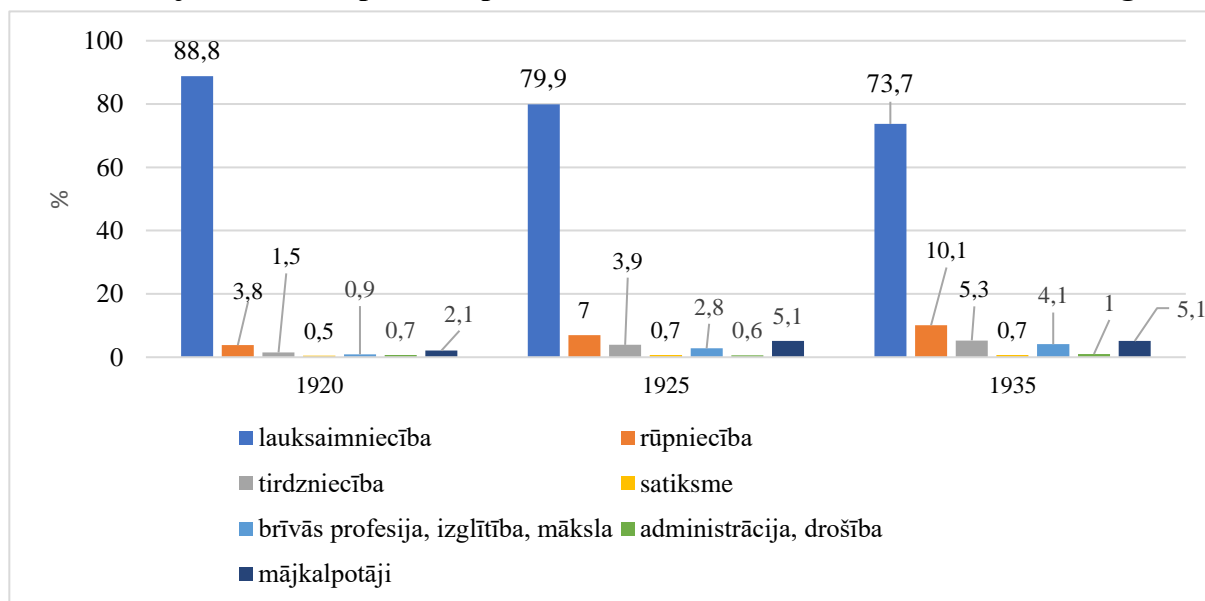
²⁶² ĶEMPELE, *Laulāto personiskas un mantiskas tiesības*, 54. lpp.

²⁶³ ĪNETA LIPŠA. Sievietes tēla veidošana Kārļa Ulmaņa autoritārajā režīmā. In: *KASPARS ZELLIS (sast.). Sieviete Latvijas vēsturē: rakstu krājums. Rīga 2007*, 80.–99. lpp., šeit 93.–94. lpp.

Statistiķi rēķināja, ka sākot ar 1937. gadu no visām darba spējīgām sievietēm ārpus mājās algotā darbā strādāja tikai 21% sievietes, bet pārējās strādāja savās lauksaimniecībās un ģimenes māsaimniecībās.²⁶⁴ Tik atšķirīga statistikas datu interpretācija uzskatāmi parādās autoritārā režīma periodā, kas iespējams atspoguļo režīma politiku sieviešu jautājuma kontekstā. Šīs politikas centrālais mērķis bija strādājošas sievietes atgriešana atpakaļ ģimenē, kur viņai jāīsteno sievietei no dabas uzliktais cēlākais pienākums – bērnu audzināšana.²⁶⁵

2.4. grafiks

Strādājošo sieviešu īpatsvars pa nodarbošanās veidiem 1920., 1925. un 1935. gadā²⁶⁶

Atšķirīgi skaitot lauksaimniecības nozarē strādājošos, pēckara pirmajā tautas skaitīšanā būtiski samazinājās citās nozarēs strādājošo sieviešu īpatsvars, kas objektīvi neatbilstoši strādājošas sievietes ienākšanu citās nozarēs (skat. 2.4. grafiku). Saskaņā ar 1920. gada statistikas datiem brīvajās profesijās strādājošo sieviešu īpatsvars, salīdzinot ar 1897. gadu, bija samazinājies no 1,9% līdz 0,9%, lai gan skaitliskā izteiksmē attiecīgajā nozarē strādājošo sieviešu skaits bija saglabājies līdzīgs. Statistika par 1920. gadu rāda, ka brīvajās profesijās strādāja tikai 4069 sievietes, tomēr šim skaitlim bija jābūt ievērojami lielākam. Līdz ar skolu evakuāciju kara laikā Latvijā nebija atgriezušās daudzas skolotājas. Brīvajās profesijās, izglītībā un mākslās strādājošo sieviešu skaita būtisks pieaugums vērojams jau 1920. gadu vidū. Viņu skaits pieauga līdz 13 635 un turpināja pieaugt arī turpmākajos gados. Šajā nozarē 1930. gadu vidū strādāja jau 23 310 sievietes, kas veidoja 4,1% no strādājošo sieviešu kopskaita. Būtiski, ka šajā nozarē strādājošajiem kā inteliģentā darbā nodarbinātiem svarīgs apstāklis bija

²⁶⁴ AVSĶUKVIČS. Darba spēka plānveidīga izmantošana. In: Ekonomists 1939, Nr. 18, 1287.–1292. lpp., šeit 1291. lpp.

²⁶⁵ LIPŠA, Sievietes tēla veidošana, 84. lpp.

²⁶⁶ Avoti: Otrā tautas skaitīšana Latvijā; Ceturtā tautas skaitīšana Latvijā; Latvijas statistiskā gada grāmata: 1920.

noteiks izglītības līmenis un profesionālā sagatavotība, tādējādi brīvās profesijas – skolotāji, ārsti, juristi, farmaceiti, arhitekti un inženieri – visuzskatāmāk parādīja izglītības, tai skaitā augstākās izglītības nozīmi sieviešu nodarbinātības veicināšanā. Arī laikabiedri atzina izglītības nozīmi – inteliģentā sieviete atrod nodarbošanos intelektuālā darbā un “atrodas uz vienāda līmeņa ar vīrieti”, bet mazāk izglītotai sievietei ceļš uz kvalificētiem arodiem ir sarežģīts.²⁶⁷ Visbiežāk mazkvalificēta sieviete strādāja par strādnieci vai kalpotāju. Jānorāda, ka apkalpotāju nozarē (sulaini, apkalpotājas, aptekšnes, sargi, namiņi, slēdzēji, kurjeri, mazgātājas un citi mājkalpotāji) sievietes bija nodarbinātas astoņas reizes vairāk nekā vīrieši. Piemēram, 1925. gadā apkalpotāju nozarē bija nodarbinātas 25 721 sieviete un tikai 3189 vīrieši. Turklāt statistiķi norāda, ka apkalpotāju jomā strādājošās sievietes lielākā daļa bija neprecētas.²⁶⁸

Salīdzinot ar pirmskara periodu, administrācijas, policijas un tiesu nozarēs strādājošo sieviešu īpatsvars 1920. gadā bija palielinājies 35 reizes (0,02%→0,7%), bet skaitliski 58 reizes (54→3180), savukārt transporta nozarē sieviešu īpatsvars palielinājās divas reizes (0,21%→0,4%), bet skaitliski transporta nozarē strādājošo sieviešu skaits pieauga vairāk kā četras reizes (462→2055). No vienas puses šādi skaitļi atspoguļo sieviešu paplašinātās iespējas strādāt algotu darbu kara rezultātā, no otras puses sabiedrība uzskatīja, ka sievietes ieņēmušas karā laikā mobilizēto vīriešu darbavietas un pēc kara pieprasīja sievietēm atteikties no darbavietām noteiktās jomās, visuzskatāmāk tieši valsts un pašvaldību pārvaldē.²⁶⁹ Savukārt rūpniecības nozarē strādājošo sieviešu skaits samazinājās gandrīz uz pusi (33 114→17 346), kas galvenokārt skaidrojams ar kara sociālajām un ekonomiskajām sekām – rūpniecības uzņēmumu evakuāciju un vietējo lielrūpniecības uzņēmumu postījumiem.²⁷⁰

Protams, nozīmīga ir arī šo profesionālo jomu iekšējā klasifikācija un detalizētāka nodarbošanās veidu iedalīšana. Vairākās nozarēs strādājošo sieviešu skaits bija būtiski pieaudzis. Tomēr, aplūkojot atsevišķus konkrētus nodarbošanās veidus, redzams, ka sievietes neieņēma vadošos amatus, bet pildīja zemākās kategorijas ierēdņu un kancelejas darbinieku pienākumus. Administrācijas, policijas un tiesu nozarēs strādājošās sievietes visbiežāk pildīja kancelejas darbinieku pienākumus – stenogrāfistes, mašīnrakstītājas, lietvedes. 1935. gada tautas skaitīšanas dati liecina, ka no 888 uzskaitītajiem stenogrāfistiem un mašīnrakstītājiem, 97% bija sievietes, savukārt nozaru “vadošajos” amatos sieviešu skaits saglabājās niecīgs. Piemēram, kā atsevišķs arods izdalīts “advokāts/ jurists”, kurā bija nodarbinātas tikai 35 sievietes un 959 vīrieši.²⁷¹ Satiksmes nozarē sievietes lielā skaitā bija nodarbinātas kā

²⁶⁷ VALDMANIS, Dažas ziņas par sievietes darbu, 215. lpp.

²⁶⁸ Otrā tautas skaitīšana Latvijā, 451., 457. lpp.

²⁶⁹ LIPŠA, Seksualitāte un sociālā kontrole, 223.–224. lpp.

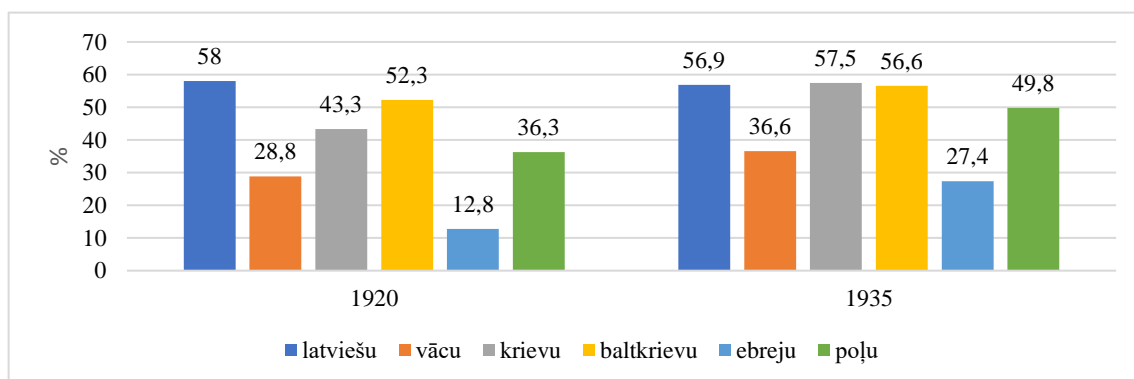
²⁷⁰ Latvijas statistiskā gada grāmata: 1920, 10.–11. lpp.

²⁷¹ Ceturtā tautas skaitīšana Latvijā, 641. lpp.

telefonistes (1031 sieviete, 148 vīrieši). Ievērojamas atšķirības bija arī brīvo profesiju nodarbināto starpā, piemēram, sievietes kā mājskolotājas un privātskolotājas bija nodarbinātas četras reizes vairāk kā vīrieši.²⁷²

2.5. grafiks

Strādājošo sieviešu īpatsvars starp lielākajām tautībām²⁷³

Aplūkojot atsevišķu Latvijā dzīvojošo tautību piemēru, redzams, ka strādājošo sieviešu īpatsvars starpkaru periodā pieauga arī starp visām lielākajām minoritātēm. Ievērojams pieaugums bija vērojams ebreju vidū, kur strādājošo sieviešu īpatsvars laikā no 1920. līdz 1935. gadam pieauga vairāk kā divas reizes (skat. 2.5. grafiku). Vēsturnieks Aivars Stranga, analizējot ebreju iedzīvotāju ekonomisko pienesumu Latvijai, norāda, ka ebreji kā vienīgā etniskā grupa, kura bija gandrīz tikai pilsētnieki, īpaši smagi izjuta saimnieciskās pārmaiņas pēc Pirmā pasaules kara. Šajā laikā, kad gandrīz visas citas valstis Eiropā turpināja pāreju no agrārām sabiedrībām uz industriālām, Latvijā notika pretējais – no industriāli attīstītas Krievijas impērijas daļas tā kļuva par agrāru valsti. Ebreji, kuri tradicionāli nodarbojās ar tirdzniecību un amatniecību, kara rezultātā zaudēja tirdzniecības sakarus, agrārās reformas rezultātā zaudēja nozīmīgu saimniecisko “darījumu partneri – muižniecību”, bet izpostītā saimniecība ietekmēja ebreju tirgotājus un amatniekus kopumā.²⁷⁴ Iespējams, dramatiskās pārmaiņas ebreju saimnieciskajā darbībā spieda ebreju sievietes meklēt algotu nodarbošanos, bet var runāt arī pašu ebreju sieviešu sabiedrības daļas pašapziņas celšanos un aktivitātes pieaugumu, meklējot izpausmi profesionālajā sfērā. Neraugoties uz to, ka strādājošo ebreju sieviešu īpatsvars būtiski pieauga, tas joprojām bija zemākais rādītājs starp Latvijas lielākajām minoritātēm. Tas varētu liecināt par spēcīgām tradīcijām ebreju kopienā, kā arī ebreju tautības vīriešu salīdzinoši lielāku iespēju finansiāli nodrošināt ģimenes locekļus, ko stiprināja straujā ebreju sabiedrības

²⁷² Otrā tautas skaitīšana Latvijā, 451. lpp.

²⁷³ Avoti: Latvijas statistikas gada grāmata: 1920; Ceturtā tautas skaitīšana Latvijā, 538.–543. lpp.

²⁷⁴ AIVARS STRANGA. Latvijas ebreji revolūciju un Neatkarības kara laikā. Rīga 2023, 192. lpp.

ekonomiskā atkopšanās jau ar 20. gadu vidū.²⁷⁵ Jau 1925. gada tautas skaitīšanas dati rāda, ka vislielākais uzturamo ģimenes locekļu (tai skaitā sievu) procents bija tieši tirdzniecībā nodarbināto starpā, kurā tradicionāli bija nodarbināti ebreju iedzīvotāji.²⁷⁶ Saskaņā ar 1935. gada tautas skaitīšanas datiem, tirdzniecībā bija nodarbinātas gandrīz puse (48%) no strādājošām ebrejietēm, nozīmīgs skaits – 33% sieviešu bija nodarbinātas arī rūpniecībā.²⁷⁷

Strādājošo sieviešu pieaugums bija vērojams arī lielākās Latvijas minoritātes – krievu – starpā. Kā norāda minoritāšu pētnieks Vladislavs Volkovs, pēc neatkarīgās Latvijas dibināšanas krievu iedzīvotāji arvien vairāk ieguva “lauku un agrāro” iezīmju, bet zaudēja carisma laikā krieviem samērā raksturīgās “pilsētas un industriālās” iezīmes.²⁷⁸ Ar lauksaimniecisko ražošanu 30. gadu vidū bija nodarbināti 80% krievi. Lauksaimniecībā nodarbināto krievu sieviešu īpatsvars bija līdzvērtīgs – 83%.²⁷⁹ Krievu iedzīvotāju piesaiste lauku apgabaliem, jo īpaši Latgalē, kavēja viņu sociālo mobilitāti, kas kavēja gan sieviešu “ienākšanu” dažādās profesijās, gan izglītības iegūšanu. Tādās nodarbošanās jomās kā veselības kopšana un brīvās profesijas, kas prasīju noteiktu izglītības līmeni, bija nodarbinātas attiecīgi tikai 0,7% un 1,1% no strādājošo krievu sieviešu kopskaita.²⁸⁰

Nozīmīgs sieviešu nodarbošanās rādītājs bija arī bezdarba līmenis. Lai arī vidējā un augstākās izglītības sistēma bija vērsta uz kvalificētu darbinieku sagatavošanu visplašākajās nozarēs, ievērojami lielais izglītoto iedzīvotāju skaita pieaugums veicināja kvalificēto un inteliģento darbinieku pārpalikumu jeb tā dēvēto inteliģento bezdarbnieku problēmu. Priekšstatu par inteliģento bezdarbnieku problēmu sniedz Valsts statistikās pārvaldes pārskati. Jautājums par inteliģentajiem bezdarbniekiem oficiāli tika noregulēts tikai 1932. gadā, nosakot, ka šajā bezdarbnieku kategorijā varēja ieskaitīt personas ar vidējo vai augstāko izglītību vecumā no 18 līdz 65 gadiem. Līdz tam inteliģento bezdarbnieku kategorijā brīvi varēja pierēģistrēties arī personas ar pamatskolas izglītību.²⁸¹ Tautas labklājības ministrijā 1929./30. gadā bija reģistrēti 1710 inteliģentie bezdarbnieki, no tiem 1114 jeb 65% bija sievietes un 35% vīrieši.²⁸² No 1932. gada 1. septembrim līdz 1933. gada 1. maijam Latvijā bija reģistrēti jau 6551

²⁷⁵ ANASTASIJA SMIRNOVA. Latvijā dzīvojošo lielāko minoritāšu sieviešu nodarbošanās un augstākā izglītība (1921–1934): statistikas dati. In: VIKTORIJA BEBRE, ALBERTS ROKPELNIS (sast.). Jauno vēsturnieku zinātniskie lasījumi II. Rīga 2017, 86.–100. lpp., šeit 89. lpp.

²⁷⁶ Otrā tautas skaitīšana Latvijā, 451. lpp.

²⁷⁷ Ceturtā tautas skaitīšana Latvijā, 538.–543. lpp.

²⁷⁸ VLADISLAVS VOLKOV. Krievi Latvijā. Rīga 1996, 22. lpp.

²⁷⁹ Ceturtā tautas skaitīšana Latvijā, 538.–543. lpp.

²⁸⁰ Ibidem, 538.–543. lpp.

²⁸¹ Nolikums noteica arī to, ka par inteliģentajiem bezdarbniekiem varēja reģistrēties personas, kuras vismaz sešus mēnešus bija strādājušas valsts vai pašvaldības iestādē kā ierēdņi vai praktikanti, kā arī personas, kuras bija sagatavotas inteliģentajam darbam, bijušie valsts, pašvaldību un valsts autonomo uzņēmumu atbildīgie un kancelejas darbinieki un līdzīgi darbinieki privātos uzņēmumos, kas minētās iestādēs vai uzņēmumos nostrādājuši vismaz divus gadus. Sk.: Darba statistika 1932. g. Rīga 1934, 26. lpp.

²⁸² Darba statistika 1929. g., 26. lpp.

inteliģentie bezdarbnieki, no kuriem 3177 jeb 48,5% bija sievietes, bet 3374 jeb 51,5% bija vīrieši. Aplūkotajā laika periodā no reģistrētajām inteliģentajām bezdarbniecēm pagaidu darbavietās bija nodarbinātas tikai 1024 sievietes, no viņām 78% bija nodarbinātas valsts iestādēs, 21% – pašvaldības iestādēs, 0,4% – privātās organizācijās.²⁸³

Sieviete tiesiskajā kontekstā. Pēc Latvijas valsts dibināšanas Latvijas valsts likumdošanā tika ielikti pamati sieviešu un vīriešu politiskai līdztiesībai. Politiskās vienlīdzības princips tika iestrādāts Latvijas Republikas Tautas padomes 1918. gada 19. novembrī pieņemtajā Latvijas Satversmes vēlēšanu likumā, paredzot, ka Satversmes sapulce ievēlama vispārējās, vienlīdzīgās, tiesās, aizklātās un proporcionālās vēlēšanās, piedaloties abu dzimumu Latvijas pilsoņiem.²⁸⁴ Tādējādi Latvija iekļāvās to valstu vidū, kas Pirmā pasaules kara beigās dibināja vai atjaunoja savu valstiskumu un veidojot valsti ar demokrātisku iekārtu un nostiprināja pilsonisko sabiedrību, par tās pilntiesīgām locekļēm atzīstot arī sievietes.²⁸⁵ Vienlaikus iegūtajai politiskajai vienlīdzībai, kas kopš 20. gs. sākuma šķietami bija galvenais sieviešu kustības mērķis ne tikai Latvijas teritorijā un Krievijas impērijā, bet arī citur Rietumu pasaulē, sievietes Latvijā joprojām saglabāja ierobežotu civiltiesisko pilntiesību, kā arī nepilnīgu dzimumu līdztiesību darba tiesību jomā.²⁸⁶ Sieviešu ierobežotās civiltiesības juridiski noteica Krievijas impērijas civillikuma saglabāšana spēkā, kas bija veidots patriarhālai kārtu, nevis demokrātiski pilsoniskai sabiedrībai.²⁸⁷

Saskaņā ar spēkā esošajām civiltiesību normām vīrs saglabāja aizbildniecību pār sievu kā viņas padomdevējs, aizbildnis un tiesību publiskais aizstāvis, viņam bez pilnvarām bija tiesības kārtot sievas lietas tiesā, pārvaldīt kopējo mantu, turklāt vīram bija tiesības prasīt, lai sieva pakļaujas viņa gribai.²⁸⁸ 1925. gadā Latvijas Sociāldemokrātiskās Strādnieku partijas rīkotās sieviešu konference rezolūcijā rezumēja, ka pastāvošie cara laika civillikumi sievieti padara par “otrās šķiras radījumu”, kas pazemina sievietes pašcieņu un cilvēka līdzvērtības sajūtu.²⁸⁹ Pastāvošie civillikumi ierobežoja gan sievas finansiālo patstāvību, gan personas rīcībspēju, kas būtiski ietekmēja arī sievietes rīcībspēju ne tikai mājas sfērā, bet arī publiskajā – profesionālajā sfērā. Piemēram, zvērināts advokāts Dāvids Eljaševs 30. gadu sākumā, analizējot sieviešu

²⁸³ Darba statistika 1932. g., 30., 32. lpp.

²⁸⁴ INETA LIPŠA, ELIZABETE VIZGUNOVA. Feminisms un Latvija. In: ANDRIS SPRŪDS, VALTERS ŠČERBINSKIS, KĀRLIS BUKOVSKIS (red.). Latvijas ārlietu simtgade: Pasaules doma un Latvija. Rīga 2019, 79.–107. lpp., šeit 79. lpp.

²⁸⁵ SANITA OSIPOVA. Sieviešu tiesības Latvijā 1918–1940: starp politisko pilntiesību un civiltiesisko nevienlīdzību. In: Juridiskā Zinātne 2015, Nr. 8, 111.–125. lpp.; šeit 113. lpp.

²⁸⁶ INETA LIPŠA. Grozāmo sarakstu slazdā: sieviešu politiskā vēsture Latvijā 1922–1934. Rīga 2022, 19. lpp.

²⁸⁷ Lēmumu par Krievijas civillikumu līdz jaunu likumu pieņemšanai Latvijas Republikas Tautas padome pieņēma 1918. gada decembrī.

²⁸⁸ OSIPOVA, Sieviešu tiesības, 114. lpp.; OTĪLIJA ĶEMPELE. Sievietes civiltiesiskais stāvoklis. In: Latviete 1935, Nr. 2, 21.–23. lpp., šeit 21. lpp.

²⁸⁹ LIPŠA, Grozāmo sarakstu, 66. lpp.

darbību zvērinātā advokatūrā, secināja, ka saskaņā ar pastāvošajiem civillikumiem precēta sieviete nemaz nedrīkstētu sastāvēt zvērinātu advokātu un viņu palīgu skaitā. Tas radīja nenormālu stāvokli, atstājot sievieti par nepilntiesīgu tiesību un darbības spējīgu subjektu.²⁹⁰

Vīra aizbildniecība par sievu būtiski tika samazināta tikai līdz ar 1938. gada 1. janvārī Kārļa Ulmaņa autoritārās valdības ieviesto Civillikumu. Tiesību zinātniece Sanita Osipova gan norāda, lai arī jaunais Civillikums stiprināja sievietes (sievas) tiesiskās pozīcijas, atbrīvojot sievieti no vīra aizbildniecības, tomēr sieva nekļuva pilnībā līdztiesīga vīram, jo strīdus gadījumā vīram bija paredzēts gala vārds.²⁹¹ Vienlaikus sievietes nevienlīdzība izrietēja no vēsturiskajām sabiedrības tradīcijām un no tiem izrietošajiem stereotipiem par sievietes “īsto” dabu – rūpēm par audzināšanu un mājsaimniecības vadīšanu. Sievietes nevienlīdzīgais stāvoklis pēckara Latvijā noteica aktīvu sieviešu cīņu par civilajām un ekonomiskajām tiesībām, ko raksturoja augsta sieviešu sabiedriskās aktivitātes pakāpe un plaša pašorganizēšanās politiskās, sabiedriskās un profesionālās organizācijās.²⁹²

2.2. Sieviete Latvijas izglītības sistēmā

Vidējā izglītība. Viens no primārajiem jaundibinātās Latvijas valsts uzdevumiem bija iekšpolitiskās sistēmas nostiprināšana, kas iekļāva arī nacionālas un demokrātiskas valsts izglītības sistēmas izveidi. Jau 1919. gada 8. decembrī Latvijas Tautas padome pieņēma “Likumu par Latvijas izglītības iestādēm”, kas noteica vispārēju obligātu sešgadīgu – pamatskolas – izglītību visiem bērniem vecumā no 8 līdz 14 gadiem. Savukārt 1934. gadā apstiprinātais likums par tautas izglītību noteica, ka pirmskolas vai mājapmācības izglītība ir obligāta līdz 8 gadu vecumam, pēc tam sešgadīga pamatskolas izglītība, kam sekoja obligātā divgadīgā papildskola. Obligātā pamatskolas izglītība bija bez maksas.²⁹³ Obligāto pamatskolu absolventiem bija iespēja turpināt mācības vidusskolā, kas atšķirībā no pamata izglītības, bija neobligāta un par to bija jāmaksā. Par vidusskolām uzskatīja tās vidējās vispārīgās vidusskolas un aroda skolas (lauksaimniecības, dārzkopības, mākslas, amatniecības), kuru absolventiem bija tiesības iestāties Latvijas Universitātē. Vidusskolām pieskaitīja arī tehnikumus, komercskolas, kā arī skolotāju institūtus. Uz 1939. gadu Latvijā bija 111 dažāda tipa vidējās izglītības iestādes.²⁹⁴

²⁹⁰ D. ELJAŠEVŠ. Sievietes zvērinātā advokatūrā. In: Tieslietu Ministrijas Vēstnesis 1933, Nr. 3, 49.–57. lpp., šeit 56.–57. lpp.

²⁹¹ OSIPOVA, Sieviešu tiesības, 121. lpp.

²⁹² LIPŠA, VIZGUNOVA, Feminisms un Latvija, 79.–80. lpp.

²⁹³ Latvijas kultūras statistika, 88. lpp.; Likums par Latvijas izglītības iestādēm. In: Likumu un valdības rīkojumu krājums 1919, Nr. 13., 170.–174. lpp., šeit 172. lpp.

²⁹⁴ DAINA BLEIERE, ILGVARS BUTULIS, INESIS FELDMANIS, AIVARS STRANGA, ANTONIJS ZUNDA. Latvijas vēsture, 20. gadsimts. Rīga 2005, 199. lpp.

Apkopojot ziņas par pamatskolu un vidusskolu apmeklējušo skaitu, par pamatu ņemot skolēnu vecumu sākot no 6 līdz 20 (vecākus audzēkņus pieskaitīja augstskolu studentiem un dažādu institūtu audzēkņiem), 1935. gada statistikas dati rāda, ka starp skolu apmeklētājiem visos vecumos bija meiteņu iztrūkums, bet starp skolu neapmeklētājiem bija vērojams meiteņu skaita pārsvars. Secinājums bija, ka izglītības līmenis starp vīriešiem ir augstāks nekā sievietēm. Statistikas dati rāda, ka zēni un meitenes pēc skaita uzsāka skolas apmeklēšanu vienādi, tomēr meitenes ātrāk pārtrauca iešanu skolā, ko skaidroja ar vēl spēcīgo uzskatu, ka meitenēm nav nepieciešama tik plaša izglītība kā zēniem.²⁹⁵ Šo uzskatu ietekmēja ne tikai tradicionālais viedoklis par sievietes lomu sabiedrībā, bet arī tradīcijas, konfesijālā piederība un piederība noteiktām tautībām, lauku vai pilsētu videi, ģimeņu nodarbošanās, ģimenes apstākļi un finansiālā situācija, kā arī skolu pieejamība un skolu tīkla vēsturiskā attīstība. Zemāks meiteņu izglītības līmenis, piemēram, bija vērojams lauku reģionos. Latgalē pamatskolu apmeklējušo meiteņu īpatsvars 1935. gadā veidoja 72,37% (zēni – 78%), savukārt Kurzemē – 78,58% (zēni – 81,68%).²⁹⁶

Pēc tautībām un dzimuma viszemākais skolu apmeklētāju īpatsvars bija krievu iedzīvotāju vidū, uzrādot arī zemāko meiteņu skolu (8–14 gadi) apmeklētāju procentu – 71,41%. Starp lielākajām minoritātēm krievu iedzīvotāju vidū vispārīgi bija zemākais izglītības līmenis un augstākais analfabētisma un rakstītnepratēju līmenis. Saskaņā ar 1925. gada skaitīšanas datiem mazāk kā puse no krievietēm (46%) prata lasīt, turklāt visneizglītotākā krievu iedzīvotāju daļa dzīvoja Latgalē, kur sieviešu analfabētisma līmenis bija 64%.²⁹⁷ Augstākais izglītības līmenis un skolu apmeklētāju procents bija ebreju un vācu iedzīvotāju vidū, kuri tradicionāli piederēja pilsētu videi, kur bija arī labāk attīstīti skolu tīkli. Ebreju meiteņu vidū skolu apmeklētāju īpatsvars bija 88,87%, bet vācu – 94,82%.²⁹⁸

Dati par vidusskolu apmeklētāju skaitu būtiski atšķīrās. Dažāda tipa vidējās izglītības iestādēs katru gadu mācījās vidēji ap 10 000 sievietēm, bet 1930. gadu beigās sieviešu skaits vidusskolās sasniedza jau vairāk kā 12 000 (skat. 2.6. grafiku). Turklāt sievietes bija pārsvarā vidusskolu audzēkņu vidū. Pirmajos kara gados tas lielā mērā skaidrojams ar demogrāfiskajiem rādītājiem – sieviešu pārsvaru iedzīvotāju vidū.²⁹⁹ Tomēr jau 30. gados skolnieču pārsvars nav pamatojams tikai vienīgi ar sieviešu pārsvaru iedzīvotāju vidū. Saskaņā ar 1935. gada tautas skaitīšanas datiem sieviešu un vīriešu skaits vecumā no 15 līdz 19 gadiem, kas bija ierastais

²⁹⁵ Ceturtā tautas skaitīšana Latvijā, 381. lpp.

²⁹⁶ Ibidem, 387. lpp.

²⁹⁷ SKUJENIEKS, Latvija: zeme un iedzīvotāji, 349. lpp.

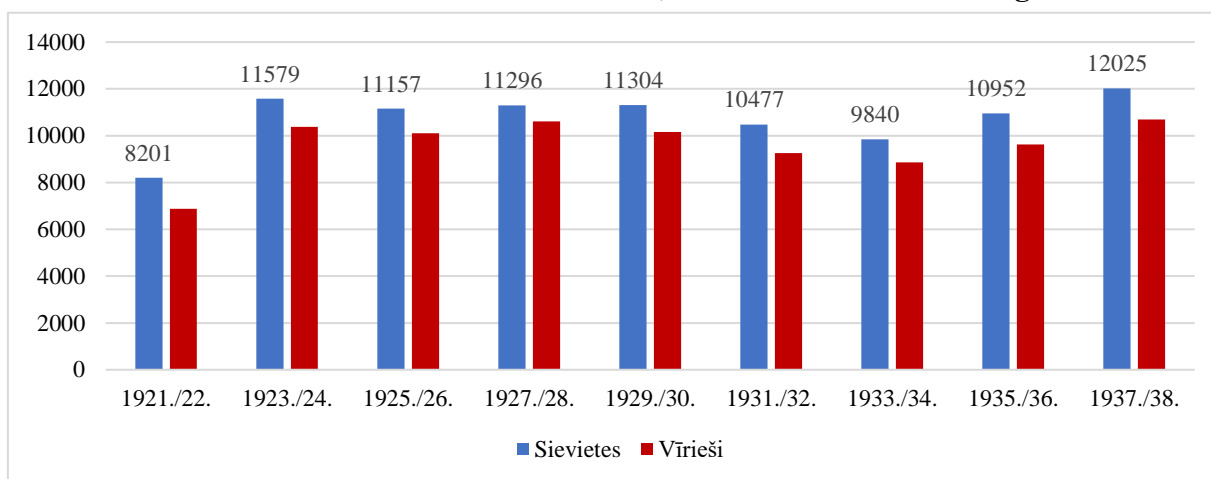
²⁹⁸ Ceturtā tautas skaitīšana Latvijā, 394. lpp.

²⁹⁹ J. KRONLĪNS. Latvijas vidusskolas. In: Izglītības Ministrijas Mēnešraksts 1922, Nr. 4, 358.–368. lpp., šeit 364. lpp.

vidusskolu apmeklēšanas vecums, bija vienāds. Respektīvi uz 100 vīriešiem bija 100 sievietes, teorētiski nosakot arī vienādu dzimumu attiecību skolnieku vidū.³⁰⁰ Realitātē skaitļi tomēr rādīja, ka sievietes vidusskolas audzēkņu vidū bija vairāk kā vīrieši. Tas daļēji liecina, ka sabiedrība arvien vairāk izprata izglītības nozīmi sieviešu patstāvīgās dzīves nodrošināšanā. Amerikāņu izglītības vēsturnieks Džons Rurijs, identificējot šādu tendenci Eiropā kopumā, norāda, ka sieviešu pārsvars skolās liecina par sieviešu domāšanas kvalitatīvu mainību, kas ļāva aptvert izglītības nozīmi, lai iegūtu vienlīdzību vīriešu dominējošā publiskajā telpā.³⁰¹

2.6. grafiks

Sieviešu un vīriešu skaits vidusskolās, 1921./22.–1937./38. māc. g.³⁰²

Jānorāda gan, ka atsevišķu tipu vispārīgās izglītības vidusskolās sieviešu skaits bija ievērojami mazāks, piemēram, reālģimnāzijās, kuru mācību programmās iekļāva pastiprinātu apmācību eksaktajās zinātnēs. Turklāt, lai arī pēc neatkarīgas izglītības sistēmas izveides vairumā skolu tika ieviesta kopapmācība, vairākās vispārīgās izglītības vidusskolās tika saglabāts institucionalizēts dzimumu dimorfisms. Respektīvi, neatkarīgajā Latvijā joprojām darbojās zēnu un meiteņu ģimnāzijas. Tikai meitenes skoloja vairākas jau pirms kara dibinātās sieviešu ģimnāzijas, kuras vēsturiski bija nozīmīgas sieviešu izglītības veicināšanā Krievijas impērijā. Darbu starpkaru periodā turpināja N. Draudziņas ģimnāzija, M. Beķeres ģimnāzija, M. Milleres ģimnāzija, kā arī krievu izglītības pārvaldes pārziņā esošās O. Beateres ģimnāzija, N. Vīnzarājas-Verškanskas ģimnāzija, L. Tailovas ģimnāzija, O. Ļišinas ģimnāzija u.c., kuras turklāt atradās Rīgā. Meiteņu skolas no vienas puses loģiski turpināja pirms kara dibināto un sekmīgi darbojušos sieviešu ģimnāziju darbību, tomēr vienlaikus netieši atbalstīja plaši izplatītos uzskatus, ka meiteņu un zēnu apmācībai nepieciešama dažāda pieeja un mācību

³⁰⁰ Latvijas kultūras statistika, 52.–53. lpp.

³⁰¹ JOHN L. RURY. Participation and Purpose in Women's Education: Who Went to School, and Why. In: JANE MARTIN, JOYCE GOODMAN (Eds.). Women and Education. London, New York 20112, pp. 266–308, here p. 267.

³⁰² Avoti: Latvijas kultūras statistika, 53. lpp.; Izglītības ministrijas Skolu departamenta un bijušo Skolu virsvaldes darbības pārskats. (1938). Rīga 1938, 227., 331., 433., 534. lpp.

saturs, kas izriet no abu dzimumu atšķirīgajiem dzīves uzdevumiem, kur sievietes dzīves uzdevums izrietēja no viņas reproduktīvās funkcijas.

Pozīcija, ka izglītības sistēmai jābūt dzimtiskotai, tika īpaši uzsvērtā autoritārisma periodā. K. Ulmaņa režīma laikā, diskutējot par izglītības galveno uzdevumu, nostiprinājās uzskats, ka izglītība jāattīsta tādā virzienā, kur jaunieši tiktu sagatavoti darba dzīvei, pakārtojot izglītības procesu sabiedrības un valsts vajadzībām, bet mazāks uzsvars izglītībā jāliek uz kritiski spriest spējīgas personības veidošanu.³⁰³ Tā kā sievietei un vīrietim darba dzīvi izprata atšķirīgi, no tā izrietēja nepieciešamība reformēt izglītību, ieviešot šķirtu meiteņu un zēnu apmācību vidusskolās un arodskolās. 1937. gadā Izglītības ministrijas Skolu departaments pieņēma likumu par šķirtu zēnu un meiteņu apmācību ģimnāzijās un arodskolās. Lēmumu raksturoja tradicionāli stereotipiskā pārlicība, ka zēniem jā sagatavojas “tēvijas sarga” uzdevumiem, bet meitenēm – mātes pienākumiem.³⁰⁴ Režīma politikas centrā bija latviska ģimene, un sievietes izglītība bija jāpiemēro dzimuma īpatnējām īpašībām un funkcijām, par piemērotākajām nodarbošanās jomām, primāri uzskatot mātes pienākumu pildīšanu, kā arī “mātes” lomai radniecīgās jomas – tautas veselības kopšanu, mājturību, tautas izglītošanu, sociālo apgādi.³⁰⁵ Jānorāda, ka šķirtass meiteņu izglītības primārais uzdevums nebija sievietes sagatavošana studijām LU, tādējādi dzimumu nošķirtā izglītības paradigma iezīmēja pienākumu prioritāti pār individuālajām izglītības tieksmēm. Lai arī Izglītības ministrijas vidusskolu direktors Pēteris Kūlis 1937. gadā skaidroja, ka, ieviešot šķirtu dzimumu apmācību, nebija sagaidāms radikāls lūzums mācību programmās, tomēr meiteņu ģimnāzijās tika pastiprināti priekšmeti, kuri atbilda ģimenes un mātes audzināšanai. Lielāka vērība tika pievērsta fizioloģijai, psiholoģijai, dabaszinībām, mācības tika pieskaņotas higiēnai un veselības kopšanai. Vienlaikus meiteņu apmācībā tika samazināta matemātika, bet latīņu valodu ieviesa kā izvēles svešvalodu.³⁰⁶ Faktiski tika samazināta sievietes konkurētspēja, pretendējot uz studiju vietām LU. Sieviešu izglītības vēstures pētnieki akcentē, ka nošķirta dzimumu apmācība bija vērsta uz sieviešu nevienlīdzības veicināšanu konkrētajos izglītības līmeņos, veicinot atšķirīgu sieviešu un vīriešu izglītības kompetenci.³⁰⁷

Noteiktas izglītības tendences abu dzimumu starpā saskatāmas, aplūkojot arī atsevišķu specializēto vidējo izglītības iestāžu audzēkņu sastāvu. Sievietes ievērojami biežāk izvēlējās mācības skolotāju institūtos, kas sniedza iespēju apgūt stabilu profesiju. Šāda izvēle apliecināja

³⁰³ INESIS FELDMANIS (zin. red.). 15. maija Latvija. Rīga 2017, 314.–315. lpp.

³⁰⁴ [B. A.]. Zēni un meitenes mācīsies atsevišķi. In: Latvijas Kareivis, 05.05.1937., 1. lpp.

³⁰⁵ LIPŠA, Sievietes tēla veidošana, 90.–91. lpp.

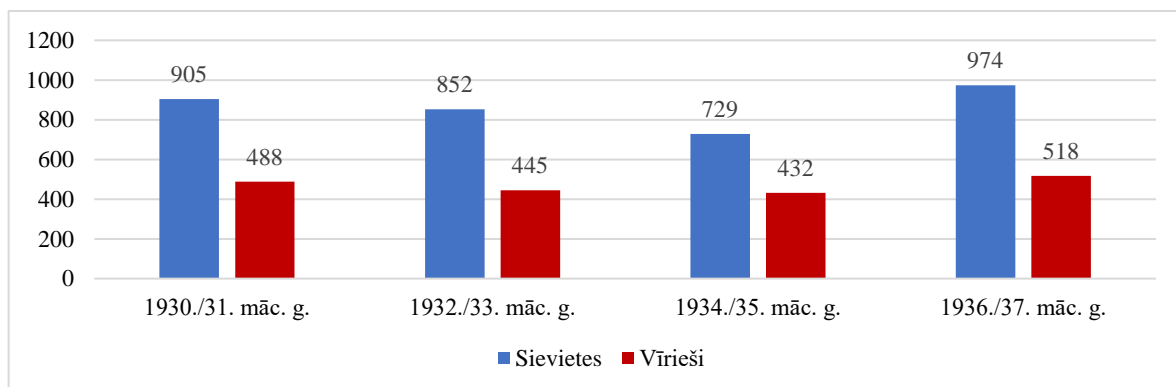
³⁰⁶ LIPŠA, Seksualitāte un sociālā kontrole, 494. lpp.

³⁰⁷ DOROTHY E. SMITH. A Peculiar Eclipsing: Women's Exclusion from Man's Culture. In: JANE MARTIN, JOYCE GOODMAN (Eds.). Women and Education. London, New York 2011, pp. 276–295, here p. 280.

arī tradicionālo uzskatu noturīgumu par sieviešu piemērotību skolotājas amatam. Skolotājas profesijā sieviete varēja papildīt tā dēvēto “sabiedriskās maternitātes ideju”, t.i. mātes uzdevumu paplašinot par sievietes sabiedriskās un profesionālās darbības formu. Tā bija sievietes “dabisko” mātes īpašību pielāgošana profesionālajai videi.³⁰⁸ Piemēram, 1931./32. māc. gadā valsts skolotāju institūtos ar sešgadīgu mācību programmu Rīgā, Jelgavā, Daugavpilī un Rēzeknē mācījās 653 sievietes un 314 vīrieši, 1933./34. māc. gadā – 781 sieviete un 323 vīrieši, bet 1935./36. māc. gadā – 759 sieviete un 399 vīrieši.³⁰⁹ Līdzīgs audzēkņu sastāvs pēc dzimuma bija arī minoritāšu pedagoģiskajos institūtos unursos. Vācu pedagoģiskajā institūtā, kas sagatavoja pamatskolu skolotājus, 1929./30. māc. gadā sievietes veidoja 73%, bet 1931./32. māc. gadā – 63% no audzēkņu kopskaita. Valsts krievu pedagoģiskajosursos Rīgā un Valsts krievu pedagoģiskajā institūtā Rēzeknē attiecīgajos mācību gados sievietes sastādīja 91% un 62% no audzēkņu kopskaita. Savukārt ebreju pedagoģiskajosursos sievietes 30. gadu sākumā sasniedza pat 73% no kopējā audzēkņu skaita.³¹⁰

2.7. grafiks

Audzēkņu skaits pēc dzimuma valsts komercskolās, 1930./31.–1936./37. māc. g.³¹¹

Arī komercskolās sievietes audzēkņu vidū veidoja ievērojamu pārsvaru (skat. 2.7. grafiku). Zīmīgi, ka ievērojami lielāks sieviešu skaits mācījās komercskolās tieši reģionos ārpus Rīgas, kas iespējams dēļ ierobežotajiem finansiāliem līdzekļiem vai citiem faktoriem nereti bija vienīgā iespēja sievietēm apgūt praktisku arodu tuvu ģimenei. Valmieras valsts komercskolas audzēkņu vidū sievietes 1930./32. māc. gadā bija 70%, Gulbenes valsts komercskolā – 60%, Liepājas – 83%, Ventspils – 71% un Tukuma – 68%, savukārt 1936./37. māc. gadā Valmieras

³⁰⁸ LIPŠA, Sievietes tēla veidošana, 91.–92. lpp.

³⁰⁹ 1930. gadu pusē sieviešu pārsvars skolotāju institūtu audzēkņu vidū gan strauji samazinājās, piemēram 1936./37. gadā četros skolotāju institūtos mācījās 602 sievietes un 426 vīrieši, savukārt 1937./38. gadā institūtos mācījās 476 sievietes un 426 vīrieši. Sk.: Izglītības ministrijas Skolu departamenta un bijušo Skolu virsvaldes darbības pārskats (1938), 314., 330., 431., 533. lpp.

³¹⁰ Ibidem, 164.–165., 226.–227. lpp.

³¹¹ Avots: Izglītības ministrijas Skolu departamenta un bijušo Skolu virsvaldes darbības pārskats (1938), 174., 278., 380., 482. lpp. Šajā laikā periodā Latvijā bija astoņas valsts komercskolas – Rīgā, Valmierā, Gulbenē, Liepājā, Rēzeknē, Tukumā, Gulbenē un Jēkabpilī.

valsts komercskolā sievietes veidoja 67% no audzēkņu kopskaita, Gulbenes – 61%, Liepājas – 79%, Ventspils – 71%, bet Tukuma valsts komercskolā – 59%.³¹² Skolu pārskati liecina, ka vairākums komercskolu absolventi iestājās praktiskā darbā dažādās saimniecības un valsts iestādēs, nevis turpināja izglītību LU.³¹³

Vēl ievērojamāka atšķirība studentu sastāvā pēc dzimuma bija tehnikumos, kuru audzēkņi specializējās tādās tradicionāli “maskulīnās” jomās kā mehānika, elektronika, būvniecība, ceļu būve, kultūrtehnika, ķīmija. Valsts un pašvaldību tehnikumos 1920. gadu sākumā sievietes sastādīja 9% no audzēkņu kopskaita, bet 1930. gados viņu īpatsvars bija ievērojami samazinājies, piemēram, 1931./32. māc. gadā sievietes veidoja tikai 1,6% no tehnikumu audzēkņu skaita (23 sievietes, 1384 vīrieši), 1933./34. māc. gadā – 1,1% (15 sievietes, 1389 vīrieši), 1935./36. māc. gadā – 1,3% (20 sievietes, 1557 vīrieši). Savukārt 1937./38. māc. gadā sieviešu skaits tehnikumos bija pieaudzis līdz 72, kas veidoja 3,7% no tehnikumu audzēkņu kopskaita. Rādītājs gan pieauga tikai Jelgavas valsts tehnikuma darbības uzsākšanas dēļ (57 audzēknes), kur sagatavoja pasta un telegrāfa darbiniekus.³¹⁴ Nozīmīgi, ka 1937. gada rudenī ar izglītības ministra Augusta Tentļa rīkojumu stājās spēkā aizliegums turpmāk meitenes uzņemt tehnikumos. Oficiāli rīkojumu pamatoja ar faktu, ka tehnikumos tik un tā meitenes tiek uzņemtas reti.³¹⁵ I. Lipša gan norāda, ka attiecīgo rīkojumu, līdz ar lēmumu par šķirtu zēnu un meiteņu apmācību, acīmredzami vadīja dzimstiskotas izglītības ieviešanas kurss.³¹⁶

Starptaru Latvijā darbojās arī dažādas augstākās arodu skolas un institūti, kas pastāvēja uz atsevišķu statūtu vai noteikumu pamata, kuros uzņēma ar pilntiesīgu vispārējās vidusskolas vai tai pielīdzinātu izglītību, bet šīm mācību iestādēm nebija augstskolas tiesības. Audzēkņu sastāvs pēc dzimuma un skaita attiecīgajās mācību iestādēs bija ļoti mainīgs, kas bija atkarīgs no arodu skolu un institūtu skaita un to mācību profila. Piemēram, augstākās arodu skolās un institūtos 1928./29. māc. gadā mācījās 665 vīrieši un 507 sievietes, bet 1936./37. māc. gadā – 518 vīrieši un 804 sievietes.³¹⁷ Lai arī 30. gadu otrajā pusē būtiski pieauga sieviešu pārsvars starp augstāko arodskolu un institūtu audzēkņiem, tomēr šāds pārsvars veidojas uz tādu mācību iestāžu rēķina, kurās uzņēma tikai viena dzimuma audzēkņus. Tikai sievietes uzņēma žēlsirdīgo māsu skolās un Kaučmindes mājturības seminārs. Kaučmindes mājturības semināru, kas sagatavoja gan mājturības tehniķes un instruktore visās mājturības nozarēs, gan mājturības un

³¹² Izglītības ministrijas Skolu departamenta un bijušo Skolu virsvaldes darbības pārskats (1938), 174., 482. lpp.

³¹³ Izglītības ministrijas Skolu departamenta un bijušo Skolu virsvaldes darbības pārskats: 1924/25. un 1925./26. mācības gads. Rīga 1927, 288. lpp.

³¹⁴ Izglītības ministrijas Skolu departamenta un bijušo Skolu virsvaldes darbības pārskats (1938), 225.–226., 330.–331., 432.–433., 533. lpp.; KRONLĪNS, Latvijas vidusskolas, 363. lpp.

³¹⁵ [B. A.]. Tehnikumos meitenes neuzņems. In: Rīts, 15.10.1937., 7. lpp.

³¹⁶ LIPŠA, Seksualitāte un sociālā kontrole, 492. lpp.

³¹⁷ Latvijas kultūras statistika, 59. lpp.

rokdarbu skolotājas Zemkopības ministrijas pārraudzībā esošajām skolām, pamatskolās un ar 1933. gadu arī vispārējās izglītības vidusskolām, kopumā līdz Latvijas okupācijai 1940. gadā absolvēja 418 speciālistes mājturībā.³¹⁸ Sieviešu audzēkņu pārsvaru augstākajās arodu skolās un institūtos veicināja arī latviešu, vācu un ebreju žēlsirdīgo māsu skolas, kurās 1938./39. gadā mācījās pat 248 audzēknes.³¹⁹ Tikai vīriešus uzņēma Romas katoļu Teoloģijas augstskola, tomēr audzēkņu skaits tajā nebija tik liels, lai būtiski ietekmētu sieviešu un vīriešu audzēkņu skaitliskās proporcijas augstākās arodu skolās un institūtos kopumā.

Aplūkojot tās mācību iestādes, kurās par audzēkņiem uzņēma abu dzimumu personas, var secināt, ka sieviešu īpatsvars bija ievērojami lielāks tajās iestādēs, kuras sagatavoja skolotājas. Piemēram, Valsts Angļu valodas institūtā, kurā darbojās Pedagoģijas nodaļa angļu valodas skolotāju sagatavošanai, 20. gadu beigās mācījās 359 sievietes un tikai 35 vīrieši, bet 30. gadu beigās – 346 sievietes un 44 vīrieši.³²⁰ Salīdzinājumā ar Valsts Angļu valodas institūtu citās mācību iestādēs sieviešu audzēkņu skaits bija ievērojami mazāks, tomēr šie skaitļi nebija maznozīmīgi. Piemēram, trijos komerczinātņu institūtos Rīgā un Liepājā, kuros sagatavoja tirdzniecības, finanšu nozares un valsts pārvaldes darbiniekus, 20. gadu beigās mācījās 199 sievietes, kas veidoja 27% no kopējā audzēkņu skaita.³²¹ Vācu iedzīvotāju vidū īpaši nozīmīga mācību iestāde bija Herdera institūts, kuru Ministru kabinets 1927. gadā atzina par privātu augstskolu, bet bez tiesībām piešķirt akadēmiskos grādus. Saskaņā ar Latvijas Republikas noteiktumiem institūta absolventiem nebija tiesību kvalificēties darbam Latvijas valsts dienestā, tomēr institūtā sagatavoto skolotāju diplomus atzina vācu izglītības pārvalde. Herdera institūtā 20. gadu beigās Teoloģijas, Filozofijas un Tautsaimniecības-tiesību zinātņu nodaļās studēja 147 vīrieši un 46 sievietes, bet 30. gadu otrā pusē 144 vīrieši un 47 sievietes.³²²

Augstākā izglītība. Pirmā augstskola Latvijas teritorijā, kura uzņēma sievietes pilntiesīgu studentu statusā bija Baltijas Tehniskā augstskolā, tomēr augstskolas darbības periods bija īslaicīgs, kā arī piedāvātās studijas neaptvēra plaša profila zinātņu nozares. Tādējādi pilnvērtīgu augstāko izglītību sievietes ieguva tikai pēc Latvijas neatkarības pasludināšanas līdz ar nacionālo augstskolu izveidi, ar jēdzienu “pilnvērtīgs”, saprotot gan vienlīdzīgās tiesības sievietēm tikt uzņemtām par pilntiesīgām augstskolu studentēm, iegūt augstskolas diplomu un grādu un to pielietot profesionālajā dzīvē, gan ar tiesībām tikt uzņemtām visās Latvijas darbojušās augstskolās un to nodaļās, neatkarīgi no mācību profila.

³¹⁸ Kaucminde mājturības seminārs dibināts 1923. gadā un bija pakļauts Zemkopības ministrijai. 1938. gadā to pārdēvēja par Latvijas Mājturības institūtu Sk.: VINETA VILCĀNE. Mājturības kultūra Latvijā: Kaucminde mājturības semināra piemērs. Maģistra darbs. Rīga 2015, 64., 74. lpp.

³¹⁹ Latvijas statistiskā gada grāmata 1939, 34. lpp.

³²⁰ Izglītības ministrijas Skolu departamenta un bijušo Skolu virsvaldes darbības pārskats (1938), 165., 534. lpp.

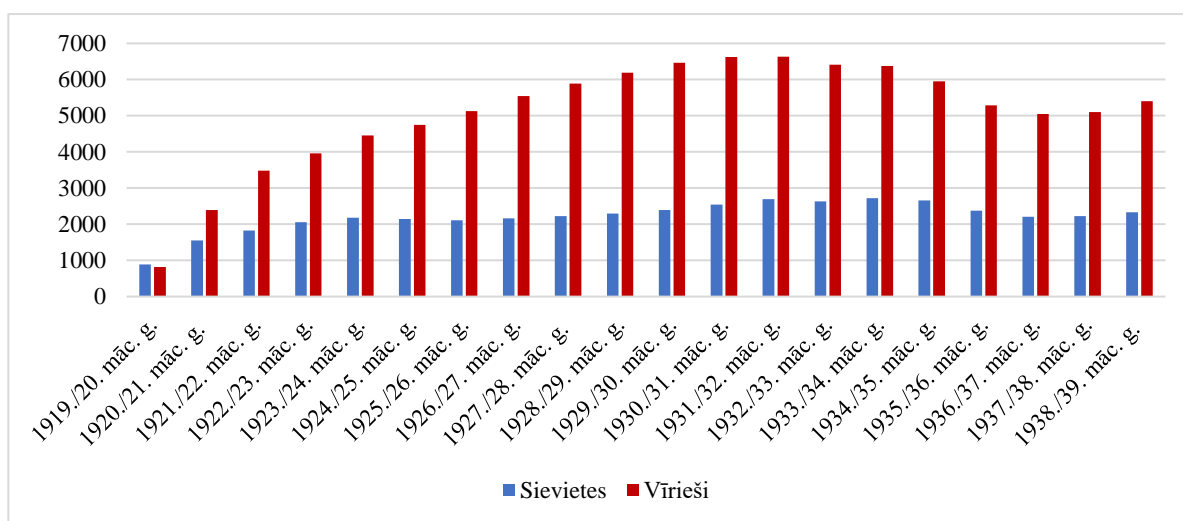
³²¹ Ibidem, 227. lpp.

³²² Ibidem, 165., 574. lpp.

Pilnvērtīgas augstākās izglītības tiesības starpkaru periodā atspoguļoja sieviešu vietas un lomas metamorfozi augstākās izglītības sistēmā – no izņēmuma un kontroversiāla gadījuma līdz vispārpieņemtai un vispārīzplatītai normai. Latvijā darbojās četras augstskolas: Latvijas Universitāte, Latvijas Mākslas akadēmija, Latvijas Konservatorija un Jelgavas Lauksaimniecības akadēmija, kuru organizēja, atdalot no LU Lauksaimniecības fakultāti, un oficiāli atklāja 1939. gada 2. jūlijā. Pieejamie avoti apliecina (vai drīzāk neliecina), ka augstskolu organizēšanas procesā nerādās kādas diskusijas par sieviešu uzņemšanu pilntiesīgu studentu, atspoguļojot ar Latvijas dibināšanu ielikto dzimumu politisko, ekonomisko, sociālo un kulturālo līdztiesību, kā arī akadēmiskai videi raksturīgos demokratizācijas, modernizācijas, kā arī feminizācijas procesus.

2.8. grafiks

LU, LK un LMA studējošo skaits pēc dzimuma, 1919./20.–1938./39. māc. g.³²³

Augstāko izglītību starpkaru Latvijā raksturoja liels studējošo skaits. Studentu skaita ziņā uz 10 tūkst. iedzīvotājiem Latvija 20. gadu vidū Eiropā ieņēma otro vietu aiz Igaunijas.³²⁴ Statistikas dati rāda, ka studējošo skaits visstraujāk pieauga pirmajos pēckara gados. Tas bija vērojams abu dzimumu starpā. Latvijas Universitāte pirmajā darbības gadā, 1919./20. māc. g., uzņēma 650 sievietes, bet jau nākamajā mācību gadā sieviešu skaits pieauga gandrīz divas reizes – 1238 studentes, kopējo LU un LK studējošo sieviešu skaitu sasniedzot 1557 (skat. 2.8. grafiku). Jānorāda, ka, apkopojot statistikas datus līdz 1923./1924. māc. g. (ieskaitot), LU studentu kopskaitā tika ieskaitīti arī hospitantī un brīvklausītāji. Universitātē 1919./1920. māc. gada pavasara semestra beigās bija reģistrēti 1354 studējošie, no tiem 1095 pilntiesīgi studenti,

³²³ Avoti: Latvijas kultūras statistika, 54.–55. lpp.; Latvijas statistikā gada grāmata 1939, 51.–52. lpp.; Latvijas Universitātes divdesmit gados. I daļa. Rīga 1939, 66. lpp.

³²⁴ BĒRZIŅŠ, 20. gadsimta Latvijas vēsture, II sējums, 749. lpp.

231 hospitants un 28 brīvklausītāji.³²⁵ Hosiptantu ieskaitīšana studējošo kopskaitā bija objektīva, jo viņiem bija garantētas tiesības kļūt par pilntiesīgiem studentiem pēc noteiktu pārbaudījumu nokārtošanas, turklāt viņi LU stājās tieši ar mērķi pilntiesīgi studēt. Izvērtējot izglītības līmeni un nepieciešamās priekšmetu zināšanas, pēc brīvklausītāju lūguma arī viņus varēja ieskaitīt studentos. Piemēram, bijušās M. Millersones sieviešu progimnāzijas direktore Matilde Millersone 1919. gada septembrī tika ieskaitīta kā brīvklausītāja Filoloģijas un filozofijas fakultātē, lai papildinātu zināšanas franču un angļu valodā, bet jau oktobrī M. Millersone lūdza viņu ieskaitīt kā pilntiesīgu Pedagoģijas nodaļas studentu, atzīstot šīs nodaļas kursu par lietderīgāku viņas 22 gadus ilgās skolotājas pieredzes papildināšanai.³²⁶

Turpmākajos gados studējošo sieviešu un vīriešu skaits stabili pieauga, tomēr šis pieaugums vairs nebija tik straujš kā pirmajos pēckara gados. Uzņemto studentu (neatkarīgi no dzimuma) skaita palēninājumu ietekmēja dažādi faktori – demogrāfiskie rādītāji, vakanto studiju vietu skaits, mācību maksas paaugstināšana un augstskolu uzņemšanas noteikumu modificēšana. Piemēram, 1932. gada oktobrī tika mainīta LMA satversme, paaugstinot audzēkņu iestāšanās cenzu no pamatskolas uz vidusskolas izglītību.³²⁷ Nozīmīgs faktors bija arī finansējuma samazināšana LMA un LK 30. gadu vidū, kas būtiski ietekmēja augstskolu iespējas uzņemt audzēkņus. Turklāt saistībā ar vidusskolu kursa pagarināšanu par vienu gadu, LU 1935./36. māc. gadā vispār neuzņēma jaunus studentus, kas arī ietekmēja studējošo skaita kritumu 30. gadu vidū.

Starpkaru periodā studējošo sieviešu skaits visos gados bija mazāks kā vīriešu. Vislielākais sieviešu skaits augstskolās tika sasniegts 1933./34. māc. gadā – 2717. Šis rādītājs bija vairāk kā uz pusi mazāks nekā lielākais vīriešu skaits augstskolās (6635 studenti 1931./32. māc. g.). Tomēr studējošo sieviešu skaits un viņu īpatsvars tradicionāli tiek raksturots kā “iespaidīgs”.³²⁸ Pa mācību gadiem relatīvi vislielākais sieviešu skaits starp studējošajiem bija 1919./20. māc. gada noslēgumā – 52%. (skat. 2.9. tabulu). LU pavasara semestrī uz 100 studējošajiem vīriešiem bija 92 sievietes. Respektīvi sievietes sastādīja 48% no studentu kopskaita.³²⁹ Jānorāda, ka 1919./20. māc. gada rudens semestrī sieviešu īpatsvars LU veidoja pat vairāk kā pusi – 54% jeb 685.³³⁰ Lai arī dažkārt vēstures literatūrā sākotnēji lielais studenšu

³²⁵ PAULS DĀLE. Vēsturisks pārskats par Latvijas augstskolas nodibināšanu un viņas darbību pirmā (1919./20.) mācības gadā. Rīga 1921, 72. lpp.

³²⁶ Matildes Millersones lūgums Latvijas Augstskolai 1919. gada 26. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-388, 1. lp.; Matildes Millersones lūgums Latvijas Augstskolai 1919. gada 3. oktobrī. LNA LVVA, 7427-1-388, 1. o. p. lp.

³²⁷ KRISTĪNE OGLE. Latvijas Mākslas akadēmijas Dabasskatu meistardarbnīca. Struktūra. Fakti. Audzēkņi. In: Mākslas Vēsture & teorija 2003, Nr. 1, 24.–38. lpp., šeit 25. lpp.

³²⁸ BRANTE, Latviešu sieviete, 32. lpp.; BĒRZIŅŠ, 20. gadsimta Latvijas vēsture, II sējums, 749. lpp.

³²⁹ Latvijas kultūras statistika, 63. lpp.

³³⁰ Dati par studējošo sastāvu pēc dzimuma 1919. gada rudens semestrī sniegti LU 1919.–1924. gada darbības pārskatā. Izdevumā norādīts, ka 1919. gada rudens semestrī LU studēja 685 vīrieši un 577 sievietes, bet, aplūkojot studentu skaitu dažādās fakultātēs, redzams, ka šie skaitļi ir sajaukti vietām. Piemēram, pieejamie dati rāda, ka

skaitis vispārīgi pamatots ar LU dibināšanas aktu, kas pavēra plašas un pilnvērtīgas iespējas sievietēm studēt tepat Latvijā,³³¹ tomēr tik liela sieviešu klātbūtne pirmajā LU darbības gadā objektīvi izskaidrojama ar apstākli, ka liels skaits vīriešu atradās armijas dienestā un nevarēja uzsākt vai turpināt studijas. LU reģistrētie vīrieši arī vairākums atradās armijas dienestā. Sieviešu pārsvaru šajā laika periodā apstiprina turpmākie mācību gadi. Neraugoties uz to, ka 1920. gadā turpinājās Latvijas Neatkarības karš ar cīņām par Latgales atbrīvošanu, janvārī daļa karavīri tika atbrīvoti no armijas dienesta, un jau 1919./20. māc. gada pavasara semestrī vīriešu studentu skaits būtiski pieauga (577→704), pārsniedzot sieviešu skaitu.³³²

2.9. tabula

Studējošo īpatsvars augstskolās pēc dzimuma, 1919./20.–1938./39. māc. g.³³³

māc. g.	Augstskolās kopā		LU		LK		LMA	
	Siev.	Vīr.	Siev.	Vīr.	Siev.	Vīr.	Siev.	Vīr.
1919./20.	52%	48%	48%	52%	67%	33%	-	-
1920./21.	39%	61%	36%	64%	67%	33%	-	-
1921./22.	34,4%	65,6%	31,4%	68,6%	66%	34%	35,4%	64,6%
1922./23.	34,2%	65,8%	32,7%	67,3%	59,6%	40,4%	24,2%	75,8%
1923./24.	32,8%	67,2%	31,5%	68,5%	58,3%	41,7%	25,4%	74,6%
1924./25.	31,1%	68,9%	29,8%	70,2%	55,9%	44,1%	25,7%	74,3%
1925./26.	29,1%	70,9%	27,9%	72,1%	53,9%	46,1%	25,2%	74,8%
1926./27.	28%	72%	26,8%	73,2%	55,5%	44,5%	25,9%	74,1%
1927./28.	27,4%	72,6%	26%	74%	54,3%	45,7%	25,5%	74,5%
1928./29.	27,1%	72,9%	25,8%	74,2%	54,6%	45,4%	22,7%	77,3%
1929./30.	27%	73%	25,7%	74,3%	55,6%	44,4%	24,8%	75,2%
1930./31.	27,8%	72,2%	26,6%	73,4%	51,5%	48,5%	28,5%	71,5%
1931./32.	28,9%	71,1%	27,8%	72,2%	50,4%	49,6%	30,2%	69,8%
1932./33.	29,1%	70,9%	28,4%	71,6%	49%	51%	30,7%	69,3%
1933./34.	29,9%	70,1%	29,2%	70,8%	49,8%	50,2%	31,3%	68,7%
1934./35.	30,8%	69,2%	30,5%	69,5%	50,6%	49,4%	30,9%	69,1%
1935./36.	31%	69%	30,3%	69,7%	51,6%	48,4%	27,7%	72,3%
1936./37.	30,4%	69,6%	29,5%	70,5%	51,6%	48,4%	30,9%	69,1%
1937./38.	30,4%	69,6%	29,7%	70,3%	52,6%	47,4%	23,5%	76,5%
1938./39.	30%	70%	29%	71%	53,2%	46,8%	36,5%	63,5%

Mehānikas fakultātē studējušas 92 sievietes un tikai 2 vīrieši, Inženierzinātņu fakultātē – 62 sievietes un tikai 9 vīrieši, Filoloģijas un filozofijas fakultātē – 213 vīrieši un tikai 63 sievietes. Pārzinot sieviešu un vīriešu studiju izvēli, šādi dati ir absolūti neloģiski un liecina par datu kļūdīgumu. Sk.: Latvijas Universitātes piecgadu darbības pārskats, 1919.–1924. Rīga 1925, 344. lpp.

³³¹ GROSVALDS, GRĪŅEVIČS, Latvijas sievietes ceļā, 56. lpp.,

³³² ROZĪTE, Sievietes Latvijas inteliģencē, 37. lpp.; Latvijas Universitātes piecgadu darbības pārskats, 346. lpp.

³³³ Avoti: Latvijas Universitātes divdesmit gados, I daļa, 64. lpp.; Latvijas statistikā gada grāmata: 1939, 51.–52. lpp.

Kaut arī studentu sastāvu pēc dzimuma LU ietekmēja ārējie faktori, sieviešu skaits akadēmiskajā vidē bija tik ievērojams, lai ietekmētu augstskolas darbību. Augstskolas mācību process 1919. gada rudens semestrī sakrita ar P. Bermonta komandētās Rietumu brīvprātīgās armijas spēku uzbrukumu Rīgai 1919. gada oktobrī un novembrī. Līdz ar P. Bermonta spēku uzbrukumu, LU 8. oktobrī oficiāli pārtrauca mācības. Augstskolas Organizācijas padome Bermontiādes beigu posmā noformulēja divus plāna variantus mācību atjaunošanai: 1) tūlītēja mācību procesa atjaunošana pēc karaspēka atkāpšanās no Rīgas; 2) mācību procesa atsākšana tikai pēc visu mobilizēto studentu pārnākšanas. LU darbu atjaunoja neilgi pēc Rīgas atbrīvošanas – 22. novembrī. Lēmumu par tik drīzu mācību atjaunošanu atbalstīja visas LU fakultātes. Lēmumu daļēji pamatoja ar lielo sieviešu īpatsvaru studentu vidū: “aizkavēt mācību procesu būtu negodīgi un nepamatoti attiecībā pret studēt gribošajām jauniešiem, kuras nepiedalījās aktīvā karadarbībā”.³³⁴

Izglītības tiesību piešķiršana sievietēm, kā arī vērā ņemamo studējošo sieviešu īpatsvaru bieži interpretēja ne tikai kā rezultātu sieviešu aktivitātēm un izcīnītajām/piešķirtajām tiesībām, bet gan romantizēja kā “dabisku” rezultātu sievietes vēsturiski nozīmīgajai lomai latviešu sabiedrībā, gan kā apliecinājumu faktam, ka sieviete latviešu sabiedrībā vienmēr tikusi augstu novērtēta. Piemēram, LU docents Augusts Raisters 1965. gadā trimdā publicētajā darbā par Latvijas Universitātes vēsturi rezumē, ka viens no LU dibināšanas idejiskajiem pamatojumiem bija vīrietim vienlīdzīgas izglītības piešķiršana sievietēm, jo “latvju tauta arvien augstu vērtējusi arī sievietes darbu, kā ģimenē, tā sabiedrībā” un līdz ar neatkarīgas Latvijas valsts dibināšanu sievietes loma un uzdevumi ievērojami pieauga.³³⁵ Literāte Paula Jēgere-Freimane 1939. gadā, aplūkojot sievietes sasniegumus Latvijā, sieviešu vienlīdzīgās tiesības ar vīrieti, tai skaitā augstākajā izglītībā, sasaista ar sievietes iesaisti latviešu nācijas izaugsmē un vēsturiskajos notikumos kā “vīriešu līdzgaitnieci” visos laikos.³³⁶

Studējošo sieviešu skaits būtiski atšķīrās dažādās augstskolās. Laikā no 1921. līdz 1940. gadam LMA uzņēma 860 audzēkņus,³³⁷ no kuriem sievietes bija nedaudz vairāk par 260.³³⁸ LMA studējošo skaits kopumā bija relatīvi neliels, ko noteica augstskolu specializācijas specifika, kā primāro rādītāju izvirzot audzēkņu māksliniecisko talantu un dotības. Pirmajā darbības gādā (1921./22. māc. g.) akadēmijā mācījās 28 sievietes (51 vīrietis), bet vislielākais audzēkņu skaits tika sasniegts 1931./32. māc. gadā – 91 sieviete, kas bija divas reizes mazāk

³³⁴ PAULS LEJIŅŠ. Latvijas Augstskola. In: Izglītības Ministrijas Mēnešraksts 1920, Nr. 1, 75.–82. lpp., šeit 79.lpp.; LU Organizācijas Padomes sēdes protokols 1919. gada 15. oktobrī. LNA LVVA, 7427-6-1, 17. o. p. lp.

³³⁵ AUGUSTS RAISTERS. Latvijas Universitāte : sākuma gadi un tālākās gaitas. [Linkolna] 1965, 9. lpp.

³³⁶ JĒGERE-FREIMANE, Ko sieviete Latvijai devusi 20 gados, 2. lpp.

³³⁷ Attiecībā uz Latvijas Mākslas akadēmijā un Latvijas Konservatorijā studējošiem starpkaru posmā tika lietots apzīmējums “audzēknis”. Vārdu students abās augstskolās sāka lietot tikai vācu okupācijas periodā.

³³⁸ Latvijas Mākslas akadēmijas fondā glabājas 261 sieviešu audzēkņu personas lietas (LNA LVA, 485. f., 1. apr.).

par vīriešu skaitu (210).³³⁹ LMA uzbūve paredzēja, ka akadēmijas audzēkņus sākotnēji ieskaitīja apakšnodaļās – vispārīgās klasēs, kur viņi apguva zīmēšanas un gleznošanas pamatus, kā arī teorētiskos priekšmetus. Pēc apakšnodaļu pabeigšanas audzēkņus ieskaitīja vienā no septiņām meistardarbnīcām: Figurālās glezniecības, Dabasskatu glezniecības, Grafiskā, Dekoratīvā, Tēlniecības, Keramikas un Lietišķās tēlniecības.³⁴⁰ Tā kā neskaidrības rada audzēkņu ieskaitīšanas kārtība noteiktās meistardarbnīcās, kā arī studenti nereti pārgāja no vienas darbnīcas uz otru, precīzi nav nosakāms audzēkņu skaits dažādās meistardarbnīcās.³⁴¹ Informācija audzēkņu personas lietās rāda, ka sieviešu vidū iecienītākās bija studijas Figurālās glezniecības darbnīcā, kurā ieskaitītas 37 audzēknes. Grafikas, Keramikas un Tēlniecības meistardarbnīcās mācījās attiecīgi 27, 24 un 20. Vilhelma Purvīša vadīto Dabasskatu glezniecības darbnīcu apmeklējušas tikai 14 sievietes, lai arī audzēkņu atmiņas liecina, ka sievietes šajā darbnīcā nav trūkušas. Mākslas vēsturnieces Kristīnes Ogles apkopotie dati rāda, ka 20. gados Dabasskatu glezniecības darbnīcā katru gadu bija pielaistas tikai divas sievietes, lielākais sieviešu skaits (deviņas) darbnīcā tika sasniegts tikai 1937./38. māc. gadā, kurā vienlaikus bija viens no zemākais vīriešu audzēkņu skaits – 13 (1932./33. māc. gadā darbnīcā bija ieskaitīti 27 vīrieši).³⁴² Savukārt Dekoratīvās glezniecības un Lietišķās tēlniecības meistardarbnīcās sieviešu skaits bija niecīgs, kopskaitā tikai desmit.³⁴³ Būtiski, ka līdz iespējai mācīties meistardarbnīcās nonāca tikai aptuveni puse no studiju uzsākušajām sievietēm. Vēl mazāks bija akadēmijas absolvenšu skaits. Pirmās četras sievietes akadēmiju absolvēja tikai 1930./31. māc. gadā, pēc tam, kad to bija izdarījuši jau 25 vīrieši.³⁴⁴ Līdz 30. gadu beigām LMA kopumā ar brīvmākslinieka grādu absolvēja 220 audzēkņi. Sievietes bija 50 (Figurālā glezniecība – 17, Grafiskā – 12, Keramikas – deviņas, Dabasskatu – piecas, Tēlniecības – piecas, Dekoratīvās glezniecības – viena un Lietišķās tēlniecības – viena).³⁴⁵ Mākslas vēsturniece Baiba Vanaga mākslu starpkaru periodā raksturo kā joprojām stabilu “vīriešu monopola” nozari, ko atspoguļo arī salīdzinoši nelielais LMA absolvenšu skaits.³⁴⁶ Nozare, kuru ar savu profesionālo darbību papildināja LMA audzēknes bija izglītības joma, jo akadēmijas absolventi ieguva zīmēšanas skolotāju tiesības pamatskolās un vidusskolās.

³³⁹ Latvijas kultūras statistika, 82. lpp.

³⁴⁰ OGLE, Latvijas Mākslas akadēmijas, 25. lpp.; Latvijas kultūras statistika, 82. lpp.;

³⁴¹ Mākslas vēsturniece Kristīne Ogle norāda, ka audzēkņu skaita rekonstruēšanu apgrūtina arī tas, ka meistardarbnīcu audzēkņu sarakstos parādās arī tādu audzēkņu vārdi, kuri tikai nesen uzsāka studijas LMA, lai arī viņiem bija nepieciešams pirmkārt pabeigt LMA apakšnodaļas. Tas norāda uz augstskolas dokumentēšanas neprecizitātēm, kā arī neskaidrību kā audzēkņi tika ieskaitīti attiecīgajās meistardarbnīcās. Sk.: OGLE, Latvijas Mākslas akadēmijas, 25. lpp.

³⁴² IBIDEM, 30., 35. lpp.

³⁴³ ZANE ROZĪTE. Studējošo sieviešu sociālais portrets: Latvijas Mākslas akadēmijas piemērs (1921–1940). In: Vēsture: avoti un cilvēki XXIII 2020, 199.–205. lpp., šeit. 203. lpp.

³⁴⁴ Latvijas kultūras statistika, 85. lpp.

³⁴⁵ Latvijas statistikā gada grāmata: 1939, 52. lpp.

³⁴⁶ ROZĪTE, Studējošo sieviešu sociālais portrets, 205. lpp.

Augstāko skaņu mākslu un skaņu mākslas izglītību starpkaru periodā varēja studēt Latvijas Konservatorijā, kuru kopā ar LMA ar Ministru kabineta rīkojumu formāli izveidoja 1919. gada 20. augustā. Tomēr līdzīgi kā LMA, arī konservatorijas darbības uzsākšanai bija nepieciešami sagatavošanas darbi, ko vadīja Jāzeps Vītols. Oficiāli augstskola darbu sāka 1920. gada 1. janvārī. Konservatorija bija vienīgā augstskola, kur gandrīz katru gadu sieviešu audzēkņu skaits pārsniedza vīriešu skaitu. Pirmajos augstskolas pastāvēšanas gados sieviešu skaits audzēkņu vidū bija pat divas reizes lielāks nekā vīriešu.³⁴⁷ Tomēr jau 20. gadu vidū sieviešu audzēkņu skaits un pārsvars pakāpeniski samazinājās, un 30. gadu LK izveidojās pat neliels vīriešu pārsvars audzēkņu vidū. Piemēram, 1921./22. māc. gadā LK mācījās 295 sievietes jeb 66% no audzēkņu kopskaita un 151 vīrietis. Savukārt 1932./33. māc. gadā sieviešu skaits bija samazinājies līdz 149 audzēknēm, bet vīrieši LK bija 155 jeb 51%.³⁴⁸

Augstskolas darbība tika organizēta sešās nodaļās: Kompozīcijas–teorijas un ērģeļu, Stīgu instrumentu, Pūšamo instrumentu, Dziedāšanas, Klavieru un Vispārējā jeb obligāto mācību priekšmetu nodaļa, kura bija jāapmeklē visiem audzēkņiem neatkarīgi no viņu izvēlētās specialitātes.³⁴⁹ Līdzīgi kā citās augstskolās, arī LK bija vērojama izteikta sieviešu koncentrēšanās atsevišķās nodaļās. Vislielākais sieviešu pārsvars bija Klavieru un Dziedāšanas nodaļās (klasēs). Piemēram, 1924./25. māc. gadā Klavieru klasē bija 122 sievietes un vien 29 vīrieši, bet Dziedāšanas klasē – 48 sievietes un 24 vīrieši.³⁵⁰ 1931./32. māc. gadā Klavieru klasē bija 108 sievietes un 27 vīrieši, Dziedāšanas klasē – 63 sievietes un 22 vīrieši.³⁵¹ Sieviešu pārsvars Klavieru un Dziedāšanas klasēs saglabājās arī 30. gadu beigās, lai arī kopējais audzēkņu skaits konservatorijā bija ievērojami samazinājies. Klavieru klasē 1938./39. gadā sieviešu skaits bija samazinājies gandrīz uz pusi – 71, tomēr tas veidoja 83% no audzēkņu kopskaita, bet Dziedāšanas klasē sievietes veidoja 76% no audzēkņiem.³⁵² Abās klasēs bija arī lielākais sieviešu absolventu skaits. Līdz 1938./39. gadam Klavieru klasi ar brīvmākslinieka grādu bija beigušas 222 sievietes (41 vīrieši), bet Dziedāšanas – 90 sievietes (21 vīrietis). Citu nodaļu beigušo sieviešu skaits bija salīdzinoši niecīgs. Kompozīcijas–teorijas nodaļu bija beigušas 12 sievietes (39 vīrieši), Ērģeļu – četras (14 vīrieši), Stīgu instrumentu – 13 (62 sievietes), bet Pūšamo un sitamo instrumentu nodaļu nebija absolvējusi neviena sieviete (60

³⁴⁷ Latvijas kultūras statistika, 78. lpp.

³⁴⁸ Ibidem.

³⁴⁹ ZANE ROZĪTE. Jāzeps Vītols Latvijas Mūzikas akadēmija. In: Nacionālā enciklopēdija. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/142016-Jazeps-Vitols-Latvijas-Muzikas-akademija> (skatīts 18.09.2023).

³⁵⁰ Latvijas statistikā gada grāmata: 1924, 45. lpp.

³⁵¹ Latvijas statistiskā gada grāmata: 1931, 54. lpp.

³⁵² Latvijas statistikas gada grāmata: 1939, 51. lpp.

vīrieši).³⁵³ Zīmīgi, ka mūzika tika uzlūkota kā nozare, kas atbilst un ir tuva sieviešu “dabai”, ko it kā apliecināja gan lielais sieviešu audzēkņu, gan absolvenšu skaits konservatorijā.³⁵⁴

Pilnvērtīgāko augstāko izglītību sniedza Latvijas Universitāte, kuras kā augstākās zinātnes un izglītības iestādes statuss tika nostiprināts 1923. gadā 28. martā izsludinātajā augstskolas satversmē. Praktiski augstskolas organizēšanas darbi tika uzsākti 1919. gada vasarā, izveidojot Rīgas Politehniskā institūta reorganizācijas komisiju un īstenojot RPI likvidāciju, īpašumu pārņemšanu, struktūras, mācībspēku un valodas jautājuma reorganizācijas projektu izstrādi.³⁵⁵ Augstskolas organizācijas laikā tika pieņemts lēmums par latviešu kā galveno mācību valodu, kas vistiešākajā veidā atspoguļoja pārliecību, ka jaunā universitāte veidrojama kā nacionāla latviešu augstskola, kuras mērķis būtu ne tikai nodrošināt augstvērtīgu akadēmisko izglītību un pētniecību plašai sabiedrībai, bet specifiski – kalpot Latvijas valsts vajadzībām, nostiprinot latviešu nācijas pašapziņu un nodrošinot tieši latviešu zinātnieku, pētnieku, profesionāļu un amatpersonu izglītošanu.³⁵⁶ Nacionālais aspekts jaunās augstskolas veidošanā bija kritisks: “latviskums” tika uzlūkots par vienu no galvenajām augstskolas prioritātēm. Zviedru vēsturnieks Pērs Bolīns atzīmē, ka līdzīgas tendences augstskolu veidošanā bija vērojamas arī citās Austrum- un Centrāleiropas valstīs, kuras ieguva neatkarību pēc Pirmā pasaules kara.³⁵⁷ Poļu vēsturniece I. Dadeja uzsver, ka, veidojot nacionālas augstskolas Polijā, jautājums par augstskolu “poliskošanu” bija ievērojami svarīgāks nekā jautājums par sieviešu pielaišanu vai nepielaišanu studijām un studentu sastāvu pēc dzimuma, kas tomēr aktualizējās jau 20. gadu vidū.³⁵⁸

Vienlaikus ar RPI likvidāciju valdība apstiprināja Augstskolas Organizācijas padomes izstrādātās rezolūcijas, ka RPI struktūra ar tā tehniskajām fakultātēm neatbilst Latvijas valsts saimnieciskajām un kulturālajām prasībām. Augstskolas Organizācijas padome nostiprināja prasību par jaunas vienota tipa augstākās mācību iestādes izveidi, kas bija vajadzīga jebkurā neatkarīgā valstī, apvienojot plaša profila zinātņu – humanitāro, sociālo, tehnisko un dabaszinātņu – nepieciešamību.³⁵⁹ LU struktūru starpkaru gados pamatā veidoja 11 fakultātes:

³⁵³ Latvijas statistikas gada grāmata: 1939, 51. lpp.

³⁵⁴ BRANTE, Latviešu sievietē, 105. lpp.

³⁵⁵ BOLIN, Between National and Academic, p. 67.

³⁵⁶ DALE, Vēsturisks pārskats, 28. lpp.; BOLIN, Between National and Academic, pp. 70–71.

³⁵⁷ BOLIN, Between National and Academic, pp. 9, 24, 40.

³⁵⁸ Jau 20. gadu vidū Polijā tika aktualizētas diskusijas par “sieviešu elementa” ierobežošanu universitātēs, pieprasot uz sievietēm attiecināt *numerus clausus*, procentuāli ierobežojot sieviešu īpatsvaru studentu vidū. Sk.: DADEJ, The Gender Order, pp. 35–36.

³⁵⁹ Pēc izglītības ministra lēmuma 1919. gada 1. septembrī Rīgas Politehniskās institūta reorganizācijas padome tika reorganizēta un pārdēvēta par Latvijas Augstskolas Organizācijas padomi, kuras sastāvā ietilpa augstskolas rektors, prorektors un fakultāšu dekāni, pārstāvji no nozaru profesionālajām organizācijām, un ministriju pārstāvji. Sk.: DALE, Vēsturisks pārskats, 22. lpp.; BOLIN, Between National and Academic, pp. 67–68.; ROZĪTE, Sievietes Latvijas inteliģencē, 7. lpp.; BĒRZIŅŠ, 20. gadsimta Latvijas vēsture, II sējums, 747. lpp.

Arhitektūras, Inženierzinātņu, Filoloģijas un filozofijas,³⁶⁰ Ķīmijas, Matemātikas un dabaszinātņu, Medicīnas, Mehānikas, Tautsaimniecības un tiesību zinātņu, Teoloģijas, Veterinārmedicīnas, kā arī Lauksaimniecības fakultāte, uz kuras bāzes pēc Ministru kabineta 1936. gada 26. jūnija lēmuma sāka organizēt jaunu augstskolu – Jelgavas Lauksaimniecības akadēmiju. Sākot ar 1938./39. māc. gadu Universitātē darbību sāka arī Romas katoļu teoloģijas fakultāte.³⁶¹

Līdz 1938./1939. gadam (ieskaitot) Latvijas Universitāte uzņēma 23 438 studentus.³⁶² Izejot no datiem par sieviešu un vīriešu studentu ikgadējo skaitu un īpatvsaru, iespējams secināt, ka sievietes veidoja aptuveni trešo daļu no visiem uzņemtajiem studentiem jeb vairāk kā 7000 studentes. Balstoties uz LNA Latvijas Valsts vēstures arhīvā glabātajām Latvijas Universitātes studentu personu lietām, Latvijas Universitātes studentu datu bāzē apkopotas ziņas par 7188 studentēm. Savukārt Jelgas Lauksaimniecības akadēmijas fondā glabājas ziņas par 121 sievieti, kuras studijas bija uzsākušas LU. Tādējādi Latvijas Universitātē studējošo sieviešu skaits starpkaru periodā bija vismaz 7309.

Nozīmīgi, ka historiogrāfijā, raksturojot sieviešu studenšu vietu, lomu un saikni ar Latvijas Universitāti, tiek izcelts ne tikai ievērojami lielais studējošo sieviešu skaits un īpatsvars, bet arī atsevišķas konkrētas personības, caur kurām nereti tiek reprezentēts vai raksturots studējošo sieviešu vairākums, kā arī studenšu nozīme LU darbībā un plašāk sabiedrībā. Raksturīgākais piemērs ir Elza Žiglēvica, kuru historiogrāfijā, populārzinātniskās publikācijās un presē parāda kā vienu no pirmajām LU studentēm.³⁶³ E. Žiglēvica, kad Bermonta karaspēks uzbruka Rīgai, iestājās 1919. gada septembrī dibinātajā Sieviešu palīdzības korpusā un darbojās korpusa ierīkotajā karavīru ēdināšanas punktā Rīgas Latviešu biedrības namā. Iznēsādama karavīriem pusdienas, jaunajai sievietei sprāgstoša vācu šaviņa rezultātā tika sadragātas abas kājas. Pēc divām slimnīcā pavadītām nedēļām, 29. oktobrī viņa

³⁶⁰ Filoloģijas un filozofijas fakultāte sākotnēji tika nosaukta par Valodnieciski-filozofisko fakultāti. Nosaukums "Filoloģijas un filozofijas fakultāte" darbā lietots attiecībā uz visu LU darbības posmu.

³⁶¹ Latvijas Universitātes un struktūrvienību izveidošanai un darbībai starpkaru periodā, ziņām par mācībspēkiem, fakultātēm, studentu sastāvu un vēltā ļoti plaša literatūra, piemēram, darbības pārskati un jubilejas izdevumi. LU attīstības dinamika, struktūrvienību darbības problēmas, mācībspēku biogrāfijas analizētas arī Latvijas Universitātes Rakstu sērijā. Sīkāk sk.: Latvijas Universitāte divdesmit gados 1919–1939. I daļa. Rīga 1939; Latvijas Universitāte 1919–1929. Rīga 1929; Latvijas Universitātes piecgadu darbības pārskats 1919.–1924. Rīga 1925; PAULS DĀLE. Vēsturisks pārskats par Latvijas Augstskolas nodibināšanu un viņas darbību pirmā (1919./20.) mācības gadā. Rīga 1921.; BOLIN, Between National Academic Agendas; ARNIS VIKSNA. Latvijas Augstskolas Medicīnas fakultātes dibināšanas iniciatīva un darbības pirmais gads (1917–1920). In: Latvijas Universitātes Raksti 2010, 763. sēj., 39.–53. lpp.; JĀNIS DAMBĪTIS. LU Matemātikas un dabaszinātņu fakultāte 85 gadi (Ieskats Matemātikas nodaļas darbībā līdz 1944. gadam). In: Latvijas Universitātes raksti 2005, 684. sēj., 33.–42. lpp.; IEVA LĪBIETE. Latvijas Universitātes Psihiatrijas katedras izveide un darbība 20. gadsimta 20. gados. In: Latvijas Universitātes Raksti 2010, 763. sēj., 54.–64. lpp.

³⁶² Latvijas Universitātes divdesmit gados, I daļa, 73. lpp.

³⁶³ GROSVALDS, GRĪŅEVIČS, Latvijas sievietes ceļā, 56. lpp.; E. Z. Varonīgās latviešu sievietes. In: Laiks, 30.11.1991., 2. lpp.; ED. SMUGAJS. Lāčplēši sievietes skatījumā. In: Londonas Avīze, 04.12.1981., 2. lpp.; [B. A.]. Elza Žiglevice: astras zieds uz kapa no draugiem un līdzdarbniekiem. Rīga 1925, 22. lpp.

nomira. Publiskajā telpā E. Žigļevicu nemainīgi prezentēja, un joprojām prezentē, ne tikai kā varonīgu un nesavtīgu Sieviešu palīdzības korpusa brīvprātīgo, bet arī kā LU studentu, tā izceļot ne tikai vīriešu studentu iesaisti militāros formējumos Latvijas Neatkarības karā (kā Studentu rotas un Studentu bataljona dalībniekiem), bet arī studenšu svarīgo lomu Latvijas neatkarības nosargāšanā. Nenoliedzot E. Žigļevicas personības nozīmīgumu, viņas kā LU studentes tēls, ko uzlūkoja kā piemēru, kam būtu jālīdzinās arī citām studentēm, lielā mērā ir pārspīlēts, pat mitoloģizēts.³⁶⁴ Viņas studentes statuss ir pilnībā pārvērtēts, jo viņa nebija oficiāli uzņemta LU studējošo skaitā, lai arī viņa bija plānojusi studijām pieteikties. Kad LU apzināja to studentu vārdus, kuri bija krituši Neatkarības karā, 1920. gada septembrī universitātei E. Žigļevicas lūgumu uzņemt viņu augstskolā nosūtīja viņas tēvs.³⁶⁵

Mūsdienās mazāk zināms gadījums, tomēr vēl viens raksturīgs studentes piemērs caur kuru personificēja sieviešu aktivitāti pēc neatkarīgas Latvijas dibināšanas un nacionālās augstskolas izveidi, bija skolotāja Marija Mazure, kura iesniedza lūgumu uzņemt viņu Pedagoģijas nodaļā jau pirmajā izsludinātajā studētgrībētāju pieteikumu pieņemšanas dienā. Viņa saņēma Latvijas Universitātes studentu matrikulu Nr. 1.³⁶⁶ Zīmīgo matrikulas numuru gan starpkaru periodā, gan trimdā dzīvojošo latviešu starpā uzlūkoja kā simbolisku sieviešu izglītības tieksmju apstiprinājumu.³⁶⁷ Pati M. Mazure par pieteikšanos studijām stāstīja: “Pēc ģimnāzijas beigšanas mans sapnis bija iegūt augstāko izglītību. Kad pēc pirmā pasaules kara gadiem atgriezās Rīgā, drīz nodibinājās Latvijas Universitāte. Ierados universitātes kancelejā jau pirmā pieteikšanās dienā. Mans meitas uzvārds sākās ar burtu A (Adlers) un tā man iekrita matrikulas pirmais numurs. Tā kā tas nebija nekāds nopelns, bet tikai nejaušība [...]”³⁶⁸

Pēc Pirmā pasaules kara un neatkarīgas, demokrātiskas Latvijas valsts dibināšanas sievietes jaundibinātajā valstī kļuva par sociālo un politisko subjektu, un nozīmīgu ekonomisko un kulturālo faktoru. Kara izraisīto sociālekonomisko un politisko procesu ietekmē būtiski bija mainījusies iedzīvotāju skaita un dzimuma struktūra, kā rezultātā starpkaru periodā Latvijas iedzīvotāju vidū saglabājās acīmredzams sieviešu pārsvars. Demogrāfiskā situācija bija viens

³⁶⁴ MAIJA. Elzas Žigļevicas – studentes varones piemiņai. In: Studentu Dzīve, 20.11.1930., 2. lpp.; K. OGA. Kā Latvijā auga varone. In: Zeltene 1929, Nr. 22, 2.–3. lpp., šeit 3. lpp.; [B. a.], Elza Žigļevica: astras zieds, 50. lpp.

³⁶⁵ Elzas Žigļevicas tēva Kārļa Žigļevica lūgums Latvijas Augstskolai 1920. gada 25. septembrī. LNA LVVA, 7427-6-235, 63. lp.

³⁶⁶ Marijas Adleres lūgums Latvijas Augstskolai 1919. gada 15. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-1, 2. lp.

³⁶⁷ [B. A]. 1–20.000. In: Universitāte 1934, Nr. 11, 167.–168. lpp.; ED. PUTNIŅŠ. Atmiņas pie Alma mater. Saruna ar Latvijas Universitātes pirmās matrikulas īpašnieci. In: Laiks, 25.09.1954. 6. lpp.

³⁶⁸ PUTNIŅŠ, Atmiņas pie Alma mater, 6. lpp.

no būtiskākajiem faktoriem, kas ietekmēja sabiedrības diskusijas par dzimumu sociālajām lomām, sievietes un vīrieša darbības sfēru, kā arī pienākumiem pret sabiedrību un valsti.

Sievietes demogrāfiskā un tiesiskā stāvokļa izmaiņas ietekmēja arī sieviešu arvien redzamāku ienākšanu darba tirgū. Salīdzinot ar 19. gs. beigām strādājošo sieviešu īpatsvars bija pieaudzis vairāk kā divas reizes, kā arī bija mainījusies sieviešu nodarbošanās veidi. Būtiski bija pieaudzis strādājošo sieviešu skaits brīvajās profesijās un inteligentā darba nozarēs, kur nozīmīgs faktors bija augsts izglītības līmenis.

Kaut arī pilnvērtīga izglītība Latvijā tika nodrošināta abiem dzimumiem, tomēr statistikas dati kopumā rāda, ka izglītības līmenis starp sievietēm saglabājās zemāks kā starp vīriešiem. Būtiski atšķīrās arī izglītības līmenis starp dažādu tautību sievietēm. Skolā iešanu, apmeklēto skolu tipus un attiecīgi arī sieviešu izglītības līmeni ietekmēja uzskats par izglītību kā dzimtiskotu vidi, dominējošie patriarhālie priekšstati par izglītības lielāku nepieciešamību vīriešiem, kā arī tradīcijas sabiedrībā, un piederība noteiktām tautībām un konfesijām, piederība lauku vai pilsētu videi, kā arī sociālā izcelsme.

Starpkaru periodā sievietēm tika piešķirtas arī tiesības uz pilnvērtīgu augstāko izglītību – mākslas augstskolās Latvijas Mākslas akadēmijā un Latvijas Konservatorijā, kā arī 1919. gada septembrī dibinātajā Latvijas Universitātē, kura ar likumu bija nostiprināts augstākās mācību un zinātnes institūcijas statuss. Kaut arī studenšu skaits dažādās augstskolās būtiski atšķīrās, tomēr kopumā studējošo īpatsvars Latvijā saglabājās ļoti augsts, salīdzinot arī ar citām Eiropas valstīm. Studējošo sieviešu augstais īpatsvars ir viens raksturīgākajām tēmām, kas tiek izcelta Latvijas historiogrāfijā. Vienlaikus tiek izceltas arī atsevišķas personības – studentes caur kurām tiek reprezentētas viss studējošo sieviešu kopums, kā rezultātā iztrūkst visaptveroša studējošo sieviešu sociālā protreta analīze.

3. IZGLĪTOTAS SIEVIETES REPREZENTĀCIJA

Starpkaru Latvijas publiskajā telpā bija vērojama izglītotas sievietes tēla konstruēšana, kas vistiešākajā veidā ietekmēja un mijiedarbojās ar pašu izglīto sieviešu centieniem definēt savu identitāti. Tas nozīmē, ka valoda, tēli un kodi, ko izmantoja sabiedrība, lai aprakstītu izglītotu sievieti, kā arī sievieti un sievišķības ideālus bija tikpat svarīga kā izglītotās sievietes personīgā dzīves pieredze.³⁶⁹ Eiropas un Latvijas sabiedrībā joprojām dominēja tradicionāli patriarhāli priekšstati par dzimumu lomām, kuru ietvaros sievietei joprojām bija atvēlēta vīrietim subordinēta loma. Šo uzskatu kontekstā veidojās priekšstati par akadēmiski izglītotu sievieti, viņas lomu un funkciju ģimenē un sabiedrībā, kā arī par to kā sievietes vēlme vai nepieciešamība izglītoties augstskolā savienojama ar sievietes tradicionālajiem mātes un sievas uzdevumiem. Publiskajā telpā šo jautājumu aktualitāti apliecināja gan dažādas publikācijas un viedokļu slejas presē, gan referātu un diskusiju vakari.³⁷⁰ Diskusijās un apcerējumos par izglītotu sievieti izmantoja tādus apzīmējumus kā akadēmiski izglīkota sieviete, akadēmiska sieviete, studējuša sieviete, augsti izglīkota sievietei. Tāpat izglītotu sievieti identificēja ar noteiktām sieviešu grupām, kuru viens no raksturojošajiem identitātes aspektiem bija augstākā izglītība, piemēram, studentes un zinātnieces.

Viedokļu apmaiņa par izglītotas sievietes identitāti, lomu un uzdevumiem Latvijas sabiedrībā bija vērojama visā starpkaru periodā. Piemēram, 1925. gadā LU studentu savienība "Varavīksne" Lielā Ģildē sarīkoja diskusiju vakaru "Par latvju studentiem", kur sabiedrībā zināmi cilvēki – rakstniece Anna Brigadere un Angelika Gailīte, ekonomists Kārlis Balodis, teologs Kārlis Kundziņš, medicīnas profesori Mārtiņš Zīle un Hermanis Buduls, kā arī pašas studentes apsprieda sekojošos jautājumus: vai sieviete ir fiziski un psiholoģiski piemērota zinātniskajam darbam, kādus arodus sievietēm ieteicams studēt, "vai latvju studentei ir īpatnēja seja", studentes stāvoklis augstskolās un sabiedrībā, studētas sievietes ekonomiskās izredzes, darba apstākļi un sabiedriskie uzdevumi, studentu organizācijas, "latvju studentes svētdienas seja".³⁷¹ Latvijas akadēmiski izglīto sieviešu apvienības 1928. gadā rīkotā referātu vakarā filozofe Milda Palēviča referēja par izglītotas sievietes garīgajiem un ģimenes uzdevumiem,³⁷² bet 1939. gadā M. Palēviča un zvērināta advokāte Karola Dāle uzstājās Daugavpils sieviešu pašpalīdzības

³⁶⁹ LYNN ABRAMS. *The Making of Modern Woman: Europe 1789–1918*. London, New York 2016.

³⁷⁰ ZVIRGZDIŅA, Akadēmiski izglīkota sieviete, 303.–305. lpp.; GRĪNBERĢE, Studējušā sieviete, 68.–70. lpp.; GRĪNBERĢE., Studentu Dzīve (beigas), 97.–99. lpp.; R. DIEVKOCIŅŠ. Dr. phil. T. Celma "Sieviešu psiholoģija". In: *Sieviete 1924*, Nr. 4, 91.–93. lpp.; UPESLEJA, Kurp ejat latvju sievietes?, 2. lpp.; LIEPA, Atbilde uz jautājumu "Kurp ejat latvju sievietes", 2.–3. lpp.; ZIEMELE, UPMALS, Atbildes uz jautājumu "Kurp ejat latvju sievietes", 2. lpp.

³⁷¹ E. T. Par latvju studentiem. In: *Jaunā Balss 1925*, Nr. 31–32., 8.–10. lpp.

³⁷² -KTE. Akadēmiskai sievietei ģimene neesot galvenais. In: *Pirmdienas Rīts*, 15.10.1928., 4. lpp.

biedrības rīkotā priekšlasījumu vakarā ar referātiem par sievietes gara līdzdalības nepieciešamību tautas dzīvē un kultūrā, kur referentes aplūkoja arī izglītotas sievietes tēlu, lomu un uzdevumus sabiedrībā.³⁷³

Kaut arī jautājums par izglītotu sievieti, sievietes tiesībām iegūt izglītību, tai skaitā tiesībām studēt, publiskajā diskursā parādījās jau 19. gs. beigās, starpkaru perioda polemika bija vērsta pret izglītotām sievietēm kā klātesošu realitāti Latvijā, kā skaitliski ievērojamu sabiedrības daļu. Svarīgi, ka šīs diskusijas atklāja Latvijas sabiedrībā aktuālo konfliktu starp sievietes tradicionālo dzimtes lomu – sievas un mātes – uzdevumu izpildi un sieviešu vēlmi un ekonomisko un sociālo apstākļu radītu nosacītu nepieciešamību darboties publiskajā sfērā – izglītoties un strādāt algotu darbu.

3.1. Izglītota sieviete un mātes loma

Pēckara diskursos par dzimumu lomām un dzimšu identitāti sievietes tēls sabiedrībā sliecās palikt pasīvs un nemainīgs un sievieti joprojām uztvēra galvenokārt kā reproduktīvu būtni, tika uzsvērtā sievietes bioloģiskā dzīves cikla un sievietes kā mātes funkcijas papildīšana, no kā izrietēja viņas galvenais dzīves uzdevums – grūtniecība un bērnu dzemdēšana, audzināšana un rūpes par ģimeni un mājsaimniecības uzturēšana, lai gan kara radīto sociālo pārmaiņu rezultātā sieviete saņēma būtiskus politiskus un sociālos ieguvumus, tai skaitā arī tiesības iegūt augstāko akadēmisko izglītību.³⁷⁴ Kaut arī jau pirms kara sievieti viņas reproduktīvās funkcijas dēļ interpretēja saistībā ar atbildību par nācijas “bioloģisko atražošanu”,³⁷⁵ Pirmā pasaules kara un Latvijas Neatkarības kara rezultātā Latvijas iedzīvotāju skaits bija ievērojami sarucis, kā dēļ jaunā Latvijas valsts pēc neatkarības izcīnīšanas bija īpaši ieinteresēta sievietes kā mātes un sievas pienākumu uzdevumu īstenošanā jeb dzimstības veicināšanā. Iedzīvotāju pieauguma problēma kā aktuāla tēma publiskajā diskursā izskanēja ne tikai pirmajos pēckara gados. Vēsturniece Vita Zelče norāda, ka demogrāfiskās krīzes tematika bija viena no vadošajām tēmām publiskajā diskursā arī 30. gados, lai arī kopējais iedzīvotāju skaits Latvijā 30. gadu vidū bija lielākais kāds jebkad bija bijis Latvijas teritorijā. Par dzimstības straujo sarukumu, latviešu skaita un īpatsvara samazināšanos izteicās gan politiķi, gan zinātnieki un ārsti, gan publicisti un literāti.³⁷⁶ Tas apliecina, ka valsts un sabiedrība bija ieinteresēta dzimstības veicināšanā, kas ietvēra kontroles īstenošanu pār sievietes ķermeni, gan

³⁷³ [B. A.]. Ko spēja latviešu sieviete senatnē, tas jāspēj arī mūsdienai izglītotai sievietei. In: *Latgales Vēstnesis*, 29.03.1939. 2. lpp.

³⁷⁴ LOČMELE, Žurnāls “Zeltene”, 158. lpp.; EGLĀJA-KRISTONE, Sievišķības konstruēšanas sociālie un kultūras aspekti, 270. lpp.; LIPŠA, Seksualitāte un sociālā kontrole, 184. lpp.

³⁷⁵ LIPŠA, Seksualitāte un sociālā kontrole, 184. lpp.

³⁷⁶ VITA ZELČE. Vara, zinātne, veselība un cilvēki: eigēnika Latvijā 20. gs. 30. gados. In: *Latvijas Arhīvi* 2006, Nr. 3, 94.–137. lpp., šeit 94. lpp.

no fiziskā, gan morālā aspekta. Kontroles galvenais mērķis bija atjaunot un aizsargāt nāciju, kas tika uzlūkots kā stipras valsts pamatnoteikumus ne tikai Latvijā, bet arī visā pēckara Eiropā.³⁷⁷ Sievietes kā mātes tēls iemiesoja Latvijas nākotni caur viņas kā nācijas atražotajās funkciju, vienlaikus sieviete – māte simbolizēja relatīvi drošo un stabilo pirmskara laikmetu un reprezentēja sabiedrības vēlmi atgriezties pie šīm stabilajām vērtībām.³⁷⁸ Tādējādi sieviete, kuras dzīve dažādās formās tika realizēta ārpus privātās ģimenes sfēras, arī izglītota un profesionāli aktīva sieviete, tika interpretētas tieši caur sievietes–mātes–sievas tēlu, ko pozicionēja kā sievietes “dabisko” būtību.³⁷⁹

Izglītotas sievietes ķermenis. Interpretējot izglītotu sievieti caur sievietes–mātes–sievas prizmu, izvirzās vairākas galvenās problēmas un argumenti, kuri veidoja polemikas pamatus par izglītotu sievieti kā jaunu sievietes tēlu sabiedrībā. Viens no galvenajiem diskusiju motīviem bija ķermeniskais jeb fiziskās miesas aspekts. Tas iekļāva diskusijas par izglītotas sievietes veselību, ķermeņa fizisko un bioloģisko novecošanu un šādas sievietes ķermeņa piemērotību mātes uzdevumam. Pirmkārt, izglītotas sievietes ķermeni pretnostatīja vīrieša ķermenim, kas kopš 19. gs. beigām bija viena no raksturīgākajām problēmām, diskutējot par sievietes tiesībām iegūt augstāko izglītību. Ārsti, zinātnieki un filozofi 19. gs. apgalvoja, ka sievietes fizioloģija pēc savas būtības ir patoloģiska, sieviete no dabas ir fiziski vājāka un slimīgāka, viņai ir vājāka muskuļu un nervu sistēma, ko nosaka sievietes ikmēneša vājums – menstruācijas. Studēšana, ko raksturoja stress un pastiprināts domāšanas process, tika uzlūkota kā drauds sievietes reproduktīvajai sistēmai. Būtiski attīstoties zināšanām par sievietes ķermeni, 19. gs. primitīvie un pseidozinātniskie apgalvojumi par sievietes ķermeni 20. gs. 20. un 30. gados vairs nebija dominējoši, tomēr viedoklis par sievieti kā fiziski vājāku personu joprojām saglabājās. Vīrieša ķermeni tradicionāli uzlūkoja kā fiziski spēcīgāku un piemērotāku studēšanai, kas bija ilgstošs un fiziski nogurdinošs process. Kaut arī pamatā vienkāršots, bet šāds arguments pret sieviešu augstāko izglītību nebija mainījies jau kopš 19. gs.³⁸⁰

Tomēr, aplūkojot ķermenisko aspektu, sabiedrība daudz lielāku uzmanību pievērsa tam, kā studiju process ietekmēja sieviešu veselību reproduktīvo funkciju ziņā, respektīvi – iespēju radīt garīgi un fiziski veselus bērnus. Analizējot kā 19. gs. un 20. gs. pirmajā pusē mainījās

³⁷⁷ PATRIZIA ALBANESE. *Mothers of the Nation: Women, Families, and Nationalism in Twentieth-Century Europe*. Toronto 2006. p. 17.

³⁷⁸ MARY LOUISE ROBERTS. *Civilization Without Sexes: Reconstructing Gender in Postwar France, 1917–1927*. Chicago 1994, p. 149.

³⁷⁹ Lietojot jēdzienu “dabisks” publiskajā vidē tika veidoti un nostiprināti priekšstati par sievietes vienīgo pareizo dzīves modeli – laulību un mātes būšanu, bet novirzīšanos no šī dzīves modeļa uztvēra kā “nedabisku”. Sk.: [B. A.], Sievietes sagatavošana mātes uzdevumam, 115.–116. lpp., šeit 115. lpp.; M. OLIŅA. Sieviete un darbs. In: *Rīts*, 21.03.1937. 17. lpp.

³⁸⁰ SIMONETTA POLENGHI. *Striving for Recognition: The First Five Female Professors in Italy (1887–1904)*. In: *Paedagogica Historica* 2020, No. 6, pp. 748–768, here p. 749.; JOYCE GOODMAN. *Afterword: histories of women’s higher education, time and temporalities*. In: *Paedagogica Historica* 2020, No. 6, pp. 847–856, here p. 850.

retorika par sieviešu garīgajām spējām, veselību, reprodūktīvajām funkcijām un seksualitāti saistībā ar sieviešu piekļuvi augstākajai izglītībai, britu vēsturniece K. Rovolda secina, ka argumentācijā pret sieviešu augstāko izglītību notika pakāpeniska pāreja no uztraukuma par studēšanu kā faktoru, kas negatīvi ietekmē sievietes personīgo veselību, līdz diskusijām par to vai sievietei ir nepieciešams iegūt augstāko izglītību, ja šī procesa iespējamais rezultāts ir kaitējums visai nācijai.³⁸¹ Tādējādi mazāk svarīga bija sievietes veselība kā indivīdam. Nozīmīgāka bija sievietes kā mātes veselība (reprodūktīvā veselība), caur ko personificēja visas nācijas veselību. Mediju pētniece Klinta Ločmele skaidro, ka, pievēršoties sievietes veselības stāvoklim iespējams runāt par eigēnikas diskursu, kas vērsts uz tautas nacionālā sastāva uzlabošanu.³⁸² Uz to norādījusi arī pētniece Nira Juvāla-Deivisa, norādot, ka eigēnikas diskursa centrālais temats bija ne tikai skaitliska, bet arī kvalitatīva nācijas atdzimšana, kurā nozīmīga loma bija tieši sievietes reprodūktīvās veselības ietekmēšanai un kontrolei.³⁸³

Izglītotas sievietes veselības stāvokli 1931. gadā iztirzāja laikraksts "Students". Laikraksta redakcija rosināja lasītājus izteikties par latviešu studentes tipu. Lasītāju pārdomas laikraksts publicēja divos numuros 6. martā un 24. aprīlī.³⁸⁴ Raksturīgi, ka lasītāji lielu nozīmi savās pārdomās veltīja tieši studējošas sievietes veselībai un studiju ietekmei uz studentes kā potenciālās mātes veselībai. Kāds anonīms lasītājs sievieti, kas ieguvusi augstāko izglītību, raksturoja kā traģisma pilnu un norādīja, ka "savu jaunību, sievišķību tās ziedo ilgām un grūtām studijām", kā rezultātā bija zaudēta jaunība un iespēja dibināt ģimeni.³⁸⁵ Līdzīgu viedokli puda kāda lasītāja "Zenta". Viņa attēloja studentu kā sievieti, kura "atrāvusies no ģimenes". Turpinājumā lasītāja studenti raksturoja kā "emancipētu sievieti", kura sevi iedomājusies kā brīvu un laimīgu, bet realitātē tā bija sieviete, kura zaudējusi jaunību un skaistumu un pāri palikusi "vientuļas, aizmirstas sievietes lēna vīšana".³⁸⁶ Diskusijās par latvju studentu teologs Kārlis Kundziņš secināja, ka sievietes cenšas iegūt augstāko izglītību, neraugoties uz dažādiem materiāliem šķēršļiem, bet sekas tam ir jaunības un veselības zaudēšana. Teologs norādīja, ka studiju procesā "viņas lūzt un krīt".³⁸⁷ Jānorāda, ka tēma par studiju negatīvo ietekmi uz studējošo sieviešu veselību, epizodiski parādās arī izglītoto sieviešu atmiņās. Tomēr tās vairāk ir atziņas par studiju ietekmi uz veselību kopumā, nevis uz reprodūktīvo veselību. Rakstniece Irma Grebзде atceras, ka studiju gados sākusi slimot un pēc absolvēšanas bieži atradusies

³⁸¹ ROWOLD, *The Educated Woman*, p. 75.

³⁸² LOČMELE, *Žurnāls "Zeltene"*, 170. lpp.

³⁸³ NIRA YUVAL-DAVIES. *Gender and Nation*. London 1997, p. 31.

³⁸⁴ [B. A.], *Jaunatnes problēmas (jautājumi un atbildes)*, 5.–6. lpp.; [B. A.], *Jaunatnes problēmas (jautājumi un atbildes) (beigas)*, 4. lpp.

³⁸⁵ [B. A.], *Jaunatnes problēmas (jautājumi un atbildes) (beigas)*, 4. lpp.

³⁸⁶ [B. A.], *Jaunatnes problēmas (jautājumi un atbildes)*, 6. lpp.

³⁸⁷ E. T., *Par latvju studentu*, 8.–10. lpp.

sanatorijās. Pavadīto laiku sanatorijās raksturoja bezmiega naktis, nožēlojot “grūtos studiju gadus” un vēloties tos iemainīt pret veselību.³⁸⁸

Viedoklis par studiju procesa negatīvo ietekmi uz sievietes reproduktīvo veselību tika pamatots, atsaucoties arī uz ārstu atziņām. Sieviešu ārsts V. Melnalksnis, kurš regulāri dažādās preses publikācijās pievērsās sievietes veselības jautājumiem, 1925. gadā jautāja, ko sievietei sniedz augstākā izglītība un atbildīgais postenis, ja “viņa jau tik tālu savu veselību sabojājusi, ka nav spējīga vairs tapt par māti”?³⁸⁹ V. Melnalksnis moralizēja, ka sievietes, cenšoties iekarot sabiedriskās, politiskās, izglītības tiesības, vieglprātīgi un labprātīgi “ļauj sevi sakropļot” un nicinoši izturas pret savu dabīgo mātes pienākumu. Ārsts vispārīgi secināja, ka “tā sieviete, kura fiziski nav spējīga tapt par māti, jāatzīst par fiziski kroplu”.³⁹⁰ V. Melnalkšņa izteikumi izsauca asu reakciju un polemiku, ko raksturo, piemēram, žurnāla “Nākotnes Sieviete” veidotāju atbilde. Kāda žurnāla autore ar pseidonīmu “Alfa Omega”, uzskatīja, ka V. Melnalksnis ar saviem apgalvojumiem parādījis “bērnišķīgu nenosvērtību” un ar savu “rupjo lamāšanos” apvainojis izglītotās sievietes. Autore gan neizvērsa argumentētu atbildi ārstam, bet vienkārši optimistiski norādīja, ka izglītotas sievietes pierādīs spēju kļūt par mātēm.³⁹¹ Publiskajā telpā dominējošie argumenti, izvērtējot studiju procesa ietekmi uz sievietes reproduktīvo veselību, zināmā mērā bija pieklusināts turpinājums 19. gs. dominējošajiem argumentiem pret sievietes tiesībām augstskolās, dominējot medikalizētam skatījumam.

Jautājums par izglītotas sievietes veselību savu aktualitāti nezaudēja arī autoritārā režīma periodā. Laikmeta tendences trāpīgi raksturo I. Lipša. Viņa norāda, ka pēc apvērsuma autoritārā valdība un nacionālisma ideoloģijas atbalstītāji, arī daļa sievietes, centās panākt, lai tiktu atzīta tikai viena sievietes identitāte – mātes loma.³⁹² Autoritārā valdība zināmā mērā pret sievietēm izturējās kā objektiem, nevis subjektiem un personībām un publiskajā telpā pastiprināti uzsvēra sievietes ‘dabiskos pienākumus’, kuru pildīšanu valstij nepieciešams ne tikai mudināt, bet arī regulēt. Tautas labklājības ministrijas Veselības departamenta direktors Oskars Alks 1935. gadā apgalvoja, ka sieviete “pārkāpusi dabas likumu” un novirzījusies no mātes uzdevumiem. Kaut arī viņš atzina, ka sievietei ir nepieciešama izglītība, tomēr “tagad vajaga arī pašķirt viņai ceļu atpakaļ uz ģimeni, jo nevar pieļaut bojāt viņai savu sievišķību”.³⁹³

Autoritārā režīma laikā par akadēmiski izglītotas sievietes veselību izteicās tādi viedokļu līderi kā pedagogs Longīns Ausējs, publicisti Leonīds Breikšs un Jānis Lapiņš, rakstnieks

³⁸⁸ IRMA GREBZDE. Sveicināta, mana zeme: atmiņas. Bruklina 1960, 226. lpp.

³⁸⁹ MELNALKŠŅA, Latvju sievietes!, 4. lpp.

³⁹⁰ Ibidem, 3.–4. lpp.

³⁹¹ ALFA OMEGA. Jaunākā literatūra. In: Nākotnes Sieviete 1924, Nr. 5., 79. lpp.

³⁹² LIPŠA, Seksualitāte un sociālā kontrole, 238. lpp.

³⁹³ [B. A.]. Ko mūsu tautas inteligences daļa ir piemirsusi. In: Pēdējā Brīdī, 17.11.1935., 7. lpp.

Līgotņu Jēkabs. L. Ausējs apgalvoja, ka valsts līmenī būtu nepieciešams ieviest tādas pasākumus, lai sievietei nebūtu spiesta studēt un strādāt algotu darbu, jo rezultātā “sievietes nervu enerģija tiek stipri sadragāta” un šāda sievietei vīrietim nav pievilcīga. Viņš uzsvēra: “Dabīgi, ka šāda stāvokļa sekas ir – bezbērnu ģimenes vai arī ģimenes ar mazvērtīgiem bērniem”.³⁹⁴ Publicists Voldemārs Reiznieks arī vērsa uzmanību uz ilgo studiju procesu, kas ietekmēja iespēju bioloģiski nodibināt pilnvērtīgu ģimeni, skaidrojot, ka “augstskolu kurss ir tik uzpūsts, ka to parasti beidz tikai ap 30. dzīvības gadu, proti tad, kad labākie laulības un ģimenes dzīves gadi jau pagājuši”.³⁹⁵ Arī tautsaimnieks Ludvigs Opsis sieviešu izglītošanās procesu un pēc tam profesionālo darbību ārpus mājas dzīves interpretēja kā galvenos iemeslu, kas negatīvi ietekmēja sieviešu veselību.³⁹⁶

Savus novērojumus par to kā izglītība ietekmēja sievietes lomu un uzdevumus sabiedrībā, vēl nozīmīgāk – kā izglītība iespaidoja sievietes ģimenes pienākumus, izvērtēja arī rakstnieks Līgotņu Jēkabs. Viņa skatījumā izglītība bija viens no svarīgākajiem sieviešu emancipācijas morāliem un praktiskās dabas ieguvumiem, bet tam bija noteikta cena, piemēram, sievietes veselība. Rakstnieks uzsvēra, ka sievietei, kurai daba bija “devusi trauklāku, vārgāku organismu”, vidusskolās un augstskolās bija spiesta mācīties pēc tādas pašas programmas un izturēt tos pašus pārbaudījumus kā vīrieši. Rezultātā sievietei veidojās – “mazasinība, neattīstījies organisms, vairāk vai mazāk apslēpts dilonis” – un tāda sievietei vairs nevarēja būt “mātes un ģimenes tradīciju sargātāja”. Līgotņu Jēkabs gan uzsvēra, ka šo iemeslu dēļ sievietei nevajadzētu liegt tiesības izglītoties, bet, sākot jau no vidusskolas līmeņa, sievietes izglītību nepieciešams virzīt “viņai piemērotā gultnē”, mācību priekšmetu skaitu un saturu, piemērojot “sievietes vārgākam, trauklākam organismam”.³⁹⁷ Savukārt literāts un autoritārā režīma ideologs Jānis Lapiņš atzina sievietes vispārējo nepiemērotību garīgai darbībai, tai skaitā studijām. “Jau ģimnāzijas un augstskolas, pārāk nodarbinādamas sievietes, ar garīgu darbu bojā to nervus un pazemina seksuālo vitalitāti, padara tās mazāk spējīgas būt par mātēm un vājina arī pēcnācēju spējas. Skolās no skata vien var pazīt mācīto sieviešu bālos bērnus. Sievietes, kas pavada dienu grūtā garīgā darbā novecojas ātrāk par saviem gadiem”.³⁹⁸

Ar ārkārtēji uzbrūkošu, pat nicinošu retoriku pret akadēmiski izglītotu sievieti izcēlās autoritārisma ideologs Leonīds Breikšs. Viņa bezkompromisa viedoklis bija, ka sievietei nav nepieciešama augstākā izglītība un šāda sievietes dzīves izvēle bija sievietes personīgā un visas

³⁹⁴ SINUS. Modernās sievietes traģēdija. In: Kurzemes Vārds, 08.03.1936., 6. lpp.

³⁹⁵ REIZNIEKS, Sievietes vieta pasaulē, 127. lpp.

³⁹⁶ LUDVIGS OPSIS. Sievietes loma un uzdevumi. In: Pasta-Telegrāfa Dzīve 1936, Nr. 12, 556.–558. lpp., šeit 557. lpp.

³⁹⁷ LĪGOTŅU JĒKABS, Vērtību pārvērtēšana, 7. lpp.

³⁹⁸ LAPIŅŠ, Sapņi un īstenība, 290.–291. lpp.

latviešu tautas “tragēdija”.³⁹⁹ Viedokļu apmaiņu rosināja viņa 1935. gadā izdots darbs “Mūsu ģimene: (sabrukums un augšāmcelšanās)”, kurā publicists aplūkoja ģimenes nozīmi stipras Latvijas attīstībā un vairākas ģimenes institūta problēmas, piemēram, izirstošas laulības un bezbērnu laulības. Šajā darbā L. Breikšs detalizēti un pa punktiem arī argumentējis, kāpēc akadēmiski izglītota sieviete ne fiziski, ne psiholoģiski nav piemērota sievas un mātes uzdevumam.⁴⁰⁰

Diskutējot par izglītotas sievietes ķermeni, viedokļu līderi publiski tiesāja un kritizēja ne tikai sievietes reproduktīvo veselību, bet arī ārējo izskatu. L. Breikšs didaktiski apgalvoja, ka izglītota sieviete garajos studiju gados zaudē gan ārējo skaistumu (“kas tomēr ir un paliek viens no sievietes burvības pamatelementiem”), gan spēju iznēsāt veselus bērnus.⁴⁰¹ Atbildību par tautas izmiršanu L. Breikšs lielā mērā uzvēla tieši izglītojamajām sievietēm, kuras viņš nodēvē par “rudeniņām rozēm”, kuras studiju gados “apvīta un novecoja”.⁴⁰² Turklāt sievietes izglītības līmenis un inteliģence tika cieši sasaistīta ar sievietes vizualitāti – jo izglītotāka sieviete, jo viņa neizskatīgāka. Turklāt tie nebija primitīvi viedokļi, ka studēšana kā process negatīvi ietekmē sievietes ārējo izskatu, vai, ka akadēmiskā izglītība kā tāda padara sievieti vizuāli nepievilcīgu vīrieša acīs. Tā bija arī stereotipizēšana, ka studēja tieši mazāk pievilcīgās sievietes. Respektīvi ar studēšanu un augstāko izglītību tika kompensēta sievietes nespēja piesaistīt vīrieti un nodibināt ģimeni. Piemēram, kāds anonīms LU students 1931. gadā konstatēja: “Cik es esmu novērojis, augstskolu vairāk beidz neskaistās sievietes, tās, kurām “nav piekrišana”. ”⁴⁰³

L. Breikša noniecinošais skatījums pret izglītotu sievieti visredzamāko reakciju raisīja tieši izglīto un sabiedriski aktīvo sieviešu vidū. Dzejniece Elza Stērste, kura bija studējusi Sorbonas Universitātē, piekrita, ka jaunās sievietes studijās un profesionālajā darbībā patiešām “strādā pārmērīgi un tas nevar neatsaukties uz viņu un nākamās paaudzes veselību”, bet par nepatiesu un nepamatotu uzskatīja L. Breikša apgalvojumu, ka studētas sievietes priekšlaicīgi noveco un zaudē skaistumu. Viņas skatījumā tieši izglītība bija tā, kas piešķir sievietei ārējo un iekšējo inteliģenci.⁴⁰⁴ Baltu filoloģijas kandidāte un dzejniece Marta Grimma uzskatīja, ka L. Breikšs konstatējis daudzas aktuālas problēmas, kas skar Latvijas ģimenes – pieaugošais laulību šķiršanas skaits, atteikšanās no bērnu dzemdēšanas, aborti utt. Tomēr apgalvojumus par izglītotas sievietes atbildību latviešu tautas izmiršanā un viņas jaunības zaudēšanu studiju gados M. Grimma vērtēja kā “dzejiskus pārspīlējumus, uzbrukumus nevietā, netaisnīgus

³⁹⁹ BREIKŠS, Mūsu ģimene, 183. lpp.

⁴⁰⁰ Ibidem, 179.–184. lpp.

⁴⁰¹ Ibidem, 180., 183. lpp.

⁴⁰² Ibidem, 48. lpp.

⁴⁰³ [B. A.]. Sabiedriskā tiesa par mūsaiņu sievieti. In: Zeltene 1931, Nr. 10, 5. lpp.

⁴⁰⁴ ELZA STĒRSTE. Sievietes izglītība. In: Sievietes Pasaule 1936, Nr. 5, 2. lpp.

spriedumus”.⁴⁰⁵ Filozofe Milda Palēviča 1939. gadā trāpīgi rezumēja, ka Latvijas sabiedrībai raksturīgi runāt par izglītības kaitīgumu sievietes sievišķīgumam un vēlme atzīt tikai tādu sievieti par īstu, kuras dzīves intereses piesaistītas tikai un vienīgi “viņas bioloģisko funkciju piepildīšanai – bērnu dzemdēšanai – un mājas apkopšanai”.⁴⁰⁶ Kopumā gan redzams, ka Latvijas sabiedrību raksturoja vienojoša pārlicība, ka studēšana ietekmē sievietes kā fiziski vājāka dzimuma veselību, kas izrietēja no tradicionālās bioloģiskās sievietes izpratnes. Mainīga bija tikai reakcija un uzskats cik lielā mērā tas ietekmēja sievietes reproduktīvās spējas un vai šī iemesla dēļ sievietei būtu jāliedz tiesības iegūt akadēmisko izglītību.

Izglītotas sievietes intelekts. Izglītota sieviete tika izprasta ne tikai caur mātes – dzemdētājas, bet arī caur mātes – audzinātājas un sievas kā vīra aprūpētājas tēlu. Šajā kontekstā diskusijas koncentrējās ap jautājumu, vai izglītota sieviete psiholoģiski un praktiski bija sagatavota bērnu izaudzināšanai par tikumīgiem nācijai turpinātājiem, kā arī praktiskai mājāsaimniecības uzturēšanai. Aplūkojot sievietes lomu sabiedrībā caur nacionālo dimensiju, pētnieki uzsver, ka sievietei bija jānodrošina, lai bērns apgūtu uzvedības normas, paražas, tradīcijas, kas raksturīgas nācijai, un kļūtu par pilntiesīgu tās locekli.⁴⁰⁷ Lai arī jau kopš 19. gs. otrās puses sabiedrība aktualizēja nepieciešamību izglītēt arī meitenes, tomēr sieviešu izglītības nozīmi akcentēja tikai nacionālisma kontekstā. Sieviešu izglītības pamatfunkcija bija nodrošināt sievietes kā ģimenes mātes misiju – dot pamatzināšanas saviem bērniem. Sieviešu izglītības kontekstā netika izcelta “izglītības kā zinātnes vai augstāko sabiedrisko zinību nesējas funkcijas” vai izglītība kā viens no profesionālās nodarbošanās avotiem un nodrošinātājiem.⁴⁰⁸

Polemikā par izglītotu sievieti kā ģimenes sievieti dominēja viens jautājuma komplekss – vai un cik lielā mērā augstākā izglītība ir noderīga sievietei kā bērnu audzinātājai, vīra un mājas aprūpētājai. Saistībā ar šo jautājumu uzrādās vairākas raksturīgas tendences. Dominējošais viedoklis bija, ka studēšana un augstskolā iegūtās zināšanas sievieti nesagatavo un nesniedz praktiskas iemaņas un dzīves gudrības mātes, sievas un saimnieces uzdevumu izpildīšanā. Apcerot Latvijas sievietes lomu sabiedrībā un viņas veikumu valsts divdesmit neatkarības gados, literāte Paula Jēgere-Freimane 1939. gadā secināja, ka “augstākā izglītība nesniedz vajadzīgās zināšanas specifisko ģimenes sievietes uzdevumu veikšanai”.⁴⁰⁹ Arī L.

⁴⁰⁵ MARTA GRIMMA. Domas par mūsu ģimenes sabrukumu un augšāmcelšanos. In: Sievietes Pasaule 1935, Nr. 19, 5.–6. lpp.

⁴⁰⁶ MILDA PALĒVIČA. Sievietes gara līdzdalības nepieciešamība tautas dzīvē un kultūrā. In: Latviete 1939, Nr. 1, 5.–7. lpp., šeit 6. lpp.

⁴⁰⁷ LOČMELE, Žurnāls “Zeltene”, 171. lpp.

⁴⁰⁸ EGLĀJA-KRISTONE, Sieviešķības konstruēšanas sociālie un kultūras aspekti, 272. lpp.

⁴⁰⁹ JĒGERE-FREIMANE, Ko sieviete Latvijai devusi 20 gados, 3. lpp.; Literātes secinājumus varētu uzlūkot arī kā neizbēgamas ideoloģiskās nodevas autoritārā režīma sludinātājam vērtībām par ģimenes sievieti kā vienu valsts un latviešu nācijas pamatiem. Lai arī P. Jēgere-Freimane savās publikācijās arī agrāk uzsvēra sievietes mātes un audzinātājas ētisko lomu ģimenē un valsts dzīvē, tomēr šajā kontekstā viņa novērtēja arī akadēmiski izglītotas

Breikšs uzskatīja, ka izglītotas sievietes nav sagatavotas ģimenes dzīvei un augstskolās nav apguvušas “pienācīgas zināšanas mājsaimniecībā un audzināšanā, bez kurām pilnīga un kaut cik mājīga ģimenes dzīve nemaz nav domājama”.⁴¹⁰ Apsvērumi par izglītotas sievietes nepiemērotību mātes un sievas pienākumiem 19. un 20. gs. mijā kalpoja kā viens no raksturīgākajiem argumentiem, kāpēc sievietei nav nepieciešams un pat nav ieteicams studēt. Savukārt starpkaru Latvijā šāds arguments izskanēja līdz ar aicinājumiem reformēt sieviešu izglītību. Parlamentārās demokrātijas laikā tie gan bija epizodiski aicinājumi sievietēm ierobežot vai vispār liegt tiesības iegūt augstāko izglītību. Tomēr šāda veida aicinājumiem pamatā nebija diskusijas par izglītotu sievieti kā māti audzinātāju, bet aizspriedumi, ka augstskola ir maskulīna vide un ar studēšanu sieviete cenšas nostāties blakus vai pat ieņemt vīrieša vietu sabiedrībā, respektīvi izjaukt tradicionālo dzimtes kārtību.⁴¹¹

Praktisku ievirzi diskusijas par izglītības reformas nepieciešamību ieguva autoritārisma periodā, varai pastiprinātu uzsvaru liekot uz meiteņu sagatavošanu mātes pienākumiem un zēnu sagatavošanu profesionālajai dzīvei un valsts aizstāvībai, kā rezultātā ar 1937./38. māc. gadu vidusskolās un arodskolās tika ieviesta šķirta meiteņu un zēnu apmācība. Lēmums par šķirtu dzimumu izglītības ieviešanu apliecina, ka izglītība bija viens no sievietes sociālās kontroles instrumentiem, ar kuru paredzēja disciplinēt sievietes uzvedību saskaņā ar režīma noteiktajām ideoloģiskajām normām.⁴¹² Aicinājumi ieviest nošķirtu dzimumu apmācību skolās un arī augstskolās saskatāmi arī pārējā Eiropā. Nozīmīgi, ka, pamatojot šķirtu dzimumu apmācības un dzimumiem atšķirīgu izglītības programmu ieviešanu, laikabiedri visuzskatāmāk koncentrējās tieši uz sievieti kā problēmu. Nošķirtai izglītībai bija jākalpo sievietes atgriešanai pie saviem dabiskajiem reproduktīvajiem un bērnu audzinātājas pienākumiem. Vācu vēsturniece Linne Frāme, raksturojot Veimāras republikas viedokļu līderu aicinājumus ieviest šķirtu meiteņu un zēnu izglītību, nodēvē tos par sievietes “bioloģiskās sirdsapziņas” un “bioloģiskās atbildības sajūtas” atgūšanas programmu.⁴¹³ Latvijā publicists un pedagogs Jānis Kronlīns skaidroja, ka šķirta dzimumu izglītība spētu skolu audzēkņus sagatavot atbilstoši viņu dotībām un tādu pienākumu veikšanai, “kas nepieciešami valsts labklājībai”.⁴¹⁴ Viņš argumentēja, ka abu dzimumu atšķirīgā fiziskā un garīgā attīstība un atšķirīgās intelektuālās dotības, kā arī dzīves

sievietes devumu. Sk.: PAULA JĒGERE-FREIMANE. Sievietes loma valsts dzīvē. In: Burtnieks 1930, Nr. 4., 290.–297. lpp.

⁴¹⁰ BREIKŠS, Mūsu ģimene, 181. lpp.

⁴¹¹ INTEGRALIS, Nenovēršamais posts, 4. lpp.; STM. Studentu dzīve Ungārijā. In: Students, 12.10.1923. 3. lpp.

⁴¹² ROBERTS, Civilization Without Sexes, p. 186.

⁴¹³ LYNNE FRAME. Gretchen, Girl, Garçonne? Weimar Science and Popular Culture in Search of the Ideal New Woman. In: KATHARINA VON ANKUM (Ed.). Women in the Metropolis: Gender and Modernity in Weimar Culture. Berkeley, Los Angeles 1997, pp. 12–40, here p. 14.

⁴¹⁴ J. KRONLĪNS. Zēnu un meiteņu šķirtas mācības pedagoģiskie pamati. In: Izglītības Ministrijas Mēnešraksts 1939, Nr. 3. 313.–345. lpp., šeit 317. lpp.

un sabiedrības prasības pret abiem dzimumiem pamatoja nepieciešamību atteikties no zēnu un meiteņu kopapmācības skolās, piemērojot dzimumiem specifiskas izglītības programmas.⁴¹⁵ J. Kronlīns rezumēja, ka “šķirtā mācība dod iespēju pieskaņoties abu dzimumu nevienādajam attīstības tempam, tipiskai abu dzimumu fizisko un garīgo spēju savdabībai, izkopt vīrišķo un sievišķo tipu līdz lielākai pilnībai un labāki sagatavoties nākotnes uzdevumiem darbā un ģimenē”.⁴¹⁶ Pedagoģis L. Ausējs izglītības reformas kontekstā uzsvēra, ka sievietes izglītībai ir trīs galvenie praktiskie uzdevumi – “sagatavot krietnas namamātes, labas dzīvesbiedres vīriem, ideālas audzinātājas bērniem”.⁴¹⁷ Viņš akcentēja, ka vīriešu ģimnāziju uzdevums ir sagatavot tās audzēkņus studijām augstskolām, bet sieviešu ģimnāzijām jāsniedz vispusīga un pilnvērtīga izglītība, sievieti psiholoģiski un praktiski sagatavojot ģimenes dzīvei. Šādai pilnvērtīgai izglītībai turklāt būtu sievietei jākompensē nepieciešamību iegūt augstāko izglītību. L. Ausējs norādīja, ka šķirto sieviešu ģimnāziju mācību programma jāpieskaņo “sievietes īpatībām tiklab mācīšanas laikā, kā arī vēlāko īpato uzdevumu laukā”, kas būtu saistīti “ar mājas – sava jauka, pievilcīga mājokļa radīšanu, mājas darbu racionalizāciju, vēlamo attiecību radīšana ar vīru, bērniem”, “bērnu ievadīšanu kultūras dzīvē”.⁴¹⁸

Jānis Lapiņš uzskatīja, ka esošā izglītības sistēma, kad meitenes un zēni, vīrieši un sievietes tiek izglītoti vienā skolā pēc vienādas mācību programmas, veicina bezdzimuma radījumu audzināšanu, “kas nav ne jaunava, ne vīrietis, un gatavojas būt ne māte vai tēvs, bet tikai inteliģentais profesijas darbinieks”.⁴¹⁹ J. Lapiņš atzina, ka pie esošās izglītības sistēmas sieviete akli noticējusi, ka viņai “nav īpatu uzdevumu un psīches”. Viņa skatījumā ģimnāzijas un augstskolas gatavoja vecmeitas, bet, ja kādai izglītotai sievietei izdevās apprecēties, viņa ir absolūti nesagatavota ģimenes dzīvei.⁴²⁰ J. Lapiņa ideju par modernajām skolām kā institūcijām, kuras sagatavo bezdzimuma būtnes, atbalstīja arī Voldemārs Reiznieks, kurš atbalstīja ideju, ka katram dzimumam atbilstoši viņu dzīves uzdevumiem būtu izveidojama pilnībā sava skola un izglītības sistēma. Sieviešu skolu galvenajai misijai būtu jābūt sieviešu izaudzināšana par mātēm, nevis par “egoistiskiem un pat karjēristiskiem” indivīdiem.⁴²¹ Līdzīgi citiem autoritārā režīma ideologiem, V. Reiznieks iebilda pret sieviešu izglītošanu augstskolās, par sievietēm piemērotāko izglītību uzlūkojot mājturības skolas un kursus, kur izpaužas “sievietības ideāli”.⁴²² Teologs Alberts Freijs 30. gadu beigās, analizējot ģimenes institūta

⁴¹⁵ J. KRONLĪNS. Zēnu un meiteņu šķirta mācība un kopaudzināšana. Pedagoģiski pamatojumi. Rīga 1939. 3.–4. lpp.

⁴¹⁶ Ibidem, 41. lpp.

⁴¹⁷ AUSĒJS, Sieviešu ģimnāzijas, 2. lpp.

⁴¹⁸ Ibidem.

⁴¹⁹ LAPIŅŠ, Sapņi un īstenība, 290. lpp.

⁴²⁰ Ibidem, 290.–291. lpp.

⁴²¹ REIZNIEKS, Sievietes vieta pasaulē, 121.–123. lpp.

⁴²² Ibidem, 121. lpp.

vēsturisko attīstību, uzsvēra tieši sievietes nozīmi ģimenes uzdevumu – “mājas turēšana un bērnu audzināšana” – izpildē. Viņa ieskatos, šis sievietes dzīves uzdevums bija svarīgāks par sievietes darbu ārpus mājas, tai skaitā par zinātnisko un literāro darbību, tomēr sieviete emancipācijas ceļā ģimenes uzdevumus noniecinājusi. Tomēr A. Freijs uzsvēra, ka veiksmīgas ģimenes dzīves viens no pamatiem ir vienāds laulāto izglītības līmenis, sievietei vienkārši jāpapildina savas zināšanas, lai viņa spētu savus ģimenes uzdevumus pildīt “pēc labākās sirdsapziņas”.⁴²³

Šie viedokļu līderu prātojumi atbalsojās dzīves realitātē. Diplomāts Vilis Stalažs atmiņās par skolas gadiem Cesvaines valsts vidusskolā (1923–1927), kur meiteņu un zēnu kopīgajām klasēm līdzās darbojās īpašas klases tikai meitenēm ar mājturības mācībām, raksta: “Arī šo mājturības novirziena klašu absolventes ieguva tiesības iestāties augstskolā. Mūsu ‘pilnvērtīgo’ klašu meitenēm, emancipācijas ideju iedvesmotām, patika mājturības saukt par putras klasēm. Bet zēniem mājturības klašu meitenes likās pievilcīgākas un kautrīgākas par jauktu klašu Aspazijām. Mājturības meitenes likās savas īpašas romantikas apdvestas. Inteliģentākie puisi laikam izjuta, ka tieši mājturības klasēs vēl saglabājas tas mūžīgi sievišķais, kas augšup mūs ceļ, vai vismaz tur tiek mēģināts to saglabāt”.⁴²⁴ Redzams, ka, diskutējot par šķirtu dzimumu apmācību un izglītības saturu, sieviešu apmācībā visnozīmīgākā loma simboliski tika ierādīta mājturības un ‘mātes’ izglītībai.⁴²⁵ Britu vēsturniece Debora Simontona norāda uz vispārēju fenomenu starpkaru Eiropā – sabiedrība un valdības pastiprināti pievērsa uzmanību ģimenes vērtību un mājsaimniecības prasmju uzsvēršanai skolu programmās, lai tādējādi tiktu audzināta nācijai topošās sievas un mātes. Prasība pēc ģimenes un mājas vērtību veicināšanas skolu programmās darbojās kā cīņa par tradicionālo dzimtes kārtību.⁴²⁶

Lai arī ieskati par nošķirtu dzimumu apmācību vidusskolās un ģimnāzijās centrējās ap argumentiem par sievietes praktisku sagatavošanu mājas dzīvei, viedokļu līderi atzina, ka ievērojams skaits sieviešu tomēr bija spiestas strādāt algotu darbu ārpus mājsaimniecības vadīšanas. Skaidrojot šādus apstākļus, kā iemeslus visbiežāk minēja – 1) ģimenes materiālie apstākļi, kas spiež ģimenes sievieti meklēt papildus peļņas avotu, 2) sievietes mazās izredzes apprecēties un veidot ģimenes dzīvi, ko noteica sieviešu skaita pārsvars pār vīriešu skaitu Latvijā, 4) sievietes tieksme mācīties arodu un strādāt ne tikai, lai pelnītu, bet, lai “varētu ielikt savas jūtas, spējas un zināšanas sabiedrības darbā”.⁴²⁷ Tādējādi par vispeimērotāko izglītības veidu praktiskai dzīvei atzina arodizglītību. Arodizglītību uzlūkoja ne tikai kā praktisku

⁴²³ FREIJS, Ģimenes grāmata, 48.–49. lpp.

⁴²⁴ VILIS STALAZS. Sen ziedējušas puķes. [Dobele] 1992, 58. lpp.

⁴²⁵ O. KĻAVIŅŠ. Dodiet latvju sievietei izglītību! In: Zemgales Ziņas, 06.02.1930., 1. lpp.

⁴²⁶ SIMONTON, Education and Work, pp. 123–124.

⁴²⁷ ELVĪRA PURIŅA. Sieviešu arodi. Rīga 1935, 6.–7. lpp.

sievietes sagatavošanu arodam, bet tā sniedza zināšanas, lai sagatavotos mājsaimniecības un mātes uzdevumiem, kā arī sievietes garīgai pilnveidošanai, kas kopumā aizstāja nepieciešamību izglītoties augstskolā.⁴²⁸ Daļa sabiedrības piekrita, ka augstākā izglītība sievietei nesniedz zināšanas un praktiskas iemaņas ģimenes dzīvei, tomēr oponente, ka šīs iemaņas studentes vai akadēmiski izglītotās sievietes var apgūt citā ceļā. Kā praktisks risinājums tika piedāvāti mājsaimnieču kursi. Būtiski, ka šādu risinājumu piedāvāja pašas izglītotās sievietes, tā morāli pamatojot sievietes tiesības uz augstāko izglītību un šī dzīves ceļa izvēles savienojamību ar mātes lomu. Piemēram, latviešu prese kā pozitīvu piemēru uzlūkoja Zviedriju, kur visām precētajām sievietēm bija obligāti jāapmeklē kursi, kuros viņas tika sagatavotas mātes un sievas ģimenes pienākumiem.⁴²⁹ Laikabiedri pievērsa uzmanību arī Latvijai. Laikraksts “Brīvā Zeme” 1938. gadā vēstīja par Rīgā notiekošajiem mājsaimnieču kursiem “Mājas pavards”. Raksta autors izcēla, ka šo kursu apmeklētājas bija arī augstskolu studentes un absolventes, kuras atzina: “Taisnību sakot, tas neciešams stāvoklis, ka vīriešos valda ieskats – mācītās un studējušās sievietes nav labas mājas mātes. Tā nepavisam nav. Mums tikai ģimnāzija vai augstskola nav devusi līdz mājas pavardam nepieciešamās zināšanas. Tās gūstam šeit.”⁴³⁰ Arī LU privātdocente Dagmāra Talce-Niedra uzskatīja, ka sieviete ar augstāko izglītību ir laba māte, tikai viņai papildus ir jāpagatavojas saviem nama mātes pienākumiem.⁴³¹ “Brīvā Zeme” 1936. gadā publicēja kāda anonīma lasītāja vēstuli, kuras autors apliecināja, ka neviens negrib sievietei atņemt izglītības tiesības. Tomēr cīņā pēc augstskolas zināšanām un diploma sievietes ieguvums ir bezmiega nakts, iedragāta veselība, kā arī zināšanas, kurām “turpmākā dzīvē nav gandrīz nekādas vērtības”. Vēstules autora ieskatos izglītība būtu jāiekārto tā, lai vidusskolās un augstskolās sievietēm tiktu ieviestas mājturības, rokdarbu apmācības un nodarbības saistībā ar bērnu kopšanu un audzināšanu, higiēna, jo šādas zināšanas ir vērtīgākas nekā augstskolā iegūtās akadēmiskās zināšanas.⁴³²

Plašajā viedokļu spektrā parādījās arī izglītotas sievietes kā mātes-audzinātājas pozitīvs portretējums, akcentējot sievietes izglītības nozīmi un pielietojamību bērnu audzināšanā. Literāte Elija Kliene skaidroja, ka izglītošanās ir sevis garīga izkopšana, kas vienlaikus pavēr sievietei iespēju sevi pierādīt arī profesionālajā jomā. Tomēr, ja arī “akadēmiski izglītotām sievietēm nebūs iespējams nodarboties viņu speciālā izglītības nozarē”, iegūtās zināšanas “padziļinās viņu garīgo dzīvi, kas savukārt labvēlīgi iespaidos viņu māji un apkārtni”.⁴³³ Viņa

⁴²⁸ PURIŅA, Sieviešu arodi, 3. lpp.

⁴²⁹ A. I., Vērtību pārvērtēšana, 382. lpp.

⁴³⁰ O. B. Visām jaunkundzēm, kas grib precēties... In: Brīvā Zeme, 26.10.1938., 3. lpp.

⁴³¹ R. DEISONS. Privātdocentes Dagmāras Talces darbs un atziņas. In: Zeltene 1937, Nr. 1, 3.–4. lpp., šeit 4. lpp.

⁴³² A. I., Vērtību pārvērtēšana, 381.–383. lpp.

⁴³³ ELIJA KLIENE. Sieviete jaunās dzīves krustceļos. In: Latviete 1934, Nr. 5–6, 76.–79. lpp., šeit 79. lpp.

nosodīja tos, kuri sievieti uzlūkoja tikai kā dzemdētāju, bet ne cilvēku. Izglītota sieviete “nevar būt slikta māte” un pretējo (“veco”) uzskatu paudēju argumenti “neiztur kritiku”.⁴³⁴ Viena no aktīvākajām sievietēm, kura iestājās par izglītības būtisko nozīmi sievietes dzīvē, rezultātā arī akadēmiski izglītotas sievietes svarīgo lomu sabiedrībā, bija Sorbonas universitātē izglītību ieguvusi filozofe M. Palēviča. Aktualizējot jautājumu par studētas sievietes sagatavotību ģimenes dzīvei, viņa uzstāja, ka “garīgs darbs un izglītība ir savienojama ar sievietes-mātes uzdevumiem un ģimenes dzīves prasībām”.⁴³⁵ Savas pārdomas par izglītotu sievieti mātes lomā puda arī LU privātdocente A. Karlsonē. Viņa apgalvoja, ka augstākā izglītība sievietei sniedz “prasmes dzīves iekārtošanai”, kuras pielietojamas gan mātes un sievas uzdevumu un nama mātes pienākumu izpildē un pilnveidošanā. Turklāt viņa uzskatīja, ka laulāto dzīve ir ciešāka un vairāk cieņas pilna, ja laulātie ir izglītoti.⁴³⁶ K. Dāle, pārdomājot sievietes lomu valsts un sabiedrības dzīvē, uzsvēra sievietes nozīmi kultūras radīšanā. Viņa skaidroja, ka viens no galvenajiem sievietes uzdevumiem ir “būt dzīvības auklētājai un dzīvības un kultūras sargātājai” un bērnu izaudzināšana par “personībām – pilnvērtīgiem pilsoņiem par prieku ģimenei un par godu tēvzemei”.⁴³⁷ Šos uzdevumus sieviete spēs veikt vislabāk, ja “iedzimtajai intuīcijai pievienosies prāta asināta doma”. Viņa uzsvēra, ka sievietei izglītība nekad nevar būt par daudz, savukārt tos vīriešus, kuri sev blakus prasa neizglītotas sievietes, viņa nodēvēja par mazvērtīgiem.⁴³⁸ Pēc būtības šie izglīto to sieviešu paustie viedokļi nebija pretstatā ar tradicionālajiem priekšstatiem par to, ka “sieviete fiziski un kulturālā nozīmē atražo nāciju kā māte un bērnu audzinātāja”.⁴³⁹ Akadēmiski izglītotās sievietes un viņas izglītības kvalitātes uzsvēršana bērnu kā nācijas nākamo pilsoņu audzināšanā vērtējama kā pielāgošanās ideoloģiskajai kultūrai. Turklāt izglītotās sievietes nezaicināja dzimumu lomas, par primāro sievietes uzdevumu joprojām uzlūkojot mātes lomu.

3.2. Izglītota sieviete kā “modernā sieviete”

Pirmais pasaules karš būtiski ietekmēja savstarpējās dzimumu attiecības un izpratni par dzimšu normām, to reprezentāciju, kas vienlaikus virzīja vīriešu un sieviešu jaunas identitātes veidošanos.⁴⁴⁰ Amerikāņu vēsturniece Džoana Skota argumentē, ka karš ir “visu iepriekš

⁴³⁴ KLIENE, Sieviete jaunās dzīves krustceļos, 79. lpp.

⁴³⁵ [B. A.], Ko spēja latviešu sieviete senatnē, 2. lpp.

⁴³⁶ [B. A.]. Sieviete zinātnes darbā. Saruna ar privātdocenti Dr. phil. Alisi Karlsoni. In: Rīts, 15.09.1935., 11. lpp.

⁴³⁷ KAROLA DĀLE. Sieviete, sabiedrība un valsts. In: Rīts, 18.04.1937., 2. lpp.

⁴³⁸ [B. A.], Ko spēja latviešu sieviete senatnē, 2. lpp.; DĀLE, Sieviete, sabiedrība un valsts, 2. lpp.;

⁴³⁹ LIPŠA, Seksualitāte un sociālā kontrole, 31. lpp.

⁴⁴⁰ SUSAN KINGSLEY KENT. Making Peace: The Reconstruction of Gender in Interwar Britain. Princeton 1993, p. 3.; ROBERTS, Civilization Without Sexes, p. 149.; BIRGITTE SOLAND. Becoming Modern: Young Women and the Reconstruction of Womanhood in the 1920s. Princeton University Press 2000, p. 4.; CECILIA TOSSOUNIAN. La Joven Moderna in Interwar Argentina: Gender, Nation, and Popular Culture. Gainesville 2020, p. 2.

izveidoto attiecību sagrāve vai rezultāts agrāko attiecību nestabilitātei”.⁴⁴¹ Karš reprezentē novirzi dzimtes kārtībā, tādējādi miers norāda uz atgriešanos pie tradicionālajām dzimšu attiecībām, pie pazīstamajām un dabiskajām dzimumu lomām, kur vīrietis ieņem publisko lomu, bet sieviete paliek privātajā ģimenes sfērā.⁴⁴² Franču rakstnieks Pjērs Drjē Rošels, kura uzskatus dziļi ietekmēja viņa personīgā pieredze kā karavīram Pirmajā pasaules karā, apgalvoja, ka karš radīja “civilizāciju bez dzimumiem”.⁴⁴³ Rošela paustā ideja par “bezdzimumu civilizāciju” reprezentēja pēckara sabiedrības uztraukumu par to, ka kara laikā izzudušas robežas starp vīrieti un sievieti, izplūduši izpratne par to, kas ir maskulinitāte un feminitāte. Vienlaikus pēckara periods kā miera laiks reprezentēja sabiedrības dabisko stāvokli, kas nozīmēja arī prasības atgriezties pie dabiskās dzimtes kārtības, kur sievietes dzīve ir nodalīta ģimenes sfērā un viņas dabiskā identitāte ir mātes un sievas būtība.

Lai arī karš iniciēja pārmaiņas gan sieviešu, gan vīriešu dzimtes identitātē, amerikāņu vēsturniece Mērija Luīze Roberts norāda, ka Eiropas sabiedrību 20.–30. gados raksturoja apsēstība tieši ar sievietes jauno identitāšu izpausmēm.⁴⁴⁴ Sabiedrība pastiprināti uzmanību pievērta divām dominējošajām sievietes identitātēm, kas tika savstarpēji pretnostatītas. Tā bija tradicionālā sievietes-mātes identitāte, kas simbolizēja tradīcijas, dabiskumu un stabilitāti, un “modernās sievietes” identitāte. Modernās sievietes tēla ienākšanai Eiropas sabiedrībā var izsekot jau 19. un 20. gs. mijā, kad parādījās “jaunās sievietes” tēls, reaģējot uz sievietes lomas paplašināšanos sabiedrībā.⁴⁴⁵ Tomēr modernās sievietes tēls kā vispasaules fenomens parādījās tieši 20. gs. 20. un 30. gados, ko iniciēja kara izraisītās sociālās un politiskās pārmaiņas.⁴⁴⁶ Modernā sieviete reprezentēja jaunu, brīvāku un modernu feminitāti. Viņai piedēvēja noteiktas ārējā izskata izpausmes – īsu matu frizūra, krāsotas lūpas, īsa kleita, kā arī noteiktas uzvedības normas, ko tradicionāli identificēja ar vīrieti un maskulinitāti, piemēram, smēķēšana, alkohola lietošana.⁴⁴⁷ Moderno sievieti piesaistīja noteiktai kultūrvidei un fiziskai telpai – pilsētvidei, kura simbolizēja izvirtību un pagimumu, ko pretnostatīja tradīciju un tikumisko vērtību simbolizējošai lauku videi. Vienlaikus moderno sievieti kā jaunu feminitātes izpausmi raksturoja seksuālā, politiskā un ekonomiskā emancipācija, kas izpaudās kā daudz plašāka un aktīva sievietes klātbūtne publiskajā sfērā. Modernā sieviete reprezentēja sievietes jaunās

⁴⁴¹ JOAN W. SCOTT. *Rewriting History*. In: Margaret Randolph Higonnet (Eds.). *Behind the Lines: Gender and the Two World Wars*. New Haven 1987, pp. 21–30, here p. 27.

⁴⁴² *Ibidem*.

⁴⁴³ SOLAND, *Becoming Modern*, p. 5.

⁴⁴⁴ ROBERTS, *Civilization Without Sexes*, p. 5.

⁴⁴⁵ EGLĀJA-KRISTONE, *Sievišķības konstruēšanas sociālie un kultūras aspekti*, 209. lpp.

⁴⁴⁶ SUSAN KINGSLEY KENT. *Gender: A World History*. New York [2021], p. 117.; ALYS EVE WEINBAUM, LYNN M. THOMAS, PRITI RAMAMURTHY, etc. (Eds.). *The Modern Girl Around the World*. Durham 2008, p. 1.; ROBERTS, *Civilization Without Sexes*, p. 19.

⁴⁴⁷ LIPŠA, *Seksualitāte un sociālā kontrole*, 201.–202. lpp.; WEINBAUM, *The Modern Girl*, p. 1.

politiskās, sociālās un kulturālās tiesības un iespējas. Izmantojot šīs iespējas, sievietes tiecās pēc personīgā pašpiepildījuma caur augstāko izglītību un profesionālo sfēru, noraidot tradicionālos dzimumu uzvedības noteikumus. Analizējot modernās sievietes izpausmes publiskajā sfērā, pētnieki lieto jēdzienu “emancipētā sievišķība”.⁴⁴⁸ Vienlaikus modernā sieviete iemiesoja apdraudējumu tradicionālai dzimtes kārtībai. Viedokļu līderi uzskatīja, ka modernā sieviete, kura piedalās publiskajā dzīvē – studē un strādā algotu darbu – ne tikai izvairās, bet atsakās no sievietes “īstās” un “dabiskās” identitātes, kas izpaudās rūpēs par bērnu audzināšanu un mājsaimniecības vadīšanu.⁴⁴⁹ Modernās sievietes – flaperes (*flappers*, ASV), *garçonne* (Francija), *moga* (Japāna), *moden xiaojie* (Ķīna), *Neue Frauen* (Vācija) – tēlu kā vispasaules fenomena izplatību noteica pilsētu masu kultūras pieaugums un kultūras starptautisko sakaru pārnese, vienlaikus modernās sievietes tēlu ietekmēja noteiktiem reģioniem raksturīgie sociālie, kulturālie un politiskie apstākļi. Mērija Luīze Robertsas moderno sievieti raksturo kā kultūru hibrīdu.⁴⁵⁰

Modernā sieviete un sociālo lomu robežu šķērsošana. Definējot modernās sievietes tēlu, viens no būtiskākajiem viņas identitātes aspektiem ir pašiniciēta robežu šķērsošana – no mājām uz publisko sfēru, tā destabilizējot tradicionāli definēto sievišķību, kas vienādota ar sievietes dabisko piederību un palikšanu mājās. Universitāte kā intelektuālā vide, kur tiek radītas un izplatītas zināšanas, prasmes un zinātne, tradicionāli tika identificēta ar vīrieti un maskulinitāti, savukārt augstākās izglītības iegūšana vēsturiski bija vīriešu prerogatīva. Būtiski, ka zināšanas un prasmes simboliski saista ar pieeju varai un lēmumu pieņemšanai.⁴⁵¹ Tāpat universitāte kā fiziskā telpa tradicionāli atradās pilsētās, reprezentējot pilsētvidi. Starpkaru sabiedrībā uztvere par universitāti, kas fiziski un simboliski personificēja publisko sfēru un maskulinitāti, salīdzinot ar laiku pirms Pirmā pasaules karu, nebija būtiski mainījusies. Studenti un izglītooto sievieti zināmā mērā uzlūkoja kā nedabisku parādību vai pat nevēlamu “svešķermeni” akadēmiskajā vidē un kuras pārkāpa “dabiskās” dzimumu lomu robežas. I. Lipša precīzi norāda, ka starpkaru Latvijas publiskajā telpā tieši “modernās sievietes” tēls iemiesoja nepareizas sieviešu uzvedības normas,⁴⁵² kādēļ izglītotās sievietes tika iekļautas diskusijās par modernās sievietes identitāti un izpausmēm.

⁴⁴⁸ NANCY COTT. The Modern Woman of the 1920s, American Style. In: A History of Women. Vol. V. Toward a Cultural Identity in the Twentieth Century. Cambridge, London 1994, pp. 76–91, here p. 76.; MARY LOUISE ROBERTS. Making the Modern Girl French. In: The Modern Girl Around the World. Durham 2008, pp. 75–95, here p. 78.

⁴⁴⁹ WEINBAUM, The Modern Girl, p. 8.

⁴⁵⁰ ROBERTS, Making the Modern Girl French, p. 78.

⁴⁵¹ DADEJ, The Gender Order, p. 28.

⁴⁵² LIPŠA, Seksualitāte un sociālā kontrole, 202. lpp.

Diskusijas par studenti kā modernās sievietes identitātes izpausmi primāri aktualizēja paši studējošie. LU akadēmiskajā vidē bija vērojama dažādu viedokļu sadursme, tai skaitā arī noraidošs viedoklis pret studentēm, viņu klātbūtni augstskolā kā maskulīni fiziskā telpā, kā arī intelektuālā – zināšanu radīšanas vidē. Pārstāvēt viedokli, ka studēšana ir vīriešu privilēģija un maskulīna nodarbošanās, studentēm tika pārmesta apzināta vēlme savā identitātē tuvināties vīriešu dzimumam. Sievietes klātbūtne LU tika uzlūkota nevis kā sievietes vēlme būt neatkarīgai, izglītoties un sevis pilnveidošana kā pašmērķis, bet kā vēlme ieņemt vīrieša vietu, pārkāpjot dabiskās sociālās robežas. Tādējādi studenti uzlūkoja kā apdraudējumu tradicionālajai maskulinitātei. Kāds anonīms laikraksta “Studenta” slejas autors, kurš sevi dēvēja par Integrāli, vēl 1929. gadā par studentēm izteicās šādi: [...] pilsētā ieklīduši tādi radījumi, ko tagad dēvē par sievietēm – studentēm. Vai zināt, arī kas tās ir? Ja arī vecos laikos bija sievietes, bet tās jau bija kaut kas cits! Toreiz sievietes zināja savu vietu. [...]Bet tagad! Kur vien jūs neejiet, ko neiedomāsi darīt – visur sievietes jau priekšā. Augstskolā viņas ir jūsu kollegas un sarunājas ar jums par studijām tā, it kā zinātu visu to pašu, ko jūs [...].”⁴⁵³

Modernā sieviete un paaudžu pretrunas. Otrs zīmīgs modernās sievietes identitātes iezīme bija paaudžu pretrunas vai konflikts, ko raksturoja sacelšanās pret vai iepriekšējo paaudžu ideju un vērtību noraidīšana. Bieži šis konflikts vērojams tieši starp dažādām sieviešu paaudzēm, lai gan tos iekšēji raksturo divējādība un pretrunīgums. Aplūkojot izglītoto sieviešu piemērus, sieviešu atmiņas no vienas puses apliecina cik liela loma augot viņu ģimenē bija tradicionālajam sievietes tēlam – viņu mātēm, kuras bija atbildīgas ne tikai par bērnu audzināšanu un viņu personības veidošanu, bet arī mājsaimniecības vadīšanu. No otras puses jaunās sievietes savas personības un dzīves gaitas tiecās veidot atšķirīgi no savu māšu dzīves gaitām, saceloties pret tradicionālo sievietes vietu sabiedrībā, lai arī viņas uzlūkoja mātes kā spēcīgas personas un kā paraugus. Zvērināta advokāte A. Dauge savās atmiņās ar apbrīnu raksturo savus vecākus, kuri audzinājuši viņu tikumībā un ar cilvēcību pret līdzcilvēkiem, bet kuru dzīve pavadīta smagā darbā uz laukiem. Tomēr viņa detalizēti attēlo pretestību tieši mātei un tiekšanos pēc savādākas dzīves nekā viņai, kuras ikdienas dzīve bija rūpes par ģimeni un saimniecību laukos. A. Dauge atceras, ka pēc skolas beigšanas ar ārkārtīgi lielu nepatiku uztvērusi mātes lūgumu palikt dzīvot laukos, tā vietā viņa tiecās pēc pilsētas nemierīgās dzīves “ar tūkstoš tapšanas iespējām”.⁴⁵⁴ Reaģējot uz mātes plāniem atstāt viņu dzīvei lauku saimniecībā, viņa apraksta savu reakciju: “Nē un ne mūžam! Vēlos iegūt izglītību, man lielāki darbi darāmi, nekā govju slaukšana un nogrimšana pelēkas dzīves vienmuļībā.”⁴⁵⁵

⁴⁵³ INTEGRALIS, Nenovēršamais posts, 4. lpp.

⁴⁵⁴ Marijas Bērziņas atmiņas. Latviešu folkloras krātuve, Ak 198, 286. lpp.

⁴⁵⁵ Ibidem, 285. lpp.

Māksliniece Margarita Kovaļevska atceras, ka skolas gados sapņojusi par studijām Latvijas Mākslas akadēmijā, bet neapmierinošo mācību sekmju dēļ māte viņu plānoja sūtīt mācīties mājturības skolā, lai apgūtu dzīvei noderīgu zināšanas.⁴⁵⁶ Savas negācijas par mājturības kursiem M. Kovaļevska rezumē šādi: “Stampāšu kartupeļus un tai pašā laikā grimšu mājturības kursu izjūtās: tvaiki, ēdieni, malka, pelni un sodrēji”.⁴⁵⁷ Studēšana augstskolā ierasti tiek uzlūkota kā ceļš uz īsto patstāvīgas dzīves piepildījumu, pretnostatot to visu iepriekšējo paaudžu sievietes dzīves realizēšanai privātajā sfērā. M. Kovaļevska, raksturo sev sagaidāmo likteni, ja viņai neizdotos iestāties LMA: “Nu man kļūt tādai pašai, kādas ir tūkstošiem sieviešu – gaidīt brūtgānu, maigi teikt: “Mans līgavainis” un apprecēties. Tad bērni, grāpji, atkarība no vīra. Mājas zoss.”⁴⁵⁸ Rakstniece Irma Grebzde atmiņās atklāj, ka sapņojusi par filoloģijas studijām un rakstnieces karjeru, tomēr 1930. gadā viņa iestājās Lauksaimniecības fakultātē. Šādu studiju izvēli diktēja līdzekļu trūkums, bet sekmīgu mācību rezultātā lauksaimniecības studijas bija iespējams nobeigt visīsākajā laika periodā, tādējādi studijām veltot vismazāk finansiālo līdzekļu.⁴⁵⁹ Augstākajai izglītībai viņa gan nepiešķīra zinību nesējas funkcijas, to viņu uzlūkoja kā ceļu uz neatkarību un patstāvību: “Augstskola jānobeidz, lai vai kā! Nekad, nekad savā dzīvē negribētu būt atkarīga no vīra! Cik laulības esmu redzējusi, kas savā serdē sen sapuvušas, izjukušas – bet sievai jādzīvo pie vīra, jo viņa pati nespēj un neprot sev maizi nopelnīt”.⁴⁶⁰

Arī kinozinātniece Valentīna Freimane pārdomājusi savas paaudzes jauno sieviešu vēlmi patstāvības, neierobežojot savu dzīvi privātajā sfērā, audzinot bērnus, vadot mājsaimniecību un pavadot vīru sabiedrībā: “Trīsdesmito gadu otrajā pusē bija notikušas lielas pārmaiņas labklājīgo ģimeņu meitu domāšanā un sapņos. Es to sauktu par sieviešu emancipācijas turpinājumu bez materiālas vajadzības, pašizpaušmes labā. Vēl manas mammas paaudzē sievietes no šīm aprindām lielākoties nemaz nevēlējās ko citu, kā būt dāmas, rotāt savu vīru sabiedrībā un mājās, baudīt dzīvi. [...] Manos pēdējos ģimnāzijas gados gan klasesbiedrenes Ezras ģimnāzijā, gan citas draudzenes tā vairs nedomāja. Kopā ar zēniem mēs ne vien spriedām, kurā fakultātē studēsīm, bet arī – kādu darbu strādāsīm [...]. Meitenes vairs nebija mierā, ka naudu pelnīs vīrs, bet viņas to tikai tērēs, atsakoties no savas patstāvības.”⁴⁶¹ Kāda anonīma studente 1931. gadā, diskutējot par moderno sievieti un studentu, īpašu uzmanību pievērš paaudžu pretrunām. Lai arī viņa atzīst, ka cilvēces vēsturi pašsaprotami raksturo pastāvīga

⁴⁵⁶ MARGARITA KOVAĻEVSKA. Astonpadsmit: [dienasgrāmata]. [Vesterosa] 1967, 132. lpp.

⁴⁵⁷ Ibidem, 133. lpp.

⁴⁵⁸ Ibidem, 130. lpp.

⁴⁵⁹ GREBZDE, Sveicināta, mana sapņu zeme!, 176. lpp.

⁴⁶⁰ Ibidem, 180. lpp.

⁴⁶¹ VALENTĪNA FREIMANE. Ardievu, Atlantīda! Rīga 2010, 182. lpp.

laikmetu, paaudžu un tātad arī vērtību maiņa, tomēr tieši Pirmā pasaules kara un Neatkarības kara gadi iezīmēja izteiktu paaudžu pretrunu un vērtību maiņas robežšķirtni. Viņas skatījumā modernā sieviete ir laimīgāka, jo dzīvo daudz brīvāk par savām priekštecēm un dzīvo “atbilstošāk savām cilvēciskām prasībām un dziņām”.⁴⁶² Studente atzīst, ka iepriekšējo paaudžu sievietes esību noteica sievas un mātes loma, bet modernā sieviete var atļauties sev citu dzīves piepildījumu “bez sevišķa riska būt izstumtai no sabiedrības, kā tas bija agrākos laikos”.⁴⁶³

Modernās sievietes publiskā nosodišana. Ārpus akadēmiskās vides, visuzskatāmāk jautājums par moderno sievieti redzamību ieguva tā sauktajās “sabiedriskajās tiesās”. Sabiedriskās tiesas Latvijā 20. gados un 30. gadu sākumā bija disputa formātā rīkoti publiski pasākumi, kur uzstāties aicināja “tiesnešus”, “prokurorus”, “aizstāvjus” un “lieciniekus” un inscenētas tiesas formātā iztirzāja un iztiesāja sabiedrībā sociāli un kulturāli aktuālus jautājumus, visbiežāk tādus sociāli jutīgas tēmas, ko saistīja ar sabiedrības tikumību, piemēram, pornogrāfija, alkohola lietošana, pašnāvībam, latviešu jaunatnes tikumiskais un sabiedriskais pagrimums.⁴⁶⁴ Līdzās iepriekšminētajiem jautājumiem, par vienu no galvenajiem diskusiju objektiem izvirzījā moderno sievieti, apliecinot, ka sabiedrības tikumības un normativitātes pakāpi reducēju uz sievieti. Modernā sieviete tika uzlūkota kā pretstats ideālajam sievietes tēlam – mātei, kurai paredzēja laulības un ģimenes dzīvi kā vienīgo pareizo dzīves modeļa izvēli. Savukārt modernā sieviete, kuru raksturoja aktīva klātbūtne sabiedrībā, algota darba strādāšana, studēšana, tika uztverta ne tikai kā apdraudējums sievietes dabiskumam un sievišķībai, bet kā drauds sabiedrības normativitātei kopumā. Literāte un tautsaimniecības studente Konstance Grīnberga, kura darbojās arī studentu biedrībās “Klints” un “Zemgalija”, pilsoniskajā sabiedrībā formulēto satraukumu par modernās sievietes šķietamo tuvināšanos vīrietim – apģērbā, uzvedībā, nodarbošanās jomās, un līdz ar to šķietamo novirzīšanos no viņas dabiskajiem mātes un sievas pienākumiem, izsmejoši salīdzināja kā ar “raizēm par pasaules galu”.⁴⁶⁵

Galvenās apsūdzības, ko sabiedrisko tiesu rīkotāji izvirzīja pret moderno sievieti, bija novirzīšanās no sievietes tiesā dzīves uzdevuma – kļūt par māti, kas ir “negrozāms dabas

⁴⁶² [B. A.]. Jaunatnes problēmas. In: Students, 06.02.1931, 5. lpp.

⁴⁶³ Ibidem.

⁴⁶⁴ Vienlaikus nostiprinājās arī uzskats, ka šādi disputi nav lietderīgi, un to rīkošana lielā mērā ir vienkārši vieglas peļņas avots, jo aprunātās tēmas piesaista plašu sabiedrības uzmanību. Zīmīgi, ka šādu sabiedrisko tiesu organizētājas galvenokārt bija tieši dažādas studentu organizācijas, kas ar pasākuma laikā nopelnītajiem līdzekļiem (ieeja bija par maksu) sniedza studentu organizācijām iespēju nopelnīt sev materiālos līdzekļus. Sk.: H. Z. Modernās sievietes tiesāšana. In: Students, 26.11.1925., 2. lpp.; EMĪLIJA JURĒVICA. Tiesa par “moderno sievieti”. In: Nākotnes Sieviete 1925, Nr. 12, 190.–191. lpp., šeit 190. lpp.; SOLARS. Mainītās lomās. In: Jaunā Balss, 01.12.1923., 5.–7. lpp.; [B. A.]. Sabiedrisko tiesu par pornogrāfiju. In: Students, 29.10.1925., 2.–3. lpp.; P. ZOLMANIS. Sabiedriska tiesa par alkohola lietotājiem Smiltēnē. In: Jaunā Balss, 11.05.1927., 6.–8. lpp.; [B. A.]. Sabiedriska tiesa Mārcienā. In: Madonas Vēstnesis, 02.03.1929., 2. lpp.

⁴⁶⁵ GRĪNBERGE, Studējušā sieviete, 68. lpp.

likums”.⁴⁶⁶ LU studentu sarīkotajā sabiedriskajā tiesā 1925. gada beigās notārs Jānis Kreicbergs, kurš uzstājās kā “tiesas priekšsēdētājs”, akcentēja neatraujamo saikni starp sievieti un nācījas spēku, izaugsmi un tikumību. Viņš uzsvēra: “Tauta, kurā sieviete nepilda savus uzdevumus, padota nāvei.”⁴⁶⁷ Savukārt “prokurora biedrs” J. Lapiņš paziņoja, ka modernā sieviete “draud iznīcināt visu pasauli”, izvairīdamās no dzemdēšanas. Rūjienas studentu biedrības 1931. gadā sarīkotā disputa “tiesas priekšsēdētājs” – Valkas miertiesnesis Augusts Līcis norādīja, ka sieviete ar ģimenes dzīves nodibināšanu nodrošina stiprus tautas un valsts pamatus.⁴⁶⁸ Savukārt “prokurors” rakstnieks Viktors Eglītis rezumēja, ka sievietes “dabiskais uzdevums ir atjaunot cilvēci”.⁴⁶⁹ Otrs apsūdzības punkts, uz kuru koncentrējās sabiedriskās tiesas, bija modernās sievietes mēģinājums nodibināt virskundzību pār vīrieti un ieņemt vīrieša vietu visās dzīves sfērās.⁴⁷⁰

Kopumā “tiesas” izdalīja trīs “modernās sievietes” tipus. Pirmās bija izpriecu sievietes – sievietes, kuras “ved nakstauriņu” dzīvi un bāradāmas. Pie šīs kategorijas sievietēm, kuras asociēja ar vieglas uzvedības sievietēm un faktiski salīdzināja ar prostitutām un vīriešu kārdinātājām, pieskaitīja arī nenodrošinātas ierēdnes, neizdevušās mākslinieces, arī studentes. Acīmredzami šajā gadījumā tika uzsvērtā attiecīgo sieviešu maznodrošinātais materiālais stāvoklis un sabiedrībā tika uzturēta pārlicība, ka šīs sievietes ieņem kārdinātājas un flirtētājas lomu, lai pavestu finansiāli nodrošinātu vīrieti.⁴⁷¹ Otrs modernās sievietes tips bija “neīstās sievietes”, pie kurām iedalīja daļēji izglītotas sievietes, vecpuišu mīļākās, “omulīgu” kungu “neīstās” sievas un precētas sievas, kuras izvairās no dzemdēšanas.⁴⁷² Ar “neīstām sievietēm” izprata sievietes, kuras bija aizmirsušas par saviem dabiskajiem pienākumiem – “būt draudzenei vīram un bērnu audzinātājai” un ģimenes vietā izvēlas izklaidi ārpus mājas un ģimenes un “traucas pakal visvisādām baudām, flirtam un izpriecām”.⁴⁷³ V. Eglītis uzskatīja, ka šo kategoriju daļēji veidoja izglītotās un patstāvību ieguvušās sievietes, kurām darbs bija par grūtu, bet pamatā tās bija slikti audzinātas un izlutinātas, pusizglītotas dažādu slāņu sievietes, kurām primārais mērķis dzīvē bija mode, izklaide, flirts ar vīriešiem. Rakstnieka šīm sievietēm piedēvēja “bezbērnu stāvokli” (“Aspazijas sievietes”).⁴⁷⁴ Trešais modernās sievietes tips bija

⁴⁶⁶ [B. A.], Sabiedriskā tiesa par mūsaiņu sievieti, 3. lpp.; [B. A.], Sabiedriskās tiesas sākušās. In: Latvijas Kareivis, 25.11.1925., 3. lpp.

⁴⁶⁷ [B. A.], Sabiedriskās tiesas sākušās, 3. lpp.

⁴⁶⁸ [B. A.], Sabiedriskā tiesa par mūsaiņu sievieti, 4. lpp.

⁴⁶⁹ VIKTORS EGLĪTIS. Par moderno sievieti. In: Zemgales Balss, 26.11.1925., 2. lpp.

⁴⁷⁰ [B. A.], Sabiedriskā tiesa par mūsaiņu sievieti, 4. lpp.

⁴⁷¹ H. Z., Modernās sievietes tiesāšana, 2. lpp.; T. Sabiedriskā tiesa par moderno sievieti. In: Jaunā Balss, 21.12.1925., 15. lpp.

⁴⁷² [B. A.], Modernās sievietes tiesāšana. In: Aizkulises 1925, Nr. 18, 2.–3. lpp.; šeit 2. lpp.

⁴⁷³ T. Sabiedriskā tiesa par moderno sievieti, 15. lpp.

⁴⁷⁴ EGLĪTIS, Par moderno sievieti, 2. lpp.

vīrišķīgās sievietes jeb tās, kuras “pārvairojas”⁴⁷⁵ Šo sievietes tipu dēvēja arī par “sievieti–vīrieti” vai arī “vīriete”.⁴⁷⁶ Šie jēdzieni raksturoja jaunu, nenormālu sievietes tipu, kaut kas vidējs starp sievieti un vīrieti.⁴⁷⁷ Šai sieviešu kategorijai tika pieskaitītas arī akadēmiski izglītotās sievietes. V. Eglītis īpaši izcēla, ka sievietes tieši caur izglītības ceļu centās ne tikai pēc neatkarības, bet arī nostāties blakus vīrietim profesionālajā dzīvē, vai pat ieņemt viņa vietu, jo tieši vīrieša dabiskais dzīves uzdevums ir “karot par materiālās, politiskās un garīgās dzīves ārējo nodrošināšanu; pētīt dabas šķēršļus un caur izgudrojumiem tos pārvarēt; uzstādīt cilvēcības un mākslas ideālus”.⁴⁷⁸ Izglītotu sievieti kā draudu maskulinātei definēja arī Rūjienas studentu biedrības 1931. gadā sarīkotās tiesas “apsūdzētāji”. Viņi norādīja, ka “vīriete” cīnās ne tikai par tiesību vienlīdzību ar vīrieti, bet mēģina nodibināt “virskundzību” pār vīrieti.⁴⁷⁹

Sabiedriskajās tiesās izvirzītās apsūdzības, kas atspoguļo plašākas sabiedrības viedokli, uzskatāmi parāda, ka sievietes vēlme iegūt izglītību vispārēji tika uztverts kā apdraudējumus maskulinitātei un tradicionālajām dzimumu lomām. Uzskatāmi to parāda kāda anonīma autora viedoklis laikrakstā “Sējējs” 1937. gadā, skaidrojot, ka mācītai “sievietei kauns runāt par ideālu – būt mātei, viņa kā aktrise spēlē viegla sievietes lomu: tā izliekas, ka visu zina, visu pārdzīvojusi. Bravūrīgi tā grib būt vīrieša vietā, grib būt par zinātnieci, vai lektrisi; viņai arvien liekas, ka sievietei ir par maz dots, un ka visaugstākais dzīvē arvien ir grāmatas un kunga stāvoklis”.⁴⁸⁰ Studente K. Grīnberga, izvirzītās apsūdzības pret izglītootu sievieti uztvēra kā prastas vīriešu bailes no konkurences: “Tiešām kundziņiem, kas diplomus iegūst bez nopietna darba, šie diplomi drīz vien var izrādīties par nederīgiem, ja viņu ieguvējiem nebūs tiešām īstas zināšanas.”⁴⁸¹ Redzams, ka viņa precīzi spēja uztvert, ka izglītotas sievietes spējas un tiesības automātiski tika noliegtas tikai viņas dzimuma dēļ un sievieti uztvēra kā galveno draudu dabiskajām dzimumu lomām sabiedrībā: “Nedrīkst noliegt viņas spējas tikai tāpēc, ka tā ir sieviete”.⁴⁸²

3.3. Studente kā “modes sieviete”

Latvijas Universitātes studenti Rīgā, Lielajā Ģildē 1925. gada 28. novembrī sarīkoja kārtējo “tiesu” pret moderno sievieti. Pārdomas par šo improvizēto tiesas sēdi žurnālā “Nākotnes Sieviete” publicēja žurnāla redaktore, Latvju sieviešu apvienības vadītāja Emīlija

⁴⁷⁵ T., Sabiedriskā tiesa par moderno sievieti, 15. lpp.; EGLĪTIS, Par moderno sievieti, 2. lpp.;

⁴⁷⁶ H. Z., Modernās sievietes tiesāšana, 2. lpp.

⁴⁷⁷ [B. a.], Sabiedriskā tiesa par mūslaiku sievieti, 4. lpp.

⁴⁷⁸ EGLĪTIS, Par moderno sievieti, 2. lpp.

⁴⁷⁹ [B. A.], Sabiedriskā tiesa par mūslaiku sievieti, 4. lpp.

⁴⁸⁰ [B. A.]. Sievietes misija. In: Sējējs 1937, Nr. 2, 113.–116. lpp., šeit 115. lpp.

⁴⁸¹ GRĪNBERGE, Studējušā sieviete, 68. lpp.

⁴⁸² Ibidem.

Jurēvica.⁴⁸³ Kaut arī viņa neuztvēra šo pasākumu kā nopietnu diskusiju, bet kā vieglas peļņas avotu (ieeja bija par maksu), kurā vīrieši ir “ar mieru publiski mest sievietei dubļus acīs”, tomēr šāda sievietes tiesāšana norādīja uz nepieciešamību padziļināti aplūkot un izprast “modernās sievietes” jēdzienu.⁴⁸⁴ Viņa raksturoja moderno sievieti kā neatkarīgu un patstāvīgu būtni, kura izglītojas, seko jauno laiku domātāju idejām, sasniedz panākumus zinātnē, mākslā un citās nozarēs, vienlaikus ir gādīga ģimenes māte, savā uzvedībā un ārējā izskatā ir vienkārša un kopta. E. Jurēvica uzsvēra, ka sabiedrībai nepieciešams tiesāt nevis “moderno sievieti”, bet “modes sievieti”, kuras uzvedību diktē modernā laikmeta negatīvās tendences. Viņa skaidroja, ka modes sievieti raksturo – piedalīšanās izpriecās, flirts, ārišķība izskatā, kas izpaužas “krāsotās lūpās, šmiņķētos vaigos, greznos zīda apģērbos”, nepiedienīgs apģērbs, ko var raksturot kā “plīks un traks”. Modes sievieti viņa nodēvēja arī par “moderno lellīti” un “mūsu dienu modes verdzeni”.⁴⁸⁵ Arī rakstniece Irma Brača atzina, ka “par modernu aplami tiek apzīmēta sieviete, kas dzenas pakaļ modes pārmērībām”.⁴⁸⁶ Uzrunājot vīriešus, viņa skaidroja: “Kad jūs runājat par “moderno sievieti”, jūs izvēlaties no viņas viszemāko pasugu un gribat uzspiest to visas sievietības sejai kā zīmogu.”⁴⁸⁷

Var secināt, ka starpkaru Latvijā atsevišķi laikabiedri, visbiežāk tās bija pašas izglītotās un sabiedriski aktīvās sievietes, centās “modernās sievietes” tēlu nošķirt no “modes sievietes” jeb “modes dāmas” kā divus dažādus sievietes tipus. E. Jurēvicas pārdomas apliecina, ka moderno sievieti centās raksturot un izprast kā psiholoģisku būtni, bet modes sievieti kā fizisku būtni. Uz fizisko un garīgo aspektu kā simbolisku nošķirumu starp “moderno” un “modes” sievieti 1936. gadā norādīja arī K. Dāle. Viņa skaidroja, ka daļai sabiedrības “modernā sieviete” ir tā, kura “smēķē, valkā šķības cepurītes un lako sarkanus nagus”, bet citiem tāda, kura savā izglītībā un darbā “aizgājušas no vecmāmiņu ideāliem”.⁴⁸⁸ Iepriekš minēto sieviešu pārdomās atbalsojās tendences Eiropā, kur sieviešu aktīvistes centās nošķirt “moderno”, kā emancipētu sievieti, no “modes” sievieti, kā virspusēju un ārišķīgu modernā dzīvesveida fenomenu. Vācu radikālā feministe un pacifiste Lida Gustava Heimane 1930. gadā, apspriežot šo divus sieviešu tēlus Vācijā, kā atšķirību norādīja uz jautājumu vai “sieviete spēj diktēt modi, vai arī mode diktē sievieti”.⁴⁸⁹ Mode kā sievietes fiziskā tēla izpausme tika uzlūkota kā uzspiests ārišķīgums un

⁴⁸³ EMĻĪJA JURĒVICA. Tiesa par “moderno sievieti”. In: Nākotnes Sieviete 1925, Nr. 12. 190.–191. lpp.

⁴⁸⁴ JURĒVICA, Tiesa par “moderno sievieti”, 190. lpp.

⁴⁸⁵ Ibidem, 190.–191. lpp.

⁴⁸⁶ IRMA BRAČA. Modernā sieviete un dzimstības jautājums Latvijā. Pārrunās kārtībā. (Beigas). In: Latvijas Sargs, 10.02.1927., 5.–6. lpp., šeit 5. lpp.

⁴⁸⁷ Ibidem.

⁴⁸⁸ DĀLE, Ko Karola Dāle domā par moderno sievieti, 11. lpp.

⁴⁸⁹ RÜDIGER GRAF. Anticipating the Future in the Present: “New Women” and Other Beings of the Future in Weimar Germany. In: Central European History 2009, No. 4, pp. 647–673, here p. 665.

tika pretnostatīta sievietes “dabiskumam” fiziskajā izskatā, ar ko saistīja sievietes īsto sievišķību.

Mēģinājumi nošķirt moderno sievieti no modes dāmas kā divus atsevišķus sieviešu reprezentācijas tēlus redzami arī historiogrāfijā. Amerikāņu vēsturniece Tamija Proktora norāda, ka pēc Pirmā Pasaules kara “moderno sievieti” reprezentēja divi sieviešu tēli. Pirmkārt, tā bija jauna, neprecēta, izglītota sieviete, kura savā dzīvesveidā un ārējā izskatā bija vienkārša, bet aktīvi darbojās publiskajā dzīvē. Otrkārt, tā bija jauna, neprecēta piedzīvojumu meklētāja, kuras uzvedība tika raksturota kā maskulīna un vieglprātīga – viņa smēķēja cigaretes, dzēra alkoholu, flirtēja ar vīriešiem un gērbās izaicinoši.⁴⁹⁰ Arī dāņu vēsturniece Birgite Solanda, analizējot izmaiņas sievietes tēla reprezentācijā starpkaru Dānijā, atsevišķi izdala “modes sievietes” tipu, ko identificē tieši ar gados jaunajām sievietēm, kuras savu pilngadību sasniedza 1910.–1920. gados. Šāda tipa sieviete bija rezultāts kultūras, sociālo un paaudžu konfliktam pēc Pirmā pasaules kara, kad būtiski mainījās izpratne par sievietes un vīrieša identitāti un seksuālajām normām. Galvenais, kas raksturoja “modes sievieti” un atšķīra viņu no iepriekšējās paaudzes sievietēm, bija fiziskais un psiholoģiskais. Jaunu sievieti raksturoja aktīvs, enerģisks ķermenis (kas tika ietērps modīgā apģērbā un ar sportu tika uzturēts fiziskā), savukārt uzvedībā viņai bija raksturīga vēlme izklaidēties, būt sabiedrībā, entuziasms, flirts ar pretējo dzimumu, seksuālā brīvība.⁴⁹¹ Argentīniešu vēsturniece Cecīlija Tosuniana “modes sievieti” uzlūko kā vienu no modernās sievietes tipiem, kas bija masu patērētāju kultūras produkts un kuru raksturoja noteikts izskats, uzvedība un attieksme – kosmopolītisks stils, slaidas ķermeņa formas, kosmētika, īsi apgriezti mati, brīvas drēbes, izaicinoša ķermeņa pozas, neprecētas sievietes statuss, vēlme izklaidēties, utt.⁴⁹² Arī seksualitātes vēsturniece Laura Doana norāda uz duālo “modernās sievietes” izpratni – daļa sabiedrības šo jauno sievietes tipu uztvēra kā apdraudējumu tradicionālajām dzimšu normām, bet daļa sabiedrības “moderno sievieti” uztvēra kā modes tendenci, tā identificējot “modes sievieti”.⁴⁹³ Modernās sievietes duālo būtību atzina arī laikabiedri, kuri no vienas puses uztvēra moderno sievieti kā seksuālās, ekonomiskās un politiskās emancipācijas iemiesotāju, no otras puses viņi atzina iespēju, ka “modernā sieviete” ir tikai modes tēls, pēckara jaunās patērētāju kultūras tukšs produkts.⁴⁹⁴ Kopumā gan “modernā sieviete”, gan “modes sieviete” personificēja modernitāti un modernu/mūsdienu dzīves veidu, kas izraisīja sabiedrības reakciju un noteiktu sabiedrības grupu.

⁴⁹⁰ TAMMY M. PROCTOR. Women, Popular Culture and Leisure. In: DEBORAH SIMONTON (Ed.). The Routledge History of Women in Europe Since 1700. London, New York 2006, pp. 299–340, here pp. 326.–327.

⁴⁹¹ SOLAND, *Becoming Modern*, pp. 47–48.

⁴⁹² TOSSOUNIAN, *La Joven Moderna*, p. 2–5.

⁴⁹³ LUCY BLAND. *Modern Women on Trial: Sexual Transgression in the Age of the Flapper*. Manchester 2013, p. 3.

⁴⁹⁴ WEINBAUM, *The Modern Girl Around the World*, pp. 1–2.

Studēšana kā modes tendence. Simboliski, ka jau tūlīt pēc LU dibināšanas laikabiedri pievērsa uzmanību tieši studentēm kā “modes sievietes” tēla iemiesotājām. Šādu viedokli objektīvi noteica paaudžu konflikts (studējošās sievietes bija gados jaunas un pēckara paaudze), kuras pamatā bija kultūras mainība. M. Kovaļevska atmiņās par paaudžu konfliktu raksta: “Jūs, vecie, esat pilni aizspriedumu, kā sastinguši, un tas ir tas pats, kas pēcnāves maskas nolējums. Mēs, jaunie, tādi nebūsim.”⁴⁹⁵ Longīns Ausējs sieviešu klātbūtni publiskajā sfērā, tai skaitā sieviešu klātbūtni augstskolās, raksturoja kā “kara laika psihes produktu”, savukārt pēckara sieviešu uzvedības paradumu maiņu – “dzeršana, smēķēšana, ģērbšanās” uztvēra kā “nevēlamas kara laika sekas”.⁴⁹⁶ Redzams, ka modernismu un modi sabiedrība izprata ne tikai caur noteiktām uzvedības normām, tendencēm apģērbā un ārējā izskatā, bet arī caur noteiktām nodarbošanās jomām. Sieviešu tieksme studēt tika uztverta kā modernajam laikmetam un kultūrai raksturīga tendence, ko publiskajā telpā visbiežāk raksturoja kā “modes lietu”.⁴⁹⁷

Sieviešu lielais skaits un īpatsvars LU tika raksturota kā sieviešu “studēšanas sērgu”.⁴⁹⁸ Reaģējot uz sabiedrības pastiprināto uzmanību par studējošo sastāvu pēc dzimuma un studentēm kā jaunu sievietes fenomenu, publiskajā telpā jau 20. gadu vidū bija vērojami studenšu tipizācijas mēģinājumi, lai saprastu, kas bija tās sievietes, kuras tik ļoti tiecās studēt un kāds bija viņu studiju mērķis. Noteicošo viedokli centās virzīt pašas sievietes – studentes. Studenšu savienības “Varavīksne” sarīkotā diskusiju vakarā par latviešu studenti 1925. gadā referēja pašas studentes un izdalīja piecus studējošo sieviešu tipus. Kā pirmo izdalīja “ideālo” tipu – studentes, kuras tiecās pēc augstākās izglītības zināšanu dēļ. Otrais studenšu tips bija “reālais” – tās, kuras tiecās pēc izglītības kā materiālā stāvokļa uzlabošanas līdzekli. Trešais studenšu tips bija tās, kuras centās apvienot abus iepriekšminētos mērķus. Ceturtais studenšu tips bija “meklētāju” tips, kurām nebija noteikta mērķa. Savukārt, kā piekto izdalīja “modes” studentes tipu, kuras studēja modes pēc.⁴⁹⁹ Iztirzājot piekto studentes tipu – modes studenti, pasākuma dalībnieki definēja ne tikai šī tipa sieviešu studēšanas iemeslu – bezmērķīga sekošana modei, bet arī raksturoja modes studentei tipisku uzvedību, kas iekļāva ārišķīgumu, “skaļumu un bramanību, vēršot sabiedrības uzmanību uz sevi”, kaitīgus ieradumus – “alkohols, smēķēšana, izpriecās, baudas”.⁵⁰⁰ Inženierzinātņu students un laikraksta “Students” veidotājs

⁴⁹⁵ MARGARITA KOVAĻEVSKA. Deviņpadsimt. [Vesterosa] 1973, 29. lpp.

⁴⁹⁶ SINUS, Modernās sievietes traģēdija, 6. lpp.

⁴⁹⁷ E. R. Vienlīdzība. In: Students, 08.05.1925. 3. lpp.

⁴⁹⁸ Aprakstot LU dibināšanu, dziedātājs Mariss Vētra norāda, ka “Rīgā pamodās studēšanas psihoze”. Viņš gan atsevišķi nenodala sievietes un vīriešus studentus, un studēšanas psihozi piedēvē abiem dzimumiem, rakstot: “Katrs, kas jutās jauns, studēja. Studēja arī jo daudzi, kas gribēja būt jauni. Latvijas Universitātē saplūda mazi ierēdnīši, lieli ierēdņi, viņu direktori un mašīnrakstītājas, armijas virsnieki, kara pavāri, feldšeri un dižkareivji, redaktori, burtliči, dzejnieki un rakstnieki. [...] Mums bija sava augstskola! Kauns bija jaunam būt un – nestudēt.” Sk. E. R. Vienlīdzība. In: Students, 08.05.1925. 3. lpp.; MARISS VĒTRA. Rīga toreiz: atmiņas. [Bruklina] 1955, 45. lpp.

⁴⁹⁹ E. T., Par latvju studenti, 9. lpp.

⁵⁰⁰ J. ST. Par latvju studenti (Beigas). In: Students, 22.10.1925. 3. lpp.

Kārlis Upesleja par šī tipa studenti reflektēja kā par sievieti, kurai vairāk rūp “ārējs lepnums, viegla dzīve, vaigu, acu un lūpu krāsošana nekā sevis sagatavošana tiešam uzdevumam, ģimenes un sabiedriskai dzīvei”.⁵⁰¹ Modes studente kopumā tika vainotas tajā, kāpēc sabiedrībai bija negatīva attieksme pret sievietes centieniem iegūt augstāko izglītību.

Diskutējot par modes studenti un atzīdami sievietes izcīnītās tiesības iegūt izglītību, viedokļu līderi tomēr norādīja, ka pēc augstākās izglītības būtu jācenšas tikai apdāvinātākajām un tām, kuras izprata akadēmiskās izglītības nozīmi sievietes dzīvē. Privātdocente A. Karlsone, balstoties uz personīgo pieredzi un novērojumiem LU, uzsvēra, ka studēt vajadzētu tikai tām sievietēm, kuras “jūt sevī spējas un tieksmes zinātniskam darbam”. Viņa norādīja: “Tagad daudzi studēšanu ieskata par nepieciešamu modes lietu un neapdomā, ka studijas prasa lielu pašaieliedziību”.⁵⁰² Līdzīgi sprieda Lauksaimniecības fakultātes privātdocente D. Talce-Niedra, kura bija novērojusi, ka sievietēm studēšana nereti izvērtās par “modes lietu”.⁵⁰³ Laikabiedri uzskatīja, ka daļa sieviešu (un ne tikai) augstskolu uzlūkoja nevis primāri kā izglītības iegūšanas vietu, bet kā vidi, kur jauni cilvēki, tikuši prom no vecāku aizbildniecības, iepazīnās, veidoja savstarpējās attiecības un izklaidējās. D. Talce-Niedra skaidroja, ka sievietes un vīrieši studijas uztvēra kā iespēju, lai “tiktu jautrā sabiedrībā un izklaidētos”.⁵⁰⁴ Arī rakstniece Anna Rūmane-Ķeniņa lielo studenšu skaitu izprata kā sieviešu bezmērķīgu “traukšanos” uz augstskolu, bet rezultāts tam ir nesaprašana kā iegūtās zināšanas praktiski pielietot, lai “mūsu mazā tauta augtu garīgi liela”.⁵⁰⁵ Savukārt Medicīnas fakultātes privātdocente Lūcija Jēruma-Krastiņa, kura bija studējusi LU, nelietoja jēdzienu “mode”, tomēr studēšanu uzlūkoja kā nepārdomātu sieviešu lēmumu. Viņa skaidroja: “Zinātnes ceļš ir grūts, man ļoti gribētos brīdināt tās sievietes, kas uz zinātņi no tālienes raugās kā uz vieglu lietu. [...] zinātniskais darbs prasa no sievietes ļoti lielu uzupurēšanos, labākie dzīves gadi, jaunība un pat veselība tai jāziedo. Tad labāk palikt ģimenē, jo būtībā arī ģimenes uzdevumi ir lieli un svarīgi, sevišķi priekš mūsu nelielās tautas. Nereti iznāk, ka sievietes pamet ģimenes dzīvi, piegriežas it kā zinātnes un mākslas ideālu meklēšanai, bet atpalek pusceļā, kas tad viņā rada rūgtumu un neapmierinātību ar dzīvi”.⁵⁰⁶

Rīgas pilsētas jaunatnes pētīšanas institūta arodizvēles padomdotuves vadītāja Elvīra Puriņa 30. gadu vidū kritizēja, ka pēdējos gados nostiprinājusies uzskats, ka augstskolas izglītība ir galvenais, kas nodrošina nākotni. Lai arī šo apgalvojumu viņa attiecināja uz jaunatni kopumā, tomēr īpaši uzmanību viņa velta jaunajām sievietēm, kuras “iedomājušās”, ka

⁵⁰¹ UPESLEJA, Kurp ejat latvju sievietes?, 2. lpp.

⁵⁰² [B. A.], Sieviete zinātnes darbā, 11. lpp.

⁵⁰³ DEISONS, Privātdocentes Dagmāras Talces darbs, 4. lpp.

⁵⁰⁴ Ibidem.

⁵⁰⁵ M. A. Studenšu apvienības “Varavīksnes” priekšlasījums. In: Students, 30.11.1923., 3. lpp.

⁵⁰⁶ DEISONS, Mūsu jaunās zinātnieces, 4.–5. lpp.

augstskola nodrošinās viņām “smalkus darbus” un viņu eksistenci, bet iesāktās studijas visai drīz pārtrauc, jo saprot, ka akadēmiskā izglītība ir velti pazaudēts laiks.⁵⁰⁷ Valodniece Daina Zemzare 1929. gadā sāka studijas LU Filoloģijas un filozofijas fakultātē, bet gadu iepriekš viņa bija attiecīgās fakultātes brīvklaušītāja. Pārdomas par brīvklaušītāja un studenta statusu viņa uzticēja savai dienasgrāmatai, ko iesāka rakstīt 1929. gada janvārī. D. Zemzare bija pārliecināta, ka visi apkārtējie domāja, ka viņa kļuva par brīvklaušītāju, jo bija vai nu izkritusi LU iestājeskāmenos vai arī nav beigusi vidusskolu. Tas raksturoja nostiprinājušos pārliecību, ka studēšana bija raksturīga un nepieciešama laikmeta tendence. Būdam brīvklaušītāja, D. Zemzares uztvēra sevi, ka viņa nav “ne šī, ne tā”. Būdam brīvklaušītāja viņa bija it kā nošķirta no lielās dzīves un piederības sajūtas, ko simbolizēja studijas un studenta statuss.⁵⁰⁸ Jāatzīst, ka jau 30. gados studēšanu kā nevēlamu modes tendenci piedēvēja ne tikai sievietēm, bet arī vīriešiem. Viedokļu līderi apgalvoja, ka studēšana augstskolā vairs nav mērķtiecīga jaunatnes tiešanās pēc sevis pilnveidošanas un pēc izglītības, ko pielietot praktiskā darbā. Izglītības mērķis vairs nav kļūšana par augsta līmeņa speciālistu. Daļa sabiedrības atzina, ka radies iespaids, ka daudzi studē pašas studēšanas dēļ, neizvērtējot intereses. Studenta stāvoklis savukārt piešķīra jaunajiem cilvēkiem zināmu statusu sabiedrībā.⁵⁰⁹

Studente un modernitāte ārējā veidolā. Primāri modernitāti tomēr uztvēra caur sievietes ārējo fizisko un vizuālo izskatu – apģērbu un apaviem, matu griezumam un sakārtojumu, kosmētiku, ķermeņa pozām. Sieviete kā fiziski vājāku un arī intelektuāli mazvērtīgāku dzimumu uzlūkoja arī kā uzņēmīgāku pret dažādām laikmeta kultūras pārmaiņām. Kāds anonīms laikraksta “Students” autors 1926. gadā skaidroja, ka tieši sievietes ir visjutīgākās un uzņēmīgākās pret dažādām modes tendencēm. Viņa ieskatos gan mode nav vispārēji negatīva parādība, piemēram, raksta autors pozitīvi uzlūko moderno apģērbu, kas ar savu vieglumu ļauj sievietēm piemēroties laikmeta straujajam tempam. Tomēr mode kā negatīva parādība izpaužas pārspīlētā kosmētikas lietošanā, kas plaši izplatīta arī studenšu vidū. Šo fenomenu viņš nodēvē par “pseudomernismu”, kā galvenie atribūti ir “smiņķis un pūderis”.⁵¹⁰ K. Upesleja uzskatīja, ka sekošana modei un pārspīlētas rūpes par savu ārējo izskatu ir viens no iemesliem kāpēc sieviete vispārēji nespēj sevi parādīt kā aktīvu sabiedrības locekli, kā arī konkrēti – studente ir ļoti vāja LU sabiedriskajā dzīvē.⁵¹¹ Viņš modei piedēvē tādus apzīmējumus kā “mākslīgums”,

⁵⁰⁷ PURIŅA, Sieviešu arodi, 3. lpp.; ELVĪRA PURIŅA. Vīriešu arodi. Rīga 1935, 3. lpp.; [B. A.]. Mūsu sievietes darbs un aroda izvēle. In: Zeltene 1930, Nr. 20, 17.–18. lpp., šeit 18. lpp.

⁵⁰⁸ Dainas Zemzares dienasgrāmata 1929–1948: Zintas Zemzares noraksts. LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, RX 143, Nr. 431, 2. lpp.

⁵⁰⁹ K. MĪLGRĀVIS. Pagaidu skolotāji. In: Brīvā Zeme, 22.06.1938., 5. lpp.

⁵¹⁰ [B. A.]. Latvju studente modernās sievietes lomā. In: Students, 04.03.1926., 2. lpp.

⁵¹¹ UPESLEJA, Kurp ejat latvju sievietes?, 2. lpp.

“viltojums”, “neīsts”.⁵¹² Ar valodas palīdzību mode kā kaut kas mākslīgs tika pretstatīts dabiskumam, ar kuru asociēja īsto sievietes feminitāti.

Raksturīgi, ka modes izpausmes studentes ārējā izskatā mēdza uztraukt vairāk tieši vīriešus. Savukārt sieviešu pārdomas par šo parādību pamatā bija reakcija uz vīriešu paustajiem viedokļiem. Piemēram, kāda anonīma lasītāja, kura sevi dēvēja par “Ksantipi”, dalījās ar savām pārdomām laikrakstā “Students” publicētajā jautājumā un atbilžu sērijā, kurā laikraksta redakcija aicināja diskutēt par latvju studentes tipu un moderno sievieti. Viņa modes izpausmes sievieti, jo īpaši studenšu ārējā izskatā, centās izskaidrot nevis no morālā aspekta, bet no praktiskā viedokļa – “modernās sievietes nogrieztiem matiem un krāsotām lūpām ir jāmeklē dziļāki iemesli nekā to parasti dara”.⁵¹³ Viņa uzskatīja, strādājošai sievietei, kurai turklāt nākas uzņemties arī mājsaimniecības aprūpi, praktiski vairs nav laika pīt savus garos matus, savukārt intensīvā dzīvesveida dēļ viņu lūpām nozūd dabīgais sārtums, ko iespējams uzlabot ar lūpu krāsu.⁵¹⁴

“Modes studente” kā vīra meklētāja. Kā noteikta “modes studentes” tipa uzvedības iezīme tika uzlūkota “vīra meklēšana”. Daļa sabiedrības uzskatīja, ka mūslaiku sievietei bija jābūt ne tikai mātei un mājas kopējai, bet arī “garīgā darba biedrenei un interesantai koķetei–mīļākai”.⁵¹⁵ Laikabiedri modes sievietei pārmeta vēlmi būt tikai sievai koķetei un sievai – mīļākai, asociējami to ar sieviešu morālo pagrimumu. Viens no nemainīgākajiem laikabiedru nosodījumiem izglītojamajām sievietēm bija izvairīšanās no ģimenes dzīves veidošana – laulībām, bērnu dzemdēšanas un audzināšanas. Tomēr laikabiedrus neapmierināja arī it kā studenšu mērķtiecīgie centieni izmantot augtskolu kā iepazīšanās vidi. Sieviešu tieksmi studēt interpretēja un nosodīja kā merkantilu vēlēšanos atrast sev dzīvesbiedru – sievietes dzīves ekonomisko nodrošinātāju, kuru tai skaitā raksturo atturēšanās no bērnu laišanas pasaulē. Kāds laikabiedrs pārmeta izglītojamajām sievietēm, ka šādās merkantilās laulībās sievietes bērnu cenšas aizstāt ar klēpju sunīšiem, runčiem un kanārijputniņiem.⁵¹⁶ Zviedru vēsturniece Lina Karla studentes kā vīra meklētājas reprezentāciju raksturo kā vienu no noturīgākajiem izglītotas sievietes tēliem visā starpkaru Eiropā.⁵¹⁷

Pārdomājot kā laika gaitā mainījušies jauno sieviešu tikumi un ideāli, kāds laikabiedrs secināja, ka agrāk sievietes ideāls bija ģimenes dzīve, kuru raksturoja trīs K – “Küche, Kinder und Kirche” (virtuve, bērni, baznīca), bet tagadnes sievietes ideāls izsakāms caur citiem trim K

⁵¹² UPESLEJA, Kurp ejat latvju sievietes?, 2. lpp.

⁵¹³ [B. A.], Jaunatnes problēmas, 4. lpp.

⁵¹⁴ Ibidem.

⁵¹⁵ [B. A.], Lietas par kurām nerunā. In: Jaunākās Ziņas, 20.11.1925., 4. lpp.

⁵¹⁶ DZELZCEĻNIEKS. Dzīves mērķis – saskaņīga laulība. In: Atbalss 1940, Nr. 1, 103.–105. lpp., šeit 104. lpp.

⁵¹⁷ CARLS, Vāp eller nucka?, s. 75.

– “kleita”, “kosmētika”, un “kavalieris”.⁵¹⁸ Balstoties uz personīgiem novērojumiem, līdzīgās domās bija arī daļa studējošie. Kāds vārdā nenosaukts LU students secināja, ka sievietes galvenais mērķis, iestājoties augstskolā, nebija izglītības turpināšana, bet uzdzīve un vīra meklēšana, un “greznojas” viņa, lai “vīrietis viņu pielūgtu kā zelta teļu”.⁵¹⁹ Profesors Kārlis Balodis, daloties ar savām pārdomām par studentēm, atzina, 1925. gadā ka studējošās sievietes nav attaisnojušas viņām piešķirtās augstākās izglītības tiesības, jo vairākums studē nevis diploma, bet vīra iegūšanai.⁵²⁰ Ar savām pārdomām par studentēm un ģimenes dzīves veidošanu laikrakstā “Students” 1928. gadā dalījās kāds Fricis Juniņš. Studējošo savstarpējās attiecības viņš raksturoja ar “ļauriem tikumiem” – glaimiem, mīlināšanos, flirtu, asprātību dzīšanu, bet studenti viņš nodēvē par “meža putnu, uz kuru katrs pēc patikas var iet uz medībām”.⁵²¹

Lai arī starpkaru periodā karikatūrās ievērojami vairāk attēloja tieši studentus vai korporantus nevis studentes, humoristiski satīrisko žurnālu uzmanības lokā nonāca arī noteiktas studenšu uzvedības un rakstura izpausmes.⁵²² Karikatūrās primāri izsmēja studentes kā vieglas uzvedības sievietes un studentes – vīra meklētājas (skat. 5., 6., 7. pielikumu). Par studentēm – vīra meklētājām savās atmiņās ironizējusi arī literatūrkritiķe Valentīna Lasmane. Viņa atzina, ka studēšana tiešām bija modes lieta un iestāties universitātē centās visi, neskatoties uz interesēm un dotībām. Pati V. Lasmane izvēlējās studēt baltu filoloģiju tikai studēšanas pēc, sekojot skolas laika draudzenēm (“un tad es nolēmu kā aita iet viņām līdzī studēt baltu filoloģiju”) un bez acīmredzamas intereses par filoloģiju.⁵²³ Viņa uzskatīja, ka ļoti daudz meiteņu, kuras vispār nezināja, ko lai dzīvē pēc vidējās izglītības iegūšanas dara, gāja studēt filologos. Vienlaikus filoloģijas studijas varēja izvēlēties arī tādēļ, lai apprecētos. Filoloģijas nodaļas, kur studējošo vairākumu veidoja sievietes, telpas atradās līdzās Teoloģijas fakultātes telpām, kur studenti pamatā bija vīrieši. V. Lasmane rezumēja: “Saimnieka dēls, korporelis, teologs un mācītāja kundze no filologiem – tas likās labākais, kas var būt.”⁵²⁴

3.4. Izglītota sieviete kā intelektuāle

Starpkaru periodā sabiedrība Latvijas Universitāti uzlūkoja ne tikai kā institucionālo vidi, kur tika radītas akadēmiskās zināšanas un idejas, bet arī kā intelektuālo vidi, kur tika izaudzināta

⁵¹⁸ Dāvja Dauvarta dienasgrāmata. Latviešu folkloras krātuve, Ak 145, 33.–34. lpp.

⁵¹⁹ [B. A.], Sabiedriskā tiesa par mūsaiķu sievieti, 5. lpp.

⁵²⁰ J. ST., Par latvju studenti, 3. lpp.

⁵²¹ FRICIS JUNIŅŠ. Studējošo ļaulības. In: Students, 23.11.1928., 4. lpp.

⁵²² INESE INDRIČĀNE. Studenti Latvijas humoristiski satīrisko žurnālu karikatūrās, 1919–1925. In: Universitas 2004, Nr. 86, 10.–12. lpp., šeit 11. lpp.

⁵²³ V. Lasmane sapņojusi par aktrises karjeru, pret ko stingri iebilda tēvs. Kā alternatīvu aktrises karjerai viņa izvēlējusies medicīnas studijas, ko neuzsāka vāļās veselības dēļ. Sk.: LASMANE, Nakts jau nav tikai gulēšanai, 72.–73. lpp.

⁵²⁴ Ibidem, 80–81. lpp.

Latvijas inteliģence.⁵²⁵ Tādējādi studenti kļuva par simbolu labākai nākotnei un ar akadēmiski izglītotajiem sabiedrība saistīja pamatotas cerības, ka viņu zināšanas un ideāli ietekmēs valsts attīstību.⁵²⁶ Pilnvērtīgas tiesības uz augstāko izglītību noteica arī sieviešu iekļaušanos akadēmiski izglītotā sabiedrībā, kā arī akcentēja akadēmiski izglīto to sieviešu lomu plašākas sieviešu inteliģences veidošanā. Ievērojama studējošo sieviešu un absolvenšu skaits un viņu klātbūtne dažādās profesionālās un zinātņu nozarēs noteica sabiedrības pārdomas par izglīto tu sievieti kā intelektuāli. Sieviete intelektuāli reprezentēja gan akadēmiski izglīto tās sievietes kopumā, gan dažādu profesionālo jomu pārstāves, visredzamāk tieši sieviete zinātniece. Laikabiedri regulāri presē tika iepazīstināti ar zinātnieču personībām un sasniegumiem Latvijā, kā arī ārvalstīs, īpaši apliecinot sieviešu līdztiesību un profesionālos panākumus pēc neatkarīgas valsts izveides.⁵²⁷ Kā īpaša rubrika periodiskajā presē, visredzamāk sievietēm veltītajos žurnālos, parādījās sadaļa par sievietēm zinātniecēm, kuru dzīvesstāsti un zinātniskie sasniegumi kalpoja lasītajām par paraugu.⁵²⁸

Tomēr ievērojama daļa diskusijas par izglīto tu sievieti kā intelektuāli bija veltītas pārdomām par sievietes intelektuālo kapacitāti. Diskusijas pamatā koncentrējas ap divām centrālajām tēmām – vai sieviete ir vīrietim garīgi līdzvērtīga būtne un sievietes specifiskā, no vīrieša atšķirīgā, psiholoģiski intelektuālā attīstība. Idejas par sievieti kā intelektuāli mazvērtīgāku būtni, kā arī idejas par sievietes īpatnējo, emocionālo intelektualitāti plaši dominēja arī starpkaru Latvijas polemikā par sievietes intelektualitāti. Turpinot 19. gs. darvinistu tradīcijas, sievieti joprojām uzlūkojot kā vīrietim intelektuāli nelīdzvērtīgu būtni. Piemēram, publicists Roberts Deisons, atsaucoties uz dažādu psihologu atziņām, kā arī anatomu pētījumiem (galvaskausu tehniskie mērījumi, smadzeņu tilpuma mērīšana) 30. gados secināja, ka sievietes intelektuālā ziņā nav līdzvērtīga vīrietim.⁵²⁹ Pretēju viedokli atspoguļoja rakstniece

⁵²⁵ Sociologs Valters Rigge norāda, ka Eiropas universitātes jau kopš 18. gadsimta tika uzlūktas kā intelektuālās institūcijas, kurā izkopa un metodiski tika pētītas intelektuālās zināšanu disciplīnas un kurā tika Eiropas veidota akadēmiskā elite. Sk.: ANDERSON, *European Universities*, p. 2.

⁵²⁶ GUNTIS VĀVERIS. Studentu atturības organizācijas kā jaunu tradīciju ieviesējs Latvijas Universitātē 20. gadsimta 20.–30. gados. In: *Latvijas Universitātes Žurnāls. Vēsture 2017*, Nr. 3, 39.–58. lpp., šeit 45. lpp.

⁵²⁷ KLIENE, Sieviete jaunās dzīves krustceļos, 78. lpp.; JĒGERE-FREIMANE, Ko sieviete Latvijai devusi 20 gados, 2. lpp.; EMĪLIJA JURĒVITCA. Sieviete nākotnē. In: *Nākotnes Sieviete 1926*, Nr. 7, 99.–100. lpp.; AUSTRA CIELĒNA. Zenta Mauriņa – pirmā literatūras doktore. In: *Sievietes Pasaule 1938*, Nr. 4, 3. lpp.; LIDIJA AUZANE. Zenta Mauriņa – pirmā literatūras doktore Latvijā. In: *Zeltene 1938*, Nr. 5, 3.–4. lpp.; [B. A.]. Pirmā sieviete – mūsu universitātes medicīnas doktors. In: *Jaunākās Ziņas*, 21.12.1934., 10. lpp.; DEISONS, Mūsu jaunās zinātnieces, 7.–8. lpp.; R. DEISONS. Mūsu jaunās zinātnieces. Dr. med. Marta Vīgante. In: *Zeltene 1936*, Nr. 6, 2.–4. lpp.; [B. A.]. Jaunās latvju zinātnieces Dr. phil. M. Paļevič-Bites ievērojama darbs. In: *Jaunā Nedēļa 1927*, Nr. 46, 6. lpp.

⁵²⁸ Mediju pētniece Klinta Ločmele, analizējot nozīmīgākā sieviešu žurnāla “Zeltene” saturu 20. – 30. gados, atzīst laikraksta saturs no vienas puses bija veltīts ievērojamu sieviešu – sabiedrisko darbinieču, zinātnieču – sasniegumiem publiskajā sfērā, tomēr galvenais uzsvars tomēr bija likts uz sievietes kā mātes un ģimenes pavarda turētājas, kuras mērķis nav iegūt labu izglītību un veidot profesionālo karjeru, konstrukciju. Citu sieviešu auditorijai veltītie žurnāli vēstījuma ziņā bija līdzīgi un tajos iekļautais saturs pauda to kādai jābūt “atbilstošai sievietei”, kas viņa var būt un ar koviņa var nodarboties. Sk.: LOČMELE, *Žurnāls “Zeltene”*, 176. lpp.

⁵²⁹ R. DEISONS. Sievietes dvēsele. Turpinājums. In: *Zeltene 1931*, Nr. 12, 3.–5. lpp., šeit 4. lpp.; R. DEISONS. Sievietes prāta dzīve. In: *Zeltene 1931*, Nr. 18, 2.–3. lpp.

Elija Kliene. Viņa uzsvēra, ka mūsdienu zinātnieki nākuši pie atziņas, ka sieviete garīgi ir līdzvērtīga vīrietim. Vienlaikus E. Kliene, psihologi un citi viedokļu līderi atzina, ka sieviešu inteliģences izpausmes ir būtiski atšķirīgas no vīriešu.⁵³⁰

Kopumā gan starpkaru periodā absolūti dominēja teorija par sievietes atšķirīgo emocionāli garīgo attīstību, īpatnējo prātu un pasaules uztveri. Pedagoģe un LU Psiholoģijas katedras asistente Milda Liepiņa, kura pati sevi pieskaitīja pie intelektuālā darba veicējiem, uzsvēra, ka sievietes psiholoģiskās attīstības pamatā ir emocijas un jūtas, kā rezultātā sievietes intelektu raksturo emocionalitāte un intuīcija.⁵³¹ Pārlicība, ka sievieti raksturo jūtu pasaule, ko dēvēja par “sirds loģiku”⁵³² vai īpašu “sievietes loģiku”⁵³³ bija arguments, ko laikabiedri 20. un 30. gados izmantoja, apgalvojot, ka “morālā ziņā sieviete ir pārāka”⁵³⁴, un tā pamatā esot mātes instinkts un “sugas uzglabāšanas dzīva”.⁵³⁵ Filozofs Teodors Celms 20. gadu vidū lekcijās par sieviešu psiholoģiju atzina, ka sieviete intelektuālā ziņā caurmērā ir zemāk attīstīta nekā vīrietis. Viņš pārstāvēja ideju, kas tika noformulēta 19. gs. beigās, ka sievietes visā cilvēces vēstures gaitā ir dzīvojušas tā, ka viņu garīgā attīstība bijusi ierobežota. Respektīvi, zinātnieki un ārsti apgalvoja, ka sievietes prāts veidojies fiziski un intelektuāli spēcīgāko vīriešu apspiestības ietekmē.⁵³⁶ T. Celms uzskatīja, ka sievietes intelekts un domāšana attīstījusies “zem vīriešu virskundzības, vadības un kārtības”. Vienlaikus viņš skaidroja – apstākļos, kad sievietes intelekts bija apspiests, lai attīstītos racionālas, abstraktas un zinātniskas domāšanas virzienā, sievietes prāts progresēja kā intelektuālā emocionalitāte, altruisms, radošā domāšana.⁵³⁷ Šo īpašību dēļ T. Celms secināja, ka “sieviete ir cēlākas dabas nekā vīrietis” un morāli spējīga un atbildīga par savu dabisko mātes uzdevumu pildīšanu.⁵³⁸

Šādi izteikumi atspoguļoja pārlicību sabiedrībā, ka sieviete ir morāli pārāka par vīrieti un ka šis pārākums uzliek viņai arī pienākumu attiecīgi uzvesties. Apgalvojot, ka sieviete ir morāli pārāka, nozīmēja sociāli kontrolēt viņas uzvedību atbilstoši sabiedrības priekšstatam par tikumīgu sievieti, kuru reprezentēja sieviete – māte.⁵³⁹ Izteikumi par sievietes morālo pārākumu un īpatnējo intelektualitāti, kas izpaudās kā emocionalitāte un intuīcija, nozīmēja pateikt un pamatot, kāda tieši izglītība un nodarbošanās jomas sievietēm ir vispiemērotākās. Laikabiedri aktīvi turpināja popularizēt uzskatu, ka sievietei nav raksturīga racionāla un analītiska

⁵³⁰ KLIENE, Sieviete jaunās dzīves krustceļos, 78. lpp.

⁵³¹ M. LIEPIŅA. Sieviete un intelektuālais darbs. In: Students, 03.05.1929., 1. lpp.

⁵³² EMĪLIJA JURĒVICA. Sieviete un valsts. In: Nākotnes Sieviete 1928, Nr. 5, 67.–68. lpp., šeit 67. lpp.

⁵³³ DIEVKOCIŅŠ, Dr. phil. T. Celma “Sieviešu psiholoģija”, 92. lpp.

⁵³⁴ LIEPIŅA, Sieviete un intelektuālais darbs, 1. lpp.

⁵³⁵ EV. G. Modernās sievietes psiholoģija. In: Kurzemes Vārds, 19.04.1929., 3. lpp.

⁵³⁶ ROWOLD, The Educated Woman, p. 29.

⁵³⁷ DIEVKOCIŅŠ, Dr. phil. T. Celma “Sieviešu psiholoģija”, 91.–93. lpp.

⁵³⁸ [B. A.]. Sieviešu psiholoģija. In: Kurzemes Vārds, 22.01.1925., 4. lpp.

⁵³⁹ LIPŠA, Seksualitāte un sociālā kontrole, 187. lpp.

domāšana, viņa nav spējīga patstāvīgi attīstīt idejas un zinātniskas atziņas, tādējādi sievietei nav piemērotas eksaktās, bet humanitārās zinātnes. M. Liepiņa uzsvēra, ka “vīrietis interesējas par lietu, sieviete – par dzīvu cilvēku”, sieviete “vadās savā darbā vairāk no intuīcijas, tāpēc tā nemīl analīzi”, “abstrakta analīze tai izsauc žāvas”, bet “zinātne nevar pastāvēt bez analīzes”.⁵⁴⁰ Viņa skaidroja, ka sievietei ir jāizvēlas tāda izglītība un arods, kas saskan ar viņas intelekta galveno rakstura iezīmi – “jūtu dzīvi”, tie ir arodi, kas prasa “gādību, pašizliedzību un citas mātes īpašības” – žēlsirdīgās māšas, slimnieku kopējas, skolotājas, pārdevējas, ārstes, mākslas arodi, agronomija. Kā sievietes intelektam un garam nepiemērotus arodus, M. Liepiņa uzskaitīja tehniskos arodus – mehānika, tehnoloģijas, būvniecība, arhitektūra, uzsverot, ka šādā izglītībā un arodos sievietei sevi bija pilnībā jāpārveido.⁵⁴¹ Lai arī viņa atzina, ka sieviete šajos amatos var strādāt, tomēr darbošanos tehniskajās jomās M. Liepiņa interpretēja kā aklu dzīšanos pakal vīrieša arodiem ar kuru inteliģenta sieviete ne tikai kropļo savu miesu un garu, bet arī kļūst nevajadzīga, jo šajos laukos vīrieši tāpat dominēs.⁵⁴²

Arī R. Deisons norādīja uz abstraktas domāšanas trūkumu sievietēm, kādēļ viņām nav iespējams gūt panākumus zinātnē un tehniskajos arodos. Sievietes intelektam daudz piemērotākas ir mākslas.⁵⁴³ T. Celms uzskatīja, lai arī cik attīstīta būtu sievietes inteliģence, sievietei raksturīgā emocionalitāte ir iemesls kāpēc viņai trūkst spēja abstrakti domāt un iedziļināties zinātnes atziņās, tāpēc sievietei mazāk piemērotas zināšanas un nodarbošanās zinātnē un tehniskajos arodos.⁵⁴⁴ Iepriekš minētos viedokļus atbalstīja arī literāte Evelīna Grāmatniece. Viņa arī uzsvēra sievietes īpatnējo jūtu un gara pasauli, kurai par visatbilstošāko izglītību arodu viņa uzlūkoja – audzinātājas, ārstes, advokātes pienākumus. Tehnisko izglītību viņu uzskatīja kā visnepiemērotāko sievietei, jo “tā iet pāri viņas spēkiem, pareizāk sakot, tam nav nekā kopēja ar sievišķību”.⁵⁴⁵ Arī Rīgas pilsētas jaunatnes pētīšanas institūta arodizvēles padomdotuves vadītāja E. Puriņa uzskatīja, ka sievietes izglītības un aroda izvēlē jāņem vērā īpatnējās sievietes intelektuāli psiholoģiskās īpatnības, kas izriet no sievietes dabiskā aicinājuma un dzīves uzdevuma – būt mātei. Sievietes intelektuāli psiholoģiskās īpatnības viņa nodēvē par “mātes jūtām un iedala tās četrās grupas: 1) Sievietes spēja gādāt un apsargāt vājos, nevarīgos un slimos (tas ļauj sievietei strādāt par medmāsu, kopēju, ārsti, dārza darbos, dzīvnieku kopšanā), 2) audzināšanas spējas (skolotājas, ārste, veikala vadītājas, vingrošanas

⁵⁴⁰ LIEPIŅA, Sieviete un intelektuālais darbs, 1. lpp.

⁵⁴¹ M. LIEPIŅA. Sievietes gaitas un audzināšana. In: Izglītības Ministrijas Mēnešraksts 1931, Nr. 3, 249.–256. lpp., šeit 253.–254. lpp.

⁵⁴² LIEPIŅA, Sieviete un intelektuālais darbs, 1. lpp.; LIEPIŅA. Sievietes gaita un audzināšana, 254. lpp.; M. Liepiņa. Sievietes aroda izvēles psiholoģija. In: Zeltene 1927, Nr. 7, 4.–7. lpp., šeit 6. lpp.

⁵⁴³ DEISONS, Sieviete dvēsele, 3.–4. lpp.; DEISONS, Sievietes prāta dzīve, 3. lpp.

⁵⁴⁴ DIEVKOCIŅŠ, Dr. phil. T. Celma “Sieviešu psiholoģija”, 92. lpp.

⁵⁴⁵ Ev. G., Modernās sievietes psiholoģija, 3. lpp.

speciālistes), 3) empātija – “spējas iedziļināties, iedzīvoties un izprast citu pārdzīvojumu, citu apstākļus” (teoloģe, juriste, sekretāre), 4) tieksme ņemt aktīvu dalību līdzcilvēku dzīvē (medmāsa, skolotāja, ārste, sabiedriskās darbinieces).⁵⁴⁶

Starpkaru Latvijā bija vērojama izglītotas sievietes tēla un sociālās lomas konstruēšana un definēšana, kā arī pašu izglīto sieviešu identitātes meklējumi, ko noteica skaitliski arvien pieaugošā sieviešu klātbūtne LU un akadēmiski izglīto sieviešu kā noteiktas sabiedrības daļas veidošanās. Kā laikmeta viena no galvenajām problēmām tika formulēta sieviešu “novirzīšanās” no sievietes dabiskajiem mātes un sievas uzdevumiem, kas konfliktēja ar sieviešu vēlmi pēc neatkarības un tiekšanos pēc pašrealizācijas caur izglītību un profesijām. Šis konflikts noteica arī izglītotas sievietes portretējumu sabiedriskajā telpā. Izglītotu sievieti primāri uztvēra kā sievietei piešķirto dzimtes robežu izaicinātāju un pārkāpēju un dominējošās sabiedrības kārtības un maskulinitātes apdraudētāju. Izpratne par akadēmiski izglītotu sievieti pamatā tika konstruēta caur četrām, iekšēji un ārēji konfliktējošām paradigmām: sieviete – māte/sieva, “modernā sieviete”, “moderā sieviete” un intelektuāla sieviete.

Kā viena no raksturīgākajām diskusiju iezīmēm ir izglītotās sievietes sasaiste ar “moderno” laikmetu. “Modernā” laikmeta jēdziens tiek izmantots, lai atainotu un nosodītu izglītotas sievietes morālo un fizisko degradāciju, kā arī iedomāto sievietes maskulinizāciju gan ārējā veidolā un uzvedībā, gan intelektuālā aspektā. Konstruējot izglītotas sievietes tēlu, notiek gan sievietes ķermeņa un fizisko spēju, gan sievietes prāta un intelektuālo spēju iztirzāšana. Visbiežāk vērojama šo spēju pazemināšana un salīdzināšana ar vīrieti, kā intelektuāli un fiziski pārāku būtni. Šīs diskusijas turpināja 19. gs. aizsāktās diskusijas par izglītotu sievieti, kas aktualizējās sieviešu jautājuma kontekstā. Diskusijas par sieviešu intelektuālajām un fiziskajām spējām parādīja vēlmi konstruēt sieviešu izglītošanās līmeņa normas un vēlmi izmantot noteiktus sieviešu izglītošanās veidus kā sociālās kontroles instrumentu.

⁵⁴⁶ PURIŅA, Sieviešu arodi, 10.–12. lpp.

4. SIEVIETE – STUDENTE: STATISTIKAS DATI, SOCIĀLIE RĀDĪTĀJI

4.1. Tautība un pilsonība

Statistikas dati par Latvijas Universitātes studējošo sastāvu rāda, ka studentes starpkaru periodā piederēja dažādām Latvijā dzīvojošām etniskām grupām. Šajā laika periodā universitātē studēja latviešu, ebreju, krievu, vācu, poļu, lietuviešu, igauņu, baltkrievu, armēņu, angļu, ukraiņu, holandiešu, šveiciešu un zviedru tautības studentes, tomēr studenšu skaits un īpatsvars pēc tautības būtiski atšķīrās. No pētniecības gaitā analizētajām 3000 studenšu personas lietām latviešu studenšu skaits bija 2174, kas veido 72,53% no kopējā analizēto studenšu skaita. Pētniecības gaitā analizēti 475 ebreju studenšu piemēri, kas veido 15,8% no aplūkotajām studentēm. Pārējo tautību studenšu skaits bija ievērojami mazāks, bet pētījuma gaitā, atšķirībā no latviešu un ebreju tautības studentēm, analizēti visi šo studenši piemēri, kuru lietas glabājas LNA LVVA Latvijas Universitātes fondā (skat. 4.1. tabulu).

4.1. tabula

Latvijas Universitātes studenšu tautība

Tautība	Skaitis	%
latviešu	2174	72,46
ebreju	475	15,83
krievu	146	4,86
vācu	115	3,83
poļu	41	1,36
lietuviešu	21	0,7
igauņu	11	0,37
baltkrievu	3	0,1
armēņu	3	0,1
angļu	2	0,07
ukraiņu	1	0,03
holandiešu	1	0,03
šveiciešu	1	0,03
zviedru	1	0,03
grūti nosakāma	5	0,2
Kopā	3000	100

Latvietes. Studentu lietu un LU datu bāzes dati rāda, ka lielākā daļa studenšu bija latviešu tautības. Līdz 1940. gadam latviešu studentes kopskaitā bija vairāk kā 6200, kas veido vairāk kā 80% no kopējā studenšu skaita. Šis rādītājs atspoguļoja kopīgo LU studējošo dalījumu pēc tautības, gan Latvijas iedzīvotāju nacionālo sadalījumu. Piemēram, 1920. gada pavasara semestrī no 1354 universitātes latvieši tautības studenti bija 1001 jeb 74% (skat. 4.2. tabulu). Savukārt no kopējā Latvijas iedzīvotāju skaita latvieši uz 1920. gada jūniju sastādīja 73%, bet latvietes no sieviešu iedzīvotāju skaita bija 72,8%.⁵⁴⁷ Latviešu studentu un studenšu lielais

⁵⁴⁷ Latvijas Universitātes piecgadu darbības pārskats, 346. lpp; Latvijas statistiskā gada grāmata: 1920, 10. lpp.

īpatsvars LU saglabājās visā starpkaru periodā. 1923./24. māc. gadā latvieši veidoja 84,3% no studentu kopskaita, 1932./33. māc. gadā – 81,7%, bet 1938./39. māc. gadā – 86,2%.⁵⁴⁸

4.2. tabula

LU studentu īpatsvars pēc tautības, 1919/1920., 1929./30., 1938./39. māc. g.⁵⁴⁹

Tautība	1919./20. māc. g. rud. sem.	1919./20. māc. g. pav. sem.	1929./30. māc. g.	1938./39. māc. g.
latviešu	76,5%	73,9%	82,87%	86,15%
vācu	1,5%	4,3%	5,04%	3,74%
krievu	1,6%	1,5%	2,06%	2,84%
ebreju	19,7%	19,5%	8,77%	6,13%
poļu	0,3%	0,6%	0,43%	0,55%
lietuviešu	0,2%	0,1%	0,57%	0,32%
īgauņu	0,2%	0,1%	0,23%	0,23%
citas	–	–	0,03%	0,04%

Gan studējošo sievietes, gan kopējais studentu sastāvs pēc tautības atspoguļoja vienu no svarīgākajiem LU veidošanas pamatiem – pilnvērtīgas un vispusīgas augstākās izglītības sniegšanu latviešu nācijai. LU kā nacionālas augstskolas dibināšana un darbība tika uzlūkota kā iespēja tieši latviešu studentiem beidzot mācīties latviskā vidē, iegūstot akadēmisku izglītību latviešu valodā pie latviešu izcelsmes mācītspēkiem. LU tādējādi ieguva ne tikai praktisku, bet dziļi simbolisku nozīmi latviešu nācijas stiprināšanā.⁵⁵⁰ To, ka jaunā universitāte tika veidota kā latviešu augstskola izprata arī topošie un esošie studenti un studentes. Milda Kapele, lūdzot viņu uzņemt Medicīnas fakultāte studējošo skaitā, 1919. gada oktobrī rakstīja augstskolas rektoram: “Griežos pie Jums ar sirsnīgu lūgumu palīdzēt man veikt to, kas ir bijis manas sendienu cerības – tikt augstskolā un studēt. Patlaban atveras mūsu Augstskola, un tanī pulcējas jaunekļi un jaunas, lai vāktu sev zinības, ar ko kalpot latviešu tautai un tēvijai. Ja man nenāk pretim Jūsu augstsirdība, tad es varēšu būt tikai skatītājos.”⁵⁵¹

Analizējot studenšu ģeogrāfisko izcelšanos, likumsakarīgi, ka latvietes nāca no visas Latvijas. Lielākā daļa latviešu studenšu bija dzimušas Vidzemē (917), turklāt ievērojams skaits bija dzimušas tādās pilsētās kā Cēsīs, Valmierā, Valkā un Alūksnē. Ievērojami liels skaits studenšu bija dzimušas Rīgā un Jūrmalā (531). Ievērojami mazāks skaits studenšu bija dzimušas Zemgalē (210) un Kurzemē (145). Tikai 126 studentēm dzimšanas vieta bija Latgale.

⁵⁴⁸ Latvijas Universitāte divdesmit gados, I daļa, 66. lpp.

⁵⁴⁹ Latvijas Universitātes piegādu pārskats, 344.–347. lpp.; Latvijas statistikā gada grāmata: 1929, 56. lpp.; Latvijas statistiskā gada grāmata: 1939, 49. lpp.

⁵⁵⁰ BOLIN, Between National and Academic, p. 57.

⁵⁵¹ Mildas Kapeles lūgums Latvijas Augstskolas rektoram 1919. gada septembrī. LNA LVVA 7427-1-1198, 1. lp.

Nepārprotami redzama tendence, ka Kurzemē un Latgalē dzimušo studenšu skaits Latvijas Universitātē palielinājās tieši sākot ar 20. gadu pusi, ko varētu saistīt ar izglītības stāvokļa uzlabošanos, salīdzinot ar pirmskara periodu, kad sieviešu izglītības līmenis Latgalē un kurzemē bija ievērojami sliktākā stāvoklī. 233 studentes bija dzimušas ārpus Latvijas. No viņām 139 bija dzimušas Pirmā pasaules kara laikā vai neilgi pēc kara, kas saistāms ar bēgļu kustību un pilsētu evakuāciju. Gandrīz trešdaļa studentes bija dzimušas Pēterburgā un Maskavā, vairākas studentes bija dzimušas mūsdienu Igaunijas (astoņas) un Somijas (četras) teritorijā. Savukārt 93 studentes, kuru dzimšanas vieta bija ārpus Latvijas, bija dzimušas pirms Pirmā pasaules kara. Viņu vidū bija studentes no dažādām Krievijas gubernām un pilsētām (Pēterburgā bija dzimušas 23 studentes), tai skaitā sešas Polijā, četras Igaunijā, četras Lietuvā. Divas studentes bija dzimušas Londonā, bet viena Berlīnē.

Ebrejietes. Latvietēm skaita ziņā sekoja ebreju tautības studentes. LU datu bāze rāda, ka līdz 1940. gadam ebreju studenšu skaits starpkaru periodā sasniedza vairāk kā 700 studentes. Tas veido aptuveni 10% no studējošo sieviešu kopskaita. Diemžēl LU neapkopoja atsevišķi datus par dažādu tautību studentu skaitu pēc dzimuma atsevišķi pa studiju gadiem, vien kopējo studentu skaitu pēc tautības, vai arī tikai pēc dzimuma. Noteiktu priekšstatu sniedz saglabājušās studentu lietas. LU datubāze rāda, ka 1919. un 1920. gadā imatrikulēja 242 ebreju studentes, kas sastādīja 19,8 % no visa šajā laika periodā uzņemto studenšu skaita. Tautas skaitīšanas dati uz 1920. gada vasaru informē, ka Latvijā dzīvoja 43 683 ebrejietes jeb 4,99% no visām sievietēm Latvijā.⁵⁵² Tādējādi ebreju studenšu īpatsvars pirmajos divos LU darbības gados bija gandrīz četras reizes lielāks kā ebrejiešu īpatsvars iedzīvotāju vidū.

Noteiktu priekšstatu sniedz arī kopējie dati par ebreju studentu skaitu LU un šo datu salīdzinājums ar kopējo ebreju īpatsvaru Latvijas iedzīvotāju vidū. Latvijā 1920. gada vasarā dzīvoja 79 368 ebreju jeb 5% no valsts iedzīvotāju kopskaita.⁵⁵³ Aplūkojot LU studentu nacionālo sastāvu, ebreju īpatsvars bija sekojošs: 1919. gada rudens semestrī – 19,7%, 1920. gada pavasarī – 19,6% no kopējā studentu skaita.⁵⁵⁴ Ebreju īpatsvars studentu vidū bija ļoti augsts, četras reizes vairāk nekā ebreju īpatsvars iedzīvotāju vidū. Vēsturnieks Aivars Stranga skaidro ka tas apliecina spēcīgu ebreju tieksmi pēc akadēmiskās izglītības, ko pamatā motivēja divi faktori – ebreju urbānā sociālā struktūra (pilsētu vidušķira), kā labvēlīgāka izglītības iegūšanai nekā, piemēram, latviešu piesaiste agrārām nodarbēm, un jebkādu etnisku ierobežojumu neesamība Latvijas Universitātē. Vēsturnieks uzsver, ka tā bija pirmā reize ebreju

⁵⁵² Latvijas statistiskā gada grāmata: 1920, 10. lpp.

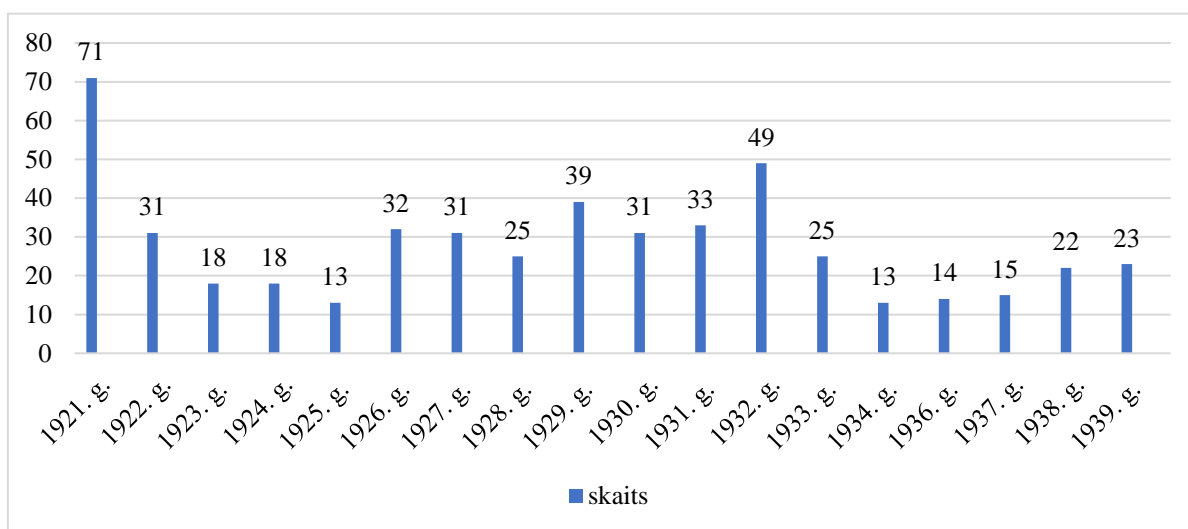
⁵⁵³ PĒRS BOLĪNS HORTS. "Svešie elementi". Latvijas Universitātes latviešu un ebreju studentu demarkācija un konflikts (1919–1940). In: Latvijas Arhīvi 2004, Nr. 4, 34.–68. lpp., šeit 38. lpp.; Latvijas statistikas gada grāmata: 1920, 10. lpp.

⁵⁵⁴ Latvijas Universitātes piecgadu darbības pārskats, 347. lpp.

vēsturē bijušās Krievijas impērijas teritorijā, kad šādu ierobežojumu nebija, un ebreji to pilnībā izmantoja.⁵⁵⁵ Pamatojot ebreju studenšu lielo īpatsvaru LU, būtiski ņemt vērā, ka ebreju sieviešu augstākās izglītības iespējas Krievijas impērijas periodā ietekmēja un ierobežoja divi faktori – viņu etniskā piederība un dzimums. Latvijā 1925. gadā dzīvoja 95 675 ebreji jeb 7% no iedzīvotāju kopskaita.⁵⁵⁶ Savukārt 1925. gada rudens semestrī LU studēja 574 ebreji jeb 8,5% no studentu kopskaita.⁵⁵⁷ Ceturtās tautas skaitīšanas dati 1935. gadā rāda, ka Latvijā dzīvoja 93 479 ebreji, kas bija 4,8% no iedzīvotāju kopskaita,⁵⁵⁸ bet 1934./35. gada rudens semestrī ebreji veidoja 7,9% no LU studentu kopskaita.⁵⁵⁹ Lai arī ebreju studentu skaits un īpatsvars LU turpmākajos gados strauji samazinājās, viņu īpatsvars joprojām bija lielāks nekā ebreju īpatsvars iedzīvotāju vidū.

4.3. grafiks

LU uzņemto ebreju studenšu skaits pa mācību gadiem, 1921.–1939. g.

No visām ebreju studentēm 43% tika uzņemtas pirmajos trijos LU darbības gados (skat. 4.3. grafiku). Sākot ar 1922. gadu uzņemto ebreju studenšu skaits būtiski samazinājās. Piemēram, 1921. gadā LU tika imatrikulēta 71 ebrejiete, bet 1922. un 1923. gadā attiecīgi 31 un 18 ebrejietes. Viens no iespējamajiem skaidrojumiem tik krasam uzņemto ebreju studenšu skaita samazinājumam varētu būt latviešu valodas iestājpārbaudījumu ieviešana sākot ar 1921. gada rudens semestri (ar 1923. gada – obligāts iestājeksmens visās fakultātēs).⁵⁶⁰ Latviešu valodas zināšanu pārbaudes pamatmērķis bija pārliecināšanās par studiju reflektantu latviešu

⁵⁵⁵ AIVARS STRANGA. Ebreji Baltijā: no ienākšanas pirmsākumiem līdz holokaustam: 14. gadsimts – 1945. gads. Rīga 2008, 408. lpp.

⁵⁵⁶ Ceturtā tautas skaitīšana Latvijā, 286. lpp.

⁵⁵⁷ Latvijas Universitātes divgadu darbības pārskats 1924.–1926. Rīga 1926, 20.–21. lpp.

⁵⁵⁸ Ceturtā tautas skaitīšana Latvijā, 286. lpp.

⁵⁵⁹ Latvijas Universitātes studējošo tautība un pavalstniecība 1934. gada rudens semestrī. LNA LVVA, 7427-6-55, 42. lp.

⁵⁶⁰ BOLIN, Between National and Academic, p. 124; Latvijas Universitātes divdesmit gados, I daļa, 658. lpp.

valodas zināšanām, tomēr tā kalpoja arī kā līdzeklis, lai ierobežotu nacionālo minoritāšu studentu skaitu augstskolā.⁵⁶¹

Ebreju studenšu, kuras bija ieguvušas vispārējo izglītību Krievijas impērijā, latviešu valodas nepārvaldīšanu apliecina gan eksāmenu rezultāti, gan LU adresētajos lūgumos lietotā valoda. Pirmajos LU darbības gados ebreju studiju kandidāšu iesniegumi pamatā bija adresēti krievu valodā. Sastopamas arī konkrētas liecības par latviešu valodas saprašanas un pārvaldīšanas grūtībām. Piemēram, tieslietu studente Lea Rašale ar neidentificētu studiju biedri 1925. gadā adresēja lūgumu Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātei: “Ņemot vērā, ka diploma darbam jābūt iesniegtam valsts valodā, un pamatodamies uz to apstākli, ka tanī laikā, kad jaunā paaudze mācās latviešu valodu jau no pamatskolas, mums, kuras ir nobeigušas vidusskolas Krievijā, nākas iepazīties ar valsts valodu pēdējos gados, jau būdamas universitātē. Bez tam pārvaldot arī pareizi kādu valodu, ir tomēr grūti svešā valodā uzrakstīt zinātnisku darbu. Jāievēro arī to, ka visa literatūra, kuru mums nācās izlietot ir sacerēta svešās valodās, kas arī aprūtinā tulkojumu darbu izvešanu, un tamdēļ jau no mums uzrakstīta darba pārtulkošana latviešu valodā saistīta priekš mums ar lielām grūtībām, bet līdz šim visos mācību gados universitātē mēs esam apzinīgi pildījušas savus pienākumus un visus pārbaudījumus, sevišķi valsts eksāmenus, mēs esam ļoti labi izturējušas. Tāpēc lūdzu atļaut mums iesniegt mūsu diploma darbu krievu valodā it sevišķi jau tāpēc, ka darbi ir uzrakstīti un tuvojas semestra beigas, bet tulkojums bez saistītiem ar viņu grūtībām prasa daudz laika.”⁵⁶²

LU imatrikulēto ebreju studenšu būtisks skaita samazinājums vērojams arī pēc 1934. gada, kas iespējams atspoguļo K. Ulmaņa autoritārā režīma nacionālo politiku. Saikne starp oficiālo režīma veicināto nacionālisma un latviskošanas politiku un izglītības politiku bija ļoti cieša, tai skaitā arī akadēmiskajā līmenī LU, kuru veidoja kā nacionālu zinātnes un pētniecības institūcija. Vēsturnieks Leo Dribins norāda, ka ebreju studentu vidū, neizšķirot atsevišķi studentu piederību pēc dzimuma, 1930. gados bija vērojams lielākais studentu samazinājums – par 40%. Kā vienu no skaidrojumiem viņš min – LU nedemokrātiskos uzņemšanas noteikumus pret ebreju studentiem vairākās fakultātēs, piemēram, tiesību zinātnē un medicīnā, kur ebreju jauniešu uzņemšanu ierobežoja noteikta kvota jeb tā dēvētais *numerus clausus*.⁵⁶³

⁵⁶¹ Lai arī atsevišķi LU pasniedzēji, piemēram, Jānis Endzelīns un Voldemārs Maldonis iebilda pret latviešu reflektantu latviešu valodas prasību pārbaudi, pamatojot to kā apvainojumu latviešu studentiem, tomēr prasība par valodas pārbaudījumu tika attiecināta uz visiem studiju pretendentiem. Pērs Bolīns norāda, ka to iespējams skaidrot ar to, ka ne vienmēr bija iespējams skaidri noteikti kāda bija studiju pretendenta etniskā piederība. Vienlaikus, šāda veida iestājpārbaudījumu attiecināšana tikai uz nacionālo minoritātēm parlamentārajā Latvijā būtu lielā mērā uzlūkojama kā tieša minoritāšu diskriminācija. Tādējādi latviešu valodas pārbaudījumu ieviešana visiem studiju pretendentiem kalpoja kā slēpta, pret etniskajām minoritātēm vērsta izslēdzošā prakse. Sk.: BOLIN, *Between National and Academic*, pp. 124–128.

⁵⁶² Lea Rašeles lūgums Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātei 1925. gada 30. novembrī. LNA LVVA, 7427-1-328, 4. lp.

⁵⁶³ LEO DRIBINS. *Ebreji Latvijā*. Rīga 2002, 61. lpp.

Analizējot ebreju studenšu ģeogrāfisko izcelsmi, redzams, ka ebreju studenšu vairākums bija dzimušas Rīgā (283 jeb 42%). Novadu vidū visvairāk ebreju studentes nāca no Latgales (134 jeb 20%), Kurzemē bija dzimušas 93 studentes (13,8%), Zemgalē – 49 studentes (7,3%), bet Vidzemē – 22 studentes (3,3%). Baltkrievijas Vitebskas guberņas daļā bija dzimušas 25 ebreju studentes (4%), Kauņas guberņā – 12 studentes (1,8%), Viļņas guberņā – septiņas studentes (1%), Igaunijas guberņā bija dzimušas divas studentes, bet citās Krievijas guberņās bija dzimušas 44 studentes (6,5%), šajā kategorijā ieskaitot arī Pēterburgā un Maskavā dzimušās studentes. Pa vienai studentei bija dzimusi arī Bāzelē,⁵⁶⁴ Parīzē⁵⁶⁵ un Berlīnē.⁵⁶⁶

Krievietes. Aplūkotajā laika periodā Latvijas Universitātē mācījās 146 krievu tautības studentes. Kaut arī krievu tautības studentes veidoja trešo lielāk studenšu grupu pēc tautības, viņu skaits bija 43 reizes mazāks nekā latviešu un piecas reizes mazāks kā ebreju studenšu skaits. Universitāte 1919. un 1920. gadā imatrikulēja tikai deviņas krievu tautības studentes, kas sastādīja tikai 0,74% no visu uzņemto studenšu skaita šajā laika posmā. Saskaņā ar tautas skaitīšanas datiem, krievu tautības sievietes skaits 1920. gada jūnijā bija 48 445 jeb 5,54% no visu sievietes skaita Latvijā.⁵⁶⁷ Tādējādi krievu studenšu īpatsvars LU bija vairāk kā septiņas reizes mazāks nekā viņu īpatsvars iedzīvotāju vidū. Krievu tautības studenšu skaits LU daļēji izskaidrojams ar zemo izglītības līmeni krievu iedzīvotāju, jo īpaši sievietes vidū, kā arī tradicionālo piederību ekonomiski mazāk attīstītajiem agrārajiem reģioniem, kas neveicināja sievietes sociālo mobilitāti.

Jāatzīmē, ka daļa krievu studentes bija piederīgas ģimenēm ar jauktu etnisko sastāvu, kā rezultātā dažkārt studenšu tautība bija grūti nosakāma. LU krievu studentu sociālo portretu analizējis vēsturnieks Nikolajs Putiļins. Analizējot 480 studentu piemērus, neizdalot dzimumu, viņš secina, ka 33% studentu piederēja etniski jauktām ģimenēm.⁵⁶⁸ Pieejamie avoti ļauj secināt, ka vismaz septiņas studentes bija no etniski jauktām ģimenēm. Piemēram, matemātikas studentes Gaļinas Koņeckas tēvs bija krievu izcelsmes, bet māte bija ebrejiete.⁵⁶⁹ Par pamatu tautības piederības noteikšanai ņemti personas apliecinātie dokumenti, kā arī atzīme studentu matrikulā. Arī lauksaimniecības studentes Veras Mihailovas tēvs bija krievu izcelsmes, bet māte bija ebrejiete Ļubova Mihailova, kura nodarbojās kā zobārste Rēzeknē.⁵⁷⁰

⁵⁶⁴ Matemātikas studente Jozefīne Šapiro dzimusi 1911. gadā Bāzelē, Šveicē, kur attiecīgajā brīdī viņas tēvs studējis medicīnu. Sk.: Jozefīnas Šapiros dzimšanas apliecība no 1911. gada. LNA LVVA, 7427-1-15230, 2. lp.

⁵⁶⁵ Faniņas Egberes dzimšanas zīmes noraksts 1936. gada 21. jūlijā. LNA LVVA, 7427-1-21058, 4. lp.

⁵⁶⁶ Ritas Rabinovičas dzimšanas apliecības noraksts 1939. gada 27. jūlijā. LNA LVVA, 7427-1-23254, 4. lp.

⁵⁶⁷ Latvijas statistiskā gada grāmata: 1920, 10. lpp.

⁵⁶⁸ NIKOLAJS PUTIĻINS. Latvijas Universitātes krievu tautības studentu sociālais portrets starpkaru periodā (1919 – 1940). Maģistra darbs. Rīga 2023, 77. lpp.

⁵⁶⁹ Ibidem, 78. lpp.

⁵⁷⁰ Veras Mihailovas dzimšanas apliecības noraksts 1927. gada 17. novembrī. LNA LVA, 5636-1-514, 5. lp.; JĒKABSONS, ŠČERBINSKIS, Latvijas advokatūra, 353. lpp.

Aplūkojot krievu studenšu ģeogrāfisko izcelsmi, 49 bija dzimušas Rīgā, 17 – Latgalē, piecas – Vidzemē, četras – Zemgalē (Jelgava) un divas – Kurzemē (Liepāja). Arī kopējā krievu studentu analīze, apliecina, ka vairākums krievu studenti bija dzimuši Rīgā un tās apkārtnē, kas norādīja uz galvaspilsētas būtisko lomu Latvijas krievu kopienā kā kultūras un saimnieciskās dzīves centram.⁵⁷¹ Viena studente – Tatjana Kremerte – bija dzimusi Igaunijā (Tallina, 1920).⁵⁷² Visas pārējās 68 studentes jeb 48% no visām krievu tautības studentēm bija dzimušas ārpus Latvijas teritorijas – dažādās Krievijas guberņās vai arī bijušās Krievijas impērijas teritorijā. Ārpus Latvijas dzimušos krievu studentus N. Putiļins iedala četrās kategorijās: 1) lielinieku režīma un Krievijas Pilsoņu kara rezultātā Latvijā ieradušies emigranti 20. gadu sākumā – vidū; 2) Pirmā pasaules kara gados evakuācijā dzimušie Latvijas teritorijas piederīgo bērni; 3) personas, kuru viens no vecākiem bija piederīgs Latvijas teritorija un bija tiesīgs uz Latvijas pilsonības saņemšanu; 4) personas, kuras bija Padomju Krievijas pilsoņi (statistiski mazākā grupa).⁵⁷³ Starpk krievu studentēm ievērojams skaits bija tās, kurām viens no vecākiem bija piederīgs Latvijas teritorijai, bet ilgstoši nebija dzīvojuši Latvijas teritorijā un iebrauca Latvijā tikai pēc Pirmā pasaules kara. Piemēram, 1905. gadā Bukmuižā dzimušās Lidijas Aļeņikovas ģimene pirms Pirmā pasaules kara izceļoja uz Smoļensku, bet Latvijā atgriezās tikai 1924. gadā.⁵⁷⁴ Savukārt tiesību zinātņu studente Tamāra Kudravceva bija dzimusi Krievijas pilsētā Blagoveščenskā 1912. gadā un ar ģimeni uz Latviju, kas bija viņas mātes dzimtene, pārcēlās 1921. gadā.⁵⁷⁵

Kaut arī nav precīzi nosakāms, ievērojams skaits no tām studentēm, kuras bija dzimušas ārpus Latvijas teritorijas dzimušajām, bija iebraucējas no Krievijas un ieceļoja Latvijas teritorijā 20. gados. Iepriekš minētā Tatjana Kremerte uz Rīgu pārcēlās 20. gadu sākumā, kad viņas tēvs Aleksandrs Kramerovs Rīgā sāka strādāt par arhitektu.⁵⁷⁶ Pēterburgā dzimusī Ņina Stradiņa uz Rīgu pārcēlās kopā ar vīru – ārstu Paulu Stradiņu, kurš 1924. gadā sāka darbu LU Medicīnas fakultātē.⁵⁷⁷ Krievijas pilsētā Sazraņā (Samaras apgabals) dzimusī medicīnas studente Dārija Sarkane arī pārcēlās dzīvot uz Latviju kopā ar vīru.⁵⁷⁸ Līdzīgs piemērs ir Pēterburgā dzimusī medicīnas studente Ludmila Rudzīte, kura uz Latviju pārbrauca ar vīru, vēlāko Medicīnas fakultātes docentu Kristapu Rudzīti.⁵⁷⁹ Savukārt Ņina Rudusāne, kura LU

⁵⁷¹ JĒKABSONS, ŠČERBINSKIS, Latvijas advokatūra, 70., 72. lpp.

⁵⁷² Tatjanas Kremertes dzimšanas apliecības noraksts 1939. gada 24. jūlijā (igauņu valodā). LNA LVVA, 7427-1-23289, 38. lp.

⁵⁷³ PUTIĻINS, Latvijas Universitātes, 73. lpp.

⁵⁷⁴ Lidijas Aļeņikovas autobiogrāfija 1932. gada 9. septembrī (krievu val.). LNA LVVA, 3713-1-1, 5. o. p. lp.

⁵⁷⁵ Tamāras Kudravcevas autobiogrāfija 1939. gadā (krievu val.). LNA LVVA, 3713-1-1, 7. lp.

⁵⁷⁶ Tatjanas Kremertes biogrāfija 1947. gada 27. augustā. LNA LVVA, 7427-1-23289, 11. lp.

⁵⁷⁷ Latvijas Universitāte divdesmit gados, II daļa. Rīga 1939, 427. lpp.

⁵⁷⁸ Dārijas Sarkanē lūgums Latvijas Universitātei 1923. gada 29. augustā. LNA LVVA, 7427-1-7921, 1. lpp.

⁵⁷⁹ Ludmilas Rudzītes lūgums Medicīnas fakultātei 1925. gada 13. janvārī. LNA LVVA, 7427-1-8966, 7. lp.

1932. gadā uzsāka tieslietu studijas, bija dzimusi Pēterburgā, bet, sākoties Pirmajam pasaules karam ar ģimeni pārcēlusies uz Somijas teritoriju. Uz Latviju viņu atceļojusi septiņu gadu vecumā – 1920. gadā – kopā ar ģimeni. Ņ. Rudusānes tēvs – Eduards Zavadskis Rīgā 1921. gadā dibināja un vadīja juridisko biroju “Arbitrs”.⁵⁸⁰

Vācietes. Vācu tautības studentes skaita ziņā veidoja tikai 3,9% no aplūkotā studenšu skaita pētāmajā laika periodā. Līdz 1920. gada beigām LU bija imatrikulētas tikai astoņas vācu tautības studentes, kas veidoja 0,66% no visām uzņemtajām studentēm. Vienlaikus 1920. gadā vācietes no kopējā sieviešu skaita Latvijā veidoja 4%, tādējādi vācu studenšu īpatsvars universitātē bija sešas reizes mazāks kā viņu īpatsvars iedzīvotāju vidū.⁵⁸¹ Uzņemto vācu studenšu skaits pavisam nedaudz palielinājās līdz 20. gadu beigām. Līdz 1924. gadam LU bija uzņemtas 25 vācu tautības studentes, bet periodā no 1925. līdz 1930. gadam universitātē tika imatrikulētas 41 vācu tautības studente.

Atšķirībā no ebreju un krievu tautības iedzīvotājiem, Latvijā dzīvojošajiem vāciešiem alternatīva studiju iespēja bija mācības privātajā augstskolā – Herdera institūtā. Lai arī šīs augstskolas statuss bija nepilnvērtīgs un beigšanas diploms nebija vienlīdzīgs Latvijas Universitātes diplomam, tomēr statistiskas dati apliecina, ka institūtā studējošo sieviešu skaits bija lielāks kā LU (skat. 2.2. nodaļu). Nozīmīgi, ka vācu studenšu personas lietu analīze liecina, ka studijas Latvijas Universitātē atsevišķas vācu studentes izvēlējās finanšu trūkuma dēļ. Piemēram, dažas studentes Latvijas Universitātei adresētajos uzņemšanas lūgumrakstos, norādīja, ka līdzekļu trūkuma dēļ viņām nav bijis iespējams studēt ārzemju augstskolās. Šādas liecības atrodamas gan vācu, gan ebreju studenšu personas lietās.⁵⁸² Šādi gadījumi iespējams norāda uz to, ka finansiāli nodrošinātās sievietes biežāk izvēlējās studijas ārzemēs, kas arī daļēji varētu pamatot, vācu tautības studenšu nelielo skaitu Latvijas Universitātē.

Vairāk kā puse no visām vācu tautības studentēm (64) bija dzimušas Rīgā, 11 nāca no Kurzemes, līdzīgs skaits – desmit – nāca no Zemgales, bet no Vidzemes – septiņas. Krievijas un Ukrainas teritorijā pirms neatkarīgas Latvijas valsts dibināšanas bija dzimušas 19 vācu studentes, no viņām – deviņas nāca no Pēterburgas. Divas studentes bija dzimušas Viļņā, bet vēl divas – Berlīnē.

⁵⁸⁰ JĒKABSONS, ŠČERBINSKIS, Latvijas advokatūra, 552. lpp.; Izraksts no metrikas grāmatas 1931. gada 11. augustā. LNA LVVA, 7427-1-17118, 2. lp.; Ņinas Zavadskas autobiogrāfija 1932. gadā. LNA LVVA, 3713-1-1, 11. lp.

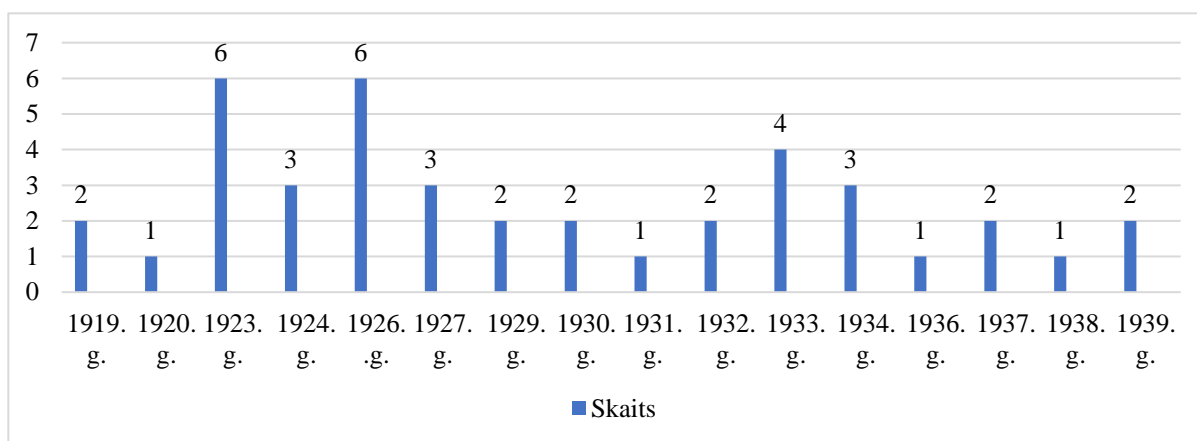
⁵⁸¹ Latvijas statistiskā gada grāmata: 1920, 10. lpp.

⁵⁸² Eiženija Feinmane pirms Pirmā pasaules kara studēja medicīnu Cīrihes Universitātē, bet, sākoties karam, viņa turpināja studijas Tērbatas Universitātē. Tomēr kara apstākļu dēļ viņai neizdevās studijas pabeigt. 1921. gadā LU adresētajā uzņemšanas lūgumrakstā E. Feinmane skaidroja, ka līdzekļu trūkuma dēļ viņai nav iespējas pabeigt studijas ārzemēs, kādēļ viņa lūdz uzņemt viņu Latvijas Universitātes Medicīnas fakultātē. Sk.: Eiženijas Feinmanes lūgums Latvijas Augstskolai 1921. gadā. LNA LVVA, 7427-1-5278, 1. lp.

Polietes. Latvijas Universitātē studēja arī polietes. Tomēr viņu kopējais skaits laika posmā no 1919. līdz 1939. gadam bija neatbilstošs poļu iedzīvotāju skaitam Latvijā. Polietes 1920. gada vasarā Latvijā bija 28 948, kas sastādīja 3,31% no sieviešu kopējā skaita. Latvijas Universitātē 1919./1920. gadā uzņēma tikai divas polietes – Elizabeti Beinaroviču un Sofiju Antonoviču, kuras abas studēja medicīnu. Viņas veidoja tikai 0,28% no studenšu kopskaita.⁵⁸³ Turpmākajos LU darbības gados imatrikulēto poļu studenšu skaits būtiski nepieauga (skat. 4.4. grafiku). Nedaudz vairāk kā puse jeb 21 poļu studente bija dzimušas Rīgā, kas bija likumsakarīgi. Rīga 19. gadsimta otrajā pusē kļuva par poļu sabiedriskās dzīves centru, ko izraisīja un veicināja rūpniecības uzņēmumu un izglītības iestāžu, tai skaitā pirmo meiteņu izglītības iestāžu, attīstība pilsētā.⁵⁸⁴ Septiņas poļu studentes bija dzimušas Latgales teritorijā (Daugavpilī – piecas, Gauru pagastā – viena, Pilskalnes pagastā – viena), kur vēsturiski bija lielākais poļu iedzīvotāju skaits. Trīs studentes bija piederīgas Kurzemes un Zemgales teritorijai (Liepāja,⁵⁸⁵ Tukums,⁵⁸⁶ Jelgava⁵⁸⁷).

4.4. grafiks

LU uzņemto poļu studenšu skaits pa mācību gadiem, 1919.–1939. g.

Septiņas poļu tautības studentes bija dzimušas ārpus Latvijas – Pēterburga,⁵⁸⁸ Tambova,⁵⁸⁹ Kronštate,⁵⁹⁰ Tallina⁵⁹¹, bet māsas Marija un Irēne Dreimanes bija dzimušas

⁵⁸³ Sofijas Antonovičas matrikula 1919. gadā. LNA LVVA, 7427-1-380, 39. lp.; Elizabetes Beinarovičas matrikula 1919. gada 25. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-3, 6. lp.

⁵⁸⁴ ĒRIKS JĒKABSONS. Poļi Latvijā. Rīga 1996, 16., 18. lpp.

⁵⁸⁵ Vilhelmīnes Zabludovskis pasēs noraksts 1931. gada 7. maijā. LNA LVVA, 7427-1-16675, 3. lp.; Veronikas Platpieres pasēs noraksts 1928. gada 20. jūnijā. LNA LVVA, 7427-1-22137, 6. lp.

⁵⁸⁶ Sofijas Trēziņas pasēs noraksts 1922. gada 28. augustā. LNA LVVA, 7427-1-380, 3. lp.

⁵⁸⁷ Marijas Jurgelānes izraksts no metrikas grāmatas 1923. gada 19. jūlijā (krievu val.). LNA LVVA, 7427-1-7292, 2. lp.

⁵⁸⁸ Jadvīgas Baļjānes vecuma zīmes noraksts 1927. gada 11. augustā. LNA LVVA, 7427-1-11932, 3. lp.

⁵⁸⁹ Neonillas Čaplinskas izraksts no metriskās grāmatas 1929. gada 10. augustā (krievu val.). LNA LVVA, 7427-1-18902, 2. lp.

⁵⁹⁰ Jadvīgas Oponcānes izraksts no metriskās grāmatas 1924. gada 4. augustā (krievu val.). LNA LVVA, 7427-1-8825, 2. lp.

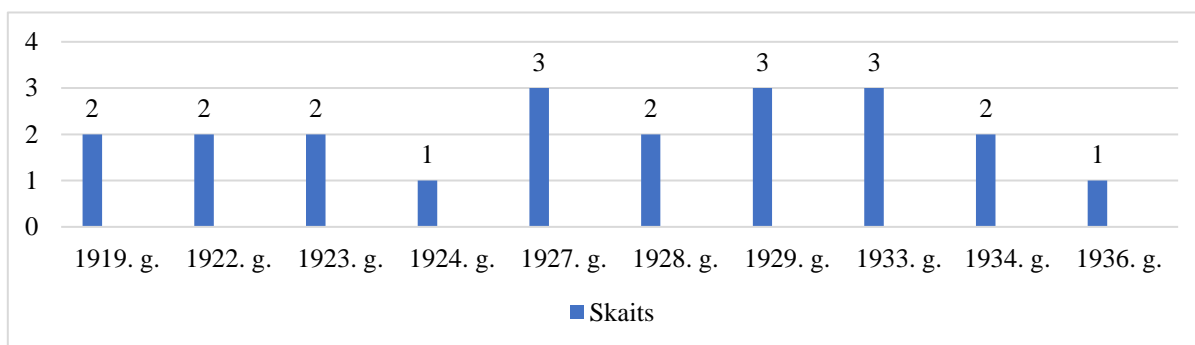
⁵⁹¹ Genovevas Girdo pasēs noraksts 1938. gada 8. jūlijā. LNA LVVA, 7427-1-23239, 2. lp.

Tomskā attiecīgi 1912. un 1914. gadā.⁵⁹² Kaut arī dzimušas ārpus Latvijas teritorijas, viņas visas bija piederīgas Latvijas teritorijai (Daugavpils apriņķis, Rēzeknes apriņķis, Ventspils). Tādējādi vairāk kā 90% no LU studējošām polietēm bija Latvijai piederīgas, un tikai trīs poļu studentes, kuras bija dzimušas Kauņas un Viļņas gubernās, bija iebraucējas.⁵⁹³

Lietuvietes. Pēc poļu tautības studentēm skaita ziņā sekoja lietuvietes, kuru kopskaits Latvijas Universitātē līdz 1940. gadam bija tikai 21. Uzņemto lietuviešu studenšu skaits vienā mācību gadā nepārsniedza trīs sievietes (skat. 4.5. grafiku). Arī lietuviešu studentu skaits un īpatsvars LU kopumā bija niecīgs. Piemēram, 1924. gada rudens semestrī LU bija imatrikulēti 20 lietuvieši, kas sastādīja tikai 0,3% no studentu kopskaita,⁵⁹⁴ 1930. gada rudens semestrī universitātē bija imatrikulēti 39 lietuvieši, kas bija 0,5% no visiem studentiem,⁵⁹⁵ savukārt 1932. gada rudens semestrī LU studēja 33 lietuvieši, veidojot 0,4% no kopējā studentu skaita.⁵⁹⁶

4.5. grafiks

LU uzņemto lietuviešu studenšu skaits pa mācību gadiem, 1919.–1939. g.

Vairāk kā puse no lietuvietēm bija dzimušas Rīgā (15 jeb 70%). Līdzīgi kā poļu iedzīvotāju gadījumā, Rīgas kā rūpniecības pilsētas attīstība veicināja arī lietuviešu iedzīvotāju pieplūdumu pilsētā sākot ar 19. gs. beigām.⁵⁹⁷ Divas lietuvietes nāca no Latgales,⁵⁹⁸ viena no

⁵⁹² Marijas Dreimanes vecuma zīme 1929. gada 28. jūnijā. LNA LVVA, 7427-1-15406, 2. lp.; Irēnes Dreimanes vecuma zīmes noraksts 1932. gada 12. jūlijā. LNA LVVA, 7427-1-18488, 2. lp.

⁵⁹³ Viena no iebraucējām bija Kauņas gubernā dzimusī dabaszinātņu studente Mihaļina Stankeviča, kuru 1921. gadā uzņēma Latvijas pavalstniecībā. Sk.: Mihaļinas Stankēvičas pases noraksts 1921. gadā. LNA LVVA, 7427-1-7418, 6. lp.; Otra iebraucēja bija filozofijas studente Mihaļina Maculeviča, kura bija dzimusi Viļņas gubernā, Disas apriņķī. Sk.: Mihaļinas Maculevičas pases noraksts 1932. gada 7. augustā. LNA LVVA, 7427-1-15430, 19. o. p. lp.

⁵⁹⁴ Latvijas Universitātes divgadu darbības pārskats 1924.–1926., 22. lpp.

⁵⁹⁵ Latvijas Universitātes darbības pārskats 1930./31 akad. gads. Rīga 1931, 14. lpp.

⁵⁹⁶ Latvijas Universitāte studējošo personu skaits 1932. gada rudens semestrī. LNA LVVA, 7427-6-54, 531. o. p. lp.

⁵⁹⁷ Saskaņā ar 1897. gada Krievijas tautas skaitīšanas datiem Rīgā dzīvoja 6388 cilvēku, kuru dzimtā valoda bija lietuviešu valoda, savukārt 1913. gadā Rīgā lietuviešu kopējais skaits sasniedza 34 982 (lai gan lietuviešu valodu par dzimto uzskaitīja 26 969 Rīgas iedzīvotāji). Sk.: ĒRIKS JĒKABSONS. Lietuvieši Latvijā. Rīga 2003, 13. lpp.

⁵⁹⁸ Stefānijas Kavlinis pases noraksts 1933. gada 9. augustā. LNA LVVA, 7427-1-18916, 3. lp.; Valērijas Galvanovskas pases noraksts 1934. gada 13. oktobrī. LNA LVVA, 7427-1-18187, 8. lp.

Kauņas guberņas,⁵⁹⁹ viena no Suvalku guberņas,⁶⁰⁰ viena bija dzimusi Jelgavā,⁶⁰¹ savukārt viena bija dzimusi Vācijā.⁶⁰² Lietuviešu iedzīvotāju skaits Pirmā pasaules kara laikā gan bēgļu plūsmas, gan uzņēmumu evakuācijas rezultātā būtiski samazinājās, turklāt tas saruka arī pirmajos Latvijas un Lietuvas neatkarīgas gados, kad lietuvieši lielā skaitā, galvenokārt no Liepājas un Rīgas, pārcēlās uz dzīvi Lietuvā.⁶⁰³ Šāds piemērs ir arhitektes Janīna Jasena, kuras ģimene pārcēlās uz Rīgu no Kauņas guberņas 1901. gadā, bet 1919. gadā izceļoja uz Lietuvu. Latvijā Jasenu ģimene atgriezās 1923. gadā un pēc atgriešanās lūdza uzņemt visu ģimeni par Latvijas pilsoņiem.⁶⁰⁴

Citas tautības. Vēl mazāku daļu Latvijas Universitātē studenšu vidū veidoja igauņietes, kopskaitā viņas bija 11. Četras no viņām bija dzimušas Vidzemē, trīs – Rīgā, bet viena – Kurzemē. Savukārt divas no viņām bija dzimušas Igaunijā (Tartū⁶⁰⁵ un Hījumā⁶⁰⁶), bet viena Harkivā.⁶⁰⁷ Pārējo tautību studenšu skaits bija absolūti niecīgs. Studenšu vidū bija trīs armēnietes. Matemātikas nodaļas studente, Latvijas pilsone Aleksandra Bebutova bija dzimusi Pēterburgā kņaza Pētera Bebutova un viņa sievas Aleksandras (dz. Kamarina) ģimenē. Diemžēl avoti neatklāj, kad A. Bebutova ieradās Latvijā, bet zināms, ka viņas māte bija cēlusies no Rīgas tirgotāju Kamarinu dzimtas, savukārt tēvs bija ieguvis inženiera izglītību Rīgas Politehniskajā institūtā (1908). Pati A. Bebutova no 1923.–1928. gadam mācījās Rīgas pilsētas krievu vidusskolā un viņu uzturēja brālis Vasīlijs Bebutovs, kurš studēja LU Dabaszinātņu nodaļā.⁶⁰⁸ Otra armēņu tautības studente bija Ņina Sergejava, kura 1939. gadā iestājās Dabaszinātņu nodaļā. Viņa bija dzimusi 1919. gadā Krustpilī ārsta Vagana Sergejeva ģimenē, bija Latvijas pilsone (Latvijas pilsonībā kopā ar ģimeni uzņemta 1927. gadā), bet studijas nav beigusi.⁶⁰⁹ Trešā studente – armēniete bija Marija Korganova. Viņa bija Gruzijas pilsone un Gruzijas konsulāta sekretāre Rīgā. Izmantodama dienestu Latvijā, 1921. gadā viņa iestājās LU

⁵⁹⁹ Aleksandras Čikstes pases noraksts 1925. gada 3. jūnijā. LNA LVVA, 7427-1-11609, 3. lp.

⁶⁰⁰ Helēnas Dīriķes pases noraksts 1920. gadā. LNA LVVA, 7427-1-519, 5. lp.

⁶⁰¹ Helēnas Meškones dzimšanas apliecības noraksts 1934. gada 10. augustā. LNA LVVA, 7427-1-19600, 2. lp.

⁶⁰² Aleksandras Daukša pases noraksts 1920. gada 5. novembrī. LNA LVVA, 7427-1-5536, 3. lp.

⁶⁰³ Lietuviešu iedzīvotāju izceļošanu uz Lietuvu veicināja arī Latvijas un Lietuvas ārpolitiskās attiecības. Piemēram, Latvijas Satversmes sapulce 1920. gadā 2. jūlijā pieņēma lēmumu par noteiktu ārzemnieku kategoriju izraidīšanu no valsts, kas skāra ievērojamu skaitu lietuviešu iedzīvotājus. JĒKABSONS, Lietuvieši Latvijā, 53.–54. lpp.

⁶⁰⁴ ALĪDA ZIGMUNDE. Arhitekte Janina Jasena-Adolfi (1910–1990). In: Humanitārās un sociālās zinātnes 2010, Nr. 16, 46.–49. lpp., šeit 46. lpp.

⁶⁰⁵ Heljas Builas pases noraksts 1940. gada 9. februārī. LNA LVVA, 7427-23366, 2. lp.

⁶⁰⁶ Anitas Kanas pases noraksts 1939. gada 13. jūlijā. LNA LVVA, 7427-1-22872, 3. lp.

⁶⁰⁷ Alises Maļavko-Visockas pases noraksts 1928. gada 23. jūlijā. LNA LVVA, 7427-1-20459, 2. lp.

⁶⁰⁸ Aleksandras Bebutovas gatavības apliecība, 19.06.1928. LNA LVVA, 7427-1-12315, 5.–6. lp.; Aleksandras Bebutovas dzimšanas apliecības noraksts 1937. gada 10. decembrī. LNA LVVA, 7427-1-12315, 3. lp.; Anketa bijušajiem LU studentiem, [bez datuma]. LNA LVVA, 7427-1-12315, 9. lp.; Vasīlija Bebutova matrikula 1929. gadā. LNA LVVA, 7427-1-14132, 27. lp.

⁶⁰⁹ Ņinas Sergejovas dzimšanas apliecības noraksts 1925. gada 9. martā. LNA LVVA, 7427-1-22619, 2. lp.; Valdības iestāžu paziņojumi. In: Valdības Vēstnesis, 23.11.1928., 2. lpp.

Medicīnas fakultātē ar mērķi pabeigt Tiflissas Universitātē iesāktās medicīnas studijas, ko pārtrauca 1920. gadā, kad lielinieki ieņēma pilsētu.⁶¹⁰ Diemžēl nav saglabājušās ziņas par M. Korganovas studiju gaitām. Visticamāk viņa pārtraukusi studijas jau 1922. gadā līdz ar Gruzijas konsulāta darbības izbeigšanu Latvijā.

Pētāmajā laika periodā LU studēja arī divas angļu tautības sievietes. Tautsaimniecību studēja Helēna Karra, kura bija dzimusi Rīgā 1911. gadā angļu tirgotāja ģimenē un bija Latvijas pilsonē.⁶¹¹ Rīgā dzimusi un Latvijā uzaugusi bija arī farmācijas studente Edīte Lav-Robinsone (dzimusi 1912. g.). Pieejamie avoti rāda, ka iestājoties LU 1934. gadā, viņai bija nenoskaidrota pilsonība, bet vecāki bija Lielbritānijas pilsoņi.⁶¹² Pati E. Lav-Robinsone norādīja, ka ārzemnieces statuss viņai neļauj apmaksāt lekciju naudu, un neilgi pēc iestāšanās LU viņa lūdza lekciju apmaksas ziņā pielīdzināt viņu Latvijas pilsoņiem. Viņa norādīja, ka ir jau iesniegusi attiecīgos dokumentus, lai iegūtu Latvijas pilsonību.⁶¹³ E. Lav-Robinsones lūgumu papildināja arī viņas tēva – Kurta Heinriha Lav-Robinsona lūgums. Viņš norādīja, ka jau 15 gadus strādā Latvijā kā Lielbritānijas Rūpniecības pārstāvis un kā avīzes “British Industries” preses korespondents Latvijā, un aktīvi veicinājis abu valstu saimnieciskās attiecības. Tomēr viņa ģimenē augot vēl pieci bērni, kā dēļ nav iespējams meitu atbalstīt finansiāli.⁶¹⁴ Zināms, ka viņa izstājusies no LU 1937. gada pavasara semestrī, lai turpinātu studijas ārzemēs.⁶¹⁵

Vienīgā studente šveiciete – Zigrīda Nusbergera visticamāk uz Latviju pārcēlās kopā ar ģimeni, kad viņas tēvs, šveiciešu filologs Maksis Nusbergers 1921. gadā saņēma uzaicinājumu ieņemt ģermāņu filoloģijas un vācu literatūras profesora vietu Latvijas Universitātē.⁶¹⁶ Pēc Rīgas pilsētas ģimnāzijas absolvēšanas 1932. gadā viņa iestājās studēt vēsturi LU Filoloģijas un filozofijas fakultātē, tomēr ziņu par tālākām studiju gaitām nav.⁶¹⁷ Savukārt vienīgā holandiešu studente, Nīderlandes pilsonē Kēte Endele bija dzimusi Rīgā 1914. gadā un uzaugusi holandiešu tirgotāja, vēlākā Nīderlandes vicekonsula Latvijā Villema Endela, ģimenē. Zināms, ka viņa 1931. gadā ieskaitīta Ķīmiņas fakultātes studentu skaitā, bet 1934. gadā pārtraukusi studijas pēc pašas vēlēšanās.⁶¹⁸ Studenšu vidū bija arī viena zviedriete – 1896. gadā

⁶¹⁰ Marijas Korganovas lūgums Latvijas Augstskolai 1921. gada 20. jūlijā. LNA LVVA, 7427-1-5208, 1. lp.

⁶¹¹ Pases noraksts 1929. gada 14. augustā. LNA LVVA, 7427-1-13997, 4. lp.; Izraksts no metrikas grāmatas 1929. gada 14. augustā. LNA LVVA, 7427-1-13997, 3. lp.

⁶¹² Dzimšanas un kristīšanas apliecības izraksts 1934. gada 31. jūlijā. LNA LVVA, 7427-1-19787, 2. lp.

⁶¹³ Lūgums Latvijas Universitātei 1934. gada 19. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-19787, 6. lp.

⁶¹⁴ Kurta Heinrihsona Lav-Robinsona apgalvojumus rakstiski apliecināja Latvijas Ārlietu ministrijas Preses nodaļas vadītājs Jānis Seskis. Sk.: Ārlietu ministrijas Preses nodaļas apliecinājums 1934. gada 13. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-19787, 10. lp.; Kurta Heinriha Lav-Robinsona lūgums Latvijas Universitātei 1934. gada 12. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-19787, 9. lp.

⁶¹⁵ Lūgums Latvijas Universitātei 1938. gada 12. aprīlī. LNA LVVA, 7427-1-19787, 11. lp.

⁶¹⁶ BOLIN, Between National and Academic, p. 190.

⁶¹⁷ Zigrīdas Nusbergeras matrikula 1932. gadā. LNA LVVA, 7427-1-17973, 8. lp.

⁶¹⁸ Kētes Endelas matrikula 1931. gadā. LNA LVVA, 7427-1-15969, 21. lp.; Kētes Endelas lūgums Latvijas Universitātei 1934. gada 28. maijā. LNA LVVA, 7427-1-15969, 7. lp.

Rīgā dzimusī Melānija Vilhelmsena (1928. gadā precējusies – Kīse). Viņa piecus semestrus bija studējusi medicīnu Tērbatas Universitātē un pēc LU dibināšans studijas turpinājā Rīgā. Universitāti viņa absolvēja 1924. gadā ar ārsta grādu.⁶¹⁹

Piecām studentēm ir grūti nosakāma tautība, jo pieejamā informācija ir pretrunīga. Viens no piemēriem ir arhitekte Lidija Hofmane-Grīnberga, kura LU studēja no 1919. līdz 1924. gadam. Viņas personas lietā saglabājusies laulību apliecība, kurā norādīts, ka viņa ir vāciete. Studentu matrikulā izdarīta atzīme, ka viņa ir krieviete, savukārt pasēs viņai kā tautība norādīta – ukrainiete.⁶²⁰ Savukārt, medicīnas studentes Katrīnas Lebedinecas personas dokumentos norādīts, ka viņa pēc tautības ir krieviete, bet sevi pati viņa adresēja kā ukraiņieti.⁶²¹ Atsevišķu studenšu piemēri rāda, ka neskaidrības par viņu tautību izrietēja no tā, ka viņas piederēja etniski jauktām ģimenēm. Tādu studentes bija daudz. Tomēr šī darba ietvaros, kategorizējot tautību kā “grūti nosakāma”, šeit pieskaitītas tikai tās, par kurām informācija bija pretrunīga. Piemēram, dabaszinātņu studentes Helēnas Bergmanes tēvs bija latvietis, bet māte krieviete. Studentes matrikulā izdarīta atzīme, ka viņa ir latviete, tomēr pārējie avoti, tai skaitā arī pašas studentes aizpildītās dažāda rakstura anketas rāda, ka viņa sevi definējusi kā krievieti.⁶²² Pretrunīga informācija rodama arī par māsām Ņinu un Irēnu Kēleri. Abu māsu matrikulās norādīta informācija, ka viņas ir vācietes, dažāda veida LU anketās viņas norādījušas, ka ir krievietes. Ņ. Kēlere 1938. gadā aizpildītā LU studentu anketā papildus norādījusi, ka viņas tēvs, skolotājs Johans Kēlers, kurš pēc studentes dzimšanas apliecības bija luterānis, ir krievs, bet māte vāciete. Savukārt, citā studentu anketā viņa pašrocīgi norādījusi, ka ir vāciete.⁶²³

Pilsonība. Aplūkojot detalizētāk studenšu sadalījumu pēc pilsonības, vispirms jānorāda, ka LU bija tiesīgi iestāties ārzemju pilsoņi, tomēr augstskolas vispārējos iestāšanās noteikumos, kas tika noformulēti 1919. gadā, tika noteikts, ka “pie iestāšanās Latvijas Augstskolā priekšrocība dodama Latvijas pavalstniekiem”.⁶²⁴ Saskaņā ar Latvijas Tautas padomes 1919. gada 23. augustā izdoto likumu “Par pavalstniecību”⁶²⁵ 1. pantu par Latvijas pilsoni bija

⁶¹⁹ Melānijas Kīses matrikula 1920. gada 15. oktobrī. LNA LVVA, 7427-1-2464, 30. lp.

⁶²⁰ Laulību apliecības noraksts 1926. gada 27. martā. LNA LVVA, 7427-1-340, 3. lp.; Lidijas Hofmanes-Grīnbergas matrikula 1919. gadā. LNA LVVA, 7427-1-340, 15. lp.; Lidijas Grīnbergas pase. LNA LVVA, 2996-7-32055; Lidijas Grīnbergas pase. LNA LVVA, 2996-7-32056.

⁶²¹ Katrīnas Lūkes pase. LNA LVVA, 2966-7-31069. Katrīnes Lūkes lūgums Latvijas Universitātei 1921. gada 25. augustā. LNA LVVA, 7427-1-4961, 4. lp.

⁶²² Helēnas Bergmanes matrikula 1934. gadā. LNA LVVA, 7427-1-19763, 19. lp.; Helēnas Bergmanes anketa 1938. gadā. LNA LVVA, 7427-1-19763, 7. lp.; Helēnas Bergmanes anketa 1937. gadā. LNA LVVA, 3713-1-4, 28. lp.

⁶²³ Ņinas Kēleres matrikula 1932. gada 17. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-17315. Ņinas Kēleres Latvijas Mākslas akadēmijas anketa 1926. gada 16. septembrī. LNA LVA, 485-1-430, 1. lp.; Ņinas Kēleres anketa 1938. gadā. LNA LVVA, 7427-1-17315, 5. lp.; Ņinas Kēleres anketa 1938. gadā. LNA LVVA, 7427-1-17315, 4. lp.; Ņinas Kēleres dzimšanas un kristības apliecības noraksts 1938. gada janvārī. LNA LVVA, 7427-1-17315, 7. lp.

⁶²⁴ DĀLE, Vēsturisks pārskats par Latvijas augstskolas, 30. lpp.

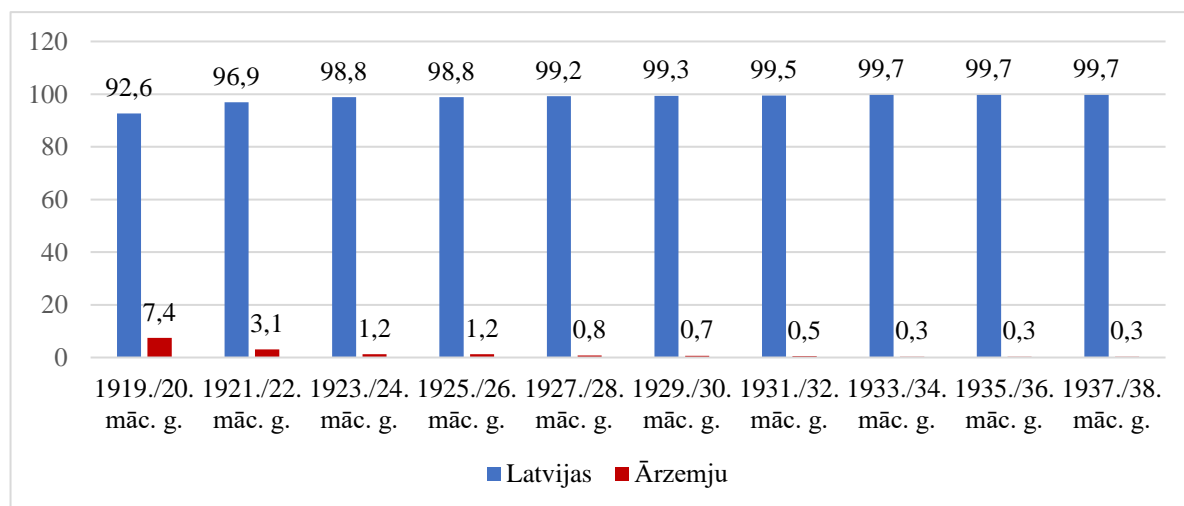
⁶²⁵ Termins “pavalstniecība” šajā likumā ir identisks mūsdienu terminam “pilsonība”.

dēvējams agrākās Krievijas valsts pavalstnieks, neatkarīgi no tautības un ticības, kurš dzīvoja Latvijas robežās vai bija cēlies no Latvijas robežās ietilpstošiem apgabaliem, vai uz Krievijas likuma pamata bija jau pirms 1914. gada 1. augusta piederīgs pie šiem apgabaliem un nebija līdz šī likuma izsludināšanai citā pavalstniecībai.⁶²⁶

Statistikas dati apliecina, ka Latvijas Universitātē starpkaru periodā studēja niecīgs ārzemju studentu skaits (skat. 4.6. grafiku). Lielākais studentu skaits ar ārzemju pilsonību bija pirmajā LU darbības gadā, kuru skaits sasniedza 94, sastādot 7,4% no studējošo kopskaita. Tas lielā mērā bija saistāms ar politiskajām pārmaiņām pēckara Eiropā, jaunu valstu veidošanos, robežu noteikšanu utt. Turpmākajos gados ārzemju studentu skaits LU ievērojami samazinājās, piemēram, 1937./38. māc. gadā LU studēja tikai 19 studenti ar ārzemju pilsonību. Ziņas par studentu pilsonību tika rūpīgi pārbaudītas. Daļēji to noteica finansiālie apsvērumi. Pirmkārt, ārzemju pilsoņiem bija noteikta augstāka mācību maksa. Piemēram, ja pirmajā LU mācību gadā Latvijas pilsoņiem mācību maksa bija noteikta 150 rubļu pusgadā, tad ārzemju pilsoņiem par 50% vairāk.⁶²⁷ Otrkārt, ārzemju pilsoņi nebija tiesīgi pretendēt uz Latvijas Universitātes pabalstiem, kā arī uz valsts aizdevumu kārtā izsniegtām stipendijām. Ārzemju studentu uzņemšanu ierobežoja arī brīvo studiju vietu skaits, uz kurām primāri varēja pretendēt Latvijas pilsoņi.⁶²⁸

4.6. grafiks

LU studentu īpatsvars pēc Latvijas un ārzemju pilsonības⁶²⁹

⁶²⁶ Likums par pavalstniecību. In: Valdības Vēstnesis, 05.09.1919., 1. lpp.

⁶²⁷ Latvijas Augstskolas Organizācijas komisijas subkomisiju priekšstāvju sēdes protokols 1919. gada 3. septembrī. LNA LVVA, 7427-6-1-, 12. o. p. lp.

⁶²⁸ Latvijas Universitāte divdesmit gados, I daļa, 85., 85., 595. lpp.

⁶²⁹ Latvijas statistikā gada grāmata: 1920, 344. – 345. lpp.; Latvijas statistiskā gada grāmata: 1921, 60. lpp.; Latvijas statistiskā gada grāmata: 1923, 43. lpp.; Latvijas statistiskā gada grāmata: 1925, 44. lpp.; Latvijas statistiskā gada grāmata: 1927, 49. lpp.; Latvijas statistiskā gada grāmata: 1939, 49. lpp.

No aplūkotajiem 3000 studenšu piemēriem laika periodā no 1919. līdz 1940. gadam Latvijas Universitātē studēja 43 sievietes, kurām bija ārzemju pilsonība – Baltkrievijas, Igaunijas, Gruzijas, Krievijas, Lietuvas, Nīderlandes, Šveices, Ukrainas un Vācijas. Trim no šīm studentēm nebija noskaidrota precīza pilsonība (skat. 4.7. tabulu). Nenoskaidrota pilsonība bija 1920. gadā Medicīnas fakultātē uzņemtajai Elzai Jadlovkerai, kuras matrikulā izdarīta atzīme “ārzemiece”.⁶³⁰ Krievu tautības matemātikas studente Lidija Barkova, iestājoties LU 1933. gadā, nebija nevienas valsts pilsonē un viņai bija izdota Nansena pase.⁶³¹ Iepriekšminētās angļu studentes Edītes Lav-Robinsones personas apliecībā norādīts, ka viņai ir nenoskaidrota pilsonība, savukārt uz uzņemšanas lūgumraksta LU sekretariāts izdarījis atzīmi, ka viņa ir “ārzemiece – nanseniste”.⁶³²

4.7. tabula

LU studenšu sastāvs pēc tautības un ārzemju pilsonības

tautība → pilsonība ↓	latviešu	ebreju	krievu	poļu	lietuviešu	igauņu	armēņu	nīderlandiešu	šveiciešu	angļu	vācu	Kopā
Baltkrievijas		2										2
Igaunijas	2					1						2
Gruzijas							1					1
Krievijas		11	7									18
Lietuvas	2	4		2	4							12
Nīderlandes								1				1
Šveices									1			1
Ukrainas	1											1
Vācijas											1	1
nav noskaidrota		1	1							1		3
Kopā	5	18	8	2	4	1	1	1	1	1	1	43

Pirmajā LU darbības gadā atsevišķām sievietēm studentu matrikulā kā pilsonība atzīmēta – Latgales. Šāda atzīme bija gan arhitektūras fakultātes studentes Rebekas Šereševskas, gan dabaszinātņu studentes Vilmas Ielaidnes matrikulās. Abas studentes patiešām bija dzimušas un

⁶³⁰ Elzas Jadlovkeras matrikula 1920. gadā. LNA LVVA, 7427-1-741, 3. lp.

⁶³¹ Lidijas Barkovas apliecība 1933. gada 19. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-18953, 5. lp.; Nansena pase bija norvēģu diplomāta Fritjofa Nansena vadītās un Tautu Savienības izveidotā Nansena Starptautiskās bēgļu biroja izsniegts sertifikāts, kas ļāva personām bez nevienas valsts pilsonības ieceļot un šķērsot citas valsts robežas. Tie pamatā bija sabrukušās Krievijas impērijas pavalstnieki, kuri dzīvoja Eiropā, bet kuriem nebija saiknes ar nevienu no šīm Eiropas valstīm un kuri vēl nebija ieguvuši konkrētās valsts pilsonību, vai arī negribēja to iegūt.

⁶³² Edītes Lav-Robinsones lūgums Latvijas Universitātei 1934. gada 4. augustā. LNA LVVA, 7427-1-19787, 1. lp.; Edītes Lav-Robinsones personas apliecības noraksts 1934. gada 6. februārī. LNA LVVA, 7427-1-19787, 3. lp.

augušas Latgalē, attiecīgi – Rēzeknē un Ludzas apriņķa Domopoles pagastā,⁶³³ tādējādi piederīgas Latgales teritorijai. Daļēji šādu ierakstu studentu matrikulā varētu pamatot ar Sarkanās armijas klātbūtni Latgalē, kas nozīmēja neskaidrību par Latgales stāvokli. Tomēr, visticamāk šāds ieraksts skaidrojams ar studentu reģistrētāju iniciatīvu, balstoties uz faktu, ka Latgale kā novads savā vēsturiskajā attīstībā atšķīrās no Kurzemes un Vidzemes, bet šāda atzīme matrikulā noteikti nav interpretējama kā studenta piederība ārzemju pilsonībai.⁶³⁴

Divu studenšu piemēri rāda, ka viņas nebija patstāvīgas Latvijas iedzīvotājas un Latvijā ieradušās tieši ar mērķi studēt LU. Šādu pieņēmumu ļauj izteikt poļu tautības studentes Konstancijas Hanusovičas piemērs. Studente bija Lietuvas pilsonē un viņai bija izsniegta uzturēšanās atļauja Latvijā. Viņa 1926. gadā iestājās studēt LU Tautsaimniecības nodaļā, jo Lietuvas Universitātē šāda nodaļa nebija izveidota.⁶³⁵ Otra bija igauņiete un Igaunijas pilsonē Helja Bulja. Uzņemšanas lūgumrakstā 1940. gada sākumā viņa skaidroja, ka ir Tartu Universitātes medicīnas studente un Rīgā ieradusies, lai papildinātu zināšanas kosmetoloģijā un, lai, nezaudētu laiku, lūdz uzņemt viņu LU Medicīnas fakultātes studentu skaitā.⁶³⁶

Jānorāda, ka Lietuvas pilsones bija arī četras lietuviešu tautības studentes – Aleksandra Kazliene, kura studēja dabaszinātnes, matemātikas studente Marija Ranšis un veterinārmedicīnas studente Aurēlija Gudele, kā arī Mērija Augustīna, kura bija Latvijas pilsonē, bet Lietuvas pilsonību ieguva pēc laulībām ar Lietuvas pilsoni.⁶³⁷ Konkrēto studenšu personas lietās nav informācijas, ka studentes būtu lūgušas lekciju samaksas ziņā viņas pielīdzināt Latvijas pilsoņiem, nebija izdarīta atzīme par viņu kā “ārzemnieču” statusu, kā arī ziņas par to, ka studentes būtu iesniegušas lūgumus uzņemt viņas Latvijas pilsonībā. Var pieņemt, ka tas izskaidrojams ar Lietuvas, kā arī Igaunijas pilsoņu īpašo statusu Latvijas Universitātē. Pēc LU dibināšanas Augstskolas organizācijas komiteja bija acīmredzami vīlusies parniecīgo lietuviešu un igauņu studentu skaitu,⁶³⁸ sākotnēji skaidrojot to ar nepietiekamo informāciju par Latvijas Universitātes atklāšanu. Lai piesaistītu lietuviešu un igauņu studentus

⁶³³ Rebekas Šereševskas matrikula 1919. gadā. LNA LVVA, 7427-1-1256, 12. lp.; Vilmas Ielaidnes pases noraksts 1926. gada 29. novembrī. LNA LVVA, 7427-1-505, 8. lp.; Vilmas Ielaidnes matrikula 1919. gadā. LNA LVVA, 74247-1-505, 16. lp.

⁶³⁴ ROZĪTE, Sievietes Latvijas inteliģencē, 44. lpp.

⁶³⁵ Konstancijas Hanusovičas lūgums Latvijas Universitātei 1926. gadā. LNA LVVA, 7427-1-10733, 1. lp.

⁶³⁶ Heljas Buljas lūgums Latvijas Universitātei 1940. gada 3. februārī (vācu valodā). LNA LVVA, 7427-1-23366, 1. lp.; Heljas Buljas lūgums Tartu Universitātei 1939. gadā (igauņu valodā). EEA 2100-1-1252, 2. lp.

⁶³⁷ Aleksandras Čikstes matrikula 1927. gada 22. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-11609, 23. lp.; Marijas Ranšis matrikula 1924. gada 10. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-8122, 19. lp.; Aurēlijas Gudeles matrikula 1934. gada 13. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-19110, 14. lp.; Mērijas Augustīnas pases noraksts 1934. gada 25. maijā. LNA LVVA, 7427-1-6740, 52. lp.

⁶³⁸ 1919./1920. gada rudens semestrī LU mācījās tikai lietuviešu studenti – matemātikas studente Helēna Dīriķe un medicīnas studente Helēna Veščunas, un trīs igauņu studenti. Sk.: Helēnas Dīriķes matrikula 1919. gadā. LNA LVVA, 7427-1-519, 6. lp.; Helēnas Veščunas matrikula 1919. gadā. LNA LVVA, 7427-1-549, 7. lp.; Latvijas Universitātes piecgadu darbības pārskats, 345. lpp.

no Igaunijas un Lietuvas, 1921. gadā šo valstu pilsoņiem mācību maksu pielīdzināja Latvijas pilsoņiem. Būtiski, ka šis noteikums neattiecās uz ebrejiem, kuri bija Lietuvas un Igaunijas pilsoņi.⁶³⁹

Studentu personas lietas tomēr rāda, ka vairākums studentes ar ārzemju pilsonību studiju periodā ieguva vai arī pretendēja uz Latvijas pilsonību. Lielākajai daļai no viņām pilsonība tika piešķirta, bet viena studente Latvijas pilsonību ieguva, apprecot Latvijas pilsoni.⁶⁴⁰ Pilsonības maiņu nenoliedzami veicināja studentiem – ārzemju pilsoņiem noteiktā augstā mācību maksa. Avoti rāda, ka ārzemniekiem noteiktā augstā studiju maksa bija smags finansiāls slogs, un studenti ierasti lūdza viņus studiju maksas ziņā pielīdzināt Latvijas pilsoņiem. Tieslietu studente, Lietuvas pilsone Gena Epelbauma 1922. gadā adresēja Latvijas Universitātei lūgumu atbrīvot viņu no mācību maksas. Viņa skaidroja, ka materiālie apstākļi, viņai kā ārzemniecei, neļauj samaksāt 7500 rubļu par studiju semestri.⁶⁴¹ Arī Kīimijas studente, Lietuvas pilsone, pēc tautības ebrejiete, Cecīlija Dobkina norādīja uz finansiālajām grūtībām, ko rada ārzemju studentiem noteiktā studiju maksa. Latvijas Universitātei 1922. gadā adresētā lūgumā viņa skaidro, ka ir dzimusi Viļņas guberņā, viņas tēvs ir bijušais Krievijas pavalstnieks un nav pieņēmis citu pilsonību, bet viņa pati Latvijas teritorijā dzīvo jau kopš 1909. gada, tomēr viņai “pēc Satversmes sapulces likuma nav iespējams pāriet Latvijas pavalstniecībā”.⁶⁴² Turpinājumā viņa norādīja, ka augstskolā mācās arī divi viņas brāļi un visiem ir jāmaksā trīskārtēja mācību maksa, kas iznāk aptuveni 55 000 rubļi gadā, kuru spējusi apmaksāt tikai ar LU Ebreju studentu savstarpējās palīdzības kases izsniegtajiem kredītiem. LU noraidīja C. Dobkinas lūgumu pielīdzināt viņas studiju maksu Latvijas pilsoņiem, tāpat arī C. Dobkinas brāļu – mehānikas studenta Hirša Dobkina un farmācijas studenta Menahema Dobkina – lūgumus arī viņus mācību maksas ziņā pielīdzināt Latvijas pilsoņiem.⁶⁴³ Arī latviete Marija Buldere, kura bija Lietuvas pilsone, materiālo grūtību dēļ lūdza pielīdzināt maksu par lekcijām Latvijas pilsoņiem. Pamatojot savu lūgumu, viņa norādīja ne tikai uz saviem trūcīgajiem dzīves apstākļiem, bet arī uz faktu, ka Latvijas teritorijā viņa dzīvo jau 12 gadus, detalizētāk aprakstot viņas pilsonības problemātiku. Studente skaidroja, ka Lietuvas pilsonība viņai piešķirta, jo tēvs – latvietis dzīvo Lietuvā un pārgājis tās valsts pilsonībā, bet Latvijas pilsonību viņai nepiešķir, jo jaunieta ir

⁶³⁹ BOLIN, *Between National and Academic*, pp. 137–138.

⁶⁴⁰ Krievijas pilsone Valentīna Sevastjanova, kura uzsāka medicīnas studijas LU 1923. gadā, Latvijas pilsonību ieguva 1924. gadā, apprecoties ar LU studentu, vēlāko Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes docentu Nikolaju Delli. Latvijā V. Sevastjanova ieradās kopā ar N. Delli 1922. gada decembrī, atceļojot no Vladivostokas. Sk.: V. Sevastjanovas ārzemju pases noraksts 1923. gada 16. augustā. LNA LVVA, 7427-1-7162, 2.–2. o. p. lp.; Laulību apliecības noraksts 1924. gada 1. jūlijā. LNA LVVA, 7427-1-7162, 7. lp.

⁶⁴¹ Pēc Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes dekāna atsauksmes, studentes lūgums tika noraidīts. Sk.: Genas Deičas lūgums Latvijas Augstskolai 1922. gada 10. oktobrī. LNA LVVA, 7427-1-815, 1.–1. o. p. lp.

⁶⁴² Cecīlijas Dobkinas lūgums Latvijas Augstskolai 1922. gada 14. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-612, 7. lp.

⁶⁴³ *Ibidem*; Hirša Dobkina lūgums Latvijas Augstskolai 1922. gada 12. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-613, 1. lp.; Menehama Dobkina lūgums Latvijas Augstskolai 1922. gada 14. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-566, 1. lp.

nepilngadīga. Nobeigumā studente uzsvēra, ka viņai nav nekādas saistības ar Lietuvu, viņa neprot lietuviešu valodu un nekad nav domājusi dzīvot Lietuvā, bet palikt un strādāt Latvijā.⁶⁴⁴ Patiesi saskaņā ar Pavalstniecības likumu, nepilngadīgo pilsonība līdz viņu pilngadībai bija nosakāma pēc vecāku vai adoptētāju pilsonības.⁶⁴⁵ Studiju dokumentācija liecina, ka Latvijas Universitāte ierasti šādus lūgumus noraidīja, bet ievēroja, ja lūdzēji uzrādīja apliecinājumu, ka iesnieguši lūgumus uzņemt viņus Latvijas pilsonībā.

4.2. Konfesionālā piederība

Statistikas dati uz 1920. gadu rāda, ka no visiem Latvijas iedzīvotājiem pēc ticības 57,29% bija luterticīgie, 23,51% – katoļi, 8,7% – pareizticīgie, 4,99% – jūdaisti, 4,59% – vecticībnieki, 0,61% – protestanti, 0,07% – pārējie kristieši, pārējie nekristieši – 0,01%, nezināmie – 0,23%.⁶⁴⁶ Tomēr jau pirms Pirmā pasaules kara, šim procesam plaši turpinoties arī 20. un 30. gados, Latvijas reliģiskās kopienas pieredzēja ievērojamu reliģiozitātes rādītāju kritumu. Tautas skaitīšanas gan uzrādīja augstus baznīcas līdzdalības rādītājus, taču tie atspoguļoja tikai iedzīvotāju reliģisko identitāti, nevis aktīvu reliģijas praktizēšanu.⁶⁴⁷ Starpkaru Latvijā bija vērojama plaša iedzīvotāju privātā sekularizācija, tomēr piederība noteiktām reliģiskajām konfesijām joprojām bija viens no galvenajiem cilvēku kopības sajūtas veidotājiem un identitātes aspektiem. Tādējādi būtiski aplūkot arī studenšu sadalījumu pēc konfesionālās piederības. Likumsakarīgi, ka, analizējot studenšu reliģisko piederību, skaidri iezīmējas arī studenšu ģeogrāfiskā izcelšanās.

Starp aplūkotajām 3000 studentēm (skat. 4.8. tabulu) 1939 bija oficiāli piederīgas luterticībai, no kurām 93% bija latvietes. Luterticībai piederēja arī vairākums no aplūkotajām vācu studenšu piemēriem, tāpat deviņas igauņietes, abas angļu studentes, kā arī holandie. Attiecīgās studentes pārsvarā bija no luteriskajiem apgabaliem – Rīga, Vidzeme, Zemgale un Kurzeme. Visas aplūkotās ebreju tautības studentes piederēja jūdaismam.

Pareizticīgajai baznīcai skaita ziņā visvairāk piederēja latviešu studentes – 235, taču tas ir tikai 11% no visām aplūkotajām latviešu studentēm. Būtiski, ka no pareizticībai piederīgajām latviešu studentēm 61% bija dzimušas Vidzemē, savukārt 30% Rīgā. Savukārt pareizticīgās krievietes bija 125, kas pēc konfesionālās piederības sastādīja 85% no visām krievu studentēm. Pareizticībai piederēja arī ukraiņu studente, divas baltkrievu studentes, divas studentes, kurām

⁶⁴⁴ Marijas Bulderes lūgums Latvijas Augstskolai 1919. gadā. LNA LVVA, 7427-1-1941, 7. lp.

⁶⁴⁵ Likums par pavalstniecību. In: Valdības Vēstnesis, 05.09.1919., 1. lpp.

⁶⁴⁶ Latvijas statistiskā gada grāmata: 1920, 16. lpp.

⁶⁴⁷ SOLVEIGA KRŪMIŅA-KOŅKOVA, AGITA MISĀNE. Reliģijas un garīgās kustības Latvijā. In: JĀNIS STRADIŅŠ (galv. red.). Latvieši un Latvija: akadēmiskie raksti. IV sējums, Latvijas kultūra, izglītība, zinātne. Rīga, 39.–64. lpp., šeit 51.–52. lpp.

nav precīzi nosakāma tautība, kā arī viena vāciete un lietuviete Aleksandra Daukša. A. Daukša bija kristīta luterismā, bet 17 gadu vecumā viņu adoptēja un viņa pārgāja pareizticībā.⁶⁴⁸ Savukārt pareizticībai piederīgās vācu studentes Helēnas Šmēlingas tēvs bija vācietis – luterānis, bet māte bija krieviete – pareizticīgā, kas nozīmēja, ka meita bija kristīta mātes ticībā.⁶⁴⁹

4.8. tabula

Latvijas Universitātes studentes pēc konfesionālās piederības

Tautība	Luterānes	Jūdaistes	Pareizticīgās	Katolietes	Baptistes	Vecticībnieces	Adventistes	Reformātes	Grieķu katolietes	Armēņu pareizticīgās
latviešu	1807		235	102	26		2	1	1	
ebreju		475								
krievu	5		125	2		13			1	
vācu	110		1	2				2		
poļu				41						
lietuviešu	1		1	19						
īgaunu	9			1	1					
baltkrievu			2	1						
armēņu										3
angļu	2									
ukraiņu			1							
holandiešu	1									
šveiciešu								1		
zviedru	1									
nenosakāma	3		2							
Kopā	1939	475	367	168	27	13	2	4	2	3

No aplūkotajām studentēm 168 sievietes pēc konfesionālās piederības bija katolietes, no viņām vairāk kā puse bija latvietes. Katoļticībai tradicionāli piederēja arī visas poļu studentes un absolūtais vairākums lietuviešu tautības studentes. No visām katoļticīgajām studentēm 40% bija dzimušas Rīgā, savukārt 37% – Vitebskas guberņas Latgales teritorijā vai arī Latgalē neatkarīgās Latvijas periodā. Pārējās studentes bija dzimušas dažādās Krievijas impērijas pilsētās un guberņās pirms vai Pirmā pasaules kara laikā – Suvalku guberņā,⁶⁵⁰ Tallinā,⁶⁵¹ Kronštātē,⁶⁵² Taškentā,⁶⁵³ Tomskā,⁶⁵⁴ Pēterburgā,⁶⁵⁵ u.c.

⁶⁴⁸ Aleksandras Daukšas apliecība 1922. gada 8. augustā. LNA LVVA, 7427-1-5536, 4. lp.; Aleksandras Daukšas pases noraksts 1922. gada 7. augustā. LNA LVVA, 7427-1-5536, 3. lp.

⁶⁴⁹ Helēnas Šmēlingas metrikas noraksts 1924. gada 17. jūlijā (krievu valodā). LNA LVVA, 7427-1-8448, 4. lp.

⁶⁵⁰ Helēnas Dīriķes pases noraksts 1920. gada 14. janvārī. LNA LVVA, 7427-1-519, 5. lp.

⁶⁵¹ Genovevas Girdo pases noraksts 1933. gada 3. augustā. LNA LVVA, 7427-1-23239, 5. lp.

⁶⁵² Jadvigas Golubecas pases noraksts 1924. gada 4. augustā. LNA LVVA, 7427-1-8825, 3. lp.

⁶⁵³ Lūcijas Biksānes pases noraksts 1932. gada 14. jūlijā. LNA LVVA, 7427-1-17846, 3. lp.

⁶⁵⁴ Irēnes Dreimanis vecuma zīmes noraksts 1932. gada 12. jūlijā. LNA LVVA, 7427-1-18488, 2. lp.

⁶⁵⁵ Beatrisas Kalējas pases noraksts 1938. gada 2. jūlijā. LNA LVVA, 7427-1-22120, 2. lp.; Jadvigas Batjānes pases noraksts 1927. gada 11. augustā. LNA LVVA, 7427-1-11932, 2. lp.; Veronikas Platpieres pases noraksts 1937. gada 16. jūlijā. LNA LVVA, 7427-1-21137, 6. lp.

Citām reliģiskajām konfesijām piederīgās studentes bija ievērojami mazāk. Baptistes, no kurām absolūtais vairākums bija latvietes, veidoja tikai 0,9% no studējošām sievietēm. No baptismam piederīgajām studentēm 24 bija dzimušas Kurzemē – Liepājā un Ventspilī un konkrēto pilsētu apriņķu robežās, kā arī Rīgā un Rīgas apriņķī, kur vēsturiski veidojās pirmās baptistu draudzes un baptisti bija visplašāk pārstāvēti. Visas vecticībnieces bija krievu tautības un sastādīja vien 0,5% no studenšu kopskaita. Sešas studentes, kuras bija piederīgas vecticībai, bija dzimušas Latgalē, kur atradās vairākums vecticībnieku draudžu, bet pārējās septiņas bija dzimušas Rīgā, kur vēsturiski veidojās vairākas no lielākajām vecticībnieku kopienām. Septītās dienas adventistiem piederēja tikai divas latvietes – vēstures studente Valija Bukse⁶⁵⁶ un medicīnas studente Marta Grīnberga⁶⁵⁷, kas veido tikai 0,07% no visām studentēm. Savukārt Reformātu baznīcai bija piederīgas četras studentes – medicīnas studente Margareta Taube, kura bija kristīta Maskavas Reformātu baznīcā,⁶⁵⁸ Rīgas Reformātu baznīcai piederīgās tautsaimniecības studentes Leonija Braške⁶⁵⁹ un Biruta Dzilna,⁶⁶⁰ kā arī Šveices reformātu baznīcā kristītā šveiciete Zigrīda Nusbergere.⁶⁶¹

4.3. Sociālā izcelsme

Analizējot studenšu sociālo piederību, kā galvenais kritērijs ņemta vērā tēvu profesionālā nodarbošanās. Informācija par sociālo izcelsmi ir pieejama par 1986 studentēm jeb 66,2% no visām aplūkotajām studentēm (skat. 4.9. tabulu). Par pārējām 1014 studenšu personas lietās iztrūkst konkrēti dati par studenšu sociālo izcelsmi, ko nav izdevies papildināt ar citiem avotiem. Pie pēdējām studentēm pieskaitītas arī tās, kurām kā sociālā izcelsme norādīta – sīkpilsoņa meita. Ievērojamu daļu no sīkpilsoņu kārtas piederīgajiem veidoja ebreju studentes. Kaut arī dati par studenšu sociālo izcelsmi nav absolūti, to skaits var kalpot par vispusīgu analīzes bāzi.

Studenšu vairākums bija cēlušās no lauksaimniekiem/laukstrādniekiem/zemniekiem (504 jeb 25,5%), šajā kategorijā iekļauti arī 15 rentnieki. No studentēm, kuras bija piederīgas lauksaimniekiem, latvietes veidoja lielāko īpatsvaru (453 jeb 90%). Dati loģiski izriet gan no lielā latviešu studenšu skaita, gan no latviešu tradicionālās saistības ar lauksaimniecību. No lauksaimnieku vides nāca arī 29 krievu tautības studentes, kas sastāda 26% no kopējā krievu studenšu skaita (kurām zināma sociālā izcelsme). Pēc lauksaimniekiem sekoja tirgotāji, no

⁶⁵⁶ Valijas Bukses pases noraksts 1923. gada 24. augustā. LNA LVVA, 7427-1-8746, 3. lp.

⁶⁵⁷ Martas Grīnbergas pases noraksts 1921. gada 14. februārī. LNA LVVA, 7427-1-7615, 3. lp.

⁶⁵⁸ Margaretes Taubes metrikas noraksts 1926. gada 9. jūlijā. LNA LVVA, 7427-1-11061, 3. lp.

⁶⁵⁹ Leonijas Braškes izraksts no kristīto saraksta 1924. gada 17. jūlijā. LNA LVVA, 7427-1-8405, 2. lp.

⁶⁶⁰ Birutas Dzilnas izraksts no kristīto saraksta 1930. gada 11. augustā. LNA LVVA, 7427-1-15517, 3. lp.

⁶⁶¹ Zigrīdas Nusbergeres izraksts no kristīto saraksta 1932. gada 19. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-17973, 2. lp.

kuriem bija cēlušās 211 jeb 10,6% no studentēm. Raksturīgi, ka no tirgotājiem visvairāk bija cēlušās tieši ebreju studentes. Arī šie dati loģiski atspoguļo ebreju iedzīvotāju tradicionālo nodarbošanos ar tirdzniecību.

4.9. tabula

LU studenšu sociālā izcelsme

Nodarbošanās	Tautība														Kopā
	latviešu	ebreju	krievu	vācu	poļu	lietuviešu	igauņu	baltkrievu	armēņu	ukraiņu	angļu	holandiešu	šveiciešu	grūti nosakāma	
aģents fabrikā			1												1
aktieris	1														1
agronoms	5														5
akmenkalis	3														3
amatnieks	51	31	2	1	2										87
apdrošināšanas aģents		4													4
arhitekts	3	1	1	1											6
ārsts	33	33	11	6					1						84
autoskārtnieks				1											1
atslēdznieks	5		1	1	1										8
bankas direktors			1												1
baņķieris				1											1
bibliotekārs				1											1
būvinženieris	9			4											13
būvuzņēmējs	5	3		1											9
cepurnieks		3													3
daļkrāsotājs	4						1								5
dārznieks	27		3				1								31
drēbnieks	12	9													21
dzelzceļnieks	13				1										14
elektromehāniķis	3														3
elektrotehniķis	5														5
ērgelnieks	1														1
fabrikas inspektors			1												1
feldšeris	2														2
filologs													1		1
galdnieks	14						1								15
garīdznieks	8	1	2	1											12
grāmatizdevējs	1														1
grāmatu iespaidējs		1		2											3
grāmatvedis	31	9	3	7											50
ģeodēzists	2														2
inženieris	9	17	5	3					1						35
inženieris-tehniķis	4		3	3											10
inženieris-tehnologs	1	1		2											4
ierēdnis	114	19	15	9	1		1			1					160
jurists	6	2	1												9
jūrnieris	15														15
kalējs	16					1									17
kalpotājs	17														17
kantorists	5	3													8
kīmiķis	3	2													5
koku šķīrotājs		2													2
konduktors	4		1												5
kārtībnieks	7														7
kučieris	5														5
kurpnieks	10		1												11
lauksaimnieks	453	5	30	3	6	6		2							505

maiznieks		2													2
mākslinieks				1											1
mašīnists	16														16
mehāniķis	16	3	2	2											23
melderis	20														20
mērnīks	12														12
mežsargs	10			1											11
mežkopis/ mežzinis	9			1											10
miesnieks		2													2
muižnieks/ barons			1	2	1										4
mūrnieks	13														13
namdaris	7														7
namsaimnieks	25	7	1		3	2									38
notārs	3														3
ostas priekšnieks	1														1
ostas vateršauts	1														1
pastmeistars	5														5
pastnieks	3														3
pavārs	1														1
pienotavas vadītājs	1														1
policists	4														4
preses korespondents										1					1
privātdokavāts/advokāts/zv. advokāts	7	4	2	1											14
profesors	1														1
prokurors	2														2
provizors/farmaceits /aptiekārs	24	14	1	6	4										49
pulkstenmeistars	2	1													3
pulkvedis									1						1
rakstnieks	2														2
revidents	1														1
rokpelnis	14														14
rūpnieks/ fabrikants	15	21	1	1											38
sedlenieks						1									1
skolas direktors	6	1													7
skolas inspektors	1			1											2
skolotājs	61	9	9	5				1						2	86
skroderis		1													1
strādnieks	72	22	3	1	3	1									102
tautsaimnieks	1														1
tiesnesis/miertiesnesis	3														3
tirgotājs	45	134	5	22	3					1	1				211
traktiera īpašnieks	1														1
tramvaja vadītājs	1														1
ugunsdzēsējs					1										1
uzņēmējs	2														2
viesnīcas īpašnieks		1					1								2
velkoņa vadītājs	1														1
vetārsts	1														1
virsnieks	22		5	2	1										30
zirgu kopējs						1									1
zobārsts	1	6	1	1											9
žurnālists	2														2
zv. advokāta palīgs	5		1												6
Kopā	1346	374	113	94	26	13	5	3	3	1	2	1	1	2	1986

Trešais lielākais studenšu skaits bija cēlušās no ierēdņiem (160 jeb 8%), no kurām ievērojamu īpatsvaru (71%) veidoja tieši latviešu tautības studentes. Jāatzīmē, ka no ierēdņiem cēlušās sievietes studenšu vidū ievērojami vairāk parādās 30. gadu otrā pusē. Tās bija sievietes,

kurās bija dzimušas neatkarīgajā Latvijā, kad latviešu pārstāvība nacionālas, neatkarīgas valsts un pašvaldības dienestā absolūti palielinājās.

Kopskaitā 102 studentes bija nākušas no strādnieku vides, no kurām 72 bija latvietes, 22 – ebrejietes, trīs vācietes, trīs polietes un pa vienai krievu un lietuviešu tautības studentei. Samērā liels studenšu skaits bija nākušas no amatnieku vides. Kopumā 87 studentēm kā tēvu nodarbošanās bija norādīts – amatnieks, bet šai kategorijai var pieskaitīt arī dažādas konkrēti nosauktas nodarbošanās – drēbnieks, cepurnieks, galdnieks, pulksteņmeistars, kurpnieks, kalējs, akmeņkalis, u.c. Nozīmīgs skaits studenšu nāca arī no mediķu (93 jeb 4,7%), skolotāju (86 jeb 4,3%), provizoru/farmaceitu (49 jeb 2,5%), grāmatvežu (50 jeb 2,5%), namsaimnieku (38 jeb 1,9%), rūpnieku/fabrikantu (37 jeb 1,8%), inženieru (49 jeb 2,5%) un virsnieku (30 jeb 1,5%) vides. Vērā ņemas skaits studenšu nāca no jurisprudences nozares darbinieku vides, kopskaitā – 34. Piemēram, vācu tautības studentes Tamāras Pohvallas tēvs bija zvērināts advokāts Pauls Šulcs,⁶⁶² krievu tautības studentes Ņinas Rudusānes tēvs bija zvērināts advokāts Pēterburgā – Eduards Zavadskis⁶⁶³, ievērojamā ebreju izcelsmes tiesību teorētiķa un zvērināta advokāta Paula Minca meita bija tieslietu studente Edīte Minca,⁶⁶⁴ tieslietu studentes Birutas Ducmanes tēvs bija advokāts, vēlākais diplomāts Latvijas Senāta senators Kārlis Ducmanis,⁶⁶⁵ tieslietu studentes Mirdzas Kreicbergas tēvs bija privātdokāts, kopš 1920. gada notārs – Jānis Kreicbergs,⁶⁶⁶ savukārt krievu tautības lauksaimniecības studentes Veras Mihailovas tēvs bija Rēzeknes privātdokāts Anatolijs Mihailovs.⁶⁶⁷

Jāatzīmē, ka četrām studentēm bija dzimtmuižnieciska izcelsme. Krievu tautības studente Vera Hanenfelte, kura 1922. gadā uzsāka tautsaimniecības studijas LU, bija dzimusi Borisoglebskā (Krievija) un dzimtsarakstu grāmatā norādīts, ka viņas māte ir muižniece Elizabete fon Hanenfelte, bet tēva vārds nav norādīts.⁶⁶⁸ Petrogradā dzimušās vācu tautības studentes Eiženijas Aronetes dzimšanas apliecībā norādīts, ka viņš tēvs ir muižnieks.⁶⁶⁹ Arī Rīgā dzimušās poļu tautības studentes Helēnas Piotrovičas tēvs uzrādīts kā muižnieks.⁶⁷⁰

⁶⁶² Tamāras Šulcas dzimšanas un kristību apliecības noraksts 1924. gada 2. augustā. LNA LVVA, 7427-1-8567, 2. lp.; JĒKABSONS, ŠČERBINSKIS, Latvijas advokatūra, 491.–492. lpp.

⁶⁶³ Anketa 1942. gada 21. aprīlī. LNA LVVA, 7427-1-17118, 10. lp.; JĒKABSONS, ŠČERBINSKIS, Latvijas advokatūra, 552. lpp.

⁶⁶⁴ Edītes Mincas dzimšanas apliecības noraksts 1930. gada 9. jūlijā. LNA LVVA, 7427-1-14925, 3. lp.; JĒKABSONS, ŠČERBINSKIS, Latvijas advokatūra, 358.–359. lpp.

⁶⁶⁵ Anketa aspirantiem 1936. gadā. LNA LVVA, 7427-1-21192, 9. lp.; JĒKABSONS, ŠČERBINSKIS, Latvijas tiesneši, 90.–91. lpp.

⁶⁶⁶ Mirdzas Kreicbergas dzimšanas apliecības noraksts 1922. gada 23. augustā. LNA LVVA, 7427-1-6554, 2. lp.; JĒKABSONS, ŠČERBINSKIS, Latvijas notariāts, 154.–155. lpp.

⁶⁶⁷ Veras Mihailovas dzimšanas apliecības noraksts 1927. gada 17. novembrī. LNA LVA, 5636-1-514, 5. lp.; JĒKABSONS, ŠČERBINSKIS, Latvijas advokatūra, 353. lpp.

⁶⁶⁸ Izraksts no dzimtsarakstu grāmatas 1922. gada 28. jūlijā. LNA LVVA, 7427-1-6307, 2. lp.

⁶⁶⁹ Eiženijas Aronetes dzimšanas apliecības noraksts 1930. gada 11. augustā. LNA LVVA, 7427-1-15062, 2. o. p. lp.

⁶⁷⁰ Izraksts no metrikas grāmatas 1924. gadā. LNA LVVA, 7427-1-8780, 2. lp.

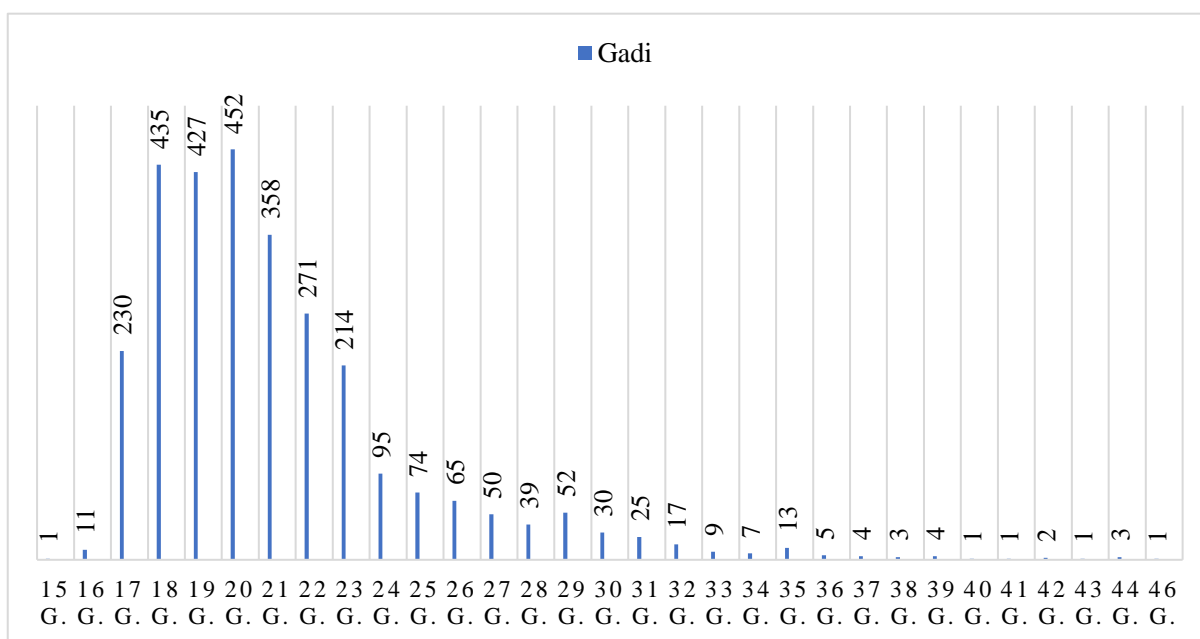
Savukārt vācu tautības dabaszinātņu studentes Dinas Ropas dzimšanas apliecībā norādīts, ka viņas tēvs ir barons Erihs fon der Rops. Studente bija dzimusi Bikstu pagastā, kur atradās Bikstu muiža, kurā fon der Ropu dzimta saimniekoja no 1795. līdz 1939. gadam.⁶⁷¹

4.4. Vecums

Lai izprastu studenšu sastāvu, svarīgi aplūkot arī viņu vecumu, kā atskaites punktu ņemot sieviešu vecumu studiju uzsākšanas brīdī (sk. 4.10. grafiku). LU vispārīgie uzņemšanas noteikumi noteica, ka par studentiem un hospitantiem uzņēma personas ne jaunākas par 17 gadiem. Vecuma ierobežojumu noteica attiecībā arī uz brīvkausītājiem, par kuriem uzņēma personas ne jaunākas par 21 gadu, lai arī atsevišķos gadījumos varēja tikt uzņemtas personas zem 21 gadu vecuma, bet ne jaunākas par 17 gadiem.⁶⁷² Dati par studējošo vecumu tomēr rāda, ka šie noteikumi netika vispārēji ievēroti. Jāatzīmē arī, ka noteikums par studējošo vecuma ierobežojumu netika iekļauts LU Satversmē, kas apliecina, ka nozīmīgāks bija studiju reflektantu izglītības cenzs, ne vecuma cenzs.

4.10. grafiks

LU studentes pēc vecuma, 1919–1940

Vecuma ziņā jaunākās studentes bija 15–16 gadīgas jaunietes. Jaunākā studente bija 15 gadus jaunā ebreju tautības studente Rahile Fingerhūte, kuru 1932./1933. gadā ieskaitīja par pilntiesīgu studentu LU Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes Tiesību zinātņu nodaļā.

⁶⁷¹ Dzimšanas apliecības noraksts 1927. gada 27. jūlijā (krievu valodā). LNA LVVA, 7427-1-12188, 2. lpp.; KRISTĪNE ZAĻUMA. Nejausa satikšanās Bikstos: grāmatās atstātās liecības. In: INETA KIVLE (sast.). Grāmata. Zīme. Krāsa. Rīga 2000, 36.–46. lpp., šeit 38. lpp.

⁶⁷² DĀLE, Vēsturisks pārskats par Latvijas augstskolas, 30. lpp.

R. Fingerhūte turklāt jau iepriekšējā mācību gadā kā Tiesību zinātņu nodaļas brīvklauštāja bija noklausījusies vairākus nodaļas priekšmetus – Ievads tautsaimniecībā, Ievads tiesību zinātnēs un Romiešu tiesību vēsturē.⁶⁷³ Kā redzams 4.10. grafikā, vairākums sievietes studijas uzsāka vecumā no 18–21 gadam, kas sastāda 56% no aplūkoto sieviešu kopskaita. Konkrētā vecuma grupa rāda, ka vairākums sievietes studijas uzsāka tūlīt vai neilgi pēc vidējās izglītības iegūšanas.

Studējošā sieviešu piemēri ļauj identificēt trīs izplatītākos iemesli, kāpēc jaunietes neuzsāka studijas tūlīt pēc vidusskolas beigšanas: LU iestājekāmēnu neizturēšana, brīvo vietu trūkums noteiktās fakultātēs, kā arī finansiālās grūtības. Filoloģijas studente Nellija Eglīte, kurai studijas ieilga līdz padomju okupācijas periodam, savā biogrāfijā 1944. gadā skaidro, ka pēc Rīgas Valsts 2. ģimnāzijas beigšanas gadu bija spiesta strādāt, lai iekrātu naudu izglītības turpināšanai.⁶⁷⁴ Tiesībzinātniece Līna Birziņa atmiņās apraksta kā pēc Tukuma Valsts ģimnāzijas beigšanas 1930. gadā bija spiesta meklēt darbu, jo, “lai arī par izglītības turpināšanu domāja ikviens, tomēr iestāties augstskolā uzreiz varēja tikai turīgākie”.⁶⁷⁵ Arī arheoloģe Lūcija Vankina bija spiesta studēšanu novilcināt grūto finansiālo apstākļu dēļ. Tēvam adresētā vēstulē 1929. gada jūlijā, viņa raksta, ka cenšas atrast nodarbošanos, lai iekrātu naudu pēc vidusskolas absolvēšanas, lai spētu turpināt izglītību, kā arī, lai spētu atbalstīt arī vecākus.⁶⁷⁶

Gados vecāku studenšu skaits universitātē bija ievērojami mazāks. Studentes vecuma grupā no 25–29 gadiem veidoja 9% no studenšu kopskaita. Studentes, kuras bija vecumā grupā no 30–34 gadiem, sastādīja vien 2,9% no studējošajām, bet sievietes vecumā no 35–39 gadiem kopskaitā bija tikai 29 jeb 1% no studenšu skaita. Savukārt studentes vecākas par 40 gadiem bija tikai deviņas, kas sastāda vien 0,3% no kopējā studējošo sieviešu skaita. Viena no vecākajām studentēm bija 44 gadus vecā skolotāja, bijusī M. Millersones sieviešu progimnāzijas direktore Matilde Millersone, kura 1919. gadā iestājās Pedagoģijas nodaļā, lai papildinātu zināšanas pedagoģijā.⁶⁷⁷ Savukārt skolotāja, bijusās Valmieras sieviešu ģimnāzijas direktore Marta Daugule 1925. gadā 44 gadu vecumā iestājās LU, lai studētu baltu filoloģiju.⁶⁷⁸ Pedagoģijas nodaļas divgadīgajā kursā studēja arī 43 gadus vecā skolotāja Minna Breģe.⁶⁷⁹ Starp gados vecākajām bija studentēm arī 41 gadus vecā franču valodas skolotāja Zelma

⁶⁷³ Rahiles Fingerhūtes Curriculum vitae 1936. gada 10. novembrī. LNA LVVA, 7427-1-17155, 12. lp.; Rahiles Fingerhūtes matrikula 1932. gadā. LNA LVVA, 7427-1-17155, 42. lp.

⁶⁷⁴ Nellijas Eglītes biogrāfija 1944. gada 28. decembrī. LNA LVVA, 7427-1-21372, 32. lp.

⁶⁷⁵ BIRZIŅA, Mazais cilvēks uz lielā ceļa, 72.–76. lpp.

⁶⁷⁶ Lūcijas Vankinas vēstule tēvam, 1929. gada 1. jūlijā. LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļam, RX 302, Nr. 28, 5. o. p. lp.

⁶⁷⁷ Matildes Millersones lūgums Latvijas Augstskolai 1919. gada 26. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-388, 1.–1. o. p. lp.

⁶⁷⁸ Martas Daugules matrikula 1925. gadā. LNA LVVA, 7427-1-9028, 53. lp.

⁶⁷⁹ Minnas Breģes matrikula 1919. gadā. LNA LVVA, 7427-1-209, 11. lp.

Garklāva (vācu tautības), kura 20. gs. sākumā studēja franču filoloģiju un literatūru Sorbonas Universitātē, bet ģimenes apstākļu dēļ bija spiesta pārtraukt studijas. LU Romāņu filoloģijas nodaļā viņu uzņēma 1925. gadā.⁶⁸⁰ Visvecākā studentu bija 46 gadus vecā Līza Garoza – Kurzemes vidusskolu skolotāju biedrības sarīkoto abitūrijas kursu absolvente (1936), kurau 1938. gada rudenī uzņēma par Klasiskās filoloģijas nodaļas studenti. Visticamāk viņa studijas nav pabeigusi. Studentu personas lietā pieejamas ziņas tikai par vairāku studiju priekšmetu nokārtošanu 1938./39. māc. gada pavasara semestrī un studentu kartes izsniegšanu 1939. gada rudenī.⁶⁸¹

Analizējot vecākā gadagājuma studenšu piemērus, var secināt, ka viņu sastāvu veidoja vairākas noteiktas sieviešu grupas. Atsevišķu iepriekšminēto sieviešu piemērs raksturoja vienu no studējošo grupām – skolotājas ar vairāku gadu vai ilggadēju pedagoģiskā darba pieredzi, kuras imatrikulējās LU Filoloģijas un filozofijas fakultātes divgadīgajā Pedagoģijas nodaļā, lai papildinātu savas zināšanas akadēmiskā līmenī. Piemēram, no 388 studentēm, kuras imatrikulācijas brīdī bija vecākas par 24 gadiem, 74 sievietes jeb 19% no visām studentēm mācības uzsāka tieši divgadīgajā Pedagoģijas nodaļā. Universitātei adresētajos uzņemšanas lūgumrakstos viņas ieratsi norādīja kāda ir viņu pieredze skolotājas darbā, un kā studiju mērķi norādīja – zināšanu papildināšana pedagoģijas nozarē. Piemēram, 34 gadus vecā skolotāja Aleksandra Ozoliņa lūdza neignorēt viņas 15 gadus ilgo pedagoģisko pieredzi un ieskaitīt viņu Pedagoģijas nodaļas studējošo skaitā,⁶⁸² zināšanu papildināšanai pedagoģijas studentu skaitā 1919. gadā uzņemta arī 32 gadus vecā skolotāja Anna Bankoviča,⁶⁸³ 31 gadus vecā skolotāja Amālija Birgena,⁶⁸⁴ tāpat 35 gadus vecā skolotāja Alvīne Ruiga, u.c.⁶⁸⁵ Ņemot vērā, ka augstskola ar divgadīgās Pedagoģijas nodaļas atvēršanu 1919. gadā sniedza iespēju skolotājiem jau ar pedagoģisko izglītību un vairāku gadu pedagoģisko stāžu papildināt zināšanas un paaugstināt kvalifikāciju, Filoloģijas un filozofijas fakultātē studējošo skaitu papildināja vecāka gadagājuma studentes. Rezultātā, redzams, ka studenšu vidējā vecuma ziņā tā nosacīti arī bija “vecākā” universitātes fakultāte (skat. 4.11. grafiku).

Fakultātes studenšu vidējo vecumu paaugstināja arī otra studenšu grupa, kuras veidoja gados vecāko studenšu sastāvu. Tās bija sievietes, kuras LU turpināja iepriekš uzsāktās studijas. Viņu vidū bija 35 gadus vecā Olga Novikova, kura 1922. gadā turpināja Tomskas Universitātē

⁶⁸⁰ Zelmas Garklāvas lūgums Latvijas Universitātei 1925. gada 15. augustā. LNA LVVA, 7427-1-9228, 1.–2. lp.

⁶⁸¹ Līzas Garozas matrikula 1938. gada 14. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-21784, 13. lp.; Līzas Garozas studentu karte 1939. gada 14. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-21784, 11. o. p. lp.; Līzas Garozas studiju kartiņa 1938. gada 14. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-21784, 8. lp.

⁶⁸² Aleksandras Ozoliņas lūgums Latvijas Augstskolai 1919. gada 30. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-397, 1. lp.

⁶⁸³ Annas Bankovičas lūgums Latvijas Augstskolai 1919. gada 4. oktobrī. LNA LVVA, 7427-1-419, 1. lp.

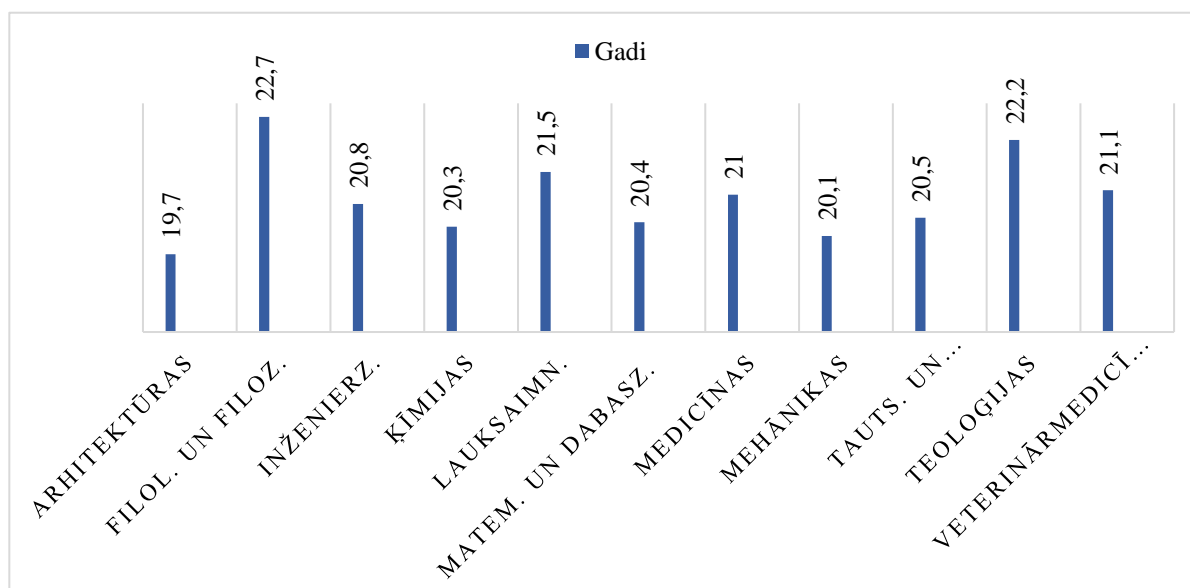
⁶⁸⁴ Amālijas Birgenas lūgums Latvijas Augstskolai 1919. gada 24. novembrī. LNA LVVA, 7427-1-517, 1. lp.

⁶⁸⁵ Alvīnes Ruigas lūgums Latvijas Augstskolai 1919. gada 3. oktobrī. LNA LVVA, 7427-1-545, 1. lp.

iesāktās ģermāņu filoloģijas studijas,⁶⁸⁶ 27 gadus vecā Aleksandra Daukša bija studējusi vēsturi Tērbatas Universitātē un studijas turpināja LU (uzņemta 1922. gadā).⁶⁸⁷ Austra Lazdiņa LU iestājā 1919. gadā būdama 33 gadus veca, lai turpinātu Bestuževa Augstākajos sieviešuursos iesāktās vēstures studijas.⁶⁸⁸ Vēstures nodaļā 1920. gadā mācības uzsāka arī 27 gadus vecā Austra Dāle, kura Pirmā pasaules kara laikā bija studējusi vēsturi Maskavas Augstākajos sieviešuursos.⁶⁸⁹ Jānorāda, ka studentes, kuras LU turpināja iepriekš iesāktās studijas, bija sastopamas arī citu fakultāšu studentu skaitā, tā paaugstinot arī šo nodaļu vidējo studentu vecumu. Piemēram, Ķīmijas fakultātē farmācijas studijas turpināja bijusī Donas Universitātes farmācijas studente, 32 gadus vecā Anna Skraba,⁶⁹⁰ Tautsaimniecības nodaļā studijas turpināja bijusī Maskavas Komercinstitūta audzēkne, 33 gadus vecā Anna Kiršteina,⁶⁹¹ Petrogradas Kara medicīnas akadēmijas bijusī studente Ludmila Rudzīte 1924. gadā imatrikulēta LU Medicīnas fakultātē 34 gadu vecumā,⁶⁹² savukārt Petrogradas Politehniskā institūta bijusī studente Olga Doļina LU Inženierzinātņu fakultātē uzņemta 33 gadu vecumā.⁶⁹³

4.11. grafiks

Studentu vidējais vecums pa LU fakultātēm, 1919–1940

Kā trešā vecāka gadagājuma studentu grupa atklājas tās sievietes, kurām dažādu apstākļu dēļ, piemēram, finansiālo, pirms LU dibināšanas nebija bijis iespējas studēt, vai pat ilgstoši nebija iespēja vai interese iegūt vidējo (vai augstāko) izglītību. Jānorāda, ka šo sieviešu grupu

⁶⁸⁶ Olgas Novikovas lūgums Latvijas Augstskolai 1922. gada 13. februārī. LNA LVVA, 7427-1-5425, 1. lp.

⁶⁸⁷ Aleksandras Daukšes lūgums Latvijas Augstskolai 1922. gada 7. augustā. LNA LVVA, 7427-1-5536, 1. lp.

⁶⁸⁸ Austras Lazdiņas lūgums Latvijas Augstskolai 1919. gada 27. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-360, 1. lp.

⁶⁸⁹ Austras Dāles lūgums Latvijas Augstskola 1919. gada 27. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-2513, 1. lp.

⁶⁹⁰ Annas Skrabas matrikula 1922. gadā. LNA LVVA, 7427-1-6050, 51. lp.

⁶⁹¹ Annas Kiršteinas matrikula 1919. gadā. LNA LVVA, 7427-1-315, 1. lp.

⁶⁹² Ludmilas Rudzītes lūgums Latvijas Universitātei 1924. gada 15. augustā. LNA LVVA, 7427-1-8966, 1. lp.

⁶⁹³ Olgas Doļinas lūgums Latvijas Universitātei 1925. gada 22. decembrī. LNA LVVA, 7427-1-10054, 1. lp.

grūti identificēt, jo universitātei adresētie iesniegumi pamatā ir lietišķi un neatklāj personīgās dzīves detaļas. Tomēr ir atsevišķi gadījumi, kas ļauj saskatīt šādus piemērus. Piemēram, 23 gadus vecā Milda Kapele LU adresētā lūgumā norādīja, ka studēšana augstskolā bija viņas “sendienu sapnis”, ko līdz šim nav izdevies realizēt.⁶⁹⁴ Netieši to ļauj secināt arī sieviešu izglītības gaitas, piemēram, dati par vidusskolas izglītības iegūšanu. Piemēram, Elza Kondrade beigusi Rīgas krievu izglītības biedrības vakara ģimnāziju pieaugušajiem – 30 gadu vecumā, un 1938. gadā uzņemta Zobārstniecības nodaļas studentu skaitā (34 gadu vecumā).⁶⁹⁵

Salīdzinoši “jaunākas” bija LU tehniskās fakultātes. Ņemot vērā, ka vecāko studenšu sastāvu veidoja – pieredzējušas pedagoges un sievietes, kuras turpināja citās augstākās mācību iestādēs iesāktās studijas, specializējoties lielā mērā humanitārajās zinātnēs, var pieņemt, ka gados jaunākās studentes kā jaunākās sieviešu paaudzes pārstāves arvien vairāk uzdrošinājās apgūt jaunas, sievietēm it kā neatbilstošas zināšanas un jomas, kuras tradicionāli tika uzlūkotas kā tikai vīriešiem atbilstošas darbības sfēras. Tomēr šāda procesa nozīmi nevajadzētu pārspīlēt, jo studenšu skaits tehniskajās fakultātēs bija daudzkārt mazāks nekā humanitārajās jomās. Kaut arī maz, bet arī šajās fakultātēs studijas uzsāka gados vecākas studentes. Piemēram, 1938. gadā arhitektūras studijas uzsāka 32 gadus vecā Regīna Ātrene, kura tajā pašā gadā ieguva vidusskolas izglītību Latvijas kultūras veicināšanas biedrības ģimnāzija.⁶⁹⁶ Studijas 1938. gadā uzsāka arī 38 gadus vecā Erna Motmillere, kura bija Rīgas pilsētas finanšu nodaļas vecākā kantoriste. Pēc V. Olava komercskolas absolvēšanas viņa uzsāka studijas Tautsaimniecības nodaļā.⁶⁹⁷ Turklāt sievietes arī tehniskajās fakultātēs imatrikulējās studiju turpināšanai, tā apliecinot, ka augstākā tehniskā izglītība sieviešu vidū nebija izņēmuma gadījums arī Krievijas impērijas periodā. Vienlaikus ar LU dibināšanu var saskatīt šo zinātņu jomu plašāku pieejamību tepat Latvijas teritorijā studēt gribošajām sievietēm.

4.5. Iepriekšējā izglītība

Noteikumi par studentu uzņemšanu Latvijas Universitātē paredzēja, ka par pilntiesīgiem studentiem uzņēma personas, kas bija beigušas pilntiesīgas Latvijas vispārizglītojušās vidusskolas. Pilntiesīgām vidusskolām tika pielīdzinātas arī Krievijas bijušās 7-klasīgās reālskolas, 8-klasīgās vīriešu un sieviešu ģimnāzijas ar vispārizglītojošo klasi. Cita tipa vidusskolu absolventus LU sākotnēji bija tiesīga uzņemt hospitantu kategorijā. Hospitantu kategorijā varēja ieskaitīt arī tos vidusskolu audzēkņus, kuri kara apstākļu dēļ bija izstājušies

⁶⁹⁴ Mildas Kapeles lūgums Latvijas Augstskolai 1919. gada 3. decembrī. LNA LVVA, 7427-1-1198, 1. lp.

⁶⁹⁵ Elzas Konrades matrikula 1938. gada 10. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-21610, 14. lp.

⁶⁹⁶ Regīnas Ātrenes matrikula 1938. gada 20. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-22161, 15. lp.

⁶⁹⁷ Ernas Motmilleres matrikula 1938. gada 13. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-21740, 15. lp.

no vidusskolas pēdējās klases vai bija beiguši skolu padomju varas laikā.⁶⁹⁸ Hospitantiem bija tiesības klausīties visas lekcijas un kārtot pārbaudījumus, bet, lai kļūtu par pilntiesīgiem studentiem, viņiem gada laikā pēc studiju uzsākšanas bija jānokārto hospitantu eksāmeni, ko noteica katra fakultāte atsevišķi. Universitātē uzņēma arī brīvklausītājus, no kuriem izglītības cenzu neprasīja, bet viņu uzņemšana brīvklausītāju statusā bija atkarīga no brīvo vietu skaita fakultātēs un noteiktos priekšmetos, kā arī no pasniedzēja piekrišanas.⁶⁹⁹

Aplūkoto studenšu piemēri rāda, ka 133 sievietes tika uzņemtas kā hospitantes. Lielākai daļai no viņām (107 jeb 80%) bija LU prasībām neatbilstošs izglītības cenzs, t.i. viņas bija beigušas tikai septiņas klases sieviešu ģimnāzijās vai komercskolās. Kā LU hospitantes tika ieskaitītas arī 17 sievietes, kuras nevarēja uzreiz vai vispār uzrādīt atbilstošus izglītības dokumentus. Piemēram, Olgas Geibakas izglītības dokumenti bija palikuši Tērbatā, kur viņa 1918. gadā studēja medicīnu. LU prasībām atbilstošu gatavības apliecību viņa iesniedza 1919. gada novembra beigās, pēc divus mēnešu studijām LU Medicīnas fakultātē.⁷⁰⁰ Pārējās tika ieskaitītas kā hospitantes, jo uzņemšanas brīdī Izglītības ministrija nebija atzinusi viņu pabeigtās skolas par pilntiesīgām vidusskolām. Piemēram, Medicīnas fakultātes hospitantes Anna Viktorija Ozoliņa, Marta Brencēna, Marta Brūzīte un Vēstures nodaļas hospitantes Austras Ratniece un Alise Meija pilntiesīgu studentu skaitā tika ieskaitītas tikai 1919./1920. māc. gada pavasara semestrī, kad Izglītības ministrija atzina Valmieras 1. vidusskolu par pilntiesīgu vidusskolu.⁷⁰¹

Divgadīgās Pedagoģijas nodaļā, kur uzņēma skolotājas zināšanu papildināšanai, tika uzņemtas 58 sievietes, kuras bija beigušas meiteņu skolas, pagastskolas vai izglītojušās mājās, un pašmācību ceļā bija sagatavojušās un nokārtojušās eksāmenus mājaskolotājas tiesību iegūšanai. Kā piemērs minama skolotāja Marija Augškalna-Aberberga, kura 1903. gadā beidza Annas Ķeņinas piecklasīgo meiteņu skolu Rīgā un pēc pārbaudījumu nokārtošanas pie Pēterburgas mācību apgabala pārbaudījumu komitejas 1904. gadā ieguva mājaskolotājas tiesības.⁷⁰² Savukārt mājaskolotāja Berta Jirgensone, kura studijas uzsāka 1919. gadā, izglītību bija ieguvusi mājās un 1912. gadā pie Rīgas mācību apgabala pārbaudījumu komitejas izturēja

⁶⁹⁸ Rīkojums par Latvijas Augstskolas atvēršanas un uzņemšanas noteikumiem 1919./20. mācības gadā. Valdības Vēstnesis 13.09.1919, 1. lpp.; Latvijas Universitātes satversme. In: Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums 1923, Nr. 5, 40. lpp.

⁶⁹⁹ DALE, Vēsturisks pārskats par Latvijas Augstskolas, 30. lpp.

⁷⁰⁰ Olgas Geibakas lūgums Latvijas Augstskolai 1919. gada 26. novembrī. LNA LVVA, 7427-1-478, 1. lp; Olgas Geibakas lūgums Latvijas Augstskolai 1919. gada 24. novembrī. LNA LVVA, 7427-1-478, 2. lp.

⁷⁰¹ Annas Viktorijas Ozoliņas lūgums Latvijas Augstskolai 1920. gada 18. martā. LNA LVVA, 7427-1-897, 2. lp.; Martas Brencēnas lūgums Latvijas Augstskolai 1920. gada 16. jūnijā. LNA LVVA, 7427-1-1808, 2. lp.; Martas Brūzītes lūgums Latvijas Augstskolai 1920. gada 22. martā. LNA LVVA, 7427-1-915, 5. lp.; Austras Ratnieces lūgums Latvijas Augstskolai 1920. gada 24. martā. LNA LVVA, 7427-1-932, 1. lp.; Alises Meijas lūgums Latvijas Augstskolai 1920. gada 20. martā. LNA LVVA, 7427-1-913, 5. lp.

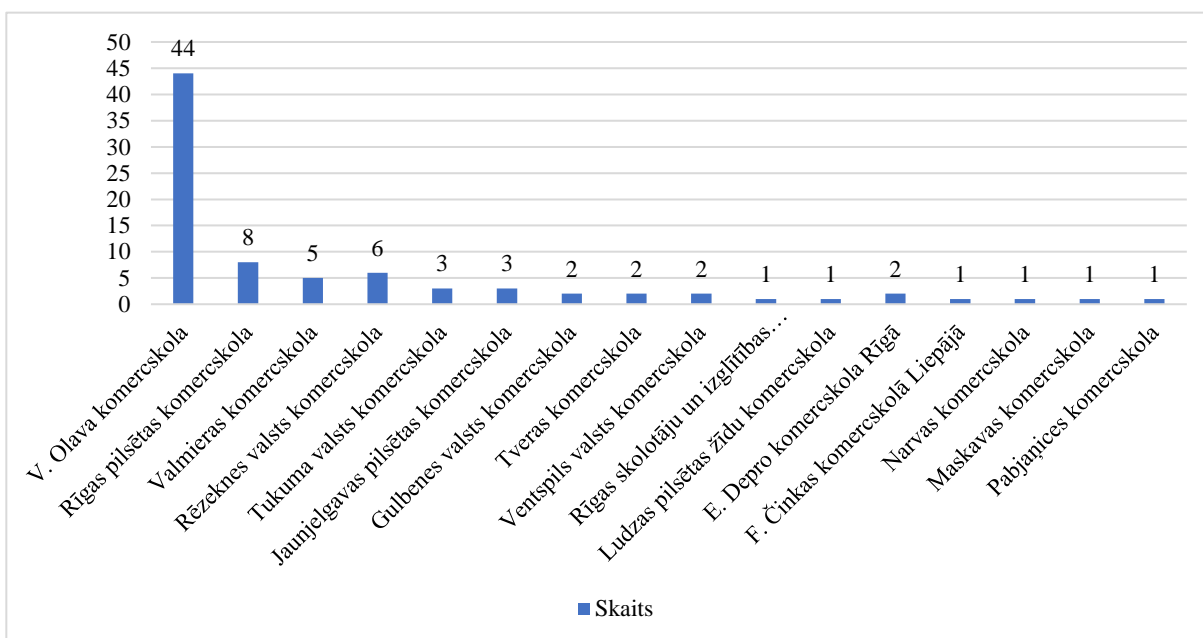
⁷⁰² Skolas licība 1903. gada 22. maijā. LNA LVVA, 7427-1-374, 6. lp; Apliecība par mājaskolotājas tiesībām 1904. gadā. LNA LVVA, 7427-1-374, 7. lp.

pārbaudījumus sākumskolas skolotājas tiesību iegūšanai, bet 1913. gadā nokārtoja pārbaudījumu mājskolotājas tiesību iegūšanai.⁷⁰³

Līdz 1923./24. māc. gadam (ieskaitot) LU Ķīmijas fakultātes Farmācijas nodaļā par hospitantiem tika uzņemtas arī personas, kuras nebija ieguvušas pilnu vidusskolas izglītību, bet bija beiguši aptiekāru palīgu kursus. No aplūkotajām studentēm aptiekāra palīga kursus bija beigušas sešas sievietes. Piemēram, Albertīne Nēdere un Marta Liepiņa beidza aptiekāru palīgu kursus pie Saratovas Universitātes 1916. gadā, bet Olga Blūmfelde 1917. gadā nokārtoja aptiekāra palīga eksāmenus pie Kazanā Universitātes. Izglītības turpināšanai viņas visas trīs 1920. gadā uzsāka studijas LU Farmācijas nodaļā.⁷⁰⁴

4.12. grafiks

LU studentes – komercskolu absolventes

No tām studentēm, kuras bija ieguvušas pilnvērtīgu vidējo izglītību, 141 bija absolvējušas specializētās vidusskolas – komercskolas, lauksaimniecības skolas, skolotāju institūtus un tehnikumus. Komercskolās izglītību bija ieguvušas 83 sievietes jeb 2,8% no studentēm. Nozīmīgi, ka ievēojama daļa (36 jeb 43%) no komercskolu absolventēm studijas turpināja Tautsaimniecības nodaļā. Tas likumsakarīgi izrietēja no komercskolu mācību programmām, kur bija iekļauti tādi priekšmeti kā tirdzniecības aritmētika, vēsture un politiskā ekonomija, vispārējā un saimnieciskā ģeogrāfija un statistika, grāmatvedība, kantordarbi, kooperācijas mācība, stenogrāfija, mašīnrakstīšana. Studijas atbildu viņu specializācijai un liecina par

⁷⁰³ Apliecība 1913. gada 17. aprīlī (krievu val.). LNA LVVA, 7427-1-311, 2. lp.

⁷⁰⁴ Saratovas Universitātes apliecības noraksts 1920. gada 25. augustā. LNA LVVA, 7427-1-3721, 3. lp.; Saratovas apliecības noraksts 1920. gada 4. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-3720, 4. lp.; Apliecība Olgai Blūmfeldei 1920. gada 23. augustā. LNA LVVA, 7427-1-3700, 3. lp.

sieviešu pārdomātu studiju izvēli.⁷⁰⁵ No komercskolu absolventēm 44 bija mācījušās Viļa Olava komercskolā Rīgā, kas bija dibināta 1906. gadā kā meiteņu tirdzniecības skolu un bija pirmā šāda tipa mācību iestāde sievietēm Latvijas teritorijā (skat. 4.12. grafiku).

Par pārdomātu studiju izvēli liecina arī 21 Lauksaimniecības fakultātes studentu iepriekšējā izglītība. Vidējo izglītību viņas bija ieguvušas specializētās lauksaimniecības vidusskolās, kuras atradās Zemkopības ministrijas pārziņā. Deviņas studentes bija mācījušās Latgales lauksaimniecības vidusskolā (ar 1936. gadu pārdēvēta par Valsts Malnavas lauksaimniecības vidusskolu), piecas – Valsts Kazdangas lauksaimniecības vidusskolā, četras – Jelgavas lauksaimniecības vidusskolā, divas – Priekuļu lauksaimniecības vidusskolā. Jelgavas Lauksaimniecības akadēmijas absolvente 1939. gadā Alīse Ikše pēc ģimnāzijas beigšanas papildus bija mācījusies arī divgadīgajā Bulduru dārzkopības skolā. Tomēr jāatzīmē, ka šī skola nebija pilnvērtīga tipa vidusskola un tās absolventiem nebija tiesību iestāties augstskolās.⁷⁰⁶ Pie šīm studentēm pieskaitīta arī Vecbrenguļu pagastā dzimusī Elizabete Duvarte, kuru 1919. gada septembrī ieskaitīja par Lauksaimniecības fakultātes hospitanti un, kura Pirmā pasaules kara laikā beidza specializēto Aristovas lauksaimniecības skolu (Novgorodas guberņa) 7-klašu sieviešu ģimnāzijas apmērā.⁷⁰⁷

Kopskaitā 38 sievietes, kas ir tika 1,3% no studentēm, izglītību ieguva skolotāju institūtos – Rīgā (22), Rēzeknē (10) un Jelgavā (6), turklāt viņas studijas turpināja dažādās fakultātēs – Filoloģijas un filozofijas, Medicīnas, Matemātikas un dabaszinātņu, Arhitektūras, Teoloģijas un Lauksaimniecības. Dažādās fakultātēs studēja arī piecas sievietes, kuras bija beigušas Liepājas Valsts tehnikumu.

Pārejās studentes bija ieguvušas pilnvērtīgu vidējo izglītību vispārīgajās vidusskolās, no viņām 238 bija beigušas vidusskolas ārpus Latvijas. Likumsakarīgi, ka visvairāk bija skolas dažādās Krievijas guberņās un pilsētās, kuras tika apmeklētas Pirmā pasaules kara gados. Tomēr pie šīm skolām nav pieskaitītas tās, kuras tika evakuētas no Latvijas teritorijas uz Krieviju kara gados, kas prasītu atsevišķu pētījumu. Nedaudz vairāk kā 1500 jeb 55% no LU studentēm bija beigušas vispārīgās vidusskolas Rīgā. 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā tieši Rīgā kā reģiona centrā bija vērojama plašākā un straujākā sieviešu ģimnāziju dibināšana, savukārt pēc Latvijas valsts dibināšanas galvaspilsētā ar lielāko iedzīvotāju skaitu koncentrējās lielākais latviešu un minoritāšu skolu skaits. Piemēram, 1929./30. māc. g. Latvijā darbojās 99 vispārīgās vidusskolas (no tām 46 bija minoritāšu vidusskolas) un 39 jeb 40% atradās Rīgā, bet 1937./38.

⁷⁰⁵ Izglītības ministrijas Skolu departamenta un bijušo Skolu virsvaldes darbības pārskats: 1924/25. un 1925./26. mācības gads, 228. lpp.

⁷⁰⁶ Alīses Ikšes matricula 1934. gada 13. septembrī. LNA LVVA, 5636-1-317, 1. lp.

⁷⁰⁷ Apliecība, 16.10.1920. LNA LVVA, 7427-1-2465, 2. lp.

māc. gadā no 77 Latvijas vidusskolām Rīgā darbojās 27.⁷⁰⁸ Ievērojami mazāk studenšu bija beigušas vidusskolas ārpus Rīgas. Jelgavā, kur atradās ne tikai latviešu, bet arī vācu un ebreju ģimnāzijas, vidējo izglītību bija ieguvušas 131 jeb 4,9% no LU studentēm. 106 studentes bija beigušas Liepājas ģimnāzijas, kur atradās latviešu, vācu un ebreju ģimnāzijas. Valmieras sieviešu ģimnāziju, kuru pēc kara pārveidoja par Valmieras pilsētas ģimnāziju, bija beigušas 92 studentes, bet Cēsu pilsētas ģimnāzijas absolventes sastādīja 3,2% no studentēm. Nozīmīgi, ka starp Cēsu un Valmieras ģimnāziju beigušajām LU studentēm absolūtā pārsvarā bija latvietes.⁷⁰⁹ Daugavpils un Rēzeknes ģimnāzijas bija beigušas 82 un 68 studentes. Arī šajās pilsētās bez latviešu ģimnāzijām atradās lielāko minoritāšu skolas. Rēzeknes krievu ģimnāziju bija beigušas sešas, bet Daugavpils krievu ģimnāziju – desmit krievu tautības studentes. Savukārt ebreju ģimnāziju Rēzeknē bija beigušas 19 ebreju tautības studentes, bet Daugavpils – 41, kas veido pusi no tām studentēm, kuras bija ieguvušas vidējo izglītību Daugavpilī. Daugavpils poļu ģimnāzijā vidējo izglītību bija ieguvušas divas poļu studentes.⁷¹⁰ Citu pilsētu ģimnāzijās izglītību ieguvušo studenšu skaits bija ievērojami mazs, pat niecīgs. Piemēram, Limbažos izglītību bija ieguvušas 33 studentes, Ventspilī – 29, Cesvainē – 24, Valkā – 24, Rūjienā – 24, Ludzā – 23, Alūksnē – 16, Tukumā – 11, Talsos – desmit, Kuldīgā – astoņas, Varakļānos – septiņas, Krāslavā – septiņas, Balvos – četras, Dobelē – trīs, utt.

Dati par studenšu iepriekšējo izglītību, kā arī viņu dzīvesstāsti rāda, ka Rīga arī starpkaru periodā bija “pievilcīga” izglītības iegūšanai, kur izglītojās ne tikai rīdzinieki, bet arī ievērojams skaits skolēnu no dažādiem Latvijas novadiem. To raksturo rakstnieces Irmas Grebzes atmiņas, kura studēja agronomiju LU un JLA. Rakstniece atceras, ka tuvākā vidusskola Aucei, kur dzīvoja viņas ģimene, bija Jelgavā, tomēr, ja kāds varēja atļauties, tad laida bērnus mācīties uz Rīgu “augstākās skolās”. Pati I. Grebzde apmeklēja Rīgas 2. ģimnāziju, kas bija viena “pazīstamākajām” un “labākajām” Rīgas vidusskolām.⁷¹¹

Ievērojamam skaitam sieviešu studijas LU bija iepriekš iesākto un dažādu apstākļu dēļ pārtraukto studiju turpinājums (skat. 4.13. tabulu). No aplūkotajām 3000 studentēm redzams, ka 393 jeb 13,1% sievietes bija iepriekš apmeklējušas (kā studentes vai hospitantes) vai pat beigušas dažāda tipa augstākās mācību iestādes dažādās valstīs. Šīs sievietes vispārīgi iedalāmas piecās grupās, nošķirot viņas ģeogrāfiski un laika perioda ziņā.

⁷⁰⁸ Izglītības ministrijas Skolu departamenta un bijušo Skolu virsvaldes darbības pārskats (1938), 163., 533. lpp.

⁷⁰⁹ No izpētītajiem studenšu piemēriem, Cēsu sieviešu ģimnāziju 1917. gadā beidza viena ebrejiete – Ventspilī dzimusi Regīna Zeba, kuru 1920. gada janvārī uzņēma par LU Medicīnas fakultātes studentu. Savukārt Valmierā dzimusi ebreju tautības zobārste Ida Glikmane 1918. gadā beidza Valmieras sieviešu ģimnāziju. Sk: Regīnas Zebas matrikula, 05.01.1920. LNA LVVA, 7427-1-660, 5. lp.; Idas Glikmanes matrikula, 10.12.1919. LNA LVVA, 7427-1-590, 36. lp.

⁷¹⁰ Sākot ar 1935./36. māc. gadu Daugavpils krievu, poļu un baltkrievu ģimnāzijas tika apvienotas jauktā ģimnāzijā – II Daugavpils valsts ģimnāzija.

⁷¹¹ GREBZDE, Sveicināta, mana zeme, 8. lpp.

4.13. tabula

Augstākās mācību iestādes, kurās bija mācījušās LU studentes

Augstskolas un nodaļas	Fakultātes/nodaļas	Kopā
Babriševa augstākie valodu kursi		3
Baltijas Tehniskā augstskola	Ķīmijas – 15, Arhitektūras – 13, Lauksaimniecības – 6, Tirdzniecības – 4, Inženieru – 2	40
Berlīnes Universitāte	Juridiskā – 1	1
Bernes Universitāte	Ķīmijas – 1	1
Briseles jaunās universitāte	Filozofijas un literatūras – 1	1
Cīrihes Universitāte	Medicīnas – 1	1
Freiburgas Universitāte	Ķīmijas – 1	1
Hamburgas Universitāte	Medicīnas – 1	1
Harkivas Komercestitūts	Ekonomikas – 4	4
Harkivas Medicīnas institūts	Medicīnas – 3	3
Heidelbergas universitāte	Medicīnas – 1	1
Irkutskas Universitāte	Medicīnas – 1	1
Kazaņas Augstākie sieviešu kursi	Vēstures un filoloģijas – 3	3
Kijivas Augstākie sieviešu kursi	Vēstures un filoloģijas – 3, Fizikas un matemātikas – 3	6
Kijivas Universitāte	Medicīnas – 4	4
Lazareva institūts austrumu valodās		3
Lesgafta Augstākie pedagoģiskie sieviešu kursi	Dabaszinātņu – 3, Vēstures – 4	5
Maskavas Arheoloģijas institūts		1
Maskavas Augstākie sieviešu kursi	Vēstures un filoloģijas – 14, Juridiskā – 8, Fizikas un matemātikas – 4, Ķīmijas – 4, Medicīnas – 2	32
Maskavas Augstākie sieviešu lauksaimniecības kursi	Agromijas – 3	3
Maskavas Komercestitūts	Ekonomikas – 10	10
Maskavas Medicīnas institūts	Medicīna – 3	3
Maskavas Politehniskais institūts	Arhitektūras – 1	1
Maskavas Valsts Universitāte	Medicīnas – 2, Fizikas un matemātikas – 3, Vēsture un filoloģija – 1, Medicīna – 1	7
Mihaila Rostovceva privātie kursi Tērbatā	Medicīnas – 4	4
Mīnsteres Universitāte	Juridiskā – 1	1
Nižņijnovgorodas Universitāte	Ķīmijas – 1, Lauksaimniecības – 1	2
Odesas Medicīnas institūts	Medicīnas – 1	1
Permas Valsts universitāte	Medicīnas – 1	1
Bestuževa Augstākie sieviešu kursi	Vēstures un filoloģijas – 16, Juridiskā – 6, Fizikas un matemātikas – 11, Medicīnas – 2, Ķīmijas – 1	36
Petrogradas Augstākie sieviešu dabaszinību kursi		2
Petrogradas Kara medicīnas akadēmija	Medicīnas – 1	1
Petrogradas Komercestitūts	Ekonomikas – 3	3
Petrogradas Politehniskais institūts	Inženierzinātņu – 5	5
Petrogradas Psihoneiroloģijas institūts	Medicīnas – 14	14
Petrogradas Sieviešu Medicīnas institūts	Medicīnas – 13	13
Rīgas Politehniskais institūts	Komercnodaļa – 3	3
Rostovas pie Donas Sieviešu medicīnas institūts	Medicīnas – 1	1
Samāras Universitāte	Vēstures un filoloģijas – 1	1
Saratovas Universitāte	Fizikas un matemātikas – 3, Medicīnas – 5	8
Sorbonas Universitāte	Filoloģija un literatūra	1
Stebuta Augstākie sieviešu lauksaimniecības kursi/ Petrogradas Lauksaimniecības kursi		13
Taurija Universitāte	Medicīnas – 1	1
Tērbatas Universitāte	Medicīnas – 61, Ķīmijas – 6, Juridiskā – 5, Vēstures un filoloģijas – 6, Teoloģijas – 2, Dabaszinātņu – 3	83
Tifliskas Augstākie sieviešu kursi	Medicīnas – 1	1
Tomskas Universitāte	Vēstures un filoloģijas – 3, Medicīnas – 2	5
Varšavas Augstākie sieviešu kursi (Donas Universitāte)	Juridiskā – 1, Dabaszinātņu – 1, Farmācija – 1	3
Voroņežas Valsts Universitātes	Medicīnas – 1	1
Ženēvas Universitāte	Medicīnas – 1	1
	Kopā	341

Šāds iedalījums gan ir ļoti vispārējs un nosacīts. Pirmajā grupā ieskaitāmas tās sievietes, kuras bija studējušas Rietumeiropas augstskolās. Piemēram, Zenta Brauere – pirmā sieviete-teoloģe Latvijā, pirms Pirmā pasaules kara bija studējusi Cīrihes Universitātē un Heidelbergas Universitātē, bet kara laikā iesāktās teoloģijas studijas viņa turpināja Tērbatas Universitātē kā brīvklaušitāja un vēlāk arī kā studente.⁷¹² Savukārt pedagoģe Emma Liekne kā aktīva 1905. gada revolūcijas dalībniece 1907. gadā emigrēja. Nonākdama Briselē, viņa uzsāka studijas Briseles Jaunās universitātes Sabiedrisko zinātņu fakultātes Filozofijas un filoloģijas nodaļā, absolvējot 1912. gadā ar filozofijas un literatūras kandidātes (mūsdienās maģistra) grādu.⁷¹³

Otra grupa bija sievietes, kuras bija studējušas dažādās Krievijas augstākās izglītības iestādēs jau pirms Pirmā pasaules kara. Jāatzīmē, ka daļai no šīm sievietēm studijas bija primārais mērķis, dodoties uz Krieviju. Daļa tur nonāca kopā ar ģimeni. Piemēram, starpkaru periodā zināmā latgaliešu politiķe un sabiedriskā darbiniece Apolonija Laurinoviča jau kopš divu gadu vecuma dzīvoja Pēterburgā, kur viņas tēvs bija atradis algotu darbu. Viņa uzsāka studijas Pēterburgas Sieviešu medicīnas institūtā, kur mācījās no 1915. līdz 1919. gadam, kad politisko pārmaiņu dēļ bija spiesta studijas pārtraukt un atgriezās Latvijā. Medicīnas studijas viņa turpināja LU un 1920. gadā viņa ieskaitīta Medicīnas fakultātes 3. kursā.⁷¹⁴ Līdzīgi dzīve ievirzījās arī ārstei Annai Bormanei, kuras tēvs 1899. gadā bija spiests pamest Latviju un apmesties ar ģimeni Pēterburgā. A. Bormane 1916. gadā iestājās studēt medicīnu Pēterburgas Sieviešu Medicīnas institūtā, bet izglītību turpināja LU, jo Latvijās atgriezās 1921. gadā.⁷¹⁵

Diemžēl nav ziņu par abu sieviešu percepciju par dzīvi Pēterburgā, bet nav noliedzama Krievijas lielo pilsētu loma Latvijas teritorijas sieviešu augstākās izglītības procesā. To apliecina arī apstākļi, ka ievērojams skaits sieviešu 19./20. gs. mijā Krievijā nonāca sev piemērota darba meklējumos, kur praktiski varētu pielietot meiteņu skolās un sieviešu ģimnāzijās iegūtās mājskolotājas un skolotājas tiesības. Lai arī primārais mērķis, dodoties uz Krieviju, viņām bija algots darbs, tur pavadīto laiku iespējamības gadījumā sievietes mērķtiecīgi izmantoja arī sevis pašrealizācijai. Viens no piemēriem ir rakstniece Angelika Gailīte. Viņa 1910. gadā aizbrauca uz Krievijas pilsētu Vologdu, kur sešus gadus nostrādāja par

⁷¹² Cīrihes Universitātē viņa nokārtoja eksāmenus un kā pirmā sieviete Eiropā 1914. gadā ieguva grādu teoloģijā (mūsdienās maģistra grāds). Tajā pašā gadā viņa iestājās Heidelbergas Universitātē, lai iegūtu licenciāta grādu teoloģijā, tomēr jau rudenī atgriezās Latvijā. Teoloģijas studijas Z. Brauere turpināja Tērbatas Universitātē 1915. un 1917. gadā kā brīvklaušitāja, bet 1918. gadā kā studente. Sk.: [B. A.]. Ārzemju ziņas. In: Tēvija, 15.04.1914., 2. lpp.; SIRJE KIVIMĀE, SIRJE TAMUL. Vita academica, vita feminea. Eesti naiste kõrgkooliõpinguud 1858–1918. In: SIRJE TAMUL (kos.). Vita academica, vita feminea. Artikle kogumik. Taru 1998, 1. 213–249, here 1. 215.; Zentas Braueres matrikula 1920. gadā. LNA LVVA, 7427-1-945, 2. lp.

⁷¹³ GUNTA MARIHINA, ALĪDA ZIGMUNDE. Emmas Lieknes (1886–1942) pedagoģiskā darbība un devums izglītības attīstībā Latvijā. In: The Humanities and Social Science 2015, No. 25, 62.–67. lpp., šeit 62. lpp.; Emmas Vitenbergas-Traubergas matrikula 1919. gadā. LNA LVVA, 7427-1-401, 9. lp.

⁷¹⁴ Apolonijas Laurinovičas studiju grāmatīņa 1920. gadā. LNA LVVA, 7427-1-2582, 29.–30. lp.

⁷¹⁵ Annas Bormanē autobiogrāfija 1923. gada 17. decembrī. LNA LVVA, 7427-13-101, 3. lp.; DEISONS, Mūsu jaunās zinātnieces, 7. lpp.

skolotāju Vologdas pilsētas zēnu tirdzniecības skolā. Šajā laikā viņai neizdevās turpināt savu izglītību, jo pilsētā nebija nekādas augstākās mācību iestādes, tomēr sapnis par izglītošanos nepazuda. A. Gailīte savās atmiņās uzsver, ka vēlme studēt bija galvenais iemesls, kāpēc 1916. gadā viņa piekrita Ata Ķeniņa aicinājumam ieņemt direktora palīdzes vietu Maskavas Marijas meiteņu institūtā. Dzīve un darbs Maskavā deva viņai iespēju apmeklēt Maskavas Augstāko sieviešu kursu Vēstures nodaļu.⁷¹⁶ Algota darbs bija arī Annas Veronikas Kiršteinas mērķis, dodoties uz Krieviju. Viņa aizzbrauca uz Maskavu 1910. gadā pēc V. Olava komercskolas beigšanas, un strādāja kā mājskolotāja, bet vēlāk kā statistiķe Maskavas Zemstu savienībā. Maskavā pavadīto laiku viņa izmantoja, lai papildinātu savu izglītību, studējama Maskavas Komercinstitūtā.⁷¹⁷

Trešā un lielākā grupa bija sievietes, kuras Krievijā nonāca Pirmā pasaules kara bēgļu kustības un evakuācijas rezultātā.⁷¹⁸ Šajā grupā ieskaitāmas arī tās, kuras kara rezultātā nedevās dziļāk uz Krieviju un izceļoja uz tuvo Igaunijas teritoriju. Kara laikā uz Igaunijas teritoriju devās ievērojams skaits latviešu un sievietes izmantoja iespēju studēt Tērbatas Universitātē, kad 1917. gadā augstskola atļāva imatrikulēt sievietes kā pilntiesīgas studentes. No 1918. gada septembrim līdz novembrim Tērbatas Universitātē imatrikulēja 1006 studentes, 12% no viņām bija latvietes. Vācu tautības studentes šajā laika periodā veidoja lielāko studenšu īpatsvaru – 42%, viņām sekoja ebrejietes – 42%, igauņietes – 17%, pārējās – 4%. Nozīmīgi, ka arī no citu tautību studentēm liela daļa bija piederīgas Latvijas teritorijai.⁷¹⁹ Tērbatas Universitātes Vēstures–filoloģijas fakultātes Vēstures nodaļā, piemēram, studēja Rīgai piederīgā lietuviete Aleksandra Daukša, kā arī Rīgā dzimusī ebrejiete Sterna Veinšteina, kuru 1917. gadā imatrikulēja Fizikas–matemātikas fakultātes Dabaszinātņu nodaļā.⁷²⁰

Kā ceturrtā grupa iezīmējas sievietes, kuras studijas uzsāka Baltijas Tehniskā augstskolā. Tās bija sievietes, kuras atgriezās no bēgļu gaitām, gan tās, kuras Pirmā pasaules kara laikā bija palikušas Latvijas teritorijā. Agronome D. Talce-Niedra skaidro, ka pirms kara sapni par studēšanu viņa nerealizēja ģimenes pretestības dēļ, kara un bēgļu laikā cerības par studijām neļāva realizēt “rūpes par dienišķo maizi”, bet atgriežoties Latvijā 1918. gadā, viņa nekavējoties izmantoja iespēju iestāties BTA.⁷²¹ Savukārt, kā piektā grupa izdalāmas tās, kuras pirms kara

⁷¹⁶ ANGELIKA GAILĪTE. Ceļinieci: pieredze un vērojumi. [Stokholma] 1962, 51., 57. lpp.; Angelikas Gailītes matrikula 1921. gadā. LNA LVVA, 7427-1-3472, 41. lp.

⁷¹⁷ Annas Veronikas Kirhenšteinas autobiogrāfija 1941. gada 7. janvārī. LNA LVVA, 7427-1-2953, 18. lp.

⁷¹⁸ Vēstures studijas Maskavas Augstākajos sieviešu kursos bēgļu gaitās uzsāka dzejniece Austras Dāle-Ķeniņa.: Sk.: Austras Dāles lūgums 1919. gada 24. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-2513, 1. lp.

⁷¹⁹ SIRJE TAMUL. Naisüliõpilased Tartu ülikoolis 1905–1918. In: SIRJE TAMUL (kos.). Vita academica, vita feminea. Artiklitate kogumik. Taru 1998, l. 93–126, here l. 118.

⁷²⁰ Eksaminācijas protokols (krievu valodā). EEA, 402-1-8382, 38. lp.; Dokumentu uzskaitē (krievu valodā). EEA, 402-1-3789, 1. lp.

⁷²¹ DEISONS, Privātdocentes Dagmāras Talces darbs un atziņas, 3.–4. lpp.; Dagmāras Talces-Niedras matrikula 1919. gadā. LNA LVVA, 7427-1-1216, 6. lp.

nebija piederīgas Latvijas teritorijas iedzīvotājiem, bet pēc kara Latvijā nonāca dažādu iemeslu dēļ. Šeit viņas turpināja iesāktās studijas. Piemēram, Frīda Krecere LU turpināja Maskavas Augstākajos sieviešuursos iesāktās tieslietu studijas.⁷²² Jau pieminētā L. Rudzīte, kura gadu bija studējusi Petrogradas Kara medicīnas akadēmijā, medicīnas studijas pabeidza Latvijā.⁷²³

Lielākai daļai sieviešu pabeigt iesāktās studijas liedza kara izraisītās politiskās un sociālās pārmaiņas. A. Gailīte situāciju Krievijā nodēvēja par “boļševiku haotiskajiem apstākļiem”, kas daudziem liedza pabeigt studijas.⁷²⁴ Ārste Austra Bebre pirms iestāšanās LU Medicīnas fakultātē 1919. gadā gadu bija studējusi medicīnu Mihaila Rostovceva privātajos universitātesursos Tērbatā. Studijas viņa pārtrauca 1918. gada februārī, kad pilsētā ienāca vācu karaspēks.⁷²⁵ Ievērojams skaits sieviešu studijas pārtrauca, atgriežoties Latvijā no bēgļu gaitām. Kā rāda avoti, vairākums studenšu LU turpināja iepriekš izvēlētās studijas. Tomēr bija arī izņēmumi un sievietes LU izvēlējās citu studiju virzienu. Saratovas Universitātes matemātikas studente Adelīne Zariņa, 1919. gadā iestājoties Latvijas Universitātē, izvēlējās medicīnas studijas.⁷²⁶ Arī Elvīra Škindele studēja medicīnu, lai arī 1918. gadā bija apmeklējusi Maskavas Augstāko sieviešu kursu Vēstures un filoloģijas nodaļu.⁷²⁷ LU medicīnas studente Monika Bite Baltijas Tehniskajā augstskolā bija studējusi lauksaimniecību.⁷²⁸ Savukārt Marta Bērzape, kura trīs semestrus bija studējusi ekonomiku Maskavas Komerccinstitūtā, Latvijā studijas turpināja Pedagoģijas nodaļā.⁷²⁹ Viens no galvenajiem iemesliem studiju maiņai bija interešu pārvērtēšana. Piemēram, Bestuževa Augstāko sieviešu kursu dabaszinātņu nodaļas klausītāja Alvīne Gulbe skaidroja, ka ir nonākusi pie slēdziena, ka matemātikas un dabaszinību priekšmeti viņu maz interesē un viņa labprātāk nodarbotos ar priekšmetiem, kas paredzēti Filoloģijas un filozofijas fakultātē. Rezultātā 1919. gada septembrī A. Gulbe lūdza viņu ieskaitīt par filoloģijas studenti.⁷³⁰ Dažkārt studentes bija spiestas mainīt studiju virzienu ārēju apstākļu dēļ. Olga Apine, kura 1926. gadā beidza LU Inženierzinātņu fakultāti kā pirmā sieviete-būvinženiere, Pirmā pasaules kara bēgļu gaitās studēja matemātiku Pēterburgas Bestuževa Augstākajos sieviešuursos un Kazaņas Universitātē. Atgriežoties Latvijā un vēlēdamies turpināt augstāko izglītību, viņa turpināja studijas Baltijas Tehniskās augstskolas Inženieru nodaļā, jo

⁷²² Frīdas Kreceres autobiogrāfija 1922. gada 6. maijā. LNA LVVA, 7427-1-3334, 7. lp.

⁷²³ Ludmilas Rudzītes matrikula 1924. gadā. LNA LVVA, 7427-1-8966, 26. lp.

⁷²⁴ GAILĪTE, Ceļiniece, 77. lpp.

⁷²⁵ Austras Bebres matrikula 1919. gadā. LNA LVVA, 7427-1-245, 7. lp.; DĀLMANE, VĪKSNA. Pirmā latviešu histoloģe Austra Bebre, 166. lpp.

⁷²⁶ Adelīnes Zariņas matrikula 1919. gadā. LNA LVVA, 7427-1-1180, 47. lp.

⁷²⁷ Elvīras Škindeles matrikula 1919. gadā. LNA LVVA, 7427-1-751, 3. lp.

⁷²⁸ Monikas Bītes lūgums Latvijas Augstskolai 1919. gada 22. maijā. LNA LVVA, 7427-1-1261, 1. lp.; Monikas Bītes matrikula 1919. gadā. LNA LVVA, 7427-1-1261, 4. lp.

⁷²⁹ Martas Bērzapes lūgumraksts Latvijas Augstskolai 1920. gadā. LNA LVVA, 7427-1-1640, 1. lp.; Martas Bērzapes matrikula 1920. gadā. LNA LVVA, 7427-1-1640, 9. lp.

⁷³⁰ Alvīnes Gulbes lūgums Latvijas Augstskolai 1919. gada septembrī. LNA LVVA, 7427-1-1817, 1. lp.

matemātikas studijas augstskolā nebija noorganizētas. Attiecīgi inženierzinātņu studijas viņa turpināja arī ar LU nodibināšanu.⁷³¹

Atsevišķs piemērs ir sievietes, kuras studēja medicīnu Krievijas augstskolās. Ierobežoto brīvo studiju vietu dēļ LU Medicīnas fakultātē, viņas bija spiestas studēt citās LU fakultātēs. Visbiežāk tā bija Dabaszinātņu nodaļa kā visvieglāk pieejamā un priekšmetu ziņā vistuvākā. Zīmīgi, ka no pētniecības gaitā aplūkotajiem studenšu piemēriem, visas šīs studentes bija ebreju tautības. Tas varētu liecināt par noteiktiem, bet oficiāli nefiksētiem ierobežojumiem pret ebreju izcelsmes studentiem. Piemēram, Medicīnas fakultāte 1919./1920. gadā atteicās uzņemt Baševu Levinu,⁷³² Mariju Kaplani,⁷³³ Raheli Brodu,⁷³⁴ Sternu Veinšteinu,⁷³⁵ Sāru Malkinu,⁷³⁶ Johannu Srago,⁷³⁷ Gitu Neimani,⁷³⁸ kuras bija studējušas medicīnu Tērbatas Universitātē, bijušo Sarajevas Universitātes studenti Leju Lurji,⁷³⁹ Saratovas Universitātes studenti Haju Luriju,⁷⁴⁰ kā arī Maskavas Augstāko sieviešu kursu studenti Bellu Šeidinu.⁷⁴¹ Par ierobežojumiem liecina arī fakts, ka šajā laika periodā Medicīnas fakultātē tika uzņemtas latviešu tautības studentes, kuras bija adresējušas lūgumu uzņemt viņas augstskolā vēlāk nekā iepriekš minētās ebreju tautības studentes. Turklāt Medicīnas fakultātē šajā laikā tika uzņemtas arī hospitantes (visbiežāk tās bija sievietes, kuras nevarēja uzrādīt nepieciešamos izglītības dokumentus vai arī trūka atzīme Medicīnas fakultātē obligāti nepieciešamajā latīņu valodā), kuru vietā teorētiski varēja uzņemt konkrētās ebreju tautības sievietes kā pilntiesīgas studentes. Salīdzinot laika līniju, redzams, ka B. Levina lūgumu uzņemt viņu Medicīnas fakultātē Latvijas Universitātei adresējusi 1919. gada 15. septembrī,⁷⁴² bet L. Lurje – 1919. gada 18. septembrī.⁷⁴³ Abas reflektantes netika uzņemtas Medicīnas fakultātē. Vienlaikus, Medicīnas fakultātes hospitantu

⁷³¹ Olgas Apines matrikula 1919. gadā. LNA LVVA, 7427-1-438, 18. lp.; [B. A.]. Būvinženiere Olga Apīnis. In: Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1936, Nr. 21–23, 399.–400. lpp.

⁷³² Baševas Levinas lūgums Latvijas Augstskolai 1919. gada 15. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-470, 1. lp.; Baševas Levinas matrikula 1919. gadā. LNA LVVA, 7427-1-470, 6. lp.

⁷³³ Marijas Kaplanes lūgums Latvijas Augstskolai 1920. gada 14. janvārī. LNA LVVA, 7427-1-731, 1. lp.; Marijas Kaplanes matrikula 1920. gadā. LNA LVVA, 7427-1-731, 8. lp.

⁷³⁴ Raheles Brodas lūgums Latvijas Augstskolai 1919. gada 6. decembrī. LNA LVVA, 7427-1-910, 1. lp.; Raheles Brodas matrikula 1920. gadā. LNA LVVA, 7427-1-910, 6. lp.

⁷³⁵ Sternas Veinšteinas lūgums Latvijas Augstskolai 1920. gada 3. februārī. LNA LVVA, 7427-1-839, 1. lp.

⁷³⁶ Sāras Malkinas lūgums Latvijas Augstskolai 1920. gada 25. augustā. LNA LVVA, 7427-1-882, 1. lp.; Sāras Malkinas matrikula 1920. gadā. LNA LVVA, 7427-1-882, 26. lp.

⁷³⁷ Johannas Srago lūgums Latvijas Augstskolai 1919. gada 23. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-893, 1. lp.; Johannas Srago matrikula 1919. gadā. LNA LVVA, 7427-1-893, 9. lp.

⁷³⁸ Gitas Neimanes lūgums Latvijas Augstskolai 1920. gada 1. martā. LNA LVVA, 7427-1-935, 1. lp.; Gitas Neimanes matrikula 1920. gadā. LNA LVVA, 7427-1-935, 8. lp.

⁷³⁹ Lejas Lurjes lūgums Latvijas Augstskolai 1919. gada 18. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-940, 1. lp.; Lejas Lurjes matrikula 1920. gadā. LNA LVVA, 7427-1-940, 9. lp.

⁷⁴⁰ Hajas Lurijas lūgums Latvijas Augstskolai 1920. gada 14. jūlijā. LNA LVVA, 7427-1-807, 1. lp.; Hajas Lurijas matrikula 1920. gadā. LNA LVVA, 7427-1-807, 8. lp.

⁷⁴¹ Bellas Šeidinas lūgums Latvijas Augstskolai 1919. gada 23. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-681, 1. lp.; Bellas Šeidinas matrikula 1919. gadā. LNA LVVA, 7427-1-681, 15. lp.

⁷⁴² Baševas Levinas lūgums Latvijas Augstskolai 1919. gada 15. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-470, 1. lp.

⁷⁴³ Lejas Lurjes lūgums Latvijas Augstskolai, 18.09.1919. LNA LVVA, 7427-1-940, 1. lp.

skaitā ieskaitīta Kristīne Skribe, kura adresējusi savu lūgumu 27. septembrī,⁷⁴⁴ Anna Driķīte, kura savu lūgumu adresējusi 19. oktobrī,⁷⁴⁵ Elza Kantore, kura vērsusies pie Medicīnas fakultātes 23. septembrī,⁷⁴⁶ Olga Geibaka – 29. septembrī,⁷⁴⁷ utt.

LU studenšu vidū bija arī vairākas Latvijas Mākslas akadēmijas audzēknes. Ebreju tautības studente Doroteja Feiertāga 1921. gadā vienlaicīgi uzsāka studijas LU Arhitektūras fakultātē un LMA. No LMA audzēkne izslēgta gadu vēlāk lekciju neapmeklēšanas dēļ, bet 1930. gadā viņa ieguva arhitekta kandidāta grādu.⁷⁴⁸ Arhitektūras studijas (1927) izvēlējās arī Ella Lauberte, kura gadu bija studējusi Latvijas Mākslas akadēmijā (1926–1927), bet izstājās pēc pašas vēlēšanās.⁷⁴⁹ Valentīna Uskure studēja vienlaicīgi agronomiju LU Lauksaimniecības fakultātē un LMA.⁷⁵⁰ Savukārt Ņina Kēlere pēc ģimnāzijas beigšanas un zināšanu papildināšanas krievu mākslinieka Sergeja Vinogradova izveidotajā mākslas studijā Rīgā, 1926. gadā tika uzņemta par LMA audzēkni, bet jau gadu vēlāk pēc pašas vēlēšanās izstājusies. Izglītību viņa turpināja LU, 1932. gadā iestājoties Ģermāņu filoloģijas nodaļā, ko nepabeidza.⁷⁵¹ Savukārt mākslinieces Mildas Liepiņas piemērs liecina, ka bija sievietes, kuras, pārtraukdamas studijas LU, turpināja izglītību citās augstskolās. M. Liepiņa 1920. gadā iestājās studēt ekonomiku LU Tautsaimniecību un tiesību zinātņu fakultātē, bet studijas vēl neuzsākdama divus mēnešus vēlāk lūdza viņu pārcelt uz Arhitektūras fakultāti. Tomēr fakultātes pirmie kursi bija “pārslogoti ar daudziem tehniskiem priekšmetiem”, kā statistika, mehānika un augstākā matemātika, kā rezultātā jaunieta izstājās no LU, izglītību turpinot LMA.⁷⁵²

Latvijas Universitātē studēja arī citu augstskolu kursu beigušās un diplomu ieguvušās sievietes (skat. 4.14. tabulu). Vairums no viņām studēja LU, lai iegūtu tiesības praktizēt savā profesijā Latvijā. Piemēram, inženiera elektrotehniķa grāda iegūšanai 1931. gadā LU Mehānikas fakultātē uzņemta Urālu Politehniskā institūta absolvente (absolvējusi 1930. gadā),

⁷⁴⁴ Kristīnes Skribes matrikula 1919. gadā. LNA LVVA, 7427-1-819, 40. lp.

⁷⁴⁵ Annas Driķītes lūgums Latvijas Augstskolai 1919. gada 29. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-897, 1. lp.

⁷⁴⁶ Elzas Kantores lūgums Latvijas Augstskolai 1919. gada 23. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-1666, 1. lp.

⁷⁴⁷ Olgas Geibakas lūgums Latvijas Augstskolai 1919. gada 29. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-478, 1. lp.

⁷⁴⁸ Dorotejas Feiertāgas lūgums Latvijas Mākslas akadēmijai 1921. gada 5. oktobrī. LNA LVA, 485-1-225, 2. op. lp.; Dorotejas Feiertāgas matrikula 1921. gadā. LNA LVVA, 7427-1-4827, 25. lp.

⁷⁴⁹ Ellas Laubertes Latvijas Mākslas akadēmijas anketa 1926. gada 18. augustā. LNA LVA, 485-1-503, 1. lp.;

Ellas Laubertes matrikula 1927. gada 19. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-11457, 32. lp.

⁷⁵⁰ Valentīnas Uskures lūgums Latvijas Mākslas akadēmijai, 1931. gada septembrī. LNA LVA 485-1-957, x. lp., Valentīnas Uskures matrikula 1927. gadā. LNAV LVVA-7427-1-11496, 8. lp.

⁷⁵¹ Ņinas Kēleres Latvijas Mākslas akadēmijas anketa 1926. gada 16. septembrī. LNA LVA, 485-1-430, 1. lp.;

Ņinas Kēleres matrikula 1932. gada 17. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-17315, 28. lp.

⁷⁵² VISVALDIS BOKALDERS. Milda Liepiņa. In: Latvju Māksla 1992, Nr. 18, 1851.–1852. lpp., šeit 1852. lpp.; Mildas Liepiņas matrikula 1920. gadā. LNA LVVA, 7427-1-1480, 7. lp.; Mildas Liepiņas lūgums Latvijas Mākslas akadēmijai 1934. gadā. LNA LVA, 485-1-542, 3. lp.

inženiermehāniķe Minna Kāpostiņa, kura specializējās elektromehānikā.⁷⁵³ Savukārt viena no ievērojamākajām latviešu izcelsmes bioloģēm Magda Štautingera-Voita no 1921. līdz 1925. gadam studēja dabaszinības Berlīnes Universitātē, specializējoties botānikā. Berlīnē viņa ieguva Dr. phil. grādu. Pēc atgriešanās Latvijā viņa 1926. gadā aroda tiesību iegūšanai uzsāka studijas LU Matemātikas un dabaszinātņu fakultātē, kuru beidza 1927. gadā.⁷⁵⁴

4.14. tabula

Augstskolas, kuras bija beigušas LU studentes

Augstskolas	Fakultātes/nodales	Kopā
Bāzeles Universitāte	Medicīnas – 1	1
Berlīnes Universitāte	Dabaszinātņu – 2, Medicīnas – 2	4
Bernes Universitāte	Medicīnas – 1	1
Cīrihes Universitāte	Medicīnas – 1, Dabaszinātņu – 1	2
Donas Universitāte	Farmācijas – 1	1
Jēnas Universitāte	Medicīnas – 3	3
Greifsvaldes Universitāte	Filozofijas – 1; Zobārstniecības – 1	2
Harkivas Augstākie sieviešu kursi	Fizikas un matemātikas – 1	1
Harkivas Universitāte	Medicīnas – 1	1
Hamburgas Universitāte	Medicīnas – 1	1
Kazaņas Universitāte	Farmācijas – 1	1
Kijivas Medicīnas institūts	Medicīna – 2	2
Leipeigas Universitāte	Medicīnas – 1	1
Marburgas Universitāte	Zobārstniecības – 1	1
Maskavas Valsts Universitāte	Farmācijas – 3, Medicīnas – 2	5
Petrogradas (Bestuževa) Augstākie sieviešu kursi	Vēstures un filoloģijas – 1	1
Petrogradas Kara medicīnas akadēmija	Medicīnas – 1	1
Petrogradas Sieviešu Medicīnas institūts	Medicīnas – 6	6
Petrogradas Sieviešu Pedagoģijas institūts	Vēsture – 1	1
Samāras Universitāte	Pedagoģijas – 1	1
Saratovas Universitāte	Farmācijas – 4, medicīnas – 1	5
Sorbonas Universitāte	Medicīnas – 1	1
Sv. Vladimira Universitāte (Kijiva)	Medicīnas – 1	1
Tērbatas Universitātes	Farmācijas – 1, Medicīnas – 2, Zobārstniecības – 3	6
Tīringenes Universitāte	Medicīnas – 1	1
Urālu Politehniskais institūts	Ķīmijas – 1	1
	Kopā	52

Latvijā bija spēkā arī tikai Latvijas Universitātē izdots ārsta diploms, kā izņēmumu pieļaujot ārstus, kas līdz 1918. gadam bija beiguši kādu no Krievijas universitātēm vai Kara medicīnas akadēmiju. Līdz ar to, lai iegūtu tiesības praktizēt Latvijā, ārvalstu augstskolu beigušie ārsti parasti iestājās LU Medicīnas fakultātes pēdējā kursā, kur viņiem bija jānokārto prasītais.⁷⁵⁵ Medicīnas fakultātes piektajā kursā uzņemtas vairākas krievu izcelsmes sievietes, kuras pēc Pirmā pasaules kara pārcēlās dzīvot uz Latviju. Piemēram, Maskavas Valsts Universitātes absolvente (1921) Praskovja Apiņa,⁷⁵⁶ Petrogradas Medicīnas institūta absolvente

⁷⁵³ Minnas Kāpostiņas apliecība 1931. gada 21. martā. LNA LVVA, 7427-1-16317, 15. lp.; Noteikumi par tehnisko arodu grādu un tiesībām. In: Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums 1931, Nr. 2, 31.–32. lpp.

⁷⁵⁴ Magdas Voitas dzīves gaitas apraksts 1926. gadā. LNA LVVA, 7427-1-10181, 3. lp.

⁷⁵⁵ VĪKSNA, LU Medicīnas fakultātes absolventi (1920–1950), 67. lpp.

⁷⁵⁶ Praskovjas Apiņas lūgums Latvijas Augstskolai 1922. gadā. LNA LVVA, 7427-1-6520, 1. lp.; Praskovjas Apiņas matrikula 1922. gadā. LNA LVVA, 7427-1-6520, 15. lp.

(1923) Ņina Haritonovska, kuras tēvs Aleksandrs Haritonovskis bija ievērojams tiesu nozares darbinieks – 1921. gadā atgriezies Latvijā un iecelts par Senāta virsprokurora biedru, bet no 1922. gada par Senāta virsprokuroru.⁷⁵⁷ 1924. gadā Medicīnas fakultātē imatrikulēta Dārija Sarkane, kura beidza Saratovas Universitāti 1923. gadā,⁷⁵⁸ kā arī Kijivas Medicīnas institūta absolvente (1922) Vera Pakule.⁷⁵⁹ Savukārt Katarīna Brandenburga bija ieguvusi ārstes grādu Ļeņingradas Kara medicīnas akadēmijā 1924. gadā, un ārsta tiesību iegūšanai Latvijā Medicīnas fakultātē iestājās 1926. gadā.⁷⁶⁰ Vienlaikus studijas LU Medicīnas fakultātē uzsāka arī Petrogradas Medicīnas institūta absolvente (1921) Ņina Stradiņa.⁷⁶¹ Medicīnas fakultātes piektā kursa studentu skaitā ieskaitīja arī vairākas sievietes, kuras bija ieguvušas ārsta diplomu Rietumeiropā. Piemēram, ebrejiete Malka Veinšteina, kura 1924. gadā bija beigusi Bernes Universitāti,⁷⁶² Cīrihes Universitātes absolvente (1919. g.), ebrejiete Rahele Gerbere⁷⁶³ un ebrejiete Ieva Mihelzone, kura 1922. gadā absolvēja Hamburgas Universitāti.⁷⁶⁴ Atsevišķu sieviešu studiju mērķis bija arī izglītības papildināšana un paplašināšana, izvēloties citu specializāciju. Piemēram, krieviete Katrīna Lebedineca, kura bija beigusi Bestuževa Augstākos sieviešu kursus, specializējoties krievu literatūrā, Latvijas Universitātē studēja medicīnu.⁷⁶⁵

Studenšu izglītība apliecina, ka neraugoties uz dažādiem sabiedrības aizspriedumiem un ierobežojumiem, sievietes augstāko izglītību novērtēja un to iegūšanas iespējas bija samērā plašas. Tomēr loģiski, ka sieviešu iespējas iegūt augstāko izglītību būtiski ietekmēja finansiālās iespējas. To apliecina ievērojami lielais studējošo sieviešu skaits tieši Tērbatas Universitātē un Baltijas Tehniskajā augstskolā, kas bija ģeogrāfiski tuvākās un pieejamākās augstskolas. Tērbatas Universitātes studējošo sieviešu skaits vien sastādīja 89, kas veidoja 23% no tām sievietēm, kuras bija studējušas citās augstskolā pirms imatrikulēšanas Latvijas Universitātē.

4.6. Ģimenes stāvoklis

No 3000 Latvijas Universitātes studentēm 1822 sievietes studiju periodā bija precētas, kas veido 60,7% no kopējā aplūkotā studenšu piemēriem. No šīm studentēm 602 sievietes uzsāka studijas jau precētas sievietes statusā. Vairākums no viņām bija gados vecākas sievietes,

⁷⁵⁷ Ņinas Haritonovskas lūgums Latvijas Universitātei 1923. gada 10. augustā. LNA LVVA, 7427-1-7382, 1. lp.; Ņinas Haritonovskas matrikula 1923. gadā. LNA LVVA, 7427-1-7382, 18. lp.

⁷⁵⁸ Dārijas Skačkovas lūgums 1923. gada 29. augustā. LNA LVVA, 7427-1-7921, 1. lp.

⁷⁵⁹ Veras Pakules lūgums Latvijas Universitātei 1924. gada 28. oktobrī. LNA LVVA, 7427-1-9013, 1. lp.

⁷⁶⁰ Katarīnas Brandenburgas lūgums Latvijas Universitātei 1926. gadā. LNA LVVA, 7427-1-11042, 1. lp.; Katarīnas Brandenburgas matrikula 1926. gadā. LNA LVVA, 7427-1-11042, 16. lp.

⁷⁶¹ Ņinas Stradiņas lūgums Latvijas universitātei 1926. gadā. LNA LVVA, 7427-1-8892, 1. lp.

⁷⁶² Malkas Veinšteinas lūgums Latvijas Universitātei 1925. gada 24. jūlijā. LNA LVVA, 7427-1-9837, 1. lp.; Malkas Veinšteinas matrikula 1925. gadā. LNA LVVA, 7427-1-9837, 20. lp.

⁷⁶³ Raheles Gerberes lūgums Latvijas Universitātei 1922. gada 8. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-6776, 1. lp.

⁷⁶⁴ Ievas Mihelsones lūgums Latvijas Universitātei 1925. gada 28. jūlijā. LNA LVVA, 7427-1-9754, 1. lp.

⁷⁶⁵ Katrīnes Lūkes matrikul 1921. gadā. LNA LVVA, 7427-1-4961, 14. lp.

kuru vecums pamatā bija vecumā no 25 līdz 43 gadiem. Tomēr viņu starpā bija arī atsevišķas gados jaunākas sievietes. Jaunākās bija 19 gadīgā lauksaimniecības studente Tamāra Stašāne,⁷⁶⁶ 21 gadīgā lauksaimniecības studente Lidiya Bāra⁷⁶⁷ un 22 gadīgā dabaszinātņu studente Helēna Dīriķe.⁷⁶⁸ No visām precētajām studentēm 1220 stājās laulībā studiju periodā. Detalizētāk aplūkojot precēto studenšu sastāvu, pieejamā informācija rāda, ka vairākām sievietēm ģimenes stāvoklis studiju periodā mainījās vairākas reizes. No viņām 27 šķīra laulību, piemēram, medicīnas studente Milda Rozenberga studēšanas periodā apprecējās un 1924. gadā šķīra piecus gadus ilgušo laulību.⁷⁶⁹ Dzejniece K. Dāle no 1927.–1931. gadam Latvijas Universitātē studēja tieslietas, šajā laika periodā viņa šķīra divas laulības.⁷⁷⁰ Vismaz trīs sievietes studiju periodā kļuva par atraitnēm. Filoloģijas studentes Marijas Reimeras vīrs Artūrs Valters Reimers nomira divus gadus pēc laulībām – 1926. gadā,⁷⁷¹ pēc vīra nāves 1934. gadā par atraitni kļuva pedagoģijas studente Marija Ābola,⁷⁷² bet pedagoģijas studente Ella Gaigale-Hirša kļuva par atraitni 1923. gadā pēc vīra – jurista un žurnālista Konstantīna Gaigala-Hirša nāves no smadzeņu insulta.⁷⁷³ Studenšu sastāvu veidoja arī 24 atraitnes un 17 šķirtenes, par kurām nav ziņas, ka viņas būtu atkārtoti apprecējušās studiju periodā.

Precētas sievietes statuss bija viens redzamākajiem sievietes “normalitātes” rādītājiem, kā rezultātā jautājums par studenšu, kā izglītoto sieviešu reprezentētāju, ģimenes stāvokli bija daļa no starpkaru periodam raksturīgās aktīvās polemikas par izglītotas sievietes identitāti un lomu sabiedrībā. Vienlaikus diskusijas par izglītotās sievietes ģimenes dzīvi bija daļa no plašākas publiskās retorikas par korelāciju starp akadēmisko inteliģenci un tādām “problēmām” kā mazo laulību skaitu, zemo dzimstību, augsto bezbērnu laulību skaitu, kopdzīvi bez salaulāšanās.⁷⁷⁴ Zīmīgi, ka šīs diskusijas raksturoja reflektēšana par sieviešu izvēli starp studēšanu, kā personiskās brīvības, neatkarības un pašizaugsmes ceļu, un ģimenes veidošanu kā sievietei no dabas paredzēto dzīves gājumu.

Viens no diskusiju tematiskajiem virzieniem piedāvāja savstarpēji izslēdzošu skatījumu. Proti, publiskajā telpā tika veidots priekšstats, ka studēta sieviete pēc būtības nav piemērotas ģimenes dzīvei, vai viņas apzināti izvairās no laulībām un bērnu dzemdēšanas. Tautsaimniecības students Ludvigs Opsis, analizējot izglītotas sievietes lomu un uzdevumus

⁷⁶⁶ Tamāras Stašānes matrikula 1919. gadā. LNA LVVA, 7427-1-501, 3. lp.

⁷⁶⁷ Lidijas Bāras pases noraksts 1919. gadā. LNA LVVA, 7427-1-237, 2. lp.

⁷⁶⁸ Helēnas Dīriķes lūgums Latvijas Augstskolai 1921. gada 8. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-519, 2. lp.

⁷⁶⁹ Apliecība par laulības šķiršanu 1924. gada 26. februārī. LNA LVVA, 7427-1-379, 10. lp.

⁷⁷⁰ JĒKABSONS, ŠČERBINSKIS, Latvijas advokatūra, 146. lpp.

⁷⁷¹ Marijas Reimeres laulību apliecība 1924. gadā. LNA LVVA, 7427-1-103, 3. lp.

⁷⁷² Marijas Gornavas pases noraksts 1940. gada 13. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-445, 3. o. p. lp.

⁷⁷³ Ellas Kupuras matrikula 1919. gadā. LNA LVVA, 7427-1-104, 3. lp.; V. HOLCMANIS. Konstantīna Gaigala biogrāfija. In: Tieslietu Ministrijas Vēstnesis 1923, Nr. 1, 1.–6. lpp., šeit 6. lpp.

⁷⁷⁴ OĻĢERTS PIŅĶIS. Students un ģimene. In: Students, 15.10.1937, 66.–67. lpp.; JUNIŅŠ, Studējošo laulības, 4. lpp.

sabiedrībā no ekonomiskā viedokļa, 1936. gadā apskatīja arī jautājumu par mazo noslēgto laulību skaitu un zemo dzimstības līmeni studējošo un izglītoto iedzīvotāju vidū. Lai arī par līdzatbildīgiem viņš nosauca ne tikai izglītotās sievietes, bet arī izglītos vīriešus, tomēr savos spriedumos L. Opsis bija netaisnīgāks pret sievieti. Izglītotajām sievietēm viņš piedēvēja īpašu “egoismu”. Dzenoties pēc neatkarības viņas “izvairās uzņemties atbildību” par ģimenes veidošanu un pēcnācēju radīšanu.⁷⁷⁵ Kā risinājumu viņš piedāvāja valsts (autoritārā režīma) iejaukšanos, mākslīgiem līdzekļiem palielinot noslēgto laulību skaitu un dzimstību. Kā pozitīvus piemērus L. Opsis minēja nacistisko Vāciju un fašistisko Itāliju, kur tika izvērsti efektīvs propagandas darbs šo problēmu risināšanai.⁷⁷⁶ Kāds 1928. gada laikraksta “Students” slejas autors arī atbalstīja laulību skaita veicināšanu studējošo un akadēmiskās inteliģences vidū likuma kārtībā. Viņš atzina, ka konstants pretarguments studējošo laulībām ir nenodrošinātais materiālais stāvoklis un nespēja uzturēt ģimeni. Tomēr autors argumentēja, ka veidojot kopdzīvi, studentu materiālie apstākļi uzlabotos, jo ģimenes ienākumus veidotu divi cilvēki. Turklāt tādā kārtā izzustu arī neprecēto augstskolas studentu starpā valdošais “amorālisms” – flirtēšana, draudzēšanās un asprātību dzīšana starp pretējiem dzimumiem.⁷⁷⁷

Konkrētā autora viedoklis uzskatāmi reprezentēja sabiedrībā izplatītos aizspriedumus, ka studenti un studentes nebija noskaņoti ģimenes dzīves veidošanai. Tomēr aplūkoto studenšu piemēri rāda, ka vairāk ka trešdaļa sieviešu studiju gados bija precētas sievietes, kas ir vērā ņemams rādītājs. Turklāt, aplūkojot to sieviešu piemērus, kuras apprecējās būdamas studenšu statusā, redzams, ka 771 studente stājās laulībā tieši ar studiju biedriem. Šāds rādītājs kārtējo reizi parāda neatbilstību starp sabiedrības stereotipiskajiem priekšstatiem un realitāti. Neapšaubāmi LU bija labvēlīga vide savstarpējo attiecību un draudzības veidošanai. Aplūkojot konkrēto studentu piemērus, redzams, ka precējās gan vienā fakultātē, gan dažādās fakultātēs un nodaļās studējošie. Kā dažādās fakultātēs un nodaļās laulāto studentu bija, piemēram, pedagoģijas studente Berta Baltere, kura apprecēja inženierzinātņu studentu Bēru Matisonu,⁷⁷⁸ lauksaimniecības studente Antoņina Juškāne salaulājās ar mehānikas studente Longīnu Jakovļevu,⁷⁷⁹ medicīnas studente Katrīne Haritonovska apprecēja ķīmijas studentu Nikolaju Siņicinu,⁷⁸⁰ bet 1940. gadā salaulājās klasiskās filoloģijas studente Jevgeņija Beniksone un vēstures nodaļas students, Latvijas vēstures institūta arhivārs Alfrēds Augusts Altements.⁷⁸¹ Kā vienā fakultātē studējošo piemērus var minēt zvērinātu advokāti Liliju Frīdenbergu un

⁷⁷⁵ LUDVIGS OPSIS. Sievietes loma un uzdevumi. Pasta-Telegrāfa Dzīve 1936, Nr. 10, 467.–468. lpp., šeit 467. lpp.

⁷⁷⁶ OPSIS, Sievietes loma un uzdevumi, Nr. 12 558. lpp.

⁷⁷⁷ JUNIŅŠ, Studējošo laulības, 4. lpp.

⁷⁷⁸ Bertas Matisones laulību apliecības noraksts 1939. gada 28. augustā. LNA LVVA, 7427-1-10898, 14. lp.

⁷⁷⁹ Antoņinas Jakovļevas laulību apliecība 1937. gada 23. aprīlī. LNA LVVA, 5636-1-323, 5. lp.

⁷⁸⁰ Katrīnes Siņicinas laulību apliecības noraksts 1928. gada 15. novembrī. LNA LVVA, 7427-1-7022, 13. lp.

⁷⁸¹ Jevgeņijas Beniksones laulību apliecības noraksts 1940. gada 28. februārī. LNA LVVA, 7427-1-15793, 10. lp.

privātdokātu Kurtu Andreju Frīdenbergu, kuri apprecējās 1922. gadā, studēdami tieslietas LU,⁷⁸² lauksaimniecības studentus Mildu Ārgali un Paulu Dermani,⁷⁸³ arhitektūras studentus Lidiju Hofmani un Alfrēdu Grīnbergu,⁷⁸⁴ kā arī lauksaimniecības studentus Elzu Zānu un Paulu Morīti,⁷⁸⁵ ķīmijas fakultātes studentus Melāniju Švarcu un Persiju Cābeli, utt.⁷⁸⁶

4.7. Nodarbošanās

Studijas Latvijas Universitātē bija par maksu. Universitāte regulāri ievāca informāciju par veidiem, kādos studējošie ieguva finansiālos līdzekļus studijām. Apkopojot datus par līdzekļu iegūšanas avotu, studentus iedalīja trīs daļās (skat. 4.15. tabulu). Pirmos dēvēja par “nepatstāvīgajiem” – tie bija studenti, kuri visus līdzekļus mācībām un dzīvošanai saņēma no vecākiem vai citiem piederīgajiem. Piemēram, ārste Marta Vīgante atceras, ka vecāki viņai deva minimumu dzīves iztikai, tādēļ viņa no 1920. līdz 1926. gadam varēja studēt medicīnu bez blakus nodarbošanās un studijas noritēja bez sevišķiem traucējumiem.⁷⁸⁷ Vairumā gadījumu radnieku finansiālais atbalsts tomēr nebija pietiekams, lai studijas noritētu sekmīgi.

4.15. tabula

Latvijas Universitātes studējošie pēc finansiālo līdzekļu iegūšanas.⁷⁸⁸

Māc. g.	Nepatstāvīgi	%	Pa daļai patstāvīgi	%	Patstāvīgi	%	Kopā
1931./32.	3505	40	1223	14	4038	46	8766
1932./33.	3902	46	935	10	3747	44	8584
1933./34.	3963	46	1108	12	3569	42	8640
1934./35.	3590	44	1072	13	3404	43	8066
1936./37.	2863	42	977	14	2938	44	6788

Otra studentu grupa – pa daļai patstāvīgie – bija tie, kuri līdzekļus daļēji ieguva paši un pa daļai saņēma no citiem. V. Lasmane savās atmiņās raksta, ka maksa par baltu filoloģijas studijām viņai bija jānopelna pašai: “Es biju privātskolotāja žīdu skolniekiem, kuri gāja latviešu skolā. Piepelnījos, un ar to naudu varēja samaksāt par studijām. Tas nebija dārgi. Tēvs teica, ka viņš mani vairs nevar uzturēt un dot naudu. Taču es varu dzīvot mājās un māte dos man ēst, bet tālākais nav viņa darīšana.”⁷⁸⁹ Arī teoloģijas studentei Rasmai Dimitrei studijas no 1929. līdz

⁷⁸² Lilijs Frīdenbergas laulību apliecības noraksts 1922. gada 26. jūlijā. LNA LVVA, 7427-1-296, 5. lp.; JĒKABSONS, ŠČERBINKSKIS, Latvijas advokātūra, 195. lpp.

⁷⁸³ Mildas Dermanes pases noraksts 1941. gada 17. februārī. LNA LVVA, 7427-1-417, 3. lp.

⁷⁸⁴ Lidijas Hofmanes laulību apliecības noraksts 1926. gada 27. martā. LNA LVVA, 7427-1-340, 3. lp.

⁷⁸⁵ Elzas Morītes laulību apliecība 1928. gadā. LNA LVVA, 7427-1-1165, 3. lp.

⁷⁸⁶ Melānijas Švarcas laulību apliecība 1930. gada 13. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-12486, 5. lp.

⁷⁸⁷ DEISONS, Mūsu jaunās zinātnieces. Dr. med. Marta Vīgante, 3. lpp.

⁷⁸⁸ Latvijas kultūras statistika, 71. lpp.

⁷⁸⁹ LASMANE, Nakts jau nav tikai gulēšanai, 80. lpp.

1943. gadam daļēji palīdzēja apmaksāt vecāki, daļu līdzekļus viņa nopelnīja pati, strādājot Rīgas telefonu stacijā kā regulētāja.⁷⁹⁰ Millijai Ozoliņa, kura arī studēja teoloģiju 30. gados, līdzekļus studijām deva vīrs, ko papildināja viņas, kā P. Dzeņa ģimnāzijas skolotājas, ienākumi.⁷⁹¹

Trešā studentu grupa bija “patstāvīgie”, kuri visus līdzekļus ieguva saviem spēkiem ar algotu darbu. Avoti liecina, ka lielai daļai studenšu iespēja atrast algotu darbu bija absolūti svarīgākais faktors, kas noteica viņu iespējas studēt. A. Dauge, kura studēja tieslietas no 1927. līdz 1933. gadam, savās atmiņās norāda, ka no vecākiem, lauksaimniekiem ar stipri ierobežotiem līdzekļiem, nebija iespējams sagaidīt absolūti nekādu finansiālo atbalstu, kādēļ līdzekļus studijām un dzīvei nepieciešamo naudu vajadzēja nopelnīt pašai.⁷⁹²

No aplūkotajiem 3000 studenšu piemēriem par 1376 studentēm atrodamas konkrētas ziņas par viņu nodarbošanos studiju periodā. Par 408 studentēm zināms, ka viņas strādājušas algotu darbu, bet nav noskaidrots arods. Tātad kopumā ir ziņas, ka vismaz 1784 studentes jeb 59,4% ir strādājušas. Jānorāda gan, ka nodarbošanās nav konstanta studenšu sociālā portreta kategorija. Studiju periodā studentes dažādu apstākļu dēļ mainīja nodarbošanos. Piemēram, filozofijas studente Milda Vimba studiju periodā (1927–1933) neilgu laiku strādāja gan Dzelzceļa virsvaldē, gan īslaicīgi uzņēmās vēstures, psiholoģijas un mājturības skolotājas pienākumus.⁷⁹³ Alise Skultena, kura Latvijas Universitātē studēja ar pārtraukumiem no 1920. līdz 1941. gadam, strādāja kā sekretāre Izglītības ministrijas Mākslas un kultūras departamentā (1919–1921), divus gadus bija strādniece konservu fabrikā (1921–1923), no 1923. līdz 1939. gadam darbojās kā kantoriste Rīgas Krasta stacijā, savukārt no 1940. līdz 1941. gadam viņa bija Lielupes bērnu sanatorijas pārzine.⁷⁹⁴ Savukārt Tautsaimniecības nodaļas studente Marija Ziemeles studiju periodā strādāja Izglītības ministrijas Skolu departamentā, bija Latvijas Tirdzniecības Savienības komerczinātņu kursu lektore, no 1921. līdz 1923. gadam strādāja kā Finanšu ministrijas žurnāla “Economists” sekretāre, bet pēc tam nodarbojās ar žurnālistiku un privātstundu pasniegšanu.⁷⁹⁵ Nereti studentēm iztikas avots bija dažādi gadījuma darbi, kuri bieži mainījās.⁷⁹⁶ Ņemot vērā, ka studentes studiju laikā mainīja darba vietas, analizējot

⁷⁹⁰ Anketa [bez datuma]. LNA LVVA, 7427-1-14141, 8. lp.

⁷⁹¹ Millijas Ozoliņas laulību apliecības noraksts 1941. gada 25. novembrī. LNA LVVA, 7427-1-14631, 11. lp.; Anketa 1941. gada 27. novembrī. LNA LVVA, 7427-1-14631, 10. lp.

⁷⁹² Marijas Bērziņas atmiņas. Latviešu folkloras krātuve, Ak 198, 323. lpp.

⁷⁹³ DREIMANE, Valsts bibliotēku darbinieki, 212. lpp.

⁷⁹⁴ Alises Skultenas kadru uzskaites anketa 1952. gada 29. oktobrī (krievu valodā). LNA LVVA, 7427-1-1779, 9. o. p. lp.

⁷⁹⁵ Marijas Ziemeles īss dzīves apraksts 1930. gada 14. aprīlī. LNA LVVA, 7427-1-581, 5. lp.

⁷⁹⁶ Berta Dzintare studiju periodā strādājusi gadījuma darbus kā kasiere un pārdevēja, kā arī mājskolotāja. Savukārt baltu filoloģijas studente Olga Āboliņa, kura studijas LU sāka 1921. gadā, strādājusi gan kā apkopēja, kantoriste un skolotāja. Sk.: DREIMANE, Valsts bibliotēkas darbinieki, 102. lpp.; Studentu biedrības “Klints” biedres Olgas Āboliņas autobiogrāfiskie dati [bez dat.]. LNA LVVA, 5029-1-21, 16. lp.

studentu nodarbošanos, kā primārais nodarbošanās veids ņemts vērā tā darba vieta, kurā sievietes strādāja studiju uzsākšanas brīdī, pirmā darba vieta studiju periodā vai arī ilgstošākā darba vieta.

Vairākums studentes nodarbojās izglītības iestādēs kā skolotājas. Kā skolotāja strādāja 501 studente, kas bija 29,7% no strādājošo studentu kopskaita. Paši studenti skolotāja amatu uzlūkoja kā “ātrāko un vieglāk pieejamo naudas pelnīšanas ceļu”.⁷⁹⁷ Raksturīgi, ka skolotājas profesijā visvairāk bija nodarbinātas Filoloģijas un filozofijas fakultātes, kā arī Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes studentes. To varētu skaidrot ar apstākli, ka šo fakultāšu un tajā ietilpstošo nodaļu studijas atbilda skolu programmās iekļautajiem priekšmetiem, tādējādi sabiedrībā nostiprinājās priekšstats, ka viens no šo fakultāšu pamatmērķiem ir skolotāju sagatavošana.⁷⁹⁸ Vairākums studentes – skolotājas studēja atbilstoši mācību priekšmetiem, kuros specializējās darba vietā, vai arī strādāja atbilstoši izvēlētajam studiju virzienam. Piemēram, filoloģijas studente Ernestīne Strausa darbojās kā valodu skolotāja dažādās privātās ebreju un krievu vidusskolās, bet sākot ar 1927. gadu viņa ieņēma latviešu valodas skolotājas vietu Jēkabpils Valsts ģimnāzijā.⁷⁹⁹ Filoloģijas studente Marija Grundmane nodarbojās kā angļu valodas skolotāja Rīgas pilsētas pamatskolās.⁸⁰⁰ Atbilstoši savai specializācijai strādāja arī Hildegarde Reinharde. Laikā no 1918. līdz 1921. gadam viņa studēja ģermāņu filoloģiju Tomskas Universitātē, bet pēc atgriešanās Latvijā 1921. gadā viņa turpināja studijas LU. Tomskā viņa strādāja par vidusskolas vācu valodas skolotāju un vācu valodas lektori Tomskas Universitātē, savukārt paralēli studijām LU viņa bija nodarbināta kā vācu un franču valodas skolotāja Jelgavā.⁸⁰¹ Savukārt ģermāņu filoloģijas studente Gerda Dreijere, kura studijas uzsāka jau 1921. gadā, skaidrojot studiju ieilgšanu, Filoloģijas un filozofijas fakultātei adresētā lūgumā 1928. gadā norāda, ka nelabvēlīgo materiālo apstākļu dēļ bija spiesta pieņemt vācu valodas skolotājas vietu Ludzas Valsts vidusskolā.⁸⁰² Zīmīgi, ka G. Dreijeres lietotā izteiksme “biju spiesta” raksturoja arī citu studentu piemērus, tā vēršot uzmanību uz to, ka algots darbs studiju procesā, lai arī deva tik ļoti nepieciešamos finansiālos līdzekļus, bija traucējošs faktors sekmīgām mācībām.

⁷⁹⁷ [B. A.]. Augstskolas izglītības nepieciešamība pamatskolu un arodskolu skolotājiem. In: Students, 06.03.1931., 3. lpp.

⁷⁹⁸ R. B. Par sieviešu pārsvara ierobežošanu farmācijas nodaļā. In: Latvijas Farmaceitu Žurnāls 1937, Nr. 8, 361.–364. lpp., 363. lpp.; [B. A.]. Augstskolas izglītības nepieciešamība, 3. lpp.

⁷⁹⁹ Ernestīnes Ozoliņas biogrāfija 1941. gada 26. februārī. LNA LVVA, 7427-1-1188, 27. o. p. lp.

⁸⁰⁰ Marijas Grundmanes ierēdņa anketa 1921. gadā. LNA LVVA, 1632-1-7209, 5. lp.

⁸⁰¹ Hildegarde Reinharde – biogrāfiskas ziņas [bez datuma]. LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, RX 252, Nr. 1, 1. lp.

⁸⁰² Gerdas Valdenbergas lūgums Filoloģijas un filozofijas fakultātei 1928. gada 17. aprīlī. LNA LVVA, 7427-1-4533, 14. lp.

Skolotājas arods bija arī raksturīga Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes studentēm algota nodarbošanās. Matemātikas nodaļas studente Alise Miķelsone studēja ar pārtraukumiem, vienlaikus strādājot par matemātikas skolotāju Limbažos,⁸⁰³ savukārt matemātikas studente Elizabete Loiša darbojās kā skolotāja Liepājas valsts žīdu ģimnāzijā.⁸⁰⁴ Zoja Aļeņikova, kura studēja Dabaszinātņu nodaļā, strādāja par ģeogrāfijas skolotāju.⁸⁰⁵ Tāpat ģeogrāfiju, kā arī dabaszinības skolā pasniedza studente un skolotāja Meta Neimane, kura 1932. gadā pārtrauca studijas pilnībā, jo nespēja tās savienot ar skolotājas darbu.⁸⁰⁶ Savukārt dabaszinātņu studente Lidija Aļeņikova studiju laikā strādāja par skolotāju Rīgas pilsētas krievu defektīvo bērnu skolā.⁸⁰⁷ Studiju laikā kā skolotājas protams strādāja arī citu fakultāšu studentes, tomēr viņu skaits bija ievērojami mazāks, vai vismaz ziņu par viņu darbošanos skolās studiju periodā pagaidām nav atrastas. Zīmīgi, ka arī citu fakultāšu studenšu – skolotāju piemēri apliecina saikni starp izvēlēto studiju virzienu un darbību skolā. Piemēram, lauksaimniecības studente Milda Dermane strādāja kā skolotāja Biržu lauksaimniecības skolā,⁸⁰⁸ bet Milda Opula darbojās kā skolotāja Saldus divgadīgajā lauksaimniecības skolā.⁸⁰⁹ Kā zīmēšanas skolotājas strādāja arhitektūras studente Elza Zārdiņa,⁸¹⁰ arī studente Tonija Krīgere, kura strādāja ebreju privātā Ezras ģimnāzijā⁸¹¹ un Tatjana Kremerte, kura darbojās Rīgas pilsētas krievu pamatskolā.⁸¹² Aplūkotie piemēri skaidri liecina, ka studentes apstākļu ietekmētas bieži bija spiestas ieņemt skolotāja vietu ne tikai Rīgā, kur atradās universitāte, vai Rīgas tuvumā, bet arī attālākos Latvijas reģionos. Piemēram, Rozālija Purgale 1923. gadā iestājās LU studēt tiesību zinātnes un vienlaikus sāka strādāt par skolotāju Krāslavā, bet 1924. gadā viņa pārgāja uz Daugavpils parauga skolu.⁸¹³ Darba vietas attālums bija nozīmīgs faktors, kas ietekmēja studiju sekmes. Atsevišķas sievietes ieņēma amatus skolas administrācijā. Kā piemērs minama pedagoģijas studente Emma Vitenberga-Trauberga, kura kopš 1919. gada bija Rīgas pilsētas 3. vidusskolas pārzine (direktore),⁸¹⁴ kā arī poļu tautības dabaszinātņu studente Mihaļina Stankeviča, kura ieņēma pārzines amatu Rīgas pilsētas poļu pamatskolā.⁸¹⁵

⁸⁰³ Alises Miķelsones lūgums Matemātikas un dabaszinātņu fakultātei 1926. gada 13. janvārī. LNA LVVA, 7427-1-54, 3. lp.

⁸⁰⁴ Elizabetes Loišas lūgums 1936. gada 8. oktobrī. LNA LVVA, 7427-1-13108, 14. lp.

⁸⁰⁵ Zojas Aļeņikovas lūgums Latvijas Universitātei 1945. gada 10. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-17677, 4. lp.

⁸⁰⁶ Metas Neimanes lūgums Matemātikas un dabaszinātņu fakultātei 1932. gadā. LNA LVVA, 7427-1-730, 2. lp.; Metas Neimanes lūgums. LNA LVVA, 1632-1-14843, 6. lp.

⁸⁰⁷ Lidijas Aļeņikovas autobiogrāfija 1932. gada 9. septembrī. LNA LVVA, 3713-1-1, 6. lp.

⁸⁰⁸ Mildas Opulas apliecības noraksts 1928. gada 10. augustā. LNA LVVA, 7427-1-320, 5. o. p. lp.

⁸⁰⁹ Mildas Ārgales matrikulas 1919. gadā. LNA LVVA, 7427-1-417, 5. lp.

⁸¹⁰ Elzas Zārdiņas lūgums Latvijas Augstskolai 1921. gada 14. janvārī. LNA LVVA, 7427-1-3292, 1. lp.

⁸¹¹ Tonijas Krīgeres dzīves apraksts 1941. gadā. LNA LVVA, 7427-1-111, 6. lp.

⁸¹² Tatjanas Kremertes biogrāfija 1947. gada 27. augustā. LNA LVVA, 7427-1-23289, 11. lp.

⁸¹³ DINA GAILĪTE. Rozālija Purgale (Bandere): pirmā sieviete tiesnese Latvijā. In: Jurista Vārds 2015, Nr. 11, 11.–13. lpp., šeit 12. lpp.

⁸¹⁴ MARIHINA, ZIGMUNDE. Emmas Lieknes (1886–1942) pedagoģiskā darbība, 63. lpp.

⁸¹⁵ Mihaļinas Stankevičas lūgums Latvijas Augstskolai 1921. gada 25. augustā. LNA LVVA, 7427-1-7418, 2. lp.

Studentu vidū bija arī 126 mājskolotājas un privātskolotājas. Tieslietu studente Nadeža Bukovska savā autobiogrāfijā 1944. gadā skaidroja, ka darbojās kā privātskolotāja jau kopš 16 gadu vecuma, pasniedzot stundas jaunāko klašu skolniecēm un kā mājskolotāja turpināja strādāt arī studējot augstskolā.⁸¹⁶ Studijām līdzekļus, darbodamies kā privātskolotāja, pelnīja arī veterinārmedicīnas studente Sinaida Hiršmane⁸¹⁷ un farmācijas studente Leokādija Malnača.⁸¹⁸ Jānorāda, ka vairākums studentes norādīja, ka tā nebija stabila nodarbošanās un nesagādāja pietiekamus finansiālos līdzekļus. Tieslietu studente Fruma Jofe kā privātskolotāja pasniedza sešus stundas nedēļā, kādēļ pamatā eksistences līdzekļus viņai nodrošināja māte.⁸¹⁹ Papildus līdzekļus studijām no vecākiem saņēma arī tieslietu studente Hana Joseloviča, lai arī viņa studiju laikā daļēji pelnīja sev līdzekļus nodarbošanos kā privātskolotāja dzimtajā Jelgavā.⁸²⁰ Savukārt farmācijas studente Esfira Libermane, kā Krievijas pilsoņa nespējama samaksāt ārzemju studentiem piemēroto studiju maksu, lūdza pielīdzināt viņu Latvijas pilsoņiem. Savā lūgumā LU 1922. gadā viņa skaidroja, ka pasniedz privātstundas jau kopš 13 gadu vecuma, kad nomira viņas tēvs. Tomēr par privātstundām maksā maz un līdzekļu trūkuma dēļ viņa atrodas “ļoti grūtos, gandrīz bezizejas stāvoklī”.⁸²¹ Privātstundas bija vienīgais ienākumu avots arī zobārstniecības studentei Ļubai Plineire, kura savus materiālos apstākļus studiju laikā 30. gadu beigās arī raksturoja kā “ļoti grūtus”.⁸²²

Starp strādājošām studentēm 491 (28%) bija nodarbinātas kā ierēdnes dažādās valsts un pašvaldību iestādēs, kā arī valsts un pašvaldības uzņēmumos. Tās bija dažādas ministrijas: tautsaimniecības studente Klāra Freienberga bija nodarbināta kā grāmatvede Satiksmes ministrijā,⁸²³ tautsaimniecības studente Anna Rozīte kā kancelejas ierēdne darbojās Iekšlietu ministrijā,⁸²⁴ kā Satiksmes ministrijas ierēdne strādāja tautsaimniecības studente Leontīne Bērziņa,⁸²⁵ vēl viena tautsaimniecības studente Marija Ziemeļe bija Izglītības ministrijas ierēdne,⁸²⁶ Milda Melkusa, kura 1920. gadā imatrikulēta Tautsaimniecības nodaļā, bija Kara ministrijas grāmatvede,⁸²⁷ tautsaimniecības studente Elvīra Karlsona strādāja par ierēdni Darba

⁸¹⁶ Nadeždas Bukovskas kadru uzskaites anketa 1944. gadā. LNA LVVA, 74272-1-11752, 8. o. p. lp.; Nadeždas Bukovskas biogrāfija 1944. gadā. LNA LVVA, 7427-1-11752, 12. lp.

⁸¹⁷ Sinaidas Hiršmanes pase 1920. gada 9. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-5074, 3. lp.

⁸¹⁸ Leokādijas Malnačas autobiogrāfija 1944. gada 12. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-23068, 7. lp.

⁸¹⁹ Aptauja 1930. gada 15. oktobrī. LNA LVVA, 7427-1-12460, 15. lp.

⁸²⁰ Hanas Joselovičas dzīves apraksts [bez datuma]. LNA LVVA, 7427-1-13993, 12. lp.

⁸²¹ Esfiras Libermanes lūgums Latvijas Augstskolai 1922. gada 15. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-285, 9. lp.

⁸²² Ļubas Plineres autobiogrāfija 1946. gada 27. augustā. LNA LVVA, 7427-1-21822, 57. lp.

⁸²³ 1919.–1921. gadā viņa strādāja Satiksmes ministrijas Ceļu un būvju pārvaldē, pēc tam Enerģijas un ūdensceļu valdē, bet 1922. gadā viņa spiesta atstāt vietu štatu samazināšanas dēļ. Tajā pašā gadā viņa sāk strādāt kā grāmatvedības skolotāja Olava komercskolā. Sk.: Klāras Freienbergas īss dzīves apraksts 1932. gadā. LNA LVVA, 7427-1-97, 5. lp.; Klāras Freienbergas ierēdņa anketa 1922. gadā. LNA LVVA, 1632-1-5822, 1. lp.

⁸²⁴ Iekšlietu ministrijas apliecība Annai Rozītei 1920. gada 4. augustā. LNA LVVA, 7427-1-1298, 2. lp.

⁸²⁵ Leontīnes Bērziņas lūgums Latvijas Universitātei 1935. gadā. LNA LVVA, 7427-1-1238, 14. lp.

⁸²⁶ Marijas Ziemeles īss dzīves apraksts 1930. gada 14. aprīlī. LNA LVVA, 7427-1-581, 5. lp.

⁸²⁷ Mildas Melkus dzīves apraksts 1940. gada 29. aprīlī. LNA LVVA, 7427-1-2048, 10. lp.

ministrijas Sociālās apdrošināšanas nodaļā,⁸²⁸ savukārt tautsaimniecības studente Marija Jurgelāne bija Zemkopības ministrijas vecākā kancelejas ierēdne,⁸²⁹ bet Olga Celma – Zemkopības ministrijas Meža departamenta ierēdne,⁸³⁰ savukārt tiesību zinātņu studente Alvīne Bundža bija mašīnrakstītāja Tautas labklājības ministrijā.⁸³¹ Šo studenšu piemēri parāda noteiktu tendenci – vairums sievietes, kuras strādāja kā ierēdnes, bija Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes studentes. Tas daļēji varētu liecināt par sieviešu studiju izvēles piemērošanu viņu nodarbošanās jomai, vai arī profesionālās darbības piemērošanu studiju izvēlei. Vairākas studentes darbojās arī citu valstu pārstāvniecībās Latvijā. Piemēram, tieslietu zinātņu studente un nelegālās Latvijas Komunistu jaunatnes savienības biedre Milda Kavaliere studiju periodā no 1928. līdz 1936. gadam strādāja PSRS Tirdzniecības pārstāvniecībā kā darbvede – mašīnrakstītāja.⁸³² Savukārt romāņu filoloģijas un filozofijas studente, poliete Mihailina Maculeviča strādāja kā ierēdne Polijas konsulātā Rīgā, piepelnoties strādājot arī kā kancelejas darbiniece poļu minoritāšu skolās.⁸³³

Kaut arī ievērojami mazākā skaitā, kā ierēdnes strādāja arī citu fakultāšu studentes. Piemēram, vēstures studente A. Gailīte bija Ārlietu ministrijas Preses nodaļas sekretāre,⁸³⁴ cita vēstures studente – Marija Rutmane – bija darbvede Finanšu ministrijā,⁸³⁵ Pedagoģijas nodaļā studējošā Vilma Dārziņa bija Ārlietu ministrijas ierēdne,⁸³⁶ matemātikas studente Edīte Bremmere bija mašīnrakstītāja Kara ministrijā,⁸³⁷ savukārt mežkopības studente Zelma Melķe strādāja par kancelejas ierēdni Zemkopības ministrijas Meža departamentā.⁸³⁸ Vairākas studentes strādāja arī Saeimā,⁸³⁹ Valsts kancelejā,⁸⁴⁰ Valsts kontrolē,⁸⁴¹ Valstspapīru

⁸²⁸ Elvīras Karlsones dzīves apraksts 1930. gadā. LNA LVVA, 7427-1-123, 15. lp.

⁸²⁹ Apliecība 1934. gada 12. oktobrī. LNA LVVA, 7427-1-7292, 9. lp.

⁸³⁰ Olgas Celmas dzīves apraksts [bez datuma]. LNA LVVA, 7427-1-9372, 10. lp.

⁸³¹ Alvīnes Bundžas anketa 1933. gada 23. oktobrī. LNA LVVA, 5029-1-11, 40. lp.

⁸³² Mildas Saares autobiogrāfija 1941. gada 7. janvārī. LNA LVVA, 7427-1-9987, 16.–16. o. p. lp.

⁸³³ Mihailinas Maculevičas biogrāfija [bez dat.]. LNA LVVA, 7427-1-15430, 28. lp.

⁸³⁴ JĒKABSONS, ŠČERBINSKIS, Latvijas ārlietu dienesta darbinieki, 209. lpp.

⁸³⁵ I. ŠTERNS. Vēsturniece ar Latviju sirdī. In: Akadēmiskā Dzīve 1984, 68.–72. lpp., šeit 69. lpp.

⁸³⁶ Vilmas Dārziņas lūgums Latvijas Universitātei 1922. gada 13. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-518, 8. lp.

⁸³⁷ Edītes Bremmeres biogrāfija [bez datuma]. LNA LVVA, 7427-1-9482, 15. lp.

⁸³⁸ Personāla ziņas. In: Meža Dzīve 1934, Nr. 103,

⁸³⁹ Vēstures studente Alise Rozentāle strādāja par stenogrāfisti Saeimas stenogrāfijas birojā. Arī Marta Āboliņa, kura studēja vēsturi Latvijas Universitātē no 1920. līdz 1932. gadam, bija Saeimas stenogrāfijas biroja stenogrāfiste. Kā stenogrāfiste viņa strādāja jau kopš 1919. gada jūlija Tautas padomē, vēlāk Satversmes sapulcē un tad Saeimā, un pat tika paaugstināta par Stenogrāfijas biroja vadītāja vietnieci. Šajā amatā viņa nostrādāja līdz 1934. gada nogalei, kad pēc apvērsuma Saeima savu darbu pārtrauca. Savukārt tautsaimniecības studente Alvīne Zakse strādāja par Saeimas kancelejas grāmatvedi. Sk.: Alvīnes Zakses dzīves apraksts 1932. gadā. LNA LVVA, 7427-1-643, 6. lp.; ARNOLDS ZAĻAIS. Mani studiju gadi. In: Treji Vārti 1991, Nr. 144, 53.–59. lpp., šeit 56. lpp.; Sk.: INA EGLĪTE. Marta Āboliņa – tikai Andrim Jakubānam un Ērikam Hānbergam. In: Neatkarīgā Cīņa, 24.08.1990., 1.–2. lpp.; Alvīnes Zakses dzīves apraksts [bez datuma]. LNA LVVA, 7427-1-643, 6. lp.

⁸⁴⁰ Tieslietu studente Eleonora Valtere bija Valsts kancelejas Likumu kārtošanas nodaļas sevišķu uzdevumu ierēdne. Sk.: Apliecība 1919. gada 24. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-435, 2. lp.

⁸⁴¹ Kā Valsts kontroles darbvedes strādāja filoloģijas studentes Zelma Niklase, Zelma Hartmane, kā arī tieslietu studente Erna Māliete. Sk.: Apliecība Zelmai Graudiņai 1920. gadā LNA LVVA 1312-25-141, 2. lp.; Zelmas

spiestuvē,⁸⁴² Pasta un telegrāfa departaments,⁸⁴³ Dzelzceļa virsvaldē,⁸⁴⁴ Latvijas Bankā.⁸⁴⁵ Studentes bija nodarbinātas arī dažādās Rīgas pašvaldības iestādēs: vēstures studente Anna Bērziņa bija ierēdne Rīgas muitnīcā,⁸⁴⁶ arhitektūras studente Aleffīna Sēja bija nodarbināta Rīgas pilsētas Nekustamo īpašumu pārvaldē,⁸⁴⁷ dabaszinātņu studente Ērika Leimane bija Rīgas pilsētas Sociālās apgādības nodaļas kantoriste,⁸⁴⁸ bet tautsaimniecības studente Austra Augenberga bija Rīgas pilsētas Pārtikas valdes ierēdne.⁸⁴⁹ Absolūtais vairākums studentes – ierēdnes pildīja tehniskā personāla funkcijas – stenogrāfistes, mašīnrakstītājas, sekretāres-lietvedes, un tikai atsevišķas sievietes ieņēma augstākus posteņus. Piemēram, tautsaimniecības studente Emīlija Pirante vadīja Rīgas pilsētas valdes kartiņu nodaļas personāldaļu,⁸⁵⁰ savukārt tautsaimniecības studente Marta Tančere bija Valsts statistikas pārvaldes Grāmatvedības nodaļas vadītāja.⁸⁵¹

Ierēdņu kategorijā ieskaitītas arī tās studentes, kuras bija nodarbinātas tiesu sistēmā – dažādās tiesu institūcijās un juridiskajās iestādēs. Raksturīgi, ka šajā nozarē pamatā strādāja tieši tieslietu studentes, jo nodarbošanās sfēra prasīja specifiskas zināšanas. A. Dauge studiju gados strādāja par sekretāri zv. advokātu Filipa Lacka un Vilhelma Rešanska birojos. Savā autobiogrāfijā viņa apraksta savu kā zv. advokāta sekretāres ikdienu: “Manas dienas no paša rīta aizņēma skraidīšana pa tiesām, prasību, lūgumu, apelāciju iesniegšana, tiesas protokolu norakstīšana, termiņu uzmanīšana. Vinsnepatīkamākais: durvju virināšana pie tiesu izpildītājiem ar dažnedažādiem tiesu spriedumiem, kurus nu vajadzēja no cilvēkiem

Hartmanes lūgums Latvijas Universitātei 1928. gadā. LNA LVVA, 7427-1-1210, 6. lp. ; Apliecība Ernai Māliķei 1920. gadā. LNA LVVA, 1312-25-400, 3. lp.

⁸⁴² Teoloģijas studente Alma Krustiņšone bija Valstspapīru spiestuves kancelejas darbvede. Almas Krustiņšones lūgums Latvijas Augstskolai 1920. gada 3. janvārī. LNA LVVA, 7427-1-795, 1. lp.; Jāatzīmē, ka Valstspapīru spiestuves pārvaldnieks Rihards Zariņš 1920. gada 18. septembrī par Almu Krustiņšoni ziņoja ārlietu ministram, uzzinot, ka ministrija plāno pieņemt viņu par kurjeri starp Latviju un Zviedriju. R. Zariņš brīdināja ministru, ka plāno atlaist darbvedi par kuru spiestuves “iekšējā izlūku nodaļa” ziņojusi, ka tur aizdomās A. Krustiņsoni kā vācu aģenti. Sk.: AGITA ANČUPĀNE. Valstspapīru spiestuves izveidošana un darbības pirmie gadi (1919–1921). In: Latvijas Universitātes Žurnāls. Vēsture 2017, Nr. 4, 96.–111. lpp.; šeit 102. lpp.

⁸⁴³ Pasta un telefona departamentā kā darbvede strādāja farmācijas studente Olga Gulbe. Vienlaikus studijām kā darbvede Pasta un telegrāfa departamenta Naudas pārvedumu kontroles birojā strādāja arī tieslietu studente Ērna Albukeite. Sk.: Apliecinājums 1934. gada 2. februārī. LNA LVVA 7427-1-447, 12. lp.; JĒKABSONS, ŠČERBINSKIS, Latvijas advokatūra, 258. lpp.

⁸⁴⁴ Tautsaimniecības studente Margota Kartau bija dzelzceļa virsvaldes rēķinvede, savukārt inženierzinātņu studente Marija Ozoliņa strādāja kā Dzelzceļa virsvaldes centrālās grāmatvedības grāmatvede. Sk.: Marijas Ozoliņas biogrāfija 1945. gadā. LNA LVVA, 7427-1-2026, 7. lp.; Izziņa 1940. gada 16. februārī. LNA LVVA, 7427-1-11715, 14. lp.

⁸⁴⁵ Marijas Vītiņas pases noraksts 1919. gadā. LNA LVVA, 7427-1-84, 7. lp.

⁸⁴⁶ Paziņojums Latvijas Universitātei 1933. gada 11. februārī. LNA LVVA, 7427-1-809, 8. lp.

⁸⁴⁷ Aleffīnas Sējas biogrāfija 1945. gada 8. augustā. LNA LVVA, 7427-1-15684, 10. lp.

⁸⁴⁸ Ērikas Leimanes dzīves apraksts 1948. gada 21. jūnijā. LNA LVVA, 7427-1-7557, 7. lp.

⁸⁴⁹ Austras Augenbergas dzīves apraksts 1926. gadā. LNA LVVA, 7427-1-50, 5. lp.

⁸⁵⁰ Emīlijas Pirantes dzīves apraksts 1931. gadā. LNA LVVA, 7427-1-198, 3. lp.

⁸⁵¹ Tautsaimniecības nodaļas studente Marta Tančere bija Valsts statistikas pārvaldes Grāmatvedības nodaļas vadītāja. Sk.: Martas Tančeres dzīves apraksts 1935. gadā. LNA LVVA, 7427-1-167, 13. lp.

“piedzīt”.⁸⁵² Atsevišķas studentes strādāja kā tiesu palīgpersonāls. Tieslietu studente Helēna Viļuma bija Rīgas apgabaltiesas sekretāre, savukārt tieslietu studente Anna Jākobsone – Rīgas apgabaltiesas kancelejas ierēdne.⁸⁵³ Vairums studentes, kuras studēja tieslietas, tomēr strādāja kā ierēdnes tiesu sistēmas piederīgo amatpersonu – zvērinātu advokātu, notāru – kantoros un birojos. Piemēram, notāre Olga Jurkovska studiju laikā strādāja par darbvedi notāra Jāņa Purgaļa birojā,⁸⁵⁴ tieslietu studente Anna Morozova bija kantoriste Rīgas apgabaltiesa notāra Mihaila Čulkova birojā,⁸⁵⁵ Alma Gulbe pildīja kantoristes pienākumus notāra Kristapa Sumberga kantorī,⁸⁵⁶ bet Otilija Treija studiju laikā strādāja par darbvedi Zvērinātu advokātu padomē un zv. advokāta Nikolaja Kalniņa birojā.⁸⁵⁷

Dažādos privātos saimniecības uzņēmumos strādāja 67 studentes. Irēna Grasmane, studējot tieslietas, strādāja par kantoristi, vēlāk par korespondenti A/S” Rīgas vilnas rūpniecība Kuršanskis un Himmelhohs”,⁸⁵⁸ Olga Vecsīle studiju periodā bija O. Kiršteina papīrmaiņu fabrikas kantoriste.⁸⁵⁹ Lai nopelnītu līdzekļus studijām, arhitektūras studente Tamāra Francmane strādāja kā kantoriste Rīgas Trikotāžas fabrikā.⁸⁶⁰ Savukārt Jūlija Šterna, kura arī studēja arhitektūru, studiju laikā bija kantoriste kuģniecības uzņēmumā “Zandbergs un Co.”⁸⁶¹ Rīgas Daugavmalas tirgū kā kantoriste – mašīnrakstītāja vienlaikus ar studiju uzsāksanau 1922. gadā sāka strādāt tautsaimniecības studente Konstānce Grīnberga,⁸⁶² bet dabaszinātņu studente Lidija Aleksejeva 30. gadu beigās bija nodarbināta kā kantoriste A/S “Bekona Eksports”.⁸⁶³

Kopškaitā 31 studente studiju periodā strādāja kā aptiekāra asistente un palīdzē. Likumsakarīgi, ka tās bija farmācijas nodaļas studentes, turklāt savu profesionālo karjeru ierasti viņas sāka kā aptieku praktikantes bez atalgojuma. Tikai 30. gadu sākumā aptieku praktikanti sāka saņemt atalgojumu, privātajās aptiekās parasti tie bija 30 Ls, bet sabiedrisko iestāžu aptiekās – 50 Ls mēnesī.⁸⁶⁴ Kā aptiekāru palīdzē strādāja arī viena zobārstniecības studente – Zenta Krone, kura blakus medicīnas studijām pabeidza aptiekāra asistenta kursu.⁸⁶⁵

⁸⁵² Marijas Bērziņas atmiņas. Latviešu folkloras krātuve, Ak 198, 346. lpp.

⁸⁵³ Helēnas Vītolas Viļumas dzīves apraksts 1928. gada 23. novembrī. LNA LVVA, 7427-1-533, 14. lp. ; JĒKABSONS, ŠĀERBINSKIS, Latvijas advokatūra, 244. lpp.

⁸⁵⁴ JĒKABSONS, ŠĀERBINSKIS, Latvijas notariāts, 150. lpp.

⁸⁵⁵ Annas Morozovas dzīves apraksts [bez datuma]. LNA LVVA, 7427-1-6332, 11. lp.

⁸⁵⁶ Aptaujas anketa 1930. gada 26. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-12362, 10. lp.

⁸⁵⁷ Otilijas Treijas Curriculum Vitae 1936. gada 20. martā. LNA LVVA, 7427-1-8735, 22. lp.

⁸⁵⁸ JĒKABSONS, ŠĀERBINSKIS, Latvijas advokatūra, 208. lpp.; Aptaujas anketa 1934. gada 20. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-19419, 18. lp.

⁸⁵⁹ JĒKABSONS, ŠĀERBINSKIS, Latvijas advokatūra, 522. lpp.

⁸⁶⁰ Anketa 1945. gada 25. februārī. LNA LVVA, 7427-1-13987, 6. o. p. lp.

⁸⁶¹ Anketa 1944. gada 28. decembrī. LNA LVVA, 7427-1-14678, 5. o. p. lp.

⁸⁶² Konstānces Grīnbergas autobiogrāfija 1924. gada 29. februārī. LNA LVVA, 5029-1-21, 21. lp.

⁸⁶³ Lidijas Aleksejevas anketa 1940. gadā. LNA LVVA, 3713-1-4, 2. lp.

⁸⁶⁴ KĀRLIS KAZEROVSKIS. Latvijas Universitātes Ķīmijas fakultātes Farmācijas nodaļa 1919–1944. In: Universitas 1970, Nr. 25, 13.–22. lpp., šeit 15. lpp.

⁸⁶⁵ Zentas Krones lūgums Latvijas Universitātei 1927. gada 27. janvārī. LNA LVVA, 7427-1-9421, 11. lp.

Neliels skaits studentes (42) strādāja arī dažādās valsts un pašvaldības dibinātās kultūras un pētniecības iestādēs un atmiņu institūcijās – bibliotēkās, Latviešu folkloras krātuvē, Valsts Vēsturiskā arhīvā,⁸⁶⁶ Valsts Vēsturiskā muzejā,⁸⁶⁷ Pieminekļu valdē.⁸⁶⁸ Vēstures nodaļas studente Edīte Eda Elksnīte studiju laikā strādāja par preparatori Valsts Vēsturiskā muzeja Arheoloģijas nodaļā,⁸⁶⁹ bet arheoloģe Elvīra Šnore bija Arheoloģijas nodaļas arhivāra palīdze.⁸⁷⁰ Savukārt 1925. gadā izveidotajā Latviešu folkloras krātuvē, kuras darbinieku izvēle bija atstāta LFK kolēģijas priekšnieka Jāņa Endzelīna un LFK pārzines Annas Bērzkalnes pārziņā, par darbiniekiem pamatā pieaicināja baltu filoloģijas studentes, kuru vidū bija studentes Alma Medne, Marija Miezone, Milda Oša, Ģetrūde Dubulte, Emma Malkava, Austra Šlesere, Emma Medne, kā arī valodniece Edīte Hauzenberga-Šturma, kura no 1927. līdz 1935. gadam pildīja jaunākās arhivāres pienākumus, arī vēstures studente Herta Vaita, tieslietu studente Velta Teikmane, kura visticamāk bija LFK pārzines un skolotājas A. Bērzkalnes skolniece Rīgas pilsētas 2. ģimnāzijā.⁸⁷¹

Vairākas studentes bija nodarbinātas Valsts bibliotēkā kā bibliotekārās darbinieces. Piemēram, dabaszinātņu studente Paulīne Ūdre bija jaunākā bibliotekāre, Farmācijas nodaļas studente Dore Zaķe savā īsajā studiju periodā (1920–1921) pildīja otrās šķiras bibliotekāres pienākumus, pedagoģijas studente Malvīne Puriņa pusotru gadu bija Valsts bibliotēkas kartīšu rakstītāja, bet 1923. gada rudenī tika iecelta par otrās šķiras bibliotekāra palīdzi.⁸⁷² Savukārt Lidija Eihe, kura studēja klasisko un baltu filoloģiju laikā no 1922. līdz 1940. gadam un studijas nebeidza, vienlaikus studijām uzsāka darbu Valsts bibliotēkā kā kartīšu rakstītāja, pēc tam tika paaugstināta amatā un iecelta par jaunāko lasītavas dežuranti, vēlāk – otrās šķiras bibliotekāra

⁸⁶⁶ Valsts vēsturiskā arhīvā, piemēram, strādāja Elvīra Blūmenfelde-Siliņa, kura no 1932. līdz 1937. gadam LU studēja teoloģiju. Sk.: Elvīra Blūmenfeldes matrikula 1932. gada 20. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-17429, 44. lp.; IMANTS BĒRZIŅŠ, LAIMONIS KRIEVIŅŠ. Mācītāja Elvīra Blūmenfelde-Siliņa mūžībā. In: Latvija Amerikā, 11.01.1992., 14. lpp.

⁸⁶⁷ Pie šīm studentēm pieskaitīta arī Tiesību zinātņu nodaļas studente Irina Levinsonsone. Pirms iestāšanās LU I. Levinsonsone apmeklēja un nobeidza speciālos viengadīgos grāmatrūpnieku un bibliotekāru kursus Leipcigā, un sešus mēnešus bija praktizējusi bibliotekāres darbā Francijā. Studiju laikā viņa strādāja mātes Esteres Etingeres iekārtotajā ārzemju grāmatu veikalā un bibliotēkā Rīgā. Sk.: Irinas Levinsones dzīves apraksts 1939. gada 8. aprīlī. LNA LVVA, 7427-1-17154, 17. lp.

⁸⁶⁸ Pieminekļu valdē 1933. gadā sāka strādāt vēstures studente Elza Rudenāja. Sk.: ANDRIS CAUNE (sast.). Arheologi Elvīra Šnore (1905–1996) un Rauls Šnore (1901–1962) : bibliogrāfija, vēstules, laikabiedru atmiņas. Rīga 1997, 100. lpp.

⁸⁶⁹ SARMĪTE GAISMIŅA. Izglābtais mantojums. In: Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis 2012, Nr. 1./2., 102.–112. lpp., šeit 102. lpp.

⁸⁷⁰ Franča Baloža rekomendācija Elvīrai Šnorei 1932. gada 18. maijā. LNA LVVA, 7427-13-1704, 4., 5. lp.

⁸⁷¹ RITA TREIJA. ANNA Bērzkalne. Rīga 2018, 103.–104. lpp.; Veltas Rezovskas matrikula 1925. gadā. LNA LVVA, 7427-1-9429, 29. lp.; RITA TREIJA, BEATRISĒ REIDZĀNE, MĀRA VĪKSNA. Edīte Hauzenberga-Šturma folkloristikā. In: Valoda: nozīme un forma 2017, Nr. 8, 30.–56. lpp., šeit 31.–32. lpp.

⁸⁷² DREIMANE, Valsts bibliotēkas darbinieki, 152., 198., 214. lpp.

palīdzī.⁸⁷³ Filozofijas studente Elfrīda Boša strādāja Misiņa bibliotēkā kā bibliotekāre,⁸⁷⁴ zobārstniecības studente Lūcija Cēdere bija Misiņas bibliotēkas bibliotekāre – praktikante.⁸⁷⁵

Vismaz 34 studentes dažādās aptaujas anketās kā savu nodarbošanos norādīja – zemkopība/lauksaimniecība. Šīs studentes pamatā bija nodarbinātas savās saimniecībās vai arī dažādās lauksaimniecības biedrībās. Piemēram, agronome Herta Leontīne Millere studiju laikā (1919–1929) strādāja kā traktoriste Latvijas Lauksaimniecības centrālbiedrībā.⁸⁷⁶

Daļa studenšu bija nodarbinātas kā inteliģentās bezdarbnieces, kas noteica nepatstāvību nodarbošanās jomā un finansiālā aspektā. Tautsaimniecības nodaļas studentes Vilhelmīnes Valteres studentes personas lietā saglabājusies LU 1934. gadā adresēta izziņa, ka studente nodarbināta kā inteliģentā bezdarbiece Izglītības ministrijas Žīdu izglītības pārvaldē. Ņemot vērā, ka attiecīgā darba vieta nenodrošināja stabilus ienākumus, studente lūdza iespēju ar novēlošanos apmaksāt mācību maksu.⁸⁷⁷ Dabaszinātņu studente Marija Svaržinska, 1933. gadā skaidrojot studiju pārtraukumu iemeslu iepriekšējā mācību gadā, LU iesniedza izziņu no Finanšu ministrijas. Tā apliecināja, ka studente kā inteliģentā bezdarbiece strādā ministrijas Valsts budžeta nodaļā, tomēr “vieta nav patstāvīga”, jo viņas vietā jebkurā brīdī var tikt iecelts cits inteliģentais bezdarbnieks.⁸⁷⁸ Savukārt krievu tautības Vēstures nodaļas studente Tamāra Lopatina savā autobiogrāfijā, ko 1933. gadā iesniedza studenšu korporācijai “Sororitas Tatiana”, rakstīja, ka ir nodarbināta kā inteliģentā bezdarbiece Pieminēkļu valdē, atzīdama, ka nodarbošanās nav patstāvīga.⁸⁷⁹

Līdz 1940. gadam Latvijas Universitātes studējošo sieviešu sastāvu veidoja dažādu tautību, pilsonību, konfesionālās piederības un sociālās izcelsmes pārstāves. Studējošās sievietes bija dažāda vecuma, kas bija apliecinājums akadēmiskās izglītības prestižam sieviešu vidū. Studējošo sieviešu struktūra izrietēja no Latvijas iedzīvotāju daudznacionālā sastāva, kā arī to ietekmēja Latvijas iedzīvotāju etniskās attiecības un etniskā politika, kā arī LU kā nacionālas un latviskas augstskolas tēls un veidotā iekšpolitika. Šie aspekti kopumā noteica, ka studējošo sieviešu vairākumu veidoja latviešu tautības studentes.

⁸⁷³ Ibidem, 104. lpp.

⁸⁷⁴ Elfrīdas Bošas lūgums Latvijas Universitātei 1932. gada 26. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-7960, 11. lp.

⁸⁷⁵ Anketa par atsvabināšanu no lekciju maksas 1927. gadā. LNA LVVA, 7427-1-9554, 8. o. p. lp.

⁸⁷⁶ Hertas Leontīnes Milleres laulību apliecības noraksts 1924. gadā. LNA LVVA, 7427-1-118, 3. lp.

⁸⁷⁷ Izglītības ministrijas Žīdu izglītības pārvaldes izziņa 1934. gada 24. janvārī. LNA LVVA, 7427-1-16675, 7. lp.; Vilhelmīnes Valteres lūgums Latvijas universitātei 1934. gada 12. februārī. LNA LVVA, 7427-1-16675, 8. lp.

⁸⁷⁸ Finanšu ministrijas izziņa 1933. gada 11. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-12571, 10. lp.; Marijas Svaržinskas lūgums Latvijas Universitātei 1933. gada 4. septembrī. LNA LVVA, 7427-12571, 7. lp.

⁸⁷⁹ Tamāras Lopatinas autobiogrāfija 1933. gada 29. septembrī (krievu valodā). LNA LVVA, 3713-1-1, 14. lp.

Citu tautību sieviešu skaits Latvijas Universitātē aplūkotajā laika periodā bija ļoti mazs, ko ietekmēja arī tādi faktori kā 1) alternatīvas akadēmiskas augstākās izglītības iespējas (piemēram, vācu iedzīvotājiem – Herdera institūts un Vācijas universitātes); 2) atsevišķu minoritāšu sieviešu zemais izglītības līmenis un 3) piesaiste agrāriem un ekonomiski mazāk attīstītiem reģioniem, kas aizkavēja sieviešu sociālo mobilitāti. Kā izņēmumu varētu interpretēt ebreju izcelsmes studentes. Ebreji tradicionāli piederēja pie Latvijas pilsētu vidusšķiras un to raksturoja augsts izglītības līmenis un vēsturiski spēcīgi attīstīta tieksme pēc akadēmiskās izglītības, ko Krievijas impērijā ierobežoja pret ebreju sievietēm vērstie augstākās izglītības ierobežojumi gan tautības, gan dzimuma aspektā. Rezultātā ebreju sieviešu īpatsvars studentu vidū LU sākuma gados bija ļoti augsts.

Raksturīga studenšu sociālā portreta iezīme bija arī augsts nodarbinātības līmenis. Būtiski, ka studentes algotu darbu studiju periodā definēja kā apstākļu piespiestu nepieciešamību, kas nodrošināja iespēju apmaksāt studijas un ikdienas iztiku, bet vienlaikus kavēja sekmīgu studiju gaitu. Studējošo sieviešu nodarbošanās jomas bija daudzveidīgas, tomēr pieejamie dati ļauj secināt, ka sievietes tipiski atrada nodarbošanos tādās jomās, ko uztvēra kā atbilstošas sieviešu dzimumam. Statistikas dati rāda, ka visbiežāk studējošās sievietes strādāja kā skolotājas, tomēr izplatīts nodarbošanās veids bija arī ierēdņa amats valsts, pašvaldību iestādēs un privātu uzņēmumos. Daļai studenšu nodarbošanās joma atbilda izvēlētajam studiju virzienam, vai arī nodarbošanās ietekmēja studiju izvēli, kas liecina par studēšanu kā apzinātu procesu.

5. SIEVIETE MĀCĪBU PROCESĀ

5.1. Studiju izvēle

Studenšu skaits Latvijas Universitātē. Jau kopš Latvijas Universitātes dibināšanas sievietes studēja visās universitātes fakultātēs un nodaļās, tomēr viņu skaits un īpatsvars tajās būtiski atšķīrās. Atšķīrās arī dažādu tautību sieviešu studiju izvēle (skat. 5.1. un 5.2. tabulas).

Vislielākais sieviešu skaits bija Filoloģijas un filozofijas fakultātē, kas veidoja 21,7% no studenšu kopēja skaita. Turklāt Filoloģijas un filozofijas fakultātē bija ne tikai lielākais studējošo sieviešu skaits, bet arī lielākais studējošo sieviešu īpatsvars, kas 20. un 30. gados stabili veidoja vairāk kā 70% no fakultātes studentu kopskaita.⁸⁸⁰ Sievietes bija pārsvarā arī visās fakultātes nodaļās, izņemot Filozofijas nodaļā, kur sieviešu un vīriešu skaits bija līdzvērtīgs.⁸⁸¹ Ikdienā fakultāti lielā studenšu skaita un īpatsvara dēļ dēvēja par “sieviešu rožu dārzu”, savukārt telpas, kur atradās fakultātes auditorijas, sauca par “rožu koridori”.⁸⁸² Studējošo sieviešu skaita ziņā Filoloģijas un filozofijas fakultātei sekoja Medicīnas fakultāte, Matemātikas un dabaszinātņu fakultāte un Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultāte. Arī Medicīnas un Matemātikas un dabaszinātņu fakultātēs sievietes no studējošo kopskaita veidoja lielu īpatsvaru, atsevišķos gados pat pārsvaru. Piemēram, 1921./22. gadā sievietes veidoja 49% no Medicīnas fakultātes un 62% no Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes studējošajiem,⁸⁸³ 1925./26. gadā attiecīgi – 49% un 53%,⁸⁸⁴ 1930./31. gadā – 49% un 47%,⁸⁸⁵ 1936./37. gadā –

⁸⁸⁰ Sieviešu īpatsvars fakultātē 1919./20. gadā bija – 74%, 1921./22. gadā – 71%, 1922./23. gadā – 73%, 1923./24. gadā – 76%, 1924./25. gadā – 74%, 1925./26. gadā – 75%, 1926./27. gadā – 74%, 1927./28. gadā – 73%, 1928./29. gadā – 73%, 1929./30. gadā – 72%, 1930./1931. gadā – 72%, 1931./32. gadā – 74%, 1932./1933. gadā – 72%. Sk.: Latvijas Universitātes divgadu pārskats 1924.–1926., 16., 20. lpp.; Latvijas Universitātes darbības pārskats: 1926./1927. akad. gads. Rīga 1927, 12. lpp.; Latvijas Universitātes darbības pārskats: 1927./1928. akad. gads. Rīga 1928, 12. lpp.; Latvijas Universitātes darbības pārskats: 1928./1929. akad. gads. Rīga 1929, 12. lpp.; Latvijas Universitātes darbības pārskats: 1929./1930. akad. gads. Rīga 1930, 14. lpp.; Latvijas Universitātes darbības pārskats: 1930./1931. akad. gads, 14. lpp.; Latvijas Universitātes studējošo skaits atsevišķās fakultātēs 1931. gada rudens semestrī. LNA LVVA, 7427-6-54, 506. lp.; Latvijas Universitātes studējošo personu skaits 1932. gada rudens semestrī. LNA LVVA, 7427-6-54, 532. lp., Studenti (-tes) pēc fakultātēm un dzimumiem 1919./20. māc. g. LNA LVVA, 7427-6-54, 14. lp.; Studējošo skaits Latvijas Universitātē 1921./22. māc. g. LNA LVVA, 7427-6-54, 148. lp.; Latvijas Universitātes studējošo skaits uz 1922. gada 17. oktobri. LNA LVVA, 7427-6-54, 211. o. p. lp.; Latvijas Universitātes studējošo skaits atsevišķās fakultātēs 1923./24. māc. gadā. LNA LVVA, 7427-6-54, 262. lp.

⁸⁸¹ 1921./22. mācību gada rudens semestrī Filozofijas nodaļā studēja 48 sievietes un 48 vīrieši, 1925./26. gada rudens semestrī – 50 sievietes un 40 vīrieši, 1930./31. gada rudens semestrī – 33 sievietes un 30 vīrieši. Sk.: Latvijas Universitātes piecgadu darbības pārskats, 352. lpp.; Latvijas Universitātes divgadu darbības pārskats, 1924.–1926., 20. lpp.; Latvijas Universitātes divgadu darbības pārskats 1930/31 akad. gads, 14. lpp.

⁸⁸² VELTA RŪKE-DRAVIŅA. Studenti un studentes Latvijas Universitātē. In: PĀRSLA EGLĪTE (sast.). Latvijas sieviete valsts 75 gados. Rīga 1994, 174.–177. lpp., šeit 174. lpp.; MARIJA MIEZONE. Atmiņas par profesoru J. Endzelīnu. In: DZIDRA BARBARE, BRIGITA BUŠMANE (sast.). Jānis Endzelīns atmiņās, pārdomās, vēstulēs. Rīga 1999, 139.–150. lpp., šeit 139. lpp.

⁸⁸³ Studējošo skaits Latvijas Universitātē 1921./22. māc. g. LNA LVVA, 7427-6-54, 148. lp.

⁸⁸⁴ Latvijas Universitātes divgadu pārskats 1924.–1926, 20. lpp

⁸⁸⁵ Latvijas Universitātes darbības pārskats: 1930./1931. akad. gads, 14. lpp.

52% un – 55%.⁸⁸⁶ Tomēr abās fakultātēs sieviešu lielo īpatsvaru un pārsvaru noteica viena nodaļa. Medicīnas fakultātē lielo studenšu īpatsvaru veidoja Zobārstniecības nodaļa. Zobārstniecības nodaļā 1921./22. gadā studēja 37 sievietes un neviens vīrietis,⁸⁸⁷ 1923./24. gadā studentu dzimumu proporcija bija 74 sievietes un 11 vīrieši,⁸⁸⁸ 1925./26. gadā – 108 sievietes un 6 vīrieši,⁸⁸⁹ savukārt 1929./30. gadā – 170 sievietes un 20 vīrieši.⁸⁹⁰

5.1. tabula

Latvijas Universitātes studenšu studiju izvēle atsevišķos gados⁸⁹¹

Fakultātes un nodaļas	1919./20. māc. g.		1928./29. māc. g.		1936./37. māc. g.	
	sievietes	vīrieši	sievietes	vīrieši	sievietes	vīrieši
Arhitektūras	19	25	27	163	28	185
Filoloģijas un filozofijas	187	58	534	203	547	197
Filoloģijas	–	–	259	82	404	108
Filozofijas	–	–	41	32	23	22
Vēstures	–	–	166	56	98	53
Pedagoģijas	–	–	77	24	22	14
Inženierzinātņu	8	85	5	518	3	554
Inženierzinātņu	–	–	4	444	3	473
Kultūrtehnikas	–	–	1	74		81
Ķīmijas	55	101	217	375	235	344
Ķīmijas	–	–	42	263	30	211
Farmācijas	–	–	175	112	205	133
Lauksaimniecības	58	87	133	873	148	609
Lauksaimniecības	–	–	129	513	144	434
Mežkopības	–	–	4	360	4	175
Matemātikas un dabaszinātņu	77	37	397	447	305	254
Matemātikas	–	–	121	240	94	118
Dabaszinātņu	–	–	276	207	211	136
Mehānikas	2	95	3	578	2	492
Medicīnas	160	69	362	434	251	234
Medicīnas	–	–	197	420	135	211
Zobārstniecības	–	–	175	14	116	23
Tautsaimniecības un tiesību zinātņu	71	119	346	2017	425	1607
Tautsaimniecības	–	–	196	954	202	732
Tiesību zinātņu	–	–	150	1063	223	875
Teoloģijas	9	22	30	153	38	161
Veterinārmedicīnas	4	6	26	133	20	139
Kopā	650	704	2080	5894	2002	4776

⁸⁸⁶ Latvijas kultūras statistika, 64. lpp.

⁸⁸⁷ Studējošo skaits Latvijas Universitātē 1921./22. māc. g. LNA LVVA, 7427-6-54, 148. lp.

⁸⁸⁸ LU studējošo skaits atsevišķās fakultātēs 1923./24. māc. gadā. LNA LVVA, 7427-6-54, 262. lp.

⁸⁸⁹ LU studējošo skaits atsevišķās fakultātēs 1925./26. māc. gadā. LNA LVVA, 7427-6-54, 349. lp.

⁸⁹⁰ Latvijas Universitātes darbības pārskats: 1929./1930. akad. gads, 14. lpp.

⁸⁹¹ Avoti: Latvijas kultūras statistika, 64. lpp.; Latvijas Universitātes piecgadu darbības pārskats, 346. lpp.; Latvijas Universitātes darbības pārskats 1928./29. akad. gads, 12. lpp.

Latvijas Universitātes studenšu studiju izvēle

Fakultātes un nodaļas	Tautība														Kopā / %	
	latviešu	ebreju	krievu	vācu	poļu	lietuviešu	igauņu	baltkrievu	armēņu	angļu	holandiešu	ukraiņu	šveiciešu	zviedru		nenoteikta
Arhitektūras	49	16	5	7	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	1	81 2,7%
Filoloģijas un filozofijas	505	67	30	31	8	6	3	-	-	-	-	-	1	-	-	652 21,7 %
Filoloģijas	269	40	15	21	4	2	2	-	-	-	-	-	-	-	1	354
Filozofijas	42	3	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	47
Vēstures	100	18	9	9	2	2	-	-	-	-	-	-	1	-	-	141
Pedagoģijas	94	6	5	1	1	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	110
Inženierzinātņu	25	8	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	34 1,1%
Inženierzinātņu	22	8	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	31
Kultūrtehnikas	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Ķīmijas	214	74	12	30	5	1	1	1	-	1	1	-	-	-	-	340 11,3 %
Ķīmijas	59	36	4	10	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	111
Farmācijas	155	38	8	20	4	1	1	1	-	1	-	-	-	-	-	229
Lauksaimniecības	223	9	5	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	239 8%
Lauksaimniecības	215	9	5	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	231
Mežkopības	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8
Matemātikas un dabaszinātņu	319	101	24	20	10	9	3	-	2	-	-	-	-	-	1	489 16,2 %
Matemātikas	94	24	4	12	2	4	1	-	1	-	-	-	-	-	-	142
Dabaszinātņu	225	77	20	8	8	5	2	-	1	-	-	-	-	-	1	347
Mehānikas	7	5	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14 0,5%
Medicīnas	334	104	32	19	8	2	2	1	1	-	1	-	-	1	1	506 17%
Medicīnas	191	83	21	15	8	2	2	1	1	-	1	-	-	1	1	327
Zobārstniecības	143	21	11	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	179
Tautsaimniecības un tiesību zinātņu	313	85	33	5	8	1	-	1	-	1	-	-	-	-	1	448 14,9 %
Tautsaimniecības	189	15	13	2	6	1	-	-	-	1	-	-	-	-	1	228
Tiesību zinātņu	124	70	20	3	2	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	220
Teoloģijas	117	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	121 4%
Veterinārmedicīnas	69	6	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	77 2,6%
Kopā	2175	475	146	115	41	21	11	3	3	2	1	1	1	1	5	3000

Studentu sastāvu Zobārstniecības nodaļā atspoguļo ārsta un zobārsta Kārļa Skaldera atmiņas. Viņš atceras, ka 1932. gada pavasarī viņš bija vienīgais vīrietis starp 28 zobārstniecības absolventiem.⁸⁹² Spilgti Zobārstniecības nodaļas studentu sastāvu rāda vizuālās liecības, kurās redzami nodaļas studenti un absolventi (skat. 10., 24., 26. pielikumu). Matemātikas un dabaszinātņu fakultātē studenšu pārsvaru pār vīriešiem radīja Dabaszinātņu nodaļa, kur sievietes 1921./22. gadā veidoja 76%,⁸⁹³ bet 1925./26. gadā – 65% no studējošā kopskaita.⁸⁹⁴ Gan Zobārstniecības, gan Dabaszinātņu nodaļās sieviešu pārsvars saglabājās arī 30. gados. Zobārstniecības nodaļā 1936./37. gadā sievietes bija 83%, bet Dabaszinātņu nodaļā – 60% no studentu kopskaita.⁸⁹⁵ Fakultātes, kurās sievietes veidoja studējošo vairākumu, dēvēja par “sieviešu fakultātēm”.⁸⁹⁶

Citās fakultātēs sieviešu skaits bija ievērojami mazāks gan absolūtos skaitļos, gan īpatsvara ziņā (skat. 5.3. tabulu). Studējošo sieviešu skaita ziņā vismazākās bija tehniskās fakultātes – Mehānikas, Inženierzinātņu un Arhitektūras. Ievērojami maz studenšu bija Teoloģijas fakultātēs. Jānorāda, ka abas fakultātes kopējā studentu skaita ziņā bija mazākās universitātē. Jāatzīmē, ka neviena sieviete nestudēja Romas katoļu teoloģijas fakultātē, kura pēc Latvijas valdības lēmuma savu darbību uzsāka 1938./39. māc. gadā. Sieviešu neesamību fakultātē noteica tas, ka tā primāri tika veidota kā katoļu augstākās garīgās studijas un Katoļu baznīca noteica, ka garīdznieka ordināciju var saņemt tikai kristīts vīrietis. Arī Veterinārmedicīnas fakultātē, kura kopumā bija mazākā LU fakultātē, sieviešu skaits bija niecīgs. Vēsturnieki un sociologi, norāda uz veterinārmedicīnas kā profesionālās sfēras maskulīno raksturu, kas kavēja sieviešu ienākšanu un plašāku pārstāvniecību šajā nozarē. Veterinārmedicīna kā profesionālā nozare strauji attīstījās 19. gs., primāri ārstējot zirgus un mājlopus, kas prasīja fizisku spēku, kā arī “vīrišķīgu” un “bezjūtīgu” attieksmi, piemēram, veicot tādu procedūru kā kastrāciju. Tradīcijas sabiedrībā bija ārkārtīgi noturīgas un daļēji izskaidro niecīgo sieviešu skaitu Veterinārmedicīnas fakultātē.⁸⁹⁷

Raksturīgi, ka arī citās fakultātēs, kurās bija vairākas nodaļas, sievietes ar izteiktu pārsvaru izvēlējās vienu konkrētu nodaļu. Redzams, ka Inženierzinātņu fakultātē sievietes deva priekšroku inženierzinātņu studijām, Lauksaimniecības fakultātē absolūtais vairākums sievietes izvēlējās studēt agronomiju, savukārt Ķīmijas fakultātē primārā izvēle bija Farmācijas nodaļa. Turklāt sākot jau ar 20. gadu vidu Farmācijas nodaļā sievietes stabili veidoja studējošo

⁸⁹² KĀRLIS SKALDERS. Laikmeta zīmē. Rīga 1998, 92. lpp.

⁸⁹³ Studējošo skaits Latvijas Universitātē 1921./22. māc. g. LNA LVVA, 7427-6-54, 148. lp.

⁸⁹⁴ Latvijas Universitātes divgadu pārskats 1924.–1926, 16., 20. lpp.

⁸⁹⁵ Latvijas kultūras statistika, 64. lpp.

⁸⁹⁶ J. ST., Par latvju studenti (Beigas), 3. lpp.

⁸⁹⁷ LESLIE IRVINE, JENNY R. VERMILYA. Gender Work in a Feminized Profession: The Case of Veterinary Medicine. In: Gender and Society 2010, No. 1, pp. 56–82, here p. 59.

pārsvaru, piemēram, 1925./26. gadā sievietes Farmācijas nodaļā sastādīja 56% no studējošo kopskaita,⁸⁹⁸ 1930./31. gadā – 62%,⁸⁹⁹ bet 30. gadu beigās – 61%.⁹⁰⁰

5.3. tabula

Studentu īpatsvars LU fakultātēs pēc dzimuma⁹⁰¹

Fakultātes un nodaļas	1921./22. g.		1927./28.		1933./34		1937./38	
	Siev.	Vīr.	Siev.	Vīr.	Siev.	Vīr.	Siev.	Vīr.
Arhitektūras	18%	82%	14%	86%	13%	87%	15%	85%
Filoloģijas un filozofijas	71%	29%	73%	27%	73%	27%	74%	26%
Filoloģijas	82%	18%	77%	23%	77%	23%	80%	20%
Filozofijas	50%	50%	51%	49%	56%	44%	49%	51%
Vēstures	76%	24%	74%	26%	70%	30%	70%	30%
Pedagoģijas	69%	31%	75%	25%	62%	38%	61%	39%
Inženierzinātņu	3,5%	96,5%	1,1%	98,9%	1,2%	98,8%	0,8%	99,2
Inženierzinātņu	4%	96%	1,4%	98,6%	1,2%	98,8%	0,8%	99,2%
Kultūrtehnikas	2,5%	97,5%	–	100%	–	100%	–	100%
Kīmijas	28%	72%	34%	66%	40%	60%	42%	58%
Kīmijas	24%	76%	15%	85%	17%	83%	12%	88%
Farmācijas	40%	60%	58%	42%	58%	42%	61%	39%
Lauksaimniecības	21%	79%	13%	87%	18%	82%	21%	79%
Lauksaimniecības	29%	71%	21%	79%	24%	76%	27%	73%
Mežkopības	1%	99%	0,8%	99,2%	1,2%	98,8%	2%	98%
Matemātikas un dabaszinātņu	62%	38%	50,1%	49,8%	52%	48%	55%	45%
Matemātikas	37%	63%	37%	63%	38%	62%	44%	56%
Dabaszinātņu	76%	24%	60,6%	39,4%	50,6%	49,4%	85%	15%
Mehānikas	1%	99%	0,5%	99,5%	0,4%	99,6%	0,4%	99,6%
Medicīnas	49%	51%	46%	54%	53,4%	46,6%	53%	47%
Medicīnas	46%	54%	34%	66%	38%	62%	38,8%	61,2%
Zobārstniecības	100%	–	92,4%	7,6%	88%	12%	79%	21%
Tautsaimniecības un tiesību zinātņu	22%	78%	14%	86%	21%	79%	21%	79%
Tautsaimniecības	24%	76%	17%	83%	23%	77%	22%	78%
Tiesību zinātņu	20%	80%	12%	88%	19%	81%	20%	80%
Teoloģijas	20%	80%	17%	83%	22%	78%	16%	84%
Veterinārmedicīnas	36%	64%	18%	82%	26%	74%	15%	85%

Jāatzīmē, ka fakultāšu nodaļas dalījās vēl sīkākos virzienos. Piemēram, Matemātikas nodaļā studenti varēja specializēties fizikā, meteoroloģijā, astronomijā, ģeofizikā, savukārt Dabaszinātņu nodaļa sīkāk sadalījās botānikā, zooloģijā, ģeoloģijā. Diemžēl studentu personas lietās apkopotā dokumentācija nesniedz detalizētāku priekšstatu par studējošo specializācijas

⁸⁹⁸ LU studējošo skaits atsevišķās fakultātēs 1925./26. māc. gadā. LNA LVVA, 7427-6-54, 349. lp.

⁸⁹⁹ LU studējošo skaits atsevišķās fakultātēs 1930. gada rudens semestrī. LNA LVVA, 7427-6-54, 462. lp.

⁹⁰⁰ Latvijas Universitātes studentu skaits. LNA LVVA, 7427-6-55, 162. lp.

⁹⁰¹ Avoti: Studējošo skaits Latvijas Universitātē 1921./22. māc. gadā. LNA LVVA, 7427-6-54, 198. lp.; Latvijas Universitātes darbības pārskats: 1927./1928. akad., 12. lpp.; Latvijas Universitātes studentu skaits, 1937./38. māc. gadā. LNA LVVA, 7427-6-55, 162. lp.

izvēli, kas būtu turpmākās izpētes uzdevums. Tomēr esošie avoti liecina, ka arī šajā kontekstā bija vērojama izteikta sieviešu nodalīšanās pa specializācijām. Ļoti niecīgs skaits sieviešu bija gan astronomijas studentu vidū, gan starp tiem, kuri specializējās fizikā. Piemēram, viena no nedaudzajām (visticamāk) sievietēm, kuras pecializējās fizikā un attiecīgajā jomā izstrādāja kandidāta darbu bija Alma Jansone (skat. 15. piel.), kura pēc studiju beigšanas strādāja kā fizikas skolotāja Rīgā, bet 1937./38. māc. gadā, kad viņas vīrs – fiziķis un LU Fizikas institūta asistents Ludvigs Jansons tika iesaukts obligātajā kara dienestā, viņa uzņēmās subasistentes pienākumu pildīšanu vīra prombūtnes laikā.⁹⁰²

Sieviešu studiju izvēle pēc tautības. Sieviešu studiju izvēlē vērojamas zināmas atšķirības arī starp dažādu tautību studentēm. Piemēram, ebreju izcelsmes studentes ievērojami mazāk izvēlējās humanitārās zinātnes. Filoloģijas un filozofijas fakultātē mācījās tikai 14% no visām ebreju tautības studentēm. Salīdzinājumam – fakultātē studēja 23,2% no visām latviešu tautības studentēm, 27,4% no vācu tautības studentēm un 20% no krievu tautības studentēm. Vērojams, ka citu tautību studentes nedaudz vairāk izvēlējās tehniskās un dabaszinātņu fakultātes. Piemēram, ebreju un vācu tautības studenšu īpatsvars bija lielāks Ķīmijas fakultātē. Ķīmiju un farmāciju studēja 15,6% no visām ebreju tautības studentēm, 25,6% no visām vācu tautības studentēm, bet tikai 9,8% no visām latviešu tautības studentēm.

Vislielākais ebreju studenšu skaits bija Medicīnas fakultātē, kas veidojot 22% no visa līdz 1940. gadam studējošo ebrejiešu skaita. Mediķa profesijai bija ļoti augsts prestižs ebreju sabiedrībā, kas bija vēsturiski izveidojusies tradīcija.⁹⁰³ Vēsturnieki norāda, ka sociālā saikne starp ebrejiem un medicīnu saskatāma sākot ar viduslaikiem, kad ar medicīnu sāka nodarboties ievērojams skaits ebreju.⁹⁰⁴ Ebreju sieviešu sociālā saikne ar mediķa profesiju uzskatāmi nostiprinājās sākot jau ar 19. gs. otro pusi, īpaši Krievijas impērijā, kur 1872. gadā atvēra Pēterburgas Sieviešu medicīnas kursus. Jau 1879. gadā ebreju tautības studentes sastādīja 24% no visām kursu apmeklētājām, bet 19. gs. beigās ebrejietes veidoja 24% no kopējā sieviešu ārstu skaita, kamēr ebreju vīrieši veidoja 13,4% no visa vīriešu ārstu skaita.⁹⁰⁵ Amerikāņu

⁹⁰² JANSONS, Latvijas Universitātes Fizikas institūts, 97., 100. lpp.

⁹⁰³ EVA VATERE. Ebreji – mediķi Latvijā (1918–1996): enciklopēdija. Rīga 1997, 11. lpp.

⁹⁰⁴ Medicīna un daļēji tirdzniecība bija vienas no nedaudzām amata nozarēm, ar kurām ebrejiem bija atļauts nodarboties. Vienlaikus viens no galvenajiem šīs profesijas popularitātes iemesliem ebreju vidū bija tas, ka līdz pat 18. gadsimtam ārsti-rabīni bija redzamas personas ebreju sociālajā vidē. Tas nostiprināja medicīnas prestižu un ārsta tēlu ebreju sociālajā, kultūras un vērtību sistēmā. Turklāt gan ebrejiem, gan kristiešiem kopš viduslaikiem nostiprinājās kognitīvās un kulturālās asociācijas par ebreju saistību ar medicīnu. In: JOHN M. EFRON. *Medicine and the German Jews: A History*. New Haven, London 2001, pp. 13–14.

⁹⁰⁵ Pēterburgas Sieviešu Medicīnas kursus, tāpat kā citus Augstākos sieviešu kursus slēdza 1887. gadā. Sieviešu medicīnas izglītību atjaunoja tikai 1897. gadā, kad nodibināja Pēterburgas Sieviešu Medicīnas akadēmiju, kur ebreju studenšu uzņemšanu ierobežoja līdz 3% no visām uzņemtajām studentēm. Sk.: CAROLE B. BALIN. *The Call to Serve: Jewish Women Medical Students in Russia, 1872–1887*. In: Polin: *Studies in Polish Jewry* 2007, Vol. 18, pp. 133–152, here pp. 133–134, 140; ELYANA R. ADLER. In *Her Hands: The Education of Jewish Girls in Tsarist Russia*. Detroit 2011, pp. 54–55.

vēsturniece Karola Beilina izceļ vairākus iemeslus tik ievērojamam ebreju studenšu skaitam medicīnā: pirmkārt, ārsta profesijai bija īpaši augsts prestižs ebreju sabiedrībā; otrkārt, ārsta arods nodrošināja sociālo mobilitāti; treškārt, kulturālā izpratne par sievietes kā aprūpētājas piemērotību ārsta arodam. Visbeidzot – augstāko sieviešu kursu beigšanas apliecība līdz 1910.–1911. gadam nebija līdzvērtīga valsts (vīriešu) augstskolu diplomam, un sieviešu kursu absolventes nevarēja saņemt viņu akadēmiskajai sagatavotībai atbilstošu darbu. Lielākā daļa augstāko sieviešu kursu absolventes strādāja par skolotājām, bet ebreju sievietēm bija liegts strādāt par skolotājām. Rezultātā medicīna kļuva par īpaši pievilcīgu profesionālo iespēju.⁹⁰⁶

Teoloģijas fakultāte pēc tautības bija homogēnākā un “latviskākā”. Latvietes veidoja 96,7% no fakultātes studenšu kopskaita. Teoloģijas fakultāti veidoja, lai tā nepārstāvētu noteiktu konfesiju, un izglītības saturā nebūtu konfesionālās dogmatikas un praktiskās teoloģijas priekšmetu, bet fakultātes darbība būtu galvenokārt akadēmiska un “būtu pāri atsevišķu konfesiju stāvošu kristīgu reliģijas zinātnes pētītāju un dēstītāju”⁹⁰⁷ un rūpētos “par teoloģiskās izglītības vispusīgu veicināšanu, nostādot to uz laika prasībām piemērotiem zinātniskiem pamatiem”.⁹⁰⁸ Tomēr fakultātes mācībspēku piederība luterānismam un Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas ietekme nostiprināja pārliecību, ka fakultātes darbība vērsta vairāk luterānisma virzienā, ko atzina arī Latvijas Universitāte, norādīdama, ka Teoloģijas fakultātes darbību “vada evaņģeliska orientācija”.⁹⁰⁹ Tādējādi visticamāk studijas teoloģijas studijas neizvēlējās ne ebreju tautības studentes, kuras piederēja jūdaismam, kā arī poļu un lietuviešu studentes kā katoļticībai piederīgās. Bez latviešu tautības studentēm, tikai viena fakultātes studente – Katrīna Remija pēc tautības bija vāciete. Teoloģijas studijas viņa sāka 1926. gadā, un ar pārtraukumiem studēja līdz 1939. gada oktobrim, kad viņa repatriējās uz Vāciju. Teoloģijas studijas viņa pabeidza 1940. gadā Jēnas universitātē.⁹¹⁰ Bez latviešu un vācu tautības studentēm, kuras visas bija piederīgas luterānismam, Teoloģijas fakultātē studēja arī divas krievu tautības studentes – Irina Vasina un Jevgeņija Hramova un viena ukrainiete – Ludmila Singajevska.⁹¹¹ Pēc reliģiskās piederības viņas bija pareizticīgas un studēja fakultātes Pareizticīgajā nodaļā, kuru atvēra 1937./38. māc. gadā. Jānorāda gan, ka divām no viņām – I. Vasinai un J. Hramovai – Pareizticīgā nodaļa nebija pirmā studiju izvēle. J. Hramova studēja

⁹⁰⁶ Uzņemšana Augstākajos sieviešuursos ebrejiem garantēja pagaidu uzturēšanās tiesības ārpus noņemšanas joslas. Tikai 1911. gadā šīs tiesības kļuva par patstāvīgām, tāpat kā ebreju vīriešiem kopš 1861. gada, tomēr arī pagaidu tiesības veicināja ebreju sieviešu iestāšanos augstākajos sieviešuursos. Sk.: BALIN, *The Call to Serve*, pp. 135–140, 141–143.

⁹⁰⁷ Latvijas Universitātes piecgadu darbības pārskats, 326. lpp.

⁹⁰⁸ LUDVIGS ADAMOVIČS. Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultāte 1919–1939. Rīga 1939, 5. lpp.

⁹⁰⁹ Latvijas Universitātes piecgadu darbības pārskats, 328. lpp.

⁹¹⁰ Katrīnas Remijas matrikula 1926. gada 8. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-10065, 36. lp.; BĒRZIŅŠ, IVARS (red.). *Ej un saki! veltījums sieviešu ordinācijas divdesmitgadei Latvijā*. [Ogre] 1995, 12. lpp.

⁹¹¹ Ludmilas Singajevskas matrikula 1938. gadā. LNA LVVA, 7427-1-22414, 12. lp.

teoloģiju, jo neizturēja Ķīmijas fakultātes Farmācijas nodaļas konkursu,⁹¹² bet I. Vasina neizturēja Medicīnas fakultātes konkursu.⁹¹³

“Latviska” bija arī Lauksaimniecības fakultāte, kur latviešu tautības studentes veidoja 93% no studenšu kopskaita. Tas daļēji skaidrojams ar latviešu piesaisti zemkopībai un ebreju un vācu tautības iedzīvotāju piesaisti pilsētu vide. Salīdzinoši “latviska” bija arī Veterinārmedicīnas fakultāte, kurā kopumā bija arī salīdzinoši niecīgs sieviešu skaits.

Diskusijas par sieviešu studiju izvēli publiskajā telpā. Sieviešu studiju izvēle starpkaru periodā bija arvien aktuāla tēma publiskajā telpā. Balstoties uz statistikas datiem, Medicīnas fakultātes profesors Hermanis Buduls 1925. gadā rezumēja, ka LU jau izveidojušās tā dēvētās “sieviešu fakultātes”, un tādas, kurās sieviešu studenšu bija maz vai tikpat kā nemaz. Tās pamatā bija fakultātes ar tehnisko ievirzi.⁹¹⁴ Interpretējot datus par sieviešu skaitu fakultātēs, viņš secināja: 1) sievietēm ir šaura interešu amplitūda, 2) sievietes izvēlas to studiju virzienu, kas “stāv sakarā ar dzīvo cilvēku – cilvēka ārstēšanu un pedagoģisko darbību”, 3) sievietes neinteresējas par teorētiskajām zinātnēm.⁹¹⁵ Vēsturnieki šādu uzskatu kontekstā norāda, ka sieviešu studiju izvēle uzlūkojama kā “ikdienas ritualizācija”, jo viņu studiju izvēle atspoguļoja ģimenē un sabiedrībā diktētā normas un izpratni par to, kas ikdienā ir uzlūkojama kā “sievīšķīga” nodarbošanās.⁹¹⁶ H. Budulim līdzīgus secinājumus izdarīja kāds anonīms laikraksta “Students” slejas autors, norādot, ka sievietes visvairāk studē Filoloģijas un filozofijas fakultātē, Medicīnas, Lauksaimniecības un Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātēs, bet tehniskajās fakultātēs viņu ir maz. Šādu sieviešu izvēli viedokļa autors skaidroja ar to, ka tās ir vispieejamākās un piemērotākās gan sabiedrības skatījumā, neriskējot ar “lielu karu pret tradīcijām un aizspriedumiem”, gan “iznākuma ziņā”, jo šo fakultāšu absolventes var cerēt “uz attiecīgu praktisku nodarbošanos kā instruktore, tautsaimnieces, ārstes, skolotājas un tā tālāk”.⁹¹⁷

Pārdomājot sieviešu studiju izvēli, sabiedrība atkārtoti uzsvēra un nostiprināja stereotipiskos priekšstatus par sievietes atšķirīgo emocionālo un intelektuālo attīstību. Publiciste L. Brante uzskatīja, ka sieviešu studiju izvēli noteica viņas instinkts un intelektuālās spējas, tāpēc sieviete kā īpatnēja dzimumu būtne ir vienaldzīga “pret tām zinātnēm, kas neatbilst viņas garīgai un fiziskai būtībai”, ar to saproto tehniskā virziena zinātnes.⁹¹⁸ Diskutējot par

⁹¹² Jevgeņijas Hramovas lūgums Latvijas Universitātei 1939. gada 5. septembrī. LNA LVVA, 7427-23241, 2. lp.

⁹¹³ Irinas Vasinas lūgums Latvijas Universitātei 1937. gada 16. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-21182, 2. lp.

⁹¹⁴ J. ST., Par latvju studenti (Beigas), 3. lpp.

⁹¹⁵ J. ST., Par latvju studenti (Beigas), 3. lpp.

⁹¹⁶ GOKCESU AKSIT, BERIN VARISLI. Academic Female Subject amidst Bourdieu's “Habitus” and Butler's “Performativity”. In: Maltepe Üniversitesi Fen 2014, No. 1, pp. 30–43, here p. 37.

⁹¹⁷ E. R., Vienlīdzība, 3. lpp.

⁹¹⁸ BRANTE, Latviešu sieviete, 33. lpp.

sieviešu studiju izvēli, viedokļu līderi ne tikai analizēja sieviešu studiju motivāciju, bet arī paturēja morālas tiesības ieteikt vai pat noteikt, kādai tad jābūt pareizai un piemērotākai sieviešu studiju un nodarbošanās izvēlei. Kāda L. Brantes laikabiedre 30. gadu sākumā arī uzsvēra, ka sieviešu studiju un nodarbošanās izvēlē noteicošajam faktoram jābūt sievietes bioloģiskām un fizioloģiskām īpašībām.⁹¹⁹ Studenšu biedrības “Varavīksnes” 1925. gadā sarīkotajā diskusiju vakarā, kurā viedokļu līderi pārrunāja dažādus ar latviešu studenti saistītus jautājumus, Medicīnas fakultātes profesors un filozofs M. Zīle referēja par tēmu, kādus arodus sievietēm būtu ieteicams izvēlēties, aplūkojot šo problēmu no filozofiskā aspekta. Izglītību viņš uzlūkoja kā sievietes pilnveidošanas procesu, tomērt studiju rezultātā iegūtajai profesijai nebija jābūt izšķirošai nozīmei: “[..] vispirms sievietei jācenšas pēc sevis papildīšanas un spēju noskaidrošanas. Pie aroda izvēles nedrīkst vadīties no simpātijām, bet gan no savu instinktu saskaņošanas ar intelektuālām spējām, pie tam uz aroda izvēli jāskatās, kā uz sava dzīves uzdevuma papildīšanu.”⁹²⁰ Tomēr, kā norādīja M. Zīle, sievietes dzīvē viens no cēlākajiem uzdevumiem ir “gādāt par dzimumu pēcnācējiem”.⁹²¹ Tādējādi augstākajai izglītībai un izvēlētajam studiju virzienam bija jākalpo kā līdzeklim sievietes personības veidošanai, bet sievietei kā personībai bija jākalpo ģimenes vajadzībām.

Arī daļa sieviešu augstāko izglītību uztvēra primāri tikai kā intelektuālās pilnveidošanās ceļu. Piemēram, valodniece D. Zemzare augstāko izglītību interpretēja kā sievietes iespēju sevi pilnveidot garīgi, neatkarīgi no izvēlētajā dzīves mērķa. Pati D. Zemzare izglītību uzlūkoja kā līdzekli ceļā uz augstāku personīgā mērķa – sapņa par aktrises karjeras papildīšanu.⁹²² Par sievietēm piemērotu izglītību un nodarbošanos viedokli izteica arī pedagoge un psiholoģe M. Liepiņa. Balstoties uz atzinumiem par dzimumu atšķirīgo psiholoģiju, M. Liepiņa sievietes raksturoja kā emocionālas, “jūtu” būtnes, kurām nav raksturīga “abstraktā un jēdzieniskā domāšana”. Turpinājumā viņa norādīja, ka sievietei, izvēloties studiju virzienu un profesionālo nodarbošanos, ir jāņem vērā psiholoģija – “tai nav jādzenas akli pakaļ vīriešam, nav jālauzās arodu nozarēs, kas kropļo viņas miesu vai garu”, nav jāinteresējas par abstraktām zinātnēm, bet par tādām, kuras saistītas ar “dzīvu cilvēku”.⁹²³ Kā veiksmīga sieviešu studiju izvēle, piemēram, tika uzlūkota zobārstniecība, kas prasīja vairāk praktisku darbību un tiešu saskari ar cilvēku, nevis zinātniski pētnieciskās aktivitātes.⁹²⁴ Kā sievietēm dabiski piemērotas nodarbošanās

⁹¹⁹ MARTA AUNIŅA. Sievietes nozīme partijas dzīvē. In: Zemes Spēks. Laikraksta “Brīvā Zeme” pielikums 1932, Nr. 17, 270.–272. lpp., šeit 272. lpp.

⁹²⁰ J. ST., Par latvju studenti (Beigas), 3. lpp

⁹²¹ E. T., Par latvju studenti, 9. lpp.

⁹²² Dainas Zemzares dienasgrāmata 1929–1948: Zintas Zemzares noraksts. LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, RX 143, Nr. 431, 265. lpp.

⁹²³ LIEPIŅA, Sieviete un intelektuālais darbs, 1.–2. lpp.

⁹²⁴ R. B., Par sieviešu pārsvara ierobežošanu, 363. lpp.

jomas, protams, tika uzlūkotas arī tās, kas saskanēja ne tikai ar sievietes īpatnējo emocionāli psiholoģisko intelektu, bet ar viņas kā dzimuma būtnes dabiskajām īpašībām. Par tādām nozarēm primāri tika uzlūkota skolotājas profesija, jo bērnu audzināšanas darbs bija neatņemama un dabiska sievietes būtības sastāvdaļa. Tādējādi sievietei piemērotākā bija Filoloģijas un filozofijas fakultāte un Matemātikas un dabaszinātņu fakultāte, kur pamatā sagatavoja nozaru skolotājus. Sieviešu pārsvars šajās fakultātēs un nodaļās tika uzlūkots kā apliecinājums priekšstatiem par sievietes dabiskajām mātes īpašībām un īpatnējo intelektuāli emocionālo attīstību, kas tādējādi ļāva sabiedrībā uzturēt šos stereotipiskos priekšstatus par sievieti.⁹²⁵

Sabiedrībā vairākkārt izskanēja aicinājumi arī ierobežot sieviešu skaitu LU kopumā vai atsevišķās fakultātēs. Laikabiedri kā piemēru uzlūkoja Ungāriju, kur jau 20. gadu sākumā būtiski tika ierobežotas sieviešu augstākās izglītības tiesības, tai skaitā viņas vispār neuzņēma tehniskajās fakultātēs, savukārt citās fakultātēs, īpaši medicīnas, būtiski ierobežoja sieviešu īpatsvaru.⁹²⁶ Lai arī sieviešu skaits un īpatsvars LU tehniskajās fakultātēs bija niecīgs, tas tika uzlūkots kā apdraudējums tradicionālajam dzimšu normām. Savukārt mudinājumi ierobežot sieviešu uzņemšanu tehniskajās fakultātēs uztverami kā aicinājumi atgriezties pie tradicionālajām dzimšu normām. Studējošo sieviešu skaita ierobežošanu prasīja arī dažādu zinātņu nozaru pārstāvji. Šīs prasības pamatoja arī ar praktiskiem apsvērumiem. Sabiedrība sagaidīja, ka ar ģimenes dzīves nodibināšanu sieviete pārtrauks savu profesionālo darbību. Farmaceits pulkvedis Dāvis Blūmentāls 30. gados rosināja ierobežot studējošo sieviešu pārsvaru Farmācijas nodaļā. Attaisnojot savas prasības, viņš norādīja, ka šāds priekšlikums nav jāuztver kā vēršanās pret sieviešu tiesībām, bet praktisks risinājums, lai novērstu farmaceitu trūkumu. Viņš bija novērojis, ka “sievietes galu galā iet farmācijai zudumā savu bioloģisko dzīves uzdevumu dēļ”.⁹²⁷

⁹²⁵ Ibidem.

⁹²⁶ STM., Studentu dzīve Ungārijā, 3. lpp.; Sievietēm tiesības uz pilnvērtīgu augstāko izglītību Ungārijā tika garantētas 1918. gadā, bet jau 1920. gada rudenī ar likumu tika pieņemts tā sauktais *numerus clausus* likums, kas ļāva procentuāli ierobežot ebreju tautības un sieviešu studenšu skaitu augstskolās. Saskaņā ar šo likumu augstskolām bija tiesības pēc saviem ieskatiem procentuāli ierobežot sieviešu uzņemšanu dažādās fakultātēs, vai arī neuzņemt viņas vispār, kas visredzamāk izpaudās medicīnas un tehniskajās fakultātēs. Augstskolas saglabāja tiesības ierobežot studējošo sieviešu īpatsvaru pēc saviem ieskatiem līdz 1927. gadam, kad Ungārijas valdība pieņēma likuma, kas garantēja sieviešu pilntiesīgu uzņemšanu vai arī ierobežoja viņu uzņemšanu noteiktās fakultātēs. Piemēram, sievietes nebija tiesīgas studēt tiesību zinātnes, inženierzinātnes, mehāniku. Sievietes varēja studēt arhitektūru, ja bija brīvu studiju vietu, un sieviešu īpatsvars no kopējā studentu skaita nedrīkstēja pārsniegt 5%. Vienlaikus jaunais likums garantēja sievietēm neierobežotu pieeju medicīnas un humanitārajām studijām. Sk.: BALÁZS SIPOS. *Women and Politics: Nationalism and Femininity in Interwar Hungary*. Trondheim 2019, p. 19.; FENYVES, *When Sexism Meets Racism*, pp. 12–13.

⁹²⁷ DĀVIS BLŪMENTĀLS. Sirsnīgs aicinājums profesijai. In: *Latvijas Farmaceitu Žurnāls* 1937, Nr. 5, 190.–192. lpp., šeit 190. lpp.

Studiju motivācija. Aplūkojot pašu sieviešu studiju izvēles motivāciju, jānorāda, ka studiju pretendentiem uzņemšanas lūgumrakstos studiju izvēle nebija jāpamato, un uzņemšanas lūgumi kopumā bija lietišķi. Studiju kandidāti ierasti kodolīgi norādīja kādā fakultātē un nodaļā vēlas studēt, vai arī, ka vēlas papildināt savu izglītību konkrētā nozarē.⁹²⁸ Tomēr neliels skaits sievietes savu studiju izvēli tomēr pamatoja. Papildinot šo informāciju ar citiem avotiem, iespējams noteikt vairāk vai mazāk subjektīvus un objektīvus iemeslus sieviešu studiju izvēlei, kas atklāj gan personīgo motivāciju, kā arī ārēji ietekmējošus apstākļus. Tāpat iespējams apsvērt, vai sievietes izprata, vai un kādas iespējas izvēlētais studiju virziens varēja sniegt, kā arī – kāda bija izglītības nozīme sievietes patstāvīgās dzīves veidošanā. Analizējot sieviešu studiju izvēli, iespējams izdalīt vairākus ietekmējošus faktorus – personīgās intereses, ģimenes ietekme, tradīcijas sabiedrībā, priekšstati par dzimumu lomām, sociālā realitāte, izglītības politika, utt., kas visbiežāk atklājas savstarpējā faktoru mijiedarbībā.

Analizējot sieviešu studiju izvēli, primāri iespējams identificēt personīgo interesi. Redzams, ka interese par noteiktām zinātņu jomām ierasti nostiprinājās jau agrā jaunībā un skolas gados. Ārste Elvīra Buša atceras, ka jau skolas laikos ar pārliecību zinājusi, ka vēlas apgūt ārsta profesiju.⁹²⁹ Skolotāja Marija Aberberga-Augškalne, kura 1919. gadā uzsāka studijas divgadīgajā Pedagoģijas nodaļā, norādīja, ka skolotājas darbs viņai patika, pedagoģijas laukā strādāja labprāt un nespēja iedomāties sev citu nodarbošanos.⁹³⁰ Arī skolotāja Meta Neimane 20. gados norādīja, ka “pedagoģiskajā laukā atrod sevišķu interesi”, kā rezultātā viņa studēja Dabaszinību nodaļā, lai specializētos kā dabaszinību un ģeogrāfijas skolotāja.⁹³¹ Agronome Dagmāra Talce-Niedra, kura studiju laikā specializējās piensaimniecībā un mikrobioloģijā, atcerējās, ka jau kopš bērnības esot interesējusies par apkārtējo dabu. Lauksaimniecības studijas viņa izvēlējusies, ņemot vērā pašas intereses, kā arī apstākli, ka “varbūt ar laiku nāktos kā tiešai mantiniecei saimniekot tēva tēva mājās”.⁹³² Savu studiju izvēli skaidrojusi arī ārste Marta Vīgante, kura 1936. gadā kā trešā sieviete LU aizstāvēja doktora disertāciju. Viņa atcerējās, ka vecāki stingri iebilduši pret jaunietes vēlmi studēt, savukārt apkārtējie iebilduši konkrēti pret viņas studiju izvēli – medicīnu, ko vēl 20. gados sabiedrība uzskatīja kā sievietei pilnīgi nepiemērotu nodarbošanās jomu. M. Vīgante skaidroja: “Es tomēr

⁹²⁸ Etinas Tederis lūgums Latvijas Universitātei 1934. gada 2. februārī. LNA LVVA, 7427-1-1061, 4. lp.; Olgas Strunkes lūgums Latvijas Universitātei 1925. gada 5. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-2929, 7. lp.; Irmas Grantiņas lūgums Latvijas Augstskolai 1921. gada 8. augustā. LNA LVVA, 7427-1-5165, 1. lp.; Vallijas Karnupas lūgums Latvijas Augstskolai 1919. gadā. 7427-1-313, 1. lp.

⁹²⁹ BUŠA, Mana dzīve, manas domas, 99.–100. lpp.

⁹³⁰ Marijas Aberbergas-Augškalnes dzīves apraksts 1935. gadā. LNA LVVA, 1632-1-79, 20. lp.; Marijas Aberbergas-Augškalnes lūgums Latvijas Augstskolai 1919. gadā. LNA LVVA 7427-1-374, 1. lp.

⁹³¹ Metas Neimanes lūgums 1925. gada 11. jūnijā. LNA LVVA, 1632-1-14843, 6. lp.; Metas Neimanes lūgums Latvijas Augstskolai 1920. gada 12. janvārī. LNA LVVA 7427-1-730, 1. lp.

⁹³² DEISONS, Privātdocentes Dagmāras Talces darbs, 3. lpp.

paliku pie medicīnas, ne jau kaprīzes dēļ, ka tas sievietei jauns un līdz tam neparasts darba lauks, bet gan iekšējās dziņas vadīta.”⁹³³ Arī literāte Marta Grimma atceras, ka tēvs esot stingri iebildis pret viņas vēlmi studēt, jo viņa tomēr esot sieviete. Savukārt pēc tam, kad saņēmusi atļauju izglītoties, M. Grimmas ignorējusi tēva ieteikumu studēt pedagogiju, tā vietā par prioritāti izvirzot personīgās intereses. Viņa 1920. gadā uzsāka baltu filoloģijas studijas.⁹³⁴

Melānija Vanaga, kura augstskolā vēlējās studēt filozofiju, apraksta šo zinātņu jomu kā “savu jaunības sapni”.⁹³⁵ Jānorāda gan, ka pēc radnieces ieteikuma viņa 1925. gadā iestājās Tiesību zinātņu nodaļā. Tieslietu studijas viņa raksturo kā “īsto dzīves durvju (filozofijas) aizsišanos”.⁹³⁶ Pret tieslietu studiju izvēli iebildusi arī viņas ģimene, uzskatot, ka sievietei nepienākas “dauzīties pa tiesām un cietumiem, darīties ar noziedzniekiem”. Par piemērotāku nodarbošanos sievietei M. Vanagas ģimene uzskatīja, piemēram, zobārstniecību, kas jau 30. gados tika uzlūkota kā sievietei viena no atbilstošākajām nodarbošanās jomām.⁹³⁷ Jāatzīst gan, ka priekšstats par zobārstniecību kā sievietēm piemērotu nodarbošanās sfēru, šķiet neveidojās dabiski (kā atskaites punktu ņemot sievietes īpatnējo intelektuālo attīstību), bet drīzāk mākslīgi. Respektīvi sabiedrība reaģēja uz ievērojami lielo sieviešu skaitu Zobārstniecības nodaļā, un šie statistikas dati tika interpretēti kā sievietēm piemērota nodarbošanās. Studējošo sieviešu izvēle par labu zobārstniecības studijām faktiski tika piemērota sievietes dabiskajām īpašībām un īpatnējam prātam, nepieļaujot iespēju, ka sieviešu izvēli par labu zobārstniecībai ietekmēja citi apstākļi. M. Vanagas un citu sieviešu piemērs apliecina cik liela nozīme studiju procesā, pat sekmīgai studiju gaitai, bijusi personīgajai patikšanai. M. Vanaga atmiņās studiju gaitas piemin minimāli, tieši tā iemesla dēļ, ka tās viņu nav personīgi interesējušas (“Drusku atmiņgaismas jau vajadzēja veltīt arī Universitātei, bet – sirdi nepiespiest.”⁹³⁸).

Starpkaru gados, diskutējot par sievietēm un augstāko izglītību, viens no raksturīgākajiem apgalvojumiem bija, ka sievietes lielā mērā izvēlas studēt nepieciešamības spiestas. Augstāko izglītību uzlūkoja vairāk kā drošības garantu situācijā, ja sievietei neizdotos apprecēties, šķiršanās vai vīra zaudēšanas gadījumā, jo vīrieti uzlūkoja kā galveno ģimenes apgādnieku. Augstāko izglītību un iegūtās zināšanas mazāk uzlūkoja kā sieviešu pašmērķi un iespēju sevi intelektuāli pilnveidot. Lai nostiprinātu ideju par studēšanu un aroda iegūšanu kā kaut ko sievietei pretdabisku, pretēju sievietes dabiskajai vietai ģimenē, sabiedriskajā domā neatlaidīgi tika nostiprināta asociācija, ka sievietes darbība ārpus privātās ģimenes sfēras ir ārējo apstākļu

⁹³³ DEISONS, Mūsu jaunās zinātnieces. Dr. med. Marta Vīgante, 3. lpp.

⁹³⁴ MARTA GRIMMA. Mans dzīves stāsts. In: Karogs 1981, Nr. 11, 148.–152. lpp., šeit 150. lpp.

⁹³⁵ VANAGA. Dvēseļu pulcēšana. Dziesmu vara, 15. lpp.

⁹³⁶ Ibidem, 8. lpp.

⁹³⁷ VANAGA. Dvēseļu pulcēšana. Dziesmu vara, 8. lpp.

⁹³⁸ VANAGA. Dvēseļu pulcēšana. Dziesmu vara, 103. lpp.

izraisīta nepieciešamība. Publisko domu raksturoja “piespiedu” izteiksme – “sieviete ir spiesta studēt”, “spiesta meklēt arodu”, “spiesta strādāt”.⁹³⁹ Tomēr sieviešu personīgā motivācija un ieinteresētība studiju virziena izvēlē ļauj secināt, ka augstākā izglītība netika uzlūkota vien kā “piespiedu” process, bet atspoguļoja ideju, ka sieviete vēlas personīgo un intelektuālo autonomiju.⁹⁴⁰

5.4. tabula

Studentes, kuras mainīja fakultātes

Uz → No ↓	Arhitektūras	Filoloģijas un filozofijas	Inženierzinātņu	Ķīmijas	Lauksaimniecības	Matemātikas un dabaszinātņu	Medicīnas	Mehānikas	Tautsaimniecības un tiesību zinātņu	Teoloģijas	Veterinārmedicīnas	Kopā
Arhitektūras		1	7	-	1	-	-	-	-	-	-	-9
Filoloģijas un filozofijas	2		-	-	6	3	5	-	8	3	2	-29
Inženierzinātņu	1	2		2	-	2	-	1	3	-	-	-11
Ķīmijas	2	1	3		1	5	5	-	4	-	-	-21
Lauksaimniecības	-			3			3	-	5	3	5	-19
Matemātikas un dabaszinātņu	-	7	4	13	4		40	-	3	2	4	-77
Medicīnas	2	4	-	-	4	4		-	1	2	5	-22
Mehānikas	-	-	1	1	-	1	-		-	-	-	-3
Tautsaimniecības un tiesību zinātņu	1	8	-	2	3	-	3	-		2	2	-21
Teoloģijas	-	10	-	-	-	-	-	-	3		-	-13
Veterinārmedicīnas	-	-	-	1	2	1	2	-	-	-		-6
Kopā	+8	+33	+15	+22	+21	+16	+58	1	+27	+12	+18	231

Personiskās intereses bija arī viens no galvenajiem studiju virziena maiņas iemesliem (skat. 5.3. tabulu). Studentu pāriešana uz citām fakultātēm un nodaļām nebija retums, šī parādība gan bija raksturīgāka LU darbības pirmajos gados. Piemēram, neizdalot studentus pēc dzimuma, līdz 1924. gadam fakultātes un nodaļas bija mainījuši kopumā 1340 studenti. Turpmākajos gados šādu studentu skaits pakāpeniski samazinājās. Universitāte to izskaidroja, ka studenti stājoties augstskolā rūpīgi izvērtēja savas spējas, novēroja savas intereses un tieksmes.⁹⁴¹ Studentu pāriešana no vienas fakultātes vai nodaļas uz citu bija iespējama tikai rudens semestra sākumā ar īpašu fakultātes padomes atļauju. No aplūkotajām studenšu personas lietām laikā līdz 1940. gadam uz citu fakultāti pārgāja 231 studente (skat. 5.4. tabulu). Studentes

⁹³⁹ LIEPIŅA, Sieviete un intelektuālais darbs, 1. lpp.; MELNALKŠŅA, Latvju sievietes!, 4. lpp.; OPSIS, Sievietes loma un uzdevumi, 557. lpp.

⁹⁴⁰ NADYA AISENBERG, MONA HARRINGTON. Women of Academe: Outsiders in the Sacred Grove. Amherst 1998, p. 5.

⁹⁴¹ Latvijas Universitāte 1919–1929, 52. lpp.

pārgāja arī uz vienas fakultātes citām nodaļām. Filoloģijas un filozofijas fakultātē studiju virzienu mainīja 102 studentes, Medicīnas – 12, Matemātikas un dabaszinātņu – 14, Ķīmijas – 24, bet Tautsaimniecības un tiesību zinātņu – 13, Lauksaimniecības – 3, Inženierzinātņu – 1. Tātad kopumā no aplūkotajām 3000 studentēm, studiju virzienu mainīja 400 studentes jeb 13,3% no studenšu kopskaita.

Kā jau iepriekš tika minēts, viens no būtiskākajiem iemesliem studiju virziena maiņai bija personiskās intereses, kas studiju gaitā tika pārvērtētas.⁹⁴² To apliecina pašas studentes. Piemēram, dabaszinātņu studente Tilla Kodesa pirmā studiju gada nobeigumā lūdza atļaut ar nākamo mācību gadu pāriet uz Ķīmijas fakultāti. Savu izvēli viņa pamatoja, ka būdama augstskolā pārliecinājusies, ka viņu vairāk saista minētās fakultātes priekšmeti.⁹⁴³ Inženierzinātņu studente Nora Rudlapa, būdama neapmierināta ar līdzšinējo studiju izvēli, 1923. gadā lūdza viņu ieskaitīt Tautsaimniecības nodaļā.⁹⁴⁴ Savukārt arhitektūras studentes un māsas Austrā Ozoliņa un Marija Ozoliņa vienlaicīgi 1929. gada maijā iesniedza lūgumu pārvest viņas uz Inženierzinātņu fakultāti. Abas studentes skaidroja, ka mācību procesā izvērtējušas savas spējas un intereses un pārliecinājušās, ka nav pietiekami sagatavotas arhitektūras studijām, turklāt viņas nesaistīja arhitektūras mākslinieciskā puse, bet piesaistīja inženierzinātņu tehniskais raksturs.⁹⁴⁵ Vienlaikus ar māsām Ozoliņām identisku pārvešanas lūgumu iesniedza arī arhitektūras studente Klāra Silmale, kas iespējams norāda uz draudzību starp šīm studentēm.⁹⁴⁶

Šis gadījums apliecina, ka studiju izvēlē noteiktu lomu spēlēja arī tuvāko cilvēku ietekme – radnieku, draugu, pat skolotāju – un savstarpējā saskarsme, draudzības saites, informācijas apmaiņa starp paziņām. Vairāku studenšu piemēri rāda, ka studiju izvēle bieži tika izdarīta, acīmredzami ietekmējoties no vecāku profesionālās nodarbošanās. Respektīvi, jāatzīmē dažādu nozaru pārstāvju pēctecība ģimenes ietvaros. Vairāku Medicīnas un Zobārstniecības nodaļas studenšu viens no vecākiem bija ārsts vai zobārsts,⁹⁴⁷ arī vairāku Farmācijas nodaļas studenšu

⁹⁴² Personīgās intereses bija arī viens no redzamākajiem iemesliem kāpēc studijas vispār tika pārtrauktas. Bibliotekāre Anna Katrīna Arne, kura 1922. gadā iestājās LU, lai studētu tautsaimniecību savās atmiņās īsi norāda, ka studijas pārtrauca, jo tās nepatika. Sk.: ANNA ARNE. Par Arni, par sevi, par daudziem. In: ANDA LĪCE (sast.). Via dolorosa. Rīga 1990, 301.–322. lpp., šeit 301. lpp.

⁹⁴³ Tillas Kodesas lūgums Ķīmijas fakultātei 1922. gada 10. maijā. LNA LVVA, 7427-1-5116, 4. lp.

⁹⁴⁴ Noras Rudlapes lūgums Latvijas Augstskolai 1923. gadā. LNA LVVA, 7427-1-6265, 6. lp.

⁹⁴⁵ Austras Ozoliņas lūgums Inženierzinātņu fakultātei 1929. gada 15. maijā. LNA LVVA, 7427-1-11714, 7. lp.; Marijas Ozoliņas lūgums Inženierzinātņu fakultātei 1929. gada 15. maijā. LNA LVVA, 7427-1-11715, 6. lp.

⁹⁴⁶ Klāras Silmales lūgums Inženierzinātņu fakultātei 1929. gada 15. maijā. LNA LVVA, 7427-1-11844, 2. lp.

⁹⁴⁷ Aleksandras Švates matrikula 1927. gadā. LNA LVVA 7427-1-11556, 25. lp.; Izraksts no metrikas grāmatas 1926. gada 28. aprīlī. LNA LVVA, 7427-1-11556, 2. lp.; Sāras Hofešeras matrikula 1924. gadā. LNA LVVA, 7427-1-8057, 9. lp.; Sāras Hofešeras dzimšanas apliecība 1924. gada 28. janvārī. LNA LVVA, 7427-1-8057, 2. lp.; Hermīnes Frīdmanes anketa aspirantiem 1937. gadā. LNA LVVA, 7427-1-21725, 11. lp.; Dinas Grades anketa aspirantiem 1938. gadā. LNA LVVA, 7427-1-22197, 9. lp.; Rašeles Levinas anketa aspirantiem 1939. gadā. LNA LVVA, 7427-1-22799, 6. lp.; Mirjamas Klingmanes anketa aspirantiem 1937. gadā. LNA LVVA, 7427-1-22992, 18. lp.; Elēna Paturskas matrikula 1920. gadā. LNA LVVA, 7427-1-878, 39. lp.; Izraksts no metrikas grāmatas

tēvu nodarbošanās bija provizors,⁹⁴⁸ tāpat pēctecība novērojama starp arhitektūras un inženierzinātņu studentēm,⁹⁴⁹ kā arī tieslietu nozarē.⁹⁵⁰ Tiesību zinātņu kandidāte Natālija Sinaiska savās atmiņās uzsver, ka izglītības turpināšana LU 1931. gadā bija viņas personīgais lēmums, bet viņas izvēli par labu tieslietu studijām ietekmēja tēva – ievērojamā jurisprudences teorētiķa un LU profesora Vasīlija Sinaiska – ieteikums.⁹⁵¹ Liela nozīme bija arī citu tuvāko apkārtējo cilvēku ietekmei. Arheoloģe Tatjana Pāvele skaidro, ka jaunībā neaizmirstams bija viņas ģimnāzijas direktors un vēstures skolotājs: “Viņa ietekme uz mani bija tik liela, ka es izšķīros studēt vēsturi”.⁹⁵²

Būtiska nozīme bija arī izpratnei par iegūtās izglītības nozīmi sievietes patstāvīgas dzīves veidošanā un neatkarības nodrošināšanā, vai arī iespējām atrast algotu nodarbošanos atbilstoši izvēlētajai studiju specializācijai. Piemēram, Klāra Veitmane 1923. gadā iestājās LU, lai studētu filozofiju, bet piecus gadus vēlāk lūdza viņu pārcelt uz Klasiskās filoloģijas nodaļu. Savu lūgumu studente pamatoja gan ar interesi par Klasiskās filoloģijas nodaļas priekšmetiem, gan ar izpratni, ka ar filozofijas izglītību viņai nebūs iespējams plašas specializācijas iespējas.⁹⁵³ Arī Alvīnes Sprinģes studiju izvēli noteica izpratne par nodarbošanās izredzēm. Stājoties studenšu konkordijā “Zinteniece”, viņa par sevi rakstīja: “1920. gadā beidzu vidusskolu, šai laikā pacēlās jautājums par tālāku izglītību, par universitāti. Ko studēt? Mani ļoti interesēja vēsture, bet, izstudējot vēsturi, gandrīz vienīgā iespēja strādāt ir skolā. Bija šaubas, vai varu būt laba skolotāja, tāpēc izvēlējos tautsaimniecības nodaļu, kuru pabeidzot, atveras daudz plašāks darba lauks.”⁹⁵⁴

1926. gada 10. augustā. LNA LVVA, 7427-878, 2. lp.; Evas Šenfeldes matrikula 1921. gadā. LNA LVVA, 7427-1-5175, 51. lp.; Evas Šenfeldes dzimšanas apliecība 1922. gada 21. augustā. LNA LVVA, 7427-1-5175, 2. lp.

⁹⁴⁸ Jadvīgas Lukevičas matrikula 1932. gadā LNA LVVA, 7427-1-17761, 15. lp.; Jadvīgas Lukevičas dzimšanas apliecības noraksts 1932. gada 9. augustā. LNA LVVA, 7427-1-17761, 3. lp.; Sāras Kadiševas anketa aspirantiem 1937. gadā. LNA LVVA, 7427-1-21783, 11. lp.; Mirdzas Litvinskas anketa aspirantiem 1938. gadā. LNA LVVA, 7427-1-21896, 7. lp.; Veras Dermeikas anketa aspirantiem 1938. gadā. LNA LVVA, 7427-1-21720, 12. lp.; Tamāras Loleitas anketa aspirantiem 1932. gadā. LNA LVVA, 7427-1-22921, 10. lp.; Marijas Villares anketa aspirantiem 1922. gadā. LNA LVVA, 7427-1-22559, 5. lp.

⁹⁴⁹ Ģetrūdes Vītes dzimšanas apliecības noraksts 1922. gada 16. augustā. LNA LVVA, 7427-1-6155, 2. lp.; Terēzes Veisas anketa aspirantiem 1938. gadā. LNA LVVA, 7427-1-22270, 8. lp.; Austras Misiņas anketa aspirantiem 1936. gadā. LNA LVVA, 7427-1-19979, 2. lp.

⁹⁵⁰ Tieslietu studentes Veltas Rūses tēvs bija zvērināts advokāts Heinrihs Rūsis, Eleonoras Fogelmanes tēvs bija – zvērināts advokāts un senators Kristaps Valters, savukārt Noras Balodes tēvs bija zvērināts advokāts Andrejs Frīdenbergs. Sk.: Veltas Rūses dzimšanas apliecības noraksts 1929. gada 9. jūlijā. LNA LVVA, 7427-1-13636, 3. lp.; Eleonoras Fogelmanes aptaujas anketa 1934. gada 23. oktobrī. LNA LVVA, 7427-1-435, 10. lp.; JĒKABSONS, ŠĀERBINSKIS, Latvijas advokatūra, 97. lpp.

⁹⁵¹ SINAJSKAJA, Nasha Alma mater, s. 137.

⁹⁵² TATJANA PĀVELE. Manas bērnības un jaunības tekas. Pieejams: <https://www.russkije.lv/lv/journalism/read/t-pavele-childhood/> [skat.: 09.06.2023.]

⁹⁵³ Klāras Veitmanes lūgums Latvijas Universitātei 1928. gada 20. augustā. LNA LVVA, 7427-1-7785, 5. lp.

⁹⁵⁴ INDULIS ZVIRGZDIŅŠ. Vēstures studijas Latvijas Universitātē (1930–1941). In: Latvijas Universitātes Raksti 2012, 780. sēj’, 331.–344. lpp., šeit 332. lpp.; Zīmīgi, ka pēc LU absolvēšanas (1932) A. Sprinģe tomēr strādāja kā skolotāja, viņa pasniedza tautsaimniecības priekšmetus gan Jelgavas, gan Ventspils Valsts komercskolā. Sk.: Pārmaiņas I. M. padoto darbinieku sastāvā. In: Izglītības Ministrijas Mēnešraksts 1938, Nr. 10, 435.–462. lpp., šeit 454. lpp.

Zīmīgi, ka vairāku sieviešu piemēri liecina, ka daļai studiju reflektantu īsti nebija izpratnes un pietiekoša informācija par LU piedāvātajām studijām un to saturu. Pedagoģijas darbinieku Indriķa un Ellas Rītiņa meita Aina Rītiņa 1919. gadā uzsāka studijas Tautsaimniecības nodaļā, jo domāja, ka tur lasīs “sabiedriskās zinātnes”. Tā kā mācību programmā šādas lekcijas nebija paredzētas, A. Rītiņa tajā pašā gadā skaidroja, ka viņu interesē arī humanitārās zinātnes un lūdza pārcelt viņu uz Filozofijas nodaļu, jo plāno nodarboties ar pedagoģiju.⁹⁵⁵ Ģermāņu filoloģijas studente Mirdza Lapa, lūdzot viņu ieskatīt Vēstures nodaļā, skaidroja, ka nav īsti iepazinusies tuvāk ar Ģermāņu filoloģijas nodaļas priekšmetiem, kas studenti neapmierināja.⁹⁵⁶ Arī romāņu filoloģijas studente Helēna Brūvere atzina, ka pirms studiju uzsākšanas 1925. gada rudens semestrī nebija pazīstama ar konkrētās nodaļas mācību programmu, kādēļ jau septembra beigās lūdza ieskaitīt viņu Pedagoģijas nodaļas studentu skaitā.⁹⁵⁷

Studiju virziena maiņu ietekmēja arī dažādi ārējie faktori. Studiju izvēli un virziena maiņu nereti noteica iespēja tās apvienot ar algotu nodarbošanos. Studente Emīlija Kleinberga 1920. gada janvārī norādīja, ka spiesta pāriet no Matemātikas uz Pedagoģijas nodaļu, jo strādājot nav iespējams pilnībā pievērsties matemātikas studijām.⁹⁵⁸ Studente Anna Apine 1921. gadā LU adresēto lūgumu pārvest viņu no Medicīnas uz Vēstures nodaļu pamatoja līdzīgi: “Grūto materiālo apstākļu dēļ biju spiesta meklēt nodarbošanos, kāpēc nevarēju un nevarēšu arī turpmāk apmeklēt nepieciešamos praktiskos darbus un dažas lekcijas”.⁹⁵⁹ Arī studente Mihaļina Maculeviča pamatoja pāriešanu no Romāņu filoloģijas uz Filozofijas nodaļu kā piespiedu izvēli nelabvēlīgo materiālo apstākļu dēļ.⁹⁶⁰ Olga Klīgere 1920. gadā iestājās Medicīnas fakultātē, tomēr finansiālo grūtību dēļ bija spiesta strādāt, studijas nespējama apvienot ar algotu darbu. Viņa rakstīja: “Ar šo laipni lūdzu ieskaitīt mani Juridiski-ekonomiskās fakultātes tautsaimniecības nodaļā, jo mani sliktie materiālie apstākļi mani spiež atstāt medicīnas fakultāti. Savienot darbu Ministrijā, kurš ir mans eksistences jautājums, ar medicīnas studijām pie labākā gribas nespēju, jo kā vienā tā otrā vietā darba laiks ir starp 9–3.”⁹⁶¹ Savukārt Nīna Joņina 1940. gadā skaidroja, ka materiālo apstākļu dēļ bija spiesta studēt farmāciju, pret kuru nav dziļākas intereses.⁹⁶² Tāpat bija vērojama arī situācija, kad, uzlabojoties studenšu materiālajiem apstākļiem, sievietes izvēlējās pāriet uz fakultātēm, kuras bija interesējušas sākotnēji.

⁹⁵⁵ Ainas Rītiņas lūgums Latvijas Augstskolai 1919. gada 29. novembrī. LNA LVVA, 7427-1-1211, 1. lp.

⁹⁵⁶ Mirdzas Lapas lūgums 1936. gadā. LNA LVVA, 7427-1-19960, 8. lp.

⁹⁵⁷ Helēnas Brūveres lūgums Filoloģijas un filozofijas fakultātei 1925. gada 14. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-9818, 2. lp.

⁹⁵⁸ Emīlijas Kleinbergas lūgums Latvijas Augstskolai 1920. gada 12. janvārī. LNA LVVA, 7427-1-394, 1. lp.

⁹⁵⁹ Annas Apines lūgums Medicīnas fakultātei 1921. gada 25. janvārī. LNA LVVA, 7427-1-817, 4. lp.

⁹⁶⁰ Mihaļinas Maculevičas lūgums LU 1931. gada 20. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-15430, 7. lp.

⁹⁶¹ Olgas Klīgeres lūgums Latvijas Universitātei 1924. gada 30. oktobrī. LNA LVVA, 7427-1-5455, 11. lp.

⁹⁶² Nīnas Joņinas lūgums Ķīmijas fakultātei 1940. gada 10. oktobrī. LNA LVVA, 7427-1-20787, 2. lp.

Piemēram, studente Marta Ādamsons 1919. gada rudens semestrī tika uzņemta Tautsaimniecības nodaļā, bet jau dažus mēnešus vēlāk viņa lūdza atļauju pāriet uz Lauksaimniecības nodaļu. Savu lūgumu studente pamatoja ar to, ka Tautsaimniecības nodaļā bija spiesta iestāties pret savu gribu un tā nespēj viņu apmierināt.⁹⁶³

Šādi piemēri bija vairāki, tomēr LU darbības sākumposmā šajā kontekstā izceļama divgadīgā Pedagoģijas nodaļa. Avoti rāda, ka vairākas sievietes izvēlējās studijas šajā nodaļā nevis intereses dēļ, bet finansiālu apsvērumu dēļ, jo mācību maksa konkrētajā nodaļā bija uzpusi mazāka nekā vispārējā studiju maksa.⁹⁶⁴ Studente Marija Rutmane 1919. gada decembrī lūdza viņu pārvest uz Vēstures nodaļu no Pedagoģijas nodaļas, kur rudenī bija spiesta iestāties nelabvēlīgo materiālo apstākļu dēļ.⁹⁶⁵ Līdzīgu skaidrojumu sniedza arī pedagoģijas studente Vilma Dārziņa, lūdzot ieskaitīt viņu vēstures studentu skaitā.⁹⁶⁶ Situāciju ilustrē arī skolotājas Minnas Brenšmites piemērs. Viņa skaidroja, ka 1919. gada rudenī iestājās LU un izvēlējās Pedagoģijas nodaļu kā visvieglāk pieejamo, jo atradās trūcīgos apstākļos. Pirmā studiju izvēle viņai kā vēstures skolotājai bija vēsture, tomēr viņa apzinājās, ka neizdots studēt četrus gadus un samaksāt augsto lekciju maksu.⁹⁶⁷

Neraugoties uz to, ka daļa sieviešu pedagoģijas studijas izvēlējās apstākļu spiestas, Pedagoģijas nodaļa LU darbības sākumposmā bija viena no raksturīgākajām sieviešu studiju izvēlēm. Ņemot vērā divgadīgās Pedagoģijas nodaļas specifisko uzdevumu – sagatavot pilntiesīgus pamatskolu skolotājus, tajā uzņēma arī skolotājus, kuri bija beiguši skolotāju seminārus, mājskolotājus, skolotājus, kuri bija beiguši viengadīgos vai divgadīgos skolotājus ar vismaz divgadīgu pedagoģisko praksi un visus pārējos skolotājus, kuri bija strādājuši skolās vismaz 5 gadus, turklāt reflektantiem nebija jākārtoto latīņu valodas iestājekāmēns, kā tas tika prasīts citās Filoloģijas un filozofijas fakultātes nodaļās.⁹⁶⁸ Atvieglotie uzņemšanas nosacījumi, kā arī fakts, ka skolotāji, nodibinoties neatkarīgai Latvijai un veidojoties jaunai izglītības sistēmai, izjuta vajadzību papildināt savas zināšanas, veicināja to, ka Pedagoģijas nodaļa LU darbības sākumposmā bija viena no lielākajām struktūrvienībām studentu skaita ziņā.⁹⁶⁹ Turklāt Pedagoģijas nodaļas popularitāti sieviešu vidū veicināja arī profesijas augstais prestižs

⁹⁶³ Martas Ādamsones lūgums Latvijas Augstskolai 1919. gada septembrī. LNA LVVA, 7427-1-416, 1. lp.; Martas Ādamsones lūgums Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes dekānam 1920. gada 7. janvārī. LNA LVVA, 7427-1-416, 5. lp

⁹⁶⁴ DĀLE, Vēsturisks pārskats par Latvijas Augstskolas, 31. lpp.

⁹⁶⁵ Marijas Rutmanes lūgums Latvijas Augstskolai 1919. gada 13. decembrī. LNA LVVA, 7427-1-499, 3. lpp.

⁹⁶⁶ Vilmas Dārziņas lūgums Latvijas Augstskolai 1919. gada 19. decembrī. LNA LVVA, 7427-1-518, 1. lp.

⁹⁶⁷ Minnas Brenšmites lūgums Latvijas Augstskolai 1920. gada 16. oktobrī. LNA LVVA, 7427-1-577, 1. lp.

⁹⁶⁸ DĀLE, Vēsturisks pārskats par Latvijas Augstskolas, 30.–31. lpp.

⁹⁶⁹ Lēmumu par divgadīgās nodaļas pakāpenisku likvidāciju pieņēma jau 1921. gadā, sākot ar 1923. gadu nodaļā netika uzņemti jauni studenti, bet pilnībā to slēdza 1925. gadā. Divgadīgā Pedagoģijas nodaļu likvidēja, jo tā nespēja sagatavot kvalificētus pedagogus tik īsā apmācības laika posmā, turklāt studiju pretendenti paši iepriekš nebija pietiekami augsti sagatavoti. Sk.: Latvijas Universitāte divdesmit gados, I daļa, 182.–183. lpp.

sabiedrībā, kas varēja nodrošināt sievietei sabiedrības akceptētu karjeru un stabilu algu. Skolotāja aroda nozīmi ilustrē teātra un literatūras kritiķe Paula Jēgere-Freimane savās atmiņās. Viņa norāda, ka skolas gados aizrāvās ar teātri un klusībā sapņoja par aktrises karjeru. Savukārt skolotājas profesijas izvēli viņa skaidro šādi: “Vai pēc ģimnāzijas beigšanas biju domājusi sākt skatuves darbību? Nebūt nē, To es nemaz nevarēju. Mani trūcīgie vecāki, mana labā skolotāja [...] atkal un atkal skubināti un pat materiāli atbalstīti, lielās pašai dziedāšanā bija mani skolojuši par – skolotāju! Godīga un cienījama darba darītāju un nevis, lai pieredzētu savu meitu nokļīstam neceļos par kādu tur “kumēdiņu rādītāju”.”⁹⁷⁰

Būtiski, ka reflektantu skaits Pedagoģijas nodaļā turpmākajos gados strauji samazinājās. Īpaši tas bija vērojams ar divgadīgās nodaļas Pedagoģijas nodaļas likvidāciju un četrgadīgas nodaļas izveidi 1925. gadā. Statistiskas dati rāda, ka 1928./29. gadā Pedagoģijas nodaļā pieteicās 11 reflektanti, no tiem pārbaudījumus izturēja septiņas personas – četras sievietes un trīs vīrieši,⁹⁷¹ 1932./33. gada rudens semestrī uzņēma 3 sievietes un 4 vīriešus⁹⁷² To lielā mērā var skaidrot arī ar to, ka skolotājus pamatā sagatavoja citās iestādēs – skolotāju institūti Cēsīs, Daugavpilī, Jelgavā, Rēzeknē, Rīgā, arī Angļu institūts un Franču institūts, kā arī skolotāja tiesības varēja iegūt arī citās LU fakultātēs studējošie, nokārtojot noteiktus Pedagoģijas nodaļas priekšmetus.

5.4. tabulā redzams, ka no tām studentēm, kuras mainīja studiju virzienu, nedaudz vairāk kā ceturtdaļa studenšu pārgāja uz Medicīnas fakultāti, kura vienlaikus bija viena no lielākajām fakultātēm studējošo sieviešu skaita ziņā. Neapšaubāmi sieviešu izvēli par labu medicīnas studijām ietekmēja situācijas izvērtēšana ilgtermiņā – medicīna bija profesionālā joma, kurā sievietes iegūtās zināšanas un prasmes varēja praktiski pielietot un tikt novērtētas, turklāt ārsta profesijai sabiedrībā bija augsts prestižs. Tomēr jāatzīst, ka sabiedrības attieksme pret sievieti – ārsti bija divējāda. Sieviete piedēvēja noteiktas psiholoģiskā rakstura īpašības – līdzjūtību, atsaucību, emocionalitāti, tādēļ tika uzskatīts, ka viņa ir piemērota mediķa profesijai. Medicīnas doktore L. Jēruma-Krastiņa atceras, ka bērnībā sapņoja kļūt par māksliniecī, tomēr lūzumu profesijas izvēlē ieviesa 1919. gads, kad, Padomju Latvijas karaspēkam atkāpjoties, apcietināts un Cēsu cietuma pagalmā nošauts viņas tēvs, kas būtiski pasliktināja ģimenes materiālos apstākļus. Tas bija brīdis, kad viņa sāka domāt par nodarbošanos, kur izpaustos sievietes prāts un loģika un kas nodrošinātu praktisku nodarbošanos un stabilus ienākumus.⁹⁷³ Apsvērdama apstākļus, izvēle krita par labu medicīnas studijām, turklāt tuvinieki pauda

⁹⁷⁰ PAULA JĒGERE-FREIMANE. Cilvēks domā – Dievs dara: teatrāla autobiogrāfija. Mačestera 1963, 18.–19. lpp.

⁹⁷¹ LU sekretariāta paziņojums 1928. gada 5. oktobrī. LNA LVVA, 7427-6-54, 406. lp.

⁹⁷² Paziņojums par Pedagoģijas nodaļā uzņemtajiem 1932. gadā. LNA LVVA, 7427-6-54, 524. lp.

⁹⁷³ DEISONS, Mūsu jaunās zinātnieces, 4. lpp.

pārliecību, ka “tieši medicīna sievietei stāvēt tuvāk par citām zinātnēm”.⁹⁷⁴ Arī ārste M. Vīgante pauda pārliecību, ka sieviete ārste ir līdzvērtīga, un pat pārāka par vīrieti ārstu, tieši viņas psiholoģiski emocionālo īpašību dēļ. Viņa uzskatīja, ka sievietes ir atsaucīgākas un pacientus izprot no psiholoģiskā viedokļa. Viņa atzina, ka arī intelektuālā aspektā sieviete ārste-zinātniece ir līdzvērtīga vīrietim.⁹⁷⁵

5.5. tabula

LU Medicīnas fakultātē pieteikušos un uzņemto sieviešu un vīriešu skaits⁹⁷⁶

Mācību gads	Medicīnas nodaļa				Zobārstniecības nodaļa			
	Pieteikušies		Uzņemti		Pieteikušies		Uzņemti	
	Siev.	Vīr.	Siev.	Vīr.	Siev.	Vīr.	Siev.	Vīr.
1919./20.	142	65	142	65	-	-	-	-
1920./21.	172	237	140	210	25	-	17	-
1921./22.	39	153	29	107	30	97	15	-
1922./23.	86	127	41	87	29	7	16	7
1923./24.	31	71	29	63	28	1	23	1
1924./25.	35	55	34	54	27	2	22	2
1925./26.	36	85	14	47	33	6	20	2
1926./27.	25	71	15	49	45	1	23	1
1927./28.	35	77	17	47	48	10	30	2
1928./29.	33	62	17	41	51	5	30	2
1929./30.	59	87	18	37	52	5	25	3
1930./31.	95	117	29	43	55	8	35	4
1931./32.	71	121	20	38	66	13	22	3
1932./33.	81	143	27	38	64	13	20	6
1933./34.	83	107	28	41	74	12	22	3
1934./35.	101	100	22	29	59	6	21	2
1936./37.	54	85	20	40	56	7	28	4
1937./38.	64	91	17	33	52	6	21	1
1938./39.	70	104	15	38	104	10	45	5

Medicīnas fakultātē bija viens no augstākajiem uz studijām pieteikušo reflektantu skaits. Lai uzņemtu spējīgākos studentus, katrā fakultātē tika noteikts brīvo studiju vietu skaits, savukārt ar mērķi noskaidrot reflektantu iegūto zināšanu līmeni un atbilstību viņu izvēlētajam studiju virzienam, fakultātes ieviesa iestājpārbaudījumus latviešu valodā un citos fakultāšu noteiktajos priekšmetos. Iestājpārbaudījumus iedalīja kontrolpārbaudījumos, ja nebija konkursa uz brīvajām studentu vietām, un konkursa pārbaudījumos, ja pieteikušos reflektantu skaits pārsniedza fakultātē noteikto brīvo studentu vietu skaitu.⁹⁷⁷ Medicīnas fakultāte bija viena no pirmajām, kura iestājpārbaudījumus latviešu un latīņu valodā pārveidoja no kontroles pārbaudījumiem par konkursa eksāmeniem, kā rezultātā fakultātes iestājpārbaudījumi izvērtās par sīvu studiju reflektantu konkursu.⁹⁷⁸ Medicīnas fakultātē 1921./22. māc. gadā uz 100 studiju

⁹⁷⁴ Ibidem.

⁹⁷⁵ DEISONS, Mūsu jaunās zinātnieces. Marta Vīgante, 4. lpp.

⁹⁷⁶ Avots: Pieteikušos skaits uzņemšanai LU 1919.–1938. gadā. LNA LVVA, 7427-6-55, 163.–166. o. p. lp.; Jaunuzņemto studentu skaits 1919.20.–1938./39. gadā. LNA LVVA, 7427-1-55, 183.–184. lp.

⁹⁷⁷ ALBERTS VARSLAVĀNS (atb. red.). Latvijas Universitāte 75. Rīga 1994, 58. lpp.

⁹⁷⁸ Latvijas Universitāte divdesmit gados, I daļa, 64. lpp.

vietām līdz 1921. gada augusta vidum bija pieteikušies jau 179 reflektanti,⁹⁷⁹ bet 1929./30. gadā uz 50 brīvajām studiju vietām fakultātes Medicīnas nodaļā līdz augustam pieteicās 153 reflektanti, bet uz brīvajām 25 Zobārstniecības nodaļas vietām pieteicās 63 reflektanti.⁹⁸⁰ Savukārt pieteikušos reflektantu skaits Medicīnas fakultātē 1934. gadā bija 266, no tiem Medicīnas nodaļā 100 vīrieši un 101 sieviete, bet Zobārstniecības nodaļā 6 vīrieši un 59 sievietes.⁹⁸¹ No viņiem 53 neizturēja uzņemšanas pārbaudījumus, bet 143 izturēja pārbaudījumus, bet netika uzņemti konkursa dēļ.⁹⁸² Tādējādi no studijām pieteikušajiem reflektantiem fakultātē uzņēma tikai 26%.

Studentu lietu dati rāda, ka bija personas, kuras mēģināja Medicīnas fakultātē stāties pat vairākas reizes. Viena no reflektantēm Ņina Dzeivere Medicīnas fakultātē stājās divas reizes – 1933. un 1934. gadā. Zināšanu un praktisko iemaņu uzlabošanai viņa paralēli arī izgāja masāžas kursus Rīgas zviedru ārstniecības vingrošanas un masāžas skolā, izturot pārbaudījumus ārstniecības vingrošanā, masāžā, anatomijā, fizioloģijā un patoloģijā. Tomēr konkursa rezultātā abas reizes viņa palika ārpus brīvajām studiju vietām. Kā alternatīvu 1934. gadā viņa izvēlējās studēt filoloģiju.⁹⁸³ Neuroķirurgs Kārlis Arājs savās atmiņās norāda uz starpkaru gados it kā vispārzināmo faktu, ka Medicīnas fakultātē neoficiāli darbojās *numerus clausus*, kas nodrošināja, lai mazākumtautību studenti, visredzamāk ebreji un vācieši, neveidotu lielāku īpatsvaru studējošo vidū kā viņu īpatsvars Latvijas iedzīvotāju vidū.⁹⁸⁴ K. Arājs apgalvo, ka līdzīgi ierobežojumi neoficiāli tika attiecināti arī uz sievietēm, tā nepieļaujot, lai sievietes veidotu Medicīnas fakultātes studentu vairākumu.⁹⁸⁵ Aplūkojot Medicīnas fakultātē pieteikušos un uzņemto sieviešu un vīriešu skaitu (skat. 5.5. tabulu), jāatzīst, ka nevienā mācību gadā, Medicīnas nodaļā pieteikušos sieviešu skaits nebija lielāks par vīriešu skaitu. Izņēmums bija tikai 1919./20. māc. gads, kad fakultātē pieteikušos sieviešu skaits bija vairāk kā divas reizes lielāks, kas izskaidrojams ar to, ka vairākums vīriešu joprojām atradās armijā.

Pret ebreju tautības studiju pretendentiem un sievietēm vērstie uzņemšanas ierobežojumi sekojoši radīja dubultu šķērsli studijām ebreju sievietēm, ko noteica viņu etniskā piederība un dzimums. Vēsturnieki norāda, ka līdzīgi neoficiāli un nedemokrātiski ebreju studentu uzņemšanas ierobežojumi pastāvēja arī Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātē, kas kļuva

⁹⁷⁹ Pieteikušos reflektantu skaits 1921./1922. gadā. LNA LVVA, 7427-6-54, 162. lp.

⁹⁸⁰ Pieteikušos reflektantu skaits 1929. gada rudens semestrī. LNA LVVA, 7427-6-54, 439. lp.

⁹⁸¹ Pieteikušos skaits uzņemšanai LU 1934./35. māc. g. LNA LVVA, 7427-6-55, 165. op. lp.

⁹⁸² Skaitliskas ziņas par LU 1934. gada aspirantiem. LNA LVVA, 7427-6-55, 37. lp.

⁹⁸³ Ņinas Dzeiveres lūgums Filoloģijas un filozofijas fakultātei 1934. gada 2. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-19502, 2. lp.; Ņinas Dzeiveres diploms par masāžas kursu beigšanu 1933. gada 13. maijā. Artūra Ģērmaņa personālfonds. LNB Reto grāmatu un rokrakstu krājums, RX 296, Nr. 1, 12. lp.

⁹⁸⁴ ARĀJS, Latviešu kauli..., 27.–32. lpp.

⁹⁸⁵ Ibidem.

acīmredzami autoritārā režīma periodā.⁹⁸⁶ Saskaņā ar LU studentu datu bāzi, 1931. gadā Tiesību zinātņu nodaļā uzņēma piecas ebreju studentes, 1932. gadā – desmit, 1933. gadā – piecas. Savukārt 1934. un 1936. gadā uzņemtas tikai pa divām studentēm, savukārt 1938. un 1939. gadā – tikai pa vienai ebreju studentei. Līdzīga situācija veidojās Medicīnas fakultātē. Piemēram 1934.,⁹⁸⁷ 1936.⁹⁸⁸ un 1937. gadā⁹⁸⁹ Zobārstniecības nodaļā uzņēma pa vienai ebreju tautības studenti, bet Medicīnas nodaļā neuzņēma nevienu. Arī 1938. gadā Medicīnas fakultātē uzņemto ebreju sieviešu skaits bija niecīgs. Savukārt 1938. gadā Zobārstniecības nodaļā uzņēma Dinu Gradi, kuras māte bija zobārste Alūksnē,⁹⁹⁰ Hermīni Frīdmani, kuras māte bija zobārste Jelgavā⁹⁹¹ un Ļuba Plinere, kura Zobārstniecības nodaļā stājās otro gadu pēc kārtas.⁹⁹²

Ievērojams skaits sievietes, kuras neizturēja Medicīnas fakultātes iestājkonkursu, iestājās citās fakultātēs ar nodomu pie pirmās iespējas pāriet uz Medicīnas fakultāti.⁹⁹³ Emma Dančauska skaidroja, ka viņai neizdevās iestāties Medicīnas fakultātē brīvu vietu trūkuma dēļ. Tomēr negribējuma gadu pavadīt bezdarbībā, viņa iestājās Veterinārmedicīnas fakultātē.⁹⁹⁴ Jānorāda, ka LU priekšmetu sistēma ļāva studentiem klausīties arī citu fakultāšu priekšmetus.⁹⁹⁵ Piemēram, studente Elza Ozoliņa būdama teoloģijas studente klausījās Medicīnas fakultātes priekšmetus, tā nezaudējot laiku un nodrošinot lielākas izredzes, lai viņai netiktu atteikta pārceļšana uz Medicīnas fakultāti.⁹⁹⁶ Priekšmetu sistēmas sniegto iespēju izmantoja arī Ida Bergmane, kura nokavēja iestāšanos Medicīnas fakultātē un bija spiesta iestāties Ķīmijas fakultātē. Studente skaidroja: “Tomēr nevarēju un negribēju nomākt savu interesi uz medicīnu, pierakstījos uz medicīnas fakultātes, ķīmijas fakultātē neesošajiem priekšmetiem”.⁹⁹⁷

⁹⁸⁶ DRIBINS, Ebreji Latvijā, 61. lpp.

⁹⁸⁷ Rozas Hiršbergas matrikula 1934. gada 17. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-1942, 28. lp.

⁹⁸⁸ Ērikas Maces matrikula 1936. gada 26. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-20498, 11. lp.

⁹⁸⁹ Beatrisēs Šmulovas matrikula 1937. gada 16. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-21051, 27. lp.

⁹⁹⁰ Dīnas Grades dzimšanas apliecības noraksts 1923. gada 13. jūnijā. LNA LVVA, 7427-1-22197, 4. lp; Dīna Grades matrikula 1938. gada 21. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-22197, 19. lp.

⁹⁹¹ Hermīnes Frīdmanes matrikula 1938. gada 13. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-21725, 15. lp.; Iesniegums Latvijas Universitātes sekretariātam 1939. gada 26. jūnijā. LNA LVVA, 7427-21725, 6. lp.

⁹⁹² Ļubas Plineres autobiogrāfija 1946. gada 27. augustā. LNA LVVA, 7427-1-21822, 57. lp.

⁹⁹³ Paulīnes Feldmanes lūgums Veterinārmedicīnas fakultātei 1923. gada 3. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-7436, 6. lp.; Elzas Bērziņas lūgums Latvijas Universitātei 1938. gada 6. septembrī. LNA LVVA, 5636-1-96, 23. lp.; Margarietas Ziemeles lūgums Lauksaimniecības fakultātei 1938. gada 7. septembrī. LNA LVVA, 5636-1-634, 8. lp.; Anītas Fogeles lūgums Latvijas Universitātei 1936. gada 14. augustā. LNA LVVA, 5636-1-816, 19. lp.; Aldonas Vasiļevskas lūgums Universitātei Rīga 1942. gada 3. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-22202, 2. lp.; Gunas Veilandes lūgums Latvijas Universitātei 1934. gada 1. augustā. LNA LVVA, 7427-1-19481, 1. lp.

⁹⁹⁴ Emmas Dančauskas lūgums Latvijas Augstskolai 1920. gada 20. jūlijā. LNA LVVA, 7427-1-4936, 4. lp.

⁹⁹⁵ Uzskatāmi situāciju savās atmiņās parāda Haralds Biezais, kurš vēlēties iestāties Teoloģijas fakultātē, bet tā kā viņam nebija latīņu valodas zināšanas, ko prasīja Teoloģijas fakultātes iestājpārbaudījumā, viņš sākotnēji iestājies Matemātikas nodaļā. Būdams Matemātikas nodaļas students viņš pierakstījies uz visiem Teoloģijas fakultātes pirmā gada priekšmetiem, tā nezaudējot studiju laiku. Sk.: HARALDS BIEZAIS. Saki tā, kā tas ir. [Lincolna] 1986, 71.–72. lpp.

⁹⁹⁶ Elzas Ozoliņas lūgums Latvijas Universitātei 1925. gada 14. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-6564, 19. lp.

⁹⁹⁷ Idas Bergmanes lūgums Medicīnas fakultātei 1920. gada 28. jūlijā. LNA LVVA, 7427-1-605, 1. lp.

Avoti rāda, ka studentes, neizturot Medicīnas fakultātes iestājkonkursu, kā alternatīvu izvēlējās studijas dažādās fakultātēs. Piemēram, Zelma Civjane, kuras vecāki bija ārsti, 1938. gadā izturēja Medicīnas fakultātes konkursa pārbaudījumus, bet brīvo vietu trūkuma dēļ Medicīnas fakultātē, lūdza viņu uzņemt par ģermāņu filoloģijas studentu.⁹⁹⁸ Tomēr izteikts vairākums sieviešu izvēlējās studijas Dabaszinātņu nodaļā, ko ļāva gan brīvo studiju vietu skaits, gan radniecīgie priekšmeti. To apliecina fakts, ka visvairāk studenšu uz Medicīnas fakultāti pārgāja tieši no Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes. No aplūkotajām lietām kopumā tādas bija 40 studentes. Ārste Vilma Ielaidne skaidroja, ka tieši Medicīnas fakultātes dekāns viņai ieteicis iestāties Dabaszinātņu nodaļā un pēc gada pāriet studēt medicīnu.⁹⁹⁹ Zīmīgi, ka Matemātikas un dabaszinātņu fakultāte zināmā mērā izveidojās arī kā Medicīnas fakultātē neuzņemto ebreju studiju kandidāšu rezerves studiju variantu. Tomēr būtiski, ka arī ebreju studenšu skaits konkrētajā fakultātē pēc 1934. gada arī samazinājās. Ja 1932. gadā Matemātikas un dabaszinātņu fakultātē uzņēma 23 ebreju studentes, tad 1934. gadā – tikai piecas, bet 1936. gadā – trīs. Iespējams tas daļēji apliecina, ka pret ebreju studentu vērsti uzņemšanas ierobežojumi pastāvēja arī Matemātikas un dabaszinātņu fakultātē, vai drīzāk – Latvijas Universitātē kopumā.

5.2. Studiju gaita

Studiju gaitu atspoguļo arī dažādi studentu izdarītie pārkāpumi, vienlaikus raksturojot studentus kā noteiktu sociālu sabiedrības grupu un viņu veidoto sociālo mikrovidi.

Sarežģījumi studiju procesā. Jau 20. gadu beigās kļuva acīmredzams, ka ievērojams skaits studentu ne tikai nespēj pabeigt universitāti, bet vairākumam studējošo mācību process būtiski ieilga. LU desmit gadu laikā beidza 1932 personas jeb tikai 14% no visiem uzņemtajiem studentiem. Sievietes sastādīja nedaudz mazāk kā trešo daļu jeb 31% no kopējā absolventu skaita. Šāda absolventu dzimumu proporcija saglabājās arī turpmākajos gados.¹⁰⁰⁰ Izvērtējot datus par absolventu skaitu, LU jau 20. gadu vidū atzina, ka augstskolas absolventu skaits nav proporcionāls studējošo skaitam un raksturojams kā “samērīgi mazs”.¹⁰⁰¹ Līdz 1938./1939. māc. gadam (ieskaitot) absolventu skaits pieauga līdz 6841 (no tiem sievietes – 2065, vīrieši – 4776), kas bija 29% no visiem uzņemtajiem studentiem – LU šādus rezultātus jau novērtēja ne tikai kā pietiekamus, bet pat sekmīgus.¹⁰⁰²

⁹⁹⁸ Zelmas Civjanes lūgums Latvijas universitātei 1938. gada 9. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-21869, 2. lp.; Zelmas Civjanes anketa 1939. gadā. LNA LVVA, 7427-1-21869, 5. lp.

⁹⁹⁹ Vilmas Ielaidnes lūgums Medicīnas fakultātei 1920. gada 6. augustā. LNA LVVA, 7427-1-505, 1. lp.

¹⁰⁰⁰ Latvijas kultūras statistika, 62., 74. lpp.

¹⁰⁰¹ Latvijas Universitātes piecgadu darbības pārskats, 8. lpp.

¹⁰⁰² Latvijas Universitāte divdesmit gados, I daļa, 73.–74. lpp. Atzinīgs LU darbības novērtējums dominēja arī latviešu trimdā pēc Otrā pasaules kara, atspoguļojot Latvijas Universitātes vēstures izpētē raksturīgo pozitīvistisko

Otra raksturīga augstskolas darbības problēma bija studiju procesa būtiska ieilgšana ārpus mācību plānos paredzētā laika. Saskaņā ar statistikas datiem 1936./37. māc. gādā no visiem 6778 studentiem septīto vai astoto gadu studēja 13,8%, devīto vai desmito gadu – 5,3%, bet vienpadsmito vai ilgāk – 7,2%.¹⁰⁰³ Detalizētāku ainu atklāj studenšu piemēri. Visuzskatāmāk to atklāj tieši to studenšu piemēri, kuras studijas uzsāka LU darbības sākumposmā. Dati rāda, ka 1919. un 1920. gadā studijas uzsākošo studenšu vidējais mācību ilgums bija 9 gadi.¹⁰⁰⁴ Medicīnas fakultātē bija ne tikai lielākais absolvenšu skaits, bet fakultātes studentes mācības spēja nobeigt visīsākajā laikā – 6,9 gados. Savukārt Filoloģijas un filozofijas fakultātē studējošo sieviešu mācības ieilga vidēji 12 gadus. Atsevišķas studentes 1919.–1920. gadā iesāktās studijas spēja nobeigt tikai padomju vai vācu okupācijas periodā. Piemēram, Milda Melkusa absolvēja Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultāti tikai 23 gadus pēc studiju uzsākšanas – 1943. gadā,¹⁰⁰⁵ Hermīne Kaklautiņa ieguva filoloģijas maģistra grādu 24 gadus pēc iestāšanās LU – 1944. gadā,¹⁰⁰⁶ Alise Skultena pedagoģijas maģistra grādu 1941. gadā – 21 gadu pēc studiju uzsākšanas,¹⁰⁰⁷ 1942. gadā Pedagoģijas nodaļu absolvēja Anna Rozentāle, kura studijas iesāka 1920. gadā,¹⁰⁰⁸ savukārt Judīte Taube-Hiršberga inženieres ķīmiķes grādu ieguva 21 gadu pēc studiju uzsākšanas – 1941. gada 2. septembrī.¹⁰⁰⁹

Tiesa gan, LU noteikumi paredzēja, ka nepārtraukti varēja studēt maksimāli astoņus gadus, tādējādi ieilgušo studiju procesu raksturoja bieži studiju pārtraukumi. Problēmu atspoguļo ne tikai statistikas dati, bet arī pašas studentes. Inženierzinātņu studente Milda Caune savā autobiogrāfijā 1945. gadā atzina, ka 1927. gadā iesāktās studijas dažādu apstākļu dēļ nenoritēja sekmīgi.¹⁰¹⁰ Arī dabaszinātņu studente Lidija Aļeņikova savas studijas gaitas raksturojusi kā procesu ar biežiem pārtraukumiem.¹⁰¹¹ Uzskatāms piemērs ir studentes Elfrīdes Stepes studijas. E. Stepe 1919. gada novembrī sākotnēji lūdza viņu uzņemt Dabaszinātņu

pieeju. Pozitīvs vērtējums atklājas arī atmiņās. Piemēram, LU Mehānikas fakultātes docents Vilhelms Burkēvics trimdā atzinīgi novērtējis LU īstenotos pasākumus studentu materiālajam atbalstam starpkaru gados. Viņš kopumā secināja: “Bez pārspīlējuma var teikt, ka materiālie apstākļi centīgam un spējīgam studentam studijas nevarēja aizkavēt.” Sk.: V. BURKĒVICS. Latvijas Universitātes 40. gada diena. In: Akadēmiskā Dzīve 1959, Nr. 2, 13.–15. lpp., šeit 14. lpp.

¹⁰⁰³ Latvijas kultūras statistika, 72.–73. lpp.

¹⁰⁰⁴ Studiju dokumentācija ir saglabājusies nepilnīga un vairumā nav iespējams precīzi laiku, kad studentes pārtrauca studijas. Tādējādi, analizējot vidējo mācību ilgumu, dati balstīti tikai uz absolvenšu piemēriem, kurām iespējams precīzi identificēt augstskolas beigšanas gadu. Latvijas Universitātes fondā glabājas 503 studenšu personas lietas, kuras studijas uzsāka 1919. un 1920. gadā un sekmīgi absolvēja.

¹⁰⁰⁵ Mildas Melkusas matrikula 1920. gadā. LNA LVVA, 7427-1-2048, 42. o. p. lp.

¹⁰⁰⁶ Hermīnas Kaklautiņas matrikula 1920. gadā. LNA LVVA, 7427-1-2710, 95. o. p. lp.

¹⁰⁰⁷ Alises Skultenas matrikula 1920. gadā. LNA LVVA, 7427-1-1779, 48. o. p. lp.

¹⁰⁰⁸ Annas Rozentāles matrikula 1920. gadā. LNA LVVA, 7427-1-2943, 53.–53. o. p. lp.

¹⁰⁰⁹ Judītes Taubes-Hiršbergas pagaidu apliecība 1941. gada 12. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-799, 4. lp.

¹⁰¹⁰ Mildas Caunes autobiogrāfija 1945. gada 21. martā. LNA LVVA 7427-1-11409, 14. lp.

¹⁰¹¹ Lidijas Aļeņikovas dzīves apraksts 1945. gada 2. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-14193, 15. lp.

nodaļā, bet 1920. gadā viņu ieskatīja Inženierzinātņu fakultātē. Šajā fakultātē studente līdz 1944. gadam atkārtoti lūdza viņu uzņemt sešas reizes.¹⁰¹²

Mūžīgie studenti. Ilgstošu studiju gaitu rezultātā veidojās īpatnēja studējošo daļa – ilggadējie studenti, kurus ironiski dēvēja par “mūžīgajiem studentiem”. Arī sabiedrība pārrunāja “mūžīgo studentu” problēmu. Laikabiedri uzskatīja, ka studējošo starpā bija ļoti daudz algotā darbā nodarbināto, īpaši tika izcelti studenti – ierēdņi, kuriem “līdzās tiešajiem pienākumiem bija grūti veikt studiju darbus”.¹⁰¹³ Žurnālists Jūlijs Druva 1937. gadā, uzstājoties konkordijas “Zintenieces” literārā vakarā, aprakstīja studiju procesu: “Es lūdzu izprast to lielo spēku, kas vajadzīgs patiesai studēšanai, pētīšanai, rakšanās grāmatās, meklēšanai zinātnēs. Kā var mūsu jaunā paaudze, nosēdēdama 7 stundas kancelejā, vēl kaut ko studēt, piekususi nogurusi?”¹⁰¹⁴ Ilggadējo studentu problēmu apsprieda arī dzejnieks L. Breikšs: “Cīņa eksistences dēļ ir tas purvs, kurā jau nosmacis un vēl nosmaks ne viens vien apdāvināts un enerģisks jauneklis, ne viena vien latviešu jaunava. Šie ļaudis pamazām degradējas par “mūžīgiem studentiem”, pagurst, un atmet ar roku ēkai, kas reiz viņiem likusies kā svētnīca. Un cik maz vajadzētu, lai no viņiem būtu iznākuši ārsti, advokāti, inženieri un tautsaimnieki, agronomi un valodnieki. Mūžīgais students ne katreiz ir sliņķis vai uzdzīvotājs. Daudz lielākā pārsvarā būs tie, kas pakrituši cīņā eksistences dēļ. Un tamdēļ, ja kāds smejas par mūžīgiem studentiem, tad viņš reizē ar to izsmej arī savas tautas postu, kura izpausme uz ārieni viņam šķitusi tik kurioza.”¹⁰¹⁵ Ilggadējo studentu problēma, kā arī neapmierinošais LU absolventu skaits, bija aktuāli jautājumi arī politiskā līmenī kā parlamentārisma, tā autoritārisma periodā. Valsts interesi noteica gan speciālistu trūkums dažādās valstij nozīmīgās nozarēs, gan finansiālais aspekts. LU budžetu daļēji veidoja valsts piešķirtie līdzekļi, kas Saeimā rosināja debates un pārdomas par ārkārtīgi lielo studentu skaitu un tiem studentiem, kuriem studiju process ieilga, tā veidojot finansiālo slogu valsts budžetam.¹⁰¹⁶ Diskusijas raksturo politiķa Kārļa Dēķena¹⁰¹⁷ izteiktās raizes 1925. gadā: “[...] augstskola tomēr nedod tik daudz

¹⁰¹² Elfrīdas Stepes lūgumi Latvijas Universitātei 1919. gada novembrī, 1920. gada augustā, 1927. gada augustā, 1931. gada decembrī, 1940. gada aprīlī, 1941. gada novembrī, 1944. gada decembrī, LNA LVVA 7427-1-460, 1., 4., 5., 8, 11., 16. lpp.

¹⁰¹³ Latvijas Universitātes piecgadu darbības pārskats, 8. lpp.

¹⁰¹⁴ J. DRUVA. Mans pienākums stāv pār visu. In: Studenta Dzīve, 23.12.1937. 3.–4. lpp.; šeit 4. lpp.

¹⁰¹⁵ LEONĪDS BREIKŠS. Laiks attapties! In: Universitāte 1932, Nr. 3, 34.–35. lpp., šeit 34. lpp. L. Breikšs, kurš darbojās nacionālistiskajā un antisemitiskajā organizācijā “Pērkonkrusts”, savā rakstā primāri vērsās pret ebreju tautības studentiem. Viņa skatījumā ebreji pārstāvēja bagātāko sabiedrības daļu, un dzīvodami pilsētās ieguva labākas zināšanas. Tādējādi izkonkurēja latviešus uz brīvajām studiju vietām, savukārt, izmantojot finansiālās kapitālo – spēja pabeigt studijas ievērojami ātrāk nekā latviešu, kuri, saskaņā ar L. Breikša viedokli, bija nabadzīgi lauku iedzīvotāji.

¹⁰¹⁶ ZANE ROZĪTE. Latvijas Universitātes studentes (1919–1920) – mūžīgā studenta piemērs. In: Latvijas Universitātes Žurnāls. Vēsture 2017, Nr. 3, 27.–38. lpp. šeit 34. lpp.

¹⁰¹⁷ Kārlis Dēķens pārstāvēja Latvijas Sociāldemokrātisko strādnieku partiju, kuras retorikā bija samērā izteikta Latvijas Universitātes kritika, ņemot vērā, ka LU pasniedzēji un studenti pārsvarā līdz pat padomju okupācijai atbalstīja un pārstāvēja pilsoniskos, labējos un nacionālistiskos spēkus.

darbinieku, cik mums vajaga un vienam beidzējam līdzī no augstskolas aiziet 5 nebeidzēji. Arī tie, kas augstskolu beidz, būt to apmeklējuši caurmērā 6-7 gadus. Cik tad mums izmaksā viens augstskolas beidzējs?”¹⁰¹⁸ LU rektors Jūlijs Auškāps 1937. gadā rezumēja, ka algots darbs vienlaikus mācībām studiju procesu būtiski pagarina arī tiem, kuri studijās uzrāda sekmes, secinot, ka LU beidz “caurmērā veci, dažreiz jau ģimenes cilvēki”.¹⁰¹⁹

Arī vēsturnieks Heinrihs Strods, izvērtējot Latvijas Universitātes darbību starpkaru periodā, izceļ nelielo absolventu skaitu. Kā objektīvus studiju pagarinājuma iemeslus viņš min – studiju apvienošana ar algotu darbu, mācību grāmatu trūkums latviešu valodā, savu (studenta) spēju pārvērtēšana, ģimenes veidošana.¹⁰²⁰ Vēsturnieks piemin arī “mūžīgo studentu” problēmu, kuri, viņaprāt, lielā skaitā bija studenti brīvklaušītāji – “turīgi ļautiņi, kuri par savu hobiju uzskatīja Universitātes apmeklēšanu”.¹⁰²¹ Šāds viedoklis gan nav pamatots. Brīvklaušītāju skaits LU bija mazs. Ņemot vērā, ka brīvklaušītāju skaits bija atkarīgs no brīvo vietu skaita fakultātēs, tad bija fakultātes kurās brīvklaušītāji pat ilgstoši netika reģistrēti. Turklāt brīvklaušītājiem nebija tiesību kārtot pārbaudījumus un eksāmenus un iegūt akadēmiskos grādus.¹⁰²²

Studiju pārtraukšana. Studiju dokumentācijā mācību pārtraukumus kopumā raksturoja tādi oficiāli iemesli kā nesekmība, pārbaudījumu minimuma nenokārtošana, lekciju naudas nesamaksāšana, izslēgšana uz noteiktu laiku (vai visiem laikiem), pamatojoties uz studenta izdarīto pārkāpumu, kā arī izstāšanās pēc paša studenta vēlmes. Diemžēl studiju dokumentācija ir saglabājusies nepilnīga, kā iemesla dēļ nav iespējams precīzi konstatēt cik un kādu iemeslu dēļ LU studējošie tika izslēgti vai izstājās pēc pašu lūguma. Zināmu priekšstatu par to cik izplatīta bija tāda problēma kā minimuma nenokārtošana, sniedz LU fakultāšu sastādītie saraksti ar to studentu vārdiem, kuri nebija izpildījuši studiju saistības pret augstskolu. Piemēram, 1928. gada rudens semestrī no 183 teoloģijas studentiem mācību prasības pret fakultāti nebija izpildījuši 62. No tiem 14 bija sievietes, kas bija 46% no visām Teoloģijas fakultātes studentēm tobrīd, un 48 vīrieši jeb 31% no vīriešiem studentiem.¹⁰²³ Lauksaimniecības fakultātē 1936. gada rudenī no 757 studentiem minimumu nebija nokārtojuši 267 studenti, no kuriem 55 bija sievietes (37% no fakultātē studējošo sieviešu skaita) un 212

¹⁰¹⁸ Latvijas Republikas Saeimas VIII sesijas 17. sēde. 1925. gada 15. maijs. Kārlis Dēķens. 639. sleja. In: Latvijas Republikas Saeimas stenogrammas, VIII. sesija. Rīga 1925.

¹⁰¹⁹ [B. A.]. Kas kavē studēšanu. In: Rīts, 21.03.1937., 3. lpp.

¹⁰²⁰ HEINRIHS STRODS (red.). Latvijas Valsts universitātes vēsture, 1940–1990. Rīga 1999, 37. lpp.

¹⁰²¹ VARSLAVĀNS, Latvijas Universitāte, 59. lpp.

¹⁰²² Arhitektūras fakultātē brīvklaušītāji netika ieskaitīti jau kopš 1922. gada, Medicīnas un Veterinārmedicīnas fakultātē brīvklaušītāju bija tikai 1922./1923. un 1923./1924. gadā, Mehānikas fakultātē neviens brīvklaušītājs nebija reģistrēts kopš 1936. gada, savukārt Lauksaimniecības fakultātē kopš 1937. gada. In: Latvijas Universitāte divdesmit gados, I daļa, 89. lpp.

¹⁰²³ LU sekretariātam, 1928. gada 3. septembris. LNA LVVA, 7427-6-270, 319. lp.; Latvijas Universitātes darbības pārskats: 1928./1929. akad. gads, 12. lpp.

vīrieši (35% no fakultātē studējošajiem).¹⁰²⁴ Aplūkojot Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes piemēru, redzams, ka 1936. gada rudenī mācību prasības pret fakultāti nebija izpildījuši 219 no kopumā 559 studējošajiem. No tiem 182 bija sievietes, kas sastādīja 60% no fakultātē studējošo sieviešu skaita, bet vīrieši parādnieki bija 37, t.i. tikai 15% no fakultātes studentiem – vīriešiem.¹⁰²⁵

Realitātē, protams, studiju pārtraukšanas iemesli bija komplicētāki, ko nosacīti var izdalīt divās lielās grupās – LU iekšējās darbības problēmas un ārējie apstākļi, ko varētu raksturot arī kā studentu personīgie apstākļi (finanses,¹⁰²⁶ ģimene,¹⁰²⁷ algots darbs,¹⁰²⁸ studentu mentālā un fiziskā veselība utt.¹⁰²⁹). Šāds iedalījums gan ir ārkārtīgi nosacīts, jo šie aspekti savstarpēji mijiedarbojas un ietekmēja viens otru.¹⁰³⁰ To uzskatāmi demonstrē baltu filoloģijas studentes Helēnas Meškones piemērs. H. Meškone 1940. gada sākumā lūdza viņu atkārtoti uzņemt Filoloģijas un filozofijas fakultātē un studiju pārtraukumus skaidroja šādi: “Fakultātes prasības un savas saistības pret to pagājušā semestrī nevarēju nokārtot tāpēc, ka dzīves vieta provincē un vairāki citi apstākļi to ļoti kavēja. Vasarā, kad biju domājusi sagatavot grieķu valodas II kursu, bija jāstrādā bez atvaļinājuma, rudenī mainīju darba vietu un dzīves veidu (apprecējos), bet pēc dažām nedēļām nomira brālis. Domāt par studijām bija ļoti grūti.”¹⁰³¹

¹⁰²⁴ Latvijas kultūras statistika, 64. lpp.; LU Lauksaimniecības fakultātes studējošo saraksts, kuri nav nokārtojuši minimumu, 1936. gads. LNA LVVA, 7427-6-273, 51.–52. lp.

¹⁰²⁵ Latvijas Universitātes sekretariātam 1936. gada 2. jūlijā. LNA LVVA, 7427-6-273, 36.–37. lp.; Latvijas kultūras statistika, 64. lpp.

¹⁰²⁶ Etas Tageres lūgums Latvijas Universitātei 1932. gada 9. decembrī. LNA LVVA, 7427-1-10313, 8. lp.; Dinas Borovikas-Falkovas lūgums 1934. gada 10. decembrī. LNA LVVA, 7427-1-3539, 14. lp.; Juzefas Tarhaļskas lūgums Latvijas Universitātei 1949. gada 5. jūnijā. LNA LVVA, 7427-1-10167, 4. lp.; Jadvīgas Batjānes lūgums Latvijas Universitātei 1930. gada 6. martā. LNA LVVA, 7427-1-11932, 6. lp.; Annas Grīnbergas lūgums Latvijas Augstskolai 1924. gada 4. janvārī. LNA LVVA, 7427-1-2961, 11. lp.; Vilmas Prankas lūgums Latvijas Augstskolai 1922. gada 6. februārī. LNA LVVA, 7427-1-5452, 1. lp.; Emīlijas Skubiņas lūgums Latvijas Universitātei 1934. gada 15. oktobrī. LNA LVVA, 7427-1-4746, 8. lp.; Trīnes Stirnas lūgums Latvijas Universitātei 1927. gada 3. augustā. LNA LVVA, 7427-1-6500, 7. lp.; Sofijas Vīgantes lūgums Latvijas Universitātei 1935. gada 10. maijā. LNA LVVA, 7427-1-6729, 13. lp.

¹⁰²⁷ Gerdas Valdenbergas lūgums Filoloģijas un filozofijas fakultātei 1928. gada 17. aprīlī. LNA LVVA, 7427-1-4533, 14. lp.; Bertas Mežakas lūgums Latvijas Universitātei 1934. gada 17. janvārī. LNA LVVA, 7427-1-4750, 6. lp.; Vandas Piho lūgums Filoloģijas un filozofijas fakultātei 1932. gada 7. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-6682, 15. lp.; Emmas Kļaviņas lūgums Latvijas Universitātei 1927. gada 14. janvārī. LNA LVVA, 7427-1-6713, 6. lp.

¹⁰²⁸ Annas Rozentāles dzīves apraksts 1940. gada 7. janvārī. LNA LVVA, 7427-1-2943, 21.–21. op. lp.; Hildas Siliņas lūgums Filoloģijas un filozofijas fakultātei 1940. gada 19. oktobrī. LNA LVVA, 7427-1-5269, 9. lp.

¹⁰²⁹ Bertas Matisones lūgums Filoloģijas un filozofijas fakultātei 1931. gada 30. augustā. LNA LVVA, 7427-1-10898, 12. lp.; Marijas Gabajas lūgums Medicīnas fakultātei 1930. gada 12. oktobrī. LNA LVVA, 7427-1-10482, 6. lp.; Katrīnas Lebedinecas lūgums Medicīnas fakultātei 1922. gada 4. decembrī. LNA LVVA, 7427-1-4961, 8. lp.; Martas Kausas lūgums Latvijas Universitātei 1927. gada 3. augustā. LNA LVVA, 7427-1-5824, 13. lp.; Elzas Tomes lūgums Latvijas Universitātei 1925. gada 10. janvārī. LNA LVVA, 7427-1-6564, 17. lp.; Helēnas Andrašunas lūgums Latvijas Universitātei 1929. gada 12. janvārī. LNA LVVA, 7427-1-7356, 6. lp.; Elfrīdas Bošas lūgums Filoloģijas un filozofijas fakultātei 1932. gada 26. augustā. LNA LVVA, 7427-1-7960, 13. lp.; Rahiles Levinas lūgums Medicīnas fakultātei 1920. gada 22. oktobrī. LNA LVVA, 7427-1-2893, 2. lp.

¹⁰³⁰ ROZĪTE, Latvijas Universitātes studentes (1919–1920) – mūžīgā studenta piemērs, 29. lpp.

¹⁰³¹ Helēnas Meškones lūgums Filoloģijas un filozofijas fakultātei 1940. gada 12. janvārī. LNA LVVA, 7427-1-19600, 8. lp.

Latvijas Universitātes iekšējās darbības problēmas. 1931. gada septembrī sociālistiskās studentu biedrības – “Zemgalija”, “Klints”, “Vilnis” un “Zukunft” bez apstiprinājuma LU telpās izkāra paziņojumu jaunajiem studentiem. Aicinot jaunus studentus uz sapulci ar mērķi iepazīstināt viņus ar studentu dzīvi un organizēšanās jautājumiem, paziņojumā bija uzskaitītas tās problēmas ar kurām visiem studentiem būs jāskaras – “pieblīvētām fakultāšu programmām”, “priekšmetiem bez sakara ar dzīvi”, “slikti iekārtotu lekciju laikiem”, “slikti iekārtotām laboratorijām”, “svešvalodu nezināšana”, “minimumi”, “politiskā neiecietība”, utt.¹⁰³² Papildinot šo uzskatījumu ar mācībspēku trūkumu, mācību materiālu, tai skaitā grāmatu, trūkumu, attiecīgās studentu organizācijas bija trāpīgi novērtējušas galvenās LU darbības problēmas, kas ietekmēja sekmīgu studiju gaitu.

Viens no galvenajiem faktoriem, kas ietekmēja studiju procesa pagarināšanu, bija LU mācību programmas, kas tika raksturotas kā smagas un sarežģītas.¹⁰³³ Viens no Ķīmijas fakultātes studentiem un vēlākajiem fakultātes mācībspēkiem Mārtiņš Eduards Straumanis kā vienu no galvenajiem studiju kavējuma apstākļiem atzina augstās studiju prasības (līdzās studentu mazzināšanai un zināmam “studentu laiskumam”).¹⁰³⁴ Kā piemēru minot Ķīmijas fakultāti, M. E. Straumanis raksturoja studiju procesu: “Studiju ilgums fakultātē bija paredzēts 4,5–5 gadi, bet reti kāds šinī laikā varēja veikt plašo teorētisko un praktisko programmu. Veicot tikai minimālās fakultātes prasības, studijas izstiepās gluži nenormālā garumā. Vislielākais kļūšanas akmens bija pirmās divas laboratorijas, kas no laboratoriju beidzējiem prasīja stingras praktiskas un teorētiskas zināšanas neorganiskā ķīmijā, nākošais – fizikālā ķīmija un matemātika. Visas mūsu vidusskolas studijām pietiekami nesagatavoja, tāpēc daudziem studentiem (lai gan iestāju pārbaudījumi bija sekmīgi veikti) nebija pa spēkam nodoties bieži vien grūtām studijām no plkst. 8 rītā līdz vēlam vakaram, bet tikai tā strādājot fakultāti varēja beigt paredzētajā laikā”.¹⁰³⁵ Studentu prese regulāri pievērsa uzmanību lielajam lekciju, semināru un praktisko darbu skaitam, eksāmenu un citu pārbaudījumu noslodzei, studiju programmām neatbilstošām lekcijām, no kurām atsakoties studijas kļūtu atbilstošākas izvēlētajam studiju novirzienam.¹⁰³⁶ Kā būtiska problēma tika uzlūkota arī kursos lasīto tēmu

¹⁰³² Uzsaukums “Jaunie studenti!” 1931. gada septembrī. LNA LVVA, 7427-6-271, 272. lpp.

¹⁰³³ Valodnieks Kārlis Draviņš atmiņās apraksta studiju gadus Filoloģijas un filozofijas fakultātes Baltu filoloģijas nodaļā. Tajās viņš izceļ arī priekšmetiem pieblīvētās studijas, kas nevajadzīgi pagarināja mācību procesu, kā arī pašas studijas satura ziņā viņš raksturojis kā smagas un ar augstām prasībām: “Tas bija milzu materiāls, kas bez kādas intereses, garīgās iekšējās līdzdalības un ar stipri negatīvām jūtām bija jākaļ un jāiedzen galvā. Fakts pēc fakta, burts pēc burta, forma pēc formas. Un viens dekāns pēc otra varēja žēloties, ka fakultātē gan daudzi stājoties, bet beidzēju esot pārāk maz.” Sk.: KĀRLIS DRAVIŅŠ. Profesors Jānis Endzelīns. In: DZIDRA BARBARE, BRIGITA BUŠMANE (sast.). Jānis Endzelīns atmiņās, pārdomās, vēstulēs. Rīga 1999, 46.–82. lpp., šeit 64. lpp.

¹⁰³⁴ MĀRTIŅŠ EDUARDS STRAUMANIS. LU Ķīmijas fakultāte. In: Tehniskais Apskats 1959, Nr. 23, 9.–12. lpp., šeit 10. lpp.

¹⁰³⁵ STRAUMANIS, LU Ķīmijas fakultāte, 10.–11. lpp.

¹⁰³⁶ ROZĪTE, Latvijas Universitātes studentes (1919–1920) – mūžīgā studenta piemērs, 29. lpp.

atkārtošanās pie dažādiem pasniedzējiem – tas radīja nevajadzīgu lekciju skaitu un slodzi studentiem. Kāds students 1922. gadā apgalvoja, ka “mācības spēki savās lekcijās sniedz vienu un to pašu nodaļu, tā kā studentiem divas un trīs reizes jāklusās viena un tā pati lieta”.¹⁰³⁷ Laikabiedri ieteica reformēt studiju programmas, prasot sabalansēt lekciju, praktisko darbu un semināru skaitu semestrī vai atteikties no lekcijām, kuras ir mazāk atbilstošas konkrētām studiju programmām. Izskanēja arī ierosinājumi mainīt lekciju lasīšanas laiku – vienu semestri rītos, otru semestri – vakaros, tas vismaz daļēji spētu atvieglot strādājošo studentu iespējas apmeklēt lekcijas.¹⁰³⁸ Visas LU fakultāšu nodaļas un mācību programmas starpkaru periodā piedzīvoja vairākas reorganizācijas, kas liecināja par LU gatavību rast optimālāko risinājumu.¹⁰³⁹

Sekmīgu mācību procesu, jo īpaši augstskolu pirmajos darbības gados, ietekmēja izteiktais studiju infrastruktūras un materiālu – grāmatu, laboratoriju aprīkojumu, telpu – trūkums. Telpu trūkums īpaši ietekmēja tehniskās un dabaszinātņu fakultātes, kurām bija jānodrošina studenti arī ar praktisko nodarbību telpām. Raksturojot Medicīnas fakultātes izveidi un darbību starpkaru periodā, profesors Jēkabs Prīmanis norādījis, ka fakultātei bija īpaši grūti atrast telpas daudzām klīnikām un ar tām cieši saistītajiem institūtiem. Pēc telpu dabūšanas, tās diemžēl bija izkaisītas gandrīz pa visu Rīgu, kas radīja lielas grūtības studentiem, lai apmeklētu visas lekcijas un praktiskos darbus (un fakultātes vadībai tas radīja grūtības studiju plāna sastādīšanā).¹⁰⁴⁰ Telpu un līdzekļu trūkumu LU Zobārstniecības institūtā savās atmiņās izcēlusi arī zobārstniecības studente (1921–1934), vēlāk zobārste – Anna Svedborga.¹⁰⁴¹ Atceroties studiju gadus, Ādolfs Šilde atzīmējis zinātniskās literatūras trūkumu LU pirmajos darbības gados. Viņš norāda, ka “studentiem dažas nepieciešamās grāmatas izdeva Studentu padomes grāmatnīca, bet tas bija piliens jūrā”.¹⁰⁴² Rakstniece M. Vanaga, kura uzsāka tieslietu studijas 1925. gadā kopā ar Ā. Šildi, arī norāda, ka pirmajos studiju gados mācību grāmatu tikpat kā nekādu nebija un visas lekcijas studentiem bija jāpieraksta.¹⁰⁴³ Arī J. Prīmanis atzīmējis, ka medicīnas mācību grāmatu trūkums latviešu valodā sagādāja grūtības studentiem, to vietā bija jālieto grāmatas vācu vai krievu valodā.¹⁰⁴⁴ Arī tehnisko zinātņu studentiem studiju materiāli sākotnēji praktiski bija tikai vācu un krievu valodā. Tā kā lekciju galvenā valoda bija latviešu, līdz ar LU darba uzsākšanu vienlaicīgi bija jārada tehnisko un medicīnas zinātņu

¹⁰³⁷ UJA. Neapskaužamais stāvoklis. In: Students, 13.12.1922., 5. lpp.

¹⁰³⁸ Ibidem.

¹⁰³⁹ ROZĪTE, Latvijas Universitātes studentes (1919–1920) – mūžīgā studenta piemērs, 33. lpp.

¹⁰⁴⁰ J. PRĪMANIS. Latvijas Universitātes Medicīnas fakultātes 50 gadu gaitas 1919.–1969. In: Latviešu Ārstu un Zobārstu Apvienība. Apkārtraksts 1969, Nr. 96, 1.–4. lpp., šeit 2. lpp.

¹⁰⁴¹ ANNA SVEDBORGS. Atmiņas par Latvijas Universitātes Zobārstniecības institūtu. In: Latviešu Ārstu un Zobārstu Apvienība. Apkārtraksts 1969, Nr. 96, 5.–6. lpp., 5. lpp.

¹⁰⁴² ĀDOLFS ŠILDE. Ardievas Rīgai: tikai atmiņas. [Bruklina] 1988, 38. lpp.

¹⁰⁴³ VANAGA, Dvēseļu pulcēšana. Dziesmu vara, 18. lpp.

¹⁰⁴⁴ PRĪMANIS, Latvijas Universitātes Medicīnas fakultātes 50 gadu gaitas, 2. lpp.

terminoloģija, bet tas būtiski kavēja studiju procesu un studentu iespēju kārtot pārbaudījumus un pat veiksmīgi uzrakstīt diplomdarbu.¹⁰⁴⁵

Turpinot ar valodas aspektu, viens no būtiskākajiem apstākļiem, kas ietekmēja sekmīgu mācību gaitu, bija latviešu valodas prasmes un to trūkums. Daļai studentu grūti pārvarams šķērslis bija latviešu valodas iestājekšāmens. Pēc studenta lūguma LU Dekānu padome bija tiesīga atlikt latviešu valodas eksāmena kārtošanu uz noteiktu laika periodu. Ierasti to pieļāva studentiem, kuri iestājās LU, lai turpinātu citās augstskolās iesāktās studijas. Aplūkoto studenšu piemēri gan rāda, ka reti kurai izdevās valodas eksāmenu sekmīgi nokārtot Dekānu padomes noliktajos termiņos. Piemēram, ebrejiete Estere Rabinoviča 1921. gadā iestājās LU Medicīnas fakultātē, lai pabeigtu Ženēvas Universitātē iesāktās studijas. Pēc studentes lūguma latviešu valodas eksāmena nokārtošanas termiņš viņai tika pagarināts trīs reizes, bet pēc eksāmena nenokārtošanas 1922. gadā Dekānu padome atļāva eksāmenu kārtot vēlreiz.¹⁰⁴⁶ Būtiski, ka diplomdarbu kandidāta grāda iegūšanai arī atļāva iesniegt tikai latviešu valodā. Sliktās latviešu valodas prasmes vistiešāk ietekmēja nelatviešu tautības studentus, jo īpaši procentuāli lielo skaitu ebreju studentu un studenšu. Vairākums ebreju studenšu bija dzimušas Latgales, Baltkrievijas, Krievijas vai Lietuvas teritorijā un primāri runāja jidišā un krievu valodā, ko apliecina arī studenšu lietotā valoda LU adresētajos iesniegumos.

Studenšu personīgi apstākļi. Līdzās dažādām LU darbību raksturojošām problēmām iespēju nobeigt studijas vispār vai paredzētajā laikā ietekmēja arī sociālekonomiskā realitāte. Vairums studentu strādāja algotu darbu, kas no vienas puses nodrošināja ikdienas iztiku un ļāva samaksāt par studijām, bet vienlaicīgi kavēja augstskolas apmeklēšanu. Novērojot iedzīvotāju ikdienas dzīves ainas, šo problēmu raksturoja amerikāņu žurnāliste Nellija Gārdnere, kura 1922. gada februārī uzturējās Rīgā.¹⁰⁴⁷ Savos novērojumos N. Gārdnere konstatēja, ka studenti – “tautas zemniecības dēli un meitas – visu garu dienu strādā par civildienesta ierēdņiem valdības iestādēs valsts galvaspilsētā Rīgā, bet pēc tam apmeklē vakara nodarbības universitātē.”¹⁰⁴⁸ Žurnālistes novērojumi vēstīja par pirmajiem pēckara gadiem. Savukārt kāds J. Akots 1925. gadā norādīja, ka, neskatoties uz saimniecisko apstākļu uzlabošanos valstī (salīdzinot ar pirmajiem pēckara gadiem), studentu dzīves apstākļi joprojām bija neapmierinoši.

¹⁰⁴⁵ ROZĪTE, Latvijas Universitātes studentes (1919–1920) – mūžīgā studenta piemērs, 29.–30. lpp.; PRĪMANIS, Latvijas Universitātes Medicīnas fakultātes 50 gadu gaitas, 2. lpp.

¹⁰⁴⁶ Esteres Rabinovičas lūgums Latvijas Augstskola 1921. gada 23. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-5205, 1. lp.; Esteres Rabinovičas lūgums Latvijas Augstskolai 1921. gada 12. decembrī. LNA LVVA, 7427-1-5205, 6. lp.; Esteres Rabinovičas lūgums Latvijas Augstskolai 1922. gada 21. janvārī. LNA LVVA, 7427-1-5205, 7. lp.

¹⁰⁴⁷ Nellijas Gārdnere 1922. gada sākumā bija iecelta par Amerikas Palīdzības administrācijas Krievijas misijas Sabiedrisko attiecību departamentā un uz Krieviju devās lai fiksētu organizācijas palīdzības darbu Krievijas bada cietējiem. Rīgā N. Gārdnere uzturējās šī uzdevuma laikā. Sk: ĒRIKS JĒKABSONS. Dzīves ainas Rīgā 1922. gada februārī: amerikāņu žurnālistes Nellijas Gārdneres liecība. In: Latvijas Arhīvi 2014, Nr. 3, 118.–148. lpp., šeit 119. lpp.

¹⁰⁴⁸ Ibidem, 121. lpp.

Viņiem “pašiem jāpelnī maize, dzīvoklis, apģērbs un tajā pašā reizē jāstudē”.¹⁰⁴⁹ Tieslietu studente A. Dauge, kura pirmajos studiju gados strādāja par mājskolotāju kāda ārsta ģimenē Rīgā, atmiņās apraksta studentu ikdienu: “[..] toreiz mēs gandrīz visi tā studējām: strādājām valsts iestādēs, tirdzniecības vai rūpniecības uzņēmumos, skolās, ministrijās, – un mācījāmies tālāk, lai iegūtu zināšanas, apzīmogotas ar zinātnisku grādu un varētu strādāt atbildīgu darbu katrs savā nozarē. [...]. Studējām, tas ir, klausījāmies priekšlasījumus no 8–9-iem rītos un pēc darba atkal līdz deviņiem vakarā. Dažreiz iestādes (kā arī mana daktera ģimene) atļāva izšmaukt uz svarīgākiem priekšlasījumiem arī dienas vidū. Vēlā vakarā sagatavoja uz ātru roku vakariņas: kādu biezpiena pikū vai desas ripu uz maizes, veikalā paķertu, vai kā es praktizēju: svētdienā izvārīja podu kāpostu vai putraimu biezu putru, visu nedēļu bija ko sildīt... Pēc tam sēdāmies pie semināru darbiem, eksāmenu sagatavošanas, kas nereti vilkās līdz rītausmai. Tad pāris stundas pašņāca tāpat neizģērbies, nomazgājās saltā ūdenī – un devās pie darba vai uz universitāti. Reti kāds kursu nobeidza 5 vai 6 gados, nebija reti gadījumi, kad studijas vilkās desmit gadus.”¹⁰⁵⁰

Situāciju raksturo arī daudzskaitlīgi universitātei adresētie lūgumi pagarināt pārbaudījumu nolikšanas vai diplomdarba iesniegšanas termiņu, kā arī lūgumi par atkārtotu uzņemšanu augstskolā, pamatojot darbu kā studiju gaitas kavējuma iemeslu.¹⁰⁵¹ Piemēram, filoloģijas studente Leontīne Bērziņa 1935. gadā lūdza pagarināt pārbaudījumu nolikšanas termiņu: “Esmu no plkst. 8–16 aizņemt ārpus universitātes darbā, kas man ir eksistences jautājums, kamdēļ nevaru apmeklēt romāņu nodaļas minētā laikā lasītās lekcijas un noturētos seminārus, bez kuriem nav iespējams nodaļu beigt.”¹⁰⁵² Armijas kareivju kluba grāmatvede un tautsaimniecības studente Milda Melkusa atzina – “darba man aizvien bija ļoti daudz un darba laiks garāks kā citās valsts iestādēs, kas traucēja normālu studiju gaitu”.¹⁰⁵³ Lūdzot viņu atkārtoti uzņemt Filoloģijas nodaļā, Austras Kārklīņa skaidroja: “Fakultātes noteiktā termiņā eksāmenus nevarēju nolikt tādēļ, ka biju pārkrauta ar darbu ārpus Augstskolas. 1920./21. mācības g. biju spiesta strādāt no rīta četras stundas vidusskolā un trīs stundas vakara kurssos, klausīties lekcijas Augstskolā un labot skolnieku rakstu darbus.”¹⁰⁵⁴ Arī Pedagoģijas nodaļas

¹⁰⁴⁹ J. AKOTS. Darbs ritms. In: *Students*, 22.10.1925., 2.–3. lpp., šeit 3. lpp.

¹⁰⁵⁰ Marijas Bērziņas atmiņas. *Latviešu folkloras krātuve*, Ak 198, 325. lpp.

¹⁰⁵¹ Elfrīdas Bošas lūgums LU Filoloģijas un filozofijas fakultātei 1932. gada 26. augustā. LNA LVVA, 7427-1-7960, 11. lp.; Martas Daugules lūgums LU Filoloģijas un filozofijas fakultātei 1933. gada 15. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-9028, 20. lp.; Annas Būces lūgums LU Filoloģijas un filozofijas fakultātei 22. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-9345, 8. lp.; Lūcijas Pētersones lūgums LU Filoloģijas un filozofijas fakultātei 1934. gada 10. janvārī. LNA LVVA, 7427-1-11010, 10. lp.;

¹⁰⁵² Leontīnes Bērziņas lūgums Filoloģijas un filozofijas fakultātei 1935. gada 24. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-1238, 14. lp.

¹⁰⁵³ Mildas Melkusas biogrāfija 1943. gadā. LNA LVVA, 7427-1-2048, 13. lp.

¹⁰⁵⁴ Austras Kārklīņas lūgums 1922. gada 2. septembrī. LNA LVVA, 7427-6-269, 165. lp.

studente Elvīra Blūmfelde studiju ieilgšanu skaidrojusi ar skolotājas pienākumu pildīšanu.¹⁰⁵⁵ Daļa studenšu norādīja, ka bija spiestas meklēt papildus nodarbošanos, lai uzturētu ne tikai sevi, bet arī ģimenes locekļus. Piemēram, medicīnas studente Mira Lahoviča 1922. gadā liecināja, ka viņas studijas ieilgušas, jo ārpus LU viņa ir nodarbināta algotā darbā skolā un papildus pasniedz privātstundas.¹⁰⁵⁶ Par darbu kā studiju traucējošu faktoru netieši norāda arī studentu matrikulās izdarītā atzīme par vēlamo lekciju apmeklējuma laiku. Atzīme “Kādā laikā varat apmeklēt lekcijas?” uz matrikulām gan tika veikta tikai pirmajos 2–3 universitātes gados. Attiecīgajam jautājuma bija dotas trīs iespējas – rītā, visu dienu, pēc pusdienām, un visvairāk atzīmēja variantu “pēc pusdienām”, norādot uz iespējamo studenšu aizņemtību darbā.

Algots darbs ietekmēja ne tikai iespējas apmeklēt lekcijas un kārtot pārbaudījumus, bet arī diplomdarba rakstīšanas procesu. Daudzas studentes norādīja – tā kā viņas ir aizņemtas darbā, viņām nav laika materiālu vākšanai, bibliotēku un arhīvu apmeklējumiem un arī paša darba rakstīšanai.¹⁰⁵⁷ Piemēram, vēstures studente Minna Miķelsone, kura 1931. gadā atkārtoti lūdza pagarināt kandidāta darba iesniegšanas termiņu, atzīmēja: “Savam darbam varu tikai izmantot materiālus, kas atrodas valsts arhīvā. Tā kā arhīvs atvērts līdz 3 pēcpusdienā, tad man kā skolotājai iespējams tur strādāt 2–3 reizes nedēļā pa 1,5 stundai.”¹⁰⁵⁸ Arī ģermāņu filoloģijas studente Gerda Valdenberga 20. gadu beigās norādīja ka nodarbošanās kā vācu valodas skolotājai kavēja kandidāta darba sagatavošanu noteiktajos termiņos.¹⁰⁵⁹ Savukārt romāņu filoloģijas studentei Ernestīne Ozoliņa, kurai kandidāta darba “Burvju un raganu motīvi Servantesa darbos” sagatavošanai bija nepieciešama speciāla literatūra spāņu valodā, skaidroja, ka šādas literatūras apkopošanu kavē nodarbošanās kā skolotājai Jēkabpils vidusskolā.¹⁰⁶⁰

Kaut arī algota nodarbošanās bija iespēja apmaksāt studijas un uzturēt sevi, tomēr lielākā daļa studenšu atkārtoti norādīja uz sarežģītajiem materiālajiem apstākļiem un lūdza atbrīvot viņas no studiju maksas, pagarināt maksāšanas termiņu vai arī pamatoja studiju pārtraukšanu.¹⁰⁶¹ Uzskatāms piemērs ir teoloģijas studente un Jaunu sieviešu kristīgās savienības darbiniece Irma France. Viņa 1933. gadā lūdza LU atbrīvot viņu no studiju maksas, apliecinot, ka no sava atalgojuma nav spējīga pilnībā apmaksāt studijas.¹⁰⁶² M. Vanaga savās atmiņās raksta, ka lekciju naudu spēja samaksāt tikai bagātākie – “rūpnieku, lieltirgotāju,

¹⁰⁵⁵ Elvīras Blūmfeldes lūgums LVU 1940. gada 13. novembrī. LNA LVVA 7427-1-17429, 19. lp.

¹⁰⁵⁶ Miras Lahovičas lūgums 1922. gadā. LNA LVVA, 7427-1-616, 2. lp.

¹⁰⁵⁷ ZANE ROZĪTE. Female Students of University of Latvia (1919–1920) – An Example of “Eternal Student”. In: Acta Humanitaria Universitatis Saulensis. Mokslo darbai 2017, T. 25. pp. 26.–38., here p. 30.

¹⁰⁵⁸ Minnas Miķelsones lūgums Filoloģijas un filozofijas fakultātei 1931. gadā. LNA LVVA, 7427-1-2232, 14. lp.

¹⁰⁵⁹ Gerdas Valdenbergas lūgums Filoloģijas un filozofijas fakultātei 1928. gada 17. aprīlī. LNA LVVA, 7427-1-4533, 14. lp.

¹⁰⁶⁰ Ernestīnes Ozoliņas lūgums Latvijas Universitātei 1928. gada 23. augustā. LNA LVVA, 7427-1-1188, 14. lp.

¹⁰⁶¹ ROZĪTE, Latvijas Universitātes studentes (1919–1920) – mūžīgā studenta piemērs, 31. lpp.

¹⁰⁶² Apliecība 1933. gada 27. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-10576, 6. lp.

namīpašnieku bērni”.¹⁰⁶³ Pati M. Vanaga ilgstoši studēja un dzīvoja tikai no vecāku pabalsta un atzina, ka “pilsētā nauda kusa kā ledusgabals siltā saujā”.¹⁰⁶⁴ Studentu trūcīgie finansiālie apstākļi un aizņemtība darbā bija aktuāls temats arī presē. Laikrakstā “Students” 1923. gadā atzīmēts, ka “students vai studente ir spiesta vispirms vest grūtu, līdz ārprātam bendējošu cīņu dēļ dienišķas maizes un tad tikai domāt par studijām”.¹⁰⁶⁵ Raksturīgu studentu dzīves aspektu novērojusi žurnāliste N. Gārdnere, kura liecināja, ka jaunie studenti un studentes nereti bija spiesti lūgt vecākiem, kuri pārsvarā bija “ļoti trūcīgi zemnieki”, sūtīt pārtiku no mājām.¹⁰⁶⁶ Arī studiju dokumentos atrodamas liecības, ka studentēm nācās doties uz vecāku mājām laukos ar mērķi sagādāt sev nepieciešamos uztura līdzekļus.¹⁰⁶⁷ Studentu atmiņās parādās pārliecība, ka studijām bija vieglāk nodoties tiem, kuriem bija iespēja atvest “daudz dažādu produktu no vecāku saimniecības”.¹⁰⁶⁸

Aplūkojot studenšu nodarbošanās veidus, jau tika konstatēts, ka daļa studenšu nestrādāja un daļu no viņām uzturēja vecāki, vīrs vai citi radnieki. Dažkārt studenšu personas lietas un ziņas par viņu finansiālajiem apstākļiem skaidri iezīmēja rezultātus noteiktām ekonomiskās krīzes situācijām starpkaru Latvijā. Piemēram, smagā ekonomiskā situācija Latvijā ietekmēja studenšu iespējas atrast algotu nodarbošanos, kas bija izplatīta sociālā parādība pēckara gados.¹⁰⁶⁹ Medicīnas studente Milda Kapele 1920. gadā rakstīja LU: “Esmu jau pusgadu bez jebkādas nodarbošanās un manu mazo krājumiņu ir gandrīz aprijuse grūta slimība, kurai par upuri es ilgu laiku biju.”¹⁰⁷⁰ Turpinājumā studente norādīja, ka viņai nav arī neviena tuvinieka, kas varētu viņu atbalstīt, jo tēvs ir miris, savukārt “māte atraisīta arī bez darba un peļņas avota”.¹⁰⁷¹ Ar šādu skaidrojumu viņa pamatoja lūgumu atbrīvot viņu no studiju maksas. Skaidri saskatāma ir arī Pasaules ekonomiskās krīzes ietekme 30. gadu sākumā. Viens no daudziem piemēriem ir medicīnas studente Zenta Birzniece, kura 1932. gadā lūdza atbrīvot viņu no mācības maksas, norādot, ka saimniecisko apstākļu dēļ viņa atlaista no darba.¹⁰⁷² Tomēr kopumā ziņas par studenšu grūtajiem materiālajiem apstākļiem raksturīgas visā starpkaru periodā. Piemēram, dabaszinātņu studente Elizabete Berga mācību procesā vairākas reizes lūdza atbrīvot viņu no studiju maksas, jo pēc tēva nāves studente nebija spējīga apmaksāt

¹⁰⁶³ VANAGA, Dvēseļu pulcēšana. Dziesmu vara, 18. lpp.

¹⁰⁶⁴ Ibidem, 19. lpp.

¹⁰⁶⁵ PAULA SKULTE. Pārbaudījumu dienas. In: Students, 28.09.1923., 5. lpp.

¹⁰⁶⁶ JĒKABSONS, Dzīves ainas Rīgā 1922. gada februārī, 121. lpp.

¹⁰⁶⁷ Noras Rudlapas lūgums Latvijas Augstskolai 1922. gada 14. oktobrī. LNA LVVA, 7427-1-6265, 7. lp.; Idas Kraukles lūgums Latvijas Augstskolai 1921. gada 3. aprīlī. LNA LVVA, 7427-1-287, 3. lp.; Ārste Elvira Buša savās atmiņās piemin dzīvošanu īrētās istabīnās studiju gados, norādot, ka visvairāk viņa iztika no maizes un žāvētas gaļas, kas bija vesta no mājām. Sk: BUŠA, Mana dzīve, manas domas, 100.–101. lpp.

¹⁰⁶⁸ ARNOLDS AIZSILNIEKS. Dzīves šūpotnēs: atmiņas. [Stokholma] 1979, 68., 72. lpp.

¹⁰⁶⁹ ROZĪTE, Latvijas Universitātes studentes (1919–1920) – mūžīgā studenta piemērs, 31. lpp.

¹⁰⁷⁰ Mildas Kapeles lūgums Latvijas Augstskolai 1920. gada 16. jūnijā. LNA LVVA, 7427-1-1198, 3. lp.

¹⁰⁷¹ Ibidem.

¹⁰⁷² Zentas Birznieces lūgums Latvijas Universitātei 1932. gada 29. janvārī. LNA LVVA, 7427-1-9421, 15. lp.

studijas.¹⁰⁷³ Arī farmācijas studente Valīda Blakšeniece regulāri lūdza pagarināt lekciju apmaksas termiņu vai atbrīvot no lekciju naudas. Savu lūgumu studente pamatoja ar apstākli, ka materiālos līdzekļus viņam saņem no brāļa, bet viņš atrodas ļoti trūcīgos apstākļos un viņa apsaimniekotā saimniecība cieš finansiālas neveiksmes.¹⁰⁷⁴

Raksturīga bija situācija, ka materiālo apstākļu dēļ studentes mācības pārtrauca uz ilgāku laika posmu. Piemēram, veterinārmedicīnas studente Trīne Stirna smago materiālo apstākļu dēļ studijas pārtrauca uz diviem gadiem,¹⁰⁷⁵ medicīnas studente Austra Ozola “ārkārtīgi sarežģīto un smago” materiālo apstākļu dēļ bija spiesta divus gadus pavadīt ārpus Rīgas vecāku mājās,¹⁰⁷⁶ teoloģijas studente Lidija Vilciņa studiju pārtraukumu uz vienu gadu pamatoja ar trūcīgajiem apstākļiem.¹⁰⁷⁷ Filozofijas studente Veronika Rullere studijas materiālo apstākļu dēļ pārtrauca uz četriem gadiem (1936–1940),¹⁰⁷⁸ bet vēstures studente Stefānija Kubļinska, lūdzot uzņemt viņu atpakaļ universitātē 1935. gadā, skaidroja, ka studijas pārtrauca uz diviem gadiem “nelabvēlīgo materiālo apstākļu dēļ” – viņa uzturējusi māti un brāli, kuram palīdzējusi beigt arī vidusskolu.¹⁰⁷⁹ Būtiski, ka atsevišķas studenšu personas lietas uzskatāmi un precīzi parāda daļā sabiedrībā joprojām plaši pastāvošo uzskatu, ka, izvēloties izglītības nodrošināšanu, zēns/vīrietis ir izglītojams prioritāri un tikai tad izglītība jānodrošina meitenēm/sievietēm. Piemēram, studentes Aleksandras Čikstes tēvs atzina, ka materiālo apstākļu dēļ bija nolēmis atstāt meitu bez augstākās izglītības,¹⁰⁸⁰ savukārt studentes Veras Matvejevas tēvs 1922. gadā lūdza meitu atbrīvot no studiju maksas, jo saistībā ar grūtajiem materiālajiem apstākļiem un nepieciešamību vispirms sniegt izglītību dēlam – studentam un diviem dēliem ģimnāzistiem un viņš nevar atļauties atbalstīt meitas studijas.¹⁰⁸¹

Ikdienas rūpes, studiju apvienošana ar darba gaitām neizbēgami ietekmēja arī studentu veselību. Kāds laikabiedrs 20. gadu vidū apgalvoja, ka tā ir “parastā studentu traģēdija” – apkraut sevi ar darbiem un pienākumiem, pārpūlēties un sabojāt savu veselību.¹⁰⁸² Tieši veselības problēmas bija sastopamākais studiju pārtraukuma iemesls starp studentēm. Lai arī

¹⁰⁷³ Elizabetes Bergas lūgums Latvijas Universitātei 1928. gada 10. janvārī. LNA LVVA, 7427-1-9086, 8. lp, Elizabetes Bergas lūgums Latvijas Universitātei 1929. gada 16. janvārī. LNA LVVA, 7427-1-9086, 10. lp.

¹⁰⁷⁴ Valīdas Blakšeniece lūgums Latvijas Universitātei 1926. gada 5. februārī. LNA LVVA, 7427-1-9781, 6. lp.

¹⁰⁷⁵ Trīnes Stirnas lūgums Latvijas Universitātei 1927. gada 3. augustā. LNA LVVA, 7427-1-6500, 7. lp.

¹⁰⁷⁶ Austras Ozolas lūgums Medicīnas fakultātei 1924. gada 6. oktobrī. LNA LVVA, 7427-1-321, 8. lp.

¹⁰⁷⁷ Lidijas Vilciņas lūgums Latvijas Universitātei 1927. gada 1. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-8135, 27. lp.

¹⁰⁷⁸ Veronikas Rulleres lūgums Padomju Latvijas Universitātei 1940. gada 22. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-10304, 18. lp.

¹⁰⁷⁹ Stefānijas Kubļinskas lūgums Latvijas Universitātes rektoram 1935. gada 11. janvārī. LNA LVVA, 7427-1-10925, 4. lp.

¹⁰⁸⁰ Jāņa Čikstes lūgums Latvijas Universitātei 1927. gada 26. augustā. LNA LVVA, 7427-1-11609, 10. lp.

¹⁰⁸¹ Miķeļa Matvejeva lūgums Latvijas Universitātei 1922. gada 23. janvārī. LNA LVVA, 7427-1-5405, 1. lp.

¹⁰⁸² Raksta autors gan optimistiski norāda, ka no šādas situācijas iespējams izvairīties – studijām pieejot sistemātiski, ar atpūtu, bet neaizmirstot arī par sabiedriskajiem pienākumiem (dalība studentu organizācijās).Sk.: AKOTS, Darbs ritms, 3. lpp.

vairākums personas lietu nesatur detalizētāku informāciju par slimību raksturojumu, tomēr esošā informācija, piemēram, ārsta izziņas, ļauj secināt, ka izplatītas bija dažādas infekciju slimības – gripa, pleirīts, tuberkuloze, dažādi iekaisumi. Dažādu slimību izplatību (piemēram, tīfa¹⁰⁸³) izplatību veicināja arī ilgstošās kara norises un tā sekas Latvijas teritorijā pirmajos pēckara gados.¹⁰⁸⁴ Vēlākajos gados īpaši izceļamas arī dažādas nervu kaites, ko ironiski uztvēra kā modes slimību. Ja studentēm diagnosticēja nervu slimības, ārsti parasti rekomendēja vismaz pusgadu atpūtas, kas attiecīgi nozīmēja studiju pārtraukumu. Pašas studentes nervu kaites pamatoja ar to, ka darbu nākas apvienot ar intensīvām studijām.¹⁰⁸⁵ Piemēram, ģermāņu filoloģijas studente Nadīne Apsene bija spiesta uz laiku pārtraukt studijas, jo ārstēja nervu depresiju.¹⁰⁸⁶ Tomēr dažkārt atrodami arī personiskāki skaidrojumi par slimības veicinošiem faktoriem, piemēram, vecāku nāve, laulības šķiršana, pat nelaimīga laulība ar vīru alkoholiķi, vai citi emocionāli pārdzīvojumi, pat personīgas traģēdijas.¹⁰⁸⁷ Piemēram, neilgi pēc iestāšanās universitātē Bermontiādes laikā sprāgstoša granātas šķemba nonāvēja pedagoģes un pedagoģijas studentes E. Vitenbergas-Traubergas četrus gadus veco meitu. Šis traģiskais gadījums nebija tik ātri un viegli aizmirstams, tādēļ studijas tika te pārtrauktas, te atkal turpinātas.¹⁰⁸⁸

Studenšu slimošana, ko ietekmēja studijas un algots darbs, arī veicināja diskusijas sabiedrībā. Tomēr šajā aspektā netika apspriesta ilggadējo studentu problēma, prasot meklēt risinājumus šai situācijai, bet tika aktualizēti tradicionālie priekšstati par sievietes lomu sabiedrībā. Kā tipiskākās sievietes, tai skaitā studenšu, slimības tika nosauktas tieši dažādas ar nervu sistēmu saistītas saslimšanas, ko saistīja ar garīgu pārpūli. Igauņu neiroķirurgs Ludvigs Pūseps 1925. martā Rīgā nolasīja lekciju “Neirastēnija un histērija personīgā un sabiedriskā dzīvē”¹⁰⁸⁹, kurā aplūkoja neirastēnijas, kā arvien izplatītākas slimības, izplatību inteliģences, tai skaitā studējošo vidū. L. Pūseps skaidroja, ka neirastēnijas cēlonis ir garīga pārpūle, ko raksturo galvassāpes, bezmiegs, gribas trūkums, nogurdināmība, emocionāla nelīdzsvarotība

¹⁰⁸³ Tīfs skāris piemēram, studenšu Marijas Aberbergas-Augškalnes un Austras Simenovs ģimenes. Sk.: Marijas Aberbergas-Augškalnes dzīves apraksts 1935. gadā. LNA LVVA, 1632-1-79, 20. lp.; VELTA STRAZDIŅA. Ķekava. Laiki un likteņi: 1905. Rīga 2007. 236. lpp.

¹⁰⁸⁴ ROZĪTE, Latvijas Universitātes studentes (1919–1920) – mūžīgā studenta piemērs, 33. lpp.

¹⁰⁸⁵ Romāņu filoloģijas studente Elza Bankava, lūdzot pagarināt pārbaudījumu nolikšanas termiņu, skaidroja, strādājot algotā darbā astoņas stundas dienā un pēc tam strādājot LU, galīgi sabojājusi savu veselību. Ārsta pievienotās izziņas apliecina, ka studente slimo ar nervozitāti. Sk.: Elzas Bankavas lūgums LU 1928. gadā. LNA LVVA, 7427-1-418, 2. lp.; Ārsta apliecība 1927. gada 7. decembrī. LNA LVVA, 7427-1-418, 4. lp.

¹⁰⁸⁶ Ārsta apliecība 1935. gada 10. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-9862, 7. lp.

¹⁰⁸⁷ Tautsaimniecības studente Maija Grosberga LU adresētā lūgumā skaidroja, ka nelaimīgā laulība ar vīru alkoholiķi un laulības šķiršana bija tik lielā mērā sagrāvusi viņas veselību, ka gandrīz nav spējusi strādāt. Sk.: Maijas Grosbergas lūgums tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātei 1931. gadā. LNA LVVA, 7427-1-1135, 17. lp.; Irmgardes Blūmas lūgums Latvijas Universitātei 1924. gada 14. oktobrī. LNA LVVA, 7427-1-1968, 10. lp.

¹⁰⁸⁸ MARIHINA, ZIGMUNDA, Emmas Lieknas (1886–1942) pedagoģiskā darbība, 63. lpp.

¹⁰⁸⁹ [B. A.]. Trīs interesantas lekcijas. In: Jaunā Balss, 15.02.1925., 2. lpp.

un pastiprināts satraukums. Viņa skatījumā ar neirastēniju slimoja 75–90% studentu, visuzskatāmāk tā izpaudās tieši eksāmenu laikā un bija izplatītāka vīriešu starpā. Tomēr viņš norādīja, ka sievietes, kuras agrāk ar neirastēniju slimoja reti, “līdz ar augstskolu un atbildīgiem darbiem” sāk slimot ar to arvien vairāk.¹⁰⁹⁰ Attiecīgi sieviešu garīgo un fizisko pārpūli studiju procesā uztvēra kā traucējošu, nelabvēlīgu faktoru sieviešu reproduktīvajai veselībai, t.i. veselu bērnu dzemdēšanai. 1925. gadā ārsts sieviešu slimībās V. Melnalksnis pārmeta izglītotām sievietēm, ka viņas studiju gaitā sabojājušas savu veselību tik tālu, ka vairs nav spējīgas kļūt par mātēm. Sievietes, kuras fiziski nav spējīgas tapt par māti ārsts aicināja atzīt par kroplām.¹⁰⁹¹ Jānorāda, ka tajās studenšu personas lietās, kurās ir ziņas par sieviešu slimības diagnozi, dažādas nervus slimības tiešām bija visbiežāk sastopamas.¹⁰⁹²

Iepriekš minētie apstākļi – algots darbs, slimošana, ģimenes apstākļi – kopumā ietekmēja studentus, neatkarīgi no viņu dzimuma. Tomēr bija apstākļi, kas ietekmēja tieši sievietes studentes, un tā bija ģimenes dzīves nodibināšana, grūtniecība un bērnu audzināšana. D. Zemzare atceras, ka pēc laulībām un bērnu piedzimšanas, tieši viņa uzņēmās “visus ģimenes apkopšanas darbus”, tādējādi mācībām tika atvēlēts arvien mazāks laiks un studiju periods būtiski ieilga.¹⁰⁹³ Dabaszinātņu studente Jadviga Golubeca skaidroja, ka studijas pārtrauca tieši grūtniecības dēļ.¹⁰⁹⁴ Grūtniecība aizkavēja studijas arī inženierzinātņu studentei Olgai Doļinai.¹⁰⁹⁵ Tā kā bērnu audzināšanas pienākumus pamatā uzņēmās mātes, tas ietekmēja arī sekmīgu sieviešu studēšanas procesu. Piemēram, arhitektūras studente Tatjana Kremerte skaidroja, ka no augstskolas bija spiesta izstāties bērna ilgstošas slimības dēļ, par kuru viņai nācās rūpēties.¹⁰⁹⁶ Arī tiesību zinātņu studente Melānija Miķelsone LU adresētos lūgumos 1926. un 1927. gadā skaidroja, ka studijas bija spiesta uz laiku pārtraukt dēļ grūtniecības un dzemdībām.¹⁰⁹⁷ Grūtniecība un dzemdības bija studiju pārtraukuma iemesls uz vienu semestri arī tiesību zinātņu studente Mildai Kavalierai un citām.¹⁰⁹⁸

¹⁰⁹⁰ [B. A.]. Par neirastēniju. In: Students 13.03.1925., 2.–3. lpp.

¹⁰⁹¹ MELNALKŠŅA, Latvju sievietes!, 3. lpp.

¹⁰⁹² Tautsaimniecības studentei Milda Burtņiecei nervu depresija. Arī filozofijas studentei Elfrīdai Bošai, kurai bija konstatēta neirastēnija, ārsts ieteica atturēties no garīgas un fiziskas pārpūles. Sk.: Slimības apliecība 1933. gada 31. augustā. LNA LVVA, 7427-1-7960, 12. lp.; Mildas Burtņieces lūgums Latvijas Universitātei 1934. gada janvārī. LNA LVVA, 7427-1-9810, 3. lp. Romāņu valodas studente Elza Bankava skaidroju, ka dēļ 8 stundu darba dienām un mācībām vakaros ir sabojājusi savu veselību un slimo ar nervozitāti, ar nervu kaiti slimojusi arī studente Maija Grosberga. Sk.: Elzas Bankavas lūgums Filoloģijas un filozofijas fakultātei 1928. gadā. LNA LVVA, 7427-1-418, 2. lp.; Ārsta apliecība 1927. gada 7. decembrī. LNA LVVA, 7427-1-418, 3. lp.; Maijas Grosbergas lūgums tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātei 1931. gadā. LNA LVVA, 7427-1-1135, 17. lp.

¹⁰⁹³ Dainas Zemzares dzīves apraksts. LNB Reto grāmatu un rokrakstu krājums, RX 143, Nr. 423, 26. lpp.

¹⁰⁹⁴ Jadvīgas Golubecas lūgums Matemātikas un dabaszinātņu fakultātei 1932. gada 17. oktobrī. LNA LVVA, 7427-1-8825, 8. lp.

¹⁰⁹⁵ Olgas Doļinas lūgums Inženierzinātņu fakultātei 1925. gada 22. decembrī. LNA LVVA, 7427-1-10054, 1. lp.

¹⁰⁹⁶ Tatjanas Kremertes lūgums 1947. gadā. LNA LVVA, 7427-1-23289, 2. lp.

¹⁰⁹⁷ Melānijas Miķelsones lūgums LU 1926. gada 28. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-10025, 8. lp.; Melānijas Miķelsones lūgums LU 1927. gada 13. augustā. LNA LVVA, 7427-1-10025, 10. lp.

¹⁰⁹⁸ Mildas Kavalieres lūgums Latvijas Universitātei 1934. gada 15. janvārī. LNA LVVA, 7427-1-9987, 9. lp.

Disciplinārie un studiju ētikas pārkāpumi. Studiju gaitu atspoguļo arī dažādi studentu izdarītie pārkāpumi. Aplūkojot studentu pārkāpumus, vispirms izdalāmi tie, kas attiecās uz augstskolu iekšējo dzīvi, un ko regulēja LU iekšējās kārtības noteikumi. Tie bija dažādi disciplinārie pārkāpumi, tai skaitā uzvedības normu pārkāpšana – universitātes personāla vai citu studentu personas un goda cieņas aizskaršana, vispārējās kārtības neievērošana – vardarbības izpausmes studentu starpā, smēķēšana un alkohola lietošana neatļautās vietās, virsdrēbju un cepuru nēsāšana auditorijās, trokšņošana utt. Pie disciplināriem pārkāpumiem pieskaitīja arī grāmatu savlaicīgu nenodošanu bibliotēkai, kas ir viens no raksturīgākajiem studentu pārkāpuma veidiem. Gan LU bibliotēkas, gan Rīgas pilsētas bibliotēkas regulāri apkopoja informāciju par studentiem, kuri nebija nokārtojuši saistības pret bibliotēku un aktīvi aicināja universitātes vadību šo problēmu risināt. Grāmatu neatgriešanas gadījumā LU bija tiesīga neizniegt studentam maksāšanas zīmi (rezultātā studentu varēja izslēgt par mācību naudas nesamaksāšanu), kā arī studentiem, kuri bija aizstāvējuši kandidāta darbu – neizniegt absolvēšanas diplomu.¹⁰⁹⁹

Disciplināros pārkāpumus izskatīja studentu pārstāvniecība – LU Studentu padome, kā arī LU Studentu tiesa.¹¹⁰⁰ Nopietnākus studentu pārkāpumus varēja izskatīt LU Padome, Dekānu padome vai arī speciāli izveidotas komisijas.¹¹⁰¹ Pārkāpuma smagums noteica studentiem piemēroto sodu. LU Studentu tiesa izdalīja piecus soda veidus – piezīme, rājiens, izslēgšana no augstskolas uz noteiktu laiku, izslēgšana no augstskolas uz visiem laikiem un izslēgšana no augstskolas uz visiem laikiem līdz ar paziņošanu prokuratūrai par apvainotā noziedzīgo darbību. Lēmumi par studentu izslēgšanu no augstskolas stājās spēkā tikai tad, kad tos apstiprināja LU Dekānu padome.¹¹⁰²

Pārkāpuma izdarīšanu nenoteica studenta dzimums un augstskolas iekšējo noteikumu pārkāpēji bija gan studenti, gan studentes. Tomēr sievietes kopumā izdarīja ievērojami mazāk pārkāpumus nekā vīrieši. Turklāt, aplūkojot atsevišķus pārkāpumu veidus, kas fiksēti dokumentos, tādus kā kaušanās, smēķēšana, alkohola lietošana, studentes kā pārkāpējas nav identificētas. Tas gan kategoriski neizslēdz iespējamību, ka studentes neveica šādas darbības.

¹⁰⁹⁹ Latvijas Universitātes Centrālās Bibliotēkas iesniegums 1927. gada 10. augustā. LNA LVVA 7427-6-270, 126.–127. lpp.; Rīgas pilsētas 5. bibliotēkas paziņojums Latvijas Universitātei 1934. gada 13. janvārī. LNA LVVA 7427-6-272, 109. lpp.

¹¹⁰⁰ LU Studentu tiesa sastāvēja no tiesas priekšsēdētāja (bija jābūt izglītībai tiesību zinātnēs) un trim tiesas locekļiem, kurus ievēlēja no LU Padomes, kā arī no četriem tiesas locekļiem, kurus ievēlēja Studentu padome. Sk: Latvijas Augstskolas Studentu tiesas instrukcija [bez datuma]. LNA LVVA 7427-6-270, 1. lpp.

¹¹⁰¹ Redzamākais piemērs ir 1922. gada 1. decembra studentu nemieri, kad nacionāli noskaņotie latviešu studenti no LU auditorijām uz ielas ar varu izraidīja ebreju studentus, iesaistoties arī nelielos kautiņos. Neraugoties uz ebreju studentu prasību uzsākt oficiālu izmeklēšanu, LU padomes pieņēma lēmumu, ka incidents traktējams kā iekšēja studentu lieta, ko jāskata Studentu tiesai. Šāds lēmums neapmierināja ebreju studentus, un viņi vērsās tieši pie Saeimas, pēc kā Universitāte nolēma izveidot Studentu starpgadījuma izmeklēšanas komisiju prorektora Jura Plāķa vadībā, lai izmeklētu iepriekš 1. decembra nekārtības. Sk: BOLINS, "Svešie elementi", 42. lpp.

¹¹⁰² Latvijas Augstskolas Studentu tiesas instrukcija [bez datuma]. LNA LVVA 7427-6-270, 1. lpp.

Starpkaru publiskajā telpā jautājums par alkohola lietošanu kā arvien izplatītāku netikumu studējošo sieviešu vidū tika apspriests vairākkārt. Sabiedriskā doma vienlaikus izrādīja sašutumu par studējošu arvien pieaugošu alkohola lietošanas paradumu, kritiku par alkoholu lietojušu sievieti kā tādu, kas raisa vislielāko “aistētisko antipātiju”¹¹⁰³, kā arī rūpes par sievietes kā nākamās mātes un viņas vēl nedzimušo bērnu fizisko un garīgo veselību.¹¹⁰⁴ Līdz ar novērojumiem par alkohola lietošanas netikumu sabiedrības uzmanību saistīja arī smēķēšanas plašā izplatība studējošu vidū.¹¹⁰⁵ Tomēr kāds anonīms students, kuru satrauca smēķēšanas aizlieguma neievērošana universitātes telpās 20. gadu sākumā, novēroja, ka augstskolas smēķētāju vidū dāmas nav.¹¹⁰⁶ Lai arī liecības par sieviešu studējošu netikumiem ir pretrunīgas, līdzilvēku novērojumi par iespējamiem studējošu alkohola lietošanas un smēķēšanas paradumiem netieši norāda uz varbūtēju dažādu uzvedības normu pārkāpšanu publiskajā vidē, tai skaitā universitātē.

Balstoties uz saglabātajiem avotiem, studente kā uzvedības normu pārkāpēja ir rets piemērs, aplūkojot arī citus pārkāpuma veidus. LU dokumentācijā atrodamas tikai divas liecības par goda un cieņas aizskaršanas gadījumiem, kur bija iesaistītas studentes. Viens no piemēriem ir Filoloģijas un filozofijas fakultātes studentes Helēnas Pozņakas rupjā izturēšanās pret LU bibliotēkas darbiniekiem 1939. gadā un atteikšanās ievērot bibliotēkas lietošanas un apmeklējuma noteikumus. Fakultātes dekāns Kārlis Straubergs lūdza studenti nodot Studentu tiesai.¹¹⁰⁷ Ņemot vērā studentes solījumu turpmāk ievērot bibliotēkas prasības un noteikumus, Studentu tiesa lietu izbeidza bez iztiesāšanas.¹¹⁰⁸ Savukārt, reaģējot uz LU sekretāra Aleksandra Valdmaņa iesniegumu, Studentu tiesa 1922. gada novembrī izskatīja sūdzību pret ebreju tautības Ķīmijas fakultātes studentu Esfiru Libermani. Tiesas sēdē tika noskaidrots, ka E. Libermane 1922. gada 13. oktobrī ieradās LU sekretariātā, lai saņemtu studenta leģitimācijas kartiņu. Sekretariāta darbinieces studenti informēja, ka leģitimācijas kartiņa vēl nav izgatavota, un studente būtu varējusi to saņemt ātrāk, ja būtu laicīgi veikusi studiju apmaksu. Saskaņā ar liecinieku apgalvojumiem – E. Libermane uz šo paziņojumu reaģēja ļoti agresīvi un neadekvāti, turklāt sekretariātā līdzīgi bija uzvedusies arī citās apmeklējuma reizēs. Attaisnojot savu uzvedību, E. Libermane norādīja, ka kartiņa viņai bija steidzami nepieciešama, lai varētu eksaminēties, tomēr Studentu tiesa secināja, ka viņa “demonstratīvi un uzmācīgi” pieprasījusi

¹¹⁰³ [B. A.], Jaunatnes problēma. In: Students, 06.03.1931., 5. lpp.

¹¹⁰⁴ L. TORGANI. Latvju studente un alkohols. In: Students, 29.09.1929., 6. lpp.

¹¹⁰⁵ [B. A.], Sabiedriskā tiesa par mūslaiku sievieti, 4. lpp.

¹¹⁰⁶ [B. A.]. Smēķēšana. In: Students, 01.11.1922., 5. lpp.

¹¹⁰⁷ LU Centrālās bibliotēkas lūgums Filoloģijas un filozofijas fakultātes dekānam 1939. gada 30. janvārī. LNA LVVA 7427-6-274, 58. lp.

¹¹⁰⁸ LU Centrālās bibliotēkas paziņojums Filoloģijas un filozofijas fakultātei 1939. gada 9. februārī. LNA LVVA 7427-6-274, 59. lp.; Studentu tiesas paziņojums LU sekretariātam 1939. gada 9. februārī. LNA LVVA 7427-6-274, 60. lp.

viņai izsniegt legītimācijas kartiņu ārpus noteiktā laika, izturējusies “nepieklājīgi un piedauzīgi pret sekretariāta darbiniecēm”, tādējādi izslēdzama no LU līdz tekošā semestra beigām. Lēmums stājā spēkā pēc Dekānu padomes apstiprinājuma.¹¹⁰⁹

Būtiski, ka liecībās par E. Libermanes uzvedību vairākkārt tika uzsvērts fakts, ka viņa – “žīdiete” – konsekventi lietoja tikai krievu valodu.¹¹¹⁰ Tādējādi E. Libermanes pārkāpums un tā izskatīšana aplūkojama ne tikai kā sieviešu studenšu uzvedības normu pārkāpuma piemērs, bet tas skatāms plašāk – LU raksturīgo nacionālo saspīlējumu kontekstā. P. Bolīns, pētot latviešu un ebreju studentu savstarpējās attiecības, norāda uz latviešu un krievu valodas lietojuma simbolisko un emocionālo nozīmi. Pēc viņa domām ebreju studentu disciplinārie pārkāpumi un provocējošā uzvedība, par ko 20. gadu sākumā regulāri ziņoja latviešu studenti, nav jāuzlūko tikai kā dažādu aizliegumu uzrakstu un rakstīto noteikumu ignorēšana, bet tieši latviešu, kā šo uzrakstu un noteikumu valodas, ignorēšana. P. Bolīns uzskata, ka “latviešu valodā pausto noteikumu neievērošana simbolizēja, ka šai valodai nav nekādas nozīmes”.¹¹¹¹ Līdzīgi var uztvert latviešu valodas kā LU oficiālās saziņas valodas lietošanas ignorēšanu, šajā gadījumā E. Libermanes saziņā ar sekretariāta darbiniekiem un Studentu tiesas pārstāvjiem.

Būtiski, ka pārkāpumi skatāmi ne tikai kā studenta individuālas darbības rezultāts, bet arī kā dažādu studentu organizāciju darbības un savstarpējo nesaskaņu izpausme. Respektīvi studenti tika saukti pie atbildības ne tikai kā indivīdi, bet arī kā noteiktu organizāciju pārstāvji. Tomēr arī šajā kontekstā saglabājušās tikai atsevišķas oficiālas liecības par studenšu iesaisti konfliktos, ko bija nepieciešams risināt caur Studentu tiesu. Atsevišķos gadījumos studentes tiesātas kā dažu marksistu studentu organizāciju pārstāves. Piemēram, studentēm Almai Kudumai un Anna Staprānei, attiecīgi kā bijušajām studentu biedrību “Zemgalija” un “Klints” valdes locekļēm, Studentu tiesa 1927. gadā izteica rājienu par laikrakstā “Sociāldemokrāts” 1926. gadā ievietoto rakstu, kas bija vērsts pret LU Studentu padomes darbu.¹¹¹² Novērojams, ka konflikti īpaši saasinājās Studentu padomes vēlēšanu laikā, kad studentu organizācijas cīnījās par to pārstāvju ievēlēšanu Studentu padomē. Piemēram, 1928. gada Studentu padomes vēlēšanu laikā universitātes telpās LU Darba studentu biedrība bez saskaņošanas izplatīja un

¹¹⁰⁹ LU Studentu tiesas sēdes protokola izvilkums 1922. gada 9. novembrī. LNA LVVA 7427-6-269, 190.–191. lpp.; Dekānu padomes paziņojums Studentu tiesai 1922. gada 9. novembrī. LNA LVVA 7427-6-269, 194. lpp.; Esfīras Libermanes matrikula 1919. gadā. LNA LVVA 7427-1-285, 23. lpp. Pati E. Libermane lēmumu par viņas izslēgšanu līdz semestra beigām uzlūkoja par pārāk bargu un lūdza lēmumu atcelt. Sk.: Esfīras Libermanes lūgums Dekānu padomei 1922. gada 10. novembrī. LNA LVVA 7427-6-269, 193.–193. op. lpp.

¹¹¹⁰ A. Valdmaņa ziņojums LU prorektoram 1922. gada 27. oktobrī. LNA LVVA 7427-6-269, 192. lpp.

¹¹¹¹ BOLĪNS, “Svešie elementi”, 45. lpp.

¹¹¹² Laikrakstā ievietotajā rakstā studentu biedrības “Klints” un “Zemgalija” un LSDPS studentu sekcija apvainoja Studentu padomi finanšu līdzekļu, kas paredzēti Studentu nama celtniecībai, nekontrolētā tērēšanā – dažādiem rautiem, reprezentācijām utt. Rājiens tika izteikts vēl septiņiem abu biedrību bijušajiem valdes locekļiem. Sk.: Studentu tiesas paziņojums 1927. gada 12. jūnijā. LNA LVVA 7427-6-270, 156. lpp.; [B. A.]. Ne santīmu šodien korporējiem! In: Sociāldemokrāts, 29.06.1926. 6. lpp.

izvietoja uzsaukumus vērstus gan pret universitātes mācībspēkiem, gan pret Studentu padomi – “Nost ar fašismu Augstskolā!”, “Nost ar sociāldemokrātiem, korporeļu līdzskrējējiem!”, “...visaktīvākā cīņā mums jābūt pret augstskolas mācības spēkiem”, “Organizēsimies savā organizācijā: darba Studentu biedrībā!”.¹¹¹³ Par uzsaukumu izplatīšanu pie atbildības tika saukti Darba studentu biedrības valdes locekļi, tai skaitā biedrības priekšsēdētāja – ķīmijas studente Nora Sukute, kurai tika izteikts rājiens.¹¹¹⁴ Šie piemēri tomēr neraksturo specifiski studentes kā noteikumu pārkāpējas, bet noteiktu organizāciju pārstāvju pārkāpumus, jo attiecīgo organizāciju biedri bija abu dzimumu pārstāvji. Turklāt šīs epizodes drīzāk atspoguļo attiecīgo organizāciju savstarpējās attiecības, darbības metodes un ideoloģiskās nostādnes, kas būtu vēl pētāmas.

Akadēmiskā godīguma pārkāpumi. Par tipiskiem studiju pārkāpumiem uzskatāmi tādi, kas attiecās uz tiešo mācību procesu – lekciju un semināru apmeklējumu un apgūšanu, pārbaudījumu kārtošanu, tādējādi uzlūkojami kā akadēmiskā godīguma pārkāpumi. Studiju procesu raksturo arī tādi pārkāpumi kā sveša darba uzdošana par savu, kā arī pārbaudījumu kārtošana citas personas vietā. Piemēram, 1920. gadā Lauksaimniecības fakultātes hospitantes Olgas Grīnvaldes vietā matemātikas eksāmenu nolika kāda cita persona, kuras vārds netika atklāts. Studente par šādu pārkāpumu tika izslēgta no universitātes, bet viņai bija atļauts iestāties atpakaļ, uzrādot nepieciešamos izglītības dokumentus.¹¹¹⁵ Avoti rāda, ka viņa studijas nav atjaunojusi.

Jau iepriekš tika norādīts, ka acīmredzami ievērojamai daļai studentu, īpaši citu tautību studentiem, grūti pārvarams šķērslis bija visiem studiju kandidātiem obligātais latviešu valodas eksāmens, kura pārvarēšanai tika pielietotas arī negodīgas metodes.¹¹¹⁶ Piemēram, ebreju tautības medicīnas studente Maša Švata latviešu valodas eksāmenā 1926. gadā pieķēra norakstām no iepriekš sagatavota domraksta. Studentu tiesa ņēma vērā M. Švatas atzīšanos un izteikto nožēlu, tādējādi par šo pārkāpumu piespriestais sods bija tikai rājiens.¹¹¹⁷ LU arhīva

¹¹¹³ Izraksts no Dekānu padomes sēdes protokola 1928. gada 22. decembrī. LNA LVVA 7427-6-270, 416.–416. op. lp.; LU Studentu padomes iesniegums 1928. gada 18. decembrī. LNA LVVA 7427-6-270, 417. lp.

¹¹¹⁴ N. Sukute un citi biedrības valdes biedri tika sodīti par vēlēšanu plakātu izkāršanu bez atļaujas, bet valdes priekšsēdētāja biedrs Boriss Henkins, kurš acīmredzami vienpersonīgi bija pasūtījis musinošo izsaukumu izgatavošanu, ar dekānu Padomes lēmumu tika izslēgts no LU uz visiem laikiem. Sk.: Protokols 1929. gada 1. martā. LNA LVVA 7427-6-270, 473.–474. lp.; LU Studentu tiesas paziņojums Dekānu padomei 1929. gada 11. martā. LNA LVVA 7427-6-270, 471. lp.

¹¹¹⁵ Lauksaimniecības fakultātes dekāna ziņojums Latvijas Augstskolas rektoram 1920. gada 10. novembrī. LNA LVVA 7427-6-269, 13.–13. op. lp.; Lauksaimniecības fakultātes dekāne paziņojums Latvijas Augstskolas dekānam 1921. gada 28. aprīlī. LNA LVVA 7427-6-269, 19. lp.

¹¹¹⁶ Izraksts no Dekānu padomes protokola 1921. gada 20. augustā. LNA LVVA 7427-6-269, 66.–66. o. p. lp.; Izraksts no LU Studentes tiesas sēdes protokola 1922. gada 25. februārī. LNA LVVA 7427-6-269, 100.–100. o. p. lp., Izraksts no LU Studentu tiesas sēdes protokola 1922. gada 25. martā. LNA LVVA 7427-6-269, 102.–102. o. p. lp.

¹¹¹⁷ Studentu tiesas paziņojums 1926. gada 22. decembrī. LNA LVVA, 7427-6-270, 31. lp.

fondā saglabājušās liecības arī par mēģinājumiem ietekmēt latviešu valodas eksaminācijas komisijas pārstāvjus. Piemēram, Lauksaimniecības fakultātes students Jānis Štelmahers 1921. gadā latviešu valodas eksaminācijas komisijai iesniedza rekomendāciju par sešu ebreju tautības studentu – Minnas Cenciperas, Revekas Permanes, Jakova Falkova, Kusiela Zalkinda, Moseija Lahoviča un Ārona Rabinoviča latviešu valodas prasmēm. Šajā rekomendācijā viņš uzsvēra, ka konkrētie studenti latviešu valodā ir pietiekami sagatavoti un izrāda lielu centību, apgūstot latviešu valodu. J. Štelmahers, kurš konkrētajiem studentiem bija pasniedzis latviešu valodas privāttundas, turpinājumā norādīja, ka eksāmena nenolikšanas gadījumā, šo sešu studentu latviešu valodas zināšanas vistuvākajā laikā uzlabosies vēl vairāk un nebūs traucēklis studijām. Eksaminācijas komisija šo rekomendāciju uzlūkoja kā mēģinājumu viņus ietekmēt. Izmeklēšanas laikā Studentu tiesa noskaidroja, ka J. Štelmahers zināja, ka konkrētie studenti nebija sagatavoti latviešu valodā, tomēr pēc studentu lūguma nodevis rekomendācijas rakstu pārbaudījumu komisijai. Saskaņā ar Studentu tiesas lēmumu J. Štelmahers tika sodīts ar rājieni. Attiecībā uz studentiem, kuri bija lūguši sagatavot šādu rekomendācijas rakstu, Studentu tiesa caurskatīja lietu tikai pret K. Zalkindu, kurš bija nodevis komisijai attiecīgo rekomendācijas rakstu, kā sodu piemērojot piezīmes izteikšanu.¹¹¹⁸

Viens no biežāk sastopamajiem pārkāpumiem bija pasniedzēju parakstu viltošana studiju grāmatiņās par nokārtotiem mācību priekšmetiem. 30. gadu otrajā pusē šī problēma bija pieaugusi tādos apmēros, ka tās risināšanai tika prasīta aktīvāka rīcība jau institucionālā līmenī. To apliecina LU prorektora Alfrēda Vītola lūgums rektoram 1938. gadā jautājumu par parakstu viltošanu risināt LU Dekānu padomē. A. Vītols uzskatīja, ka pie esošās atzīmju reģistrācijas – pasniedzēja paraksts studiju grāmatiņā – nav iespējams ne novērst, ne arī izsekot paraksta viltošanas gadījumus, tādējādi būtu nepieciešams ieviest kādu citu atzīmju reģistrēšanas kārtību.¹¹¹⁹ Paraksta viltošana bija nopietns studiju pārkāpums, tāpēc Studentu tiesa detalizēti centās izvērtēt, vai šos pārkāpumus konkrētos gadījumos raksturoja noziedzīga nodarījuma pazīmes vai nē. Piemēram, noskaidrojot lietas apstākļus par mācībspēka paraksta viltojumu medicīnas studentes Godes Mankovas studiju grāmatiņā 20. gadu sākumā, LU Dekānu padome secināja, ka studentes izdarītais ieraksts ar konkrētā mācībspēka vārdu veikts aiz pārskatīšanās.¹¹²⁰ Pārkāpumu izskatīšanas piemēri rāda, ka liela nozīme bija ne tikai apsūdzētā studenta skaidrojumiem, bet attieksmei pret apsūdzību un izdarīto pārkāpumu. Uzskatāms ir

¹¹¹⁸ Studentu tiesas lēmums 1926. gada 14. decembrī. LNA LVVA 7427-6-270, 31. lp.

¹¹¹⁹ Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātē bija ieviestas čeku grāmatiņas, kurās pasniedzēji atzīmēja pārbaudījumu rezultātus. Šo grāmatiņu taloni tika nodoti fakultātei, bet students sev atstāja pasakņus. Sk: Prorektora A. Vītola lūgums LU rektoram 1938. gada 5. janvārī. LNA LVVA 7427-6-273, 266. lp.

¹¹²⁰ Prorektora paziņojums LU Medicīnas fakultātes dekānam 1921. gada 8. janvārī. LNA LVVA 7427-6-269, 22. lp.

Mehānikas fakultātes studenta Valdemāra Tauriņa piemērs, kurš savā studiju grāmatiņā viltoja mācībspēku parakstus par 17 priekšmetu nokārtošanu, kā arī viltoja parakstus par pierakstīšanos uz septiņiem mācību priekšmetiem. Ņemot vērā studenta vaļsirdīgo atzīšanos un vainas apzināšanos, V. Tauriņš tika izslēgts no augstskolas bez ziņojuma prokuratūrai par noziedzīgu darbību.¹¹²¹ Savukārt prokuratūrai tika ziņots par LU Dabaszinātņu nodaļas studenti Lību Faļkovu, kuras studiju grāmatiņā 1928. gadā tika atklāta viena viltota atzīme un profesora Alfrēda Medera paraksts pie atzīmes priekšmetā “Ievads augstākā matemātika”. Par viltojumu personīgi liecināja pats profesors. Aizdomas tika izteiktas arī par profesora Gastona Bakmaņa paraksta viltojumu lekciju kursā “Cilvēku anatomija”, par ko nebija iespējams pārliecināties, jo G. Bakmanis 1925. gadā bija atgriezies Zviedrijā.¹¹²² Jāatzīmē, ka Studentu tiesai neizdevās uzklaut un izvērtēt pašas studentes personīgos paskaidrojumus un viedokli dēļ viņas neierašanās universitātē. Rezultātā aizmuguriski tika pieņemts lēmums par studentes izslēgšanu no LU un par pārkāpuma ziņošanu tiesību sargājošām institūcijām.¹¹²³

Maldinošu ziņu sniegšana. Kā atsevišķs un nopietns pārkāpuma veids ir nepatiesu un maldinošu ziņu sniegšana par studenta personu vai dažādiem biogrāfijas faktiem. Lu darbības sākumposmā šim apsketam tika pievērsta pastiprināta uzmanība, jo dažādi personu vai iegūtās izglītības apliecinājoši dokumenti kara apstākļos un bēgļu gaitās bija iznīcināti, palikuši citās mācību iestādēs vai nozaudēti. Ja studiju kandidāti nespēja uzrādīt nepieciešamos dokumentu oriģinālus vai notāra apstiprinātas dokumentu kopijas, tad kā pierādījumu par iegūto izglītību vai studijām citās augstākās izglītības iestādēs studenti nereti iesniedza šo mācības iestāžu ieejas kartiņas, studentu apliecības, lekciju grāmatiņas, kā arī liecinieku apliecinājumus gan par konkrētā studiju kandidāta personību vai apliecinājumu, ka persona ir mācījusies attiecīgajā izglītības iestādē.¹¹²⁴ Avoti liecina, ka LU darbības sākumposmā augstskolas pārstāvji dažkārt paļāvās uz studiju kandidātu izteicieniem vai ar citiem dokumentiem, kas apliecināja iepriekšējās izglītības faktu. Tomēr šajās situācijās kandidāts tika uzņemts universitātē kā hospitants.¹¹²⁵ Piemēram, Vilmu Pranku 1920. gadā uzņēma Teoloģijas fakultātē kā hospitanti, jo viņas izglītības dokumenti bija palikuši Harkivas komercinstitūtā, kur viņa studēja

¹¹²¹ Protokols 1924. gada 15. oktobrī. LNA LVVA 7427-6-270, 20.–20. o. p. lp.

¹¹²² Paziņojums Rīgas apgabaltiesas prokuroram 1938. gada 16. martā. LNA LVVA 7427-6-239.–239. o. p. lp.; Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes dekāna paziņojums LU rektoram 1928. gada 6. martā. LNA LVVA 7427-6-270, 235.–235. o. p. lp., Profesora A. Medera paziņojums Matemātikas un dabaszinātņu fakultātei 1928. gada 21. februārī. LNA LVVA 7427-6-270, 236. lp.

¹¹²³ Studente ar LU dekānu padomes lēmumu izslēgta 1928. gadā. Sk: Lības Faļkovas matrikula 1920. gadā. 7427-1-1236, 20. o. p. lp.

¹¹²⁴ ROZĪTE. Sievietes Latvijas inteliģencē, 77. lpp.

¹¹²⁵ 1920. gadā Lauksaimniecības fakultātē tika atklāti vairāki gadījumi, kad fakultātē studējošo hospitantu vietā hospitantu eksāmenus kārtājušas citas personas. Fakultātes dekāns norādīja, ka šāda prakse pieņēmusi plašus apmērus. Rezultātā nākotnē studijas būs jākavē tiem, kuru “papīri kara apstākļu dēļ pazuduši”, bet “fakultāte vairs neuzdrošināsies studentu izteicieniem ticēt”. Sk: Lauksaimniecības fakultātes dekāna ziņojums Latvijas Augstskolas rektoram 1920. gada 10. novembrī. LNA LVVA 7427-6-269, 13.–13. o. p. lp.

atrazdamies Pirmā pasaules kara bēgļu gaitās.¹¹²⁶ Kā hospitante Medicīnas fakultātē 1921. gadā tika ieskaitīta arī Elizabete Leite, kuras izglītības dokumenti bija palikuši Harkivas medicīnas institūtā.¹¹²⁷ Abas sievietes kā apliecinājumu iepriekšējai izglītībai iesniedza attiecīgo mācību iestāžu ieejas biļetes. Līdzīgus dokumentus un liecinieku apliecinājumus iesniedza arī Teoloģijas fakultātes hospitante Eleonora Pļaviņa, kura ieguva vidējo izglītību bēgļu gaitās Krievijā,¹¹²⁸ Ernestīne Ozoliņa, kuras izglītības dokumentus pirms atgriešanās Latvijā konfiscēja boļševiki,¹¹²⁹ Pedagoģijas nodaļas studente Austra Āboltiņa, kuras dokumenti bija palikuši Tērbatas Universitātē, utt.¹¹³⁰

Dažādi studenta dzīves dati tika rūpīgi pārbaudīti arī saistībā ar studenta lūgumu piešķirt stipendiju vai atsvabinājumu no studiju maksas. Saistībā ar šiem lūgumiem pārbaudīja ne tikai personas datus, bet arī sniegtās informācijas pareizību, lai izvērtētu stipendijas vai lekciju maksas atsvabinājuma piešķiršanas pamatojumu. Piemēram, Studentu tiesa 1935. gadā izskatīja sūdzību pret filoloģijas studentu Mariju Makeviču. Studente anketā, pēc kuras sniegtajiem datiem LU izvērtēja pabalstu un aizdevumu piešķiršanu, bija sniegusi nepareizas ziņas par vīra algas apjomu, norādot to kā mazāku.¹¹³¹ Atsevišķos gadījumos nepatiesu ziņu sniegšana tomēr nebija mērķtiecīga rīcība, bet apstākļu sakritība. Piemēram, saskaņā ar Studentu tiesas lēmumu, ko apstiprināja LU Dekānu padome, 1920. gada 26. aprīlī par nepatiesu ziņu sniegšanu par savu personu uz semestri tika izslēgta dabaszinātņu studente Ida Horone.¹¹³² I. Horone, kurai bija atteikta uzņemšana Medicīnas fakultātē, jo tajā vairs nebija brīvu vietu, kā alternatīvu 1920. gadā izvēlējās studijas Matemātikas un dabaszinātņu fakultātē. Atkārtoti lūdzot viņu ieskaitīt Medicīnas fakultātes trešajā kursā, kursā, I. Horone sevi identificēja kā Medicīnas fakultātes otrā kursa studentu. Pati studente šo apstākli skaidroja kā pārpratumu un ieradumu, nevis ļaunprātīgu maldināšanu, jo 1918. gadā viņa studēja medicīnu Tērbatas Universitātē. Jānorāda, ka, noskaidrojot lietas apstākļus tika secināts, ka I. Horone bija Tērbatas Universitātes brīvklauštāja nevis studente.¹¹³³

Pārkāpumi ārpus Latvijas Universitātes. Studiju procesu ietekmēja arī dažādi studentu veiktie tiesību normu pārkāpumi ārpus LU akadēmiskās vides. Lai arī šie pārkāpumi bija veikti ārpus augstskolas telpām, tomēr LU arī šajās epizodes izvērtēja studentu uzvedību un

¹¹²⁶ Vilmas Prankas lūgums Juridiski-ekonomiskai fakultātei 1920. gada 22. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-5452, 2. lp.

¹¹²⁷ Elizabetes Leites lūgumraksts 1921. gada 7. jūlijā. LNA LVVA, 7427-1-3934, 1. lp.

¹¹²⁸ Eleonoras Pļaviņas lūgums Latvijas Universitātei 1921. gada 19. maijā. LNA LVVA, 7427-1-4616, 1. lp.

¹¹²⁹ Ernestīnes Ozoliņas lūgums Medicīnas fakultātei 1920. gada 8. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-4763, 1. lp.

¹¹³⁰ Austras Āboltiņas apliecība par ģimnāzijas beigšanu (krievu val.) 1917. gada 7. augustā. EEA, 2100-11-14, 2.–2. o. p. lp.

¹¹³¹ Paziņojums studentu lietās 1935. gada 1. februārī. LNA LVVA, 7427-6-272, 290., 291. lp.,

¹¹³² Idas Horones matrikula 1920. gadā. LNA LVVA 7427-1-927, 7. o. p. lp.; LU prorektora paziņojums Matemātikas un dabaszinātņu fakultātei 1920. gada 7. maijā. LNA LVVA 7427-6-269, 10. lp.

¹¹³³ Idas Horones lūgums Dekānu padomei 1920. gada 3. maijā. LNA LVVA 7427-6-269, 11.–11. o. p. lp.

pārkāpumu smagumu un varēja izteikt rājienu, vai arī izslēgt viņus no studējošo skaita. Arī šajos gadījumos pārkāpumu veikšanu nenoteica vai konkrētā persona bija studente vai students. Tomēr publiskajā telpā viņi vispārēji tika atpazīti un personificēti tieši kā studenti, kas studiju gados bija viņu galvenā identitāte un nodarbošanās. Turklāt studentu uzvedība neapšaubāmi ietekmēja arī augstskolu tēlu, tādējādi studentu pārkāpumi prasīja aktīvu LU rīcību.¹¹³⁴

Visbiežāk ārpus augstskolu vides studentu veiktie pārkāpumi bija dažādi sabiedriskās kārtības traucējumi un miera traucēšana – alkoholisko dzērienu lietošana, trokšņošana, necienīga izturēšanās. Arī šajās epizodēs studente kā pārkāpēja fiksēta kā izņēmuma gadījums. Šāda pārkāpuma piemērs, kurā bija iesaistītas studentes, minama kāda epizode, kas norisinājās Ķeguma spēka stacijā. Kāds Ķeguma spēka stacija būvdarbu darbinieks 1940. gada februārī LU adresēja iesniegumu par divu studenšu – filoloģijas studentes Zentas Meijas un tautsaimniecības studentes Līvijas Bergmanes – “piedauzīgo uzvedību” (“nekaunīga uzvedība”, “trokšņošana”, “alkohola lietošana”, “izģērbšanās”) stacijas būvdarbu telpās – ēdnīcā un tehniķu barakās. Jānorāda gan, ka vēlāk konkrētais darbinieks iesniegumu atsauc, norādot, ka saņēmis no lieciniekiem pārspīlētas liecības.¹¹³⁵ Nozīmīgi, ka LU tika ne tikai informēta par studentu izdarītajiem pārkāpumiem, bet tika iesaistīta arī problēmu/pārkāpumu risināšanā. Vairākkārt sastopams piemērs ir studentu parādu saistību risināšana, kad augstskolā vērsās gan privātpersonas, kurām kāds students bija parādā, gan oficiālās iestādes. Piemēram, Finanšu ministrijas Nodokļu departamenta Piedzišanas nodaļa 1940. gada februārī vērsās pie LU ar lūgumu filoloģijas studentei Marijai Miezei uzlikt par pienākumu atmaksāt valstij nodokļu parādu, ko studente labprātīgi atteicās samaksāt.¹¹³⁶ Kā otrs piemērs minama studentu kartes, matrikulas nodošana svešai personai un šo dokumentu izmantošana, piemēram, sabiedriskajā transportā, vai arī šo dokumentu izmantošana ārpus derīguma termiņa. Transporta pārvalde regulāri aicināja LU nodrošināt, lai netiktu pieļautas šādas nelikumības.¹¹³⁷

Līdzās sabiedriskās kārtības noteikumu pārkāpšanai, studentes tika apsūdzētas arī dažādu kriminālnoziedzumu veikšanā. Piemēram, tiesību zinātņu studente Melānija Miķelsone ar vīru, studentu Jāni Miķelsonu 20. gadu beigās tika apsūdzēti par naudas piesavināšanos no Latvijas vēstniecībām Parīzē un Briselē, ģenerālkonsulāta Berlīnē un konsulātiem Minhenē, Duisburgā,

¹¹³⁴ Profesors Pauls Stradiņš 1939. gadā iesniedza ziņojumu LU prorektoram par vairāku studentu uzvedību kādā Veselības veicināšanas biedrības pasākumā un iereibušo stāvokli, kuru nācās novērot pasākuma apmeklētājiem. P. Stradiņš aicināja gan prorektoru, gan studentu organizācijas veikt nepieciešamos soļus, lai nepieļautu šādu studentu uzvedību publiskā vietā, kas nedara LU godu. Sk: Veselības veicināšanas biedrības priekšnieka P. Stradiņa ziņojums Latvijas Universitātei 1939. gada 25. janvārī. LNA LVVA 7427-6-274, 46.–50. lp.

¹¹³⁵ T. Gintera paziņojums Latvijas Universitātei 1940. gada 16. februārī. LNA LVVA 7427-6-274, 247.–248. lp.; T. Gintera paziņojums Latvijas Universitātei 1940. gada 27. februārī. LNA LVVA 7427-6-274, 250. lp.

¹¹³⁶ Piedzišanas nodaļas vadītāja A. Vilciņa paziņojums Latvijas Universitātei 1940. gada 16. februārī. LNA LVVA 7427-6-274, 242. lp.

¹¹³⁷ Paziņojums Rīgas apgabaltiesai 1935. gada 14. maijā. LNA LVVA, 7427-6-272, 311. lp.

Nirnbergā un Diseldorfā. Ar Latvijas ģenerālkonsula Briselē palīdzību viņiem bija iespēja atgriezties un tikt tiesātiem Latvijā. M. Miķelsone 1930. gadā tika attaisnota, bet viņas vīram piesprieda sešu mēnešu cietumsodu.¹¹³⁸ Izplatīti bija arī politiska rakstura noziegumi.¹¹³⁹ Viens no izplatītākajiem politiska rakstura noziegumiem, kuros bija apsūdzēti studenti, bija saistīti ar nelegālo komunistisko darbību, kas ieguva plašu ievērību sabiedrībā. Atsevišķas ziņas ir arī par studenšu dalību citās nelegālās politiskās organizācijās. Autoritārā režīma laikā par apdraudējumu pastāvošajam režīmam uzskatīja ne tikai komunistus, un arī sociāldemokrātus, bet latviešu radikālos nacionālistus ar organizāciju “Pērkonkrusts” priekšgalā, kurā plaši bija pārstāvēti arī studenti. Piemēram, 1936. gada maijā no 126 tiesātajiem pērkonkrustiešiem, 18 bija Latvijas Universitātes studenti.¹¹⁴⁰ Par studenšu līdzdalību liecina Politiskās pārvaldes ziņojumi LU. Tā 1935. gadā LU tika informēta, ka Politiskā pārvalde par līdzdalību nelegālā “Pērkonkrusta” organizācijā aizturēja arhitektūras studenti Velta Margu un tautsaimniecības studenti Veltu Cālīti, kuras vēlāk tomēr tika atbrīvotas.¹¹⁴¹ Universitāte rūpīgi sekoja līdzi katra apsūdzētā studenta lietas virzībai gan pirmstiesas, gan iztiesāšanas procesā, vienlaikus informējot attiecīgās institūcijas par apsūdzētā studenta personu, gan statusu augstskolā.¹¹⁴² Komunistiskajā darbībā apsūdzēto studenšu skaits bija ievērojami lielāks, salīdzinot ar citiem pārkāpumu un noziegumu veidiem. Kopumā LU fondā saglabājušās liecības par 26 LU studentēm, kuras laikā līdz 1940. gadam tika apsūdzētas politiskos noziegumos (skat. 5.6. tabulu). Tomēr politiskos noziegumos apsūdzēto studenšu skaits noteikti bija lielāks. Piemēram, fondā nav atrodamas ziņas par studentu Noru Sukuti, kura 1922. gadā, būdama Ķīmijas fakultātes studente, apsūdzēta par “piederību Zemgales komunistu organizācijai”.¹¹⁴³ Jāatzīmē, ka padomju okupācijas periodā starpkaru LU tika attēlota kā nozīmīgs revolucionārās

¹¹³⁸ Rīgas apgabaltiesas apliecība 1930. gada 7. novembrī. LNA LVVA, 7427-1-10025, 13. lp.; Rīgas apgabaltiesas apliecība 1931. gada 18. februārī. LNA LVVA, 7427-1-10025, 16. lp.

¹¹³⁹ Par politiskajiem noziegumiem uzlūkojami tādas darbības, kuras klasificējami kā apdraudējums pastāvošajai varai. Kādas darbības definējamas kā politiskie noziegumi konkrētos laikos nosaka likumdošana, kā arī sabiedrības un tās viedokļu līderu sociālā reakcija. Sk.: AIGA BĒRZIŅA. Cietumos ieslodzīto sieviešu politisko apsūdzību raksturojums Neatkarības kara laikā (1919–1921). In: Jānis Ķeruss, Ilgvars Misāns (sast.). Studenti vēstures zinātnē: pirmās starpdisciplinārās Latvijas jauno vēstures pētnieku konferences materiāli. Rīga 2018. 87.–102. lpp., šeit. 88. lpp.

¹¹⁴⁰ [B. A.]. Prokuroram nodoti “pērkonkrustieši”. In: Jaunākās Ziņas, 30.05.1936. 17. lpp.

¹¹⁴¹ Tieslietu ministrijas paziņojums Latvijas Universitātei 1935. gada 21. oktobrī. LNA LVVA 7427-6-273, 168.–16. op. lp.; Politiskās pārvaldes paziņojums Latvijas Universitātei 1935. gada 12. martā. LNA LVVA 7427-6-272, 389. lp.

¹¹⁴² Interesanti, ka nereti apsūdzētās personas sevi uzdeva par Latvijas Universitātes studentiem, lai arī patiesībā tādas nebija. Iespējams tas tika darīts, lai kavētu izmeklēšanas procesu. Bija arī gadījumi, kad par studentēm sevi uzdeva arī sievietes, kuras studijas LU bija pārtraukušas. Politiskā pārvalde 1922. gada augustā ziņoja, ka par darbību komunistiskā organizācijā apcietināta studente Olga Strunke, mākslinieka Niklāva Strunkes sieva. Latvijas Universitāte, atbildot ziņoja, ka O. Strunke, kura bija uzņemta kā studente Teoloģijas fakultātē 1920. gada novembrī, kopš 1922. gada janvāra bija pārtraukusi studijas. Sk.: Politiskās apsardzības paziņojums Latvijas Augstskolas rektoram 1922. gada augustā. LNA LVVA 7427-6-269, 116. lp. Olgas Strunkes matrikula 1920. gadā. LNA LVVA 7427-1-2929, 10. lp.; Politiskās apsardzības paziņojums Latvijas Augstskolas rektoram 1922. gada augustā. LNA LVVA 7427-6-269, 116. lp.

¹¹⁴³ [B. A.]. Zemgales komunistu prāva. In: Latvijas Sargs, 06.02.1923. 3. lpp.

cīņas centrs, savukārt studenti kā vieni no aktīvākajiem nelegālās darbības īstenotājiem, kur liela loma piešķirta arī studējošām sievietēm.¹¹⁴⁴

Politiskajos noziegumos apsūdzēto sieviešu studenšu vidū izplatītākās apsūdzības bija piederība vai darbība nelegālā komunistu organizācijā, kā arī nelegālās literatūras piegādāšana, glabāšana un izplatīšana, ko var definēt arī kā komunistisko aģitāciju un propagandu. Piemēram, dabaszinātņu studente Hesa Černobrova tika apsūdzēta par darbību pret pastāvošo Latvijas valsts iekārtu, izplatot komunistu uzsaukumus, savukārt vēstures studente Elfrīda Bērziņa tika apsūdzēta par darbību pret pastāvošo varu kā komunistu organizācijas biedre, kura izplatīja komunistu proklamācijas.¹¹⁴⁵ Savukārt tiesību zinātņu studente Milda Saare nelegālajā komunistiskajā darbībā bija iesaistījies jau skolas gados un jau 1923. gadā tika apsūdzēta par dalību nelegālā komunistu organizācijā (kopš 1922. gada Latvijas Komunistiskās jaunatnes savienības biedre), bet pierādījumu trūkumu dēļ attaisnota. Par piederību Latvijas Komunistiskās jaunatnes savienībai viņa atkārtoti apsūdzēja un apcietināja jau studiju laikā, 1926. gadā.¹¹⁴⁶

Ja apsūdzības un iztiesāšanas laikā studentes bija izpildījušas prasības pret LU, studentes no universitātes netika izslēgtas. Tomēr vairums no viņām izmeklēšanās laikā atradās iepriekšējās izmeklēšanas izolatorā, tādējādi prasības pret augstskolu – minimumu nokārtošana, samaksa par lekcijām – viņām nebija iespējams nokārtot. Atbrīvošanas un attaisnojoša sprieduma gadījumā viņām bija tiesības lūgt atkārtoti uzņemt viņas augstskolā. Notiesājoša sprieduma gadījumā studentes tika izslēgtas no LU uz visiem laikiem. Avoti liecina par izņēmumiem. Inženierzinātņu studente Ludmila Krusa, kura 1922. gadā tika notiesāta par nelegālās literatūras – sešu laikrakstu “Jaunais Komunārs” eksemplāru – glabāšanu un attiecīgi tika izslēgta no LU studējošo skaita, lūdza universitāti šo lēmumu pārskatīt un ļaut viņai iestāties atpakaļ augstskolā. Savā lūgumā 1924. gadā L. Krusa skaidroja, ka pie sevis glabājusi laikrakstus literārā satura dēļ (tajā bija lasāma dzeja), nevis politiskā satura dēļ. L. Krusa norādīja, ka neuzskata šo pārkāpumu par tik nopietnu, lai liegtu viņai iespēju atkal studēt. Par L. Krusu un viņas uzticamo politisko nostāju liecināja vairāki viņai pazīstami un sabiedrībā cienījamās personas, piemēram, notārs Jānis Kreicbergs un Rīgas apgabaltiesas prokurora

¹¹⁴⁴ N. SUKUTE. Tāda bija mūsu cīņa. In: Padomju Jaunatne, 24.02.1959., 2. lpp.; P. PRIEDE, O. GRĪNBERGS. Darba studenti kopā ar strādnieku šķiru. In: E. LĪDACE. Nost važas! : raksti un atmiņas par Latvijas Komunistiskās partijas vadīto kreiso arodbiedrību revolucionāro cīņu buržuāziskajā Latvijā (1920–1934). Rīga 1970. lpp.; [B. A.]. Glabāsim studentu revolucionārās tradīcijas. In: Padomju Students, 05.11.1970., 2.–3. lpp.; A. CILDERMANIS. Studentu revolucionārā kustība. In: Padomju Students, 07.12.1967., 2.–3. lpp.; Padomju Students, 14.12.1967., 3. lpp.; Padomju Students, 21.12.1967., 2.–3. lpp.

¹¹⁴⁵ Politiskās pārvaldes ziņojums Latvijas Universitātei 1929. gada 22. martā. LNA LVVA 7427-6-270, 510. lp.; Politiskā pārvalde Latvijas Universitātei ziņojusi arī par studentes Alīnes Vildes īslaicīgu aizturēšanu, jo 1922. gada decembrī viņa bija ieradusies pie Rīgas centrālcietuma pavadīt uz Padomju Krieviju izsūtāmos komunistus.

¹¹⁴⁶ Mildas Kavaliēres autobiogrāfija 1941. gada 7. janvārī. LNA LVVA, 7427-1-9987, 16. lp.

biedrs Eduards Vegners.¹¹⁴⁷ Savukārt par labu Antoņinas Bagradas, kura bija sodīta ar nosacīti atliktu cietumsodu, uzņemšanai atpakaļ Vēstures nodaļā rekomendēja Studentu tiesa. Izskatot A. Bagradas uzņemšanas lūgumu, Studentu tiesa liecināja, ka A. Bagrada nav komuniste un vaļsirdīgi atzinusies par piedalīšanos nelegālās Latvijas darba jaunatnes savienības sēdē nezinādama par tās īstajiem mērķiem.¹¹⁴⁸

5.6. tabula

Politiskos noziegumos apsūdzētās studentes, 1919–1940.

Vārds, Uzvārds	Apsūdzība / Spriedums
Anna Ukrija	Dalība komunistu organizācijā. / Pierādījumu trūkumu dēļ attaisnota. ¹¹⁴⁹
Ludmila Krusa	Nelegālās literatūras glabāšana izplatīšanas nolūkos / Cietumsods uz 1 mēnesi un 3 nedēļām. Sods skaitīts par izciestu, iepriekšējās izmeklēšanas laiku pavadot apcietinājumā. ¹¹⁵⁰
Marta Bērzape	Piederība pie slepenas komunistu organizācijas. / Pierādījumu trūkumu dēļ attaisnota. ¹¹⁵¹
Lilija Ukste	Piederība pie Ventpils komunistu organizācijas / Izmeklēšanas rezultātā nav saukta pie atbildības. ¹¹⁵²
Emma Pērkone	Piederība slepenai komunistu organizācijai. / Atstāt Latvijas teritorijas kā valstij kaitīgu persona. Lēmums par izraidīšanu atcelts, pakļauta slepenai policijas uzraudzībai. ¹¹⁵³
Tatjana Mihļina	Nelegālās literatūras piegādāšana no ārzemēm / atstāt Latvijas teritoriju 14 dienu laikā. ¹¹⁵⁴
Anna Hibšmane	Piederības komunistu organizācijai. / Lieta izbeigta uz Saecimas 17.03.1923. amnestijas akta 1. panta pamata. ¹¹⁵⁵
Emma Dančauska	Dalība komunistu organizācijā. / Seši gadi spaidu darbos. ¹¹⁵⁶
Milda Kavaliere	Dalība komunistu organizācijā / Attaisnota pierādījumu trūkuma dēļ. ¹¹⁵⁷
Austra Blūmfelde	Darbība komunistu organizācijā / Atstāt Latvijas teritoriju par valsts iekšējo drošību apdraudošu darbību. ¹¹⁵⁸

¹¹⁴⁷ Jāņa Kreicberga apliecinājums Latvijas Universitātei 1924. gada 1. februārī. LNA LVVA 7427-6-269, 468. lp.; Eduarda Vegnera apliecinājums Latvijas Universitātei 1924. gada 1. februārī. LNA LVVA 7427-269, 469. lp.

¹¹⁴⁸ LU Studentu tiesas ziņojums 1938. gada 24. novembrī. LNA LVVA 7427-6-273, 372. lp.; 2008. gadā laikrakstā "Laiks" publicēts Latvijā dzimušā ebreju žurnālista Franka Gordona atmiņu stāstījums, kurā pieminēta arī Antoņa Tukiša. F. Gordons A. Tukišu atcerējās kā aktīvu komjaunatnes pagrīdniecei starpkaru periodā, kura bet pēc Latvijas padomju okupācijas bijusi LPSR Telegrāfa aģentūras direktora. Sk: FRANKS GORDONS. Atmiņu drumslas. In: Laiks, 15.11.2008., 12. lpp.

¹¹⁴⁹ Politiskās apsardzības paziņojums Latvijas Augstskola 1922. gada augustā. LNA LVVA 7427-6-269, 116. lp.

¹¹⁵⁰ Spriedums 1922. gada 17. janvārī. LNA LVVA 7427-6-269, 388.–389. op. lp.; Ludmilas Blūmas matrikula 1919. gadā. LNA LVVA, 7427-1-1075, 10. lp.

¹¹⁵¹ Politiskās apsardzības paziņojums Latvijas Augstskolai 1922. gada 8. novembrī. LNA LVVA 7427-6-269, 187. lp.

¹¹⁵² Politiskās apsardzības paziņojums Latvijas Augstskolai 1922. gada novembrī. LNA LVVA 7427-6-269, 184. lp.; Liepājas apgabaltiesas prokurora paziņojums Latvijas Universitātei 1923. gada 12. jūlijā. LNA LVVA 7427-6-269, 307. lp.

¹¹⁵³ Politiskās apsardzības paziņojums Latvijas Universitātei 1923. gada februārī. LNA LVVA 7427-6-269, 331. lp.

¹¹⁵⁴ Politiskās apsardzības paziņojums Latvijas Universitātei 1922. gada oktobrī. LNA LVVA 7427-6-269, 177. lp.

¹¹⁵⁵ Amnestija – valsts augstākās varas akts, ar ko zināmu noziegumu šķiru nodod aizmirstībai, pārtrauc un izbeidz šo noziegumu lietas izmeklēšanu un tiesāšanu piespriestos sodus vai nu atlaiž, vai nosaka, ka tie mīkstināmi amnestijas aktā noteiktā kārtībā. Sk.: Latviešu Konversācijas vārdnīca I, 438. lpp.; 1923. gada 17. martā izsludinātais amnestijas akts izdots, atzīmējot Latvijas Republikas Satversmes stāšanās spēkā. Sk: Amnestijas akts 17.03.1923. In: Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums, Nr. 3, 1923. 20.–21. lpp.; Politiskās apsardzības paziņojums Latvijas Universitātei 1923. gada 21. decembrī. LNA LVVA 7427-6-269, 395. lp.

¹¹⁵⁶ Rīgas apgabaltiesas paziņojums Latvijas Universitātei 1924. gada 24. martā. LNA LVVA 7427-6-269, 500. lp.; Rīgas apgabaltiesas paziņojums Latvijas Universitātei 1924. gada 19. jūnijā. LNA LVVA 7427-6-269, 506. lp.

¹¹⁵⁷ Svarīgu lietu izmeklēšanas dienesta paziņojums 1926. gada 24. decembrī. LNA LVVA, 7427-6-269, 1069. lp.; Rīgas apgabaltiesas paziņojums 1928. gada 24. janvārī. LNA LVVA, 74427-1-269, 1076. lp.

¹¹⁵⁸ Politiskās pārvaldes paziņojums Latvijas Universitātei 1928. gada 6. decembrī. LNA LVVA 7427-6-270, 407. lp.

Anna Jankovska	Pretvalstiska darbība. / Spaidu darbi uz pieciem gadiem. ¹¹⁵⁹
Marija Valdmane	Piedalīšanās pretvalstiskā darbībā/ Lieta izbeigta pierādījumu trūkuma dēļ. ¹¹⁶⁰ Dalība komunistu organizācijā / Četri gadi cietumā. ¹¹⁶¹
Dveira Risina	Piederība komunistu organizācijai. / Lieta izbeigta pierādījumu trūkuma dēļ. ¹¹⁶²
Hesa Černobrova	Dalība komunistiskā organizācijā, pretvalstiska darbība / Seši gadi spaidu darbos. ¹¹⁶³
Elfrīda Bērziņa	Dalība komunistu organizācijā / Lieta izbeigta pierādījumu trūkuma dēļ. ¹¹⁶⁴
Vera Berkoviča	Piederība komunistu organizācijai. / Lieta izbeigta pierādījumu trūkuma dēļ. ¹¹⁶⁵
Austra Pakalna	Piederība komunistu organizācijai. / Attaisnota. ¹¹⁶⁶
Ērika Rāta	Piederība komunistu organizācijai. / 1 gads un 3 mēneši pārmācības namā. ¹¹⁶⁷
Zigrīda Strujevica	Piederība komunistu organizācijai. / Attaisnota. ¹¹⁶⁸
Alvīne Gulbe	Piederība komunistu organizācijai. / Attaisnota. ¹¹⁶⁹
Liesma Rekšane	Piederība komunistu organizācijai. / Nav saukta pie atbildības ¹¹⁷⁰
Tamāra Eidusa	Darbība nelegālā komunistu organizācijā / Attaisnota. ¹¹⁷¹
Anna Tīrzmale	Nelegālās literatūras glabāšana un izplatīšana. / Četri gadi spaidu darbos. ¹¹⁷²
Zoja Vozņaka	Nelegālās literatūras drukāšana un izplatīšana. / Lieta izbeigta pierādījumu trūkuma dēļ. ¹¹⁷³
Antoņina Bagrada	Nelegāla komunistiska darbība. / Ieslodzījums uz vienu gadu, soda izpildīšanu nosacīti atlikt. ¹¹⁷⁴

¹¹⁵⁹ Pamatojoties uz 1939. gada 12. maija Amnestijas likumu sods A. Ošupei samazināts uz pusi, un viņa sodu izcietusi no 1937. gada 16. februāra līdz 1939. gada 16. augustam. Sk: Rīgas Apgabaltiesas prokurora paziņojums Latvijas Universitātei 1939. gada 19. septembrī. LNA LVVA 7427-6-274, 148. lp.; Politiskās pārvaldes paziņojums Latvijas Universitātei 1936. gada 2. martā. LNA LVVA 7427-6-273, 20. lp.; [B. A.]. Valsts grāvēju tiesāšana. In: Jaunākās Ziņas, 14.11.1936., 12. lpp.

¹¹⁶⁰ Rīgas apgabaltiesas paziņojums Latvijas Universitātei 1929. gada 7. martā. LNA LVVA 7427-6-270, 719.–719. o. p. lp.; Tiesu palātas paziņojums Latvijas Universitātei 1930. gada 26. maijā. LNA LVVA 7427-6-270, 724. lp.

¹¹⁶¹ Politiskās pārvaldes paziņojums Latvijas Universitātei 1931. gada 27. februārī. LNA LVVA 7427-6-271, 501. lp.; [B. A.]. Tiesa. Spaidu darbos notiesāti komunisti. In: Latvijas Kareivis, 09.12.1931. 4. lpp.

¹¹⁶² Politiskās pārvaldes paziņojums Latvijas Universitātei 1931. gada 7. augustā. LNA LVVA 7427-6-271, 524. lp.

¹¹⁶³ [B. A.], Valsts grāvēju tiesāšana, 12. lpp.

¹¹⁶⁴ Politiskās pārvaldes paziņojums Latvijas Universitātei 1929. gada 20. jūlijā. LNA LVVA 7427-6-270, 778. lp.; Rīgas apgabaltiesas prokurora paziņojums Latvijas Universitātei 1930. gada septembrī. LNA LVVA 7427-6-270, 786. lp.

¹¹⁶⁵ Latgales apgabaltiesas paziņojums Latvijas Universitātei 1933. gada 16. janvārī. LNA LVVA 7427-6-271, 585. lp.; Latgales apgabaltiesas paziņojums Latvijas Universitātei 1933. gada 30. maijā. LNA LVVA 7427-6-271, 594. lp.

¹¹⁶⁶ [B. A.]. Sodīti komunisti. In: Brīvā Zeme, 11.07.1935., 9. lpp.; Politiskās pārvaldes paziņojums Latvijas Universitātei 1934. gada 22. novembrī. LNA LVVA, 7427-6-272, 258. lp.

¹¹⁶⁷ Politiskās pārvaldes paziņojums Latvijas Universitātei 1934. gada 22. novembrī. LNA LVVA, 7427-6-272, 258. lp.; Kadru anketa 1944. gada 11. decembrī. LNA LVVA, 7427-1-18531, 4. o. p. lp.

¹¹⁶⁸ Politiskās pārvaldes paziņojums Latvijas Universitātei 1934. gada 21. janvārī. LNA LVVA, 7427-6-272, 294. lp.

¹¹⁶⁹ Politiskās pārvaldes paziņojums Latvijas Universitātei 1935. gada 27. aprīlī. LNA LVVA, 7427-6-272, 306. lp.; [B. A.]. Spriedums "vienotās frontes" dalīniekiem. In: Jaunākās Ziņas, 21.09.1936., 4. lpp.

¹¹⁷⁰ Politiskās pārvaldes paziņojums Latvijas Universitātei 1935. gada 27. aprīlī. LNA LVVA, 7427-6-272, 306. lp.; Apliecība Latvijas Universitātei 1935. gada 30. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-19046, 9. lp.

¹¹⁷¹ Politiskās pārvaldes paziņojums 1937. gada 8. februārī. LNA LVVA 7427-6-273, 135. lp.; [B. A.]. Spaidu darbi un pārmācības nams apsūdzētiem nelegālistu prāvā. In: Rīts, 30.03.1938., 9. lpp.

¹¹⁷² Politiskās pārvaldes paziņojums Latvijas Universitātei 1937. gada 13. augustā. LNA LVVA 7427-6-273, 198. lp.; [B. A.]. Marksa ģimete vannas istabā. Studente un aktrise uz apsūdzēto sola. In: Brīvā Zeme, 03.05.1938., 6. lpp.

¹¹⁷³ [B. A.]. Septiņi kurzemnieki nodoti piespiedu darbos. In: Brīvā Zeme, 30.12.1937., 6. lpp.; Politiskās pārvaldes paziņojums Latvijas Universitātei 1937. gada 16. novembrī. LNA LVVA 7427-6-273, 249. lp.; Tiesu palātas prokurora paziņojums Latvijas Universitātei 1938. gada 12. aprīlī. LNA LVVA 7427-6-273, 313. lp.

¹¹⁷⁴ Ņemot vērā A. Bagradas labprātīgo atzīšanos par dalību nelegālā komunistu organizācijā, tiesa uzskatīja par iespējamu soda izpildīšanu – viens gads cietumā – nosacīti atlikt, ja A. Bagrada turpmāk nenonāks konfliktā ar likumu. Sk: Spriedums 1938. gada 3. augustā. LNA LVVA 7427-6-273, 366.–370. lp.; Politiskās pārvaldes paziņojums Latvijas Universitātei 1937. gada 16. novembrī. LNA LVVA 7427-6-273, 249. lp.; Sprieduma izraksts 1938. gada 20. jūlijā. LNA LVVA 7427-6-273, 334. lp.

Sievieti mācību procesā raksturo tādi rādītāji kā sieviešu studiju izvēle un izvēles motivācija, sarežģījumi un pārkāpumi studiju gaitā, kā arī studiju pārtraukšana un tās iemesli.

Sieviešu studiju izvēli noteica daudzpusīgi faktori – personīgās intereses, ģimenes ietekme, tradīcijas sabiedrībā, priekšstati par dzimumu lomām, sociālā realitāte, izglītības politika, profesiju prestižs un sieviešu nodarbinātības iespējas. Statistikas dati apliecina, ka šie faktori atšķirīgā pakāpē ietekmēja arī dažādu tautību sievietes, kā rezultātā atšķīrās sieviešu studiju izvēle pēc tautības, konfesionālās piederības un sociālās izcelsmes. Būtiski, ka sieviešu studiju iespējas ietekmēja arī Latvijas Universitātes neoficiāli ierobežojumi, kas bija vērsti gan pret sievietēm viņu dzimuma dēļ, gan arī pret atsevišķām tautībām. Sieviešu studiju izvēle bija aktuāls temats publiskajā telpā. Statistikas dati par sieviešu studiju izvēli un viņu skaitu dažādās fakultātēs sekmēja priekšstatu par “sieviešu fakultāšu” izveidošanos. “Sieviešu fakultāšu” esamība tika izmantota argumentācijā par sievietes atšķirīgo intelektuālo attīstību, kas izrietēja no dzimumu atšķirībām, kā arī diskusijās par sievietes sociālo lomu sabiedrībā.

Raksturīga mācību procesa sastāvdaļa bija studiju sarežģījumi, kas rezultējās biežos studiju pārtraukumos un studiju ieilgšanā. Studiju sarežģījumus daļēji veicināja Latvijas Universitātes darbības iekšējās problēmas, piemēram, neattīstīta infrastruktūra un mācību līdzekļu trūkums, bet primāri tos noteica ārējie apstākļi – studenšu finansiālie apstākļi, veselības problēmas, ģimenes apstākļi, kas ietekmēja studentus kopumā neatkarīgi no viņu dzimuma. Tikai studentēm sievietēm raksturīgs studiju aizkavēšanās iemesli atklājas – ģimenes dzīves nodibināšana, grūtniecība un bērnu audzināšana, ko starpkaru periodā uztvēra ne tikai sievietes dabisko un primāro uzdevumu, bet arī sievietes atbildību jomu laulāto starpā.

Studējošo sieviešu mācību procesu ietekmēja arī dažādu noteikumu un uzvedību normu pārkāpumi gan akadēmiskajā vidē, gan ārpus LU telpā. Tomēr šie studenšu pārkāpumi pamatā netika vērtēti no dzimuma aspekta, bet kā nozīmīgāks rādītājs tika izvirzīts etniskā izcelsme, piederība noteiktām studentu organizācijām vai politiskā identitāte.

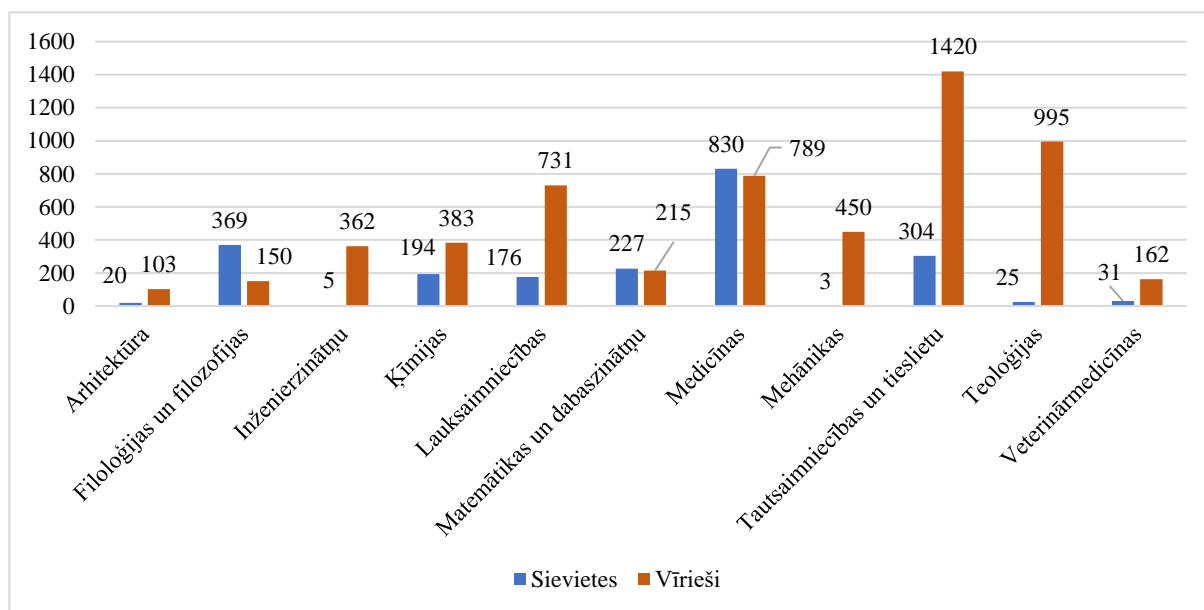
6. AKADĒMISKI IZGLĪTOTA SIEVIETE LATVIJAS SABIEDRĪBĀ

6.1. Latvijas Universitātes absolventes

Statistikas dati. Studentiem, kuri sekmīgi izturēja gala pārbaudījumus akadēmiskā grāda iegūšanai un aizstāvēja diplomdarbu saskaņā ar katras fakultātes izstrādātājiem akadēmisko gala pārbaudījumu noteikumiem, Latvijas Universitāte piešķīra pirmo akadēmisko grādu – kandidāta grādu. Tehniskajās fakultātēs tika piešķirti īpašie aroda nosaukumi – arhitekts, būvinženieris, kultūrinženieris, inženieris mehāniķis, inženieris tehnologs, inženieris elektrotehniķis. Veterinārmedicīnas fakultātē pirmais akadēmiskais grāds bija veterinārārsta nosaukums, Lauksaimniecības fakultātē – agronoms un inženieris mežkopis, bet Medicīnas fakultātē – ārsts un ārsts zobu slimībās, ko 1937. gadā nomainīja pret nosaukumu “zobārsts”.¹¹⁷⁵ Sākot ar 1939./40. māc. gada rudens semestri kandidāta grāda vietā LU absolventiem piešķīra maģistra grādu, bet Teoloģijas fakultāti beigušajiem – licenciāta grādu.¹¹⁷⁶

6.1. grafiks

LU begušo sieviešu un vīriešu skaits pa fakultātē, 1919/1920–1939/1940.¹¹⁷⁷

Līdz 1939./1940. māc. gada rudens semestra beigām LU beidza 7138 studenti, no kuriem 2183 bija sievietes, kas veido 30,6% no absolventu kopskaita, bet vīrieši absolventi bija 4955

¹¹⁷⁵ Latvijas Universitāte divdesmit gados, I daļa, 10., 679 .lpp.

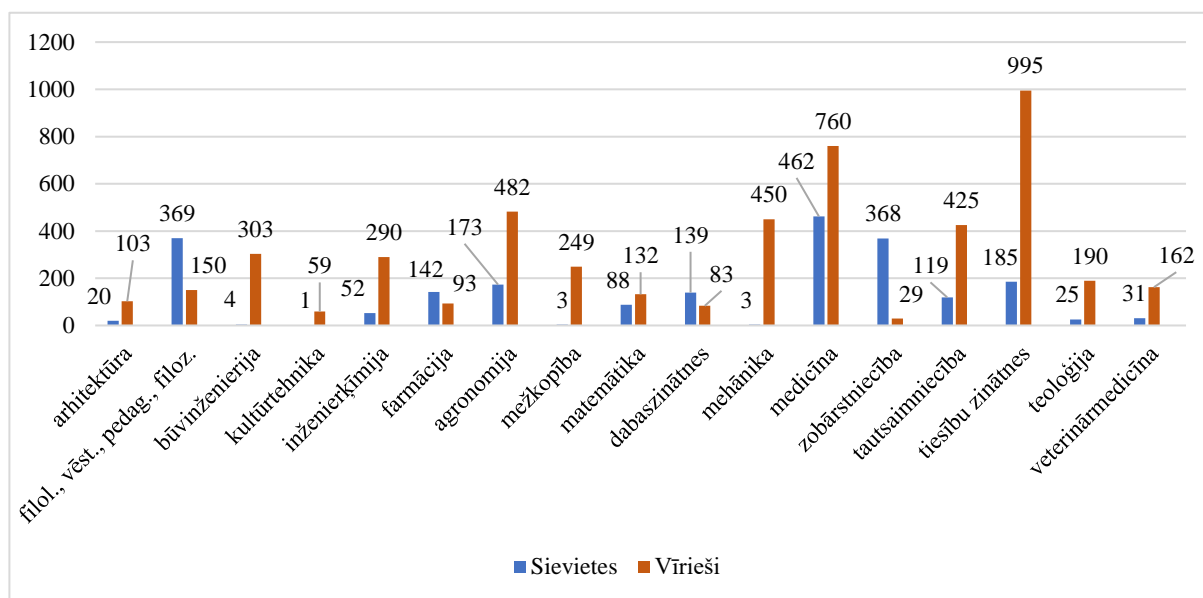
¹¹⁷⁶ Kandidāta grāds tika pārdēvēts par maģistra vai licenciāta grādu 1939. gada 27. septembra pārgrozījumiem un papildinājumiem Izglītības un kultūra nolikumā. Sk.: Pārgrozījumi un papildinājumi Izglītības un kultūras nolikumā. In: Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums 1939, Nr. 26, 495.–497. lpp.

¹¹⁷⁷ Dati sniegti par laiku līdz 1939./1940. māc. gada rudens semestra beigām. Attiecībā uz Arhitektūras fakultāti statistikas dati rāda, ka to līdz 1939./40. gada rudens semestrim beidza 19 sievietes, tomēr studenšu personas lietas liecina, ka viņu skaits bija 20. Avoti: LU begušo statistika 1919/20–1938/39. LNA LVVA, 7427-6-55, 187.–188. lpp.; Latvijas PSR statistikas tabulas: 1940. g. Rīga 1940, 52. lpp.

jeb 69,4%.¹¹⁷⁸ Nozīmīgi, ka sieviešu un vīriešu absolventu īpatsvars bija samērā līdzvērtīgs sieviešu un vīriešu studentu skaitam. Vislielākais sieviešu absolventu skaits bija Medicīnas fakultātē – 830. Turklāt Medicīnas fakultāti beigušo sieviešu skaits nedaudz pārsniedza arī vīriešu skaitu, kuri veidoja 48,7% no fakultātes beidzēju kopskaita (skat. 6.1. grafiku). Tomēr, tāpat kā studenšu, arī sieviešu absolventu lielo īpatsvaru Medicīnas fakultātē veidoja Zobārstniecības nodaļa, kuru līdz 1939./1940. māc. gada rudens semestrim bija beigušas 368 sievietes un tikai 29 vīrieši.

6.2. grafiks

LU beigušo sieviešu un vīriešu skaits pa nodaļām, 1919/1920–1939/1940.¹¹⁷⁹

Augstākais sieviešu absolventu īpatsvars pēc dzimuma bija Filoloģijas un filozofijas fakultātē, kur sievietes veidoja 71% no absolventu kopskaita. Šāds rādītājs kopumā atbilst studentu sastāvam pēc dzimuma konkrētajā fakultātē. Tomēr jānorāda, ka kaut arī Filoloģijas un filozofijas fakultāte bija lielākā pēc studenšu skaita, absolventu skaita ziņā skaitļi bija atšķirīgi. Kopējais fakultātes absolventu skaits bija līdzvērtīgs vienai Zobārstniecības nodaļai. Turklāt Filoloģijas un filozofijas fakultātes kopējais absolventu īpatsvars bija zemāks, salīdzinot ar kopējo LU absolventu īpatsvaru. Līdz 1938./1939. māc. gadam LU ar grādu beidza 29% no visiem uzņemtajiem studentiem, bet Filoloģijas un filozofijas fakultāti beidza tikai 477 personas jeb 16,5% no uzņemtajām personām. Salīdzinājumam – Medicīnas fakultāti beidza 1170 personas jeb 65% no uzņemtajiem studentiem.¹¹⁸⁰ Diemžēl statistikas dati atsevišķi neatklāj cik sievietes un vīrieši beidza Filoloģijas un filozofijas fakultāti pa nodaļām. Līdz

¹¹⁷⁸ Latvijas PSR statistikas tabulas: 1940. g., 52. lpp.

¹¹⁷⁹ Avots: Latvijas PSR statistikas tabulas 1940. g. Rīga 1940, 52. lpp.

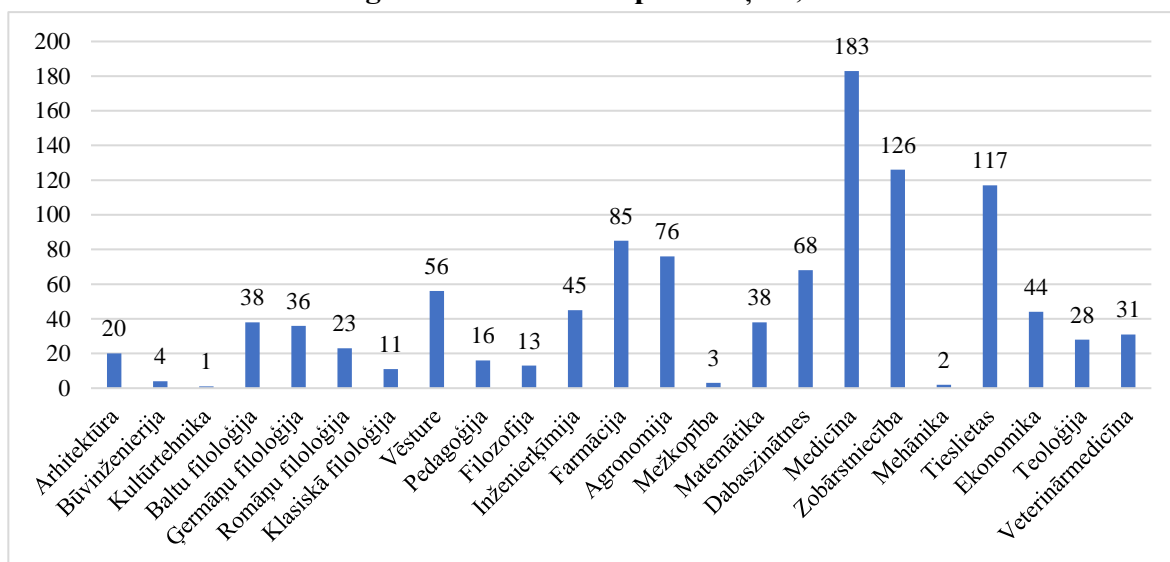
¹¹⁸⁰ Latvijas Universitāte divdesmit gados, I daļa, 73.–74., 658., 230.–231. lpp.

1938/1939. gadam (ieskaitot) Baltu filoloģijas nodaļu beidza 89 personas, Klasiskās filoloģijas – 33, Ģermāņu filoloģijas – 81, Romāņu filoloģijas – 47, Filozofijas – 54, Pedagoģijas – 33, Vēstures – 140.¹¹⁸¹

Sieviešu absolventu skaita ziņā sekoja Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultāte, kuru beidza 185 sievietes ar grādu tiesību zinātnēs un 119 sievietes ar grādu tautsaimniecībā (skat. 6.2. grafiku). Ievērojami liels absolventu skaits bija arī Farmācijas un Dabaszinātņu nodaļās, attiecīgi 142 un 139 sievietes, kā arī Lauksaimniecības nodaļā, kurā tika sagatavotas 173 agronomes. Jāatzīmē, ka Jelgavas Lauksaimniecības akadēmijas Lauksaimniecības fakultāti līdz 1940. gada 15. janvārim beidza vēl deviņas sievietes, kuras iepriekš bija studējušas LU. Tatādējādi kopējais sieviešu skaits, kuras ieguva agronoma grādu bija 182.¹¹⁸²

6.3. grafiks

LU beigušo sieviešu skaits pa nodaļām, 1919–1940

No aplūkotajiem 3000 studenšu piemēriem līdz 1940. gada vasarai LU un JLA ar akadēmisko grādu beidza 1076 studentes, kas veido 35,8% no kopējā analizētā studenšu skaita (skat. 6.3. grafiku un 6.4. tabulu). Vairākums jeb 66,7% no absolventēm bija latvietes, gandrīz ceturtda daļa jeb 23,5% bija ebrejietes. Krievu tautības studentes veidoja 4,6% no absolventu

¹¹⁸¹ Latvijas Universitāte divdesmit gados, I daļa, 231. lpp.; Vēstures un filozofijas fakultātē 2015. gadā izstrādātajā un aizstāvētajā bakalaura darbā par Filoloģijas un filozofijas fakultātes Vēstures nodaļu līdz 1940. gadam darba autore Agnese Čikule norāda, ka līdz 1938./39. gadam Vēstures nodaļu beigušo personu skaits bija ievērojami lielāks nekā norādīts LU darbības pārskatos. Viņa norāda, ka nodaļu beidza 170 absolventi, tomēr ne reizi nenorāda avotu šādam skaitlim. Tomēr redzams, ka autore nodaļas absolventiem ar kandidāta grādu pieskaitījusi personas, kuras beidza pilnu nodaļas kursu bez grāda. Sk.: AGNESE ČIKULE. Latvijas Universitātes Filoloģijas un filozofijas fakultātes Vēstures nodaļa studentu lietās (1919–1940). Bakalaura darbs. Rīga 2015, 28., 44., 45., 60. lpp

¹¹⁸² Jelgavas Lauksaimniecības akadēmijas Mežkopības fakultāti Līdz 1940. gada 15. janvārim nebeidza neviena sieviete, bet bija beiguši seši studenti vīrieši. Savukārt Lauksaimniecības fakultāti beidza 17 vīrieši. Sk.: Latvijas PSR statistikas tabulas, 52. lpp.

kopskaita, bet vācu tautības studentes – 3,3%. Pārējo tautību studentes veidoja mazāk kā 1% no absolventu īpatsvara.

6.4. tabula

LU absolventes pēc tautības

Fakultātes un nodaļas	Tautība									Kopā
	latviešu	ebreju	krievu	vācu	poļu	lietuviešu	igauņu	zviedru	nenosakāma	
Arhitektūras	9	6	1	1	–	1	–	–	1	19
Filoloģijas un filozofijas	167	13	7	12	1	2	–	–	–	202
Filoloģijas	96	9	2	10	–	–	–	–	–	115
Filozofijas	13	1	–	–	–	–	–	–	–	14
Vēstures	42	3	5	2	1	2	–	–	–	55
Pedagoģijas	16	–	–	–	–	–	–	–	–	16
Inženierzinātņu	5	–	–	1	–	–	–	–	–	5
Inženierzinātņu	4	–	–	1	–	–	–	–	–	4
Kultūrtehnikas	1	–	–	–	–	–	–	–	–	1
Ķīmijas	68	53	6	2	1	–	–	–	–	130
Ķīmijas	30	12	3	–	–	–	–	–	–	45
Farmācijas	38	41	3	2	1	–	–	–	–	85
Lauksaimniecības	75	1	2	–	–	–	1	–	–	79
Lauksaimniecības	72	1	2	–	–	–	1	–	–	76
Mežkopības	3	–	–	–	–	–	–	–	–	3
Matemātikas un dabaszinātņu	54	36	4	8	2	1	1	–	–	106
Matemātikas	21	10	2	5	–	–	–	–	–	38
Dabaszinātņu	33	26	2	3	2	1	1	–	–	68
Mehānikas	–	1	–	–	1	–	–	–	–	2
Medicīnas	179	93	19	11	3	1	1	1	1	309
Medicīnas	87	67	14	9	2	1	1	1	1	183
Zobārstniecības	92	26	5	2	1	–	–	–	–	126
Tautsaimniecības un tiesību zinātņu	103	46	11	1	–	–	–	–	–	161
Tautsaimniecības	36	7	1	–	–	–	–	–	–	44
Tiesību zinātņu	67	39	10	1	–	–	–	–	–	117
Teoloģijas	28	–	–	–	–	–	–	–	–	28
Veterinārmedicīnas	28	1	1	–	–	1	–	–	–	31
Kopā	714	253	51	36	8	6	3	1	2	1075

Jāatzīmē, ka septiņas studentes līdz 1940. gadam absolvēja divas fakultātes vai nodaļas.¹¹⁸³ Ebrejiete Dora Serebriņokova, kura bija beigusi Zobārstniecības nodaļu Marburgas Universitātē (1928–1932) un strādāja par asistenti savas mātes zobārstniecības praksē Kuldīgā, 1932. gadā iesniedza lūgumu uzņemt viņu LU Medicīnas fakultātē, lai iegūtu aroda tiesības Latvijā. Neizturējot uzņemšanas pārbaudījumus, viņa izvēlējās studēt dabaszinātnes. Dabaszinātņu kandidāta grādu viņa ieguva 1937. gadā un tajā pašā gadā atkārtoti stājās LU Medicīnas fakultātes Zobārstniecības nodaļā, ko absolvēja trīs gadus vēlāk.¹¹⁸⁴ Pārējās septiņas sievietes beidza divas nodaļas vienā fakultātē. Advokāte Lilija Frīdenberga 1925. gadā beidza Tautsaimniecības nodaļu, bet 1933. gadā – Tiesību zinātņu nodaļu.¹¹⁸⁵ Ķīmijas fakultātes asistente Olga Grauze un skolotāja Marta Ieviņa-Skuja absolvēja attiecīgo fakultāti ar inženiera ķīmiķa un farmācijas kandidāta grādu.¹¹⁸⁶ Savukārt lietuviete Mērija Konstance Augustīna bija beigusi Petrogradas Pedagoģiskā institūta Vēstures nodaļu un arodtiesību iegūšanai turpināja studijas Filoloģijas un filozofijas fakultātes Vēstures nodaļā, absolvējuma to 1935. gadā. Vēlēdamās turpināt izglītību, 1936. gadā viņa ieguva arī filoloģijas kandidāta grādu, specializēdamās baltu filoloģijā.¹¹⁸⁷ Savukārt Zobārstniecības nodaļas absolventes Elza Usenko-Kaudzīte un Herta Rudzīte sekmīgi turpināja studijas arī Medicīnas nodaļā.¹¹⁸⁸

Kaut arī pētījuma gaitā aplūkoti studenšu piemēri ir mazāk kā puse no LU uzņemtajām studentēm līdz 1940. gadam, tomēr šie piemēri uzskatāmi parāda noteiktas skaitliskās tendences un korelē ar kopējiem absolventu statistikas datiem, tādējādi sniedz samērā pilnvērtīgu priekšstatu par sievietēm kā LU absolventēm. Saskaņā ar statistikas datiem par LU beigušo skaitu pa gadiem un nodaļām, pirmās sievietes universitāti absolvēja jau 1919./20. māc. gadā. Tās bija 12 Medicīnas fakultātes absolventes, tomēr šo sieviešu studentu personas lietas nav saglabājušas.¹¹⁸⁹ Jānorāda, ka statistikas dati rāda, ka visas šīs Medicīnas fakultātes absolventes specializējās zobārstniecībā. Ņemot vērā, ka Zobārstniecības fakultāte nodibinājās tikai 1920. gadā, var secināt, ka šīs absolventes tika eksaminētas kā agrākās Krievijas trīsgadīgo zobārstniecības skolu audzēknes, kas nebija paspējušas iegūt diplomus. Turklāt viņas nebeidza

¹¹⁸³ 6.3. tabulā nav iekļauti dati par šo sieviešu otro iegūto grādu attiecīgajās LU nodaļās.

¹¹⁸⁴ Doras Serebriņokovas matrikula 1932. gadā. LNA LVVA, 7427-1-17527, 53. o. p. lp.; Doras Serebriņokovas anketa [bez datuma]. LNA LVVA, 7427-1-17527, 2. lp.; Doras Serebriņokovas lūgums Latvijas Universitātei 1938. gada 21. oktobrī. LNA LVVA, 7427-1-17527, 14. lp.

¹¹⁸⁵ Lilijas Frīdenbergas matrikula 1919. gadā. LNA LVVA, 7427-1-296, 55. o. p. lp.

¹¹⁸⁶ Olgas Grauzes pagaidu apliecība 1927. gada 2. februārī. LNA LVVA, 7427-1-1577, 10. lp.; Olgas Grauzes pagaidu apliecība 1929. gada 1. oktobrī. LNA LVVA, 7427-1-1577, 11. lp.; Martas Ieviņas matrikula 1920. gadā. LNA LVVA, 7427-1-1609, 10. o. p. lp.

¹¹⁸⁷ Mērijas Augustīnas matrikula 1922. gadā. LNA LVVA, 7427-1-6740, 190. o. p. lp.

¹¹⁸⁸ Hertas Rudzītes matrikula 1924. gadā. LNA LVVA, 7427-1-8024, 54. o. p. lp.; Elzas Usenko-Kaudzītes matrikula 1924. gadā. LNA LVVA, 7427-1-8032, 62. o. p. lp.

¹¹⁸⁹ Latvijas kultūras statistika, 74. lpp.

LU ar akadēmisko grādu, bet tika sagatavotas kā speciālistes ar vidējo izglītību.¹¹⁹⁰ Ņemot vērā šo apstākli, pirmā sieviete, kura absolvēja LU ar akadēmisko grādu, bija ebrejiete Zelta Siljane. Viņa 1917.–1918. gadā bija studējusi ķīmiju Rīgas Politehniskajā institūtā un Baltijas Tehniskajā augstskolā un 1920. gada maijā ļoti sekmīgi pabeidza studijas LU ar inženiera ķīmiķa grādu.¹¹⁹¹ Savukārt nākamajā mācību gadā, 1920./21. māc. gadā – LU absolvēja jau 31 sieviete, no kurām trīs beidza Lauksaimniecības nodaļu ar agronoma grādu,¹¹⁹² piecas – Medicīnas nodaļu, bet 22 tika sagatavotas kā zobārstes ar speciālo vidējo izglītību.¹¹⁹³ Savukārt Kristīne Purmale, kura bija studējusi gan RPI, gan BTA, ieguva tirdzniecības zinātņu kandidāta grādu, beigdama universitāti vēl pēc bijušā RPI Komerccodaļas programmas.¹¹⁹⁴

Medicīnas fakultāte. Gandrīz trešdaļa jeb 29% no visām sievietēm, kuras beidza Latvijas Universitāti, bija Medicīnas fakultātes absolventes – ārstes un zobārstes. Medicīnas fakultātes absolventu vidū bija arī lielākais citu tautību sieviešu absolventu skaits. Piemēram, fakultātes absolventes – ebrejietes veidoja vairāk kā trešo daļu jeb 37% no analizētā ebreju absolventu kopskaita. Salīdzinot ar citām LU fakultātēm, Medicīnas fakultāti beidza arī nozīmīgs skaits krievu tautības studentes. Tomēr jāatzīmē, ka nedaudz vairāk kā puse – astoņas – no Medicīnas nodaļu beigušajām krievietēm bija ārvalstu augstskolu absolventes, kuras studēja LU, lai iegūtu praktizēšanās tiesības Latvijā. Medicīnas fakultāti bija beigušas arī nosacīti “lielākais” poļu studentu skaits (trīs no astoņām LU absolventēm).¹¹⁹⁵

Apkopojot datus par citu fakultāšu un nodaļu absolventēm, redzams, ka liels absolventu skaits bija arī Tiesību zinātņu nodaļā. Līdz 1940. gadam to beidza 117 sievietes jeb 11% no visām Latvijas Universitātes absolventēm. Ievērojams skaits studentu, t.i. 76 sieviets ieguva grādu agronomijā, bet Dabaszinātņu nodaļu kopskaitā beidza 68 sievietes.

Tehniskās fakultātes. Atbilstoši studējošo sieviešu skaitam citu fakultāšu un nodaļu absolventu skaits bija ievērojami mazāks. Vismazākais beigušo sieviešu skaits bija tehniskajās

¹¹⁹⁰ Medicīnas vēsturnieks Arnis Vīksna pētījumā par LU Medicīnas fakultātes absolventiem no 1920. līdz 1950. gadam, norāda, ka 1920. gadā fakultātē tika eksaminētas sešas personas – Krievijas zobārstniecības skolu bijušie audzēkņi. Diemžēl pētnieks nenorāda atsauci uz šādiem datiem, tādēļ nav iespējams secināt, kāpēc veidojas tāda datu nesakritība starp viņa dotajiem cipariem un LU darbības statistikas datiem. Sk.: ARNIS VĪKSNA. LU Medicīnas fakultātes absolventi (1920–1950): avoti un apkopojums. In: Latvijas Universitātes raksti 2008, 738. sēj., 63.–76. lpp., šeit 65. lpp.

¹¹⁹¹ Zeldas Siljanes matrikula 1919. gada 25. novembrī. LNA LVVA, 7427-1-457, 12. lp.

¹¹⁹² Agronoma grādu ieguva bijušā Petrogradas Lauksaimniecības kursu studentes Milda Ārgale, Leonfīne Grauduma un Anna Pauliņa. Sk.: Mildas Ārgales matrikula 1919. gada 24. novembrī. LNA LVVA, 7427-1-417, 5. lp.; Leonfīnes Graudumas matrikula 1919. gada 1. decembrī. LNA LVVA, 7427-1-520, 7. lp.; Annas Pauliņas matrikula 1919. gada 30. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-155, 6. lp.

¹¹⁹³ Latvijas kultūras statistika, 74. lpp.

¹¹⁹⁴ Kristīnas Purmales matrikula 1919. gadā, LNA LVVA, 7427-1-78, 7. lp.

¹¹⁹⁵ Ārsta grādu ieguvusi Sofija Antonoviča (1926) un Bronislava Smilga (1935), bet Helēna Strēle 1929. gadā ieguva zobārstes grādu. Sk.: Sofijas Antonovičas matrikula 1919. gada 19. novembrī. LNA LVVA, 7427-1-380, 39. o. p. lp.; Bronislavas Smilgas matrikula 1929. gada 25. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-13934, 42. o. p. lp.; Helēnas Strēles matrikula 1924. gada 29. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-8780, 31. o. p. lp.

fakultātēs. No aplūkotajām 13 Mehānikas fakultātē studējošo sieviešu piemēriem studijas ar inženiera mehāniķa grādu beidza tikai divas sievietes – poliete Marija Dreimane un ebrejiete Jūlija Kaplane, kura 1916.–1920. gadā bija studējusi Petrogradas Politehniskā sieviešu institūta Elektromehānikas nodaļā.¹¹⁹⁶ Aplūkotajā laika periodā Arhitektūras fakultātē arhitekta grādu ieguva 20 sievietes (skat. 6.5. tabulu).

6.5. tabula

Arhitektūras fakultātes absolventes

Nr.	Vārds, Uzvārds	Iestāšanās gads	Beigšanas gads	Tautība
1.	Lidija Hofmane-Grīnberga	1919	1924	neskaidra
2.	Ilze Jēpe	1919	1934	latviešu
3.	Erna Lūse	1919	1936	latviešu
4.	Tonija Krīgere	1919	1934	ebreju
5.	Mirjama Gavronska	1919	1928	ebreju
6.	Zāra Goldberga	1919	1924	ebreju
7.	Marija Levitāne	1919	1928	ebreju
8.	Margarete Taurīte	1919	1923	vācu
9.	Rahile Rabinoviča	1919	1926	ebreju
10.	Vera Tedere	1920	1934	latviešu
11.	Alma Dunga	1920	1931	latviešu
12.	Elza Meldere	1920	1933	latviešu
13.	Emma Kalniņa	1920	1934	latviešu
14.	Irmgarde Kronberga	1920	1929	latviešu
15.	Doroteja Feiertāga	1921	1930	ebreju
16.	Sofija Vīgante	1922	1938	krievu
17.	Elfrīda Legzdiņa	1923	1931	latviešu
18.	Irēne Putniņa	1924	1940. gada maijs	latviešu
19.	Maiga Vētra	1925	1936	latviešu
20.	Janīna Jasena-Adolfi	1928	1939	lietuviešu

Tabulā redzams, ka starp pirmajām sešām Arhitektūras fakultātes absolventēm bija viena vāciete, četras ebrejietes un viena sieviete, kuras tautība ir neskaidra. Būtiski, ka viņas visas pirms studijām LU bija apmeklējušas citas augstskolas. Lidija Hofmane-Grīnberga, Margarete Taurīte, Marija Levitāne un Mirjama Gavronska bija Baltijas Tehniskās augstskolas studentes un hospitantes.¹¹⁹⁷ Arī Zāra Goldberga bija studējusi BTA, bet pirms tam – Maskavas Sieviešu politehniskajā institūtā.¹¹⁹⁸ Savukārt Rahile Rabinoviča 1916.–1917. gadā apmeklēja Maskavas Sieviešu būvniecības kursus un pēc tam divus gadus studēja Maskavas Sieviešu politehniskajā institūtā.¹¹⁹⁹ Pirmā latviete, kura ieguva arhitektes grādu, bija Irmgarde Kronberga. Tomēr viņa pēc augstskolas beigšanas kā arhitekte praktiski nenodarbojās, bet strādāja kā skolotāja

¹¹⁹⁶ Marijas Dreimanes matrikula 1930. gadā. LNA LVVA, 7427-1-15406, 25. lp.; Jūlijas Kaplanes matrikula 1920. gadā. LNA LVVA, 7427-1-2257, 34. lp.

¹¹⁹⁷ Lidijas Hofmanes-Grīnbergas matrikula 1919. gadā. LNA LVVA, 7427-1-340, 15. lp.; Margaretes Taurītes matrikula 1919. gadā. LNA LVVA, 7427-1-44, 14. lp.; Marijas Levitānes matrikula 1919. gadā. LNA LVVA, 7427-1-1246, 26. lp.; Mirjamas Gavronskas matrikula 1919. gadā. LNA LVVA, 7427-1-178, 5. lp.

¹¹⁹⁸ Zāras Goldbergas matrikula 1919. gadā. LNA LVVA, 7427-1-213, 24. lp.

¹¹⁹⁹ Rahiles Rabinovičas matrikula 1919. gadā. LNA LVVA, 7427-1-1123, 10. lp.

Rēzeknes Valsts tehnikumā un Rēzeknes Valsts arodskolā.¹²⁰⁰ Inženierzinātņu fakultāti ar būvinženiera grādu beidza tikai četras sievietes: Olga Apine (1926), Auguste Dubulta (1926), Ludmila Krusa (1936) un Leonfīne Stakle (1933), bet Raelē Bičule 1934. gadā beidza LU kā vienīgā akadēmiski izglītotā kultūrinženiere starpkaru Latvijā.¹²⁰¹ Tādējādi sievietes veidoja 15,6% no Arhitektūras fakultātes beidzēju skaita, Inženierzinātņu fakultātē tikai 1,4%, bet Mehānikas fakultātē vien 0,7%.

Latvijas Universitātē sagatavoto akadēmiski izglīto latviešu devumu Latvijas tautsaimniecības attīstībā izvērtējis vēsturnieks Edgars Dunsdorfs. Balstoties uz 1935. gada tautas skaitīšanas datiem, viņš norāda, ka būvniecības nozarē darbojās 752 arhitekti, būvtehiņi un būvinženieri, no kuriem 13 jeb 1,7% bija sievietes, bet vīrieši bija 739 jeb 98,3%.¹²⁰² Tādējādi sieviešu klātbūtne Arhitektūras un Inženierzinātņu fakultātēs un attiecīgajās profesionālajās nozarēs bija margināla. Tomēr sieviešu profesionālā pārstāvniecība tehniskajās jomās sabiedrībā tika īpaši izcelta kā sievietēm netradicionāla nodarbošanās sfēra, bet sieviešu darbība tehnisko zinātņu nozarēs tika identificēta caur atsevišķām konkrētām personām. Žurnāls "Zeltene", piemēram, 1930. gadā vēstīja, ka gadu no gada kāda sieviete iegūst arhitekta diplomu, tā atspēkojot pieņēmumu, ka "arhitektūrā sieviete nevar uzrādīt vajadzīgo nopietnību, interesi un veiksmi".¹²⁰³ Savukārt laikraksts "Pēdējā Brīdī" savus lasītājus 1935. gadā iepazīstināja ar trim no piecām LU sagatavotajām inženierēm un viņu profesionālo darbību. Pēc LU beigšanas A. Dubultu ievēlēja par Inženierzinātņu fakultātes jaunāko asistenti, bet sākot ar 1931. gadu viņa pārgāja strādāt kā inženiere – projektētāja Šoseju un zemes ceļu departamentā un kā revidenta palīdze Valsts Kontrolē. Savukārt L. Stakle jau studiju gados atbilstoši specializācijai sāka strādāt kā inženiere-tehniķe Jūrniecības departamenta Hidroloģijas nodaļā. Atbilstoši izglītībai strādāja arī kultūrinženiere R. Bičule, kura bija inženiere Zemes ierīcības departamentā.¹²⁰⁴ Tematiski līdzīgs raksts parādījās arī laikraksta "Rīts" 1940. gada 22. janvāra numurā, kurā papildus minētajām inženierēm, tika intervēta arī L. Blūma, kura kopš 1936. gada

¹²⁰⁰ Pārmaiņas I. M. padoto darbinieku š. g. oktobra mēnesī. In: Izglītības Ministrijas Mēnešraksts 1936, Nr. 11, 603.–625. lpp., šeit 617. lpp.

¹²⁰¹ Augustes Baumanes matrikula 1919. gada 6. decembrī. LNA LVVA, 7427-1-631, 4. o. p. lp.; Olgas Apines matrikula 1919. gada 25. novembrī. LNA LVVA, 7427-1-438, 18. o. p. lp.; Leonfīnes Stakles matrikula 1921. gadā. LNA LVVA, 7427-1-4732, 24. o. p. lp.; Ludmilas Blūmas pagaidu apliecības noraksts 1940. gada 6. augustā. LNA LVVA, 7427-13-232, 18. lp.; Raelēs Bičules matrikula 1922. gada 7. oktobrī. LNA LVVA, 7427-1-6698, 26. o. p. lp.

¹²⁰² EDGARS DUNSDORFS. Studija par akadēmiski izglītotiem latviešiem 1939. gadā. In: Latvju Tautsaimnieks 1943, Nr. 15–16, 229.–240. lpp., šeit 230. lpp.

¹²⁰³ [B. A.], Mūsu sievietes darbs un aroda izvēle, 17. lpp.

¹²⁰⁴ [B. A.]. Kā strādā latvju sievietes – inženieres. In: Pēdējā Brīdī, 10.11.1935., 4. lpp.; A. KALPIŅŠ. Būvinženierei Leontīnei Staklei 85 gadi. In: Tehnikas Apskats 1987, Nr. 110, 19.–20. lpp., šeit 19. lpp.; Augustes Dubultas iesniegums Inženierzinātņu fakultātei 1946. gada 14. martā. LNA LVVA, 7427-13-401, 2. lp.; Pirmā sieviete-inženiere Olga Apine rakstā tikai pieminēta. O. Apine pēc LU pabeigšanas strādāja Valsts Kontrolē kā revidenta palīdze, 1935. gadā izdarīja pašnāvību nošaujoties.

pildīja jaunākās asistentes pienākumus Inženierzinātņu fakultātē un izstrādāja projektus pie fakultātes izveidotā Inženierkonstrukciju pētīšanas institūta.¹²⁰⁵

Iepazīstinot lasītājus ar sievietēm inženierzinātņu jomā, laikraksti veicināja arī diskusijas par to, ko nozīmē būt sievietei inženierei un sievietei arhitektei. Šajās diskusijās dominēja divi paralēli naratīvi. No vienas puses sievietes personīgi pauda pārliecību par savām zināšanām un praktiskajām spējām, strādājot tehnisko zinātņu jomā. Tāpat viņas apliecināja aizrautību ar sava darba tehniskajiem aspektiem, kā arī uzsvēra profesionālo zināšanu un prasmju nozīmi inženiera un arhitekta arodā. Tomēr gan no vīriešu, gan no sieviešu puses vienlaikus tika uzturēts diskurss par šo arodu maskulīno raksturu. Sekojoši, lai sieviete varētu veiksmīgi darboties vīriešu dominējošā profesionālajā vidē, viņai bija “jāpieņem” vīrieša īpašības. Raksturojot sievietes sociālo uzvedību, amerikāņu socioloģe Džoana Akere šādu sievieti definē kā “sociālu vīrieti” (*a social man*).¹²⁰⁶ Inženiere A. Dubulta uzskatīja, ka sievietei inženierei “sava sievišķība ir jāatstāj mājās” un “viņa nedrīkst darba vietā izcelt savu sievišķību”.¹²⁰⁷ Kaut arī A. Dubulta nedefinē, ko viņa saprot ar “sievišķību”, tomēr tas liecināja par valdošo uzskatu, ka tehniskās zinātnes raksturo maskulinitāte.

Mežkopības nodaļa. Par maskulīnu nozari uzlūkoja arī mežkopību. Lauksaimniecības fakultātes Mežkopības nodaļā inženiera mežkopja grādu ieguva vien trīs sievietes – Elīza Ore, Helga Lulla un Zelma Meļķe.¹²⁰⁸ Tas likumsakarīgi atspoguļo mikroskopisko sieviešu skaitu konkrētajā nodaļā, kas atsevišķos mācību gados nepārsniedza vairāk par vienu līdz četrām studentēm.¹²⁰⁹ Atskatoties uz Lauksaimniecības fakultātes desmit gadu darbību, 1930. gadā Lauksaimniecības fakultātes docents Arvīds Leppiksniecīgo studenšu un arī absolvenšu skaitu Mežkopības nodaļā skaidroja ar sieviešu nepiemērotību mežkopja darbam, kas prasīja “fizisku izturību”.¹²¹⁰ Mežkopība kā reta sieviešu studiju izvēle bija raksturīga arī citās Eiropas valstīs. Piemēram, Tartu Universitātē 1929. gadā mežkopību studēja tikai divas sievietes. Šādi skaitļi arī tika pamatoti ar mežkopības studijām un profesionālajai nozarei raksturīgajiem fiziski grūtajiem darba apstākļiem, kas nav piemēroti sievietēm.¹²¹¹ Jautājumu par sieviešu darbu mežkopības nozarē 1930. gadā aktualizēja arī kāds laikabiedrs, publicēdam savas pārdomas

¹²⁰⁵ [B. A.]. Sievietes inženieru darbā. In: Rīts, 22.01.1940., 2. lpp.

¹²⁰⁶ JOAN ACKER. Hierarchies, Jobs, Bodies: A Theory of Gendered Organizations. In: Gender & Society 1990, No. 2, pp. 139–1958, here p. 139.

¹²⁰⁷ [B. A.], Kā strādā latvju sievietes – inženieres, 4. lpp.

¹²⁰⁸ Elīzas Ores matrikula 1920. gada 3. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-2992, 7. lp.; Helgas Lullas matrikula 1923. gada 26. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-7667, 6. lp.; Zelmā Meļķes matrikula 1927. gada 21. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-11587, 15. lp.

¹²⁰⁹ A. LEPPIKS. LU Lauksaimniecības fakultāte 10 gados (1919.–1929.). In: Lauksaimniecības Mēnešraksts 1930, Nr. 2, 81.–98. lpp., šeit 91. lpp.

¹²¹⁰ LEPPIKS, LU Lauksaimniecības fakultāte, 94. lpp.

¹²¹¹ P. P. Ekskursijas iespaidi Tartu universitātes mācību mežniecībā – Kastre Peravalla. In: Meža Dzīve 1930, Nr. 1, 2325.–2328. lpp., šeit 2326. lpp.

par sievietes piemērotību meža darbinieku amatiem divos laikraksta “Jaunais Smiltenes Vēstnesis” numuros. Viņa ieskatos sievietē, pirmkārt, nebija fiziski piemērota meža darbiem, jo tie prasa izturību un fizisku spēku. Otrkārt, viedokļa autors pauda pārliecību, ka sievietē arī psiholoģiski nav piemērota šāda veida darbiem. Viņš uzskatīja, ka “tradicionālā kultūra ir dibināta uz vīriešu hegemoniju, uz patriarhāta pamatiem”, un šādā kultūrā sievietei ir ierādīta pakļautās personas loma. Tādējādi sievietē nebija psiholoģiski piemērota arī “augstākajiem” meža darbinieku amatiem, kuri prasīja vairāk organizatoriskās spējas un vadīšanas prasmes, nevis fizisko izturību.¹²¹² Sievieti meža darbinieci viņš uztvēra kā vīrišķīgu būtni, ko saistīja ar “nenormālu” stāvokli sabiedrībā un ģimenē.¹²¹³

Teoloģijas fakultāte. Viena no mazākajām fakultātēm studējošo sieviešu un absolventu skaita ziņā bija Teoloģijas fakultāte. Ziņas par fakultātes absolventēm apkopojis teologs Edgars Ķiploks, kurš pats 1937. gadā beidza Teoloģijas fakultāti. Saskaņā ar viņa aprēķiniem līdz 1940. gadam Teoloģijas fakultātē tika sagatavotas 32 teoloģes.¹²¹⁴ Jānorāda gan, ka viņa apkopotā informācija ir neprecīza. Fakultātes absolventēm viņš pieskaitījis trīs sievietes – Johannu Osi, Elgu Lielmežu un Elzu Branti, kuras bija beigušas pilnu Teoloģijas fakultātes kursu 1940. gadā, bet nebija iesniegušas un aizstāvējušas diploma darbu, lai iegūtu teoloģijas licenciāta grādu.¹²¹⁵ Saskaņā ar E. Ķiploku – 1936. gadā fakultāti absolvēja arī Ģertrūde Alksne, kuru 1937. gada 12. novembrī ievēlēja par fakultātes subasistenti un kura strādāja arī kā fakultātes bibliotekāre.¹²¹⁶ Arī Teoloģijas fakultātes dekāns Ludvigs Adamovičs pārskatā par fakultātes darbību norāda, ka ievēlēšanas brīdī Ģ. Alksne ir teoloģijas kandidāte.¹²¹⁷ Tomēr gan studiju dokumentācija, gan Ģ. Alksnes LU darbinieku personas lieta rāda, ka viņa 30. gados vēl tikai studēja un tikai 1940. gada 14. jūnijā ļoti sekmīgi beidza Teoloģijas fakultātes pilnu kursu, nokārtodama visus akadēmiskos pārbaudījumus, bet neaizstāvēja diploma darbu. Teoloģijas licenciāta grādu viņa ieguva tikai vācu okupācijas laikā – 1943. gada 30. septembrī.¹²¹⁸ Tādējādi Teoloģijas fakultāti līdz 1940. gada jūnijam ar kandidāta un licenciāta grādu kopumā beidza 28 sievietes.

¹²¹² [B. A.]. Jaunais Smiltenes Vēstnesis, 21.03.1930., 1. lpp.

¹²¹³ Ibidem.

¹²¹⁴ BĒRZIŅŠ, Ej un saki, 10. lpp.

¹²¹⁵ Elzas Brantes matrikula 1933. gada 21. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-18579, 19. o. p. lp.; Elgas Lielmežas matrikula 1932. gada 12. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-16804, 18. o. p. lp.; Johannas Oses matrikula 1929. gada 1. janvārī. LNA LVVA, 7427-1-14104, 7. o. p. lp.

¹²¹⁶ BĒRZIŅŠ, Ej un saki, 11. lpp.; Paziņojums Latvijas Universitātes rektoram 1937. gada 13. novembrī. LNA LVVA, 7427-13-1258, 7. lp.

¹²¹⁷ LUDVIGS ADAMOVIČS. Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultāte 1919–1939. Rīga 1939, 26. lpp.

¹²¹⁸ Ģertrūdes Alksnes matrikula 1927. gada 21. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-11567, 15. o. p. lp.; Ģertrūdes Alksnes aptaujas lapa 1943. gada 1. februārī. LNA LVVA, 7427-11567, 11. lp.; Ģertrūdes Alksnes darbinieka anketa 1937. gada 27. novembrī. LNA LVVA, 7427-1-1258, 11. lp.

Atšķirībā no citām LU fakultātēm Teoloģijas fakultātē bija saskatāma būtiska starpība starp studējošajiem un absolventiem pēc dzimuma, ko noteica viens no galvenajiem fakultātes mērķiem – sagatavot akadēmiski izglītotus teologus Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas vajadzībām.¹²¹⁹ Ņemot vērā, ka Evaņģēliski luteriskā baznīca neatļāva ordinēt sievietes par mācītājam, Teoloģijas fakultātē studējošās sievietes pamatā tika sagatavotas skolotājas amatam. Kaut arī par visām absolventēm nav pieejamas detalizētas biogrāfiskas ziņas, pieejamā informācija rāda, ka vairākums no viņām patiešām jau mācību laikā, gan pēc absolvēšanas darbojās kā skolotājas. Zenta Brauere, kura 1923. gadā beidza LU kā pirmā sieviete – teoloģijas kandidāte, strādāja kā ticības mācības skolotāja Rīgas pilsētas ģimnāzijās,¹²²⁰ Marta Emīlija Šmite bija skolotāja Cēsu valsts ģimnāzijā,¹²²¹ Millija Ozoliņa bija skolotāja P. Dzeņa ģimnāzijā Rīgā,¹²²² savukārt Milda Lindenberga, kura beidza fakultāti 1939. gadā, jau studiju laikā strādāja par skolotāju Jelgavas valsts ģimnāzijā.¹²²³ Milda Priedulāja, kura beidza Teoloģijas fakultāti 1937. gadā, strādāja par skolotāju dažādās Latvijas pamatskolās jau kopš 1919. gada.¹²²⁴ Teoloģijas fakultātes absolvente 1926. gadā Elza Gusarte strādāja par skolotāju Rūjienas ģimnāzijā.¹²²⁵ Pirmā latviete pilntiesīga mācītāja amatā Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīcā bija Agnese Pone, kuru ordinēja trimdā Eslingenā, Vācijā 1974. gadā. Arī viņa starpkaru Latvijā strādāja kā ticības, latviešu valodas un psiholoģijas skolotāja dažādās skolās Rīgā un Smiltēnē.¹²²⁶

Fakts, ka LU Teoloģijas fakultāte sievietes uzņēma, bet baznīca neatļāva viņām kalpot par mācītājam, rosināja jautājuma apspriešanu par tiesību piešķiršanu sievietēm ieņemt mācītāja amatu, ko vispirms rosināja pašas sievietes. Tēma par sieviešu teoģu profesionālajām tiesībām sabiedrībā pirmo reizi plašāk izskanēja Latvijas Sieviešu organizācijas padomes 1925. gada 26.–27. septembrī sarīkotajā Pirmajā vispārējā sieviešu konferencē. Konferencē ar referātu “Sievietes stāvoklis baznīcas dzīvē” uzstājās teoloģe Zenta Brauere un viņas referāta noslēgumā konferences dalībnieces vienojās, “ka sievietei, kurai jau no dabas piešķirtas audzinātājas un mācītājas dāvanas, jādod vieta visos baznīcas amatos, neizslēdzot arī mācītāja – sprediķotāja amatu, ja tai uz attiecīgu amatu dod tiesības viņas izglītības grāds”. Ar šādu rezolūciju tika nolemts vērsties pie Evaņģēliski Luteriskās baznīcas

¹²¹⁹ ADAMOVIČS, 15. lpp.

¹²²⁰ L. K. Rīgā mirusi teoloģe Zenta Brauere. In: Laiks, 29.03.1986., 7. lpp.; Zentas Braueres matrikula 1920. gada 29. martā.. LNA LVVA, 7427-1-945, 3. o. p. lp.

¹²²¹ Martas Šmites pilnvara 1942. gada 3. jūnijā. LNA LVVA, 7427-1-12482, 8. lp.

¹²²² Millijas Ozoliņas laulības apliecība 1936. gada 30. decembrī. LNA LVVA, 7427-1-14631, 11. lp.

¹²²³ Mildas Lindebergas lūgums Latvijas universitātei 1942. gada 24. februārī. LNA LVVA, 7427-1-16252, 4. lp.

¹²²⁴ Mildas Priedulājas autobiogrāfija. LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, RX 331, Nr. 1, 1. lp.

¹²²⁵ Mums zudušie. In: Laiks, 25.05.1966., 2. lpp.

¹²²⁶ KAROLA DĀLA. Klusā dārzniece. In: Latvju Sieviete 1952, Nr. 6, 16. lpp.; MIRDZA BĒRZIŅA. Agnese Pone 1898–1977. In: Universitas 1977, Nr. 40, 79. lpp.

virsvaldes.¹²²⁷ I. Lipša, aplūkojot sievieti – mācītāju kā maskulinitāti izaicinošu sievietes tēlu starpkaru periodā, norāda, ka jautājumā par sievietes ordinēšanu baznīcas pārstāvji un teologi noformulēja trīs pozīcijas – atbalstu, noliegumu un vidusceļu, piedāvājot Teoloģijas fakultātes absolventēm ar Evaņģēliski Luteriskās baznīcas virsvaldes atļauju runāt baznīcā ne no kanceles vai altāra, bet no pulsts.¹²²⁸ Latvijas draudžu sinode 1932. gada 31. martā pieņēma rezolūciju “atļaut sievietei runāt baznīcā no pulsts”, bet ne no kanceles, kas tika uzskatīta par sakrālo telpu. Turklāt sievietēm nebija atļauts noturēt vispārējos dievkalpojumus, bet teikt svētrunas bērnu un jaunatnes svētbrīžos, Mātes dienas un citos svētkos. Kaut arī šāds baznīcas lēmums tika uzlūkots kā liels panākums, tomēr tas negarantēja sievietēm teologēm iespēju iegūt profesionālo līdztiesību.

Nozīmīgi atzīmēt, ka Romas katoļu teoloģijas fakultātē nebija neviena sieviete absolvente, ko noteica arī sieviešu studenšu neesamība šajā fakultātē. Fakultāte pirmkārt turpināja Romas katoļu Teoloģijas augstskolas, kurā uzņēma tikai vīriešus, darbību. Otrkārt sieviešu neuzņemšanu šajā fakultātē skaidri noteica katoļu baznīcas iekšējā politika, kas skaidri noteica, ka garīdznieka amatā var sagatavot tikai vīriešus.

Absolventes padomju un vācu okupācijas periodā. Jānorāda, ka katras fakultātes noliktais studiju perioda ilgums, kā arī apstākļi, ka vairumam studējošo mācību periods būtiski ieilga, netieši noteica, ka līdz 1940. gadam Latvijas Universitāti teorētiski spēja absolvēt tikai tie studenti, kuri studijas uzsāka maksimāli līdz 1934. gadam. No aplūkotajām studentēm identificētas tikai trīs studentes, kuras studijas uzsāka pēc 1934. gada un beidza universitāti līdz 1940. gadam. Viens piemērs ir vācu tautības skolotāja Frīda Paulīne Treija, kura 1921. gadā absolvēja Greifsvaldes Universitāti un 1936. gadā iestājās LU Ģermāņu filoloģijas nodaļā, lai iegūtu aroda tiesības Latvijā. LU viņa pabeidza jau 1937. gadā, nokārtojot eksāmenus fakultātes noteiktajos priekšmetos.¹²²⁹ Otra bija igauņiete Alise Moļavko-Visocka, kura 1926. gadā bija beigusi Tartu Universitātes Medicīnas fakultāti un LU iestājās 1936. gadā, lai iegūtu ārsta prakses tiesības Latvijā. LU viņa beidza 1938. gadā.¹²³⁰ Trešā bija Aizputē dzimusī ebreju tautības studente Ērika Mace, kura 1936. gadā imatrikulējās Zobārstniecības nodaļas piektajā kursā, lai iegūtu tiesības praktizēt kā zobārste Latvijā. Divus gadus iepriekš, 1934. gadā viņa bija ieguvusi zobārstes diplomu Greifsvaldes Universitātē, Vācijā.¹²³¹

¹²²⁷ Pirmā sieviešu konference 1925. gadā. LNA LVVA, 2412-2-11, 31. lp.

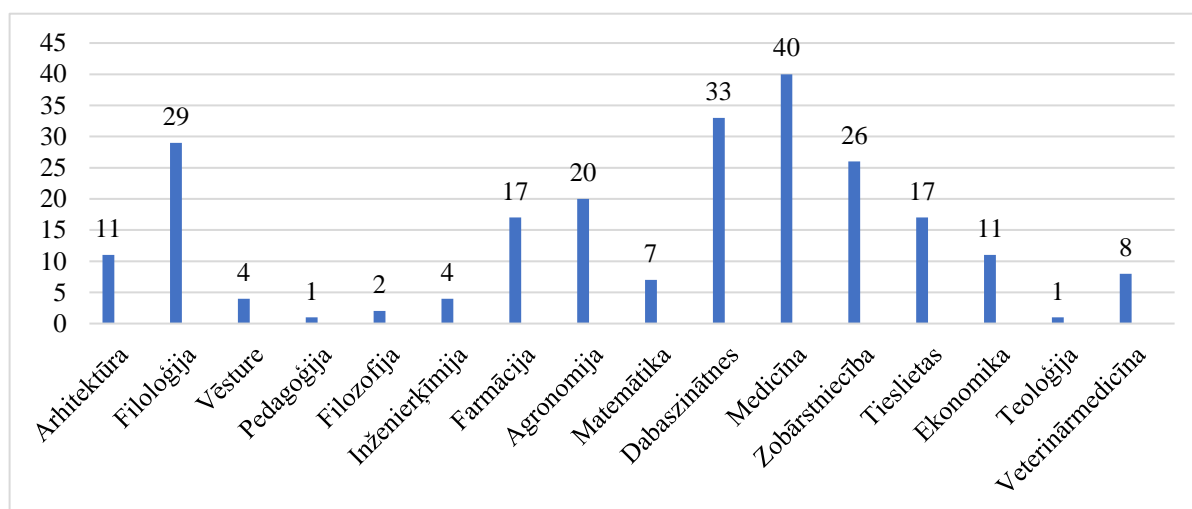
¹²²⁸ LIPŠA, Seksualitāte un sociālā kontrole, 234. lpp.

¹²²⁹ Kā skolotāja ar aroda tiesībām Latvijā F. P. Treija strādāja jau kopš 1921. gada, bet 1936. gadā Izglītības ministrijas skolotāju cenza komisija nolēma, ka viņas iegūtais Greifsvaldes Universitātes diploms nav pielīdzināms Latvijas Universitātes diplomam, un tādējādi F. P. Treijai nav aroda tiesības Latvijā. Sk.: Frīdas Paulīnes Treijas matrikula 1936. gada 31. janvārī. LNA LVVA, 7427-1-19932, 9. lp.; Frīdas Paulīnes Treijas lūgums Latvijas Universitātei 1935. gada 18. decembrī. LNA LVVA, 7427-1-19932, 34. lp.

¹²³⁰ Alises Moļavko-Visockas matrikula 1936. gada 24. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-20459, 35. o. p. lp.

¹²³¹ Ērikas Maces matrikula 1936. gada 26. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-20498, 11. lp.

LU absolventes padomju un vācu okupācijas periodā

Sekmīgu studiju gadījumā pārējām studentēm LU izdevās nobeigt tikai padomju un vācu okupācijas periodā. Pēc 1940. gada jūnija Latvijas Universitāti (padomju okupācijas laikā pārdēvēta par Latvijas Valsts universitāti, bet vācu okupācijas periodā – Universitāte Rīgā) kopumā beidza 221 sieviete jeb 7,4% no studentēm, kuras uzsāka studijas starpkaru periodā (skat. 6.6. grafiku). Turklāt viņu studijas padomju un vācu okupācijas periodā būtiski ietekmēja arī universitātes ideoloģiskie pārkārtojumi saskaņā ar okupācijas varas realizēto politiku. Piemēram, pēc padomju okupācijas 1940./41. māc. gada sākumā tika slēgta Teoloģijas un Romas teoloģijas fakultātes, izslēdzot no LVU abu likvidēto fakultāšu 260 studentus. Abu fakultāšu darbība tika atjaunota vācu okupācijas periodā 1941./42. un 1942./43. māc. gadā. Pirmajā padomju okupācijas gadā tika likvidēta arī Filoloģijas un filozofijas fakultātes Filozofijas nodaļa.¹²³² Likvidētās Filozofijas nodaļas studentiem bija iespēja turpināt studijas, bet pēc fakultātes pilna kursa beigšanas viņiem tika piešķirta kvalifikācija “pedagoģis”.¹²³³

Jāatzīmē, ka vācu tautības studenšu iespējas pabeigt studijas ietekmēja arī tāds specifisks apstāklis kā Latvijas teritorijā dzīvojošo vācu iedzīvotāju izceļošana uz Vāciju 1939.–1941. gadā.¹²³⁴ Avoti rāda, ka no 115 vācu tautības studentēm, dēļ izceļošanas uz Vāciju mācības LU bija spiestas pārtraukt 20 studentes, vairākums no viņām izceļoja 1939. gada nogalē, bet viena studente izceļoja arī 1941. gada februārī – martā.¹²³⁵

Neliela daļa no aplūkotajām studentēm beidza pilnu fakultātes kursu un izturēja akadēmiskos gala pārbaudījumus, bet neiesniedza diplomdarbu akadēmiskā grāda iegūšanai,

¹²³² STRODS, Latvijas Valsts universitātes vēsture, 53., 84. lpp.

¹²³³ Ērikas Cīrules matrikula 1932. gada 15. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-17005, 33. o. p. lp.

¹²³⁴ Jāatzīmē, ka izceļoja, protams, ne tikai vācu tautības iedzīvotāji.

¹²³⁵ Vallijas Koceres lūgums Latvijas Universitātei 1940. gada 31. decembrī. LNA LVVA, 7427-1-12013, 22. lp.

rezultātā viņas ieguva aroda tiesības attiecīgā nozarē. Līdz 1940. gadam aroda tiesības, bet bez universitātes grādu, ieguva 52 sievietes: 14 filoloģijā, deviņas dabaszinātnēs, astoņas vēsturē, piecas matemātikā, piecas pedagogijā, piecas filozofijā, trīs teoloģijā, divas tieslietās un divas tautsaimniecībā, viena veterinārmedicīnā. Aroda tiesības specialitātēs regulēja dažādi noteikumi, piemēram, 1931. gadā Ministru kabinets apstiprināja Noteikumus par tehnisko grādu un arodu tiesībām, ārstu un zobārstu tiesības regulēja ārstniecības likums, farmaceitu tiesības – farmācijas likums, skolotāju tiesības – Izglītības un kultūras nolikums un valsts civildienesta likums, veterinārārstu tiesības – veterinārais likums, vienlaikus aroda tiesību reglamentācija vispār nebija agronomiem, mežkopjiem un tautsaimniekiem.

6.2. Profesionālo jomu feminizācija

Pilnvērtīgas tiesības iegūt augstāko izglītību bija viens no galvenajiem faktoriem, kas veicināja sieviešu ienākšanu dažādās nodarbošanās jomās un arī profesijās. Ar terminu “profesijas” ierasti saprotamas tādas nodarbošanās jomas un amati, kuriem ierasti nepieciešama augsta līmeņa izglītība un specifiska, parasti “nepārmantojama kvalifikācija”, un praktiskās zināšanas un prasmes iegūtas apmācības ceļā, nevis caur visiem pieejamu ikdienas pieredzi.¹²³⁶ Šīs profesijas ikdienā dēvē arī par brīvajām profesijām vai intelektuālajām profesijām un kurām ierasti pieskaita ārstus un zobārstus, arhitektus un inženierus, advokātus un notārus.¹²³⁷ Sieviešu ienākšana profesionālajā sfērā iezīmēja arī noteiktu profesiju feminizāciju. Vispārīgi koncepts “profesiju feminizācija” attiecas uz vēsturisku procesu, kurā sievišķais elements kļuva par dominējošo profesijās, kurās tipiski dominēja vīrieši. Tomēr šis process nav aplūkojams tikai kvantitatīvā izteiksmē, jo ne visās profesijās bija saskatāma tik ievērojama nodarbināto sieviešu palielināšanās skaitliskā izteiksmē, bet process identificējams arī kvalitatīvā aspektā. Profesiju feminizācija ietvēra arī sieviešu pārstāvniecības identificēšanu konkrētās nozarēs, aktualizējot diskusijas par profesionālo sieviešu lomu, tiesībām un iespējām. Tādējādi sieviešu “ienākšana” profesionālajā jomā un sieviešu un vīriešu skaitliski proporcionālās izmaiņas noteiktās profesijās bija komplikēts process un atšķīrās dažādās valstīs un reģionos. To ietekmēja gan politiskie, gan ekonomiskie apstākļi, sociālo un kulturālo normu un vērtību izmaiņas sabiedrībā, sabiedrības modernizācija, urbanizācijas process, demogrāfiskās pārmaiņas, kari, jo īpaši Pirmais pasaules karš, pārmaiņas likumdošanā, kā arī atsevišķu profesionālo jomu iekšējās un

¹²³⁶ MALATESTA, Professional Men, Professiona Women, p. 8.

¹²³⁷ Vēsturnieks Valters Ščerbinskis norāda, ka advokātu profesiju Latvijā raksturoja divdabība – tā formāli bija piederīga brīvajām profesijām, bet vienlaikus viņi darbojās kā tiesas palīgi, privātu personu pārstāvji. Sk.: JĒKABSONS, ŠČERBINSKIS, Latvijas advokatūra, 15. lpp.

ārējās izmaiņas.¹²³⁸ Feminizācijas process starpkaru Latvijā bija vērojams ārsta un zobārsta profesijās, daļēji arī farmācijas un tiesību zinātņu nozarē, kā arī pedagogijas jomā, turpinot jau kopš Pirmā pasaules kara aizsākušos skolotāja profesijas straujo feminizāciju.

Medicīna. Viena no nozarēm, kuru raksturoja skaitliski visstraujākā feminizācija, bija medicīna. Saskaņā ar statistikas datiem 1920. gadā Latvijā strādāja 34 sievietes ārstes, kas veidoja 8% no visa ārstu skaita.¹²³⁹ Turpmākajos gados ārstu un zobārstu, tai skaitā ārstu–sieviešu un zobārstu–sieviešu skaits, patstāvīgi un samērā strauji palielinājās, ko veicināja LU Medicīnas fakultātes darbības rezultātā sagatavotie jaunie medicīnas nozares speciālisti (skat. 6.7. tabulu). Saskaņā ar Veselības departamenta, kura viens no nozīmīgākajiem darbības uzdevumiem bija medicīniskā personāla reģistrācija un tā darba uzraudzība, reģistru 1938. gadā Latvijā praktizēja jau 488 sievietes ārstes (vīrieši ārsti – 1101). Salīdzinot ar 1920. gadu, sieviešu ārstu skaits bija palielinājies 14 reizes, un viņas veidoja 30,7% no ārstu kopskaita. Turklāt no 488 praktizējošām sievietēm ārstēm – 436 jeb 89% bija absolvējušas LU Medicīnas fakultāti. Sieviešu zobārstu skaits bija pieaudzis gandrīz piecas reizes. Latvijā 1938. gadā praktizēja 619 zobārstes un tikai 141 zobārsts – vīrietis.¹²⁴⁰ Kaut arī skaitliskā izteiksmē sieviešu zobārstu skaits nebija tik ievērojami liels kā sieviešu ārstu skaits, tomēr sieviešu īpatsvars zobārstu vidū visu starpkaru periodu saglabājās ļoti augsts, kas liecina par šīs profesionālās nozares vispārējo feminizāciju.

6.7. tabulu

Sieviešu ārstu un zobārstu skaits, 1920–1940.¹²⁴¹

Gads	Sievietes ārstes	% no ārstu kopskaita	Sievietes zobārstes	% no zobārstu kopskaita
1920	34	8	129	84%
1921	57	9,4	235	67%
1931	451	33,1	470	87%
1934	391	27%	559	90%
1938	488	30,7	619	90%

¹²³⁸ MALATESTA, Professional Men, Professiona Women, pp. 127–128.; M. DEPAEPE, H. LAUWERS, F. SIMON. The Feminization of the Teaching Profession in Belgium in the Nineteenth and Twentieth Centuries. In: R. CORTINA, S. ROMAN (eds.). Women and Teaching. Global Perspectives on the Feminization of a Profession. New York 2006, pp. 155–183, here p. 155.

¹²³⁹ Latvijas ārstu, veterinārārstu, zobārstu, dentistu, farmaceitu un vecmāšu saraksts: 1920. Rīga 1920, 1.–13. lpp. Medicīnas vēsturnieks Arnis Vīksna norāda, ka 1920. gadā Latvijā strādāja 52 sievietes ārstes, tomēr nav devis avotu šādiem skaitļiem. Sk.: ARNIS VĪKSNA. Pirmās latviešu medicīnas zinātnieces. In: Latvijas Universitātes Raksti, 2012, 780.sējums, 262–269. lpp., šeit 262. lpp.; ARNIS VĪKSNA. Dodot gaismu sadegu. Rīga 1983, 121. lpp.

¹²⁴⁰ Tautas veselības statistika: 1938, 13., 38. lpp.

¹²⁴¹ Avoti: Latvijas ārstu, veterinārārstu, zobārstu, dentistu, farmaceitu un vecmāšu saraksts: 1920. Rīga 1920; Latvijas medicīniskā personāla saraksts uz 1. jūniju 1931. g. Rīga 1931.

Sieviešu skaita pieaugums medicīnas nozarē bija turpinājums procesam, kas aizsākās jau 19. gs. otrā pusē. Medicīna, lai arī ar ierobežojumiem, bija viena no retajām profesionālajām nodarbošanās jomām, kurā sievietēm ar augstāko izglītību, tika dotas tiesības praktizēt savā profesijā. Krievijā to noteica ārsta un zobārsta zemais prestižais, salīdzinot ar Rietumeiropu.¹²⁴² Medicīna bija arī viens no centrālajiem sieviešu augstākās izglītības centienu mērķiem, jo feministiskajā retorikā tika nostiprināti argumenti par sieviešu piemērotību ārsta profesijai, argumentācijā izceļot noteiktas sieviešu dzimumam piedēvētās rakstura īpašības – līdzcietība, rūpes, iejūtība. Sieviešu augstākās izglītības un profesionālo tiesību aizstāvji sievišķību uzlūkoja kā pilnībā savienojamu ar ārsta profesijas fiziskajiem un intelektuālajiem aspektiem. Šāds diskurss tika turpināts arī starpkaru periodā, daļā sabiedrībā nostiprinot un idealizējot sievieti ārsti kā arhetipisku un pieļaujamu sievišķības izpausmi profesionālajā vidē.

Farmācija. Viena no lielākajām LU nodaļām studējošo sieviešu skaita ziņā bija Ķīmijas fakultātes Farmācijas nodaļa. Turklāt jau kopš Farmācijas nodaļas izveidošanas 1920. gadā sievietes veidoja studējošo pārsvaru, kas atspoguļojās arī absolventu sastāvā pēc dzimuma. No aplūkotajiem studējošo piemēriem farmācijas kandidāta grādu ieguva 85 sievietes, kas sastādīja 8% no absolventu kopskaita. Kopumā līdz padomju okupācijai 1940. gada vasarā Ķīmijas fakultāti beidza 235 farmaceiti, no kuriem 142 bija sievietes, kas sastādīja 60% no Farmācijas nodaļas absolventu skaita, un bija gandrīz trīs reizes lielāks kā fakultāti beigušo sieviešu ķīmiķu skaits. Farmācija bija raksturīga sieviešu studiju izvēle arī citur Eiropā. Polijā starpkaru periodā sievietes veidoja vidēji ap 50% no farmācijas studentiem.¹²⁴³ Spānijā, kur sieviešu īpatsvars studējošo vidū visu starpkaru periodu bija niecīgs, sastādot mazāk kā 10%, 20. gadu beigās farmāciju studēja vairāk kā 40% no visām sievietēm studentēm. Līdzīgi skaitļi bija vērojami Itālijā, kur 30. gadu sākumā sievietes veidoja 41% no visiem farmācijas studentiem.¹²⁴⁴

Tādējādi ārpus humanitārajām zinātnēm, farmācija jau kopš 20. gs. sākuma bija viena no populārākajām sieviešu studiju izvēlēm. Farmāciju no vienas puses uzlūkoja kā prestižu nodarbošanos, kurai bija nepieciešama augstākā izglītība. Vienlaikus farmācijai kā profesionālajai jomai bija ievērojami zemāks prestižs, salīdzinot, piemēram, ar medicīnu un jurisprudenci, kas netieši veicināja sieviešu lielo īpatsvaru šajā nozarē. Vēsturnieki, kuri analizējuši studējošo sieviešu lielo skaitu farmācijas nozarē, uzskata, ka farmācija kā nodarbošanās joma reprezentēja zināmu viduspunktu starp stingri norobežoto maskulīni publisko sfēru un mājas dzīvi, ko reprezentēja sievietes. Interesanti, ka šajā kontekstā kā nozīmīgs un simbolisks aspekts tika uzlūkota farmaceita fiziskā darbības telpa. Farmācija kā

¹²⁴² ALPERN ENGEL, *Women Medical Students*, p. 396.

¹²⁴³ POPIŃSKI, *Feminization of Higher Education in Poland*, p. 121,

¹²⁴⁴ ANTONIO FCO. CANALES, *Women, University and Science in Twentieth-Century Spain*. In: *History of Education* 2018, No. 1, pp. 36–53, here pp. 39–41.; MALATESTA, *Professional Men, Professional Women*, p. 138.

profesionāla nodarbošanās iemiesoja publisko sfēru. Tomēr farmaceitu un viņa darba telpu no publiskās vides un sabiedrības atdalīja lete, kas tādējādi fiziski un simboliski spēja nošķirt un it kā pasargāt sievieti farmaceiti no maskulīnās publiskās sfēras.¹²⁴⁵ Vēsturnieki tāpat uzsver, ka daudzos gadījumos aptiekas nereti bija daļa no farmaceita/provizora personīgās dzīves telpas, kas deva iespēju sievietēm līdzsvarot ģimenes dzīvi ar profesionālo nodarbošanos. Respektīvi farmācija tika uzlūkota kā sievietes tradicionālās ģimenes dzīves paplašinājums.¹²⁴⁶

Kaut arī farmācija bija iecienīta studiju izvēle, tomēr viens no Ķīmijas fakultātes mācībspēkiem Mārtiņš Eduards Straumanis fakultātes beigušo skaitu, jo īpaši farmācijas nozarē, novērtēja kā samērā mazu. M. E. Straumanis rēķināja, ka fakultāte katru gadu uzņēma ap 75–90 studentus, bet beigušo skaits bija mazāks par 50% no uzņemto skaita.¹²⁴⁷ Neraugoties uz to, ka absolventu skaits farmācijas jomā tika vērtēts kā nepietiekoši zems, lai nodrošinātu farmācijas nozares pieprasījumu, šis viedoklis ietvēra dzimtiskotu skatījumu. Respektīvi, viedokļu līderi un nozares pārstāvji uzskatīja, ka nepietiekošs ir tieši farmācijā sagatavoto vīriešu skaits. Sieviešu – farmācijas kandidāšu skaits tika vērtēts kā pārāk liels. Jau 30. gados Latvijā un citur Eiropā farmācijas nozares pārstāvji un viedokļu līderi pieprasīja ieviest pasākumus, lai ierobežotu sieviešu studenšu skaitu farmācijās nozarē. Šādas pret sieviešu izglītības un darba tiesībām vērstas prasības bija raksturīgas tieši valstīs ar autoritāru un totalitāru režīmu. Piemēram, Igaunijā Farmaceitu kamera 1937. gadā pieprasīja Tartu Universitātes Farmācijas nodaļā ieviest *numerus clausus*, tā ierobežojot sieviešu studenšu uzņemšanu.¹²⁴⁸ Ungārijā 1934. gadā tika izdots dekrēts, kas ierobežoja sieviešu īpatsvaru dažādās nozarēs un fakultātēs. Farmācijas nozarē studējošo sieviešu skaits nedrīkstēja pārsniegt vairāk kā 50% no studentu īpatsvara.¹²⁴⁹ Kā galvenais iemesls ierasti tika minēts apstākļi, ka sievietes apprecoties “pazūd” no farmaceitu rindām, tādējādi nebija iespējams nodrošināt akadēmiski izglītotu farmaceitu paaudžu nomaiņu, vienlaikus šādi ierobežojoši pasākumi kalpoja kā sieviešu sociālās kontroles instruments atbilstoši ideoloģiskajām prasībām par sieviešu “atgriešanu” mājās.

Priekšstatu par Latvijas farmācijas nozarē nodarbinātajām sievietēm sniedz dažādi statistikas rādītāji. Piemēram, 1920. gadā, kad Farmācijas nodaļu tikai dibināja, Latvijā bija

¹²⁴⁵ CANALES, *Women, University and Science*, pp. 50–51.

¹²⁴⁶ CATHERINE GALLAGHER. *From Family Helpmeet to Independent Professional: Women in American Pharmacy, 1870–1940*. In: *Pharmacy in History* 1989, No. 2, pp. 60–77, here p. 66.; MARY SCHAEFFER CONROY. *Women Pharmacists in Nineteenth- and Early Twentieth -Century Russia*. In: *Pharmacy in History* 1987, No. 4, pp. 155–164, here p. 155.

¹²⁴⁷ STRAUMANIS, LU Ķīmijas fakultāte, 10. lpp.

¹²⁴⁸ [B. A.]. *Ārzemēs*. In: *Latvijas Farmaceitu Žurnāls* 1937, Nr. 3, 130.–131. lpp.

¹²⁴⁹ FENYVES, *When Sexism Meets Racism*, p. 13.

reģistrētas tikai četras sievietes provizores, kas veidoja 1,6% no provizoru kopējā skaita.¹²⁵⁰ Sieviešu provizoru skaits 1924. gadā bija palielinājies līdz 22, kas sastādīja jau 6% no provizoru kopskaita. Vairāk kā puse no viņām jeb 13 bija ebrejietes, četras bija latvietes, trīs vācietes, divām pārējām provizorēm nebija norādīta tautība.¹²⁵¹ Ievērojami lielāks sieviešu īpatsvars bija starp aptiekāru palīgiem un asistentiem, kuriem nebija nepieciešama augstākā izglītība. Attiecīgi 1924. gadā Latvija bija reģistrētas 162 aptiekāru palīdzes, kas sastādīja 32% no kopējā aptiekāru palīgu skaita. Lai iegūtu tiesības nokārtot aptiekāru palīgu pārbaudījumus, personām bija nepieciešama pilna vidusskolas izglītība un divu gadu prakse aptiekā. Turklāt vispārizplatīta prakse bija tāda, ka LU farmācijas studenti mācības pārtrauca pusceļā un nokārtoja aptiekāra palīgu vai asistentu pārbaudījumus un praktiski nodarbojās izvēlētajā nozarē bez augstākās izglītības.

Praktizējošo sieviešu farmaceitu skaits 1930. gadā pieauga līdz 43 sievietēm. No viņām 23 bija ieguvušas provizora izglītību Krievijas impērijā, bet 20 bija LU absolventes. No viņām 14 bija latvietes, četras ebrejietes, divas krievietes, viena vāciete. Tādējādi LU Farmācijas nodaļas darbības rezultātā pakāpeniski pieauga arī farmācijā praktizējošo sieviešu īpatsvars, kas 1930. gadā sasniedza 10% no farmaceitu skaita.¹²⁵² Latvijas medicīniskā personāla saraksts liecina, ka 1939. gadā Latvijā praktizēja 500 farmaceiti, no kuriem 350 jeb 70% bija vīrieši, bet praktizējošo sieviešu īpatsvars bija pieaudzis jau līdz 30% jeb 150 farmaceutēm. Latvijas Universitātes Farmācijas nodaļā farmācijas kandidāta grādu bija ieguvušas 128 sievietes, 71 no viņām bija latvietes, 32 ebrejietes, trīs krievietes un divas vācietes.¹²⁵³ Vēsturnieks E. Dunsdorfs izsaka viedokli, ka LU sagatavotie farmaceiti pamatā praktizēja savā specialitātē.¹²⁵⁴ Piemēram, 1937. gadā no visiem LU sagatavotajiem farmācijas kandidātiem aptiekās bija nodarbināti 83% no viņiem.¹²⁵⁵

Nozīmīgi, ka sievietes praktizēja ne tikai kā farmaceites, bet ieņēma arī vadītāja pozīciju farmācijas nozarē. Latvijā 1937. gadā darbojās 517 aptiekas un 54 no tām pārvaldīja tieši sievietes – LU farmācijas kandidātes. Turklāt piecas sievietes vienlaikus bija arī aptieku īpašnieces vai līdzīpašnieces. Erna Mežule, kura beidza Farmācijas nodaļu 1929. gadā, bija aptiekas līdzīpašniece Rīgā kopš 1935. gada.¹²⁵⁶ Farmācijas kandidāte (1931) Alise Kupce

¹²⁵⁰ Latvijas ārstu, veterinārārstu, zobārstu, dentistu, farmaceitu un vecmāšu saraksts: 1920. Rīga 1920, 22.–27. lpp.

¹²⁵¹ J. PUNKA. Latvijas farmaceiti skaitļos. In: Latvijas Farmaceitu Žurnāls 1924, Nr. 8–9, 225.–228. lpp., šeit 226. lpp.

¹²⁵² Latvijas medicīniskā personāla saraksts uz 1. jūniju 1930. g., 87.–102. lpp.

¹²⁵³ Latvijas medicīniskā personāla saraksts 1939. gadam, 142.–160. lpp.

¹²⁵⁴ DUNSDORFS, Studija par akadēmiski izglītotiem latviešiem, 240. lpp.

¹²⁵⁵ DZIRNE, Latvijas farmācija skaitļos, 441. lpp.

¹²⁵⁶ Ernas Mežules matrikula 1920. gada 1. oktobrī. LNA LVVA, 7427-1-1743, 27. lp.; Latvijas medicīniskā personāla saraksts 1939. gadam. 202. lpp.

pārvaldīja sev piederošo aptieku Gogoļa ielā, Rīgā, ko pārmantoja no sava tēva, farmācijas profesora Jāņa Kupces.¹²⁵⁷ Farmācijas nodaļas absolvente 1937. gadā Anna Apine pārvaldīja savā īpašumā esošo “Jauno aptieku” Pļaviņās.¹²⁵⁸ Farmācijas kandidāte Alise Landsmane bija lauku aptiekas īpašniece Meņģeles pagastā, bet pirms tam vairākus gadus veiksmīgi pārvaldīja Sarkanā Krusta aptieku Kalnamuižas sanatorijā.¹²⁵⁹ Ebreju tautības farmaceite Marija Beskina universitāti sekmīgi absolvēja 1929. gadā, bet kopš 1933. gada kopā ar vīru vadīja Lubānas aptieku.¹²⁶⁰ Savukārt Milija Laiviņa, kura 1921. gadā LU uzsāka matemātikas studijas, bet pēc gada tika ieskaitīta Farmācijas nodaļas studentu skaitā, bija aptiekas īpašniece Dinsdurbes ciematā Embūtes pagastā.¹²⁶¹

Zvērinātas advokātes. Vēsturnieki norāda, ka jurisprudences bija viena no tām maskulīnajām profesionālajām nozarēm, kurā sievietēm vēsturiski bija vislielākās grūtības iegūt tiesības strādāt.¹²⁶² Pirmkārt, viens no galvenajiem priekšnoteikumiem, lai iegūtu advokātu tiesības, bija augstākā izglītība. Sievietēm piekļuve juridiskajai izglītībai bija pieejama salīdzinoši vēlāk kā medicīnas izglītībai. Rietumeiropā un Ziemeļamerikā sievietēm juridiskā izglītība tika nodrošināta sākot ar 19. gs. beigām, bet Krievijas impērijā ar 20. gs. sākumu, kad augstākajos sieviešuursos atvēra arī juridiskās nodaļas. Otrkārt, sieviešu juridiskās izglītības iegūšanu, tāpat kā tiesības praktiski strādāt advokāta profesijā vistiešāk ietekmēja arī tradicionālie uzskati par sieviešu prātu un rakstura īpašībām. Vācu vēsturniece Mariona Rovekampa norāda, ka 19. gs. un 20. gs. sākumā sieviešu kustības pretinieki skaidri definēja: “Likums pieprasa objektivitāti, racionalitāti un autoritāti – īpašības, kas nav raksturīgas sieviešu dabai”.¹²⁶³ Treškārt, neraugoties uz to, ka sieviešu uzņemšana advokatūrā vairumā Eiropas un Ziemeļamerikas valstīs un Krievijas impērijā netika aizliegta ar likumu, sieviešu tiesības praktizēt jurisprudencē ierobežoja dažādu likumu un normatīvo aktu interpretācija un tiesu lēmumi, kas bija atbilde sieviešu prasībām ļaut viņām praktizēt juridiskajās profesijās.¹²⁶⁴ Eiropā pirmā valsts, kura ar likumdošanu nostiprināja sieviešu

¹²⁵⁷ Alises Kupce matrikula 1925. gada 15. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-9186, 21. lp.; Latvijas medicīniskā personāla saraksts 1939. gadam. 203. lpp.

¹²⁵⁸ Annas Ķipēnas matrikula 1925. gada 19. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-9419, 22. lp.; Latvijas medicīniskā personāla saraksts 1939. gadam. 206. lpp.

¹²⁵⁹ Latvijas medicīniskā personāla saraksts 1939. gadam. 207. lpp.

¹²⁶⁰ Marijas Gurēvičas matrikula 1921. gada 11. oktobrī. LNA LVVA, 7427-1-5167, 30. lp. Latvijas medicīniskā personāla saraksts 1939. gadam. 209. lpp.

¹²⁶¹ Milijas Lūkinas lūgums Latvijas Augstskolai 1922. gada 8. augustā. LNA IVVA, 7427-1-4092, 5. lp.;

¹²⁶² JAMES C. ALBISETTI. *Portia Ante Portas: Women and the Legal Profession in Europe, ca. 1870–1925*. In: *Journal of Social History* 2000, No. 4, pp. 825–857, here pp. 825.

¹²⁶³ MARION RÖWEKAMP. *Women's Admission to the Legal Profession in Germany between 1900 and 1933*. In: EVA SCHANDEVYL (Ed.). *Women in Law and Lawmaking in Nineteenth and Twentieth-Century*. London, New York 2016, pp. 75–99, here p. 76.

¹²⁶⁴ Lēmumi par aizliegumu sievietēm kļūt par zvērinātām advokātēm pamatā tika pamatots ar Krievijas Tiesu iekārtas 406. pantu, kas noteica ka sievietes nedrīkst ieņemt privātdavokāta amatu. Kaut arī attiecīgais pants neliedza sievietēm kļūt par zvērinātu advokātu palīdzēm, sekojoši arī par zvērinātām advokātēm, Krievijas tiesas

tiesības kļūt par zvērinātām advokātēm bija Francija 1900. gadā, kurai sekoja Rumānija 1901. gadā, Nīderlande 1903. gadā, Norvēģija 1904. gadā un Dānija 1906. gadā. Vairāki Šveices kantoni pieļāva sievietes uzņemšanu advokatūrā jau pirms Pirmā pasaules kara, bet nacionālā līmenī to atļāva tikai 1923. gadā. Itālijā sievietes varēja tikt uzņemtas advokatūrā sākot ar 1919. gadu, Austrijā – 1920. gadu, Beļģijā, Vācijā un Lielbritānijā tikai ar 1922. gadu. Spānijā līdz Otrajam pasaules karam sievietēm tika atļauts strādāt tikai kā privātdavokātēm.¹²⁶⁵ Latvijas teritorijā sievietes tiesības uz advokatūru stājās spēkā, piemērojot Krievijas Pagaidu valdības 1917. gada 1. jūnija rīkojumu par sievietes tiesībām iestāties zvērinātu advokātu skaitā, vest lietas kā privātdavokātēm un būt par zvērinātu advokātu palīdzēm. Pēc neatkarīgas Latvijas valsts proklamēšanas šie likumi tika pārņemti, nosakot, ka zvērināti advokāti var būt abu dzimuma personas.¹²⁶⁶

Saskaņā ar vēsturnieku Ērika Jēkabsona un Valtera Ščerbinska apkopotajām ziņām, Latvijas advokatūrā no 1919. gada, kad tika sākta neatkarīgas valsts tiesu sistēmas izveidošana, līdz 1944.–1945. gadam, kad ar vācu okupācijas režīma beigām, neatkarīgajā Latvijā izveidotā advokatūras sistēma izbeidza darbību, bija darbojušies 716 zvērināti advokāti un viņu palīgi. No viņiem 60 bija sievietes, kas veidoja 8,4% no kopējā advokātu skaita.¹²⁶⁷ Līdz padomju okupācijai 1940. gada jūnijā advokatūrā darbojās 22 sievietes – advokātu palīdzes, no viņām 17 bija latvietes, četras ebrejietes un viena vāciete. Par zvērinātām advokātēm bija ieskaitītas 21 sieviete, no viņām 14 bija latvietes, sešas ebrejietes un viena krieviete. Jāatzīmē, ka piecas no viņām – Anna Dauge, Lilija Frīdenberga, Ida Kameraza, Elizabete Role un Helēna Viļuma – par zvērinātām advokātēm tika ieskaitītas neilgi pirms Latvijas okupācijas – 1940. gada 1. maijā.¹²⁶⁸ Vairākums no viņām strādāja Rīgā, divas Daugavpilī un viena Smiltēnē. Nozīmīgi, ka absolūtais vairākums, 40 jeb 93% no starpkaru Latvijas advokatūrā nodarbinātajām sievietēm, izglītību bija ieguvušas LU Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātē. Sievietes skaita un īpatsvara palielināšanās advokatūrā starpkaru gados tiek raksturota kā ne pārāk straujš, bet pakāpenisks process.¹²⁶⁹ Tomēr, salīdzinot ar medicīnas nozari, sievietes skaits

interpretēja, ka privātdavokātu darbība ir identiska zvērinātu advokātu palīgu darbībai. Balstoties uz šo pantu, Krievijas impērijas Senāts 1910. gadā noteica, ka “sievietēm nav tiesību tikt uzņemtam advokātu padomē un tikt ieceltām par zvērinātām advokātēm un zvērinātu advokātu palīgu amatā”. Sk.: Eljaševs, Sievietes zvērinātā advokatūrā, 49.–50. lpp.; MARY JANE MOSSMAN. The First Women Lawyers: A Comparative Study of Gender, Law and the Legal Professions. Oxford 2006, pp. 42–43.; SAMUEL KUCHEROV. The Legal Profession in Pre- and Post-Revolutionary Russia. In: The American Journal of Comparative Law 1956, No. 3, pp. 443–470, here p. 445.

¹²⁶⁵ ALBISETTI, Portia Ante Portas, 829–830, 832, 838.; SARA L. KIMBLE. Feminist Lawyers and Legal Reform in Modern France, 1900 – 1946. In: EVA SCHANDEVYL (Ed.). Women in Law and Lawmaking in Nineteenth and Twentieth-Century. London, New York 2016, pp. 45–73, here p. 45.

¹²⁶⁶ VIJA KALNIŅA. Otilija Ķempele un Olga Dzelzīte: Latvijas pirmās advokātes. In: Jurista Vārds 2020, Nr. 12, 28.–31. lpp., šeit 28. lpp.

¹²⁶⁷ JĒKABSONS, ŠČERBINSKIS, Latvijas advokatūra, 21.–22. lpp.

¹²⁶⁸ Ibidem, 152., 192., 264., 419., 535. lpp.

¹²⁶⁹ Ibidem, 22. lpp.

jurisprudencē bija samērā niecīgs. Ceturtās tautas skaitīšanas dati 1935. gadā rāda, ka Latvijā bija 994 tiesneši, advokāti, notāri un juristkonsultanti, no kuriem sievietes bija tikai 35 jeb 3,5%.¹²⁷⁰ Sieviešu atmiņas arī liecina, ka viņu lēnā uzņemšana advokatūrā bija saistīta ar viņu dzimumu un pastāvošajiem dzimumu aizspriedumiem. A. Dauge savās atmiņās norāda, ka pēc tieslietu studiju pabeigšanas 1933. gadā, viņa bija nolēmusi pievienoties advokatūrai, ko raksturoja “augsts sabiedriskais stāvoklis” un “liela autoritāte”. Tas noteica zvērinātu advokātu stingru atļaušanu uzņemšanas procedūrā. A. Dauge uzskata, ka bija “vieglāk kameiļim izlīst caur adatas aci, nekā tiesībniekam iekļūt zvērinātos”.¹²⁷¹ Viņa turklāt atzina, ka uzņemšanu zvērinātu advokātu kārtā apgrūtināja arī fakts, ka viņa bija sieviete un vēlējās savā arodā nodarboties tieši galvaspilsētā nevis provincē.¹²⁷²

Kaut arī joprojām pastāvēja zināmi ierobežojumi sievietēm tikt uzņemtām advokatūrā, kas balstījās tradicionālajā izpratnē par dzimumu darbības sfērām un advokatūru kā maskulīnu profesiju, sieviešu darbība tieslietu nozarē tika pamanīta, uzlūkojot to kā zināmu piemēru un profesionālo stimulu. Piemēram, tiesību zinātniece Līna Birziņa pirms tieslietu studiju uzsākšanas 1936. gadā, trīs gadus strādāja Tukuma miertiesā kā papilddarbiniece. Strādājot miertiesā, viņai nostiprinājās pārliecība par tieslietu studiju izvēles pareizību, jo viņa praksē varēja redzēt sievietes advokātes, kuras “uzstājās nopietnās krimināllietās” un pierādīja savas profesionālās prasmes praksē.¹²⁷³ Līdzīgi kā citās tradicionāli “maskulīnās” profesijās, sieviešu pārstāvniecība jurisprudencē tika plaši ievērota, diskutējot gan par viņu panākumiem, darbības aspektiem, kā arī piemērotību profesijai. Arī jurisprudencē tika izcelta nevis sieviešu intelektualitāte, bet sieviešu dzimumam it kā raksturīgās psiholoģiskās īpašības – empātija, lielāka vēlme palīdzēt un dot padomus, spēja samierināt. Ar sievietes “psiholoģiskajām īpašībām” tika pamatota gan advokātes prakses vēlamība, gan specializācija tādās lietās kā “laulību šķiršanas, alimentu lietas, kriminālromantiski noziegumi, noziegumi pret tikumību, aborta lietas”.¹²⁷⁴ Tās bija lietas, ko uztvēra kā sievietei labāk saprotamas, jo aizstāvamās personas bija sievietes vai bērni, kas bija viņu “dabiski iedzimtās kompetences” joma.¹²⁷⁵

¹²⁷⁰ Darba ietvaros aplūkotajā laikā tikai viena sieviete ieņēma tiesneša amatu. LU Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes absolventei 1932. gadā Rozālijai Purgalei 30. gadu sākumā pēc vecākā tiesu amata kandidāta eksāmena sekmīgas nokārtošanas Latgales apgabaltiesas kopsapulce piešķīra viņai tiesāšanas tiesības, t.i. tiesības patstāvīgi iztiesāt lietas. Juriste Dina Gailīte norāda, kaut arī R. Purgale tiesneša amatā darbojās, tikai aizvietojoši miertienešus viņu atvaļinājumu laikā, viņa noteikti ir pirmā sieviete tiesnese Latvijas vēsturē. Sk.: DINA GAILĪTE. Rozālija Purgale (Bandere): pirmā sieviete tiesnese Latvijā. In: Jurista Vārds 2015, Nr. 11, 11.–13. lpp., šeit 11. lpp.

¹²⁷¹ Marijas Bērziņas atmiņas, Latviešu folkloras krātuve, Ak 198, 363. lpp.

¹²⁷² Ibidem.

¹²⁷³ BIRZIŅA, Mazais cilvēks uz lielā ceļa, 78. lpp.

¹²⁷⁴ [B. A.]. Mūsu sievietes tieslietu zinību darbā. In: Sievietes Pasaule 1934, Nr. 8, 9.–10. lpp., šeit 10. lpp.

¹²⁷⁵ EVA SCHANDEVYL. An Introduction to Women in Law and Lawmaking in Nineteenth- and Twentieth-century Europe. In: EVA SCHANDEVY (Ed.). An Introduction to Women in Law and Lawmaking in Nineteenth- and Twentieth-Century Europe. London, New York 2016, pp. 1–21, here p. 5.

Sieviete – advokāte tika izprasta tā sauktās “sociālās mātišķības” (*social motherhood*) un “organizētās mātišķības” (*organized motherhood*) tradīcijās. “Sociālās mātišķības” koncepcija reprezentēja ideoloģiju, ka sievietes kā mātes pienākums ir audzināt sabiedrību kopumā un “uzlabot pasauli”, kurā dominē vīrieši, savukārt “organizētās mātes” ideoloģija iemiesoja ideju, ka “mātes stāvoklis” nav fizisks, bet garīgs koncepts. Rezultātā atbildību par sabiedrības audzināšanu un uzlabošanu caur savu profesionālo darbību varēja uzņemt ne tikai mātes, bet arī bezbērnu sievietes vai arī sievietes – mātes savā profesionālajā darbā ārpus ģimenes.¹²⁷⁶

Pedagoģija. Filoloģijas un filozofijas fakultātes izstrādātie noteikumi paredzēja, ka visu LU fakultāšu studentiem, bija tiesības iegūt vidusskolu skolotāju tiesības, papildus noklausoties un izturot pārbaudījumus šādos Pedagoģijas nodaļas priekšmetos: Loģika ar atziņas teoriju, Vispārīgā pedagoģija un didaktika vai Pedagoģijas vēsture, Pedagoģiskā psiholoģija un sava priekšmeta metodika.¹²⁷⁷ Šie noteikumi atspoguļojās arī Izglītības ministrijas 1919., 1924. un 1926. gadā apstiprinātajos noteikumos un rīkojumos par vidusskolu skolotāju izglītības cenzu. Tie paredzēja, ka par pilntiesīgu vidusskolas skolotāju varēja būt persona, kura beigusi augstākās mācību iestādes kursu ar pedagoģijas papildus priekšmetiem, ieguvusi vajadzīgo pedagoģijas praksi.¹²⁷⁸ LU pilna kursu beigušie ar arodtiesībām un absolventi ar kandidāta grādu bija tiesīgi strādāt par skolotājiem arī cita tipa skolās.

Saskaņā ar Ceturtās tautas skaitīšanas datiem 30. gadu vidū Latvijā kā mācībspēki bija nodarbinātas 9944 personas, no kuriem sievietes bija 5751 jeb 57,8%.¹²⁷⁹ Statistikas dati gan nesniedz detalizētu informāciju par skolotāju nodarbinātību dažāda tipa skolās, turklāt šajā rādītājā tika ieskaitīti arī augstskolu mācībspēki. Detalizētāku priekšstatu sniedz izdevumā “Latvijas kultūras statistika” apkopotā informācija. Dati rāda, ka 1922./23. gadā Latvijā bija 2185 vidusskolu skolotāji, no kuriem sievietes bija 717 jeb 32,8% no vidusskolu skolotāju kopskaita. Savukārt 1936./37. gadā sieviešu – vidusskolu skolotāju skaits bija pieaudzis līdz 866, kas sastādīja 37,7%.¹²⁸⁰ Redzams, ka starp vidusskolu skolotājiem lielāks skaits bija vīrieši. Sievietes skolotājas veidoja lielāku īpatsvaru tautskolu – pirmskolu, pamatskolu un papildskolu – līmenī, kur netika prasīts augstākās izglītības cenzs. Dati par 1922./23. gadu rāda,

¹²⁷⁶ RÖWEKAMP, Women's Admission, pp. 90–91.

¹²⁷⁷ Latvijas Universitāte 20 gados, I daļa, 284. lpp.

¹²⁷⁸ Par pilntiesīgiem vidusskolu skolotājiem varēja kļūt arī personas bez augstākās izglītības, ja viņu vispārējā un speciālā izglītība un prakse atbilde Izglītības Ministrijas izstrādātajiem nosacījumiem. Sk.: Noteikumi par vidusskolu skolotāju izglītības cenzu. In: Izglītības Ministrijas Mēnešraksts 1924, Nr. 6, 714.–715. lpp., šeit 714. lpp.; Papildu noteikumi par vidusskolu skolotāju izglītības cenzu. In: Izglītības Ministrijas Mēnešraksts 1926, Nr. 11, 483.–485. lpp., šeit 483. lpp.

¹²⁷⁹ Ceturtās tautas skaitīšana, 641. lpp.

¹²⁸⁰ Latvijas kultūras statistika, 57. lpp.

ka tautskolās strādāja 3596 sievietes un 3096 vīrieši, bet 1936./37. gadā ievērojami bija pieaudzis sieviešu skolotāju skaits – 5039 skolotājās, bet vīriešu skolotāju skaits bija 4098.¹²⁸¹

Aktuāla pētniecība paliek jautājums vai sievietēm darbs kā skolotājām tautskolās nevis vidusskolās, kas bija labāk atalgota pozīcija, bija apzināta aroda izvēle. Atsevišķi avoti liecina, ka sievietes arī pedagoģijas jomā izjuta savu darba tiesību apdraudējumu un aizspriedumus viņu dzimuma dēļ. LAISA 1930. gada nogalē un 1931. gada sākumā izvērta plašu akadēmiski izglītoto sieviešu aptauju ar mērķi apzināt, vai un cik lielā mērā viņu iegūtajai izglītībai bija nozīme finansiālās neatkarības uzlabošanā un nodrošināšanā, kā arī profesionālo mērķu sasniegšanā. Atbildot uz LAISA aicinājumu, savu atbildi 1931. gada janvārī iesūtīja arī Valkas ģimnāzijas skolotāja Austra Augenberga, kura 1930. gadā absolvēja LU kā vēstures kandidāte. Savā atbildē viņa skaidro, ka universitātē iegūtā izglītība nav devusi pilnīgu neatkarību finansiālā ziņā, turklāt viņai joprojām nav iespēja strādāt savā specialitātē (vēsturē), jo vidusskolu skolotāju vēlēšanās priekšroka tiek dota vīriešiem, ja arī viņu izglītības cenzs ir zemāks nekā kandidātes – sievietes cenzs.¹²⁸² A. Augenbergas viedoklis daļēji varētu pmatot kāpēc sieviešu skolotāju pieaugums vidusskolās nebija tika ievērojams kā tautskolās.

Pedagoga profesija tomēr bija viena no LU absolventu aroda iespējām. Atsevišķu fakultāšu darbība turklāt bija vērsta tieši uz pedagogu sagatavošana. Filoloģijas un filozofijas fakultātē to apliecināja noteikumi par skolotāju tiesību iegūšanu. Turklāt fakultātes divdesmit gadu darbības pārskatā norādīts, ka 20. gadu pirmajā pusē, diskutējot par absolventu tiesībām, kā primārais mērķis tika izvirzīts tas, lai Filoloģijas un filozofijas fakultātes beidzējs tiktu sagatavots kā speciālists sava priekšmeta pasniegšanā.¹²⁸³ Šāds uzstādījums jau pēc būtības paredzēja filoloģijas, vēstures, filozofijas un citu humanitāro nozaru speciālistu sagatavošanu skolu vajadzībām. To atspoguļo arī ziņas par absolventu nodarbošanos pēc studijām. Avoti rāda, ka no aplūkotajām Filoloģijas un filozofijas fakultātes absolventēm, skolotājas gaitas pēc studiju beigšanas turpināja vai uzsāka 134 sievietes jeb vairāk kā 60% no absolventēm. Piemēram, vāciete Erna Vilhelmīne Pērkone, kura studēja ģermāņu filoloģiju no 1922. līdz 1928. gadam, pēc studiju beigšanas darbojās kā vācu valodas skolotāja Valmieras Valsts ģimnāzijā.¹²⁸⁴ Filozofijas kandidāte Olga Lielmane strādāja kā vēstures skolotāja Rēzeknes Valsts krievu ģimnāzijā.¹²⁸⁵ Lidija Būcena universitāti beidza 1932. gadā ar filoloģijas

¹²⁸¹ Šie dati uzrāda amatu vietu skaitu, bet ne konkrētu strādājošo personu skaitu, jo skolotāji, kuri strādāja vairākās skolās arī uzskaitīti vairākas reizes. In: Latvijas kultūras statistika, 33. lpp.

¹²⁸² Austras Augenbergas atbilde 1931. gada janvārī. LNA LVVA, 2261-1-6, 11. lp.

¹²⁸³ Latvijas Universitāte 20 gados, I daļa, 284. lpp.

¹²⁸⁴ Ernas Vilhelmīnes Pērkones matrikula 1922. gada 23. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-6260, 15. lp.; Ernas Pērkones atbilde 1931. gada janvārī. LNA LVVA, 2261-1-6, 28. lp.

¹²⁸⁵ Olgas Lielmanes pagaidu apliecība 1930. gada 5. februārī. LNA LVVA, 7427-1-551, 16. lp.; Pārmaiņas I. M. padoto darbinieku sastāvā. In: Izglītības Ministrijas Mēnešraksts 1938, Nr. 07–08, 138.–147. lpp., šeit 141. lpp.

kandidātes grādu, specializējoties romāņu valodās. Savas zināšanas, ko viņa papildināja, studējot arī ASV Vasaras koledžā (*Vassar College*) un Romā, pielietoja strādājot kā valodu skolotāja Rēzeknē, Rīgā un Jelgavā.¹²⁸⁶

LU Dabaszinātņu biedrības izdotā žurnāla “Daba un Zinātne” 1939. gada novembra numurā Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes jaunākā asistente Helēna Starca sniedza pārskatu par fakultātes darbu 20 gados. Aplūkojot studentu skaita izmaiņas laika gaitā, viņa saskatīja, ka 30. gadu otrā pusē studējošo skaits fakultātē strauji samazinājās, kā vienu no galvenajiem iemesliem viņa min – “vakanto skolotāju vietu trūkumu”.¹²⁸⁷ H. Starcas apgalvojums precīzi iemieso vispārējo uzskatu, ka arī Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes viens no galvenajiem darbības principiem bija skolotāju sagatavošana. No aplūkotajām studenšu personas lietām, Matemātikas un dabaszinātņu fakultāti absolvēja 106 sievietes. Par 74 sievietēm zināms, ka viņas pēc studijām strādāja kā skolotājas. Piemēram, Milda Vilāne un Marta Virsniece bija divas no 15 sievietēm, kuras starpkaru periodā specializējās Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes Matemātikas nodaļas astronomijas grupā un bija vienīgās, kuras to absolvēja.¹²⁸⁸ Milda Vilāne beidza LU ļoti sekmīgi ar matemātikas zinātņu kandidāta grādu 1937. gadā un pēc studijām strādāja par matemātikas un fizikas skolotāju Rēzeknes Valsts komercskolā un Rēzeknes Valsts skolotāju institūtā.¹²⁸⁹ Savukārt Marta Virsniece 1939. gadā ļoti sekmīgi aizstāvēja diplomdarbu “Galaktiskie miglāji” un ieguva matemātikas zinātņu kandidāta grādu. Pēc studijām viņa strādāja kā matemātikas skolotāja Ērgļu vidusskolā.¹²⁹⁰ Nora Pērnavā pēc LU beigšanas 1938. gadā ieņēma matemātikas skolotājas vietu Pļaviņu ģimnāzijā. Otrā pasaules kara laikā viņa emigrēja uz Vāciju, bet 1950. gadā izceļoja uz ASV. Sākot ar 1955. gadu viņa pasniedza matematiku Veina Universitātē (*Wayne University*) Detroitā, kur 1965. gadā viņa aizstāvēja doktora disertāciju matemātikā.¹²⁹¹ Kā matemātikas skolotāja Rīgas žīdu sabiedrības ģimnāzijā strādāja arī ebrejiete Jozefīne Šapiro, kura ļoti sekmīgi pabeidza Matemātikas nodaļu 1936. gadā.¹²⁹² Vāciete Dina Ropa strādāja kā skolotāja jau studiju laikā, bet pēc absolvēšanas 1936. gadā specializējās kā matemātikas un kosmogrāfijas

¹²⁸⁶ LŪCIJA BĒRZIŅA. Lidijas Vīkas-Būcēnas piemiņai. In: Universitāte 1991, Nr. 66, 54.–55. lpp., šeit 55. lpp.

¹²⁸⁷ HELĒNA STARCA. L.U. Matemātikas un dabaszinātņu fakultāte 20 gados. Daba un Zinātne 1939, Nr. 6, 193.–199. lpp., šeit 195. lpp.

¹²⁸⁸ Matemātikas nodaļa tika iedalīta matemātikas, astronomijas, fizikas, fiziskās ģeogrāfijas un meteoroloģijas grupās, bet Dabaszinātņu nodaļa – botānikas, zooloģijas, ģeoloģijas, paleontoloģijas un ģeogrāfijas grupās.

¹²⁸⁹ Mildas Vilānes matrikula 1930. gada 24. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-14712, 24. o. p. lp.; ILGONIS VILKS. Zvaigžņu aicinājums: Latvijas Universitātes astronomijas studentu (1920–1949) dzīvesstāsti. Rīga 2021, 53.–54. lpp.

¹²⁹⁰ Martas Virsnieces pagaidu diploms 1939. gada 14. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-19726, 7. lp.; VILKS, Zvaigžņu aicinājums, 70. lpp.

¹²⁹¹ Noras Pērnavas pagaidu apliecība 1938. gada 27. oktobrī. LNA LVVA, 7427-1-19841, 8. lp.; [B. A.]. Matemātikas doktore. In: Laiks, 13.01.1965., 3. lpp.

¹²⁹² Jozefīnes Šapiro pagaidu apliecība 1936. gada 20. februārī. LNA LVVA, 7427-1-15230, 7. lp.; Pārmaiņas I. M. padoto darbinieku sastāvā. In: Izglītības Ministrijas Mēnešraksts 1938, Nr. 05–06, 736.–740. lpp., šeit 736. lpp.

skolotāja Ē. Lorenčas privātajā vācu meiteņu ģimnāzijā un Vācu vecāku savienības arodskolā Rīgā.¹²⁹³

Kā skolotājas strādāja arī pārējo LU fakultāšu absolventes. Piemēram, Lidija Krastiņa pēc tiesību zinātņu kandidāta grāda iegūšanas 1929. gadā strādāja atbilstoši iegūtajai specializācijai – kā zvērināta advokāta palīdzē Rīgā (no 1930. gada). Vienlaikus viņa ieņēma skolotājas vietu sava tēva Pētera Dzeņa privātģimnāzijā Rīgā, pasniedzot zīmēšanu, vēsturi, latviešu valodu, kā arī likumu zinības.¹²⁹⁴ Kaut arī Ķīmijas fakultātes absolventu darbība pēc studiju beigšanas bija saistīta ar zinātņi un ķīmisko rūpniecību, nākamās ķīmiķus gatavoja arī pedagoģiskajam darbam.¹²⁹⁵ Kā skolotāja specializējās inženiere ķīmiķe Anna Kaugare, kura absolvēja LU 1929. gadā. Viņa strādāja kā skolotāja Z. Meierovica komercskolā Tukumā un Jelgavas arodu skolā,¹²⁹⁶ bet inženiere ķīmiķe Marija Saliņa nodarbojās kā fizikas un ķīmijas skolotāja Ventpils Valsts ģimnāzijā.

Kā skolotājas nodarbojās arī ievērojams skaits Lauksaimniecības fakultātes absolventes – agronomes. Turklāt redzama noteikta tendence, ka viņas strādāja atbilstoši savai specializācijai – skolās, kuras atradās Zemkopības ministrijas pārraudzībā. Piemēram, agronome Leontīne Grauduma, studējot Latvijas Universitātē, turpināja Petrogradas Stebuta Augstākos sieviešu kursus iesāktās lauksaimniecības studijas, ko pabeidza 1922. gadā kā viena pirmajām latvietēm – agronomēm. Pēc studijām viņa uzņēmas divgadīgās Dompoles lauksaimniecības skolas organizēšanu un vadīšanu Bērzpils pagastā, vienlaikus strādājot kā skolotāja. Sākot ar 1925. gadu viņa strādāja kā skolotāja Latgales lauksaimniecības vidusskolā.¹²⁹⁷ Agronomes Lidija Rubene un Eiženija Sēja bija skolotājas Tukuma piensaimniecības skolā. Priekuļu un Jaunpils lauksaimniecības skolā strādāja Alvīne Damberga, bet Laidzes lopkopības skolas skolotāja bija Marija Sterndoka.¹²⁹⁸ Savukārt agronome Milda Grozgalve ieņēma skolotājas vietu Rankas mājturības skolā.¹²⁹⁹

¹²⁹³ Dinas Ropas pagaidu apliecība 1936. gada 12. novembrī. LNA LVVA, 7427-1-12188, 9. lp.; [B. a.]. Pārmaiņas I. M. padoto darbinieku sastāvā. In: Izglītības Ministrijas Mēnešraksts 1936, Nr. 12, 763.–786. lpp., šeit 772. lpp.

¹²⁹⁴ Jēkabsons, Ščerbinskis, Latvijas advokatūra, 288. lpp.; Lidijas Dzenes dienesta gaitas apraksts [bez datuma]. LNA LVVA, 1632-1-10671, 9. lp.

¹²⁹⁵ ALĪDA ZIGMUNDE. Latvijas Universitātes, Latvijas Valsts universitātes un Universitātes Rīgā Ķīmijas nodaļas absolventi (1920–1944). In: Humanitārās un sociālās zinātnes, 2014, Nr. 23, 13.–19. lpp., šeit 16. lpp.

¹²⁹⁶ Otrā pasaules kara gados emigrējusi uz ASV, kur strādājusi Čikāgas slimnīcā par laboratorijas nodaļas vadītāju. Sk.: [B. A.]. Piemiņas un atceres. In: Tehniskais Apskats 1981, Nr. 91, 17.–19. lpp., šeit 17. lpp.

¹²⁹⁷ [B. A.]. Skolotāju biogrāfijas. In: Censonis 1934, Nr. 3–4, 52.–57. lpp., šeit 54. lpp.

¹²⁹⁸ Sievietes ar augstāko izglītību Zemkopības ministrijā [bez dat.]. LNA LVVA, 2261-1-6, 35. lp.

¹²⁹⁹ M. Grozgalve Pirmā pasaules kara laikā (1916–1917) trīs semestrus studēja agronomiju Stebuta augstākajos sieviešuursos, bet 1918. gadā kā brīvklāusītāja apmeklēja Tērbatas Universitātes Medicīnas fakultāti. Medicīnas studijas viņa turpināja arī Latvijas Universitātē, tomēr 1920. gadā veselības dēļ viņa tika atzīta par nederīgu mediķa profesijai un mācības turpināja Lauksaimniecības fakultātē. Sk.: Mildas Teterovskas lūgums Latvijas Augstskolai 1919. gada 12. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-876, 1. lp.; Mildas Teterovskas lūgums Latvijas Augstskolai 1920. gada 9. martā. LNA LVVA, 7427-1-876, 2. lp.; Sievietes ar augstāko izglītību Zemkopības ministrijā [bez dat.]. LNA LVVA, 2261-1-6, 35. lp.

Ne visām LU absolventēm pedagoģija bija nozare, kurā viņas vēlējās strādāt un pielietot savu iegūto izglītību. Vilma Upīte studiju laikā specializējās inženierķīmijā un 1927. gadā ļoti sekmīgi pabeidza Ķīmijas fakultāti. Pēc studiju beigšanas viņa strādāja kā pagaidu skolotāja Ventspils pamatskolā, bet pēc tam ieņēma Rencēnu pamatskolas skolotājas vietu. V. Upīte bija viena tām izglītojamām sievietēm, kura 1931. gadā atsaucās uz LAISA rīkoto aptauju par izglītības nozīmi sieviešu profesionālajā dzīvē. Iesūtītajā atbildē viņa skaidroja, ka strādā skolotājas profesijā, jo diemžēl savā specialitātē nodarbošanos nav atradusi. Turklāt viņa norāda, ka skolotājas profesijā viņas iegūtā universitātes izglītība nav noderējusi, jo attiecīgajā amatā varētu strādāt, ja viņa būtu beigusi kādu no skolotāju institūtiem vai tikai vidusskolu un papildinājusies skolotāju kursus.¹³⁰⁰ Arī agronome Leontīna Grauduma savā biogrāfijā 1934. gadā skaidroja, ka pēc studijām nebija plānojuši strādāt izglītības jomā, bet labprātāk praktiski būtu nodarbojušies savā specializācijā.¹³⁰¹

6.3. Akadēmiskā karjera Latvijas Universitātē

Tiesības uz augstāko izglītību bija pamatfaktors, kas radīja iespēju sievietēm veidot akadēmisko karjeru un veicinot sieviešu profesionalitāti zinātnē. Universitātes un zinātni, līdzīgi kā medicīnu, jurisprudenci, inženierzinātnes, arhitektūru, 19. gs. un 20. gs. sākumā raksturoja augsts profesionālais prestižs un nozares modernizācija un profesionalizācija, ko raksturoja nozares profesionālim nepieciešamās izglītības, kvalifikācijas standartu un profesionālās jurisdikcijas noteikšana un regulēšana.¹³⁰² Tomēr, ja tādās profesionālās jomās kā medicīna, arhitektūra, jurisprudences utt., tika nostiprināti dažādi ierobežojumi vai aizliegumi sievietēm nodarboties, tad sievietes iespējas ieņemt akadēmisku amatu noteica nevis oficiāli, ar likumu nostiprināti aizliegumi, bet sociālās un kulturālās tradīcijas, kas veidoja sabiedrības tradicionāli konservatīvos priekšstatus par dzimumu sociālajām lomām, kas izrietēja no viņu bioloģiskajām atšķirībām.¹³⁰³ Amerikāņu vēsturniece Londa Šībingera uzskata, ka argumenti

¹³⁰⁰ Vilmas Upītes atbilde 1931. gada 9. janvārī. LNA LVVA, 7427-1-6, 27. lp.; Vilmas Upītes matrikula 1919. gada 29. septembrī. LNA LVVA, 7427-1-824, 16. lp.

¹³⁰¹ [B. A.], Skolotāju biogrāfijas, 54. lpp.

¹³⁰² MALATESTA, Professional Men, Professional Women, pp. 1–4.

¹³⁰³ Viens no pamatkritērijiem, lai pretendētu uz akadēmisko amatu bija zinātniskais grāds. Tādējādi sieviešu iekļaušanās augstskolas mācībspēku sastāvā bija atkarīga no sieviešu augstākās izglītības attīstības. Straujāk šis process attīstījās, kur veidojās augstākās izglītības iestādes tikai sievietēm. ASV sieviešu koledžās sievietes kļuva par pasniedzējām, kā šo iestāžu pirmās paaudzes absolventes. Ķīnā sieviešu koledžās veidojās 20. gs. sākumā, kur akadēmisko personālu galcenokārt veidoja sievietes, kuras izglītību bija ieguvušas ārzemēs. Valsts augstskolās Ķīnā sievietes sāka uzņemt pēc Pirmā pasaules kara, tomēr tradicionālās dzimumu normas noteica, ka sievietes pasniedzējas apmācīja tikai studentes, saglabājot dzimumu segregāciju akadēmiskajā vidē. Sk.: FERNANDA H. PERRONE, Women Academics in England, 1870–1930. In: History of Universities 1993, Vol. 12(1), pp. 339–367, here p. 349; TANG, HORTA. Women Academics in Chinese Universities, pp. 868–869; ANETA BOLDYREW. Merited, (Un) Appreciated, (Un) Remembered: Women in Educational and Social Policy Sciences as a Scholarly Discipline in Poland, 1900–39. In: Acta Poloniae Historica, 2018, 117, pp. 95–129, here p. 102.

sievietes profesionālai izslēgšanai no zinātnes un no universitātes, kas kā institūcija visuzskatāmāk reprezentēja zinātni, pamatā nostiprinājās 17. un 18. gs., kad veidojās modernā zinātne. Publiskajā telpā akadēmisko personu, tāpat kā citu intelektuālo jomu pārstāvjus, personificēja vīrietis. Šiem amatiem un profesionālajām jomām piedēvēja tādas īpašības, ko stereotipiski reducēja kā maskulīnas – “analītiska un abstrakta domāšana, loģika, disciplīna, fiziska izturība”, piedēvējot tieši vīrietim kompetenci akadēmiskajā kopienā un zinātnē.¹³⁰⁴ Savukārt sievietei, piedēvējot intelektuāli mazvērtīgāku prātu, netika paredzēta iespēja nodarboties ar zinātni un ieņemt akadēmisku amatu universitātē.¹³⁰⁵ Kaut arī 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā sabiedrībā nostiprinājās pārliecība, ka sievietes kā mātes īpašības ir piemērotas skolotājas amatam, tomēr šie argumenti nebija spēkā esoši attiecībā uz “pedagoga” amatu “augstākajā” līmenī, t.i. augstskolās.¹³⁰⁶

Latvijas Universitātes dibināšana noteica pragmatisku nepieciešamību pēc kvalificētiem mācībspēkiem studiju procesa nodrošināšanai. Sieviešu iekļaušanās LU kā akadēmiskajam un zinātniskajam personālam bija daļa no plašāka augstskolu mācībspēku atlases procesa feminizācijas, kas Eiropā un Ziemeļamerikā aizsākās 19. gs. beigās un atspoguļoja lielāku sieviešu pārstāvniecību akadēmiskajā vidē.¹³⁰⁷ Protams, augstskolas mācībspēku rekrutēšanas feminizācija nebija mērķtiecīgi īstenota augstskolas personāla atlases stratēģija, ko varētu salīdzināt ar mūsdienu augstskolās īstenoto dzimumu līdztiesības politiku. Sieviešu iekļaušana LU mācībspēku sastāvā bija objektīvs rezultāts gan sieviešu tiesiskā un sabiedriskā stāvokļa izmaiņām pēc Pirmā pasaules kara un neatkarīgas, demokrātiskas Latvijas valsts dibināšanas, gan sabiedrības un augstākās izglītības sistēmas demokratizācijai. LU sievietes mācībspēku sastāvā iekļāva jau augstskolas organizēšanas procesā un darbības sākumperiodā, ko raksturoja vairāki momenti – dažādu izglītoto sieviešu paaudžu iekļaušanās mācībspēku vidū, zinātniskās un akadēmiskās pieredzes dažādādība, sieviešu zinātnisko interešu ierobežotais profils, sieviešu mācībspēku nelielais skaits, kā arī sasniegto akadēmisko amatu ierobežotā amplitūda.

Analizējot LU mācībspēku rekrutēšanas īpatnības, P. Bolīns definējis četras latviešu akademiķu paaudzes, kuras veidoja LU mācībspēkus starpkaru periodā: vecākā paaudze – pirmā latviešu intelektuāļu paaudze, kura augstāko izglītību ieguva Tērbatas, Pēterburgas un

¹³⁰⁴ JULIETTE RENNES. The French republic and Women's Access to Professional Work: Issues and Controversies in France from the 1870s to the 1930s. In: *Gender & History* 2011, Vol. 23, pp. 341–366, here p. 345; LINDA L. CLARK. *Women and Achievement in Nineteenth-Century Europe*. Cambridge, New York 2008, p. 197.; JO BURR MARGADANT. *Madame la Professeur: Women Educators in the Third Republic*. Princeton 2019, p. 6.–7.; PERRONE, *Women Academics in England*, p. 340.

¹³⁰⁵ SCHIEBINGER, *The Mind Has no Sex?*, p. 55

¹³⁰⁶ SARAH ERMAN. A Teacher, A Scientist, A Wife: The Complex Self of Joséphine Schoutedon-Wéry (1879–1954). In: *Persona Studies* 2018, Vol. 4, pp. 74–87, here p. 77; CLARK, *Women and Achievement*, p. 189.

¹³⁰⁷ ANNA CABANEL. How excellent... For a Woman? The Fellowship Programme of the International Federation of University Women in the Interwar Period. In: *Persona Studies* 4, 2018, No. 1, pp. 88–102, here p. 90.

Maskavas universitātēs (piemēram, pedagogs Jēkabs Vēlme, valodnieks Jēkabs Lautenbahs), vidējā paaudze – latviešu akadēmiķi, kuri bija pilnībā integrējušies Krievijas universitāšu sistēmā, tur studējot un veidojot akadēmisko karjeru (piemēram, valodnieki Jānis Endzelīns un Pēteris Šmits), jaunākā paaudze – latviešu akadēmiķi, kuri izglītību ieguva Krievijas augstskolās, bet karjeru veidoja LU (piemēram, filozofs Pauls Dāle, valodnieks Kārlis Straubergs) un visjaunākā paaudze – latviešu akadēmiķi, kuri ieguva izglītību un veidoja karjeru LU.¹³⁰⁸ Kaut arī vēsturnieks neignorē sievietes LU mācībspēku vidū, tomēr P. Bolīna piedāvātais paaudžu dalījums ir balstīts uz vīriešu pārstāvību universitātē. Turklāt šādu dalījumu nevar piemērot sievietes mācībspēkiem, jo sievietes augstākā izglītība attīstījās būtiski atšķirīgi. Starpkaru periodā LU izdalāmas divas sievietes mācībspēku paaudzes, kas atspoguļo divas akadēmiski izglītoto sievietes paaudzes: 1) vecākā paaudze – sievietes, kuras augstāko izglītību bija ieguvušas Krievijas impērijas augstākajās izglītības iestādēs un Rietumeiropas universitātēs pirms neatkarīgas Latvijas valsts dibināšanas, 2) jaunākā paaudze – sievietes, kuras izglītību ieguva Latvijas Universitātē.

Sieviešu mācībspēku vecākā paaudze. Raksturīga problēma LU organizēšanas procesā bija augsti kvalificētu latviešu un latviski runājošu mācībspēku, īpaši profesoru un docentu, trūkums. Risinot problēmu, par mācībspēkiem pieaicināja akadēmiski izglītotos latviešus, kuriem bija minimāla akadēmiskā pieredze (piemēram, Kārlis Dišlers, Pēteris Lejiņš, Pauls Dāle), viņu starpā bija arī vairākas sievietes ar akadēmiskā un zinātniskā darba pieredzi Krievijas augstskolās.¹³⁰⁹ Par mācībspēku pieaicināja filoloģij Annu Ābeli, kura no 1917. līdz 1918. gadam pildīja asistentes pienākumus Petrograda Universitātes Eksperimentālās fonētikas laboratorijā, tomēr jau 1919. gada rudenī viņa apstiprināja Filoloģijas un filozofijas fakultātes bibliotekāri, uzticot viņai bibliotēkas veidošanu un kārtošanu.¹³¹⁰ Par mācībspēku pieaicināja arī valodnieci Alīsi Karlsoni, kura pēc Kijivas Augstāko sievietes kursu absolvēšanas 1915. gadā, bija darbojusies kā mācībspēks vairākās augstskolās, tai skaitā kā docente Taurijas Universitātē.¹³¹¹ Pieredze akadēmiskajā darbā bija arī bioloģei Marijai Taujai, kuru 1920. gada rudenī ievēlēja par LU Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes asistenti. Pēc Bestuževa Augstāko sievietes kursu beigšanas 1914. gadā viņa tika atstāta pie Dabaszinātņu nodaļas, lai

¹³⁰⁸ BOLIN, *Between National and Academic*, pp. 183–184.

¹³⁰⁹ Krievijā iespējas ieņemt akadēmiskos amatus sievietēm parādījās tikai 20. gs. sākumā, kad Augstāko sievietes kursu juridiskais statuss tika atzīts par līdzvērtīgu valsts universitātēm. Sk: DUDGEON, *The Forgotten Minority*, p. 3–4.

¹³¹⁰ SARMA KĻAVIŅA. *Latviešu valodas pētnieki: no kļaušu laikiem līdz savai valstij*. Rīga 2008, 198. lpp.; Latvijas Universitātes piecgadu darbības pārskats, 291. lpp.

¹³¹¹ Filoloģijas un filozofijas fakultāte A. Karlsoni ievēlēja par vācu valodas lektori 1922. gada jūlijā. Sākot ar oktobri, viņa lasīja vācu valodas lekcijas arī Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes studentiem. Sk.: Alīses Karlsones dienesta gaita 1927. gadā. LNA LVVA, 7427-13-780, 147. lpp.; Filoloģijas un filozofijas fakultātes sēdes protokols 1922. gada 7. oktobrī. LNA LVVA, 7427-6-363, 13. op. lpp.; Paziņojums LU Saimniecības padomei 1923. gada oktobrī. LNA LVVA, 7427-13-780, 209. lpp.

sagatavotos zinātniskajam darbam, bet Petrogradas Mežkopības institūtā viņa četrus gadus ieņēma asistentes vietu.¹³¹²

Kaut arī sievietes tika iekļautas mācībspēku sastāvā jau LU organizēšanas procesā, tomēr augstākais amats, ko sievietes ieņēma LU darbības sākumposmā, bija lektores amats. Lektora pozīciju varēja ieņemt persona ar augstāko izglītību, bet valodu lektora vietu izņēmuma gadījumos varēja ieņemt arī persona, kura nebija beigusi pilnu augstskolas kursu. Aplūkojot sieviešu piemērus, redzams, ka lektora amatu ieņēma akadēmiski izglītotās sievietes bez akadēmiskās pieredzes, bet bija darbojušās skolās, tādējādi bija praktiski un profesionāli sagatavotas konkrēta priekšmeta mācīšanā. Historiogrāfijā viņus ierasti dēvē par amatierzinātniekiem.¹³¹³ Sievietes kā lektores tika uzaicinātas Filoloģijas un filozofijas fakultātē un viņas raksturoja praktiskā pieredze, kas bija iegūta pedagoģijā. Ilggadējo pedagoģi Annu Rūmani-Ķeniņu, kura bija studējusi pedagoģiju un psiholoģiju Žana Žaka Ruso institūtā Ženēvā, 1919. gada septembrī ievēlēja par Filoloģijas un filozofijas fakultātes lektori modernajā pedagoģijā. Jāatzīmē, ka 1919. gada rudens semestrī viņa noturēja tikai nelielu lekciju ciklu un lektores vietu Filoloģijas un filozofijas fakultātē atstāja pirms semestra beigām.¹³¹⁴ Rīgas pilsētas 2. ģimnāzijas angļu valodas skolotāja Eiženija Turkina, kura bija ieguvusi doktora grādu anglistikā Cīrihes Universitātē, ievēlēja par fakultātes angļu valodas lektori.¹³¹⁵ Pieredzējušo pedagoģi un dabaszinātņu skolotāju Ellu Rītiņu 1920. gada oktobrī ievēlēja par lektori dabaszinātņu metodikā.¹³¹⁶ Savukārt itālieti Klāru Koisonu-Gersoni, kura 1916. gadā Florences Universitātē ieguva franču valodas skolotājas diplomu, bet 1918. gadā – itāļu valodas un literatūras skolotājas diplomu, 1923. gada maijā pēc Itālijas sūtņa Latvijā rekomendācijas Latvijas Universitātei ievēlēja par itāļu valodas lektori.¹³¹⁷ Par franču valodas lektori tika aicināta arī Sorbonas Universitātē mākslas vēsturi studējusi pedagoģe un rakstniece Elza Stērste. Tomēr viņa šo piedāvājumu noraidīja.¹³¹⁸ Pie vecākās sieviešu mācībspēku paaudzes

¹³¹² Latvijas Universitāte divdesmit gados, II daļa, 319. lpp.

¹³¹³ JĀNIS STRADIŅŠ. Mēs savā zemē un laikā. Zenta Mauriņa un Latvijas Universitāte, 30.10.1997.. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/45640> [aplūkots 27.09.2023.]; BOLIN, Between National and Academic, p. 56.; Latvijas Universitātes satversme, 40. lpp., Latvijas Universitātes piegadu darbības pārskats, 6. lpp.

¹³¹⁴ Tam par iemeslu visticamāk bija viņas darbība Latvijas diplomātiskajā dienestā. No 1919. gada oktobra līdz 1920. gada jūlijam viņa vadīja Latvijas diplomātiskās pārstāvniecības biroju Parīzē Latvijas Augstskolas Organizācijas Komisijas sēdes protokols 1919. gada 26. septembrī. LNA LVVA, 7427-6-1, 34. o. p. lp.; Latvijas Universitātes piegadu darbības pārskats, 19. lpp.; DAINA BLEIERE. Sieviete atjaunotās Latvijas ārējā un drošības politikā 1990. gados: ārlietu dienests. In: ANDRIS SPRŪDS, ELIZABETE VIZGUNOVA (red.). Sievietes Latvijas ārpolitikā un drošības politikā. Rīga 2020, 27.–27. lpp., šeit 29. lpp.

¹³¹⁵ Eiženijas Turkinas Latvijas Augstskolas anketa 1919. gada 5. novembrī. LNA LVVA, 7427-13-1803, 1. lp.; Izglītības Ministrijas rezolūcijas noraksts 1919. gada 19. septembrī. LNA LVVA 7427-13-1803, 2. lp.

¹³¹⁶ Izglītības Ministrijas rezolūcijas 1920. gada 12. oktobrī. 7427-13-1459, 2. lp.

¹³¹⁷ Itālijas vēstnieka Latvijā rekomendācija 1923. gada 11. aprīlī. LNA LVVA 7427-13-535, 29. lp.; ĶESTERE, MARIHINA. LU lektores (1923–1940) Klāras Koisonas-Gersoni, 66. lpp.

¹³¹⁸ LU Filoloģijas un filozofijas fakultātes sēdes protokols 1922. gada 27. maijā. LNA LVVA 7427-6-363, 5. lp.; LU Filoloģijas un filozofijas fakultātes sēdes protokols 1922. gada 16. maijā. LNA LVVA 7427-6-363, 10. o. p. lp.

pieskaitāma arī Helēna Akmentiņa, kuru ievēlēja par krievu valodas lektori 1927. gadā. Viņa bija beigusi Kazaņas Augstākos sieviešu kursus, bet pēc atgriešanās Latvijā strādāja kā skolotāja Rīgas skolās.¹³¹⁹ Zīmīgi, ka šo sieviešu akadēmiskā izglītība atspoguļoja specializāciju humanitāro zinātņu jomās, ko tradicionāli uztvēra kā sievietei un viņas īpatnējam intelektam piemērotāku jomu.

Bez Filoloģijas un filozofijas fakultātes bija vēl tikai trīs fakultātes – Medicīnas, Ķīmijas, Matemātikas un dabaszinātņu, kuru mācībspēku sastāvā pieņēma pirmo akadēmiski izglītoto sieviešu paaudzes pārstāves. Šo fakultāšu specifika noteica nepieciešamību pēc asistentiem, kuru galvenais uzdevums bija organizēt praktiskos laboratorijas darbus, atšķirībā no lektoriem, kuru uzdevums bija noteikta mācību priekšmeta teorētiska mācīšana. LU noteikumi noteica, ka asistenta vietu var ieņemt persona, kuras pārvalda attiecīgos priekšmetus un pēc iespējas ar augstskolas izglītību, bet asistenta vietu var ieņemt personas, kuras sekmīgi nobeigušas augstskolu.¹³²⁰ Mineraloģe un Rīgas vidusskolu skolotāja Irma Kvelberga un mineraloģe Katrīna Zēberga, kura Pirmā pasaules kara laikā ieņēma ķīmiķes vietu Viskrievijas zemstu (pašvaldību) savienības laboratorijā, 1921. gadā tika ievēlētas par Ķīmijas fakultātes jaunākajām asistentēm.¹³²¹ Arī Medicīnas fakultātē par mācībspēkiem pieņēma vairākas pirmās paaudzes akadēmiski izglītotās sievietes. Starp viņām bija Late Veibeles, kura plašāk zināma kā pirmā latviete – zobārste. Viņa 1901. gadā beidza Pēterburgas zobārstu skolu, bet gala eksāmenus nokārtoja pie Pēterburgas Kara medicīnas akadēmijas, iegūstot zobārsta prakses tiesības. LU Zobārstniecības institūta dibinātājs un vadītājs Kārlis Barons 1923. gadā uzaicināja viņu par institūta jaunāko asistenti – demonstratori.¹³²² Ārste, Kijivas Sieviešu medicīnas institūta absolvente Minna Zušmane-Mazkalniņa 1922. gada jūlijā tika ievēlēta par Medicīnas fakultātes Ādas un venerisko slimību katedras jaunāko asistenti,¹³²³ savukārt Maskavas Universitātes absolvente, ārste Paula Birze 1926. gadā tika apstiprināta par Ķirurģiskās hospitālās klīnikas asistenti.¹³²⁴

Salīdzinot ar vīriešiem, sieviešu mācībspēku skaits LU darbības sākumposmā bija niecīgs. Tomēr avoti apliecina, ka uzaicinājums izglītotajām sievietēm, tāpat kā vīriešiem,

¹³¹⁹ Helēnu Akmentiņu ievēlēja par krievu valodas lektori Filoloģijas un filozofijas fakultātē, uzticot lasīt krievu valodas lekcijas Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes studentiem. Sk.: Paziņojums Latvijas Universitātei 1927. gada 15. oktobrī. LNA LVVA, 7427-13-33, 2. lp.; Latvijas Universitātes darbinieka anketa 1927. gadā. LNA LVVA, 7427-13-33, 1. lp.

¹³²⁰ Latvijas Augstskolas organizācijas komisijas subkomisiju priekšstāvju sēdes protokols 1919. gada 3. martā. LNA LVVA, 7427-6-1, 12. lp.

¹³²¹ I. Kvelberga 1914. gadā beigusi Pēterburgas Augstākos sieviešu dabaszinātņu kursus. Savukārt K. Zēberga beidza Maskavas Augstāko sieviešu dabaszinātņu kursus 1915. gadā. Sk.: Latvijas universitāte 20 gados, II daļa, 197. lpp.; Katrīnes Zēbergas kadru uzskaites anketa 1944. gada 30. novembrī. LNA LVVA, 7427-13-763, 2. o. p. lp.

¹³²² ARNIS VĪKSNA. Pirmā latviešu zobārste. In: Veselība 1974, Nr. 7, 15. lpp.

¹³²³ Paziņojums Latvijas Augstskolas Dekānu padomei 1922. gada 13. maijā. LNA LVVA, 7427-13-779, 4. lp.

¹³²⁴ Paziņojums Latvijas Universitātes padomei 1926. gada 19. oktobrī. LNA LVVA, 7427-13-91, 4. lp.

strādāt LU nāca no pašas universitātes. Visbiežāk Latvijas Augstskolas organizācijas komiteja un Izglītības ministrija īstenoja praksi, aicinot un uz Latviju oficiāli komandējot Krievijas augstskolās un zinātniskajās iestādēs strādājošos augstskolu mācībspēkus un zinātniekus. Pēc Izglītības ministrijas rīkojuma uz Latviju 1920. gada februārī Latvijas valdības priekšstāvis Tālajos Austrumos un Sibīrijā Jānis Mazpolis komandēja Krievijā dzimušo krievu fiziķi T. Putniņu, kura tobrīd strādāja par fiziķi Vladivostokas meteoroloģiskajā observatorijā.¹³²⁵ Visticamāk T. Putniņa, kurai ar Latviju nebija nekāda saistības, piedāvājumu strādāt LU ieguva saistībā ar savu vīru – latviešu zinātnieku Reinholdu Putniņu, ar kuru bija precējusies kopš 1919. gada. R. Putniņš 1919. gada vasarā brīvprātīgi iestājās Vladivostokā izvietotajā Imantas pulkā un paralēli strādāja Vladivostokas Jūras observatorijā par astronomu. R. Putniņu pēc LU ierosinājuma 1920. gadā ievēlēja par Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes docentu.¹³²⁶ T. Putniņas piemērs apliecina, ka liela nozīme bija arī personiskajām attiecībām. Piemēram, ārstes Eiženijas Krimbergas, kura 1915. gadā beidza Harkivas Sieviešu medicīnas institūtu un 1915.–1919. gadā pildīja ārstata asistentes pienākumus Harkivas Universitātē, vīrs bija Lu medicīnas fakultātes pirmais dekāns Roberts Krimbergs. Viņa 1920. gada 1. jūlijā tika ievēlēta par Medicīnas fakultātes Fizioloģijas katedras asistenti.¹³²⁷ Nozīmīgas bija arī saikne starp latviešu mācībspēkiem – un sievietēm kā studentēm Krievijas augstskolās, tomēr avoti apliecina, ka izglītotās latvietes bija zināmas arī caur viņu zinātnisko akadēmiski-pedagoģisko darbību. Tas parādās, piemēram, izzsverot A. Karlsones kandidāturu lektores amatams. Viņas personas lietā saglabājies arī Kijivas Universitātei 1921. gada februārī adresēts LU rektora Ernesta Felsberga apliecinājums, ka A. Karlsonē Latvijai ir nepieciešama kā zinātniece, un lūgums neaizkavēt viņas atgriešanos Latvijā.¹³²⁸

Sieviešu kā jauno mācībspēku sagatavošana. Viena no galvenajām LU prioritātēm bija jauno mācībspēku un zinātnieku sagatavošana, lai nodrošinātu mācībspēku paaudžu nomaiņu un stiprinātu augstskolas zinātnisko kapacitāti. Jauno mācībspēku sagatavošanas pamatprincipi tika noformulēti LU darbības sākumposmā un iestrādāti tās satversmē. Tie noteica, ka personas, kuras LU bija ieguvušas pirmo zinātnisko (kandidāta/maģistra) grādu, varēja atstāt pie LU

¹³²⁵ Taisijas Putniņas dienesta gaitas 1923. gada martā. LNA LVVA 7427-13-1393, 2. lp.; Vladivostokas meteoroloģiskās observatorijas apliecība 1920. gada 18. februārī. LNA LVVA 7427-13-1393, 8. lp.; JĀNIS JANSONS. Latvijas Universitātes Fizikas institūts (1919-1944) un tā sagatavotie fiziķi. Rīga 2008, 39. lpp.

¹³²⁶ Latvijas Universitāte divdesmit gados, II daļa, 303. lpp

¹³²⁷ Apraksts par asistentes Eiženijas Krimbergas dienesta gaitu 1924. gada 20. martā. LNA LVVA, 7427-13-879, 3. lp.; Eiženijas Krimbergas Curriculum vitae 1933. gada 16. oktobrī. LNA LVVA, 7427-13-879, 4. lp.

¹³²⁸ E. Felsberga apliecinājums 1921. gada 3. februārī. LNA LVVA 7427-13-780, 83. lp.; Ukrainas Padomju Sociālistiskās Republikas īstenoto izglītības reformu rezultātā Kijivas Universitāte 1920. gadā tika slēgta. Uz vairāku Kijivas Universitātes fakultāšu bāzes tika izveidotas citas augstākās izglītības iestādes, tai skaitā Drahomanova Tautas universitāte, apvienojot Kijivas Universitātes Vēstures un valodniecības fakultāti, Fizikas, matemātikas un dabaszinātņu fakultāti un Kijivas Augstākos sieviešu kursus. E. Felsberga apliecinājumā acīmredzami domāts Drahomanova Tautas universitāte, kur A. Karlsonē strādāja kā valodu lektore. Sk.: Alīses Karlsones dienesta gaitas 1927. gadā. LNA LVVA, 7427-13-780, 147. lp.

sagatavoties zinātniskai un akadēmiskai darbībai. Konkrētas prasības par atstājajiem jaunajiem zinātniekiem noteica 1923. gada 17. oktobrī LU apstiprinātais nolikums. Nolikums noteica arī stipendijas piešķiršanas kārtību. Pirmkārt tika noteikts, ka kandidātu varēja atstāt sagatavoties zinātniskajai darbībai gan pie LU, gan komandējot uz ārzemju augstskolu. Otrkārt, tika paredzēts, ka kandidātu varēja atstāt pie fakultātes uz vienu gadu, turklāt ar LU Padomes piekrišanu šo laiku varēja pagarināt, bet ne ilgāk par trīs gadiem. Nolikumā skaidri tika definēta prasība, ka kandidāta zinātniskās darbības programmu noteica un sastādīja mācībspēks, kura vadībā kandidāts strādās. Tāpat tika noteikts, ka kandidātam reizi pusgadā bija jāiesniedz zinātniskās darbības pārskats, ko izvērtēja fakultātes padome.¹³²⁹ Kandidātu izvēlei kā nozīmīgākais kritērijs tika noteiktas ļoti labas sekmes studiju laikā un zinātniskais potenciāls. Tomēr laika gaitā tika izstrādāti detalizētāki principi, kas paredzēja stingrāku potenciālo kandidātu izvērtēšanas un ievēlēšanas kārtību. Piemēram, 1937. gadā apstiprinātajos principos par jauno mācībspēku sagatavošanu skaidri tika noteikts, ka kandidātu atstāšana pie fakultātes “nedrīkstētu būt gadījuma rakstura”. Katrai fakultātei bija pienākums rūpīgi izvērtēt mācību priekšmetus, kuros trūkst vai tuvākajā laikā varētu trūkt mācībspēki.¹³³⁰

Līdz 1939. gadam pie LU sagatavoties zinātniskajam darbam tika atstātas 23 sievietes (skat. 6.8. tabulu). Desmit no viņām atstāja gatavoties zinātniskajam darbam Filoloģijas un filozofijas fakultātē, astoņas – Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātē, trīs – Medicīnas fakultātē, vienu Veterinārmedicīnas fakultātē. Pirmās četras stipendiātes pārstāvēja pirmo izglītoto sieviešu paaudzi. Bestuževa Augstāko sieviešu kursu absolventi Valēriju Seili atstāja pie Filoloģijas un filozofijas fakultātes 1920. gada 1. janvārī uz diviem gadiem ar stipendiju 500 rubļu mēnesī.¹³³¹ Avoti liecina, ka V. Seile personīgi vērsās pie fakultātes ar lūgumu atstāt viņu sagatavoties zinātniskajam darbam un piešķirt stipendiju, lai specializētos Polijas un Latgales vēsturē, tomēr trūkst tuvāku ziņu par viņas zinātniskajām aktivitātēm.¹³³² Vērā ņemamu zinātnisko darbību V. Seile neizvērsa, jo viņu kā Latgales zemnieku partijas pārstāvi 1920. gadā ievēlēja Satversmes sapulcē, bet 1921.–1922. gadā viņa pildīja izglītības ministra biedres pienākumus. Laumu Sloku, Maskavas Augstāko sieviešu kursu absolventi un Latvijas Valsts arhīva galveno arhivāri, atstāja sagatavoties zinātniskam darbam uz diviem gadiem sākot ar 1920. gada 1. aprīli. Arī viņai LU piešķīra stipendiju – sākotnēji 675 rubļus mēnesī, bet ar

¹³²⁹ Stipendiju piešķiršanas noteikumi kandidātiem, kurus LU fakultātes nolēmja atstāt pie katedrām zinātnisku darbinieku sagatavošanai 1923. gada 17. oktobrī. LNA LVVA 7427-6-82c, 16. lpp.

¹³³⁰ Jaunu mācības spēku sagatavošana 1937. gada 22. martā. LNA LVVA 7427-6-82c, 601. lpp.

¹³³¹ Latvijas Universitātes piecgadu darbības pārskats, 313. lpp.

¹³³² Latvijas Augstskolas Organizācijas komisijas sēdes protokols 1919. gada 30. septembrī. LNA LVVA, 7427-6-1, 39. lpp.

Pie Latvijas Universitātes sagatavoties zinātniskai darbībai atstātās sievietes

Nr.	Vārds, uzvārds	Gads	Fakultāte	Nozare
1.	Valērija Seile	1920	Filoloģijas un filozofijas	Latgales vēsture ¹³³³
2.	Lauma Sloka	1920	Filoloģijas un filozofijas	mākslas vēsture ¹³³⁴
3.	Anna Ābele	1922	Filoloģijas un filozofijas	slāvu filoloģija ¹³³⁵
4.	Alīse Karlsonē	1923	Filoloģijas un filozofijas	ģermāņu filoloģija ¹³³⁶
5.	Marta Jagare	1925	Tautsaimniecības un tiesību zinātņu	tautsaimniecība ¹³³⁷
6.	Anna Dārziņa	1927	Filoloģijas un filozofijas	romāņu filoloģija ¹³³⁸
7.	Olga Lindeša	1928	Veterinārmedicīnas	patoloģiskā anatomija ¹³³⁹
8.	Valērija Sieceniē	1930	Tautsaimniecības un tiesību zinātņu	tirdzniecība ¹³⁴⁰
9.	Līvija Grapmanē	1931	Medicīnas	oftalmoloģija ¹³⁴¹
10.	Elvīra Šnore	1932	Filoloģijas un filozofijas	arheoloģija ¹³⁴²
11.	Olga Jurkovska	1932	Tautsaimniecības un tiesību zinātņu	civilprocess ¹³⁴³
12.	Veronika Pavra	1935	Tautsaimniecības un tiesību zinātņu	krimināltiesības ¹³⁴⁴
13.	Melita Gartjē	1935	Tautsaimniecības un tiesību zinātņu	civiltiesības ¹³⁴⁵
14.	Kamilla Šūlmanē	1936.	Filoloģijas un filozofijas	filozofija ¹³⁴⁶
15.	Ulrika Ozoliņa	1936	Medicīnas	iekšējās slimības ¹³⁴⁷
16.	Olga Zvirgzdiņa	1937	Tautsaimniecības un tiesību zinātņu	starptautiskās tiesības ¹³⁴⁸
17.	Austra Grīnberga	1937	Tautsaimniecības un tiesību zinātņu	valsts tiesības ¹³⁴⁹
18.	Lidija Auzāne	1938	Tautsaimniecības un tiesību zinātņu	starptautiskās tiesības ¹³⁵⁰
19.	Helēna Bernsonē	1938	Medicīnas	histoloģija ¹³⁵¹
20.	Natālija Sinaiska	1938	Tautsaimniecības un tiesību zinātņu	tirdzniecības tiesības ¹³⁵²
21.	Edīte Hauzenberga-Šturma	1939	Filoloģijas un filozofijas	baltu filoloģija ¹³⁵³
22.	Velta Rūķe-Draviņa	1939	Filoloģijas un filozofijas	salīdzināmā valodniecība ¹³⁵⁴
23.	Daina Zemzare	1939	Filoloģijas un filozofijas	baltu filoloģija ¹³⁵⁵

¹³³³ Latvijas Universitāte divdesmit gados 1919–1939, I daļa, 214. lp.

¹³³⁴ Ibidem.

¹³³⁵ Ibidem.

¹³³⁶ Paziņojums Latvijas Universitātes Dekānu padomei 1923. gada 6. oktobrī. LNA LVVA, 7427-6-82c, 11. lp.

¹³³⁷ Paziņojums Latvijas Universitātei 1925. gada 20. aprīlī. LNA LVVA, 7427-13-658, 3. lp.

¹³³⁸ Saraksts par atstātiem pie Universitātes gatavoties zinātniskam darbam. LNA LVVA, 7427-6-82c, 64. lp.

¹³³⁹ Paziņojums Latvijas Universitātei 1929. gada 8. aprīlī. LNA LVVA, 7427-6-82c, 127. lp.

¹³⁴⁰ Paziņojums Latvijas Universitātei 1930. gada 29. novembrī. LNA LVVA, 7427-13-1553, 9. lp.

¹³⁴¹ Saraksts par atstātiem pie Universitātes gatavoties zinātniskam darbībai 1932. gadā. LNA LVVA, 7427-6-82c, 206. o. p. lp.

¹³⁴² Franča Baloža iesniegums Filoloģijas un filozofijas fakultātei 1932. gada 28. maijā. LNA LVVA, 7427-13-1704, 4. lp.

¹³⁴³ Paziņojums Latvijas Universitātei 1932. gada 6. maijā. LNA LVVA, 7427-6-82c, 244. lp.

¹³⁴⁴ Paziņojums Latvijas Universitātei 1935. gada 18. oktobrī. LNA LVVA, 7427-6-82c, 464. lp.

¹³⁴⁵ Paziņojums Latvijas Universitātei 1935. gada 15. martā. LNA LVVA, 7427-6-82c, 118. lp.

¹³⁴⁶ Paziņojums Latvijas Universitātei 1936. gada 23. maijā. LNA LVVA, 7427-6-82c, 536. lp.

¹³⁴⁷ Paziņojums Latvijas Universitātei 1936. gada 6. novembrī. LNA LVVA, 7427-6-82c, 567. lp.

¹³⁴⁸ Olgas Zvirgzdiņas dzīves apraksts 1937. gada 13. oktobrī. LNA LVVA, 7427-6-82d, 8. lp.

¹³⁴⁹ Paziņojums Latvijas Universitātei 1937. gada 12. oktobrī. LNA LVVA, 7427-6-82d, 9. lp.

¹³⁵⁰ Saraksts ar stipendiātiem, respektīvi atstātiem pie Universitātes gatavoties zinātniskam darbam 1937./1938. gadā. LNA LVVA, 7427-6-82d, 116. lp.

¹³⁵¹ Paziņojums Latvijas universitātei 1938. gada 15. septembrī. LNA LVVA, 7427-6-82d, 99. lp.

¹³⁵² Paziņojums Latvijas Universitātei 1938. gada 31. martā. LNA LVVA, 7427-6-82d, 54. lp.

¹³⁵³ Paziņojums Latvijas Universitātei 1939. gada 14. oktobrī. LNA LVVA, 7427-13-1732, 8. lp.

¹³⁵⁴ Paziņojums Latvijas Universitātei 1939. gada novembrī. LNA LVVA, 7427-13-1519, 1. lp.

¹³⁵⁵ Paziņojums Latvijas Universitātei 1939. gada 2. oktobrī. LNA LVVA, 7427-13-2003, 1. lp.

1921. gada 1. aprīlī stipendijas apjoms tika palielināts līdz 1200 rubļiem mēnesī.¹³⁵⁶ Tā kā Filoloģijas un filozofijas fakultātes sēžu protokoli par laiku no 1919. līdz 1921. gadam, daļēji arī par 1922. gadu, nav saglabājušies, par L. Slokas pētnieciskajām aktivitātēm nav pieejamas detalizētākas ziņas. Zināms, ka 1922. gada aprīlī profesors E. Felsbergs fakultātes sēdē rosināja ļaut L. Slokai lasīt kādu studiju priekšmetu. Fakultātes dekāns J. Endzelīns iebilda pret šo priekšlikumu, norādot uz viņas nepietiekamo zinātnisko sagatavotību un akadēmisko pieredzi.¹³⁵⁷ Ar mērķi sagatavoties zinātniskajam darbam pie fakultātes atstāja arī filoloģi A. Ābeli, kura stipendijas ietvaros studēja slāvu filoloģiju Prāgas Universitātē, kur strādāja arī par latviešu un lietuviešu valodas lektori,¹³⁵⁸ un A. Karlsoni, kurai stipendija ļāva studēt Minhenes Universitātē doktora grāda iegūšanai.¹³⁵⁹

Pārējās 19 sievietes, kuras tika atstātas sagatavoties zinātniskajam darbam, bija LU absolventes. Lai arī avoti nav pilnīgi un nevar kalpot par pilnvērtīgu situācijas atspoguļojumu, zināms, ka atsevišķas absolventes pašas izteikušas vēlmi tikt atstātām pie LU, piemēram, tautsaimniecības zinātņu kandidāte Valērija Sieceniece.¹³⁶⁰ Tomēr vairākumu rekomendēja LU pasniedzēji. Piemēram, profesors J. Endzelīns atzinīgi novērtēja valodnieces Dainas Zemzares pētniecisko darbību studiju laikā un izstrādāto diplomdarbu un pēc absolvēšanas ieteica viņu atstāt pie Baltu filoloģijas katedras.¹³⁶¹ Pēc profesora J. Endzelīna rekomendācijas pie LU atstāja arī valodnieci Veltu Rūķi-Draviņu.¹³⁶² Savukārt profesors Francis Balodis pie Arheoloģijas katedras sagatavoties zinātniskai darbībai rekomendēja atstāt arheoloģi Elvīru Šnori, kura strādāja kā arhivāra palīdze F. Baloža vadītā Valsts vēsturiskā muzeja Arheoloģijas nodaļā.¹³⁶³ Savukārt Natālija Sinaiska savās atmiņās norāda, ka pēc tiesību zinātņu kandidāta grāda iegūšanas, palikt LU sagatavoties zinātniskajam darbam 1938. gadā viņai piedāvāja Tirdzniecības tiesību katedras vadītājs Konstantīns Čakste.¹³⁶⁴ No visām pie LU atstātajām jaunajām zinātniecēm 17 bija latviešu tautības un tikai divas bija krievu izcelsmes – Melita Gartjē un N. Sinaiska.¹³⁶⁵

¹³⁵⁶ Latvijas Universitātes piecgadu darbības pārskats, 313. lpp.; KĀRLIS STRAUBERGS. Mīrusi mākslas vēsturniece Lauma Sloka. In: Laiks, 28.07.1960., 2. lpp.

¹³⁵⁷ Filoloģijas un filozofijas fakultātes sēdes protokols 1922. gada 29. aprīlī. LNA LVVA, 7427-6-363, 2. lp.

¹³⁵⁸ Paziņojums Latvijas Universitātes Padomei 1922. gada 25. oktobrī. LNA LVVA, 7427-13-2, 2. lp.

¹³⁵⁹ Paziņojums Latvijas Universitātes Dekānu padomei 1923. gada 6. oktobrī. LNA LVVA, 7427-6-82c, 11. lp.

¹³⁶⁰ Īsas ziņas par Valērijas Siecenieces dzīvi un darbu. LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, RX 354, Nr. 1, 2. lp.

¹³⁶¹ Jāņa Endzelīna paziņojums Filoloģijas un filozofijas fakultātei 1939. gadā. LNA LVVA, 7427-1-13438, 20. lp.

¹³⁶² Filoloģijas un filozofijas fakultātes paziņojums Latvijas Universitātei 1940. gada 26. aprīlī. LNA LVVA, 7427-13-1519, 3. lp.

¹³⁶³ Franča Baloža rekomendācija Elvīrai Šnorei 1932. gada 18. maijā. LNA LVVA, 7427-13-1704, 4., 5. lp.

¹³⁶⁴ SINAJSKAJA, Nasha Alma mater, s. 144.

¹³⁶⁵ Zīmīgi, ka abu minēto sieviešu tēvi bija LU profesori. M. Gartjē tēvs bija LU Medicīnas fakultātes profesors Eduards Gartjē, bet N. Sinaiskas tēvs Tiesību zinātņu nodaļas profesors Vasilijš Sinaiskis. Diemžēl avoti neatklāj

Sieviešu-stipendiāšu skaits bija ievērojami mazāks, salīdzinot ar vīriešu skaitu. Dati rāda, ka 1925. gadā pie LU sagatavoties zinātniskam darbam bija atstāti septiņi vīrieši un divas sievietes.¹³⁶⁶ Laikā no 1926. līdz 1929. gadam no 33 stipendiātiem tikai viena bija sieviete.¹³⁶⁷ 1930./1931. mācību gadā LU bija apstiprināti 29 stipendiāti – vīrieši un divas stipendiātes.¹³⁶⁸ Stipendiātu skaits 30. gadu otrā pusē nedaudz pieauga, tomēr vīrieši stipendiāti joprojām bija vairākumā. Piemēram, 1937./38. gadā stipendiātes bija astoņas, kas veidoja 14% no visiem stipendiātiem, bet vīrieši – stipendiāti bija 49.¹³⁶⁹ Kaut arī LU vīriešu skaits bija ievērojami lielāks nekā sieviešu skaits, tomēr stipendiātu dzimumu proporcija tikai daļēji atspoguļoja studentu īpatsvaru pēc dzimuma. Skaitļi ļauj spriest par zināmiem aizspriedumiem pret sievietēm akadēmiskajā vidē. Nozīmīgi, ka LU Dekānu padomes apstiprinātajos principos par jauno mācībspēku sagatavošanu, tika iekļauts punkts, ka, izvērtējot kandidātus atstāšanai zinātniskai darbībai, priekšroka dodama jauniem kandidātiem, kā arī tiem, kuriem nebija jā rūpējas par saviem ģimenes locekļiem.¹³⁷⁰ Punkts par “ģimenes locekļiem” netika precizēts, kas atstāj vietu plašai interpretācijai. Tomēr par sievietes primāro dzīves uzdevumu uzlūkoja mātes un sievas pienākumus. Tādējādi iespējams stipendiātu izvēle atspoguļoja sieviešu diskriminēšanu, vai arī, izvēloties stipendiātus, tika jau savlaicīgi paredzēts, ka sieviete ar ģimenes dzīves nodibināšanu pārtrauks zinātnisko darbību. To, ka LU pastāvēja aizspriedumi pret sievietēm zinātniecēm uzskatāmi atspoguļo arī valodnieka un LU Filoloģijas un filozofijas fakultātes profesora Ernesta Bleses atmiņas. Trimdā 50. gados E. Blese skaidroja, ka Filoloģijas un filozofijas fakultātes uzdevumā viņš reiz paziņoja kādai studentei, ka viņu nav iespējams atstāt sagatavoties zinātniskajam darbam pie LU, piebilstot: “Ja Jūs būtu jauneklis, tad tas varbūt būtu iespējams”.¹³⁷¹ Jādomā, ka E. Bleses pieminētais gadījums nebija izņēmuma gadījums, bet plašāka prakse. Daļēji to apliecina skaitļi. Jau tika noskaidrots, ka Filoloģijas un filozofijas fakultātē studenšu skaits visās fakultātes nodaļās, izņemot Filozofijas, starpkaru periodā bija ievērojami lielāks nekā studējošo vīriešu skaits. Tomēr, aplūkojot stipendiātu dzimumu īpatsvaru, vērojama pretēja situācija. Līdz 1938./1939. māc. gadam pie fakultātes tika atstātas 33 personas, no kuriem 25 bija vīrieši, kas veidoja 76% no stipendiātu skaita, savukārt sievietes stipendiātes bija tikai astoņas jeb 24%.¹³⁷²

vai šo abu sieviešu atstāšanu pie LU kaut kādā mērā varēja ietekmēt viņu tēvu ieņemtie amati Universitātē, tomēr zināmas domas izteikuši laikabiedri, kas pētījumā aplūkotas.

¹³⁶⁶ Apstiprinātais stipendiātu saraksts 1925. gada 3. jūnijā. LNA LVVA, 7427-6-82c, 53. lp.

¹³⁶⁷ Latvijas Universitātes stipendiātu saraksts līdz 1929. gadam. LNA LVVA, 7427-6-82c, 137.–138. o. p. lp.

¹³⁶⁸ Latvijas Universitātes stipendiātu saraksts 1930./1931. gadā. LNA LVVA, 7427-6-82c, 204.–206. o. p. lp.

¹³⁶⁹ Latvijas Universitātes stipendiātu saraksts 1937./38. gadā. LNA LVVA, 7427-6-82d, 115.–118. o. p. lp.

¹³⁷⁰ Jaunu mācības spēku sagatavošana 1937. gada 22. martā. LNA LVVA 7427-6-82c, 601. lp.

¹³⁷¹ ERNESTS BLESE. Daži zīmīgi vaibsti. Intelektuālās latviešu sievietes garīgajā sejā. In: Latvju Sieviete 1952, Nr. 4, 20.–21. lpp., šeit 21. lpp.

¹³⁷² Latvijas Universitāte divdesmit gados, II daļa, 214. lpp.

No jaunajiem zinātniekiem tika sagaidīta disertācijas izstrāde un aizstāvēšana, kas bija faktors, lai jaunais zinātnieks tiktu ievēlēts par LU mācībspēku. No 23 sievietēm, kuras tika atstātas LU sagatavoties zinātniskajam darbam, līdz 1940. gadam disertāciju aizstāvēja tikai A. Karlsonē, kura bija pārstāvēja pirmo akadēmiski izglītoto sieviešu paaudzi.¹³⁷³ No pārējām jaunajām zinātniecēm disertāciju izstrādāja vēl valodnieces V. Rūķe-Draviņa un D. Zemzare, kā arī arheoloģe E. Šnore. Tomēr šīs disertācijas tika aizstāvētas trimdā un padomju okupētajā Latvijā.¹³⁷⁴ Būtiski, ka mācībspēku sastāvā tika ievēlētas vien četras no stipendiātēm.¹³⁷⁵ A. Ābeli 1924. gadā ievēlēja par privātdocenti slāvu filoloģijā,¹³⁷⁶ A. Karlsoni pēc doktora grāda iegūšanas 1926. gada 6. oktobrī ievēlēja par Filoloģijas un filozofijas fakultātes privātdocenti angļu filoloģijā.¹³⁷⁷ V. Sieceniēci atstāja sagatavoties zinātniskajam darbam trīs gadus (1930–1933), un tikai pēc četriem gadiem – 1937. gadā viņu ievēlēja par Tirdzniecības katedras ārštata jaunāko asistenti, bet divus gadus vēlāk – par ārštata asistenti.¹³⁷⁸ Ceturtā bija N. Sinaiskā, kuru, skaitot ar 1940. gada 1. janvāri, ievēlēja par asistenta vietas izpildītāju Tirdzniecības tiesību katedrā.¹³⁷⁹ Tomēr V. Sieceniēces un N. Sinaiskas akadēmisko izaugsmi pārtrauca padomju un vācu okupācija.¹³⁸⁰ Savukārt dabaszinātņu kandidāti Helēnu Bernsoni, kura tika atstāta

¹³⁷³ Filozofijas doktora grādu A. Karlsonē ieguva 1925. gada 28. jūnijā par disertāciju par 15. gadsimta vācu dzejnieku Ulrichu Fītreru – “Ulrich Fuetrer und sein Iban” ar augstāko vērtējumu (predikātu) “magna cum laude”. Disertācija 1927. gadā publicēta arī grāmatas formātā ar tādu pašu nosaukumu. Sk.: Docentes Alīses Karlsones zinātniskās darbības raksturojums [bez dat.]. LNA LVVA, 7427-13-780, 12. lp.

¹³⁷⁴ V. Rūķe-Draviņa filoloģijas doktora disertāciju “Deminūtīvi latviešu valodā” 1959. gadā trimdā Stokholmas Universitātē. Savukārt okupētajā Latvijā 1956. gadā D. Zemzare aizstāvēja disertāciju par tēmu “Raksturīgākās iezīmes latviešu leksikogrāfijas attīstībā (līdz 1900. gadam)”, bet 1958. gadā Elvīra Šnore aizstāvēja disertāciju par Asotes pilskalnu. Sk.: ANDREJS BANKAVS, ILGA JANSONE. Valodniecība Latvijā: fakti un biogrāfija. Rīga 2010, 221., 262. lpp.; Elīna Guščika. Elvīra Šnore un Latvijas agrā dzelzs laikmeta pētniecība. In: Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls 2010, Nr. 1, 111.–138. lpp.; šeit 120. lpp.

¹³⁷⁵ Trīs no stipendiātēm – V. Rūķi-Draviņu un D. Zemzari par Baltu filoloģijas katedras asistentēm ievēlēja padomju okupācijas periodā, attiecīgi 1940. gada 7. oktobrī un 21. novembrī, bet Olgu Zvirgzdiņu par asistenti ievēlēja 1940. gada rudenī. Savukārt vācu okupācijas periodā pēc profesora Jāņa Endzelīna atsauksmes par privātdocenti baltu filoloģijā ievēlēja E. Hauzenbergu-Šturmu. Sk.: Paziņojums Latvijas Universitātei 1941. gada 23. jūlijā. 7427-13-1732, 9. lp.; Veltas Rūķes dienesta gaitas apraksts 1941. gada jūlijā. LNA LVVA, 7427-13-1519, 17. o. p. lp.; Paziņojums Latvijas Valsts Universitātei 1940. gada 4. decembrī. LNA LVVA, 7427-13-2003, 4. lp.; Latvijas Valsts universitātes uzziņa 1941. gada 29. aprīlī. LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, RX 143, Nr. 423, 9. lp.

¹³⁷⁶ LU Filoloģijas un filozofijas fakultātes paziņojums LU Dekānu padomei 1924. gada 6. maijā. LNA LVVA, 7427-13-2, 2. lp.

¹³⁷⁷ Docentes Alīses Karlsones zinātniskās darbības raksturojums [bez dat.]. LNA LVVA, 7427-13-780, 12. lp.

¹³⁷⁸ Valērijas Sieceniēces darbinieka aptauja 1937. gada 12. oktobrī. LNA LVVA, 7427-13-1553, 2. o. p. lp.; Paziņojums Latvijas universitātei 1937. gada 30. aprīlī. LNA LVVA, 7427-13-1553, 12. lp.

¹³⁷⁹ Paziņojums LU rektoram 1939. gada 19. decembrī. LNA LVVA, 7427-13-651, 11. lp.

¹³⁸⁰ Saskaņā ar LVU rektora pavēli N. Sinaiskā sākot ar 1940. gada 1. oktobri apstiprināja par Ekonomiski-juridiskās fakultātes Civiltiesību katedras asistenti. Pēc nacistiskās Vācijas okupācijas viņa sākotnēji atlaista, bet jau 1941. gada 2. septembrī Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultāte ievēlēja viņu par asistenta vietas izpildītāju Tirdzniecības tiesību katedrā. Fakultāte 1943. gadā viņu pārvēlēja uz diviem gadiem, bet Dekānu padome apstiprināja, ka viņas ievēlēšanas periods pagarināms tikai uz vienu gadu, un 1944. gada jūnijā viņas amats likvidēts. Tajā pašā gadā viņa kopā ar ģimeni devās bēgļu gaitās uz Prāgu, pēc tam uz Briseli, bet V. Sieceniēci 1941. gada 14. jūnijā deportēja uz Novosibirskas apgabalu. Sk.: Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes paziņojums LU, 18.05.1943. LNA LVVA, 7427-13-651, 19. lp. Dienesta gaitas apraksts 1940. gadā. LNA LVVA, 7427-13-651, 20. o. p. lp.; Īsas ziņas par Valērijas Sieceniēces dzīvi un darbu. LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, RX 354, Nr. 1, 1.–2. lp.

sagatavoties zinātniskajai darbībai Medicīnas fakultātē, 1939. gada ievēlēja par 1. šķiras laboranti Histoloģijas institūtā, kas nebija mācībspēka pozīcija.¹³⁸¹

Iepriekš jau tika norādīts, ka jaunos zinātniekus pie LU varēja atstāt maksimāli līdz trīs gadiem, un vairākums sievietes pēc šī termiņa, vai arī jau agrāk, savas saistības pret LU bija spiestas pārtraukt, vai pārtrauca tās labprātīgi. Daļēji tas izskaidrojams ar brīvo slodžu ierobežotību LU, kā arī pie universitātes atstāto sieviešu zinātniskajām aktivitātēm vai to trūkumu un zinātnisko potenciālu, kas ietekmēja iespējas tikt pieaicinātām par mācībspēkiem. Viens no būtiskākajiem faktoriem, kas iespaidoja jauno zinātnieku palikšanu LU bija atalgojums, vai drīzāk tā neesamība. Pie LU atstāto jauno zinātnieku stāvokli savās atmiņās piemin Arveds Švābe. Šo stāvokli viņš raksturo kā nožēlojamu: “Viņiem nemaksāja vai nu neko, vai gadiem ilgi atmeta asistentu, instruktoru, bibliotekāru, laborantu un tml. nenozīmīgu posteņu štatos paredzētās ubagu algas, ar kurām tikko varēja vilkt dzīvību neprecējies jauns cilvēks. Tāpēc nav jābrīnās, ka spējīgākie un uzņēmīgākie drīz vien atteicās no viņiem piedāvātās zinātniskās “karjeras” un aizgāja kādā privātā vai valsts darbā, vai, labākā gadījumā [...] oficiāli gan skaitījās pie universitātes, bet patiesībā savu laiku veltīja kādam maizes darbam.”¹³⁸² No 19 jaunajām zinātniecēm, kuras absolvēja LU, tikai četrām tika piešķirta stipendija – Olgai Lindešai, Līvijai Grapmanei, H. Bernsonei un V. Rūķei-Draviņai. Stipendija jaunajiem pētniekiem nereti bija noteicošais faktors, lai varētu pilnīgi nodoties zinātniskajai darbībai. To apliecina V. Rūķes-Draviņas piemērs. Lēmums par stipendijas piešķiršanu viņai tika pieņemts tikai divus mēnešus pēc viņas atstāšanas pie Filoloģijas un filozofijas fakultātes. V. Rūķe-Draviņa vēlāk skaidroja, ka, kavējoties ziņām par stipendiju, viņa bija spiesta sākt strādāt Latviešu valodas krātuvē. Tomēr pēc stipendijas piešķiršanas viņa darbu tūlīt pārtrauca, lai intensīvi pievērstos zinātniskajam darbam.¹³⁸³ Tiesību zinātņu kandidāte Olga Zvirgzdiņa lūgumā piešķirt viņai stipendiju skaidroja, ka paralēli darbam augstskolā ir spiesta strādāt Tirdzniecības darbinieku biedrības birojā, lai arī vēlētos nodoties tikai zinātniskajam darbam.¹³⁸⁴ Jānorāda, ka LU Dekānu padome viņas lūgumu noraidīja, jo nebija skaidrs kuru Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes mācībspēku viņa nākotnē varētu aizstāt.¹³⁸⁵ Arī citas stipendiātes bija spiestas strādāt algotu darbu paralēli pienākumiem universitātē.

¹³⁸¹ Paziņojums Latvijas Universitātei 1939. gada 24. oktobrī. LNA LVVA, 7427-13-91, 9. lp.

¹³⁸² ARVEDS ŠVĀBE. Mana dzīve. In: PĒTERIS ĒRMANIS. Trimdas rakstnieki: autobiogrāfiju krājums. Kempton 1947, 163.–240. lpp., šeit 224. lpp.

¹³⁸³ Veltas Rūķes pārskats par gatavošanos zinātniskam darbam 1940. gada 18. aprīlī. LNA LVVA, 7427-13-1519, 4. lp.

¹³⁸⁴ Olgas Zvirgzdiņas dzīves apraksts 1937. gada 13. oktobrī. LNA LVVA, 7427-6-82d, 8–8. o. p. lp.

¹³⁸⁵ Paziņojums Latvijas Universitātei 1937. gada 12. oktobrī. LNA LVVA, 7427-6-82d, 7. lp.

Piemēram, V. Sieceniņa pasniedza tirdzniecības mācību Rīgas Komerccinstitūtā,¹³⁸⁶ bet Lidija Auzāne, kura specializējās valsts tiesībās, strādāja Ārlietu ministrijā.¹³⁸⁷

Jauno zinātnieku aiziešanu no LU noteica ne tikai finansiālais aspekts, bet arī profesionālās izaugsmes iespējas ārpus universitātes un akadēmiskās karjeras nepievilcīgums. Piemēram, Olga Jurkovska, kura bija atstāta sagatavoties zinātniskajam darbam Tiesību zinātņu katedrā no 1932. līdz 1935. gadam, izvēlējās karjeru notariātā. Pēc notāra zināšanu pārbaudījumu nokārtošanas 1935. gada martā viņa sāka strādāt kā pilntiesīga Rīgas apgabaltiesas notāre Jūrmalā.¹³⁸⁸ Savukārt acu ārste Līvija Grapmane-Strautiņa un viņas vīrs Visvaldis Strautiņš, kuru arī atstāja sagatavoties zinātniskajam darbam, atteicās no zinātniskās darba LU. Abi kopā atvēra privātklīniku Rīgā, specializējoties oftalmoloģijā.¹³⁸⁹

Sieviete Latvijas Universitātē – no asistentes līdz docentei. Vairākas LU fakultātes par labāku jauno zinātnieku un mācībspēku sagatavošanas veidu atzina asistentu institūtu.¹³⁹⁰ Visuzskatāmāk to varēja vērot tehniskajās, dabaszinātņu, kā arī Medicīnas fakultātē.¹³⁹¹ Asistentu nepieciešamību šajās fakultātēs noteica to darbības specifika, kas bija virzīta uz praktisko darbu īstenošanu laboratorijās un klīnikās, kur docētājiem bija nepieciešami līdzstrādnieki. Izvēli par labu asistenta institūtam kā atbilstošāku jauno zinātnieku sagatavošanas un karjeras attīstības ceļu noteica arī apstākļi, ka ne visām pie LU zinātniskajam darbam atstātām personām bija iespēja saņemt stipendiju.¹³⁹² Asistentu institūtā tipisks “karjeras” sākumpunkts bija subasistenta amats, kurā tradicionāli ievēlēja attiecīgās fakultātes vecāko kursu studentus. Tam sekoja jaunākā asistenta, asistenta, tad vecākā asistenta un privātdocenta, docenta, vecākā docenta un profesora amats.¹³⁹³ Jāņem vērā, ka atsevišķos gadījumos subasistenta vieta bija īstermiņa vieta un ievēlētā persona pildīja vienu konkrētu

¹³⁸⁶ Rīgas komercinstitūta apliecība 1937. gada 2. oktobrī. LNA LVVA, 7427-1-1553, 8. lp.

¹³⁸⁷ AUSTRA KAŽA. Lidijas Auzānes-Tīmanes piemiņai. In: Universitas 1973, Nr. 31, 63.–64. lpp., šeit 63. lpp.

¹³⁸⁸ JĒKABSONS, ŠČERBINSKIS, Latvijas notariāts, 150.–151. lpp.

¹³⁸⁹ KLĀVS MĒTRA. Visvaldi Strautiņa pieminot. In: Latviešu Ārstu un Zobārstu Apvienība. Apkārtraksts 1978, Nr. 114, 41.–42. lpp., šeit 41. lpp.

¹³⁹⁰ Asistentus iedalīja jaunākos asistentos, asistentos un vecākos asistentos. Par jaunākiem asistentiem varēja ievēlēt personas, kuras ieguvušas pirmo zinātnisko grādu un viņu var ievēlēt uz vienu gadu ar pārvēlēšanas tiesībām. Jaunākā asistenta vietu varēja ieņemt 4 gadus. Par asistentiem varēja ievēlēt personas, kuras vismaz divus gadus bija nostrādājušas kā jaunākie asistenti un ieguvušas attiecīgu praksi, vai arī tās personas, kurām bija vismaz 3 gadus ilga prakse attiecīgā arodā. Asistentus ievēlēja un pārvēlēja uz 1–3 gadiem, un asistenta vietu varēja ieņemt 6 gadus. Kopumā par jaunāko asistentu un asistentu varēja palikt ne vairāk kā 10 gadus. Prasības vecākajiem asistentiem atšķīrās pa fakultātēm, bet pamatā par vecāko asistentu varēja ievēlēt personas, kuras vismaz 3 gadus bija nostrādājušas zemākas kategorijas asistenta amatā, vecākos asistentus varēja ievēlēt uz 1–5 gadiem ar tiesībām tos pārvēlēt, ja viņi bija ieguvuši doktora grādu vai ieguvuši “venia legendi”. Medicīnas fakultātē vecākā asistenta amatā varēja ievēlēt tikai personas jau ar iegūtu doktora grādu. Sk.: Noteikumi par asistentiem 1924. gada 26. maijā. LNA LVVA, 7427-6-352, 209. lp.

¹³⁹¹ BRUNO JIRGENSONS. Studiju gaita un darbība Latvijas Universitātes Ķīmijas fakultātē 1921–1939. Atmiņu fragmenti. In: Acta medico-historica Rigensia 1994, Nr. 2, 301.–315. lpp., šeit 304. lpp.

¹³⁹² Latvijas Universitāte 20 gados, I daļa, 33. lpp.

¹³⁹³ MĀRIS BALTIŅŠ. Daži agrāk aktuāli akadēmiskās dzīves aspekti: venia legendi un privātdocenta statuss Latvijas Universitātē (1919–1944). In: Inženierzinātņu un augstskolu vēsture 2022, Nr. 6, 11.–33. lpp., šeit 27. lpp.

uzdevumu noteiktā laika periodā, bez pārvēlēšanas iespējas. Piemēram, lauksaimniecības studenti Annu Leppiku 1924. gadā ievēlēja par Lauksaimniecības fakultātes subasistenti. Viņa kā subasistente organizēja fakultātes bibliotēku, sastādīja un reģistrēja bibliotēkas katalogu. Kopumā netika paredzēta iespēja pārvēlēt viņu kā jaunāko asistenti.¹³⁹⁴ A. Leppika kā subasistente faktiski pildīja cita zinātniski-pedagoģiskā personāla amata – bibliotekāra – pienākumus. Viņas ievēlēšanu par subasistenti nevis bibliotekāri visticamāk noteica brīvo štata vietu pieejamību attiecīgajā fakultātē.

LU mācību personāls bija profesori, docenti, privātdocenti, lektori, prosekori un asistenti. Mācību personāla sastāvā 1928./1929. gadā bija 28 sievietes, bet augstākais akadēmiskais amats, ko ieņēma sieviete, bija privātdocenta amats (skat. 6.9. tabulu). Sievietes mācībspēki bija tikai septiņās no 11 universitātes fakultātēm. LU absolventes bija 18, kas veidoja 64% no sieviešu mācībspēku skaita 1928./29. gadā.¹³⁹⁵ Turklāt 17 no viņām jau studiju laikā tika ievēlētas kā subasistentes, apliecinot cik nozīmīgs LU akadēmiskās karjeras attīstībā bija asistenta institūtam. Tomēr līdz 1928./1929. gadam privātdocenta, lektora un vecākā asistenta pozīciju bija sasniegušas tikai vecākās sieviešu mācībspēku paaudzes pārstāves. Kā daļēju izņēmumu varētu uzlūkot Mariju Galenieci, kura 1920. gadā iestājās LU Matemātikas un dabaszinātņu fakultātē, lai nobeigtu Pirmā pasaules kara laikā Petrogradas Augstākajos sieviešu dabaszinātņuursos pārtrauktās studijas. Pēc LU diploma iegūšanas 1926. gadā viņa tika ievēlēta par Lauksaimniecības fakultātes asistenti.¹³⁹⁶

6.9. tabula

Sievietes LU mācībspēku sastāvā, 1928/1929¹³⁹⁷

Fakultāte	Privātdoc.	Lektore	Vecākā asist.	Asist.	Jaunākā asist.
Filoloģijas un filozofijas	2	2	–	1	1
Inženierzinātņu	–	–	–	–	1
Ķīmijas	–	–	2	3	–
Lauksaimniecības	–	–	1	1	–
Matemātikas un dabaszinātņu	1	–	–	1	1
Medicīnas	–	–	–	6	4
Veterinārmedicīnas	–	–	–	1	–
Kopā	3	2	3	13	7

¹³⁹⁴ Paziņojums LU Saimniecības padomei 1924. gada 1. oktobrī. LNA LVVA, 7427-13-1008, 4. lp.

¹³⁹⁵ LU absolventes: jaunākās asistentes – Anna Dauvarte, Elizabete Frembergē, Edīte Helda-Andersonsone, Elza Usenko-Kaudzīte, Marta Vīgante, Olga Rudovska, Milda Liepiņa, Auguste Baumanē; asistentes – Milda Labsvīrs, Olga Grauze-Lāce, Irina Robežniece, Olga Trauberga, Austrā Bebre, Anna Bormane, Lūcija Jēruma-Krastiņa, Marija Ķurzena-Ozola, Milda Salmiņa; vecākā asistente – Marija Galeniece.

¹³⁹⁶ LU darbības pārskatos norādīts, ka M. Liniņa LU beigusi 1921. gadā, tomēr šajos pārskatos nav precizēts, ka 1921. gadā viņa beigusi Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes pilnu kursu, bet nav aizstāvējusi diploma darbu. To viņa izdarīja 1926. gadā, iegūdamā dabaszinātņu kandidāta grādu. Sk.: Latvijas Universitāte 1919–1929, 333. lpp.; Marijas Galenieces pagaidu apliecība 1926. gada 27. novembrī. LNA LVVA, 7427-1-1831, 4. lp.

¹³⁹⁷ Avots: Latvijas Universitāte 1919–1929.

Salīdzinājumam – privātdocenta, lektora un asistentu amatos bija ievēlēti 130 vīrieši (skat. 6.10. tabulu). Mācībspēku atlases politika un statistikas dati liecina, ka ievēlēšanu subasistenta un asistenta amatā nenoteica tikai kandidāta spējas un potenciāls. P. Bolīns uzskata, ka LU augstākie un zemākie akadēmiskie amati bija rezervēti jauniem latviešu studentiem un absolventiem vīriešiem, savukārt talantīgām studentēm un talantīgiem citu tautību studentiem bija ievērojami mazākas iespējas turpināt akadēmisko karjeru.¹³⁹⁸ Tādējādi augstskola bija vide, kur lēmumu pieņēmēji – vīrieši nostiprināja un neizaicināja esošo dzimtes kārtību.¹³⁹⁹ Kandidātu izvēli ietekmēja arī dažādi objektīvi un subjektīvi faktori. Profesors A. Švābe savās atmiņās norāda uz momentu, ka dažās fakultātēs kandidātu izvēle LU jaunākajiem amatiem notika, nevis izraugoties spējīgākos pretendētus, bet vadoties no kandidāta korporācijas vai politiskās partiju piederības.¹⁴⁰⁰ Tāda nostāja pēc būtības samazināja līdz minimumam talantīgo un spējīgāko sieviešu iespējas veidot zinātnisko karjeru LU. Pārliecība par korporatīvajām vai politiskajām saitēm atspoguļoja arī viedokli, ka karjeras izaugsmē LU ārkārtīgi lielu lomu spēlēja tieši personiskās attiecības dažādos līmeņos. Rakstnieks Oļģerts Liepiņš, kurš 20.–30. gados studēja tieslietas Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātē, izsaka viedokli, ka tiesību zinātņu kandidāti N. Sinaisku atstāja sagatavoties zinātniskai darbībai viņas tēva profesora Vasīlija Sinaiska dēļ, kurš plānoja meitu sagatavot par savu eventuālo pēcnācēju.¹⁴⁰¹ Norāde uz personīgajām attiecībām kā zinātniskās karjeras attīstības noteicošo faktoru, pazemināja sievietes kā zinātnieces un intelektuālās kapacitātes vērtību.

6.10. tabula

Vīrieši LU mācībspēku sastāvā, 1928/1929.¹⁴⁰²

Fakultāte	Vec. doc.	Doc.	Privatdoc.	Lektori	Vec. asist.	Asist.	Jaun. asist.
Arhitektūras	8	–	–	–	8	1	–
Filoloģijas un filozofijas	6	2	7	6	–	–	–
Inženierzinātņu	13		3	–	3	–	–
Ķīmijas	7		3	–		4	1
Lauksaimniecības	10	7	5	3	6	2	2
Matemātikas un dabaszinātņu	3	2	5	–	2	2	3
Medicīnas	3		14	–	1	16	8
Mehānikas	8	4	1	–	5	3	
Tautsaimniecības un tiesību zinātņu	13	–	6	2	–	2	–
Teoloģijas	2	1	1	–	–	–	–
Veterinārmedicīnas	2			–	2	2	1
Kopā	75	16	45	11	27	32	15

¹³⁹⁸ BOLIN, *Between National and Academic*, p. 62, 139.

¹³⁹⁹ DADEJ, *The Gender Order*, p. 28.

¹⁴⁰⁰ ŠVĀBE, *Mana dzīve*, 224. lpp.

¹⁴⁰¹ OĻĢERTS LIEPIŅŠ. *Tālos atspulgos: manas mūža atmiņas*. [Toronto] 1982, 37. lpp.

¹⁴⁰² Avots: Latvijas Universitāte 1919–1929.

Katrā fakultātē arī bija noteikts akadēmisko un zinātniski-pedagoģisko amatu skaits. Tas lielā mērā bija atkarīgs no konkrētās fakultātes lieluma un finansiālajām iespējām. Turklāt asistentu sastāvu pēc dzimuma būtiski ietekmēja arī studentu sastāvs pēc dzimuma. Piemēram, Mehānikas fakultātē sievietes neieņēma nevienu mācību personāla vai zinātniski-pedagoģiskā personāla amatu, kas viennozīmīgi bija rezultāts tam, ka studenšu un absolvenšu skaits fakultātē bija absolūti niecīgs. Vislielākais sieviešu mācībspēku skaits bija Medicīnas fakultātē. Piemēram, 1928./1929. gadā fakultātē bija desmit asistentes (jaunākās asistentes, asistentes un vecākās asistentes), bet 1938./1939. gadā – 18 (skat. 6.11. grafiku). Šāds skaitlis gan pats par sevi nenorāda uz lielāku sieviešu studenšu aktivitāti vai talantu, vai faktu, ka Medicīnas fakultātes profesori bija labvēlīgāki pret sievietēm mācībspēkiem. Salīdzinoši lielais sieviešu asistentu skaits Medicīnas fakultātē daļēji atspoguļoja proporcionāli lielo studenšu un absolvenšu īpatsvaru fakultātē. Tomēr kopumā vīriešu asistentu skaits Medicīnas fakultātē joprojām bija ievērojami lielāks. Līdz 1939. gadam vīrieši no visiem ievēlētajiem jaunākajiem asistentiem, asistentiem un vecākajiem asistentiem sastādīja 59%.¹⁴⁰³ Salīdzinoši lielais asistentu skaits bija nepieciešams arī Medicīnas fakultātes klīnisko disciplīnu specifiskas dēļ.

6.11. tabula

Sievietes LU mācībspēku sastāvā, 1938/1939. māc. g.¹⁴⁰⁴

Fakultāte	Vecākā doc.	Privātdoc.	Lektore	Vecākā asist.	Asist.	Jaunākā asist.
Filoloģijas un filozofijas	1	2	2	2	–	–
Inženierzinātņu	–	–	–	–	–	2
Ķīmijas	–	2	–	3	–	1
Lauksaimniecības	–	3	1	1	2	–
Matemātikas un dabaszinātņu	1	1	–	2	1	1
Medicīnas	–	1	–	1	8	9
Tautsaimniecības un tiesību zinātņu	–	–	–	–	–	–
Veterinārmedicīnas	–	1	–	–	–	1
Kopā	2	10	3	8	11	14

Zīmīgi, ka lielākā daļa asistentu vietu atstāja pēc neilga laika, jo nespēja tikt galā ar intensīvo pedagoģisko un pētniecisko darbu un tas bija jāapvieno ar nepieciešamību pēc papildus ienākumu gūšanas avota zemā atalgojuma dēļ.¹⁴⁰⁵ Šī problēma skāra gan sievietes, gan vīriešus, tomēr sievietes biežāk atteicās no amata dažādu ģimenes apstākļu, tai skaitā laulību un grūtniecības, dēļ. Piemēram, Ķīmijas fakultātes jaunākā asistente, farmaceite un inženiere

¹⁴⁰³ Latvijas Universitāte 20 gados, II daļa, 621.–623. lpp.

¹⁴⁰⁴ Avots: Latvijas Universitāte 20 gados, II daļa.

¹⁴⁰⁵ JIRGENSONS, Studiju gaita un darbība, 314. lpp.

ķīmiķe M. Ieviņa-Skuja pēc laulībām 1927. gadā aizgāja no LU, izvēloties ģimenes dzīves veidošanu zinātniskās karjeras vietā.¹⁴⁰⁶ Medicīnas fakultātē biežo asistentu maiņu ietekmēja arī fakultātes padomes 1930. gada 7. aprīļa lēmums. Tas noteica, ka asistenti savu amatu varēja ieņemt ilgāk par sešiem gadiem tikai tad, ja ir nokārtoti doktorantu eksāmeni, bet ne ilgāk par desmit gadiem, ja nav aizstāvēta disertācija.¹⁴⁰⁷ Šāda noteikuma rezultātā sava vieta bija jāatstāj Medicīnas fakultātes Histoloģijas institūta asistentei Austrai Bebrei, kura tika uzlūkota kā viena perspektīvākajām kandidātēm uz zinātniskās karjeras veidošanu histoloģijā, kas Latvijā starpkaru periodā bija vēl tikai attīstāma nozare. Pirmā pasaules kara laikā A. Bebre bija studējusi medicīnu Mihaila Rostovceva privātajosursos Tērbatā, bet studijas turpināja LU. Jau 1920. gada pavasara semestrī viņu ievēlēja par subasistenti Histoloģijas institūtā, ko amatu savienošanas kārtībā vadīja Anatomijas institūta vadītājs – profesors G. Bakmanis. Pēc ārsta grāda iegūšanas A. Bebre 1925. gada janvārī ievēlēja par Histoloģijas institūta jaunāko asistenti, bet 1929. gadā – par asistenti.¹⁴⁰⁸

Tā kā ierastā kārtība paredzēja, ka kvalificētu mācībspēku kadru sagatavošana notika, asistentiem veicot pētījumu un sagatavojot doktora disertāciju kāda profesora vadībā, A. Bebres akadēmiskās virzības svarīgākais priekšnosacījums bija doktora disertācijas izstrāde, kuras tēmu “Zīdītāju smadzeņu garozas histoģenēze” ieteica profesors Arsēnijs Starkovs, kurš pēc profesora G. Bakmaņa atgriešanās Zviedrijā 1925. gadā, uzņēmās Anatomijas un Histoloģijas institūtu vadītāja amatu. Jāatzīmē, ka, būdams Zviedrijā, G. Bakmanis turpināja konsultēt jauno histoloģi ar disertācijas izstrādi.¹⁴⁰⁹ A. Bebres disertācija tika novērtēta kā kvalitatīva, tomēr darba pirmais variants 1931. gadā un pārstrādātais variants 1933. gadā netika pielaisti līdz aizstāvēšanai. Pētnieki norāda, ka nav skaidrs, kādi bija disertācijas noraidīšanas iemesli, tomēr viņi vērš uzmanību uz vienu no recenzenta – J. Prīmaņa subjektivitāti, ko iespējams noteica profesionālās ambīcijas.¹⁴¹⁰ Disertācijas aizstāvēšanas gadījumā A. Bebre varēja kļūt ne tikai par pirmo sievieti zinātņu doktori LU, bet perspektīvā arī par pirmo profesori un Histoloģijas institūta vadītāju, jo tā vadītāja amats pēc profesora A. Starkova nāves 1927. gadā bija vakants. J. Prīmanis, kurš kopš 1930. gada pildīja arī Histoloģijas institūta pagaidu vadītāja pienākumus, neapšaubāmi bija ieinteresēts saglabāt esošo amatu. Pārstrādāto disertācijas variantu, ar kuru J.

¹⁴⁰⁶ Ģimenes dēļ no stipendiāta pienākumu pildīšanas 1929. gadā atteicās arī veterinārārste O. Lindeša, kura bija atstāta pie Veterinārmedicīnas fakultātes Patoloģiskās anatomijas katedras. Sk.: Veterinārmedicīnas fakultātes paziņojums Latvijas Universitātei 1929. gada 8. oktobrī. LNA LVVA, 7427-6-82c, 139. lpp.; ILGARS GROSVALDS, ULDIS ALKSNIS, AUGUSTS RUPLIS, IMANTS MEIROVICS. Latvijas Universitātes Ķīmijas fakultātes Farmācijas nodaļa (1919–1950). In: Acta Medico -Historica Rigensia V, 2000, 203.–221. lpp., šeit 204. lpp.

¹⁴⁰⁷ MĀRIS BALTIŅŠ. Latvijā aizstāvētās doktora disertācijas (1923–1944): bibliogr. rād. Rīga 2004, 19. lpp.

¹⁴⁰⁸ DĀLMANE, VĪKSNA. Pirmā latviešu histoloģe, 168. lpp.

¹⁴⁰⁹ Ibidem.

¹⁴¹⁰ MĀRIS BALTIŅŠ. Mācībspēku paaudžu maiņa un LU Medicīnas fakultātes kadru politika. In: Acta Medico-Historica Rigensia 1994, Nr. 2, 153.–168. lpp., 160. lpp.; DĀLMANE, VĪKSNA, Pirmā latviešu histoloģe, 168. lpp.

Prīmanis iepazīs kā toreizējais Anatomijas institūta vadītājs un Histoloģijas institūta pagaidu vadītājs, viņš atzina par paviršu un nemākulīgu, kaut arī citi recenzenti – neirologs, profesors Edvards Kalniņš, patologanatoms, privātdocents Maksis Brants, bioķīmiķis, profesors Roberts Krimbergs – deva pozitīvas atsauksmes. Atbalstu disertācijai vēstules formātā izteica arī divi ievērojami ārzemju speciālisti – profesors G. Bakmanis un Kauņas Universitātes profesors Ebers Landau, kurš specializējās histoloģijā.¹⁴¹¹ Citi pētnieki min, ka A. Bebres disertācijas neaizstāvēšana varbūt tomēr bija nejausa apstākļu sakritība, vai arī tas bija apliecinājums aizspriedumiem pret sievieti akadēmiskajā vidē.¹⁴¹²

LU starpkaru periodā nebija neviena sieviete profesore. Augstākais akadēmiskais amats, ko sasniedza sieviete, bija vecākā docente. Šajā amatā tika ievēlētas divas sievietes (vecākie docenti – vīrieši bija 69).¹⁴¹³ Nākamais augstākais amats, ko sasniedza 11 sievietes bija privātdocenta statuss (skat. 6.12. tabulu). Privātdocenta institūta attīstību LU pētījis Māris Baltiņš. Viņš norāda, ka LU pastāvēja divi privātdocenta statusa iegūšanas modeļi. Viens pastāvēja Medicīnas fakultātē, kura noteica, ka uz privātdocenta vietu var pretendēt tikai persona ar medicīnas doktora grādu. Citās fakultātēs pretendētājam doktora grāds netika prasīts, tomēr 30. gados atsevišķas fakultātes noteica, ka par privātdocentiem var kļūt personas, kuras nokārtojušas doktoranta eksāmenus.¹⁴¹⁴ Tāda kārtība veicināja to, ka tieši Medicīnas fakultātē bija vislielākais aizstāvēto disertāciju skaits. Līdz 1940. gadam LU un JLA doktora grādu ieguva piecas sievietes, pretstatā 137 doktora grāda ieguvējiem – vīriešiem.¹⁴¹⁵ Turklāt trīs no viņām doktora grādu bija aizstāvēja tieši Medicīnas fakultātē: 1934. gadā doktora grādu ieguva ķirurgs A. Bormane,¹⁴¹⁶ 1935. gadā – Medicīnas fakultātes Anatomijas institūta asistente L. Jēruma-Krastiņa, bet 1936. gadā – Medicīnas fakultātes asistente M. Vīgante. Savukārt 1938.

¹⁴¹¹ RITA GRĀVERE. Tā mēs griežamies...: ārsts, anatoms, antropologs Jēkabs Prīmanis (1892–1971). Rīga 2017, 97.–98. lpp.; DĀLMANE, VIKSNA, Pirmā latviešu histoloģe, 169.–170. lpp.

¹⁴¹² LILITA ZEMĪTE. Nozīmīga publikācija Latvijas Universitātes vēsturē. In: Latvijas Vēsture 2004, Nr. 4, 130.–131. lpp.

¹⁴¹³ Filoloģijas un filozofijas fakultātē par vecāko docenti slāvu filoloģijā 1937. gadā tika ievēlēta A. Ābele, bet Matemātikas un dabaszinātņu fakultātē Mariju Tauju 1938. gadā ievēlēja par vecāko docenti augu fizioloģijā. Sk.: Latvijas Universitāte 20 gados, II daļa, 86., 320. lpp.

¹⁴¹⁴ Māris Baltiņš norāda, ka privātdocents nebija akadēmisks amats, bet akadēmisks statuss. Par privātdocentiem varēja ievēlēt asistentus, kuri attiecīgajā fakultātē bija iesniegušu habilitācijas darbu, kuru izvērtēja fakultātes ievēlēta komisija 2–3 mācībspēku sastāvā. Ja habilitācijas darbs tika novērtēts pozitīvi, pretendentam uz privātdocenta statusu tika noteikta parauga lekcijas tēma, ko uzdeva fakultāte. Fakultātes varēja pieprasīt arī otras parauga lekcijas nolasīšanu – tās tēmu varēja izvēlēties pats pretendents. Parauga lekcijas tika nolasīta attiecīgās fakultātes padomes sēdē. Kā obligāta, tomēr realitātē – vēlāma, prasība pēc parauga lekcijas apstiprinājuma, tika prasīta arī publiska iestāju lekcija. Tā kā privātdocents nebija amats, bet statuss, privātdocenti vienlaikus varēja saglabāt un ieņemt štata asistentu vietu. Vienlaikus augstskolā varēja būt tā sauktie klasiskie privātdocenti, kuri savā pamatdarbā strādāja citu un Universitātē lasīja tikai dažās neobligātās lekcijas. Sk.: BALTIŅŠ, Mācībspēku paaudžu maiņa, 157. lpp.; BALTIŅŠ, Daži agrāk aktuāli akadēmiskās dzīves aspekti, 20.–22. lpp.

¹⁴¹⁵ Avots: BALTIŅŠ, Latvijā aizstāvētās doktora disertācijas.

¹⁴¹⁶ Anna Bormane disertācijas “Eksperimentāli pētījumi par trofiskām čūlām ekstremitātē pēc nervus ischiadicus bojājuma” pirmais variants bija izstrādāts 1932. gadā, bet pēc viena no recenzenta – profesors Jēkaba Alkšņa iebildumiem, darbu nepielaida pie aizstāvēšanas. Pēc pārstrādāšanas tas aizstāvēts 1934. gadā. Sk.: JĀNIS STRADIŅŠ. Pirmā zinātņu doktore Latvijā. In: Dzimtenes Balss, 20.12.1984., 6. lpp.

gadā filoloģijas doktora grādu ieguva rakstniece Zenta Mauriņa, bet 1939. gadā JLA doktora grādu lauksaimniecībā ieguva agronome D. Talce-Niedra.

6.12. tabula

Sievietes privātdocentes Latvijas Universitātē

Vārds, uzvārds	Fakultāte, ievēšanas gads	Habilitācijas darbs, parauglekcija
Anna Ābele	Filoloģijas un filozofija, 1924	Dažas piezīmes par īso patskaņu pagarinājumiem (sašaurinājumiem) rietumu slāvu un mazkrievu valodā (hab. darbs) ¹⁴¹⁷
Marija Tauja	Matemātikas un dabaszinātņu, 1924	Kulturversuche mit Spaltöffnungszellen (hab. darbs) ¹⁴¹⁸
Alīse Karlsonē	Filoloģijas un filozofija, 1926	Ulrich Fūetner und sein Iban.
Milda Skudiņa	Veterinārmedicīna, 1934	Über die Beziehungen der Langerhansschen Inseln zu den Pankreasausführungsgängen bei <i>Cyprinus Carpio</i> (hab. darbs) Vēžu slimības Latvijā (parauglekcija) ¹⁴¹⁹
Marija Galeniece	Lauksaimniecība, 1934	Latvijas purvu un mežu attīstība pēcdedzlaikmetā (hab. darbs)
Liene Plaude	Lauksaimniecība, 1935	Govs tesmeņa atsevišķo daļu sekrēcija atkarībā no dažādiem slaukšanas paņēmieniem (hab. darbs) ¹⁴²⁰
Dagmāra Talce-Niedra	Lauksaimniecība, 1935	Pienskābes baktēriju aromatizēšanas spējas (hab. darbs). ¹⁴²¹
Irma Kvelberga	Ķīmija, 1936	Die Tafoniverwitterungsecheinung (hab. darbs) Konoskopiskā metode optiskajā kristālu analīzē, tās attīstība, priekšrocības un trūkumi (parauglekcija) ¹⁴²²
Olga Rudovska	Filoloģijas un filozofija, 1937	Antīks Erotas torss Jelgavas provinces muzejā (hab. darbs) Antīkās mākslas pieminekļi/oriģināli Latvijā (parauglekcija) Feidija Māksla (parauglekcija) ¹⁴²³
Katrīna Zēberga	Ķīmija, 1937	“Granīta un gabro attiecības Korsikas iežos” (hab. darbs) ¹⁴²⁴
Lūcija Jēruma-Krastiņa	Medicīna, 1938	Emissaria cranii (parauglekcija) Plaukstu un pēdas artērijas (parauglekcija) Antropoloģiski dati par latviešu skolu jaunatni (hab. darbs) ¹⁴²⁵
Olga Trauberga	Matemātikas un dabaszinātņu, 1939	Latvijas saldūdens sūkļi (hab. darbs) Rotarijas, īpaši Latvijas rotarijas (parauglekcija) ¹⁴²⁶
Marta Vīgante	Medicīnas, 1939	Diabetes mellitus pēc LU iekšējo slimību hospitālās klīnikas materiāliem (hab. darbs) Sirds infarkts un tā terapija (parauglekcija) Adipozītes veidi un to terapija (parauglekcija) ¹⁴²⁷

¹⁴¹⁷ Paziņojums Latvijas Universitātes Padomei 1924. gada 13. jūnijā. LNA LVVA, 7427-13-2, 14. lp.

¹⁴¹⁸ Latvijas Universitātē divdesmit gados, II daļa, 320. lpp.

¹⁴¹⁹ Latvijas Universitātes rīkojums 1934. gada 6. decembrī. LNA LVVA, 7427-13-582, 37. lp.; Paziņojums Latvijas Universitātei 1934. gada 12. oktobrī. LNA LVVA, 7427-13-582, 46. lp.

¹⁴²⁰ Latvijas Universitātes rīkojums 1935. gada 29. maijā. LNA LVVA, 7427-13-827, 19. lp.

¹⁴²¹ Latvijas Universitātē divdesmit gados, II daļa, 280. lpp.

¹⁴²² Paziņojums Latvijas Universitātes Padomei 1936. gada 11. decembrī. LNA LVVA, 7427-13-929, 18. lp.; Atsauksme par I. Kvelbergas habilitācijas darbu 1936. gada 12. maijā. LNA LVVA, 7427-13-929, 4. lp.

¹⁴²³ Paziņojums Latvijas Universitātei 1937. gada 27. maijā. LNA LVVA, 7427-13-1509, 42. lp.; Latvijas Universitātes rīkojums 1937. gada 15. jūnijā. LNA LVVA, 7427-13-1509, 41. lp.

¹⁴²⁴ Latvijas Universitātes rīkojums 1938. gada 17. janvārī. LNA LVVA, 7427-13-763, 84. lp.

¹⁴²⁵ Paziņojums Latvijas Universitātei par Lūcijas Jērumas-Krastiņas ievēšanu 1938. gada 22. martā. LNA LVVA, 7427-13-704, 31. lp.

¹⁴²⁶ Paziņojums Latvijas Universitātei par Olgas Traubergas ievēšanu 1939. gada 21. aprīlī. LNA LVVA, 7427-13-1787, 66. lp.

¹⁴²⁷ MĀRIS BALTIŅŠ. Par privātdocenta statusu Latvijas Universitātē. In: Latvijas Universitātes Raksti 2003, 653. sēj., 63.–79. lpp., šeit 76. lpp.

Kaut arī doktora grāds bija nepieciešams akadēmiskās izaugsmes faktors, tomēr realitātē grāds negarantēja veiksmīgu akadēmiskās karjeras attīstību. Piemērs ir filozofe M. Palēviča, kura 1925. gadā aizstāvēja doktora disertāciju Sorbonas Universitātē, tomēr disertācija un Latvijā pirmās promovētās filozofijas doktores statuss neatvieglāja viņas izvirzīšanos akadēmiskajā pasaulē.¹⁴²⁸ Viņa bija viena no retajām sievietēm, kura personīgi lūdza amatu LU. Atgrieždamās Latvijā, viņa 1926. gada sākumā lūdza Filoloģijas un filozofijas fakultātei uzticēt viņai kāda kursa lasīšanu. Pret viņas kandidatūru stingri iestājās profesors E. Felsbergs, fakultātes padomes sēdē atzīmēdams, ka viņas iegūtais doktora grāds nav augstākais pat Francijas izglītības sistēmas kontekstā, tādējādi viņas iegūtā izglītība nenodrošina to nepieciešamo zināšanu līmeni, kas nepieciešams LU lektoriem.¹⁴²⁹ Patiešām starpkaru Latvijas akadēmiskajā vidē pastāvēja uzskats, ka Rietumeiropas universitātēs doktora grādu varēja iegūt samērā viegli, līdz ar to šādam grādam bija mazāka vērtība.¹⁴³⁰ Tomēr atteikums M. Palēvičiai atspoguļoja arī citus raksturīgus mācībspēku atlases principus – sagatavot jaunus mācībspēkus no LU absolventu vidus. Iespējams tas norāda arī uz dzimumu perspektīvu mācībspēku atlasē. E. Felsberga piedāvātais iebildums šķiet sīkumaina formalitāte, jo filozofes iegūtā izglītība Sorbonas Universitātē, gan studijas Strasbūras Universitātē, kā arī pedagoģiskā un akadēmiskā pieredze kā franču valodas pasniedzējai Vladivostokas universitātē, psiholoģijas lektorei Vladivostokas Skolotāju institūtā, kā arī kā estētikas un mākslas vēstures lektorei Latvijas Konservatorijā, bija pieredzes bagāta, daudzveidīga un augstvērtīga.¹⁴³¹

Arī rakstniecei Z. Mauriņai doktora grāds nepavēra ceļu uz akadēmisko karjeru. Viņa bija vienīgā sieviete, kura LU ieguva filoloģijas doktora grādu. Autobiogrāfijā viņa apraksta doktorantu eksāmenu kārtošānu, disertācijas tapšanu, kā arī darba aizstāvēšanas procesu. Šo notikumu fonā viņa īpaši izceļ Filoloģijas un filozofijas fakultātes pasniedzējiem raksturīgo “nievājošo” attieksmi pret izglītotām sievietēm. Viņa apgalvo, ka viens no galvenajiem iemesliem, kāpēc viņas doktora darba aizstāvēšana izvērtās par ilgstošu un sarežģītu procesu, bija viņas dzimums. Z. Mauriņa min atsevišķus zīmīgus momentus doktora darba izvērtēšanas procesā, kas viņu pazemoja kā sievieti un zinātnieci: “[..] es biju pirmā, kas gribēja iegūt doktora grādu filoloģijas – filozofijas fakultātē. Bez tam biju sieviešu kārtas būtne. Ja vispārīgi

¹⁴²⁸ ŠUVAJEVS, Milda Palēviča, 13.–15. lpp.

¹⁴²⁹ Fakultātes protokoli liecina, ka M. Palēviča samērā asi reaģējusi uz E. Felsberga nostāju. Sarunā ar dekānu viņa norādījusi, ka fakultāte ļauj atsevišķai personai (E. Felsbergam) diktēt savu viedokli. 1926. gada 17. aprīļa sēdē dekāns ziņoja, ka M. Palēviča atteikusies atvainoties par izteiktajiem apvainojumiem. Sk.: LU Filoloģijas un filozofijas fakultātes sēdes protokols 1926. gada 20. martā. LNA LVVA 7427-6-363, 105. o. p. lp.; LU Filoloģijas un filozofijas fakultātes sēdes protokols 1926. gada 17. aprīlī. LNA LVVA, 7427-6-363, 107. lp.

¹⁴³⁰ BALTIŅŠ, Latvijā aizstāvētās doktora disertācijas, 11. lpp.; M. Palēviča aizstāvēja doktora disertāciju 1925. gada 23. decembrī ar atzīmi “honorable”

¹⁴³¹ Mildas Palēvičas ziņojums LPSR Mākslas akadēmijas padomei 1944. gada 25. novembrī. LNA LVA, 442-1-2-165, 1.–1. o. p. lp.; IVETA ZVAIGZNE. Mildas Palēvičas dzīve un filozofija. In: Karogs 1991, Nr. 5–6. 237–243. lpp., šeit 240. lpp.

šo faktu neuzskata par lielu mīnusu, tad, doktora disertāciju aizstāvot, tas izrādījās par varenu šķērsli. Atrada, ka sievietei neklājas iegūt doktora grādu, kad vīriešu kārtas radījums to vēl nav izdarījis.”¹⁴³² Z. Mauriņa atzina, ka viņas mērķis bija akadēmiskā karjera: “Ievērojot likumu, doktora tituls pavēra ceļu docentūrai; un docentūra savukārt ceļu uz akadēmisko jaunatni, un to nu man gribēja aizmūrēt ar visiem iespējamajiem līdzekļiem.”¹⁴³³ Viņas apgalvojumus daļēji apstiprina fakultātes profesors Ludvigs Bērziņš, kurš bija viens no Z. Mauriņas disertācijas recenzentiem. Viņš atceras, ka privātā sarunā fakultātes mācībspēki izteicās, ka Z. Mauriņai pēc doktora grāda iegūšanas nav izredžu ieņemt amatu fakultātē.¹⁴³⁴

Vīriešu mācībspēku attieksme. Samērā niecīgais sieviešu mācībspēku skaits Latvijas Universitātē, iespējams, atspoguļo pašu sieviešu profesionālo ambīciju trūkumu vai citus aspektus. Sieviešu mācībspēku skaits varēja būt arī rezultāts vīriešu mācībspēku atbalsta un aizbildniecības trūkumam, atspoguļojot uzskatu, ka zinātnē būtu jādarbojas “pareizajam dzimumam”.¹⁴³⁵ Tomēr ir grūti izvērtēt vai un cik lielā mērā atsevišķu mācībspēku personīgais viedoklis par sievieti akadēmiskajā vidē un sabiedrībā ietekmēja vīriešu mācībspēku profesionālo viedokli, tā potenciāli ietekmējot sieviešu iekļaušanos akadēmiskajā vidē, veicinot vai kavējot viņu zinātniskās aktivitātes un karjeru. Atmiņās, vēl retāk – oficiālos dokumentos, vīriešu mācībspēku attieksmes izpausmes pret sievietēm akadēmiskajā vidē ir epizodiska rakstura. Tomēr esošās liecības rāda, ka mācībspēku nostāja pret sievieti akadēmiskajā vidē (gan studenšu, gan mācībspēku statusā) variēja no neitrālas līdz pat izteikti noraidošai. Viens no saskatāmākajiem LU mācībspēkiem, kurš pauda izteikti negatīvu viedokli par sievieti akadēmiskajā vidē, bija Filoloģijas un filozofijas fakultātes profesors Pēteris Šmits.¹⁴³⁶ Fakultātes padomes sēdē 20. gadu sākumā viņš ne reizi vien paziņoja, ka stingri iestājas pret sieviešu iekļaušanu mācībspēku sastāvā.¹⁴³⁷ Viņš argumentēja, ka tas negatīvi ietekmētu LU akadēmiskos un zinātniskos standartus: “Vispārīgi pārmērīgais studenšu daudzums mūsu fakultātē nav sevišķi iepriecinoša parādība, ar laiku sievietes varētu kļūt arī par mācības

¹⁴³² MAURIŅA, Iedrīkstēties ir skaisti, 431. lpp.

¹⁴³³ Ibidem, 453. lpp.

¹⁴³⁴ LUDVIGS BĒRZIŅŠ. Daži brīži ar Zentu Mauriņu. In: H. TICHOVSKIS. Veltījums Dr. Zentai Mauriņai 80 gadu dzimšanas dienā. Toronto 1977, 35. lpp.

¹⁴³⁵ BOLIN, Between National and Academic, p. 218.

¹⁴³⁶ Savus uzskatus par sievietēm, sieviešu emancipācijas jautājumu, kā arī sievietes – vīrieša attiecībām Pēteris Šmits noformulēja savā autobiogrāfijā. Sevi viņš nepieskaitīja pie sieviešu nīdējiem un mizogīniem, tomēr iebilda pret noteiktiem sieviešu emancipācijas kustības aspektiem. P. Šmits uzskatīja, ka dzimumu savstarpējās attiecības un loma dzīvē izriet no dabas. Vīrietis, kas no dabas ir stiprāks, ir ģimenes uzturētājs, savukārt sievietes pārziņā ir mājas dzīve un “augstākais dzīves uzdevums” – bērnu audzināšana. Attaisnojot sevi, P. Šmits norāda, ka viņš neiebilst pret sieviešu tiekšanos pēc “dažām civilām tiesībām. Tomēr sieviešu tiekšanos pēc izglītības un amatiem, viņš uztver kā nedabisku tieksmi “pacelties vīrieša stāvoklī”. “Viņš raksta, ka sievietei “vajag būt par vīra dzīves biedreni un palīgu, nevis par ienaidnieku un pretinieku”. Sk.: Pēteris Šmits. Mana autobiogrāfija. LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, RX 295, Nr. 30, 81.–87. lpp.

¹⁴³⁷ LU Filoloģijas un filozofijas fakultātes sēdes protokols 1924. gada 24. martā. LNA LVVA, 7427-6-363, 27. lp.

spēkiem, un tas novestu pie zinātniskās darbības pagrimšanas”.¹⁴³⁸ Zīmīgi, ka P. Šmita viedoklis un 20. gs. 20. gados izmantotie argumenti nebija nekas unikāls. Viņa izmantotā retorika bija līdzīga argumentiem, ko akadēmiķi piesauca 19. gadsimtā, iebilstot pret sieviešu augstāko izglītību un profesionalizāciju.

P. Bolīns pārstāv viedokli, ka P. Šmits bija arī viena no centrālām personām, kurš neatbalstīja folkloristes, Latviešu folkloras krātuves izveidotājas un skolotājas Annas Bērzkalnes akadēmisko izaugsmi un zinātnisko karjeru.¹⁴³⁹ Folkloriste Rita Grīnvalde, kura pētījusi A. Bērzkalnes biogrāfiju un darbību folkloristikā, norāda, ka jau 1923. gadā Filoloģijas un filozofijas fakultāte liedza A. Bērzkalnei studiju iespējas LU. Tādēļ A. Bērzkalne, kura bija beigusi Kazaņas augstāko sieviešu kursu Slāvu-krievu filoloģijas nodaļu, bija spiesta kā eksterne studēt Tērbatas Universitātes doktorantūrā. Fakultāte faktiski aizšķērsoja ceļu arī viņas centieniem veidot akadēmisko karjeru LU starpkaru periodā.¹⁴⁴⁰ Filoloģijas un filozofijas fakultātes uzdevumā P. Šmits 1931. gadā sagatavoja vērtējumu par A. Bērzkalnes zinātnisko darbu. Kaut arī fakultātes sēžu protokolos nav sniegta detalizētāka informācija par P. Šmita sagatavoto vērtējumu, tas visticamāk nebija pozitīvs, jo uz tā pamata fakultāte nolēma neatbalstīt A. Bērzkalnes pieteikumu Kultūras fonda stipendijai doktora darba pabeigšanai Tērbatā.¹⁴⁴¹ R. Grīnvalde analizējusi arī A. Bērzkalnes privāto korespondenci no 1923. līdz 1943. gadam, kurā atklājas arī A. Bērzkalnes pašredzējums. Korespondence rāda, ka viņa skaidri uztvērusi pret sevi vērsto diskrimināciju akadēmiskajā vidē, kas “tradicionāli bija deleģēta vīriešiem”, tieši viņas dzimuma dēļ.¹⁴⁴² Pēc 1929. gada, kad viņa bija spiesta atstāt Latviešu folkloras krātuves vadītājas amatu, skolotājas darbs viņai kļuva par vienīgo iztikas līdzekļu gūšanas avotu. Folkloras pētniecību A. Bērzkalne turpināja privāti. Tomēr skolotājas pienākumi atņēma laiku, ko viņa vislabprātāk būtu veltījusi folkloristikai. R. Grīnvalde secina, ka arī pēc Latviešu folkloras krātuves atstāšanas, A. Bērzkalne sevi primāri identificēja kā zinātnieci, kā folkloras pētnieci, pat vēl vairāk – zinātniski pētniecisko darbu viņa uztvēra kā savas dzīves būtību un piepildījumu, bet par viņas negribēto identitāti kļuva skolotājas amats.¹⁴⁴³

¹⁴³⁸ LU Filoloģijas un filozofijas fakultātes sēdes protokols 1923. gada 1. decembrī. LNA LVVA, 7427-6-363, 50. lp.

¹⁴³⁹ BOLIN, *Between National and Academic*, p. 214.

¹⁴⁴⁰ Savukārt 1932. gadā formālu iemeslu dēļ Filoloģijas un filozofijas fakultātē nolēma nepielīdzināt A. Bērzkalnes Kazaņas augstāko sieviešu kursu diplomu LU diplomam. Rezultātā viņai 30. gadu vidū cenza kārtībā bija nepieciešams Izglītības ministrijai pierādīt, ka viņai ir tiesības pasniegt skolā latviešu valodu un slāvu filoloģijas priekšmetus. Sk.: RITA TREIJA. *Annas Bērzkalnes darbība latviešu folkloristikā starptautisko sakaru kontekstā. Promocijas darbs*. Rīga 2013, 60. lpp.; RITA TREIJA. *Anna Bērzkalne*. Rīga 2018, 24. lpp.

¹⁴⁴¹ Bez Kultūras fonda finansiālā atbalsta A. Bērzkalne savu daudzu gadu garumā izstrādāto doktora disertāciju “Dziesma par žēlumā nomirušo puisi. Tās pirmveids un latviskās versijas” spēja aizstāvēt tikai 1942. gadā. Sk.: TREIJA. *Anna Bērzkalne*, 158.–159. lpp.; BOLIN, *Between National and Academic*, p. 214.

¹⁴⁴² TREIJA, *Anna Bērzkalne*, 100. lpp.

¹⁴⁴³ *Ibidem*, 101., 120.–121., 130.–131. lpp.

Par vīriešu veidotās akadēmiskās kultūras pretestību sievietei viedokli paudusi arī pedagoge M. Liepiņa. 1922. gadā viņu ievēlēja Filoloģijas un filozofijas fakultātes Eksperimentālās psiholoģijas katedrā, kur viņa “izgāja” tradicionālo jauno zinātnieku attīstības posmus – subasistente, jaunākā asistente, asistente, vecākā asistente. Pildīdama asistentes pienākumus, viņa trīs reizes iesniedza habilitācijas darbu, kas bija nepieciešams, lai kādu ievēlētu par privātdocentu. Pirmajā reizē, 20. gadu beigās, fakultāte darbu nepieņēma, paziņojot, ka neatzīst viņas Padomju Krievijā iegūto izglītību.¹⁴⁴⁴ Jaunu habilitācijas darbu viņa iesniedza 1931. gadā, ko fakultāte noraidīja, pamatojot ar nepieciešamību nokārtot doktorantu eksāmenus.¹⁴⁴⁵ Jānorāda, ka 1927. gada 4. maijā pieņemtajā kopējā LU nolikumā, kas standartizēja daudzas prasības privātdocentūras pretendentiem, prasība par doktorantu eksāmenu nokārtošanu nebija minēta.¹⁴⁴⁶ Trešo reizi habilitācijas darbu viņa iesniedza 1938. gadā, ko fakultāte pieņēma un noteica divu parauglekciju datumus un tēmas.¹⁴⁴⁷ Fakultāte aizklātā balsojumā abas parauglekcijas atzina par neapmierinošām un bez pozitīva parauglekciju vērtējumu viņu nedrīkstēja apstiprināt par privātdocenti. Saskaņā ar LU Padomes 1931. gada 25. martā apstiprinātajiem noteikumiem par asistentiem, vecākos asistentus ievēlēja uz 1–5 gadiem, bet pēc šīm termiņa beigām, atkārtoti varēja ievēlēt, ja persona bija ieguvusi doktora grādu vai arī “*venia legendi*” jeb tiesības lasīt lekcijas augstskolā.¹⁴⁴⁸ Rezultātā, beidzoties ievēlēšanas termiņam, M. Liepiņa 1939. gadā bija spiesta atstāt vecākās asistentes vietu. Viņa pati šo situāciju uztvēra no dzimumu perspektīvas. Savā autobiogrāfijā viņa skaidro, ka habilitācijas procesā viņai ar fakultāti radies nepārvarams konflikts, turklāt viņas priekšmetus uzticēja lasīt vīrietim, kādēļ viņa bija spiesta atstāt darbu LU.¹⁴⁴⁹ Tomēr jāatzīmē, ka attiecīgā autobiogrāfija tapusi 1940. gada novembrī, t.i. pēc padomju okupācijas. Iespējams

¹⁴⁴⁴ M. Liepiņa bija beigusi Samāras Universitātes Sociālvēsturiskās fakultātes Pedagoģijas nodaļu 1921. gadā. Saskaņā ar Latvijas likumiem, Padomju Krievijā iegūto izglītību neatzina, šī iemesla dēļ M. Liepiņa 1931. gadā pārlika gala pārbaudījumus Pedagoģijas nodaļā, absolvējot LU ar pedagoģijas kandidātes grādu. Jānorāda, ka līdz habilitācijas darba iesniegšanai, LU un Filoloģijas un filozofijas fakultātē neviens neapšaubīja viņas iegūto izglītību, lai arī viņa bija darba attiecībās ar LU jau kopš 1922. gada rudens semestra. Filoloģijas un filozofijas fakultātes protokoli rāda, ka, apspriežot M. Liepiņas ievēlēšanu par subasistenti 1922. gadā, jautājumus vienīgi izraisījis, vai viņas Krievijas vidusskolas apliecība ir atzīstama par derīgu Latvijā. Tika atzīts, ka tas ir derīgs. Sk.: Mildas Liepiņas lūgums Latvijas Mākslas akadēmijai 1932. gada 9. novembrī. LNA LVA, 442-1-2-137, 2. lp.; Mildas Liepiņas īss dzīves apraksts 1940. gada 25. novembrī. LNA LVA, 442-1-2-137, 22.–23. lp.; Filoloģijas un filozofijas fakultātes padomes sēdes protokols 1922. gada 16. septembrī. LNA LVVA, 74427-6-363, 10. op.–11. lp.; ALĪDA ZIGMUNDE. Psihologe un pedagoge Milda Liepiņa. In: AĪDA KRŪZE (sast.). Laikmets un personība: rakstu krājums, 7. sēj. Rīga 2006, 154.–181. lpp.; šeit 159. lpp.

¹⁴⁴⁵ Mildas Liepiņas īss dzīves apraksts 1940. gada 25. novembrī. LNA LVA, 442-1-2-137, 22.–23. lp.

¹⁴⁴⁶ BALTIŅŠ, Par privātdocenta statusu, 68.–69. lpp.

¹⁴⁴⁷ Abas parauglekcijas M. Liepiņa nolasīja 1938. gada 1. oktobrī. Pirmā bija par pašas kandidātes izvēlēto tēmu – “Bērnu zīmējumi”, otra par fakultātes izvēlēto tēmu – “Jaunieša icaugšana sabiedrībā”. Sk.: ZIGMUNDE, Psihologe un pedagoge, 162. lpp.

¹⁴⁴⁸ Ibidem.

¹⁴⁴⁹ Mildas Liepiņas īss dzīves apraksts 1940. gada 25. novembrī. LNA LVA, 442-1-2-137, 22.–23. lp.;

apgalvojums par LU pasniedzēju nevēlēšanos redzēt sievietes par docētājām bija zināma ideoloģiskā nodeva jaunam režīmam.

Pret sievietēm akadēmiskajā darbā iestājās arī Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes docētājs Arveds Švābe. Personīgā pieredze noteica to, ka viņš neticēja, ka sievietes var būt labs augstskolu mācībspēks. Tas bija viens no iemesliem kādēļ viņš no akadēmiskās karjeras veidošanas atrunāja romāņu filoloģi Annu Dārziņu, kuru 1927. gadā pēc profesora Arnolda Spekkes rekomendācijas Filoloģijas un filozofijas fakultāte atstāja gatavoties zinātniskai darbībai un privātdocentūrai.¹⁴⁵⁰ Tā vietā A. Švābe, kā Latviešu konversācijas vārdnīcas redaktors, uzaicināja un pieņēma A. Dārziņu par vārdnīcas korektori un savu palīdzi. Vīriešu un sieviešu mācībspēku attiecības no studentes skatupunktu atspoguļojusi filoloģe Vera Sopere, kura studēja ģermāņu filoloģiju no 1927. līdz 1934. gadam. Atminoties studiju gadus, V. Sopere raksturo privātdocenti A. Karlsoni, izceļot viņu kā modernāko Filoloģijas un filozofijas fakultātes pasniedzēju, tai skaitā arī pielietoto mācību metožu ziņā un rosinot studentes uz patstāvīgiem pētījumiem un spriedumiem.¹⁴⁵¹ A. Karlsons regulāri papildināja zināšanas un veica pētījumus ārzemēs, kā arī piedalījās zinātnieku kongresos ASV, Lielbritānijā, Austrijā, Čehoslovākijā un Vācijā. Piemēram, 1936.–1937. gadā viņa vāca materiālus Oksfordas Universitātes bibliotēkā un Londonas bibliotēkās par angļu literatūras vēsturi, kā arī materiālus otras disertācijas izstrādei anglistikā. Savukārt 1931. gadā viņa piedalījās salīdzināmās valodniecības semināros Filadelfijā, ASV.¹⁴⁵² V. Sopere atzīst, ka studiju laikā viņai radās iespaids, ka Filoloģijas un filozofijas fakultātes mācībspēki A. Karlsoni neuzskata par līdzvērtīgu tikai viņas dzimuma dēļ.¹⁴⁵³

Klaji noraidoša attieksme pret sievietēm akadēmiskajā vidē bija arī pedagoģijas docentam Eduardam Pētersonam. Viņš 30. gados lekciju laikā nekautrējās paust viedokli, ka sievietes galvenais dzīves uzdevums ir laulības, bērnu dzemdēšana un audzināšana, atsakoties no domas par izglītību un karjeras veidošanu.¹⁴⁵⁴ Arī Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes profesors Benedikts Frēze, kurš pasniedza “Romiešu tiesības” un “Vispārējo tiesību vēsturi”, lekcijās apliecināja savu nepatiku pret sievietēm augstskolās. M. Vanaga viņu atceras, kā “vecu,

¹⁴⁵⁰ ŠVĀBE, Mana dzīve, 236. lpp.

¹⁴⁵¹ VERA SOPERE. Latvijas Universitāte palika mana īstā alma mater. In: Universitas 1977, Nr. 40, 12.–15. lpp., šeit 14.–15. lpp.

¹⁴⁵² Alīses Karlsones lūgums Filoloģijas un filozofijas fakultātei 1936. gada 29. maijā. LNA LVVA, 7427-13-780, 109.–110. lp.; Apliecība Alīsei Karlsoni 1936. gada 18. jūnijā. LNA LVVA, 7427-13-780, 112. lp.; Pārskati un ziņojumi par LVU Angļu un Vācu filoloģijas katedru darbu 1946.–1947. lpp. LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, RX 286, Nr. 5, 1.–8. lpp.; Ziņojumi un atskaides par ārzemju ceļojumiem 1930.–1931. gadā. LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, RX 286, Nr. 4, 1.–5. lp.

¹⁴⁵³ SOPERE, Latvijas Universitāte, 14. lpp.

¹⁴⁵⁴ RŪKE-DRAVIŅA, VELTA. Atmiņas par Jāni Endzelīnu un studiju gadiem Latvijas Universitātē. In: BARBARE, DZIDRA, BUŠMANE BRIGITA (sast.). Jānis Endzelīns atmiņās, pārdomās, vēstulēs. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 171.–217. lpp., šeit 190. lpp.

paslimu pasniedzēju”, kurš “sevišķi ēdās uz sievietēm”, ka tās vispār “uzdrošinājušās” studēt tiesību zinātņi.¹⁴⁵⁵ Arī A. Dauge norāda, ka profesors B. Frēze necieta studentes, uzskatot, ka viņas augstskolā “iemaldījušās aiz pārpratuma”.¹⁴⁵⁶ Kaut arī šīs atmiņas vairāk norāda uz atsevišķu vīriešu pasniedzēju attieksmi pret studentēm, tomēr tās atspoguļoja tradicionālo, sabiedrībai uzspiesto naratīvu, kas nodalīja dzimumus tiem atbilstošās, dihotomās dzīves sfērās. Ievērojot noteiktus valodas kodus, privāto sfēru, kas ietvēra ģimeni, rūpes par bērniem, vīru un mājsaimniecību, raksturoja kā sievietes dabisko aicinājumu, savukārt vīriešiem piemēroto publisko sfēru definēja kā kultūras aicinājumu. Rezultātā sievietes no zinātnes, kā publiskās dzīves un cilvēku radītās kultūras sastāvdaļas, tika izslēgtas vai tika uztvertas kā svešs elements.¹⁴⁵⁷ I. Dadeja analizējusi poļu akadēmisko kultūru dzimtes aspektā 20. gs. pirmajā pusē. Viņa konstatē, ka sieviešu klātbūtne zinātnē netika uztverta kā zinātnes pilnveidošanas un zināšanu bagātināšanas avots, bet kā drauds, kas desakralizēja tradicionālo dzimumu kārtību gan sabiedrībā, gan universitāšu kultūrā, ko gadsimtiem ilgi raksturoja homogēna dzimumu kultūras vide. Tas epizodiski bija novērojams arī Latvijas Universitātē.¹⁴⁵⁸

6.4. Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienība

Patriarhālajai Latvijas sabiedrībai kopumā bija raksturīga stereotipiska un pretrunīga attieksme gan pret sieviešu izglītības centieniem, gan pret sieviešu nodarbinātību, kas atspoguļojās arī mēģinājumos ierobežot sieviešu darba tiesības, kā arī izslēdzot viņas no noteiktām profesionālajām jomām. Profesionālā un ekonomiskā nevienlīdzība veicināja sieviešu aktīvu iesaisti cīņā par savām tiesībām, veidojot sieviešu sociālpolitiskās organizācijas.¹⁴⁵⁹ Iesaiste cīņā par savām tiesībām atspoguļoja parlamentārās Latvijas periodā populāro sieviešu pašorganizācijas ideju, “sabiedriskā kārtā veidojot dažādas profesionalizācijas un garīgās izaugsmes programmas, lai vecinātu sievietes spēju realizēties publiskajā dzīvē”.¹⁴⁶⁰ Cīņa par sieviešu profesionālajām tiesībām, bija dažādu sociālpolitisko sieviešu organizāciju viens no nozīmīgākajiem darbības virzieniem.¹⁴⁶¹ Pieaugošais izglītoto

¹⁴⁵⁵ VANAGA, Dvēseļu pulcēšana, 19. lpp.

¹⁴⁵⁶ Marijas Bērziņas atmiņas. Latviešu folkloras krātuve, Ak 198, 340. lpp.

¹⁴⁵⁷ DADEJ. The Gender Order, p. 28.

¹⁴⁵⁸ Ibidem, pp. 30–31.

¹⁴⁵⁹ Ar sociālpolitiskām organizācijām saprotamas tādas organizācijas, kuras darbību raksturoja trīs galvenie virzieni – sociālā, politiskā, kultūras un izglītības darbība.

¹⁴⁶⁰ LIPŠA, VIZGUNOVA. Feminisms un Latvija, 79.–80. lpp.

¹⁴⁶¹ Piemēram, 1924. gadā dibinātā Latvju Sieviešu apvienība savā darbības programmā nostiprināja mērķi panākt sievietēm un vīriešiem vienādas tiesības izglītības un aroda izvēlē. Sk: Latvju Sieviešu Apvienības programma. In: Nākotnes Sieviete 1928, Nr. 5, 69.–71. lpp.; Pēc filozofes Mildas Palēvičas iniciatīvas 1934. gadā izveidotās Latvijas Sieviešu darba tiesību aizsardzības biedrības *Open Door* galvenais mērķis bija sievietes līdztiesība darba tiesībās un ekonomiskā emancipācija. Biedrība darbojās organizācijā – Starptautiskā “Open Door” strādājošo sieviešu ekonomiskajai emancipācijai (Open Door International for the Economic of the Woman Worker), kura dibināta 1929. gadā, reaģējot uz mēģinājumiem ierobežot sieviešu darba tiesības dažādās valstīs, un aicināja ieviest

sieviešu skaits augstākās izglītības demokratizācijas un feminizācijas rezultātā un viņu pārstāvniecība profesionālajā vidē vienlaikus noteica un prasīja dibināt akadēmiski izglītotu sieviešu pārstāvošu institūciju, kura nodrošinātu viņu interešu aizstāvību un veicinātu izglīto sieviešu lomas nozīmību plašākā sabiedrībā. Šo uzdevumu īstenošanai starpkaru periodā tika izveidota Latvijas akadēmiski izglīto sieviešu apvienība, kurā par biedrēm uzņēma tikai sievietes ar augstāko izglītību. LAISA darbībai par paraugu ņēma 1919. gadā ASV, Lielbritānijas un Kanādas augstskolu pārstāvju dibināto Starptautisko Akadēmiski izglīto sieviešu apvienību (*International Federation of University Women*, turpmāk – IFUW) – pirmo starptautisko organizāciju, kura globāli apvienoja augstāko izglītību ieguvušās sievietes.¹⁴⁶² LAISA izveide, apvienojot sievietes pēc izglītības cenza, ar mērķi pārstāvēt tieši akadēmiski izglīto sieviešu intereses, liecina, ka viņas sevi apzinājās kā specifisku jaunās demokrātiskās Latvijas sabiedrības daļu, kas balstījās kopējā identitātē. Vienlaikus LAISA izveide apstiprināja akadēmiski izglīto sieviešu kā īpašas sieviešu grupas redzamāku simbolisku izdalīšanu.

Nozīmīgi, ka LAISA savā darbībā atspoguļojot IFUW ideoloģiskos principus un pārliecību, ka izglīto sieviešu, kā noteiktas sabiedrības daļas, tiesības un pienākums ir iesaistīties sabiedrībā aktuālu jautājumu risināšanā, tai skaitā arī aktīvi rīkoties, lai veicinātu sievietes līdztiesību profesionālajā jomā. Šis IFUW princips balstījās uz pēckara starptautiskajā sabiedrībā nostiprinājušos uzskatu, ka miera saglabāšanai nepieciešama izglītotās elites sadarbība starptautiskā līmenī, tā veicinot mieru un sapratni. Starpkaru periodā lietoja jēdzienu “starptautiskais prāts” (*international mind*), ko piedēvēja personai, kura ir atvērta ideju un viedokļu apmaiņai starptautiskas, nevis šauras nacionālas sadarbības līmenī.¹⁴⁶³ Neraugoties uz to, ka koncepts par “starptautisko prātu” bija plaši izplatīts romantizēts mīts, kas īslaicīgi novērsa uzmanību no reālās starptautiskās situācijas, ideja par šāda veida sadarbību un izglītību kā galveno instrumentu miera garantēšanā atspoguļoja daudzu starptautisko organizāciju

dzimumneitrālu darba tiesību politiku, pretēji dzimum-diferences politikai starptautiskajās darba tiesībās. Sk: MILDĀ PALĒVIČA. IV Starptautiskā sievietes darba tiesību biedrības (Open Door) konference. In: Latvijas Akadēmiski Izglīto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1936, Nr. 21–23, 410.–413. lpp.; SUSAN ZIMMERMANN. Equality of Women's Economic Status? A Major Bone of Contention in the International Gender Politics Emerging During the Interwar Period. In: *The International History Review*, No. 1, 2019, pp. 200–227, here p. 204.; Jautājumu par sieviešu darba tiesībām aktualizēja arī Latvju sieviešu nacionālā līga, par savu darbības mērķi izvirzot arī pareizas izpratnes izplatīšanu par “jaunavas, mātes un sievas pienākumiem un tiesībām ģimenē, arodā un sabiedriskā dzīvē. Ar mērķi nostiprināt sievietes līdztiesību, nodrošināt viņu kulturālo, tiesisko un materiālo stāvokli, 1929. gadā dibināja Latvijas sieviešu organizāciju padomi, kura idejiski tika veidota kā Latvijas sievietes apvienojoša organizācija. Sk: BERTA PĪPIŅA. Ievadam. In: *Latviete* 1934, Nr. 1, 1.–2. lpp., šeit 1. lpp.

¹⁴⁶² 20. gs. 30. gadu beigās IFUW bija apvienojušās 38 nacionālās organizācijas, aptverot Eiropas, Ziemeļamerikas, Latīņamerikas (Meksika, Argentīna, Brazīlija), Āzijas ((Indija), Āfrikas (Dienvidāfrika) un Austrālijas reģionus ar vairāk nekā 24 000 biedru. CHRISTINE VON OERTZEN. Whose world? Internationalism, Nationalism and the Struggle over the ‘Language Question’ in the International Federation of University Women, 1919–1932. In: *Contemporary European History* 25, 2016, No. 2, pp. 275–290, here p. 276.

¹⁴⁶³ Jēdzienu “starptautiskais prāts” ieviesa amerikāņu filozofs un izglītības darbinieks Nikolass Batlers. Sk: JOYCE GOODMAN. Women and International Intellectual Co-operation. In: *Paedagogica Historica* 2012, Vol. 48, pp. 357–368, here pp. 359–360.

idejiskās vērtības pēc Pirmā pasaules kara katastrofas, ko veicināja arī Tautu Savienības izveide. IFUW dibinātājas starptautisko sadarbību starp izglītotajām sievietēm, kuras apvienojušās sieviešu organizācijās, uzlūkoja kā vienu no pamatprincipiem draudzības un cieņas vairošanā un sabiedrības izglītošanā, lai novērstu savstarpējos aizspriedumus un jaunas globālas militārās sadursmes.¹⁴⁶⁴

LAISA nebija vienīgā organizācija, kura pēc savas būtības apvienoja izglītotās sievietes. Pie akadēmiski izglītotu sieviešu organizācijām tika pieskaitītas arī studenšu korporāciju filistru biedrības, kā arī Studenšu korporāciju filistru biedrību savienība (turpmāk – SKFBS). Lai arī SKFBS bija daudzskaitlīga organizācija un aktīvi iesaistījās sabiedrisku un politisku jautājumu risināšanā plašākā sabiedrībā, tai skaitā “sievietes darba lauka paplašināšanā”¹⁴⁶⁵, organizācija rakstura ziņā bija izslēdzoša, jo apvienoja tikai studenšu korporāciju filistru biedrības (slēgtas sieviešu organizācijas) un bija mononacionāla, starpkaru periodā apvienojot tikai latviešu korporāciju filistres. Turklāt par filistri varēja kļūt arī studijas pārtraukusi korporācijas biedre, tādēļ ne korporāciju filistru biedrības, ne SKFBS nebija uzlūkojamas kā pilnvērtīgas akadēmiski izglītotu sieviešu organizācijas biedru sastāva ziņā.

Apvienības izveide. Viena no LAISA dibināšanas iniciatorēm M. Palēviča organizācijas desmit gadu jubilejā norādīja, ka ideja par jaunu sieviešu organizāciju veidojās kā “liela un toreiz mums daudzām dedzīga vēlēšanās stiprināt latvju sievietes garīgās intereses, veicināt viņas profesionālo darbību un līdz ar to radīt un izveidot latvju sievietes kā garīga cilvēka lomu un nozīmi Latvijas dzīvē.”¹⁴⁶⁶ M. Palēviča nenoliedza, ka LAISA dibināšanu ietekmēja līdzīgu organizāciju darbības piemērs ārzemēs, tomēr viņa uzsvēra, ka ideja par šāda veida organizācijas izveidi vispirms noformējās neatkarīgi no citu valstu pieredzes – “mums bija arī savi patstāvīgi tapšanas pamati, savi apzināti iemesli dibināt apvienību”.¹⁴⁶⁷ Par nepieciešamību dibināt atsevišķu organizāciju, kas pārstāvētu akadēmiski izglīto sieviešu profesionālās un ekonomiskās intereses, kā arī veicinātu viņu darbības nozīmību zinātnē, kultūras dzīvē un sabiedriskajā darbā, notika konsultācijas arī ar citu sieviešu organizāciju pārstāvēm, tai skaitā ar studenšu korporāciju filistru biedrībām.¹⁴⁶⁸ Tomēr, kā liecina LAISA sapulču protokoli, nozīmīgākie impulsi apvienības dibināšanai nāca tieši no IFUW, kura aktīvi īstenoja propagandas darbu un regulāri izsūtīja materiālus par savienības darbību dažādām sieviešu

¹⁴⁶⁴ GOODMAN. Women and International Intellectual Co-operation, pp. 357–368, here pp. 359–360.

¹⁴⁶⁵ Z. DAMBEKALNE Studenšu korporāciju filistru savienības darbība. In: Universitas 1936, Nr. 1, 6. lpp.

¹⁴⁶⁶ MILDA PALĒVIČA. Latvijas akadēmiski izglīto sieviešu apvienības tapšana un pirmais darbības posms. In: Latvijas Akadēmiski Izglīto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1938, Nr. 28, 1.–3. lpp., šeit 1. lpp.

¹⁴⁶⁷ PALĒVIČA, Latvijas akadēmiski izglīto sieviešu apvienības tapšana, 1. lpp.

¹⁴⁶⁸ Latvijas akadēmiski izglīto sieviešu sapulces protokols, 03.04.1928. LNA LVVA, 2261-1-2, 67. lp.

organizācijām uz tām valstīm, kur šāda veida organizācija vēl nebija nodibināta.¹⁴⁶⁹ Turklāt LAISA dibināšanas iniciatores personīgi ievāca un apkopoja informāciju par atsevišķu nacionālo izglītoto sieviešu organizāciju – Lielbritānijas, Vācijas – darbību, mērķiem un stratēģiju.¹⁴⁷⁰ Vēsturnieks Ā. Šilde, pieminot LAISA kā sieviešu organizācijas piemēru starpkaru Latvijā, apvienības izveidi arī skaidro kā starptautisko sakaru rezultātu.¹⁴⁷¹

Apvienības organizācijas komisija tika izveidota 1928. gada 3. aprīlī. Tās sastāvu veidoja rakstniece un vēstures kandidāte A. Gailīte, filozofe M. Palēviča, ārstes Marija Mežance-Kronberga, Marija Veinberga-Skuja un Rachile Frīdmane, advokātu palīdzes Otīlija Ķempele un Ļubovs Stiprā, agronome Milda Kadiķe un tautsaimniece Olga Znotiņa. Biedrību “Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienība” Rīgas apgabaltiesā reģistrēja 1928. gada 16. maijā, bet oficiālā dibināšanas sēde notika 12. jūnijā, piedaloties 75 no 82 tajā jau reģistrētajām biedrēm.¹⁴⁷² Dibināšanas sapulces dalībnieces atkārtoti izteica atbalstu un nostiprināja galvenos LAISA mērķus un uzdevumus – veicināt akadēmiski izglītoto sieviešu saprašanos, sekmēt viņu garīgo darbību, atbalstīt viņas finansiāli, aizstāvēt profesionālās intereses, kā arī stiprināt izglītotas sievietes nozīmi Latvijas sabiedrībā. Tāpat sapulcē ievēlēja LAISA valdi: priekšsēdētāja M. Palēviča, priekšsēdētājas biedres – O. Ķempele un L. Frīdenerberga, A. Gailīte, R. Frīdmane, M. Veinberga-Skuja, Olga Rode-Dzelzkalēja, M. Kadiķe, Klaudija Orlovska.¹⁴⁷³ Apvienības iniciatoru, organizācijas komisijas un pirmās valdes sastāvs apliecināja, ka LAISA izveidi un darbību sākotnēji virzīja vecākā izglītoto sieviešu paaudze, nevis sievietes, kuras izglītību bija ieguvušas LU. Starp viņām tikai trīs bija LU absolventes – agronome M. Kadiķe, tautsaimniecības zinātņu kandidāte L. Frīdenberga un vēstures kandidāte A. Gailīte, kura tomēr varētu pieskaitīt pie vecākās izglītoto sieviešu paaudzes, jo Pirmā pasaules kara laikā viņa studijas iesāka Maskavas Augstākajos sieviešuursos.

Jau LAISA organizēšanas procesā kā viens no galvenajiem mērķiem tika izvirzīta apvienības uzņemšana IFUW, ko uzlūkoja kā iespēju “popularizēt Latvijas vārdu, nodibināt sakarus ar citu zemju izglītotajām sievietēm”.¹⁴⁷⁴ Nozīmīgs IFUW darbības aspekts bija sievietes zinātniskās darbības veicināšana. Piemēram, IFUW izvērta augstskolu akadēmiskā un

¹⁴⁶⁹ ZANE ROZĪTE. Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienība (1928–1940): Īss ieskats tās darbībā. In: Latvijas Universitātes Žurnāls. Vēsture 2021, Nr. 11/12, 59.–75. lpp., šeit 63. lpp.

¹⁴⁷⁰ Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu sapulces protokols 1928. gada 3. aprīlī. LNA LVVA, 2261-1-2, 67.–67. op. lpp.

¹⁴⁷¹ ĀDOLFS ŠILDE. Latvijas vēsture, 1914–1940. [Stokholma] 1976, 546. lpp.

¹⁴⁷² “Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienības” biedrības statūti 1928. gada 12. jūnijā. LNA LVVA, 2261-1-1, 3. lpp.; Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienības dibināšanas sapulces protokols 1928. gada 12. jūnijā. LNA LVVA, 2261-1-2, 64. lpp.; Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienības dibinātāju saraksts 1928. gada 12. jūnijā. LNA LVVA, 2261-1-1, 110.–111. lpp.

¹⁴⁷³ Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienības dibināšanas sapulces protokols 1928. gada 12. jūnijā. LNA LVVA, 2261-1-2, 64. op. lpp.

¹⁴⁷⁴ GAILĪTE, Ceļiniece, 151. lpp.

zinātniskā personāla apmaiņas programmas,¹⁴⁷⁵ veidoja sadarbību ar Tautu Savienības Intelektuālās sadarbības komiteju (*The International Committee on Intellectual Cooperation*)¹⁴⁷⁶ par pētnieku un akadēmiskā personāla iesaisti zinātniskās sadarbības projektos, kā arī 20. gadu sākumā izveidoja zinātnisko stipendiju programmu – vienu no ievērojamākajām šāda veida programmām, kas sniedza praktiskas zinātniskās pētniecības iespējas tieši sievietēm.¹⁴⁷⁷ Zinātnisko stipendiju programmas, ko 20. gs. sākumā sāka veidot nevalstiskās organizācijas, būtiski veicināja zinātnieku mobilitāti, zinātnes internacionalizāciju un starptautisko ideju apmaiņu. Tomēr šo programmu stipendiāti galvenokārt bija vīrieši, tā atspoguļojot, kā arī veicinot, viedokli, ka zinātne ir maskulīna (analītiska, prasa fizisku izturību) un zinātnieka personu reprezentē vīrietis. IFUW izveidotā stipendiju programma sievietēm bija reakcija dzimumu nevienlīdzībai zinātnē.¹⁴⁷⁸ Pilntiesīga dalība IFUW Latvijas apvienībai tādējādi piedāvāja nozīmīgu starptautisko platformu sieviešu zinātniskās darbības izvēršanai. Apvienības biedre A. Gailīte savās atmiņās atzīmē tieši IFUW izveidoto zinātnisko stipendiju programmu sievietēm kā vienu no galvenajiem LAISA dibināšanas motivējošiem faktoriem.¹⁴⁷⁹

Uzņemšanas procesā būtiski bija ievērot nosacījumu, ka IFUW no noteiktas valsts uzņēma tikai vienu akadēmiski izglītoto sieviešu organizāciju, kā arī 20. gadu sākumā mutiski pieņemto IFUW normu par tādu nacionālo organizāciju neuzņemšanu vai izslēgšanu, kas atsaka sievietes dalību organizācijā viņas tautības, reliģiskās piederības vai politisko uzskatu dēļ.¹⁴⁸⁰

¹⁴⁷⁵ Šī apmaiņas programma paredzēja ieviest arī speciālas ceļotāju kartes intelektuālajiem darbiniekiem, kas nodrošinātu pieeju dažādu valstu bibliotēkām, arhīviem un muzejiem. Tāpat IFUW plānoja organizēt starptautisku pakalpojumu, kas nodrošinātu specializētās zinātniskās literatūras tulkošanu dažādās valodās. Tomēr šos plānus neizdevās īstenot dažādi administratīvie šķēršļi, neskaidrā politiskā vide, kā arī finansiālās grūtības, ko saasināja Lielā depresija 20. gadu beigās un 30. gadu sākumā. Sk.: CHRISTINE VON OERTZEN. *Science, Gender, and Internationalism: Women's Academic Networks, 1917–1955*. New York 2014, p. 32.

¹⁴⁷⁶ Intelektuālās sadarbības komiteja izveidota 1922. gadā kā Tautu Savienības padomdevēja organizācija ar mērķi – veicināt zinātnieku, pētnieku, skolotāju, kultūras nozares profesionāļu mobilitāti un starptautiskās pieredzes apmaiņu.

¹⁴⁷⁷ GOODMAN, *Women and international*, p. 366.; CABANEL. "How excellent...", p. 90.

¹⁴⁷⁸ Piemēram, starpkaru periodā Zviedrijā no 150 Rokfellerā fonda (1913. gadā dibināta privāta filantropiska organizācija, kas atbalstīja pētījumus medicīnā un mākslās) stipendiātiem, tikai divas bija sievietes. Sk.: CABANEL, "How excellent...", p. 90–94.

¹⁴⁷⁹ ANGELIKA GAILĪTE. Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienība (1928.–1940. g.). In: *Universitas* 1957, Nr. 4, 49.–50. lpp., šeit 49. lpp.; Akadēmiski izglītoto sieviešu sapulces protokols 1928. gada 6. maijā. LNA LVVA, 2261-1-2, 65. lp.

¹⁴⁸⁰ Oficiāli šāds punkts IFUW statūtos tika iekļauts tikai 1939. gadā, kas bija rezultāts vairāku nacionālo akadēmiski izglītoto sieviešu organizāciju mēģinājumiem ierobežot ebreju tautības sieviešu uzņemšanu šajās organizācijās un viņu izslēgšanu. Visredzamāk tas bija novērojams Vācijas organizācijā, kura izstājās no IFUW jau 1936. gadā. Sk.: OERTZEN, *Whose world?*, p. 290. Realitātē nacionālo akadēmisko sieviešu apvienību dalības politikas diskriminējošais raksturs bija izplatīta parādība. Vēsturniece Kristija Snaidere norāda, ka 20. gados Ungārijas un Rumānijas nacionālās apvienības bieži neuzņēma dalībnieces, balstoties uz potenciālo biedru nacionālo un reliģisko piederību. Šāda ierobežojoša prakse neizsauca būtiskus protestus arī no IFUW puses. Skaļāki protesti tika izteikti tikai pēc 1933. gada, kad Vācijas izglītoto sieviešu apvienība mainīja dalības politiku, izslēdzot ebreju tautības dalībnieces. Sk.: CHRISTY JO SNIDER. *Creating a Transnational Identity: The International Federation of University Women Confronting Racial and Religious Membership Restrictions in the 1930s*. In: KIMBERLY JENSEN, ERIKA KUHLMAN (Eds.). *Women and Transnational Activism in Historical Perspective*. Dordrecht 2009, pp. 191–218, here pp. 191–192.

Kā atceras A. Gailīte, LAISA organizēšanas procesā iesaistījās arī citu Latvijā dzīvojošo tautību izglītotās sievietes, par kuru pārstāvi izvēlēja ebreju tautības ārsti R. Frīdmani – viņa prata latviešu valodu un tādējādi varēja piedalīties LAISA organizēšanas sēdēs.¹⁴⁸¹ Tomēr jānorāda, ka LAISA organizēšanā vairākums iesaistīto sieviešu bija latvietes. Bez R. Frīdmanes, apvienības organizēšanas pārstāvju vidū bija vēl tikai divas citu tautību pārstāves – krievietes K. Orlovska un Ļ. Stiprā. Tomēr ārēji apliecinātā pārliecība, ka izglīto sieviešu kopdarbība iespējama, balstoties uz intelekta kvalitāti, nevis nacionalitāti, atspoguļojās arī LAISA noformulētajā galvenajā mērķī – “apvienot Latvijas akadēmiski izglītotās sievietes bez tautības un politiskās izšķirības”.¹⁴⁸² Dalību IFUW Latvijas pārstāvēm garantēja jau 1928. gadā, tomēr LAISA vēstuli ar aicinājumu piedalīties IFUW padomes sēdē un lūgumu aizpildīt aptaujas anketas par biedru izglītības cenzu un diplomiem saņēma novēloti un par pilntiesīgu locekli tika uzņemta pēc gada, 1929. gada 9. augustā, IFUW starptautiskajā kongresā Ženēvā.¹⁴⁸³

Sastāvs. LAISA statūti noteica, ka par apvienības biedri varēja kļūt gan Latvijas pilsones, kas beigušas Latvijas vai ārzemju augstskolu, gan Latvijā pastāvīgi dzīvojošas un strādājošas akadēmiski izglītotas ārzemnieces neatkarīgi no tautības, reliģiskās piederības vai politiskajiem uzskatiem.¹⁴⁸⁴ Jānorāda, ka LAISA valde vairākkārt aktualizēja, bet līdz galam neatrasināja jautājumu par uzņemšanas noteikumu precizēšanu attiecībā uz tām apvienības kandidātēm, kuras bija beigušas ārzemju augstskolas, ko neatzina Latvijas Universitāte.¹⁴⁸⁵ Šis jautājums bija aktuāls arī IFUW. Ņemot vērā dalībvalstu dažādos akadēmiskās izglītības standartus, jau 1920. gadā IFUW izveidoja Standartu komisiju, kuras galvenais uzdevums bija izvērtēt dažādu valstu augstākās izglītības standartus, kā arī noskaidrot zinātnisko grādu līdzvērtību.¹⁴⁸⁶

Jau pirmajā LAISA darbības gadā biedru skaits pieauga gandrīz divas reizes – no 82 līdz 145 biedrēm, tā sākotnēji apliecinot atsaucību jaunās organizācijas ideāliem un mērķiem.¹⁴⁸⁷ 1931. gada beigās LAISA bija 192 biedres, kas bija lielākais biedru skaits visā apvienības pastāvēšanas laikā.¹⁴⁸⁸ Neraugoties uz to, ka apvienības pirmajos darbības gados bija vērojams pakāpenisks biedru skaita pieaugums, tomēr no kopējā izglīto sieviešu skaita Latvijā

¹⁴⁸¹ GAILĪTE, Latvijas akadēmiski izglīto sieviešu apvienība, 49. lpp.; Akadēmiski izglīto sieviešu sapulces protokols 1928. gada 6. maijā. LNA LVVA, 2261-1-2, 65. lp.

¹⁴⁸² Latvijas Akadēmiski izglīto sieviešu apvienības statūti 1932. gada 7. februārī. LNA LVVA, 2261-1-1, 9. lp.

¹⁴⁸³ Latvijas akadēmiski izglīto sieviešu apvienības 1929. gada darbības pārskats. In: Latvijas Akadēmiski Izglīto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1930, Nr. 3, 33.–36. lpp., šeit 34. lpp.

¹⁴⁸⁴ “Latvijas akadēmiski izglīto sieviešu apvienības” biedrības statūti 1928. gada 12. jūnijā. LNA LVVA, 2261-1-1, 1. lp.

¹⁴⁸⁵ Revīzijas komisijas ziņojums pilnsapulcei 1934. gada 21. oktobrī. LNA LVVA, 2261-1-2, 1. lp.

¹⁴⁸⁶ LŪCIJA FREIJA. Starptautiskā akadēmiski izglīto sieviešu savienība (I.F.U.W.). In: Latvijas Akadēmiski Izglīto Sieviešu Ziņojumi 1930, Nr. 4, 49.–60. lpp., šeit 52. lpp.

¹⁴⁸⁷ Biedreņu sastāvs. In: Latvijas Akadēmiski Izglīto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1929, Nr. 1, 14.–15. lpp., šeit 14. lpp.

¹⁴⁸⁸ A. BAUMANE. Latvijas akadēmiski izglīto sieviešu apvienības valdes 1931. g. darbības pārskats. In: Latvijas Akadēmiski Izglīto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1932, Nr. 9, 143.–146. lpp., šeit 143. lpp.

apvienības biedru skaits bija vērtējams kā ļoti neliels. Tādējādi LAISA neizdevās īstenot tās pamatmērķi – apvienot Latvijas akadēmiski izglītotās sievietes. Turklāt turpmākajos gados bija vērojama pakāpeniska LAISA biedru skaita samazināšanās. Apvienības darbības beigu posmā, 1939. gada janvārī, tajā bija 136 biedres.¹⁴⁸⁹

Viens no nozīmīgākajiem faktoriem, kas ietekmēja biedru skaitu bija finansiālais aspekts. Visā LAISA darbības periodā kā raksturīga problēma izveidojās savlaicīga gadskārtējā biedru naudas nomaksa, kas kopā ar biedru iestāšanās maksu, ziedojumiem un ieņēmumiem no dažādiem publiskiem pasākumiem (tējas vakariem, lekcijām, loterijām) veidoja LAISA galvenos ienākumus. Avoti rāda, ka LAISA vadība izturējās samērā pretimnākoši pret pamatotiem biedru naudas maksas kavējumiem, tomēr periodiski šo problēmu risināja enerģiskāk, kas bija raksturīga rīcība jebkurai organizācijai. Piemēram, 1932. gadā Revīzijas komisija uzsāka aktīvu biedru saraksta revidēšanu, kā rezultātā parādu nenokārtošanas dēļ no LAISA uzreiz izslēdza 27 biedres.¹⁴⁹⁰ LAISA dokumentācija rāda, ka biedres izstājās arī labprātīgi, tomēr avotu trūkuma dēļ nav iespējams objektīvi izanalizēt kādi bija izstāšanās iemesli.

Dažādi LAISA darbības pārskati ļauj spriest par biedru sastāvu gan pēc nacionālās piederības, gan iegūtās izglītības, tai skaitā par absolvētajām augstskolām.¹⁴⁹¹ Ziņas par biedru sastāvu regulāri tika nosūtītas IFUW. Piemēram, 1931. gada rudenī apvienībā bija 181 biedre. Pēc iegūtās izglītības 52 bija ārstes, 49 filoloģes un vēsturnieces, 17 agronomes, 15 dabaszinātnieces un matemātiķes, 13 zobārstes, 11 tiesībzinātnieces, deviņas tautsaimnieces (ekonomistes), piecas inženieres, četras veterinārārstes, četras farmaceites un viena teoloģe.¹⁴⁹² Raksturīgi, ka biedru sastāvs pēc iegūtās izglītības būtiski nemainījās arī turpmākajos darbības gados. Piemēram, 1936. gada pavasarī apvienībā bija 146 biedres. Pēc iegūtās izglītības 36 bija ārstes, 21 filoloģe un 21 vēsturniece, 15 agronomes, 12 tiesībzinātnieces, 11 dabaszinātnieces, desmit ekonomistes, septiņas zobārstes, piecas veterinārārstes, divas inženieres ķīmiķes, divas matemātiķes, un viena būvinženiere, pedagogs, farmaceite un filozofe.¹⁴⁹³

Neraugoties uz to, ka LAISA statūtos šāds punkts nebija atrunāts, tomēr apvienības darbības virzieni, uzņemto biedru sastāvs un pat organizācijas nosaukums, liecināja, ka ar akadēmisko izglītību tika saprasta izglītība, kas iegūta zinātņu augstskolās, nevis mākslas

¹⁴⁸⁹ Biedreņu saraksts. In: Latvijas Akadēmiski Izglīto Sieviešu Biedrības Ziņojumi 1939, Nr. 1, 38.–42. lpp.

¹⁴⁹⁰ Latvijas akadēmiski izglīto sieviešu apvienības gada sapulce 1932. gada 27. novembrī. LNA LVVA, 2261-1-2, 9. lp.

¹⁴⁹¹ Lai kļūtu par LAISA biedri, kandidātēm bija jāaizpilda aptaujas anketas, sniedzot ziņas arī par iegūto izglītību (augstskola, specialitāte, grāds) un nodarbošanos, tomēr šīs anketas vairumā nav saglabājušās.

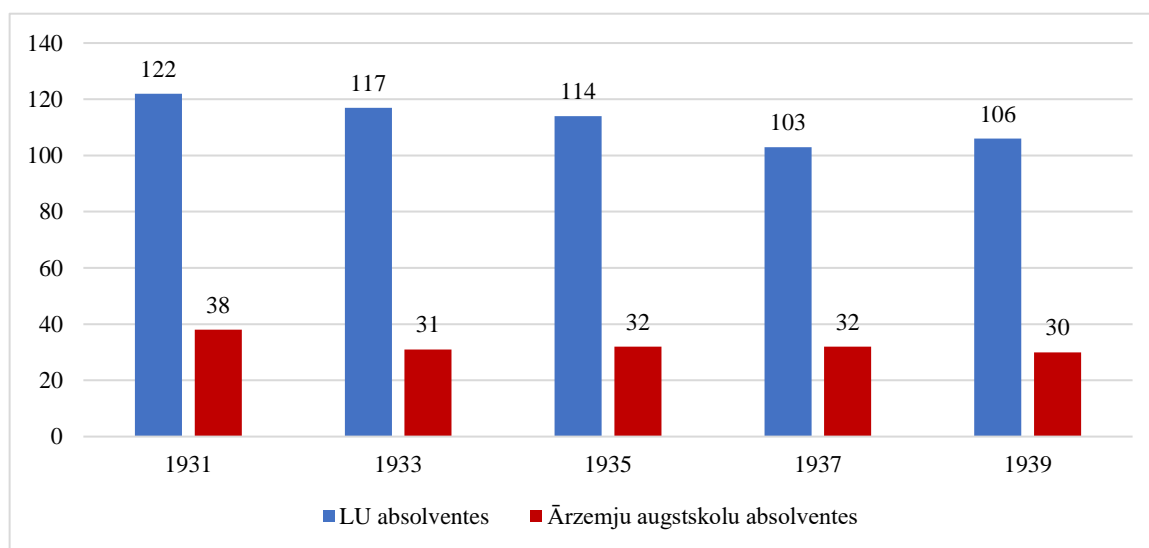
¹⁴⁹² Biedreņu sastāvs. In: Latvijas Akadēmiski Izglīto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1931, Nr. 8, 131.–132. lpp., šeit 131. lpp.

¹⁴⁹³ Biedreņu saraksts. In: Latvijas Akadēmiski Izglīto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1936, Nr. 21–23, 447.–451. lpp.

augstskolās, kā Latvijas Konservatorija un Latvijas Mākslas akadēmija. LAISA apkopotajās ziņās par biedreņu sastāvu redzams, ka apvienības biedres bija gan izglītoto sieviešu pirmās paaudzes pārstāves, gan sievietes, kuras izglītību bija ieguvušas neatkarīgajā Latvijā vai arī starpkaru Rietumeiropas augstskolās. Kaut arī sākot jau ar 20. gadu otro pusi LU gadā beidza vairāk kā 100 sievietes, tomēr visā LAISA darbības posmā LU absolventu skaits apvienībā būtiski nepieauga. Turklāt 30. gadu otrajā pusē, kad pakāpeniski samazinājās LAISA biedru skaits, šo skaita samazinājumu veicināja tieši LU absolventu izstāšanās un izslēgšana (skat. 6.13. grafiku).

6.13. grafiks

LAISA biedru sastāvs pēc pabeigtajām augstskolām¹⁴⁹⁴

Lai arī LAISA apvienoja dažādu tautību izglītotās sievietes, biedru vairākumu sastādīja latvietes, kas zināmā mērā objektīvi atspoguļo augstskolu absolventu nacionālo piederību. Piemēram, 1929. gada vasarā no 122 biedrēm, kuras bija aizpildījušas aptaujas anketas, 98 bija latviešu tautības, 11 krievietes, 11 ebrejietes un divas vācietes.¹⁴⁹⁵ Savukārt LAISA darbības beigu posmā, 1939. gada sākumā no 136 biedrēm 1301 bija atvietes, trīs bija krievietes, viena ebrejiete, viena lietuviete un viena vāciete. Iespējams, kopējais biedru skaits, kā arī nacionālais sastāvs liecināja arī par izglītoto sieviešu neatsaucību LAISA darbībai un idejiskajiem mērķiem.

¹⁴⁹⁴ Biedreņu saraksts. In: Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1931, Nr. 6, 103.–106. lpp.; Biedreņu saraksts. In: Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1933, Nr. 14–15, 277.–282. lpp.; Biedreņu saraksts. In: Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1936, Nr. 21–23, 447.–451. lpp.; Biedreņu saraksts. In: Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1937, Nr. 26–27, 518.–522. lpp.; Biedreņu saraksts. In: Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Biedrības Ziņojumi 1939, Nr. 1, 38.–42. lpp.;

¹⁴⁹⁵ Biedreņu sastāvs (1929), 15. lpp.

Daudzas biedres turpināja aktīvi darboties studenšu korporāciju filistru biedrībās un citās sieviešu organizācijās. Var tikai izteikt minējumus, vai ar dalību citās organizācijās netika vairotas apvienības iekšējās nesaskaņas, jo šo organizāciju mērķi un vērtības nereti izslēdza LAISA sludinātos ideālus par sieviešu apvienošanu neatkarīgi no viņu tautības, reliģiskās piederības un politiskajiem uzskatiem. Piemēram, 1930. gadā apvienībā izcēlās aktīvas diskusijas par dalību LSOP kas pretendēja apvienot visas sieviešu organizācijas. Vairākām LAISA biedrēm bija radies iespaids, ka LSOP latvietes ir mazākumā un tās darbību nosaka etnisko minoritāšu un kreisi noskaņotās sieviešu organizācijas, tādēļ LAISA dalība šāda veida organizācijā nebūtu vēlama.¹⁴⁹⁶ Konkrētajā epizodē atklājās neiecietības izpausmes pret Latvijā dzīvojošām mazākumtautībām, tomēr jāuzsver, ka tā bija nevis kopējā LAISA nostāja (apvienība gan sevi skaidri pozicionēja kā pilsonisku organizāciju), bet tikai atsevišķu biedru atklātais viedoklis.¹⁴⁹⁷

Darbības virzieni. Pārņemot gan citu sieviešu organizāciju, gan IFUW piemēru, LAISA darbību organizēja komisijās un sekcijās. Jau apvienības organizēšanas procesā tika izveidota **Kulturālā komisija**, kuras galvenie uzdevumi bija lekciju, diskusiju un tējas vakaru rīkošana, “izceļot sievietes dzīvei tuvākos jautājumus”¹⁴⁹⁸ – audzināšanu, psiholoģiju, ētiku un literatūru. Komisijas atbildībā bija arī ekskursiju rīkošana gan LAISA, gan citu nacionālo apvienību biedrēm. Kulturālās komisijas pārstāvesm dabaszinātņu kandidātes Annas Dauvartes vadībā tika izveidota LAISA rakstu krātuve (bibliotēka), apkopojot biedru publicētos darbus – zinātniskos un populārzinātniskos rakstus, daiļliteratūru, recenzijas u.c.

Kā pastāvīgu komisiju izveidoja **Ārzemju sakaru komisiju**, kuras galvenais uzdevums bija sakaru uzturēšana un sadarbības veicināšana ar IFUW un citām nacionālajām akadēmiski izglītoto sieviešu organizācijām. Turklāt šī komisija bija galvenā IFUW pieprasīto dažādu statistikas datu apkopotāja. Piemēram, IFUW regulāri pieprasīja ziņas par sievietes intelektuālo darbu Latvijā – darbības virzieniem, zinātniskajiem, kulturālajiem un profesionālajiem sasniegumiem, īpašu uzmanību pievēršot sieviešu pārstāvniecībai LU akadēmiskajos amatos. Iesūtītos datus IFUW izmantoja, sagatavojot ziņojumus un memorandus par sieviešu stāvokli dažādās jomās.¹⁴⁹⁹ Komisijas pārziņā bija arī informācijas apkopošana par IFUW piedāvātajām zinātniskajām stipendijām. Lai arī stipendiju piedāvājums bija samērā daudzveidīgs un nodrošināja LAISA biedru interesi, tomēr nevienai LAISA pārstāvei neizdevās iegūt kādu no

¹⁴⁹⁶ Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienības kārtējās pilnās sapulces protokols 1930. gada 9. novembrī. LNA LVVA, 2261-1-2, 37.–38. lpp.

¹⁴⁹⁷ ROZĪTE, Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienība, 65. lpp.

¹⁴⁹⁸ Pārskats par kulturālās komisijas darbību. In Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1929, Nr. 1, 11.–13. lpp., šeit 11. lpp.

¹⁴⁹⁹ ROZĪTE, Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienība, 65. lpp.

IFUW piedāvātajām zinātniskajām stipendijām. Vienīgi L. Frīdenbergai ar IFUW finansiālo atbalstu bija iespēja 1929. gada vasarā apmeklēt Zimmerna Ženēvas starptautisko zinātņu kursus, tomēr šis atbalsts nebija daļa no IFUW zinātnisko stipendiju programmas.¹⁵⁰⁰

LAISA 1929. gada pavasarī izveidoja **Sabiedriski-tiesisko komisiju**. Kaut arī apvienība vispirms pārstāvēja tādu sieviešu intereses, kas bija ieguvušas augstāko izglītību, tomēr Sabiedriski-tiesiskās komisijas mērķi aptvēra plašāku sabiedrību – visaptveroši pētīt sieviešu tiesisko stāvokli Latvijā, aizstāvēt sievietes tiesiskās un profesionālās intereses sadarbībā ar valsts iestādēm un rosināt izmaiņas likumdošanā, rosināt sievietes uz aktīvu valstisku un sabiedrisku darbību.¹⁵⁰¹ Sabiedriski-tiesiskā komisijā aicināja darboties jebkuru LAISA biedri, kurai bija interese par likumdošanu, tomēr komisijas darbības profils netieši noteica tās personālsastāvu. Komisijas dalībnieču vairākums bija ieguvušas augstāko izglītību tiesību zinātnē, turklāt praktizēja savā profesijā. Iegūtā izglītība un pieredze apliecināja komisijas biedru kompetenci jautājumos, kas skāra sieviešu tiesības. Piemēram, O. Ķempele bija specializējusies laulību šķiršanas, mantojuma un alimentu lietās.¹⁵⁰² Uzsākot darbu, komisijā bija desmit dalībnieces, bet 1931. gadā tajā darbojās tikai sešas biedres – priekšsēdētāja Ļ. Stiprā, Milda Lucava un LU absolventes – tiesību zinātņu kandidātes Frīda Krecere, Lidija Dzene, Dora Eljaševa un Ida Jākobsonsone.¹⁵⁰³ LAISA valde objektīvi sprieda, ka komisijas aktivitātes – likumprojektu izskatīšana, līdzdalība likumu izstrādē – prasa laiku, resursus un specifiskas zināšanās, tādējādi komisijas niecīgais dalībnieču skaits būtiski ietekmēja komisijas darbības iespējas un virzienus.¹⁵⁰⁴ Pamatā komisija apzināja un pētīja dažādas tiesiskās problēmas. Pētnieciskajam darbam ierasti sekoja LAISA biedru izglītošana, rīkojot priekšlasījumus, kā arī publicējoties apvienības informatīvajā izdevumā “Latvijas Akadēmiski Izglītooto Sieviešu Apvienības Ziņojumi”.¹⁵⁰⁵ Kā piemērus var minēt Ļ. Stiprās lekciju par sievietes tiesisko stāvokli Latvijā, M. Lucavas rakstu par precētas sievietes pilsonības jautājumu.¹⁵⁰⁶ Lai praktiski ietekmētu ar sieviešu tiesībām saistīto problēmu risināšanu,

¹⁵⁰⁰ Ženēvas starptautisko zinātņu skola (School of International Studies). In: Latvijas Akadēmiski Izglītooto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1929, Nr. 2, 27.–29. lpp.

¹⁵⁰¹ LAISA Sabiedriski-tiesiskās komisijas mērķi [bez datuma]. LNA LVVA, 2261-1-1, 18. lp.

¹⁵⁰² KALNIŅA, Otīlija Ķempele un Olga Dzelzīte, 30. lpp.

¹⁵⁰³ M. LUTCAUA. Sabiedriski-tiesiskā komisija. Latvijas Akadēmiski Izglītooto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1932, Nr. 9, 149.–150. lpp., šeit 150. lpp.

¹⁵⁰⁴ M. LUCAUA. Sabiedriski-tiesiskā komisija. Latvijas Akadēmiski Izglītooto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1931, Nr. 6, 91.–92. lpp., šeit 92. lpp.

¹⁵⁰⁵ Izdevumu “Latvijas Akadēmiski Izglītooto Sieviešu Apvienības Ziņojumi” sāka izdot 1929. gada pavasarī. Par izdevuma izdošanu bija atbildīga šim mērķim izveidota Redakcijas komisija. Izdevums tika izdots neregulāri, turklāt bija domāts kā informatīvs izdevums pašām LAISA biedrēm un ārpus apvienības netika izplatīts.

¹⁵⁰⁶ LAISA valdes sēžu protokoli 1929. gada 8. maijā. LNA-LVVA, 2261-1-38, 26. o. p. lp.; M. LUCAUA. Precējušās sieviete valsts piederība kā starptautiskās kodifikācijas problēma. In: Latvijas Akadēmiski Izglītooto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1932, Nr. 10, 182.–188. lpp.

komisija centās dibināt sakarus ārpus LAISA un īstenot sadarbību ar valsts pārvaldes iestādēm, īpaši ar tām, kas atbildēja par likumprojektu izstrādi. Šādas komisijas aktivitātes veicināja LAISA plašāku atpazīstamību sabiedrībā. Avoti rāda, ka komisijas darba organizēšana nenotika pēc stingri noteikta plāna, bet bija reakcija uz tā brīža aktuālajiem tiesību nozares jautājumiem.¹⁵⁰⁷ Tomēr komisijas darbā iezīmējās trīs prioritārās problēmas, kuru risināšanai tika veltīta lielākā uzmanība, – precētas sievietes pilsonība, precētas sievietes darba tiesības un laulāto mantiskās attiecības.

Jautājumu par precētas sievietes valsts piederību LAISA savā darba plānā iekļāva pēc IFUW iniciatīvas, kura šo problēma aktualizēja jau kopš 20. gadu vidus. Daudzu valstu nacionālie likumi paredzēja, ka sieviete, apprecot ārzemnieku, zaudēja savu pilsonību.¹⁵⁰⁸ Vienlaicīgi dažādu valstu likumdošana neatļāva ārzemniecēm iegūt vīra pilsonību, tāpēc precēta sieviete varēja kļūst par bezvalstnieku. Pilsonības statuss daudzās valstīs ietekmēja arī sievietes tiesības strādāt, jo īpaši profesijās kurās bija nepieciešama akadēmiskā izglītība. Piemēram, Austrijā sieviete, apprecot ārzemnieku, zaudēja savu pilsonību un līdz ar to tiesības strādāt par ārsti un juristi.¹⁵⁰⁹ Tāpēc IFUW 1928. gadā izstrādāja memorandu, iestājoties par to, ka precētai sievietei būtu jābūt tiesīgai izvēlēties savu pilsonību neatkarīgi no vīra un ka to neietekmētu vīra nāve vai laulības šķiršana.¹⁵¹⁰ Pēc IFUW aicinājuma LAISA lūdza iekļaut tās biedri O. Ķempeli Latvijas delegācijā uz Kodifikācijas konferenci Hāgā 1930. gadā, kas bija pirmais starptautiskais mēģinājums sistematizēt starptautiskās tiesību normas pilsonības jautājumā. O. Ķempele netika iekļauta Latvijas delegācijā, jo tās sastāvs jau iepriekš bija noformēts, tomēr komisija darbu šī jautājuma izpētē nepārtrauca.¹⁵¹¹ Ņemot vērā, ka precētas sievietes pilsonība šajā kontekstā bija starptautisko tiesību problēma – joma, kurā nepraktizēja neviena no LAISA biedrēm, jāatzīst, ka komisija nebija pietiekami kompetenta, lai praktiski risinātu jautājumu.¹⁵¹² Tomēr komisija aktīvi apzināja gan Latvijas, gan citu valstu pieredzi un likumus, kā arī veica šīs problēmas skaidrojošo darbu LAISA biedrenēm. Komisija pamatoti

¹⁵⁰⁷ Kā piemēri minami dalība Tautas labklājības ministrijas apspriedēs par strādājošas mātes un bērna tiesību aizsardzību un dalība Tieslietu ministrijas komisijā, kas izstrādāja likumu par mazgadīgo tiesām. Sk: M. LUTCAVA. Sabiedriski-tiesiskā komisija. In: Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1930, Nr. 3, 37.–38. lpp., šeit 38. lpp.; LAISA Agronomiskās sekcijas dibināšanas akta protokols [bez datuma]. LNA LVVA, 2261-1-1, 20. lp.

¹⁵⁰⁸ Latvijā, saskaņā ar 1927. gadā izdarītajiem grozījumiem likumā par pavalstniecību, sieviete pārgāja vīra pavalstniecībā. Pēc laulības izbeigšanas sieviete varēja atgūt Latvijas pavalstniecību.

¹⁵⁰⁹ JOYCE GOODMAN. International Citizenship and the International Federation of University Women before 1939. In: History of Education 2011, No. 40, pp. 701–721, here p. 716.

¹⁵¹⁰ I.F.U.W. memorands par precētas sievietes valsts piederību, kas sagatavots iesniegšanai Tautu Savienības pirmajai kodifikācijas konferencei Hāgā 1930. gadā. *Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1929*, Nr. 2, 24.–27. lpp.; LEILA J. RUPP. *Worlds of Women: The Making of an International Women's Movement*. Princeton 1997, p. 147.

¹⁵¹¹ LAISA ārkārtējās pilnsapulces protokols 1930. gada 4. maijā. LNA-LVVA, 2261-1-2, 39. lp.

¹⁵¹² ZANE ROZĪTE. Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienība: Sabiedriski-tiesiskās komisijas darbības piemērs (1929–1940). In: Jauno vēsturnieku zinātniskie lasījumi VII. Rīga 2022, 196.–206. lpp., šeit 200. lpp.

norādīja, ka valsts piederība ir nozīmīgs sievietes līdztiesības aspekts, kas ietekmē gan sievietes politiskās tiesības, gan civiltiesības, tiesības strādāt, iegūt īpašumu, tiesības uz sociālo aizsardzību utt.¹⁵¹³

Pasaules ekonomiskās krīzes saasinātās bezdarba problēmas kontekstā Eiropā 30. gadu sākumā aktualizējās mēģinājumi ierobežot sieviešu tiesības strādāt valsts pārvaldē, lai atbrīvotu darbavietas vīriešiem. Saeima 1931.–1933. gadā dažādos variantos apsprieda projektus par precēto pilsoņu darba tiesību ierobežošanu. Lai arī diskusijās par valsts pārvaldes darbinieku atlaišanu iecerēja atlaist arī vīriešus, sieviešu organizācijas – LAISA, LSOP, LU studenšu korporācijas, Studenšu prezidiju konvents – objektīvi reaģēja, ka atlaišana primāri skartu tieši precētās sievietes, un aktīvi izvērta kampaņas pret šiem likumprojektiem.¹⁵¹⁴ Lai protestētu pret valdības nodomiem aizliegt precētiem vienas ģimenes locekļiem strādāt valsts un pašvaldību iestādēs, Sabiedriski-tiesiskā komisija 1931. gadā izstrādāja memorandu, secinot: “Darba tiesību ierobežošana, atkarībā no dzimuma vai laulībā iestāšanās fakta, runātu pretim Latvijas Republikas Satversmē deklarētajam pilsoņu vienlīdzības principam un tiektos par daudzi sīki normēt pilsoņu personīgo dzīvi.”¹⁵¹⁵ Zīmīgi, ka sieviešu organizācijas, protestējot pret šiem likumprojektiem, primāri atsaucās uz nepieciešamību sargāt ģimenes institūtu. Sabiedrībā plaši izskanēja argumenti, ka, aizliedzot precētiem vienas ģimenes locekļiem strādāt valsts pārvaldē, tiktu veicināta laulību šķiršana, lai nosargātu darba vietas.¹⁵¹⁶ Šādu retoriku izmantoja arī LAISA, tomēr komisijas izstrādātais memorands izcēla arī sievietes tiesības kā ekonomiski neatkarīgai personai. Pieskaitot valsts pārvaldes darbiniekus inteligentā darba darītājiem, LAISA memorandā akcentēja darba nozīmi izglītotas sievietes personības veidošanā, kā arī vērta uzmanību uz izglītotas sievietes tiesībām netikt “ieslodzītām” mājās šādu likumu rezultātā, kā arī norādīja uz strādājošas sievietes lomu ģimenes uzturēšanā.¹⁵¹⁷

LAISA darbību atzinīgi novērtēja arī ārzemēs. Piemēram, Igaunijas akadēmiski izglīto sieviešu apvienība (turpmāk – IAISA) bija ieinteresēta iegūt plašāku informāciju par LAISA īstenotajām aktivitātēm un izmantoto argumentāciju šo likumprojektu kontekstā.¹⁵¹⁸ Šādas atzīstamas LAISA aktivitātes bija novērojamas tikai parlamentāras Latvijā. I. Lipša norāda, ka autoritārā režīmā vairākas reizes aktualizēja prasības piemērot Latvijas sievietēm tādus likumus kā Itālijā, tā atgriežot strādājošas sievietes mājās, ko autoritārai valdībai daļēji izdevās

¹⁵¹³ M. LUCAUA. Precējušās sievietes valsts piederība kā starptautiskās kodifikācijas. In: Latvijas Akadēmiski Izglīto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1932, Nr. 10, 182.–188. lpp., šeit 186. lpp.

¹⁵¹⁴ LIPŠA, Seksualitāte un sociālā kontrole, 230. lpp.

¹⁵¹⁵ LAISA statūti 1928. gada 24. maijā. LNA LVVA, 2261-1-1, 14. lp.

¹⁵¹⁶ LIPŠA, Seksualitāte un sociālā kontrole, 233. lpp.

¹⁵¹⁷ LAISA statūti 1928. gada 24. maijā. LNA LVVA, 2261-1-1, 14. lp.

¹⁵¹⁸ ROZĪTE, Latvijas akadēmiski izglīto sieviešu apvienība, 66. lpp.

īstenot.¹⁵¹⁹ To apliecina Birutas Veidmanes-Liepiņas atmiņas. Par savu māti Annu Veidmani viņa raksta: “Manai mātei bija augstākā tautsaimniecības izglītība. Tomēr 1938. gadā māte bija spiesta aiziet no darba, jo tika atlaistas tās sievietes, kurām vīri pelnīja pietiekami, lai nodrošinātu ģimeni. Tas tika darīts tāpēc, lai bezdarba apstākļos dotu iespēju strādāt sievietēm, kam nebija apgādnieku”.¹⁵²⁰

Lai arī Sabiedriski-tiesiskās komisijas aktivitātes precēto sieviešu darba tiesību un pilsonības jautājuma izpētē un aizstāvībā tika novērtētas, ievērojamākā komisijas darbība tika veltīta sievietes civiltiesiskā stāvokļa un regulējumu izpētei un risināšanai.¹⁵²¹ Komisija jau 1929. gada oktobrī sarīkoja O. Ķempeles lekciju par sievietes tiesisko stāvokli saskaņā ar civillikumiem. Atzīstot sievietes stāvokli par nedabisku, referente kā nozīmīgākos ierobežojumus sievietes dzīvē uzlūkoja vīra aizbildniecību pār sievu, viņas un laulāto kopējo mantu. Referente izcēla arī ierobežojumu, ka precēta sieviete nebija tiesīga bez vīrapadomdevēja klātbūtnes veikt juridiskus darījumus.¹⁵²² Šāds regulējums būtiski ierobežoja sievietes rīcībspēju arī profesionālajā jomā. Piemēram, sievietei bija apgrūtinātas iespējas praksē īstenot zvērināta advokāta pilnvaras. Ņemot vērā komisijas kompetenci, tā par prioritāti izvirzīja laulāto mantiskās attiecības, kas būtiski ierobežoja sievietes rīcībspēju un palielināja nevienlīdzību. Komisija iepazinās gan ar Latvijā izstrādātajiem likumprojektiem, gan citu valstu – Zviedrijas, ASV, Igaunijas – pieredzi. Sadarbībā ar IAISA komisija veica Igaunijas civillikuma projekta tulkojumu, kā arī iepazinās ar Igaunijas apvienības izstrādātajiem priekšlikumiem.¹⁵²³ Komisijas aktivitātes novērtēja arī Tieslietu ministrija, kura, pēc pašu lūguma, iepazinās gan ar Igaunijas civillikuma projekta tulkojumu, gan ar LAISA sagatavotajiem priekšlikumiem. Vienlaikus ministrija lūdza arī LAISA dot atsaukumi par ministrijas izstrādātajiem projektiem.¹⁵²⁴ Pēc Igaunijas parauga Sabiedriski-tiesiskā komisija 1932. gadā izveidoja atsevišķu sieviešu-juristu komiteju, lai izstrādātu jaunus civiltiesiskos regulējumus. Komitejā apvienoja 20 juristes, tomēr tā nespēja izvērst aktīvu darbību, atšķirībā no Igaunijas, kur šāda komiteja veiksmīgi līdzdarbojās civillikuma izstrādē.¹⁵²⁵ Pēc Igaunijas apvienības iniciatīvas LAISA Sabiedriski-tiesiskā komisija 1935. gadā Rīgā sarīkoja Latvijas,

¹⁵¹⁹ Piemēram, Itālijā 1938. gadā 5. septembrī tika ieviests likums, kas paredzēja, ka valsts un privātajās iestādēs sievietes varēja veidot tikai līdz 10% o visiem darbiniekiem. Sk.: LIPŠA, Seksualitāte un sociālā kontrole, 238. lpp.; VICTORIA DE GRAZIA. How Mussolini Ruled Italian women. In: FRANÇOISE THÉBAUD. A History of Women in the West. Vol. V. Toward a Cultural Identity in the Twentieth Century. Cambridge, London 1994, pp. 120–148, here p. 141.

¹⁵²⁰ BIRUTA VEIDEMANE-LIEPIŅA. Mans tēvs Miķelis Kārlis Veidmanis (1895–1945). In: KĀRLIS ĒRIKS ARONS, JURIS SALAKS (sast.). Acta Medico-Historica Rigensia, IV (XXIII). Rīga 1999, 315.–322. lpp., šeit 316. lpp.

¹⁵²¹ ROZĪTE, Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienība: Sabiedriski-tiesiskās, 201. lpp.

¹⁵²² M. LUTCAVA. Sabiedriski-tiesiskā komisija. Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1930, Nr. 3, 37.–38. lpp., šeit 37. lpp.

¹⁵²³ LAISA valdes sēdes protokols 1934. gada 6. novembrī. LNA LVVA, 2261-1-39, 7. lp.

¹⁵²⁴ Tieslietu ministrijas paziņojums LAISA 1932. gada aprīlī. LNA LVVA, 2261-1-42, 36. lp.

¹⁵²⁵ Latvijas Sieviešu organizācijas padomes darbības pārskats 1932. gadā. LNA LVVA, 2261-1-3, 4. lp.

Igaunijas un Lietuvas sieviešu-juristu apspriedi par ģimenes tiesību reformām un laulāto mantiskajām attiecībām.¹⁵²⁶ Jāatzīst, ka apspriede neguva plašāku ievērību ne LAISA, ne sabiedrībā. Tas lielā mērā atspoguļoja komisijas aktivitāšu redzamu apsīkumu. Civillikuma jautājuma risināšanu 30. gados pārņēma LSOP, kuras dalībniece kopš 1930. gada bija LAISA un kuras darbībā iesaistījās arī LAISA biedres-juristes, atzīstot, ka paralēla Sabiedriski-tiesiskās komisijas darbība nebūtu produktīva.¹⁵²⁷ Komisijas dalībnieces turpināja aktīvi darboties, tomēr vairs nepārstāvēja atsevišķu komisiju, bet visu LAISA Latvijas sieviešu organizāciju padomē.

Darbības paplašināšanai LAISA valde atļāva veidot profesionālās sekcijas – lēmums, kas radīja lielu biedru pretestību, pamatojot, ka dalīšanās pēc profesijas neveicinātu biedru savstarpējo iepazīšanos un sakaru veidošanu.¹⁵²⁸ Iespējams tieši šī iemesla dēļ LAISA izveidojās tikai divas profesionālās sekcijas. Pēc LAISA biedres agronomes D. Talces-Niedras iniciatīvas 1931. gadā dibināja Agronomju sekciju agronomu profesionālo interešu aizstāvēšanai un lauksaimniecības disciplīnu popularizēšanai.¹⁵²⁹ Līdzīgi kā Kulturālā un Sabiedriski-tiesiskā komisija, arī Agronomju sekcija regulāri rīkoja lekciju un diskusiju vakarus par tēmām saistībā ar agronomijas nozari. Sekcijas pārstāvēm izdevās izvērst sekmīgu sadarbību ar LU pasniedzējiem un Zemkopības ministriju, sniedzot LAISA biedrēm iespēju apmeklēt dažādus lauksaimniecības kursus un iepazīties ar LU izmēģinājuma saimniecībām. Sekcijas pārstāves plānoja arī nekustamo īpašumu iegādi, kur ierīkotu saimniecību LAISA biedru zinātnisko pētījumu vajadzībām. Lai gan LAISA valde šādu priekšlikumu atbalstīja, tomēr diskusijas raisīja finansiālo līdzekļu atrašana īpašumu iegādei.¹⁵³⁰

Apvienojot LAISA biedres ar izglītību vēsturē, 1933. gadā dibināja Vēsturnieču sekciju. Viens no sekcijas mērķiem bija vēsturnieču “zinātniskā darba un interešu aizstāvēšana”¹⁵³¹, tomēr sekcijas darbs pamatā realizējās izklaidējoši informatīvu lekciju un ekskursiju organizēšanā. Vēsturnieču sekcija bija viena no aktīvākajām dažādu priekšlasījumu un lekciju ciklu rīkošanā, īpaši referējot par sieviešu stāvokli dažādos vēstures periodos un reģionos. Arī Vēsturnieču sekcija centās sadarboties ar nozares pārstāvjiem, piemēram, ar Vēstures skolotāju biedrību, sarīkojot lekciju ciklus plašākai publikai.¹⁵³²

¹⁵²⁶ LAISA valdes sēdes protokols 1935. gada 5. jūnijā. LNA LVVA, 2261-1-39, 14.–16. lp.

¹⁵²⁷ Latvijas Sieviešu organizācijas padomes sapulces protokols 1934. gada 28. martā. LNA LVVA, 2261-1-3, 1. lp.

¹⁵²⁸ Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības gada sapulce 1932. gada 27. novembrī. LNA LVVA, 2261-1-2, 10. lp.

¹⁵²⁹ L.A.I.S. Apvienības Agronomiskās sekcijas dibināšanas akts 1931. gada 23. janvārī. LNA LVVA, 2261-1-1, 20. lp.

¹⁵³⁰ Gada sapulces protokols 1931. gada 8. februārī. LNA LVVA, 2261-1-2, 26. op. lp.

¹⁵³¹ L. RATERMANE. Vēsturnieču sekcija. In: Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1933, Nr. 14–15, 252.–253. lpp., šeit 252. lpp.

¹⁵³² ROZĪTE, Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienība, 67. lpp.

Visā LAISA pastāvēšanas laikā tās darbību raksturoja vairākas būtiskas problēmas, tai skaitā biedru pasivitāte un nesaskaņas par apvienības darbības virzieniem un formātu. Biedru pasivitāti kā aktuālu problēmu izcēla gandrīz katrā LAISA pilnsapulcē. Vairums LAISA biedreņu nedz iesaistījās komisiju darbā, nedz arī apmeklēja apvienības pasākumus – pilnsapulces, lekcijas, tējas vakarus. Biedru pasivitāti primāri skaidroja gan ar aizņemtību (strādāja algotu darbu, līdzdarbojās citās organizācijās), gan to, ka darbs komisijā notika bez atlīdzības.¹⁵³³ Problēmas LAISA iekšienē radīja arī dažādie uzskati par apvienības aktivitātes formām. M. Palēvičas 1929. gada rudenī atteicās no valdes priekšsēdētājas amata, pamatojot lēmumu ar atšķirīgu viedokli par LAISA darbības principiem.¹⁵³⁴ Lai arī nav skaidrs, kāds tieši bija M. Palēvičas redzējums par apvienības darbu, tomēr viņas atkāpšanās bija apliecinājums acīmredzamām nesaskaņām gan valdes, gan visas LAISA iekšienē.¹⁵³⁵ Nesaskaņas turpinājās arī nākamajos gados. Piemēram, 30. gados iezīmējās divas LAISA darbības stratēģijas. Austrā Kārkliņa, filozofijas kandidāte un LAISA valdes priekšsēdētāja kopš 1930. gada, aizstāvēja pastāvīgo LAISA darbības principu – pulcēties slēgtos biedru diskusiju un lekciju vakaros, savukārt citas biedres aicināja aktīvāk rīkot publiskās lekcijas un citus pasākumus, lai vairotu apvienības atpazīstamību sabiedrībā.¹⁵³⁶ Līdz pat apvienības likvidēšanai 1940. gadā tās darbībā acīmredzami bija vērojama A. Kārkliņas aizstāvētā stratēģija. Tas lielā mērā veicināja to, ka apvienība palika samērā neievērojama organizācija, lai gan idejiskā ziņā tā bija viena no progresīvākajām organizācijām Latvijā, aizstāvot sieviešu vienlīdzības ideju izglītības, zinātnes un profesionālajā jomā.¹⁵³⁷ Šeit gan jāuzsver, ka A. Kārkliņas ieturētā LAISA darbības stratēģija nenozīmēja apvienības pilnīgu norobežošanos no sabiedrības. LAISA 30. gados turpināja rīkot dažādus atklātos priekšlasījumus un diskusiju vakarus, tomēr daļa biedru uzskatīja, ka šādu pasākumu skaits ir nepietiekams, lai LAISA sniegtu kādu pienesumu sabiedrībā. Turklāt A. Kārkliņas ieturētā stratēģija acīmredzami nebija balstīta uz neizpratni par LAISA nozīmi, bet gan praktiskiem apsvērumiem – publisku pasākumu rīkošana prasīja ievērojamus finansiālus līdzekļus, kas apvienībai trūka.

LAISA reprezentāciju un atpazīstamību sabiedrībā ierobežoja arī salīdzinoši mazais biedru skaits, ko noteica apvienības uzņemšanas noteikums – iegūta akadēmiskā izglītība. LAISA biedru skaitu var salīdzināt ar citām ievērojamām sieviešu organizācijām. Piemēram,

¹⁵³³ Pilnas sapulces protokols 1929. gada 3. novembrī. LNA LVVA, 2261-1-2, 54. lp.

¹⁵³⁴ Ibidem, 53. lp.

¹⁵³⁵ Interesanti, ka atšķirīgo redzējumu par LAISA darbību M. Palēviča nepiemin arī savā dienasgrāmatā, bet izrādījusi apmierinātību, ka tagad var pildīt apvienības priekšsēdētāja biedres pienākumus, jo neesot “tik praktiska, lai vadītu visu viena pati”. Sk.: IGORS ŠUVAJEVS, MAIJA GARKEVIČA (sast.). Milda Palēviča. Dienasgrāmata: 1911–1972. Rīga 2021, 216. lpp.

¹⁵³⁶ Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienības pilna sapulce 1933. gada 29. oktobrī. LNA LVVA, 2261-1-2, 5. o. p. lp.

¹⁵³⁷ ROZĪTE, Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienība, 69. lpp.

Latvijas Sieviešu palīdzības korpusā 30. gadu vidū darbojās 600 dalībnieces¹⁵³⁸ Latvju Sieviešu apvienībā 20. gadu vidū bija ap 2000 biedru,¹⁵³⁹ Latvju sieviešu nacionālajā līgā – 368 (1924. gadā).¹⁵⁴⁰ Neraugoties uz to, ka Latvju sieviešu apvienībā un Latvju sieviešu nacionālajā līgā par biedrēm varēja kļūt latviešu tautības sievietes, tomēr dalība šajās organizācijās bija atvērta daudz plašākai sabiedrības daļai nekā LAISA. Arī šo organizāciju darbības programma bija visaptverošāka, skarot tādus sievietēm aktuālus jautājumus kā mātes un bērna tiesības, bērnu audzināšana, sievietes pašapziņas stiprināšana un garīgā izaugsme, patriotisms. Atsevišķu organizāciju lielāku atpazīstamību veicināja arī personību loma, piemēram, enerģiskā un inteliģentā Berta Pīpiņa ar savu sabiedrisko un politisko darbību veicināja Latvju sieviešu nacionālās līgas atpazīstamību. Kaut arī LAISA darbojās ievērojamas sievietes, tomēr viņu publiskā darbība gandrīz nekad netika saistīta ar dalību apvienībā. Nozīmīgs bija arī apstāklis, ka LAISA darbība neaptvēra plašāku Latvijas teritoriju, bet tika koncentrēta Rīgā, kur bija izvietotas arī LAISA telpas.¹⁵⁴¹ Apvienības darbības paplašināšanai pēc vairāku biedru iniciatīvas 1931. gada sākumā Cēsīs izveidoja LAISA nodaļu, tomēr dažādu juridisku pārkāpumu dēļ LAISA valde jaunās nodaļas izveidi neakceptēja.

Apvienība 1930. gada beigās iestājās LSOP, kas pretendēja kļūt par galveno spēku, kurš pārstāvētu sieviešu kustību. Rezultātā LAISA aktīvātes kļuva vēl mazāk redzamas.¹⁵⁴² Nozīmīgi, ka LAISA un atsevišķu komisiju pārskati liecina, ka apvienība spēja identificēt virzienus kādā tai būtu jādarbības un kādi pasākumi būtu jāīsteno, lai veicinātu izglītotas sievietes nozīmi Latvijas sabiedrībā un viņas līdztiesību, kaut vai rosinot līdzekļu vākšanu zinātniskas stipendijas izveidei sievietēm Latvijā, tomēr apvienībai acīmredzami pietrūka līdzekļu, iespējams arī lielāka gribasspēka vai pat spēcīgas un uzņēmīgas biedres, lai šie ierosinājumi realizētos.

¹⁵³⁸ Latvijas Sieviešu Palīdzības Korpusa piecpadsmit gadu darbības pārskats 1919–1934. Rīga 1934, 1.–38. lpp.

¹⁵³⁹ ANASTIJA SMIRNOVA. Latvijas sieviešu organizāciju sociālpolitiskā darbība (1921–1934): Latvju Sieviešu apvienības piemērs. Bakalaura darbs. Rīga 2016, 34. lpp.

¹⁵⁴⁰ Ibidem, 85. lpp.

¹⁵⁴¹ Sākotnēji apvienība īrēja Latvju sieviešu nacionālās līgai piederošās telpas Brīvības ielā 24, tomēr konflikta dēļ LAISA jau 1928. gada nogalē pārcēlās uz citām telpām. Latvijas akadēmiski izglīto to sieviešu apvienībai jau 1928. gada augusta sākumā bija izsūtīts ielūgums uz tā paša gadā septembrī plānoto IFUW padomes sēdi. Kopā ar aicinājumu piedalīties IFUW padomes sēdē bija nosūtīts arī lūgums visām LAISA biedrēm aizpildīt aptaujas anketas par izglītības cenzu un diplomiem, tomēr vēstuli atplēstā veidā un norautām markām LAISA pārstāve saņēma tikai oktobrī. Paskaidrojumi par radušos situāciju tika pieprasīti Latvju sieviešu nacionālās līgas pārstāvēm, kuras telpas un pastkastīti Brīvības ielā 24, Rīgā īrēja LAISA. Nesaskaņu rezultātā apvienība pārtrauca īrēt LSNL telpas. Ja LAISA būtu laikā saņēmusi gan ielūgumu uz IFUW sēdi un aizpildījusi pieprasītās ziņas, LAISA varēja tikt uzņemta par Starptautiskās izglīto to sieviešu federācijas biedri jau 1928. gada septembrī. Latvijas akadēmiski izglīto to sieviešu pilnas sapulces protokols 1929. gada 13. janvārī. LNA LVVA, 2261-1-2, 60. lpp.

¹⁵⁴² ROZĪTE, Latvijas akadēmiski izglīto to sieviešu apvienība, 69. lpp

Līdz 1939./40. mācību gada rudens semestra beigām LU beidza 2183 sievietes, kas veidoja nedaudz mazāk kā vienu trešdaļu no studenšu skaita. Absolvenšu skaits un īpatsvars atbilda studējošo sieviešu īpatsvaram LU fakultātēs un nodaļās. Kā izņēmums saskatāma Filoloģijas un filozofijas fakultātē, kura, salīdzinot ar studenšu skaitu, proporcionāli deva ievērojami mazāk absolventes. Savukārt Medicīnas fakultāte izcēlās ar procentuāli augstu absolvenšu skaitu.

Akadēmiski izglīto sieviešu pieaugums bija viens no primārajiem faktoriem, kas noteica sieviešu nodarbošanās iespēju un sfēru paplašināšanos un atsevišķu profesionālo jomu – medicīnas, jurisprudences, farmācijas, pedagoģijas – feminizāciju. Vienlaikus dominējošie priekšstati par publisko sfēru kā maskulīnu un vīrieša reprezentētu konfigurāciju mainījās ļoti lēni. Publiskajā vidē to atspoguļoja diskusijas par sieviešu klātbūtni atsevišķās profesionālās jomās, kuru kontekstā atkārtoti tika izceltas konfliktējošās tradicionālās idejas par sieviešu intelektuālo un fizisko mazvērtību vai augstvērtīgumu.

Akadēmiskā izglītība sievietēm sniedza iespēju iekļauties LU mācībspēku sastāvā, kur izdalāmas divas sieviešu mācībspēku paaudzes – vecākā un jaunākā, kas izriet no sieviešu augstākās izglītības vēsturiskās attīstības. Jaunāko sieviešu mācībspēku paaudzi pārstāvēja LU absolventes un viņu iekļaušanās LU mācībspēku sastāvā bija daļa no plašākas jaunās mācībspēku paaudzes sagatavošanas stratēģijas, kas tika realizēta divos veidos: atstājot LU absolventus kā stipendiātus vai caur asistentu institūtu. Līdz 1940. gadam sievietes veidoja nelielu daļu no LU mācībspēkiem, turklāt bija vērojama sieviešu koncentrēšanās noteiktās fakultātēs – Filoloģijas un filozofijas, Medicīnas, Ķīmijas un Matemātikas un dabaszinātņu. Atsevišķas liecības liecina par dziļiem aizspriedumiem pret sievietēm akadēmiskajā vidē, kas varēja ietekmēt arī sievietes akadēmiskās karjeras attīstības iespējas.

Akadēmiski izglīto sieviešu skaitliskais pieaugums, bet vienlaikus pastāvošie ierobežojumi sievietēm ieņemt noteiktus amatus un mēģinājumi ierobežot sieviešu darba tiesības rosināja Latvijas akadēmiski izglīto sieviešu apvienības izveidi, kas reprezentēja kopīgas izglīto sieviešu identitātes attīstību, jo biedru uzņemšanas galvenais kritērijs bija iegūta akadēmiska izglītība. Plašākā kontekstā LAISA izveide atspoguļoja parlamentārā Latvijā populāro sieviešu pašorganizācijas ideju. Kaut arī LAISA pretendēja apvienot visas Latvijas dzīvojošās akadēmiski izglītotās sievietes neatkarīgi no tautības, reliģiskās piederības un politiskās pārliecības, par mērķi nosakot izglīto sieviešu profesionālo tiesību aizstāvību, LAISA darbība bija samērā margināla, neizvēršot plašākus kontaktus ar sabiedrību. To noteica kompleksi faktori, tai skaitā finansiālo līdzekļu trūkums un biedru pasivitāte.

SECINĀJUMI

Sieviešu sabiedriskā un sociālā stāvokļa izmaiņas un vispārējā sabiedrības modernizācija un nācijvalstu veidošanās Eiropā un Ziemeļamerikā jau kopš 19. gs. otro pusi ietekmēja tā dēvētā “sieviešu jautājuma” parādīšanās un sieviešu emancipācijas kustības organizēšanas. Dominējošā uzmanība šajā laikā tika pievērsta tieši sieviešu izglītības problemātikai, aktualizējot tādus jautājumus, vai sievietei izglītība nepieciešama, kādā apmērā tā nepieciešama, kādam jābūt sieviešu izglītības saturam, kādiem jābūt sieviešu izglītības mērķiem un uzdevumiem. Diskusijas par sieviešu izglītību iemiesoja konfliktu starp vēsturiski dominējošās patriarhālās kultūras definēto un kontrolēto izpratni par sievietes ierobežoto sociālo lomu sabiedrībā, limitētu intelektuālo un fizisko kapacitāti un sieviešu emancipācijas kustības centieniem revidēt šīs normas. Praksē sieviešu izglītību 19. gs. otrajā pusē un 20. gs. sākumā raksturo vispārēja un samērā strauja attīstība, izveidojoties plašai pamata un vidējās izglītības sistēmai, ko veicina “pedagoģiskās mātišķības” un “pilsoniskās mātišķības” ideju evolūcija, kuru centrā nostiprinās pārliecība par izglītotas sievietes kā izglītotas mātes nozīmi bērnu kā nākamo nācijas pilsoņu audzināšanā, tā akcentējot sievietes sociālo lietderību (kaut arī vienpusīgu) moderno nāciju veidošanās procesā. Tajā pašā laikā tiek saglabāta spēcīga pretestība sieviešu augstākās izglītības centieniem, universitātes vēsturiski uztverot kā publiskās sfēras izpausmi un fiziski un intelektuāli maskulīnu vidi. Apšaubot sieviešu prasības pēc pilnvērtīgas augstākās izglītības, tiek attīstītas medikalizētas teorijas sieviešu inteliģences un fizisko spēju apstrīdēšanai, pat degradēšanai.

Latvijas teritorijā, kas ietilpa Krievijas impērijas Baltijas guberņu sastāvā, sieviešu augstāko izglītību pirms Pirmā pasaules kara raksturo tikai teorētiskas diskusijas un apceres publiskajā vidē. Šādas diskusijas, pirmkārt, plašāk saskatāmas tikai sākot ar 19. gs. 80. gadiem, kas bija ievērojami vēlāk, salīdzinot ar citiem Eiropas reģioniem un arī pārējo Krievijas impērijas teritoriju. Kopumā šādu diskusiju aizkavēšanos noteica izteikti patriarhālā sabiedrība un sievietēm nelabvēlīgā likumdošana Baltijas guberņās, kas ietekmēja salīdzinoši lēnāku sieviešu sabiedrisko aktivitāti, kā arī līdz 19. gs. otrajai pusei iespaidoja ievērojami lēnāku sieviešu sociālekonomiskā un sabiedriskā stāvokļa izmaiņu procesu. Savukārt diskusiju parādīšanos par sieviešu emancipācijas kustību vispār, un atsevišķi par izglītības nodrošināšanu sievietēm, primāri noteica latviešu nācijas veidošanās un nacionālisma ideju uzplaukums, kā kontekstā tika aktualizētās diskusijas par abu dzimumu pārstāvju lomu latviešu nācijas tapšanā, tās sociālajā un ekonomiskajā izaugsmē. Vienlaikus tas atspoguļo arī 19./20. gs. mijai raksturīgo straujo Baltijas guberņu, jo īpaši pateicoties Rīgai kā reģiona metropolei, industrializāciju, urbanizāciju, modernizāciju un komercializāciju. Šo procesu ietekmē mainījās

ģimenes struktūra, paplašinājās iedzīvotāju nodarbinātības veidi un jomas, kā arī bija vērojams sieviešu redzamība publiskajā sfērā, ko primāri raksturoja nodarbinātības līmeņa paaugstināšanās, ne tikai starp zemāko un strādnieku slāņu sievietēm, bet arī vidusšķirās pārstāvējām.

Kopumā var secināt, ka sieviešu augstākajai izglītībai veltītās diskusijas sākotnēji raksturo pārstāts par Eiropā aktuālajām emancipācijas idejām, argumentiem par un pret sieviešu augstāko izglītību. 19./20. gs. mijā parādās arī dažādi praktiska satura ieteikumi par sieviešu studiju iespējām dažādās Eiropas augstskolās, visbiežāk Francijas un Šveices, kur sievietes uzņēma pilntiesīgu studējošo statusā. Tas atspoguļoja sieviešu sabiedrības, kaut arī šauras, daļas pieprasījumu pēc augstāka līmeņa izglītības un emancipācijas ideju attīstību. Kaut arī ziņas par studējošo sieviešu un universitāšu absolventu skaitu un sastāvu no Latvijas teritorijas līdz Pirmajam pasaules karam ir fragmentāras un nepilnīgas, pieejamie avoti ļauj identificēt spēcīgu sieviešu augstākās izglītības tieksmi. Otrkārt, praktiskie augstākās izglītības ieteikumi raksturoja sabiedrības ieinteresētību sieviešu izglītības problemātikā un izpratni par sievieti kā nacionālisma rīku. Treškārt, tas atspoguļoja Krievijas impērijā un tajā ietilpstošajās Baltijas guberņās sieviešu augstākās izglītības praktisko iespēju ierobežotību, ko attiecīgi arī ietekmēja vairāki faktori. Tie bija: 1) Krievijas impērijas autokrātiskā režīma īstenotā sieviešu izglītības politika, aizliedzot sieviešu uzņemšanu valsts augstskolās, bet par sieviešu "universitātēm" dēvētos privātos augstākos sieviešu kursus nepielīdzinot valsts augstskolu statusam; 2) sieviešu izglītības prasības tika uztvertas kā politiskais apdraudējums režīmam, kā iemesla dēļ ar dažādām normatīviem aktiem tika ierobežoti sieviešu centieni iegūt izglītību arī Rietumeiropas universitātēs; 3) sieviešu augstākās izglītības centienus ierobežoja arī praktiski apstākļi – ģeogrāfiskais attālums un finansiālās iespējas. Nozīmīgs bija arī ierobežotais sievietes civiltiesiskais stāvoklis Baltijas guberņās, nosakot, ka sieviete atrodas tēva vai vīra aizbildniecībā. Tas ierobežoja sievietes lemtspēju un rīcībspēju arī izglītības centienos. Tādējādi sieviešu civiltiesisko stāvokli raksturoja sociālā un juridiskā neaizsargātība.

Latvijas teritorijā nozīmīgāko pārmaiņu robežpunktu sieviešu sabiedriskajā stāvoklī iezīmē Pirmais pasaules karš, kad ieilgušās karadarbības rezultātā un politiskās, saimnieciskās un sociālās izmaiņas būtiski paplašināja sievietes dzīvesdarbības robežas, gan sabiedriskajā sfērā (sievietes masveidā iesaistās sociālajās un labdarības aktivitātēs), gan sievietēm nenovēršami ieņemot līdz tam vienīgi vīriešiem paredzētos amatus, kompensējot mobilizēto vīriešu darbaspēka trūkumu. Šīs kompleksās pārmaiņas ietekmē arī sieviešu augstākās izglītības jomu, Krievijas impērijā strauji dibinoties arvien jaunām speciālām sieviešu augstākās izglītības iestādēm, tomēr pilnvērtīgas sieviešu izglītības tiesības tika iegūtas tikai pēc 1917. gada Februāra revolūcijas.

Latvijas teritorijā par nozīmīgāko sieviešu augstākās izglītības attīstības robežpunktu uzskatāma Latvijas Universitātes dibināšana 1919. gada 28. septembrī. Ar LU izveidošanu primāri tika ielikti pamati neatkarīgās Latvijas valsts augstākās izglītības sistēmai, nodrošinot nepieciešamību pēc akadēmiski un profesionāli izglītotu eliti jeb inteliģenci un veicinot jaunās Latvijas valsts saimnieciskās, sociālās un kulturālās attīstības potenciālu. Tomēr būtiska LU darbības iezīme bija arī pilnvērtīgas augstākās izglītības nodrošināšana sievietēm. Tas atspoguļoja gan sievietes sabiedriskā stāvokļa izmaiņas un progresu, kā arī nozīmes pieaugumu sociālajos, ekonomiskajos un politiskajos procesos Pirmā pasaules kara un Latvijas Neatkarības kara izraisīto sociālo un politisko procesu rezultātā. Tas izpaudās gan sieviešu politisko tiesību ieguvumos (vēlēšanu tiesības), gan sociālekonomiskajos ieguvumos, kas visuzskatāmāk izpaudās sieviešu darba tiesību pieaugumā un arī stāvokļa uzlabošanās darba tirgū. Sieviešu nozīmi starpkaru periodā pastiprināja arī demogrāfiskie rādītāji – Pirmā pasaules kara un Neatkarības kara militārās darbības un bēgļu kustības rezultātā iedzīvotāju vidū bija izveidojies būtisks sieviešu pārkums. Augstākās izglītības tiesību nodrošināšana sievietēm atspoguļoja gan sabiedrības modernizācijas, gan akadēmiskās pasaules demokratizācijas un feminizācijas tendences.

Sievietes LU primāri raksturoja viņu augstais īpatsvars studējošo vidū, kas kā fakts un sabiedrības sasniegums, salīdzinot to ar rādītājiem Eiropas kontekstā, īpaši tika izcelts arī publiskajā telpā. Tas apliecina, ka caur sieviešu stāvokli sabiedrība izprata arī pašas sabiedrības un valsts attīstības un modernizācijas pakāpi. Sieviešu īpatsvars LU studējošo vidū pirmajā augstskolas darbības gadā sastādīja pat 48%, bet pētījumā aplūkotā perioda beigās – 30%. Pirmajos LU darbības gados studenšu augsto studenšu īpatsvaru noteica un raksturoja vairāki iezīmīgi faktori. Pirmkārt, 1919.–1920. gadā sieviešu lielo īpatsvaru objektīvi noteica fakts, ka, norisinoties aktīvai karadarbībai, vīrieši bija mobilizēti armijā. Otrkārt, studējošo sieviešu sastāvu papildināja arī citu augstskolu studentes (turpmākajos gados šis rādītājs būtiski samazinājās). Respektīvi, LU izveidošana sniedza iespēju izglītību turpināt arī citās augstskolās studējušām sievietēm (vairāk kā 10% no LU studentēm), kuras dažādu iemeslu dēļ (piemēram, atgriežoties no bēgļu gaitām, vai finansiālo līdzekļu trūkuma dēļ) bija pārtraukušas pirms vai Pirmā pasaules kara laikā uzsāktās studijas. Tas apliecina, ka augstākā izglītība kā jauna un stabila vērtība sieviešu vidū tika apjausta jau pirms Pirmā pasaules kara. Treškārt, kaut arī LU tika dibināta kā nacionāla augstskola, noteicošo lomu ierādot latviešiem, tās dibināšana iezīmēja būtisku pavērsieni ne tikai latviešu, bet arī visu pārējo Latvijas teritorijā ilgstoši dzīvojošo tautību izglītības centienos, primāri jau ebreju tautības. Tieši LU sākumposmā studējošo sieviešu sastāvu uzskatāmi raksturo ievērojami augsts ebreju tautības sieviešu

īpatsvars, sastādot vairāk kā 15% no studenšu kopskaita, kas bija unikāla parādība, jo ievērojami pārsniedza ebreju īpatsvaru sabiedrībā.

Avotos sniegtās informācijas analīze liecina, ka laika periodā no 1919. gada līdz 1940. gada vasarai Latvijas Universitātes studējošo sieviešu sastāvs pēc tādiem sociāliem rādītājiem kā etniskā piederība, pilsonība, konfesionālā piederība, sociālā izcelsme, vecums, iepriekšējā izglītība, ģimenes stāvoklis un algota nodarbošanās, bija ļoti daudzveidīgs un komplekss. Tas apliecina Latvijas valsts garantētās izglītības tiesības tās pilsoņiem, kā arī atspoguļo arvien plašākas sabiedrības daļas, tai skaitā pašu sieviešu, izpratni par izglītības nozīmi dzīves kvalitātes uzlabošanā, veicinot profesionālās nodarbošanās perspektīvas, kā arī sekmējot sieviešu sociālo mobilitāti. Tajā pašā laikā pieejamie dati liecina par būtiskām atšķirībām un tendencēm, veidojoties studenšu sastāvam, ko ietekmēja un noteica vairāki faktori. Latvijas iedzīvotāju etniskais sastāvu tikai daļēji ietekmēja un atspoguļo studējošo struktūru. Tas kā rādītājs pilnā mērā atspoguļoja latviešu izcelsmes sieviešu un vīriešu ievērojami lielo īpatsvaru studējošo vidū (vairāk kā 70%). Vienlaikus Latvijas iedzīvotāju daudznacionālais sastāvs proporcionāli neatspoguļo lielāko minoritāšu – krievu, ebreju, vācu, baltkrievu, poļu, lietuviešu, igauņu – studentu skaitu un īpatsvaru universitātē. Ebreju studenšu īpatsvars bija ievērojami lielāks nekā viņu īpatsvars iedzīvotāju vidū, savukārt citu minoritāšu tautību pārstāvju īpatsvars studējošo vidū bija izteikti mazāks, salīdzinot to ar valsts iedzīvotāju sastāvu. Iemesli tam rodami gan latviešu, gan etnisko minoritāšu kopienu vēsturiskajā attīstībā un sociālajā struktūrā, būtiski faktori bija arī noteiktu etnisko grupu izglītības līmenis, latviešu valodas prasmes, labklājības līmenis, nodarbinātības specifika, sabiedrības agrārā vai urbānā struktūra, nacionālās un politiskās identitātes attīstība. Analizējot studenšu sociālo portretu pēc tautības, jāpatur prātā arī Latvijas valsts īstenotā nacionālā un minoritāšu politika, kā arī pašas LU kā nacionālas augstskolas un “augstskola latviešiem” mērķtiecīgi īstenotā identitāte, kas attiecīgi atspoguļojās, īstenojot ierobežojošus studentu uzņemšanas pasākumus – latviešu valodas eksāmens studiju kandidātiem, kā arī neoficiāli noteiktās ebreju studentu uzņemšanas kvotas – ar mērķi samazināt noteiktu tautību studējošo īpatsvaru noteiktās fakultātēs. Kaut arī mazākā mērā, tomēr LU studējošo sieviešu struktūru ietekmēja arī militāri politiskās norises. Pieejamie dati liecina, ka Krievijas Pilsoņu kara izraisītā iedzīvotāju emigrācijas rezultātā, būtiski tika ietekmēts un palielināts krievu studenšu skaits. LU studēja arī citu tautību studentes – baltkrievu, armēņu, ukraiņu, angļu, šveiciešu, holandiešu, zviedru, tomēr viņu skaits universitātē bija niecīgs, un viņu pārstāvniecība drīzāk uzskatāma par epizodisku. Tādējādi šeit nav iespējams identificēt noteiktas vai vispārīgas atsevišķām etniskajām kopienām raksturīgas iezīmes, kas varētu ietekmēt noteiktu tautību studenšu skaitu LU, bet pētniecības gaitā tika aplūkota tieši konkrēto tautību kā atsevišķu personu biogrāfiskais piemērs.

Būtiski studējošo sieviešu sociālā portreta elementi ir dažādi, ar mācību procesu saistīti aspekti. Pirmkārt, tas ir sieviešu studiju izvēles raksturojums. Pieejamie dati liecina, ka kopumā var runāt gan par sieviešu personīgo interesi, gan praktisku pieeju studiju virziena izvēlē, izvērtējot noteiktu studiju potenciālu algotas nodarbošanās nodrošināšanā. Būtiska bija arī ģimenes ietekme un profesionālā pēctecība ģimenes ietvaros, kas visuzskatāmāk atspoguļojās medicīnas, tiesību zinātņu un farmācijas nozarēs. Noteikts rādītājs bija arī dažādu nodarbošanās jomu un profesiju prestižs. Studējošo sieviešu piemērs ļauj runāt arī “negribētu” un “piespiedu” studiju izvēli. Dažādi ārējie izaicinājumi – brīvo studiju vietu trūkums, neoficiālas kvotas, kas bija vērstas pret sieviešu un arī atsevišķu tautību pārstāvju uzņemšanu studējošo sastāvā, finansiālās iespējas, algota nodarbošanās – ietekmēja to, ka nereti sievietes bija spiestas studēt fakultātēs un nodaļās, kurās nebija plānojušas to sākotnēji darīt. Tas gan apliecina, ka, neraugoties uz studiju virzienu, izglītība pati par sevi tika uzlūkota kā liela vērtība un būtisks faktors sieviešu sociālekonomiskā stāvokļa uzlabošanai. Neapšaubāmi sieviešu studiju izvēli ietekmēja arī tradīcijas sabiedrībā un publiskā doma, kas tad centās kontrolēt un virzīt priekšstatus par to, kādas sievietei būtu piemērotākās zināšanu un nodarbošanās jomas. Tas zināmā mērā atspoguļoja pārlicību, ka sabiedrības pienākums ir caur izglītību īstenot sievietes sociālo kontroli.

Statistikas dati rāda, ka sieviešu skaits būtiski atšķīrās gan dažādās fakultātēs, gan nodaļās vienas fakultātes ietvaros. Kopumā tehniskajās fakultātēs sieviešu klātbūtne bija niecīga, gan relatīvos skaitļos, gan īpatsvara ziņā. Ievērojami lielāks studējošo sieviešu skaits bija humanitārajās un dabaszinātņu nodaļās. Sieviešu studiju izvēles izteiktais sadalījums pa zinātņu nozarēm gan akadēmiskajā vidē, gan sabiedrībā plašāk sekmēja priekšstatus par īpašu “sieviešu fakultāšu” pastāvēšanu. Kā tāda tika uztverta Filoloģijas un filozofijas fakultāte, kurā sievietes visā starpkaru periodā stabili veidoja vairāk 70% no fakultātes studentu kopskaita, kā arī Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes Dabaszinātņu nodaļa, Ķīmijas fakultātes Farmācijas nodaļa un Medicīnas fakultātes Zobārstniecības nodaļa, kurā sievietes visā starpkaru periodā veidoja 80%–90% no zobārstniecības studentu kopējā skaita. Tā dēvēto “sieviešu fakultāšu” esamība tika izmantota argumentācijā par sievietes atšķirīgo intelektuālo attīstību, kas izrietēja no dzimumu bioloģiskajām atšķirībām, kā arī diskusijās par sievietes sociālo lomu sabiedrībā.

Raksturīga mācību procesa sastāvdaļa bija arī studiju sarežģījumi, kas rezultējās biežos studiju pārtraukumos un studiju ieilgšanā, veicinot arī tā dēvēto “mūžīgo studentu” problēmas aktualizēšanos. Avoti rāda, ka studiju sarežģījumus daļēji veicināja LU darbības iekšējās problēmas, piemēram, neatīstīta infrastruktūra un mācību līdzekļu trūkums, bet primāri tos noteica ārējie apstākļi – studenšu finansiālās iespējas, veselības problēmas, ģimenes apstākļi, kas ietekmēja studentus kopumā neatkarīgi no viņu dzimuma. Maksas studijas un/vai

apgrūtinātie materiālie apstākļi noteica, ka vairākums studenšu bija spiestas mācības savienot ar algotu nodarbošanos. Kaut arī nepilnīgi, tomēr pieejamie dati liecina, par divām tipiskākajām jomām, kurās sievietes strādāja un kurās viņām bija potenciāli lielākas iespējas atrast nodarbošanos. Pirmkārt tā bija izglītības sfēra (skolotājas, bērnudārza audzinātājas, mājskolotājas, privātskolotājas), ko uztvēra kā sievietes dzimumam atbilstošu darbības jomu. Otra tipiskākā nodarbošanās starp studējošajām sievietēm bija ierēdnes amats valsts pārvaldes vai pašvaldības dienestos, kā arī privātu uzņēmumos. Raksturīgi, ka sievietes ieņēma zemāko kategoriju amatus, visbiežāk kā sekretāres, stenogrāfistes, mašīnrakstītājas. Avoti atklāj arī vairākus, tikai uz sievietēm studentēm attiecināmus un raksturīgus studiju aizkavēšanās vai pārtraukšanas iemeslus. Tie bija ģimenes dzīves nodibināšana, grūtniecība un bērnu audzināšana, ko starpkaru periodā uztvēra ne tikai kā sievietes dabisko un primāro dzīves uzdevumu un piepildījumu, bet arī sievietes atbildību jomu laulāto starpā.

Mācību vidi un procesus, kā arī studentes kā noteiktu sociālu sabiedrības grupu un viņu veidoto sociālo mikrovidi raksturo arī dažādi studentu izdarītie pārkāpumi. Avoti rāda, ka studentu vidū bija raksturīgi disciplinārie, ētikas un akadēmiskā godīguma pārkāpumi. Kā atsevišķs pārkāpumu veids tika identificēta maldinošu ziņu sniegšana. Visbiežāk tā bija nepatiesu ziņu sniegšana par studenta personu, iepriekšējo izglītību, kā arī ziņas par finansiālo stāvokli, kas bija būtiskas, studentiem pretendējot uz studiju maksas atvieglojumiem. Diemžēl pieejamie avoti ir fragmentāri, tomēr esošie dati rāda, ka vispārīgi dažādi pārkāpumu veikšana sieviešu vidū bija mazāk izplatīta nekā vīriešu studentu. Turklāt identificētie pārkāpumu veidi rāda, ka tie netika vērtēti no dzimumu perspektīvas jeb kā kaut kas raksturīgs tieši sievietēm, bet nozīmīgāks rādītājs acīmredzami bija pārkāpēja etniskā izcelsme, piederība noteiktām studentu organizācijām un politiskā identitāte. Iespējams arī apstākļu sakritība un nejaušības faktors? Tādējādi šobrīd avotu trūkuma dēļ neatbildēts jautājums ir studentu motivācijas raksturojums pārkāpuma izdarīšanā. Jāatzīmē, ka publiskajā vidē vienīgais pārkāpuma veids, saistībā ar kuru tika izcelts studenšu dzimums, bija tieši dažādu sociālo normu pārkāpumi. Īpaši tika izcelti tādi netikumi kā smēķēšana un alkohola lietošana studējošo sieviešu vidū. Tas apliecina, ka sievietes tika uzlūktas kā aizsargājama un vienlaikus kontrolējama sabiedrības grupa, kā īpaši jūtīga pret dažādiem modernā laikmeta kairinājumiem. Šajā kontekstā īpaši nozīme bija uzskatiem par alkohola un smēķēšanas nelabvēlīgo ietekmi uz studējošo sieviešu kā topošo māšu reproduktīvo veselību.

Satraukums par studentes ķermeni veidoja daļu no plašāka sabiedrības veidota naratīva par izglītoto sievieti. Raugoties uz promocijas darbā pētīto periodu, iespējams skaidri saskatīt izglītoto sieviešu tieksmi pašidentificēties, savstarpēji mijiedarbojoties arī ar plašākas sabiedrības centieniem konstruēt un definēt izglītotas sievietes, kā jaunas un noteiktas

sabiedrības grupas, sociālo lomu un uzvedības normas. Ar izglītotām sievietēm vispārīgi tika saprastas gan sievietes ar ievērojami augstāku izglītības līmeni (augstskolas) – studentes un augstskolu absolventes, vai arī noteiktu profesionālo jomu pārstāves, piemēram, augstskolu pasniedzējas, zinātnieces, ārstes, advokātes. Kopumā starpkaru periodā bija vērojami centieni izglītotu sievieti izprast caur četrām sieviešu tēlu reprezentācijām publiskajā telpā – izglītota sieviete kā māte, izglītota sieviete kā “modernā sieviete”, izglītota sieviete kā “modes sieviete”, un izglītota sieviete kā intelektuāle. Izpratni par izglītotu sievieti raksturo gan sievietes intelektuālo spēju un psiholoģijas apzināšana, diskusijas par ķermeņa bioloģisko un fizioloģisko funkcionalitāti, ārējā veidola un sievišķās pievilcības mainību.

Diskusijas par izglītotām sievietēm kā specifisku sieviešu grupu pamatā noteica pēckara demogrāfiskā situācija. Pirmā pasaules kara rezultātā Latvijā mainījās iedzīvotāju dzimumu struktūra, ko raksturoja sieviešu vairākums iedzīvotāju vidū. Turklāt atsevišķās vecuma grupās bija izveidojusies pat ievērojama dzimumu disproporcija, kas kopumā nelabvēlīgi ietekmēja laulību skaitu un dzimstības līmeni. Attiecībā uz izglītotajām sievietēm sabiedrība kā galveno problēmu saskatīja sievietes vēlmi pēc patstāvības, izglītību izmantojot kā instrumentu sevis pašrealizācijai profesionālajā un radošajā jomā, ko interpretēja kā sievietes vēlmi izvairīties no tiešajiem reproduktīvajiem pienākumiem. Izglītotas sievietes reprezentācija atspoguļo izteikti pretējus viedokļus, parādot gan laikmeta stereotipus un patriarhālas sabiedrības tradīciju noturīgumu, gan sabiedrības attieksmi pret modernā laikmeta sociālajām un kultūras pārmaiņām, un kādu lomu šajās pārmaiņās būtu jāieņem sievietei, kas liecina par izpratni, ka sievietes vairs nav margināla sabiedrības grupa. Jāatzīmē, ka argumentācija pret sieviešu izglītību, lai arī ne tik primitīvu, tomēr savos pamatos atkārtoja jau 19. gs. otrā pusē dominējošos naratīvus par neattīstītāku, psiholoģiski īpatnēju sieviešu intelektu, fiziski vājāku ķermeni, kā arī par studēšanas ietekmi uz sievietes reproduktīvajām funkcijām, kā arī izglītības procesu un iegūto zināšanu negatīvo ietekmi uz sievietes kā mātes uzdevumu īstenošanu.

Avoti rāda, ka Latvijas Universitāte tika uzlūkota kā nozīmīgākais centrs, kurā tika sagatavoti inteliģences pārstāvji, ar kuriem, saprata gan personas ar augstāko izglītību vai tos, kuri vēl tikai atradās augstākās izglītības iegūšanas procesā, respektīvi, studentus. Šajā kontekstā sabiedrības uzmanība tika pievērsta arī akadēmiski izglīto sieviešu jeb LU absolvenšu skaitliskajam pieaugumam vispārīgi, kā arī pārstāvniecības pieaugumam jau konkrētās profesionālajās jomās. Kā redzamākās nozares, kurās tika identificēts izglīto sieviešu skaitliskais pieaugums un profesionālā klātbūtne un aktivitātes, bija medicīna, jurisprudences un farmācija. Šīs jomas vēsturiski tika uzlūktas kā inteliģentās profesijas, kas prasīja augsta līmeņa akadēmiskās zināšanas. Tādējādi sieviešu pārstāvniecība šajās nozarēs vispārīgi iezīmēja arī plašāku sieviešu inteliģences palielināšanos, kā arī iezīmēja atsevišķu

profesionālo jomu straujāku vai pakāpenisku feminizāciju. Būtiski, ka inteliģencei arī simboliski piedēvēja vadošo lomu katras sabiedrības, šajā gadījumā Latvijas, nacionālpolitiskajā virzībā un saimnieciskajā un kulturālajā attīstībā. Kā nozīmīgu inteliģences jeb izglītotās elites sabiedrības daļu uzlūkoja arī skolotājus, kurus raksturoja ne tikai augsts izglītības līmenis, bet kuriem bija simboliska nozīme jauno Latvijas pilsoņu audzināšanā. Tādējādi nozīmīgs bija arī akadēmiski izglītoto sieviešu skaitliskais pieaugums izglītības jomā, kas iezīmēja arī skolotājas profesijas feminizāciju. Tas turpināja procesu, kas bija aizsācies jau 19. gs. otrā pusē. Tieši pedagoga profesija bija primārā nozare, kurā sievietei bija iespēja atrast algotu nodarbošanos pēc LU absolvēšanas. Tomēr avoti rāda, ka daļai absolventu skolotāja amats bija “negribēta” identitāte un apstākļu spiesta nodarbošanās.

Akadēmiskā izglītība sievietēm sniedza iespēju iekļauties arī LU akadēmiskajā vidē jau mācībspēku sastāvā. LU pārstāvēja jaunāko sieviešu mācībspēku paaudzi, un viņu iekļaušanās LU mācībspēku sastāvā analizējama kā daļa no plašākas universitātes jaunās mācībspēku paaudzes sagatavošanas stratēģijas, kas tika realizēta divos veidos: atstājot LU absolventus kā stipendiātus vai caur asistentu institūtu. Līdz 1940. gadam sievietes veidoja tikai nelielu daļu no LU mācībspēkiem, turklāt bija vērojama izteikta sieviešu koncentrēšanās atsevišķās fakultātēs – Filoloģijas un filozofijas, Medicīnas, Ķīmijas un Matemātikas un dabaszinātņu. Samērā niecīgo sieviešu skaitu akadēmiskajos amatos daļēji varētu pamatot ar stereotipiem un aizspriedumiem pret sievietēm akadēmiskajā vidē un sievietēm vispār.

Akadēmiski izglītoto sieviešu skaitliskais pieaugums, bet vienlaikus pastāvošie ierobežojumi sievietēm ieņemt noteiktus amatus (piemēram, garīdznieka), vai mēģinājumi ierobežot sieviešu darba tiesības rosināja sieviešu apvienošanos 1928. gadā dibinātajā Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienībā. LAISA izveide reprezentēja kopīgas izglītoto sieviešu identitātes attīstību, jo biedru uzņemšanas galvenais kritērijs bija iegūta akadēmiska izglītība. Plašākā kontekstā LAISA izveide atspoguļoja parlamentārā Latvijā populāro sieviešu pašorganizācijas ideju savu mērķu virzīšana un aizstāvība un globālā aspektā dominējošo ideju, ka izglītoto sieviešu kā noteiktas inteliģentās sabiedrības daļa tiesības un pienākums ir iesaistīties valstī aktuālo problēmu risināšanā. Būtiski, ka LAISA pretendēja apvienot visas Latvijas dzīvojošās akadēmiski izglītotās sievietes neatkarīgi no tautības, reliģiskās piederības un politiskās pārliecības, un par mērķi noteica izglītoto sieviešu profesionālo tiesību aizstāvību. Tomēr organizācijas darbība līdz tās likvidēšanai 1940. gada vasarā bija samērā margināla. To noteica vairāki faktori, primāri – finansiālo līdzekļu trūkums un biedru pasivitāte. Tomēr LAISA izveide atspoguļoja izglītoto sieviešu apzinātu vēlmi un gatavību iesaistīties aktuālo, ar sievietes civiltiesisko un sociālo ierobežojošo normu un problēmu risināšanā.

Kopumā Latvijas Universitātes studenšu sociālais portrets ir daudzšķautņains. Šajā darbā iezīmēti vispārīgie sociālie rādītāji, kuri raksturo studējošo sieviešu demogrāfisko un sociālekonomisku stāvokli un stāvokļa pārmaiņas aplūkotajā laika periodā, kā arī galvenās mācību procesa raksturojošās tendences. Studentes, lai arī relatīvi samērā maza, tomēr specifiski noteikta sabiedrības grupa, bija nozīmīgs faktors gan LU akadēmiskajā dzīvē, gan sabiedriskajā dzīvē ārpus augstskolas. Tas ne tikai liecina par sievietes sabiedriskā un tiesiskā stāvokļa izmaiņām un ieguvumiem starpkaru Latvijas periodā, bet arī raksturo plašāku sieviešu inteliģences kā noteiktas sabiedrības grupas izveidi un lomas pieaugumu sabiedrībā vispār. Studējošo sieviešu sociālais portrets pilnveido priekšstatu par sievietes lomas būtisko palielinājumu starpkaru Latvijas sabiedrībā, ko raksturo sieviešu klātbūtne publiskajā dzīvē dažādās formās – gan caur izglītības iegūšanas procesu, augsta līmeņa izglītības un profesionālajām aktivitātēm, tai skaitā profesijās, kas sievietēm ilgstoši bija nepieejamas, gan iesaistoties sabiedriski aktuālu jautājumu risināšanā un sieviešu līdztiesības problēmu aktualizēšanā, kas uzskatāmi izpaužas organizējoties Latvijas akadēmiski izglīto to sieviešu apvienībā, kā arī līdzdarbojoties citās sieviešu organizācijās. Kaut arī starpkaru Latvijas sabiedrība tiecās atgriezties pie pasīva un statistiska sievietes tēla, izslēdzot sievieti no publiskās dzīves, studētas sievietes uzskatāmi iemiesoja šī tēla un stāvokļa, kaut arī vispārēji negribētu vai negatīvi vērtētu, attīstību un mainību, sievietei piešķirot ļoti aktīvu “formu”. Augstākās izglītības tiesības ietekmēja sievietes profesionalitāti, kā arī attieksmi pret sabiedriskajiem jautājumiem un problēmām.

IZMANTOTIE AVOTI UN LITERATŪRA

I AVOTI

Nepublicētie avoti

Arhīva avoti

Jelgavas Lauksaimniecības akadēmija

1. Alīses Ikšes personas lieta. LNA LVVA, 5636-1-317.
2. Anitas Fogeles personas lieta. LNA LVVA, 5636-1-816.
3. Antoņinas Jakovļevas laulību apliecība. LNA LVVA, 5636-1-323.
4. Elzas Bērziņas personas lieta. LNA LVVA, 5636-1-96.
5. Margarietas Ziemeles personas lieta. LNA LVVA, 5636-1-634.
6. Veras Mihailovas personas lieta. LNA LVVA, 5636-1-514.

Latvijas Universitātes studentu biedrība “Klints”

1. Biedru anketas A-Z. LNA LVVA, 5029-1-11.
2. Sapulču protokoli. Biedru autobiogrāfijas. Fotografijas. LNA LVVA, 5029-1-21.

Latvijas Universitātes studenšu korporācija “Sororitas Tatiana”

1. Korporācijas biedru saraksts, autobiogrāfijas. LNA LVVA, 3713-1-1.
2. LU studenšu korporācija “Sororitas Tatiana”. Anketas. LNA LVVA, 3713-1-4.

Latvijas Mākslas akadēmija (1940–2004)

1. Mildas Liepiņas personas lieta. LNA LVA, 442-1-2-137.
2. Mildas Palēvičas personas lieta. LNA LVA, 442-1-2-165.

Latvijas Mākslas akadēmija (1919–944)

1. Dorotejas Feiertāgas personas lieta. LNA LVA, 485-1-225.
2. Ellas Laubertes personas lieta. LNA LVA, 485-1-503.
3. Mildas Liepiņas personas lieta. LNA LVA, 485-1-542.
4. Ņinas Kēleres personas lieta. LNA LVA, 485-1-430.
5. Valentīnas Uskeres personas lieta. LNA LVA, 485-1-957.

Latvijas Universitāte

1. Komisijas atsauksmes par studentu sacensības darbiem, noteikumi par asistentiem, par mācības spēku zinātniskiem atvaļinājumiem. LNA LVVA, 7427-6-352.

2. LU Filoloģijas un filozofijas fakultātes protokolu grāmata. LNA LVVA, 7427-6-363.
3. LU Organizācijas Padomes protokolu grāmata. LNA LVVA, 7427-6-1.
4. Sarakste ar politpārvaldi, Rīgas apgabala tiesas prokuroru, fakultātēm u.c. par apcietinātiem, izslēgtiem, politiski neuzticamiem studentiem, spriedumu izraksti politiskās un krimināllietās, studentu disciplinārlietas un studentu sarakstiem, kuriem aizliegts izsniegt lekciju naudas maksāšanas zīmes, 1926.–1930. g. LNA LVVA, 7427-6-270.
5. Sarakste ar politpārvaldi, Rīgas apgabala tiesas prokuroru, fakultātēm u.c. par apcietinātiem, izslēgtiem, politiski neuzticamiem studentiem, spriedumu izraksti politiskās un krimināllietās, studentu disciplinārlietas un studentu sarakstiem, kuriem aizliegts izsniegt lekciju naudas maksāšanas zīmes, 1930.–1933. g. LNA LVVA, 7427-6-271.
6. Sarakste ar politpārvaldi, Rīgas apgabala tiesas prokuroru, fakultātēm u.c. par apcietinātiem, izslēgtiem, politiski neuzticamiem studentiem, spriedumu izraksti politiskās un krimināllietās, studentu disciplinārlietas un studentu sarakstiem, kuriem aizliegts izsniegt lekciju naudas maksāšanas zīmes, 1933.–1936. g. LNA LVVA, 7427-6-272.
7. Sarakste ar politpārvaldi, Rīgas apgabala tiesas prokuroru, fakultātēm u.c. par apcietinātiem, izslēgtiem un politiski neuzticamiem studentiem, spriedumu izraksti politiskās un krimināllietās, studentu disciplinārlietas un studentu saraksti, kuriem aizliegts izsniegt lekciju naudas maksāšanas zīmes, 1936.–1939. g. LNA LVVA, 7427-6-273.
8. Sarakste ar politpārvaldi, Rīgas apgabaltiesas prokuroru, fakultātēm u.c. par apcietinātiem, izslēgtiem, un politiski neuzticamiem studentiem, spriedumu izraksti politiskās un krimināllietās, studentu disciplinārlietas un studentu saraksti, kuriem aizliegts izsniegt lekciju naudas maksāšanas zīmes, 3.01.1939.–3.07.1940. LNA LVVA, 7427-1-274.
9. Statistikas ziņas par studentu, mācības spēku sastāvu, 1918–1933. g. LNA LVVA, 7427-6-54.
10. Statistikas ziņas par studentu, mācības spēku sastāvu, 1933.–1941. g. LNA LVVA, 7427-6-55.
11. Statistiskās ziņas par studentu un mācības spēku sastāvu, 1918–1920. LNA LVVA, 7427-6-53a.
12. Studentu Tiesas instrukcijas, noteikumi, sarakstīšanās ar Izglītības ministriju, studentu disciplināro pārkāpumu lietas, dekānu un pasniedzēju paziņojumi par studentu pārkāpumiem, tiesu orgāni raksti par studentu aizturēšanu, arestēšanu un notiesāšanu par dažādām nelikumībām, studentu tiesas sēžu protokoli un spriedumu izraksti, Tiesu palātas, Apgabaltiesas un kara tiesas spriedumu noraksti studentu pārkāpumu lietās, studentu saraksti, kuri nav izpildījuši visas fakultātes prasības, 1919.–1926. g. LNA LVVA, 7427-6-269.

13. Ziņas par augstskolas studentiem, kas piedalījušies I Pasaules karā. LNA LVVA, 7427-6-235.
14. Ziņas par personām, kas atstātas pie Universitātes sagatavoties zinātniskai darbībai. LNA LVVA, 7427-6-82c.
15. Ziņas par personām, kas atstātas pie Universitātes sagatavoties zinātniskai darbībai. LNA LVVA, 7427-6-82d.

Latvijas Universitātes studentu personas lietas

1. Adelīnes Zariņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-1180.
2. Albertīnes Nēderes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-3721.
3. Aldonas Vasiļevskas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-22202.
4. Alefīnas Sējas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-15684.
5. Aleksandras Bebutovas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-12315.
6. Aleksandras Čikstes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-11609.
7. Aleksandras Daukšes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-5536.
8. Aleksandras Kazlienes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-11609.
9. Aleksandras Ozoliņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-397.
10. Aleksandras Švates personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-11556.
11. Alises Kupces personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-9186.
12. Alises Miķelsones personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-54.
13. Alises Moļavko-Visockas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-20459.
14. Alises Rozentāles personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-913.
15. Alises Skultenas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-1779.
16. Almas Gulbes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-12362.
17. Almas Krustiņsones personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-795.
18. Alvīnes Gulbes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-1817.
19. Alvīnes Ruigas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-545.
20. Alvīnes Zakses personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-643.
21. Ainas Rītiņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-1211.
22. Angelikas Gailītes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-3472.
23. Anitas Dreimanes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-22872.
24. Annas Apines personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-817.
25. Annas Apines personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-9419.
26. Annas Driķītes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-897.
27. Amālijas Birgenas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-517.

28. Annas Bankovičas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-419.
29. Annas Bērziņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-809.
30. Annas Būces personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-9345.
31. Annas Grīnbergas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-2961.
32. Annas Kiršteinas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-315.
33. Annas Morozovas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-6332.
34. Annas Rozentāles personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-2943.
35. Annas Rozītes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-1298.
36. Annas Skrabas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-6050.
37. Annas Veronikas Kirhenšteinas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-2953.
38. Apolonijas Laurinovičas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-2582.
39. Augustes Baumanes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-631.
40. Aurēlijas Gudeles personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-19110.
41. Austras Augenbergas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-50.
42. Austras Bebres personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-245.
43. Austras Dāles personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-2513.
44. Austras Lazdiņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-360.
45. Austras Misiņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-19979.
46. Austras Ozolas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-321.
47. Austras Ozoliņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-11714.
48. Austras Ratnieces personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-932.
49. Baševas Levinas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-470.
50. Beatrisis Kalējas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-22120.
51. Beatrisis Visockas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-21051.
52. Bellas Šeidinas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-681.
53. Bertas Jirģensonis personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-311.
54. Bertas Matisones personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-10898.
55. Bertas Mežakas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-4750.
56. Birutas Dzilas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-15517.
57. Birutas Ducmanis personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-21192.
58. Cecīlijas Dobķinas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-612.
59. Dagmāras Talces-Niedras personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-1216.
60. Dainas Zemzares personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-13438.
61. Dārijas Skaķķovas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-7921.
62. Dinas Falkovas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-3539.

63. Dinas Grades personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-22197.
64. Dinas Ropas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-12188.
65. Doras Serebriņikovas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-17527.
66. Dorotejas Feiertāgas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-4827.
67. Edītes Bremmers personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-9482.
68. Edītes Lav-Robinsones personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-19787.
69. Edītes Mincas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-14925.
70. Eiženijas Aronetes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-15062.
71. Eiženijas Feinmanes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-5278.
72. Elēnas Paturskas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-878.
73. Eleonoras Pļaviņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-4616.
74. Eleonoras Valteres personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-435.
75. Elfrīdas Bošas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-7960.
76. Elfrīdas Stepes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-460.
77. Elgas Lielmežas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-16804.
78. Elizabetes Beinarovičas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-3.
79. Elizabetes Bergas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-9086.
80. Elizabetes Dauvartes personas lieta. LN AIVVA, 7427-1-2645.
81. Elizabetes Leites personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-3934.
82. Elizabetes Loišas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-13108.
83. Ellas Kupuras personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-104.
84. Ellas Laubertes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-11447.
85. Elvīras Blūmenfeldes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-17429.
86. Elvīras Karlsones personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-123.
87. Elvīras Škindeles personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-751.
88. Elzas Bankavas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-418.
89. Elzas Brantas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-18579.
90. Elzas Jadlovkeras personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-741.
91. Elzas Kantores persona slieta. LNA LVVA, 7427-1-1666.
92. Elzas Konrades personas lieta. LN ALVVA, 7427-1-21693.
93. Elzas Morītes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-1165.
94. Elzas Ozoliņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-6564.
95. Elzas Usenko-Kaudzītes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-8032.
96. Elzas Zārdiņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-3292.
97. Emīlijas Kleinbergas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-394.

98. Emīlijas Skubiņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-4746.
99. Emmas Dančauskas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-4936.
100. Emmas Kļaviņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-6713.
101. Emmas Vitenbergas-Traubergas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-401.
102. Ērikas Eniņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-18531.
103. Ērikas Leimanes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-7557.
104. Ērikas Macas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-20498.
105. Ernas Mežules personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-1743.
106. Ernas Motmilleres personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-21740.
107. Ernas Vilhelmīnes Pērkones personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-6260.
108. Ernestīnes Ozoliņas persona slieta. LNA LVVA, 7427-1-4763.
109. Ernestīnes Strausas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-1188.
110. Esfiras Libermanes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-285.
111. Esteres Rabinovičas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-5205.
112. Etas Geršavas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-10313.
113. Etinas Tederes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-1061.
114. Evas Šenfeldes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-5175.
115. Faniņas Egberas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-21058.
116. Frīdas Kreceres personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-3334.
117. Frīdas Paulīnes Treijas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-19932.
118. Frumas Jofes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-12460.
119. Genas Deičas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-815.
120. Genovevas Girdo personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-23239.
121. Gerdas Valdenbergas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-4533.
122. Ģertrūdes Alksnes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-11567.
123. Ģertrūdes Vittes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-6155.
124. Gītas Kalkas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-10205.
125. Gītas Neimanes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-935.
126. Gunas Veilandes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-19481.
127. Hajas Lurijas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-807.
128. Hanas Joselovičas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-13993.
129. Helēnas Andrašunas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-7356.
130. Helēnas Bergmanes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-19763.
131. Helēnas Brūveres personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-9818.
132. Helēnas Dīriķes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-519.

133. Helēnas Karras personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-13997.
134. Helēnas Meškones personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-19600.
135. Helēnas Šmēlingas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-8448.
136. Helēnas Strēles personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-8780.
137. Helēnas Veščunas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-549.
138. Helēnas Vītolas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-533.
139. Heljas Buljas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-23366.
140. Hermīnes Frīdmanes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-21725.
141. Hermīnes Kaklautiņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-2710.
142. Hertas Milleres personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-118.
143. Hertas Rudzītes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-8024.
144. Hildas Siliņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-5269.
145. Hirša Dobkina personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-613.
146. Idas Bergmanes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-605.
147. Idas Glikmanes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-590.
148. Idas Horones personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-927.
149. Idas Kraukles personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-287.
150. Ievas Mihelsones personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-9754.
151. Irēnas Grasmanes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-19419.
152. Irēnes Dreimanis personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-18488.
153. Irinas Levinsones personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-17154.
154. Irinas Vasinis personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-21182.
155. Irmas Frances personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-10576.
156. Irmas Grantiņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-5165.
157. Irmgardes Blūmas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-1968.
158. Jadvigas Batjānes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-11932.
159. Jadvigas Golubecas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-8825.
160. Jadvigas Lukevičas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-17761.
161. Jevgeņijas Beniksones personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-15793.
162. Jevgeņijas Hramovas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-23241.
163. Johannas Oses personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-14104.
164. Johannas Srago personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-893.
165. Jozefīnas Šapiro personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-15230.
166. Judītes Taubes Hiršbergas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-799.
167. Jūlijas Kaplanes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-2257.

168. Jūlijas Šternas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-14678.
169. Juzefas Tarhaļskas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-10167.
170. Katarīnas Brandenburgas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-11042.
171. Katrīnas Lebedinecas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-4961.
172. Katrīnas Remijas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-10065.
173. Katrīnes Siņicinas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-7022.
174. Kētes Endelas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-15969
175. Klāras Freienbergas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-97.
176. Klāras Silmales personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-11844.
177. Klāras Veitmanes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-7785.
178. Konstancijas Haunosovičas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-10733.
179. Kristīnes Skribes persona slieta. LNA LVVA, 7427-1-819.
180. Leas Rašales personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-328.
181. Lejas Lurjes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-940.
182. Leokādijas Malnačas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-23068.
183. Leonijas Brašķers personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-8405.
184. Leontīnes Bērziņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-1238.
185. Leontīnes Stakles personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-4732.
186. Lības Faļkovas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-1236.
187. Lidijas Barkovas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-18953.
188. Lidijas Aļeiņikovas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-14193.
189. Lidijas Bāras personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-237.
190. Lidijas Hofmanes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-340.
191. Lidijas Vilciņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-8135.
192. Liesmas Rekšanes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-19046.
193. Liliņas Frīdenbergas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-296.
194. Liliņas Ukstes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-6542.
195. Līnas Pirantes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-198.
196. Līvijas Bergmanes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-19764.
197. Līzas Garozas personas lieta. LN ALVVA, 7427-1-21784.
198. Lūcijas Bikšanās personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-17846.
199. Lūcijas Cēderes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-9554.
200. Lūcijas Pētersones personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-11010.
201. Ludmilas Blūmas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-1075.
202. Ludmilas Rudzītes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-8966.

203. Ludmilas Singajevskas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-22414.
204. Ļubas Levinsones personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-21822.
205. Maijas Grosbergas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-1135.
206. Malkas Veinšteinas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-9837.
207. Margaretas Taubes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-11061.
208. Margaretas Taurītes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-44.
209. Margotas Kartau personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-2026.
210. Marijas Aberbergas-Augškalnes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-374.
211. Marijas Adleres personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-1.
212. Marijas Beskinas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-5167.
213. Marijas Bulderes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-1941.
214. Marijas Dreimanis personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-15406.
215. Marijas Galenieces personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-1831.
216. Marijas Gornavas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-445.
217. Marijas Jurgelānes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-7292.
218. Marijas Kaplanes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-731.
219. Marijas Korganovas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-5208.
220. Marijas Levitānes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-1246.
221. Marijas Mjasas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-10482.
222. Marijas Ozoliņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-11715.
223. Marijas Ranšis personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-8122.
224. Marijas Reimeres personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-103.
225. Marijas Rutmanes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-499.
226. Marijas Svaržinskas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-12571.
227. Marijas Villares personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-22559.
228. Marijas Vītiņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-84.
229. Marijas Ziemeles personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-581.
230. Mārītes Krieviņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-1074.
231. Martas Āboliņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-1946.
232. Martas Ādamsones personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-416.
233. Martas Bērzapes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-1640.
234. Martas Brencēnas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-1808.
235. Martas Daugules personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-9028.
236. Martas Grīnbergas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-7615.
237. Martas Ieviņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-1609.

238. Martas Kausas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-5824.
239. Martas Liepiņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-3720.
240. Martas Rozēntāles personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-915.
241. Martas Šmites personas lieta. LNA LVVA, 74427-1-12482.
242. Martas Tančeres personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-167.
243. Martas Virsnieces personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-19726.
244. Matildes Millersones personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-388.
245. Melānijas Cābeles personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-12486.
246. Melānijas Miķelsones personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-10025.
247. Melānijas Vilhelmsenas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-2464.
248. Menahema Dobkina personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-566.
249. Mērijas Augustīnas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-6740.
250. Metas Neimanis personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-730.
251. Mihaļinas Maculevičas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-15430.
252. Mihaļinas Stankevičas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-7418.
253. Mildas Burtnieces personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-9810.
254. Mildas Caunes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-11409.
255. Mildas Dermanes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-417.
256. Mildas Grozgalves personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-876.
257. Mildas Kapeles personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-1198.
258. Mildas Kavalieres personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-9987.
259. Mildas Liepiņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-1480.
260. Mildas Lindenbergas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-16252.
261. Mildas Melkusas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-2048.
262. Mildas Opulas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-320.
263. Mildas Rozenbergas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-379.
264. Mildas Vilānes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-12712.
265. Milijas Laiviņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-4092.
266. Millijas Ozoliņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-14631.
267. Minnas Breģes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-209.
268. Minnas Brenšmites personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-577.
269. Minnas Kāpostiņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-16317.
270. Minnas Miķelsones personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-2232.
271. Miras Lahovičas personas lietas. LNA LVVA, 7427-1-616.
272. Mirdzas Kreicbergas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-6554.

273. Mirdzas Lapas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-19960.
274. Mirdzas Litvinskā personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-21896.
275. Mirjamas Gavronskā personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-178.
276. Mirjamas Klingmanes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-22992.
277. Monikas Bites personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-1261.
278. Nadeždas Bukovskā personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-11752.
279. Nadīnes Apsenes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-9862.
280. Nellijas Eglītes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-21372.
281. Neonillas Kadiķes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-18902.
282. Ņīnas Dzeiveras personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-19502.
283. Ņīnas Haritonovskā personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-7382.
284. Ņīnas Joņinas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-20787.
285. Ņīnas Kēleres personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-17315.
286. Ņīnas Rudusānes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-17118.
287. Ņīnas Sergejavas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-22619.
288. Ņīnas Stradiņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-8892.
289. Noras Pērnavas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-19841.
290. Noras Rudlapas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-6265.
291. Olgas Apines personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-438.
292. Olgas Blūmfeldes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-3700.
293. Olgas Celmas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-9372.
294. Olgas Doļinas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-10054.
295. Olgas Geibakas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-478.
296. Olgas Grauzes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-1577.
297. Olgas Gulbes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-447.
298. Olgas Klīgeres personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-5455.
299. Olgas Lielmanes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-551.
300. Olgas Novikovas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-5425.
301. Olgas Strunkes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-2929.
302. Otilijas Treijas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-8735.
303. Paulīnes Feldmanes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-7436.
304. Praskovjas Apiņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-6520.
305. Raeles Bičules personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-6698.
306. Raheles Brodas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-910.
307. Raheles Gerberes persona slieta. LNA LVVA, 7427-1-6776.

308. Rahiles Fingerhūtes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-17155.
309. Rahiles Levinas. LNA LVVA, 7427-1-2893.
310. Rahiles Rabinovičas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-1123.
311. Rašeles Levinas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-22799.
312. Rasmus Dimitres personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-14141.
313. Rebekas Šereševskas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-1256.
314. Regīnas Ātrenes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-22161.
315. Regīnas Zebas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-660.
316. Rītas Rabinovičas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-23254.
317. Rozas Hiršbergas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-19984.
318. Sāras Hofešeras personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-8057.
319. Sāras Kadiševas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-21783.
320. Sāras Malkinas persona slieta. LNA LVVA, 7427-1-882.
321. Sinaidas Hiršmanes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-5074.
322. Sofijas Antonovičas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-380.
323. Sofijas Vīgantes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-6729.
324. Stefānijas Kavlines personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-18916.
325. Stefānijas Kubļinskas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-10925.
326. Sternas Veinšteinas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-839.
327. Tamāras Francmanes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-13987.
328. Tamāras Loleitas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-22921.
329. Tamāras Stašānes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-501.
330. Tamāras Šulcas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-8567.
331. Tatjanas Kremertes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-23289.
332. Terēzas Veisas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-22270.
333. Tillas Kodesas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-5116.
334. Tonijas Krīgeres personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-111.
335. Trīnes Stirnas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-6500.
336. Valentīnas Sevastjanovas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-7162.
337. Valentīnas Uskures personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-11496.
338. Valērijas Galvanovskas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-18187.
339. Valīdas Blakšenieces personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-9781.
340. Valijas Bukses personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-8746.
341. Vallijas Karnupas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-313.
342. Vallijas Koceres personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-12013.

343. Vasīlija Bebutova personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-14132.
344. Vandas Piho personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-6682.
345. Veltas Rezovskas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-9429.
346. Veltas Rūses personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-13636.
347. Veras Dermeikas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-21720.
348. Veras Hanenfeltas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-6307.
349. Veras Matvejevas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-5405.
350. Veras Pakules personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-9013.
351. Veronikas Platpieres personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-21137.
352. Veronikas Rulleres personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-10304.
353. Vilhelmīnes Valteres personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-16996.
354. Vilmas Dārziņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-518.
355. Vilmas Ielaidnes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-505.
356. Vilmas Prankas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-5452.
357. Vilmas Upītes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-824.
358. Zāras Goldbergas personas lieta. LNA LVVA, 7427-213.
359. Zelmas Civjanes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-21869.
360. Zelmas Garklāvas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-9228.
361. Zelmas Hartmanes personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-1210.
362. Zentas Aivares personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-18852.
363. Zentas Birznieces personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-9421.
364. Zentas Braueres personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-945.
365. Zigrīdas Nusbergeras personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-17973.
366. Zojas Aļeiņikovas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-17677.

Latvijas Universitātes mācības spēku personas lietas

1. Alīses Karlsones personas lieta. LNA LVVA, 7427-13-780.
2. Annas Ābeles personas lieta. LNA LVVA, 7427-13-2.
3. Annas Leppikas personas lieta. LNA LVVA, 7427-13-1008.
4. Augustes Dubultas personas lieta. LNA LVVA, 7427-13-401.
5. Dainas Zemzares personas lieta. LNA LVVA, 7427-13-2003.
6. Edītes Šturmas-Hauzenbergas personas lieta. LNA LVVA, 7427-13-1732.
7. Ellas Rītiņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-13-1459.
8. Elvīras Šnores personas lieta. LNA LVVA, 7427-13-1704.
9. Eiženijas Krimbergas personas lieta. LNA LVVA, 7427-13-879.

10. Eiženijas Turkinas personas lieta. LNA LVVA, 7427-13-1803.
11. Ģertrūdes Alksnes personas lieta. LNA LVVA, 7427-13-1258.
12. Helēnas Akmentiņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-13-33.
13. Helēnas Bernsones personas lieta. LNA LVVA, 7427-13-91.
14. Irmās Kvelbergas personas lieta. LNA LVVA, 7427-13-929.
15. Katrīnas Zēbergas personas lieta. LNA LVVA, 7427-13-763.
16. Klāras Koisones-Gersoni personas lieta. LNA LVVA, 7427-13-535.
17. Lienes Skrodeles personas lieta. LNA LVVA, 7427-13-827.
18. Lūcijas Jērumas-Krastiņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-13-704.
19. Ludmilas Blūmas personas lieta. LNA LVVA, 7427-13-232.
20. Marijas Taujas personas lieta. LNA LVVA, 7427-13-XX
21. Martas Jagares personas lieta. LNA LVVA, 7427-13-658.
22. Mildas Skudiņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-13-XX.
23. Minnas Zušmanes-Mazkalniņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-13-779.
24. Natālijas Sinaiskas personas lieta. LNA LVVA, 7427-1-651.
25. Olgas Rudovskas personas lieta. LNA LVVA, 7427-13-1509.
26. Olgas Traubergas personas lieta. LNA LVVA, 7427-13-1787
27. Tajisas Putniņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-13-1393.
28. Valērijas Siecenieces personas lieta. LNA LVVA, 7427-13-1553.
29. Veltas Rūķes-Draviņas personas lieta. LNA LVVA, 7427-13-1519.

Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienība

1. LAISA statūti, instrukcijas un dibinātāju saraksts (1928–1930). LNA LVVA, 2261-1-1.
2. LAISA pilnsapulču un revīzijas komisijas protokoli (1928–1934). LNA LVVA, 2261-1-2.
3. Latvijas sieviešu organizācijas padomes sēžu protokoli. Noraksti (1932–1934). LNA LVVA, 2261-1-3.
4. Aptaujas lapas, ārstu, veterinārārstu un skolotāju saraksti. LNA LVVA, 2261-1-6.
5. IFUW ienākušā sarakste (1935–1936). LNA LVVA, 2261-1-24.
6. LAISA valdes sēžu protokolu grāmata (1928–1933). LNA LVVA, 2261-1-38.
7. LAISA valdes sēžu protokolu grāmata (1934–1936). LNA LVVA, 2261-1-39.
8. Izglītības ministrijas, Latvijas sieviešu nacionālās līgas, Rīgas pilsētas Sabiedriskās palīdzības komitejas, Latvijas sieviešu organizāciju padomes u.c. apvienībai iesūtītie paziņojumi, raksti u.c. par pasākumu organizēšanu, apvienības finansiālo stāvokli u.c. (1931–1933). LNA LVVA, 2261-1-42.

Latvijas Sieviešu organizāciju padome

1. Pirmā sieviešu konference 1925. gadā. LNA LVVA, 2412-2-11.

Izglītības ministrijas fonda skolotāju cenžēšanas lietas

1. Klāras Freienbergas personas lieta. LNA LVVA, 1632-1-5822.
2. Lidijas Dzenes personas lieta. LNA LVVA, 1632-1-10671.
3. Marijas Aberbergas-Augškalnes personas lieta. LNA LVVA, 1632-1-79.
4. Metas Neimanis personas lieta. LNA LVVA, 1632-1-14843.
5. Marijas Grundmanis personas lieta. LNA LVVA, 1632-1-7209.
6. Gerdas Dreijeres personas lieta. LNA LVVA, 1632-1-4533.

Rīgas pilsētas pasu kolekcija

1. Alvīnes Galkrodzenieces iekšzemes pase. LNA LVVA, 2996-7-3650.
2. Annas Hibšmanis iekšzemes pase. LNA LVVA, 2996-7-15957.
3. Annas Jankovskas iekšzemes pase. LNA LVVA, 2996-2480.
4. Annas Ukrijas iekšzemes pase. LNA LVVA, 2996-21-12722.
5. Austras Blūmfeldes pase. LNA LVVA, 2996-2-32902.
5. Elfrīdas Reinsones iekšzemes pase. LNA LVVA, 2996-16-7841.
6. Emmas Pērkones iekšzemes pase. LNA LVVA, 2996-15-8526.
7. Hesas Černobrovas iekšzemes pase. LNA LVVA, 2996-3-4726.
8. Katrīnas Lūkes pase. LNA LVVA, 2996-7-31069.
9. Lidijas Grīnbergas pase. LNA LVVA, 2996-7-32055.
10. Lidijas Grīnbergas pase. LNA LVVA, 2996-7-32056.
11. Ludmilas Krusas iekšzemes pase. LNA LVVA, 2996-10-52300.
12. Marijas Valdmanis iekšzemes pase. LNA LVVA, 2996-20-2390.
13. Martas Bērzapes iekšzemes pase. LNA LVVA, 2996-2-19556.
14. Mildas Kavalieris iekšzemes pase. LNA LVVA, 2996-10-18244.
15. Tamāras Eidusas iekšzemes pase. LNA LVVA, 2996-5-2715.
16. Tatjanas Mihļinas iekšzemes pase. LNA LVVA, 2996-12-22352.
17. Veras berkovičas iekšzemes pase. LNA LVVA, 2996-2-17573.

Latvijas Valsts kontrole

1. Zelmas Niklases personas lieta. LNA LVVA, 1312-25-141.
2. Ernas Mālītes personas lieta. LNA LVVA, 1312-25-400.

Tartu Universitātes fonds

1. Heljas Buljas personas lieta. EEA, 2100-1-1252.
2. Personas dokumenti (vidusskolas beigšanas apliecības, augstskolas diplomi, sekmju izraksti, pamatskolas beigšanas apliecības, arodskolu beigšanas apliecības, laulību apliecības, darba apliecības u. c.). A–K, 1910.–1944. g. EEA, 2100-11-14.

Tērbatas Universitātes fonds

1. Aleksandras Daukšas personas lieta. EEA, 402-1-8382
2. Sterna Veinšteina personas lieta. EEA, 402-1-3789.

Latvijas Nacionālās bibliotēkas Reto grāmatu un rokrakstu personālfondi.

1. Alīses Karlsones personālfonds. LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, RXA 286.
2. Dainas Zemzares personālfonds. LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, RXA 143.
3. Hildegardes Reinhardes personālfonds. LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, RXA 252.
4. Melānijas Vanagas personālfonds. LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, RXA 295.
5. Mildas Priedulājas personālfonds. LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, RXA 331.
6. Ņinas un Artūra Ģērmaņu personālfonds. LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, RXA 296.
7. Valērija Sieceniece personālfonds. LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, RXA 354.
8. Vankinu dzimtas personālfonds. LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa, RXA 302.

Latviešu folkloras krātuves autobiogrāfiju krājums

1. Dāvja Dauvarta dienasgrāmata. Latviešu folkloras krātuve, Ak145.
2. Marijas Bērziņas atmiņas. Latviešu folkloras krātuve, Ak198.

Muzeju avoti. Paula Stradina Medicīnas vēstures muzejs (PSMVM)

1. Jēkabs Prīmanis ar LU Medicīnas fakultātes Anatomijas katedras darbiniekiem. PSMVM, MVM 58894 Ff 7478.
2. Jēkabs Prīmanis ar LU Medicīnas fakultātes studentiem anatomikuma preparēšanas zālē. PSMVM, MVM 58891 Ff 7475.
3. LU aptiekas asistentu istaba. PSMVM, MVM 29207 Ff 3746.
4. LU Medicīnas fakultātes docents Maksis Brants ar studentiem nodarbības laikā. PSMVM, MVM 44175 Ff 5513.
5. LU Medicīnas fakultātes absolventi 1928. gada decembrī Latvijas armijas virsnieku kluba telpās. PSMVM, MVM 73132 Ff 5145.
6. LU Medicīnas fakultātes izlaidums. PSMVM, MVM 40970 Ff 4981.

7. LU Medicīnas fakultātes studenti ar profesoru Gustavu Bakmani un Jēkabu Prīmani. PSMVM, MVM 48955 Ff 6432.
8. LU Medicīnas fakultātes Zobārstniecības institūta absolventi ar pasniedzējiem. PSMVM, MVM 37997 Ff 4632.
9. LU studentes veicot kaulu izpēti. PSMVM, MVMp 26595 Ffp 6225.
10. Praktiskie darbi Anatomikumā. PSMVM, MVM 53405 Ff 6776.
11. Praktiskie darbi dispersioloģijā pie docenta A. Janeka. PSMVM, MVM 40329 Ff 4909
12. Praktiskie darbi uztura vielu ķīmijas laboratorijā. PSMVM, F 25613/1.
13. Privātdocente, Dr. med. Lūcija Jēruma-Krastiņa. PSMVM, MVM 58031 Falb 182/6.
14. Privātdocente, Dr. med. Lūcija Jēruma-Krastiņa. PSMVM, MVM 58031 Falb 182/7.
15. Prof. Eduarda Svirlovska asistente un lektore, farmaceite Olga Grauze (dz. Lācis). PSMVM, F 31963.
16. Profesors Kārlis Barons un privātdocents Ādams Erleins ar 5. kursa studentiem LU Zobārstniecības institūtā. PSMVM, MVM 55084 Ff 6912.
17. Zobārstniecības zobu protezēšanas laboratorija. Nodarbību vada doc. Ādams Erlains. PSMVM, MVM 43929 Ff 5472.

Muzeja avoti. Latvijas Universitātes muzejs (LUM)

1. Astronomiskās observatorijas darbinieki un studenti. LUM, CM875.
2. LU Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes studenti. Fotogrāfs nezināms, 1929–1935. LUM, CM1049.

Statistikas krājumi

1. Ceturtā tautas skaitīšana Latvijā 1935. gadā. Rīga 1936–1939.
2. Darba statistika 1929. g. Rīga 1930.
3. Darba statistika 1932. g. Rīga 1934.
4. Izglītības ministrijas Skolu departamenta un bijušo Skolu virsvaldes darbības pārskats: 1924/25. un 1925./26. mācības gads. Rīga 1927.
5. Izglītības ministrijas Skolu departamenta un bijušo Skolu virsvaldes darbības pārskats. (1938). Rīga 1938.
6. Latvijas kultūras statistika: 1918.–1937. g. Rīga 1938.
7. Latvijas PSR statistikas tabulas: 1940. g. Rīga 1940.
8. Latvijas statistiskā gada grāmata: 1920. Rīga 1921.
9. Latvijas statistiskā gada grāmata: 1924. Rīga 192;
10. Latvijas statistiskā gada grāmata: 1931. Rīga 1932.

11. Latvijas statistikā gada grāmata 1939. Rīga 1939.
12. Otrā tautas skaitīšana Latvijā: 1925. g. 10. februārī. Rīga 1925–1928.
13. Pervaja Vseobshhaja perepis' naselenija Rossijskoj imperii, 1897 g. Kurljandskaja gubernija. [Sankt-Peterburg] 1905.
14. Pervaja Vseobshhaja perepis' naselenija Rossijskoj imperii, 1897 g. Lifljandskaja gubernija. [Sankt-Peterburg] 1905.
15. Pervaja Vseobshhaja perepis' naselenija Rossijskoj imperii, 1897 g. Vitebskaja gubernija, tetrad' 3. [Sankt-Peterburg] 1903.
16. SKUJENIEKS, MARGERS. Latvija starp Eiropas valstīm. Rīga 1929.
17. SKUJENIEKS, MARGERS. Latvija: zeme un iedzīvotāji. Rīga 1927.
18. Trešā tautas skaitīšana Latvijā 1930. gadā. Rīga 1930.
19. Tautas veselības statistika: 1938. Rīga 1938.

Likumi un normatīvie akti

1. Latvijas Universitātes satversme. In: Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums 1923, Nr. 5, 45.–53. lpp.
2. Noteikumi par tehnisko arodu grādu un tiesībām. In: Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums 1931, Nr. 2, 31.–32. lpp.
3. Pārgrozījumi un papildinājumi Izglītības un kultūras nolikumā. In: Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums 1939, Nr. 26, 495.–497. lpp.

Parlamenta stenogrammas

1. Latvijas Republikas II. Saeimas stenogrammas, VIII. sesija. Rīga 1925.

Preses materiāli

1. -KTE. Akadēmiskai sievietei ģimene neesot galvenais. In: Pirmdienas Rīts, 15.10.1928. 4. lpp.
2. [B. A.]. 1–20.000. In: Universitas 1934, Nr. 11, 167.–168. lpp.
3. [B. A.]. Ārzemju ziņas. In: Tēvija, 15.04.1914., 2. lpp.
4. [B. A.]. Augstskolas izglītības nepieciešamība pamatskolu un arodskolu skolotājiem. In: Students, 06.03.1931., 3. lpp.
5. [B. A.]. Biedreņu sastāvs. In: Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1929, Nr. 1, 14.–15. lpp.
6. [B. A.]. Biedreņu sastāvs. In: Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1931, Nr. 8, 131.–132. lpp.

7. [B. A.]. Biedreņu saraksts. In: Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Biedrības Ziņojumi 1939, Nr. 1, 38.–42. lpp.
8. [B. A.]. Biedreņu saraksts. In: Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1936, Nr. 21–23, 447.–451. lpp.
9. [B. A.]. Būvinženiere Olga Apīnis. In: Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1936, Nr. 21–23, 399.–400. lpp.
10. [B. A.]. Eksāmenā. In: Svāri 1926, Nr. 6. 43. lpp.
11. [B. A.]. Glabāsim studentu revolucionārās tradīcijas. In: Padomju Students, 05.11.1970., 2.–3. lpp.
12. [B. A.]. I.F.U.W. memorands par precētas sievietes valsts piederību, kas sagatavots iesniegšanai Tautu Savienības pirmai kodifikācijas konferencei Hāgā 1930. gadā. Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1929, Nr. 2, 24.–27. lpp.
13. [B. A.]. Jaunās latvju zinātnieces Dr. phil. M. Paļevič-Bites ievērojamais darbs. In: Jaunā Nedēļa 1927, Nr. 46, 6. lpp.
14. [B. A.]. Jaunatnes problēmas (jautājumi un atbildes). In: Students, 06.03.1931., 5.–6. lpp.
15. [B. A.]. Jaunatnes problēmas (jautājumi un atbildes). In: Students, 24.04.1931., 4. lpp.
16. [B. A.]. Kā strādā latvju sievietes – inženieres. In: Pēdējā Brīdī, 10.11.1935., 4. lpp.
17. [B. A.]. Kas kavē studēšanu. In: Rīts, 21.03.1937., 3. lpp.
18. [B. A.]. Ko mūsu tautas inteliģences daļa ir piemirsusi. In: Pēdējā Brīdī, 17.11.1935. 7. lpp.
19. [B. A.]. Ko spēja latviešu sieviete senatnē, tas jāspēj arī mūsdienu izglītotai sievietei. In: Latgales Vēstnesis, 29.03.1939. 2. lpp.
20. [B. A.]. Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienības 1929. gada darbības pārskats. In: Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1930, Nr. 3, 33.–36. lpp.
21. [B. A.]. Latvju Sieviešu Apvienības programma. In: Nākotnes Sieviete 1928, Nr. 5, 69.–71. lpp.
22. [B. A.]. Latvju studente modernās sievietes lomā. In: Students, 04.03.1926., 2. lpp.
23. [B. A.]. Lietas par kurām nerunā. In: Jaunākās Ziņas, 20.11.1925., 4. lpp.
24. [B. A.]. Marksa ģimete vannas istabā. Studente un aktrise uz apsūdzēto sola. In: Brīvā Zeme, 03.05.1938., 6. lpp.
25. [B. A.]. Matemātikas doktore. In: Laiks, 13.01.1965., 3. lpp.
26. [B. A.]. Modernās sievietes tiesāšana. In: Aizkulises 1925, Nr. 18, 2.–3. lpp.
27. [B. A.]. Mūsu sievietes darbs un aroda izvēle. In: Zeltene 1930, Nr. 20, 17.–18. lpp.
28. [B. A.]. Ne santīmu šodien korporeļiem! In: Sociāldemokrāts, 29.06.1926. 6. lpp.
29. [B. A.]. Par neirasteniju. In: Students 13.03.1925., 2.–3. lpp.

30. [B. A.]. Pārskats par kulturālās komisijas darbību. In: Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1929, Nr. 1, 11.–13. lpp.
31. [B. A.]. Piemiņas un atceres. In: Tehniskais Apskats 1981, Nr. 91, 17.–19. lpp.
32. [B. A.]. Pirmā sieviete – mūsu universitātes medicīnas doktors. In: Jaunākās Ziņas, 21.12.1934., 10. lpp.
33. [B. A.]. Prokuroram nodoti “pērkoņkrustieši”. In: Jaunākās Ziņas, 30.05.1936. 17. lpp.
34. [B. A.]. Rīga. In: Baltijas Ziņas, 30.11.1918., 3. lpp.
35. [B. A.]. Rīt pirmā sieviete aizstāvēs agronomijas doktora disertāciju. In: Brīvā Zeme 2.04.1940, 3. lpp.
36. [B. A.]. Sabiedriskā tiesa par mūslaiku sievieti. In: Zeltene 1931, Nr. 10., 3.–7. lpp.
37. [B. A.]. Sabiedriskās tiesas sākušās. In: Latvijas Kareivis, 25.11.1925., 3. lpp.
38. [B. A.]. Sabiedrisko tiesu par pornogrāfiju. In: Students, 29.10.1925., 2.–3. lpp.
39. [B. A.]. Septiņi kurzemnieki nodoti piespiedu darbos. In: Brīvā Zeme, 30.12.1937., 6. lpp.
40. [B. a.]. Sieviešu augstākā izglītība Anglijā. In: Austrums 1901, Nr. 6, 571.–573. lpp.
41. [B. A.]. Sieviešu psiholoģija. In: Kurzemes Vārds, 22.01.1925., 4. lpp.
42. [B. A.]. Sieviete mācītāja darbā. In: Laiks 13.01.1962., 2. lpp.
43. [B. A.]. Sieviete zinātnes darbā. Saruna ar privātdocenti Dr. phil. Alīsi Karlsoni. In: Rīts, 15.09.1935., 11. lpp.
44. [B. A.]. Sievietes inženieru darbā. In: Rīts 22.01.1940., 2. lpp.
45. [B. A.]. Sievietes misija. In: Sējējs 1937, Nr. 2, 113.–116. lpp.
46. [B. A.]. Sievietes sagatavošana mātes uzdevumam. In: Sieviete 1924, Nr. 5, 115.–116. lpp.
47. [B. A.]. Skolotāju biogrāfijas. In: Censonis 1934, Nr. 3–4, 52.–57. lpp.
48. [B. A.]. Sodīti komunisti. In: Brīvā Zeme, 11.07.1935., 9. lpp.
49. [B. A.]. Spaidu darbi un pārmācības nams apsūdzētiem nelegālistu prāvā. In: Rīts, 30.03.1938., 9. lpp.
50. [B. A.]. Spriedums “vienotās frontes” dalīniekiem. In: Jaunākās Ziņas, 21.09.1936., 4. lpp.
51. [B. A.]. Studentes par sevi. In: Students 27.02.1927., 3. lpp.
52. [B. A.]. Tehnikumos meitenes neuzņems. In: Rīts, 15.10.1937., 7. lpp.
53. [B. A.]. Tiesa. Spaidu darbos notiesāti komunisti. In: Latvijas Kareivis, 09.12.1931. 4. lpp.
54. [B. A.]. Trīs interesantas lekcijas. In: Jaunā Balss, 15.02.1925., 2. lpp.
55. [B. A.]. Valsts grāvēju tiesāšana. In: Jaunākās Ziņas, 14.11.1936. 12. lpp.
56. [B. A.]. Zemgales komunistu prāva. In: Latvijas Sargs, 06.02.1923. 3. lpp.
57. [B. A.]. Zēni un meitenes mācīsies atsevišķi. In: Latvijas Kareivis, 05.05.1937., 1. lpp.
58. [B. A.]. Ženēvas starptautisko zinātņu skola (School of International Studies). In: Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1929, Nr. 2, 27.–29. lpp.

59. A. I. Vērtību pārvērtēšana. In: Brīvā Zeme, 07.07.1936, 381.–383. lpp.
60. A. ŠD. Latviešu studentu laikraksti. In: Burtnieks 1931, Nr. 9, 859.–861. lpp
61. AKMENTIŅŠ. Izglītojat savas meitas! In: Tēvija, 09.08.1895.
62. AKOTS, J. Darbs ritms. In: Students, 22.10.1925., 2.–3. lpp., šeit 3. lpp.
63. ALFA OMEGA. Jaunākā literatūra. In: Nākotnes Sieviete 1924, Nr. 5., 79. lpp.
64. ANNA. Studentes Amerikā. In: Dienas Lapa, 18.03.1895., 1. lpp.
65. AUNIŅA, MARTA. Sievietes nozīme partijas dzīvē. In: Zemes Spēks. Laikraksta “Brīvā Zeme” pielikums 1932, Nr. 17, 270.–272. lpp.
66. AUSĒJS, LONGĪNS. Sieviešu ģimnāzijas. In: Jaunākās Ziņas, 05.06.1937., 2. lpp.
67. AUZANE, LIDIJA. Zenta Mauriņa – pirmā literatūras doktore Latvijā. In: Zeltene 1938, Nr. 5, 3.–4. lpp.
68. AVSJUKEVIČS. Darba spēka plānveidīga izmantošana. In: Ekonomists 1939, Nr. 18, 1287.–1292. lpp.
69. B. M. Studējošo sieviešu skaits Šveices universitātēs, 14.01.1895., 5. lpp.
70. BAUMANE, A. Latvijas akadēmiski izglīto to sieviešu apvienības valdes 1931. g. darbības pārskats. In: Latvijas Akadēmiski Izglīto to Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1932, Nr. 9, 143.–146. lpp.
71. BĒRZIŅŠ, A. Pārvarēsim maldīgos uzskatus. In: Latvijas Lauksaimnieks 1939, Nr. 2, 33.–35. lpp.
72. BĒRZIŅA, LŪCIJA. Lidijas vīkas-Būcēnas piemiņai. In: Universitāte 1991, Nr. 66, 54.–55. lpp.
73. BĒRZIŅA, MIRDZA. Agnese Pone 1898 – 1977. In: Universitāte 1977, Nr. 40, 79. lpp.
74. BĒRZIŅŠ, IMANTS, KRIEVIŅŠ, LAIMONIS. Mācītāja Elvira Blūmenfelde-Siliņa mūžībā. In: Latvija Amerikā, 11.01.1992., 14. lpp.
75. BĪNES, J. Sievietes ideāls. In: Svāri 1925, Nr. 5. 35. lpp.
76. BLESE, ERNESTS. Daži zīmīgi vaibsti. Intelektuālās latviešu sievietes garīgajā sejā. In: Latvju Sieviete 1952, Nr. 4, 20.–21. lpp.
77. Blūmentāls, Dāvis. Sirsnīgs aicinājums profesijai. In: Latvijas Farmaceitu Žurnāls 1937, Nr. 5, 190.–192. lpp.
78. BRAČA, IRMA. Modernā sieviete un dzimstības jautājums Latvijā. Pārrunās kārtībā. (Beigas). In: Latvijas Sargs, 10.02.1927., 5.–6. lpp.
79. BREIKŠS, LEONĪDS. Laiks attapties! In: Universitāte 1932, Nr. 3, 34.–35. lpp.
80. CIELĒNA, AUSTRĀ. Zenta Mauriņa – pirmā literatūras doktore. In: Sievietes Pasaule 1938, Nr. 4, 3. lpp.

81. CILDERMANIS, A. Studentu revolucionārā kustība. In: Padomju Students, 07.12.1967., 2.–3. lpp.;
82. CILDERMANIS, A. Padomju Students, 14.12.1967., 3. lpp.
83. CILDERMANIS, A. Padomju Students, 21.12.1967., 2.–3. lpp.
84. ČĀKURE, ŅĪNA. Sievietes politiskie pienākumi. In: Universitas 1930, Nr. 4, 3.–4. lpp.
85. D. Sievietes darba spēks. In: Dzimtenes Vēstnesis, 10.09.1916., 1.–2. lpp.
86. DO. Sievietes – tramvaja konduktori. In: Jaunais Vārds, 15.09.1916., 8. lpp.
87. DĀLE, KAROLA. Klusā dārzniece. In: Latvju Sieviete 1952, Nr. 6, 16. lpp.
88. DĀLE, KAROLA. Ko Karola Dāle domā par moderno sievieti. In: Rīts, 26.01.1936., 11. lpp.
89. DĀLE, KAROLA. Sieviete, sabiedrība un valsts. In: Rīts, 18.04.1937., 2. lpp.
90. DAMBEKALNE, Z. Studenšu korporāciju filistru savienības darbība. In: Universitas 1936, Nr. 1, 6.–7. lpp.
91. DEISONS, R. Mūsu jaunās zinātnieces. In: Zeltene 1935, Nr. 4, 7.–8. lpp.
92. DEISONS, R. Mūsu jaunās zinātnieces. In: Zeltene 1935, Nr. 5, 4.–5. lpp.
93. DEISONS, R. Mūsu jaunās zinātnieces. Dr. med. Marta Vīgante. In: Zeltene 1936, Nr. 5, 2.–4. lpp.
94. DEISONS, R. Privātdocentes Dagmāras Talces darbs un atziņas. In: Zeltene 1937, Nr. 1, 3.–4. lpp.
95. DEISONS, R. Sievietes dvēsele. Turpinājums. In: Zeltene 1931, Nr. 12., 3.–5. lpp.
96. DEISONS, R. Sievietes prāta dzīve. In: Zeltene 1931, Nr. 18, 2.–3. lpp. DIEVKOCIŅŠ, R. Dr. phil. T. Celma “Sieviešu psiholoģija”. In: Sieviete 1924, Nr. 4, 91.–93. lpp.
97. DRESLERA, J. Modernās sievietes vīriešu gaitās I. “Mašīniste-kurinātāja”. In: Svari 1926, Nr. 18. 143. lpp.
98. DRUVA, J. Mans pienākums stāv pār visu. In: Studentu Dzīve, 23.12.1937. 3.–4. lp.
99. DUNSDORFS, EDGARS. Studija par akadēmiski izglītotiem latviešiem 1939. gadā. In: Latvju Tautsaimnieks 1943, Nr. 15–16, 229.–240. lpp.
100. DZELZCEĻNIEKS. Dzīves mērķis – saskanīga laulība. In: Atbalss 1940, Nr. 1, 103.–105. lpp.
101. DZIRNE, A. Latvijas farmācija skaitļos. In: Latvijas Farmaceitu Žurnāls 1937, Nr. 10, 440.–444. lpp.
102. E. R. Vienlīdzība. In: Students, 08.05.1925., 3. lpp.
103. E. T. Par latvju studenti. In: Jaunā Balss, 15.10.1925, 1925, 8.–10. lpp.
104. E. Z. Varonīgās latviešu sievietes. In: Laiks, 30.11.1991., 2. lpp.
105. ED. PUTNIŅŠ. Atmiņas pie Alma mater. Saruna ar Latvijas Universitātes pirmās matrikulas īpašnieci. In: Laiks, 25.09.1954. 6. lp.

106. ED. SMUGAJS. Lāčplēši sievietes skatījumā. In: Londonas Avīze, 04.12.1981., 2. lpp.
107. EV. G. Modernās sievietes psiholoģija. In: Kurzemes Vārds, 19.04.1929., 3. lpp.
108. EGLĪTIS, VIKTORS. Par moderno sievieti. In: Zemgales Balss, 26.11.1925., 2. lpp.
109. ELJAŠEVŠ, D. Sievietes zvērinātā advokatūrā. In: Tieslietu Ministrijas Vēstnesis 1933, Nr. 3, 49.–57. lpp.
110. FR. Par sieviešu darba spēku. In: Jaunais Vārds, 25.05.1916., 3. lpp.
111. FR. Sieviešu darba spēks. In: Jaunais Vārds, 31.03.1916., 3. lpp.
112. FREIJA, LŪCIJA. Starptautiskā akadēmiski izglītoto sieviešu savienība (I.F.U.W.). In: Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Ziņojumi 1930, Nr. 4, 49.–60. lpp.
113. GAILĪTE, ANGELIKA. Latvijas Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienība (1928.–1940. g.). In: Universitas 1957, Nr. 4, 49.–50. lpp.
114. GRIMMA, MARTA. Domas par mūsu ģimenes sabrukumu un augšāmcelšanos. In: Sievietes Pasaule 1935, Nr. 19, 5.–6. lpp.
115. GRĪNBERĢE, KONSTANCE. Studējuša sieviete. In: Studentu Dzīve 1925, Nr. 4, 68.–70. lpp.
116. GRĪNBERĢE, KONSTANCE. Studējuša sieviete. In: Studentu Dzīve 1925, Nr. 5, 97.–99. lpp.
117. GUDŽU VIKTORS. Vēl kāds darba lauks. In: Baltija, 21.07.1916., 3. lpp.
118. GULBIS, FR. Pirmā vietā studijas. Par studentu organizācijām. In: Students, 28.01.1938., 224.–226. lpp.
119. H. Z. Modernās sievietes tiesāšana. In: Stundets, 26.11.1925., 2. lpp.
120. HOLCMANIS, V. Konstantīna Gaigala biogrāfija. In: Tieslietu Ministrijas Vēstnesis 1923, Nr. 1, 1.–6. lpp.
121. INTEGRALIS. Nenovēršamais posts. In: Students, 03.05.1929., 4. lpp.
122. J. ST. Par latvju studenti. In: Students, 15.10.1925., 3. lpp.
123. J. ST. Par latvju studenti (Beigas). In: Students, 22.10.1925., 3. lpp.
124. JĒGERE-FREIMANE, PAULA. Ko sieviete Latvijai devusi 20 gados un ko no viņas vēl gaida. In: Sievietes Pasaules 1939, Nr. 1, 2.–5. lpp.
125. JĒGERE-FREIMANE, PAULA. Sievietes loma valsts dzīvē. In: Burtnieks 1930, Nr. 4., 290.–297. lpp.
126. JURĒVICA, EMĪLIJA. Sieviete nākotnē. In: Nākotnes Sieviete 1926, Nr. 7, 99.–100. lpp.
127. JURĒVICA, EMĪLIJA. Sieviete un valsts. In: Nākotnes Sieviete 1928, Nr. 5, 67.–68. lpp.
128. JURĒVICA, EMĪLIJA. Tiesa par “moderno sievieti”. In: Nākotnes Sieviete 1925, Nr. 12, 190.–191. lpp.
129. JUNIŅŠ, FRICIS. Studējošo laulības. In: Students, 23.11.1928., 4. lpp.

130. KALNIŅA, A. Pareizi! In: Svāri 1929, Nr. 35. 176. lpp.
131. KALPIŅŠ, A. Būvinženierei Leontīnei Staklei 85 gadi. In: Tehnikas Apskats 1987, Nr. 110, 19.–20. lpp.
132. KAZEROVSKIS, KĀRLIS. Latvijas Universitātes Ķīmijas fakultātes Farmācijas nodaļa 1919–1944. In: Universitas 1970, Nr. 25, 13.–22. lpp.
133. KLIENE, ELIJA. Sieviete jaunās dzīves krustceļos. In: Latviete 1934, Nr. 5–6, 76.–79. lpp.
134. KĻAVIŅŠ, O. Dodiet latvju sievietei izglītību! In: Zemgales Ziņas, 06.02.1930., 1. lpp.
135. KRONLĪNS, J. Latvijas vidusskolas. In: Izglītības Ministrijas Mēnešraksts 1922, Nr. 4, 358.–368. lpp.
136. KRONLĪNS, J. Zēnu un meiteņu šķirtas mācības pedagoģiskie pamati. In: Izglītības Ministrijas Mēnešraksts 1939, Nr. 3., 313.–345. lpp.
137. KUBBELES ERNSTS. Par sieviešu skološanu un kālab tās vajag skolot. In: Baltijas Vēstnesis, 22.04.1871.
138. ĶEMPELE, OTĪLIJA. Laulāto personiskas un mantiskas tiesības pēc jaunā civillikuma. In: Latviete 1937, Nr. 6-12, 54.–58. lpp.
139. ĶEMPELE, OTĪLIJA. Sievietes civiltiesiskais stāvoklis. In: Latviete 1935, Nr. 2, 21.–23. lpp.
140. L. K. Rīgā mirusi teoloģe Zenta Brauere. In: Laiks, 29.03.1986., 7. lpp.
141. LASENBERGA, R. Gadu gaitā jaunības degsme neizsīkst. In: Cīņa, 05.11.1957. 2. lpp.
142. LEJIŅŠ, PAULS. Latvijas Augstskola. In: Izglītības Ministrijas Mēnešraksts 1920, Nr. 1, 75.–82. lpp.
143. LĪGOTŅU JĒKABS. Vērtību pārvērtēšana. In: Brīvā Zeme, 06.06.1936., 7. lpp.
144. LIEPA, U., M. A. Atbilde uz jautājumu “Kurp ejat latvju sievietes”. In: Students, 01.02.1924. 2.–3. lpp.
145. LIEPIŅA, M. Sieviete un intelektuālais darbs. In: Students 3.05.1929., 1.–2. lpp.
146. LIEPIŅA, M. Sievietes aroda izvēles psiholoģija. In: Zeltene 1927, Nr. 7, 4.–7. lpp.
147. LIEPIŅA, M. Sievietes gaitas un audzināšana. In: Izglītības Ministrijas Mēnešraksts 1931, Nr. 3, 249.–256. lpp.
148. Likums par pavalstniecību. In: Valdības Vēstnesis, 05.09.1919., 1. lpp.
149. LOSKE, A. Ap rakstu “Akadēmiski izglītota sieviete kā sieva un māte”. In: Universitas 1937, Nr. 4, 70.–80. lpp.
150. LUCAUA, M. Precējušās sievietes valsts piederība kā starptautiskās kodifikācijas. In: Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1932, Nr. 10, 182.–188. lpp.

151. LUCAUA, M. Sabiedriski-tiesiskā komisija. Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1931, Nr. 6, 91.–92. lpp.
152. LUTCAUA, M. Sabiedriski-tiesiskā komisija. Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1932, Nr. 9, 149–150. lpp.
153. LUTCAVA, M. Sabiedriski-tiesiskā komisija. In: Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1930, Nr. 3, 37.–38. lpp.
154. M. A. Studenšu apvienības “Varavīksnes” priekšlasījums. In: Students, 30.11.1923., 3. lpp.
155. MAIJA. Elzas Žiglevicas – studentes varones piemiņai. In: Studentu Dzīve, 20.11.1930., 2. lpp.
156. MELNALKŠŅA, V. Latvju sievietes! In: Sieviete 1924, Nr. 1, 3.–4. lpp.
157. MĪLGRĀVIS, K. Pagaidu skolotāji. In: Brīvā Zeme, 22.06.1938., 5. lpp.
158. Mode. In: Svāri 1921, Nr. 1. 4. lpp.
159. Noteikumi par vidusskolu skolotāju izglītības cenzu. In: Izglītības Ministrijas Mēnešraksts 1924, Nr. 6, 714.–715. lpp.
160. O. B. Visām jaunkundzēm, kas grib precēties... In: Brīvā Zeme, 26.10.1938., 3. lpp.
161. O. R. Universitāte un sievietes. In: Mājas Viesis, 20.10.1904.
162. O. R. Universitāte un sievietes. In: Mājas Viesis, 27.10.1904.
163. Oga, K. Kā Latvijā auga varone. In: Zeltene 1929, Nr. 22, 2.–3. lpp.
164. OLĪŅA, M. Sieviete un darbs. In: Rīts, 21.03.1937. 17. lpp.
165. Opsis, Ludvigs. Sievietes loma un uzdevumi. In: Pasta-Telegrāfa Dzīve 1936, Nr. 10, 467.–468. lpp.
166. OPSIS, LUDVIGS. Sievietes loma un uzdevumi. In: Pasta-Telegrāfa Dzīve 1936, Nr. 12, 556.–558. lpp.
167. P. Ārstu institūts priekš sievietēm Pēterburgā. In: Tēvija, 17.05.1895., 1. lpp.
168. PALĒVIČA, MILDA. Sievietes gara līdzdalības nepieciešamība tautas dzīvē un kultūrā. In: Latviete 1939, Nr. 1, 5.–7. lpp.
169. PALĒVIČA, MILDA. Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienības tapšana un pirmais darbības posms. In: Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1938, Nr. 28, 1.–3. lpp.
170. PALĒVIČA, MILDA. IV Starptautiskā sievietes darba tiesību biedrības (Open Door) konference. In: Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1936, Nr. 21–23, 410. lpp.
171. Papildus noteikumi par vidusskolu skolotāju izglītības cenzu. In: izglītības Ministrijas Mēnešraksts 1926, Nr. 11, 483.–485. lpp.

172. Pārmaiņas I. M. padoto darbinieku š. g. oktobra mēnesī. In: Izglītības Ministrijas Mēnešraksts 1936, Nr. 11, 603.–625. lpp.,
173. Pārmaiņas I. M. padoto darbinieku sastāvā. In: izglītības Ministrijas Mēnešraksts 1936, Nr. 12, 763.–786. lpp.
174. Pārmaiņas I. M. padoto darbinieku sastāvā. In: izglītības Ministrijas Mēnešraksts 1938, Nr. 05–06, 736.–740. lpp.
175. Pārmaiņas I. M. padoto darbinieku sastāvā. In: izglītības Ministrijas Mēnešraksts 1938, Nr. 07–08, 138.–147. lpp.
176. Pārmaiņas I. M. padoto darbinieku sastāvā. In: Izglītības Ministrijas Mēnešraksts 1938, Nr. 10, 435.–462. lpp.
177. PIŅĶIS, OĻĢERTS. Students un ģimene. In: Students
178. PĪPIŅA, BERTA. Ievadam. In: Latvieta 1934, Nr. 1, 1.–2. lpp.
179. PĪPIŅA, BERTA. Vairā cieņas un taisnības pret sievieti. In: Jaunākās Ziņas, 19.02.1925. 1. lpp.
180. PUTNIŅŠ, ED. Atmiņas pie Alma mater. Saruna ar Latvijas Universitātes pirmās matrikulas īpašnieci. In: Laiks, 25.09.1954. 6. lpp.
181. PURAPUĶE, J. Mūsu modernās jaunavas. In: Baltijas Vēstnesis, 27.08.1898.
182. PURAPUĶE, J. Sieviešu jautājums modernajā literatūrā. In: Pielikums “Baltijas Vēstneša” 275. numuram, 05.12.1897.
183. R. B. Par sieviešu pārsvara ierobežošanu farmācijas nodaļā. In: Latvijas Farmaceitu Žurnāls 1937, Nr. 8, 361.–364. lpp.
184. RATERMANE, L. Vēsturnieču sekcija. In: Latvijas Akadēmiski Izglītoto Sieviešu Apvienības Ziņojumi 1933, Nr. 14–15, 252.–253. lpp.
185. Rīkojums par Latvijas Augstskolas atvēršanas un uzņemšanas noteikumiem 1919./20. mācības gadā. Valdības Vēstnesis 13.09.1919, 1. lpp.
186. S. Sievietes Vācijas universitātēs. In: Dzimtenes Vēstnesis, 05.01.1909., 5. lpp.
187. Saimnieču un Zelteņu kalendārs 1899. Rīga 1898.
188. SINUS. Modernās sievietes traģēdija. In: Kurzemes Vārds, 08.03.1936., 6. lpp.
189. SKULTE PAULA. Pārbaudījumu dienas. In: Students, 28.09.1923., 5. lpp.
190. SOLARS. Mainītās lomās. In: Jaunā Balss, 01.12.1923., 5.–7. lpp.
191. STARCA, HELĒNA. L.U. Matemātikas un dabaszinātņu fakultāte 20 gados. In: daba un Zinātne 1939, Nr. 6, 193.–199. lpp.
192. STĒRSTE, ELZA. Sievietes izglītība. In: Sievietes Pasaule 1936, Nr. 5, 2. lpp.
193. STM. Studentu dzīve Ungārijā. In: Students, 12.10.1923., 3. lpp.

194. STRADIŅŠ, JĀNIS. Pirmā zinātņu doktore Latvijā. In: Dzimtenes Balss, 20.12.1984., 6. lpp.
195. STRAUBERGS, KĀRLIS. Mīrusi mākslas vēsturniece Lauma Sloka. In: Laiks, 28.07.1960., 2. lpp.
196. STRAUMANIS, MĀRTIŅŠ EDUARDS. LU Ķīmijas fakultāte. In: Tehniskais Apskats 1959, Nr. 23, 9.–12. lpp.
197. SUKUTE, S. Tāda bija mūsu cīņa. In: Padomju Jaunatne, 24.02.1959., 2. lpp.
198. T. Sabiedriskā tiesa par moderno sievieti. In: Jaunā Balss, 21.12.1925., 15. lpp.
199. TORGANI, L. Latvju studente un alkohols. In: Students, 29.09.1929., 6. lpp.
200. UJA. Neapskaužamais stāvoklis. In: Students, 13.12.1922., 5. lpp.
201. Universitātes svētkos. In: Students, 27.09.1927., 2. lpp.
202. UPESLEJA, K. Kurp ejat latvju sievietes? In: Students, 25.01.1924. 2. lpp.
203. VALDMANIS, J. Dažas ziņas par sievietes darbu Latvijā. In: Darba Tiesības 1930, Nr. 7, 214.–218. lpp.
204. Valdības iestāžu paziņojumi. In: Valdības Vēstnesis, 23.11.1928., 2. lpp.
205. VIDUKA, O. Pie pašas saknes. In: Svāri 1925, Nr. 9. 69. lpp.
206. VĪKSNA, ARNIS. Pirmā latviešu zobārste. In: Veselība 1974, Nr. 7, 15. lpp.
207. VIKTORS, E. Glīts pārliecinājies, ka studentes ir heteras? In: Aizkulises 1925, Nr. 20. 1. lpp.
208. ZEBERIŅA, I. Indiskrets jautājums. In: Svāri 1922, Nr. 37. 294. lpp.
209. ZIEMELE, M., UPMALS, A. Atbildes uz jautājumu “Kurp ejat latvju sievietes”. In: Students, 08.02.1924. 2. lpp.
210. ZOLMANIS, P. Sabiedriskā tiesa par alkohola lietotājiem Smiltēnē. In: Jaunā Balss, 11.05.1927., 6.–8. lpp.
211. ZVIRGZDIŅA, O. Akadēmiski izglītota sieviete kā māte un sieva. In: Universitas 1936, Nr. 13, 303.–305. lpp.
212. X. Ženēvas studentes. In: Dienas Lapa, 07.03.1895., 1. lpp.

Atmiņas

1. AIZSILNIEKS, ARNOLDS. Dzīves šupotnēs. Atmiņas. [Stokholma] 1979.
2. ARĀJS KĀRLIS. Latviešu kauli: atmiņas par anatomikumu un antropoloģijas ziedu laikiem Latvijā. Rīga 2005.
3. ARNE, ANNA. Par Arni, par sevi, par daudziem. In: ANDA LĪCE (sast.). Via dolorosa. Rīga 1990, 301.–322. lpp.
4. BIEZAIS, HARALDS. Saki tā, kā tas ir. [Lincolna] 1986.

5. BIRZIŅA, LĪNA. Mazais cilvēks uz lielā ceļa. Rīga 2004.
6. BUŠA, ELVĪRA ALISE. Dievs, māci mani lūgt: veltījums man pašai. Rīga 2002.
7. BUŠA, ELVĪRA ALISE. Mana dzīve, manas domas, manas atmiņas. Rīga 1998.
8. CAUNE, ANDRIS (sast.). Arheologi Elvīra Šnore (1905–1996) un Rauls Šnore (1901–1962): bibliogrāfija, vēstules, laikabiedru atmiņas. Rīga 1997.
9. DRAVIŅŠ, KĀRLIS. Profesors Jānis Endzelīns. In: DZIDRA BARBARE, BRIGITA BUŠMANE (sast.). Jānis Endzelīns atmiņās, pārdomās, vēstulēs. Rīga 1999, 46.–82. lpp.
10. EGLĪTE, INA. Marta Āboliņa – tikai Andrim Jakubānam un Ērikam Hānbergam. In: Neatkarīgā Cīņa, 24.08.1990., 1.–2. lpp.
11. FREIMANE, VALENTĪNA. Ardievu, Atlantīda! Rīga 2010.
12. GAILĪTE, ANGELIKA. Ceļiniece: pieredze un vērojumi. [Stokholma] 1962.
13. GORDONS, FRANKS. Atmiņu drumslas. In: Laiks, 15.11.2008., 12. lpp.
14. GREBZDE, IRMA. Sveicināta, mana zeme: atmiņas. Bruklina 1960.
15. GRIMMA, MARTA. Mans dzīves stāsts. In: Karogs 1981, Nr. 11, 148.–152. lpp.
16. JĒGERE-FREIMANE, PAULA. Cilvēks domā – Dievs dara: teatrāla autobiogrāfija. Mačestera 1963.
17. JIRGENSONS, BRUNO. Studiju gaita un darbība Latvijas Universitātes Ķīmijas fakultātē 1921–1939. Atmiņu fragmenti. In: Acta medico-historica Rigensia 1994, Nr. 2, 301.–315. lpp.
18. KRASINSKAJA, LIJA. Tak bylo... : jetjudy iz moej zhizni. Riga 2018.
19. KOVAĻEVSKA, MARGARITA. Astoņpadsmit: [dienasgrāmata]. [Vesterosa] 1967.
20. KOVAĻEVSKA, MARGARITA. Deviņpadsmit. [Vesterosa] 1973.
21. LASMANE, VALENTĪNA. Nakts jau nav tikai gulēšanai: Valentīnes Lasmanes dzīvesstāsts. Rīga [2020].
22. LIEPIŅŠ, OĻĢERTS. Tālos atspulgos: manas mūža atmiņas. [Toronto] 1982.
23. MAURIŅA, ZENTA. Iedrīkstēties ir skaisti: kādas dzīves stāsts. Toronto 1958.
24. MIEZONE, MARIJA. Atmiņas par profesoru J. Endzelīnu. In: DZIDRA BARBARE, BRIGITA BUŠMANE (sast.). Jānis Endzelīns atmiņās, pārdomās, vēstulēs. Rīga 1999, 139.–150. lpp.
25. NIKITENKO, A. V. Moja povest' o samom sebe i o tom, "chemu svidetel' v zhizni byl": zapiski i dnevnik (1804–1877 gg.). Tom 2. Sankt–Peterburg 1905.
26. PĀVELE, TATJANA. Manas bērnības un jaunības tekas. Pieejams: <https://www.russkije.lv/lv/journalism/read/t-pavele-childhood/> [skat.: 09.06.2023.]
27. PRĪMANIS, J. Latvijas Universitātes Medicīnas fakultātes 50 gadu gaitas 1919.–1969. In: Latviešu Ārstu un Zobārstu Apvienība. Apkārtraksts 1969, Nr. 96, 1.–4. lpp.

28. RŪĶE-DRAVIŅA, VELTA. Atmiņas par Jāni Endzelīnu un studiju gadiem Latvijas Universitātē. In: BARBARE, DZIDRA, BUŠMANE BRIGITA (sast.). Jānis Endzelīns atmiņās, pārdomās, vēstulēs. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 171.–217. lpp.
29. RŪĶE-DRAVIŅA, VELTA. Studenti un studentes Latvijas Universitātē. In: PĀRSLA EGLĪTE (sast.). Latvijas sievietes valsts 75 gados. Rīga 1994, 174.–177. lpp.
30. SINAJSKAJA, NATALIJA. Nasha Alma mater – Latvijskij Universitet. In: Daugava 2003, Nr. 2–3, 136–146.
31. SOPERE, VERA. Latvijas Universitāte palika mana īstā alma mater. In: Universitas 1977, Nr. 40, 12.–15. lpp.
32. ŠILDE, ĀDOLFS. Ardīevas Rīgai: tikai atmiņas. [Bruklina] 1988.
33. SKALDERS, KĀRLIS. Laikmeta zīmē. Rīga 1998.
34. STALAŽS, VILIS. Sen ziedējušas puķes. [Dobele] 1992.
35. ŠUVAJEVS, IGORS, GARKEVIČA, MAIJA (sast.). Milda Palēviča. Dienasgrāmata: 1911–1972. Rīga 2021.
36. ŠVĀBE, ARVEDS. Mana dzīve. In: PĒTERIS ĒRMANIS. Trimdas rakstnieki: autobiogrāfiju krājums. Kempten 1947, 163.–240. lpp.
37. SVEDBORGS, ANNA. Atmiņas par Latvijas Universitātes Zobārstniecības institūtu. In: Latviešu Ārstu un Zobārstu Apvienība. Apkārtraksts 1969, Nr. 96, 5.–6. lpp.
38. TICHOVSKIS, H. (red.). Veltījums Dr. Zentai Mauriņai 80 gadu dzimšanas dienā. Toronto 1977.
39. VANAGA, MELĀNIJA. Dvēseļu pulcēšana. Dziesmu vara. Rīga 2018.
40. VEIDEMANE-LIEPIŅA, BIRUTA. Mans tēvs Miķelis Kārlis Veidemanis (1895–1945). In: KĀRLIS ĒRIKS ARONS, JURIS SALAKS (sast.). Acta Medico-Historica Rigensia, IV (XXIII). Rīga 1999, 315.–322. lpp
41. VĒLIŅŠ, JĀNIS. Mana Gaismas pils: atmiņas. Sidneja 1988.
42. VĒTRA, MARISS. Rīga toreiz: atmiņas. [Bruklina] 1955.
43. ZAĻAIS, ARNOLDS. Mana mūža atmiņas. ASV 1995.
44. ZAĻAIS, ARNOLDS. Mani studiju gadi. In: Treji Vārti 1991, Nr. 144, 53.–59. lpp.

Datubāzes

1. Latvijas Universitātes studentu datu bāze.
Pieejams: <https://www.archiv.org.lv/studenti/index.php?id=2>
2. Matrikeledition der Universität Zürich 1833-1924.
Pieejams: <https://www.matrikel.uzh.ch/active/static/index.htm>

II LITERATŪRA

Monogrāfijas, kolektīvi izdevumi, raksti zinātnisko izdevumos

1. ABRAMS, LYNN. *The Making of Modern Woman: Europe 1789–1918*. London, New York 2016.
2. ACKER, JOAN. *Hierarchies, Jobs, Bodies: A Theory of Gendered Organizations*. In: *Gender & Society* 1990, No. 2, pp. 139–158.
3. ADAMOVIČS, LUDVIGS. *Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultāte 1919–1939*. Rīga 1939.
4. ADLER, ELYANA R. *In Her Hands: The Education of Jewish Girls in Tsarist Russia*. Detroit 2011.
5. AISENBER, NADYA, HARRINGTON, MONA. *Women of Academe: Outsiders in the Sacred Grove*. Amherst 1998.
6. AKSIT, GOKCESU, VARISLI, BERIN. *Academic Female Subject amidst Bourdieu's "Habitus" and Butler's "Performativity"*. In: *Maltepe Üniversitesi Fen* 2014, No. 1, pp. 30–43.
7. ALBANESE, PATRIZIA. *Mothers of the Nation: Women, Families, and Nationalism in Twentieth-Century Europe*. Toronto 2006.
8. ALBISETTI, JAMES C. *Portia Ante Portas: Women and the Legal Profession in Europe, ca. 1870–1925*. In: *Journal of Social History* 2000, No. 4, pp. 825–857.
9. ALPERN ENGEL, BARBARA. *Mother and Daughters: Women of the Intelligentsia in Nineteenth Century Russia*. New York 1893.
10. ALPERN ENGEL, BARBARA. *Women Medical Students in Russia, 1872–1882: Reformers or Rebels?* In: *Journal of Social History* 1979, No. 3, pp. 394–414.
11. ALPERN ENGEL, BARBARA. *Women in Russia, 1700–2000*. Cambridge 2004.
12. ANČUPĀNE, AGITA. *Valstspapīru spiestuves izveidošana un darbības pirmie gadi (1919–1920)*. In: *Latvijas Universitātes Žurnāls. Vēsture* 2017, Nr. 4, 96.–111. lpp.
13. ANDERSON, R. D. *European Universities from the Enlightenment to 1914*. New York 2004.
14. ANNELL, CECILIA. *Feminism and, Intimacy and Darwian Time. The New Women of Elia Wägner*. In: BIRGITTA LINDH ESTELLE, CARMEN BEATRICE DUȚU, VIOLA PARENTE-ČAPKOVÁ (Eds.). *Women Writing Intimate Spaces. The Long Nineteenth Century at the Fringes of Europe*. Leiden, Boston [2023], pp. 112–128.
15. BALIN, CAROL B. *The Call to Serve: Jewish Women Medical Students in Russia, 1872–1887*. In: *Polin: Studies in Polish Jewry* 2007, Vol. 18, pp. 133–152.
16. BALTIŅŠ, MĀRIS. *Daži agrāk aktuāli akadēmiskās dzīves aspekti: venia legendi un privātdocenta statuss Latvijas Universitātē (1919–1944)*. In *Inženierzinātņu un augstskolu vēsture* 2022, Nr. 6, 11.–33. lpp.

17. BALTIŅŠ, MĀRIS. Mācībspēku paaudžu maiņa un LU Medicīnas fakultātes kadru politika. In: *Acta Medico-Historica Rigensia* 1994, Nr. 2, 153.–168. lpp.
18. BALTIŅŠ, MĀRIS. Par privātdocenta statusu Latvijas Universitātē. In: *Latvijas Universitātes Raksti. Zinātņu vēsture un muzejniecība*, 2003, 653, 63.–79. lpp.
19. BERG, BARBARA J. *The Remembered Gate: Origins of American Feminism: The Woman and the City, 1800–1860*. New York 1978.
20. BĒRZIŅA, AIGA Cietumos ieslodzīto sieviešu politisko apsūdzību raksturojums Neatkarības kara laikā (1919–1921). In: Jānis Ķeruss, Ilgvars Misāns (sast.). *Studenti vēstures zinātnē: pirmās starpdisciplinārās Latvijas jauno vēstures pētnieku konferences materiāli*. Rīga 2018. 87.–102. lpp.
21. BĒRZIŅŠ, IVARS (red.). *Ej un saki!: veltījums sieviešu ordinācijas divdesmitgadei Latvijā*. [Ogre] 1995.
22. BĒRZIŅŠ, VALDIS (atb. red.). *20. gadsimta Latvijas vēsture, II sējums*. Rīga 2003.
23. BLAND, LUCY. *Modern Women on Trial: Sexual Transgression in the Age of the Flapper*. Manchester 2013.
24. BLEIERE, DAINA. Sievietes atjaunotās Latvijas ārējā un drošības politikā 1990. gados: ārlietu dienests. In: Sprūds, Andris, Vizgunova, Elizabete (red.). *Sievietes Latvijas ārpolitikā un drošības politikā*. Rīga 2020.
25. BLEIERE, DAINA, BUTULIS, ILGVARS, FELDMANIS, INESIS, STRANGA, AIVARS, ZUNDA, ANTONIJS. *Latvijas vēsture, 20. gadsimts*. Rīga 2005.
26. BLOM, IDA. Structures and Agency. A Transnational Comparison of the Struggle for Women's Suffrage in the Nordic Countries During the Long 19th Century. In: *Scandinavian Journal of History* 2012, No. 5., pp. 600–620.
27. BOKALDERS, VISVALDIS. Milda Liepiņa. In: *Latvju Māksla* 1992, Nr. 18, 1851.–1852. lpp.
28. BOLĪNS HORTS, PĒRS. “Svešie elementi”. Latvijas Universitātes latviešu un ebreju studentu demarkācija un konflikts (1919–1940). In: *Latvijas Arhīvi* 2004, Nr. 4, 34.–68. lpp.
29. BOLIN, PER. *Between National and Academic Agendas: Ethnic Policies and ‘National Disciplines’ at the University of Latvia, 1919–1940*. Stockholm 2012.
30. BOLT, CHRISTINE. *The Women's Movements in the United States and Britain from the 1790s to the 1920s*. New York 2014.
31. BOŁDYREW, ANETA. Merited, (Un) Appreciated, (Un) Remembered: Women in Educational and Social Policy Sciences as a Scholarly Discipline in Poland, 1900–39. In: *Acta Poloniae Historica*, 2018, 117, pp. 95–129.
32. BRANTE, LILJA. *Latviešu sieviete*. Rīga 1931.

33. BURKĒVICS, V. Latvijas Universitātes 40. gada diena. In: Akadēmiskā Dzīve 1959, Nr. 2, 13.–15. lpp.
34. BURR MARGADANT, JO. Madame le Professeur. Women Educators in the Third Republic. Princeton 2019.
35. CABANEL, ANNA. “How excellent... For a Woman”? The Fellowship Programme of the International Federation of University Women in the Interwar Period. In: Persona Studies 4, 2018, No. 1, pp. 88–102.
36. CANALES ANTONIO FCO. Women, University and Science in Twentieth-Century Spain. In: History of Education 2018, No. 1, pp. 36–53.
37. CARLS, LINA. Våp eller nucka?: kvinnors högre studier och genusdiskursen 1930–1970. Nordic Academic Press 2004.
38. Caune, Andris (sast.). Arheologi Elvīra Šnore (1905-1996) un Rauls Šnore (1901-1962) : bibliogrāfija, vēstules, laikabiedru atmiņas. Rīga 1997.
39. CHRISTEN-LECUYER, CAROLE. Les premières étudiantes de l'Université de Paris. In: Travail, genre et sociétés 2000, No. 4, pp. 35–50.
40. CLARK, LINDA L. The Rise of Professional Women in France: Gender and Public Administration since 1830. Cambridge 2006.
41. CLARK, LINDA L. Women and Achievement in Nineteenth-Century Europe. Cambridge, New York 2008.
42. COTT, NANCY. The Modern Woman of the 1920s, American Style. In: A History of Women. Vol. V. Toward a Cultural Identity in the Twentieth Century. Cambridge, London 1994, pp. 76–91.
43. ČIKULE, AGNESE. Latvijas Universitātes Filoloģijas un filozofijas fakultātes Vēstures nodaļa studentu lietās (1919–1940). Bakalaura darbs. Rīga 2015.
44. DADEJ, IWONA The Gender Order and the Disassembling Protagonists: Polish Academic Culture in the First Half of the Twentieth Century as an Illustrative Example. In: Acta Poloniae Historica 2018, No. 117, pp. 27–50.
45. DĀLE, PAULS. Vēsturisks pārskats par Latvijas augstskolas nodibināšanu un viņas darbību pirmā (1919./20.) mācības gadā. Rīgā 1921.
46. DĀLMANE, AINA, VĪKSNA, ARNIS. Pirmā latviešu histoloģe Austrā Bebre: sievietes akadēmiskais liktenis. In: Latvijas Universitātes Raksti 2009, 693. sēj., 126.–133. lpp.
47. DEPAPE, M., LAUWERS, H., SIMON, F. The Feminization of the Teaching Profession in Belgium in the Nineteenth and Twentieth Centuries. In: R. CORTINA, S. ROMAN (Eds.). Women and Teaching. Global Perspectives on the Feminization of a Profession. New York 2006, pp. 155–183.

48. DEUTSCHER, PENELOPE The Descent of Man and the Evolution of Woman. In: *Hypatia* 2004, No. 2, pp. 35–55.
49. DICKER, RORY, PIEPMEIER, ALISON. *Catching a Wave: Reclaiming Feminisms for the 21st Century*. Boston 2003.
50. DRIBINS, LEO. *Ebreji Latvijā*. Rīga 2002.
51. DUBOIS, ELLEN CAROL. *Feminism and Suffrage: The Emergence of an Independent Women's Movement in America, 1848–1869*. New York 1978.
52. DUDGEON, RUTH A. *Women and Higher Education in Russia, 1855–1905*. Dissertation. George Washington University 1975.
53. DUDGEON, RUTH A. *The Forgotten Minority: Women Students in Imperial Russia, 1872–1917*. In: *Russian History*, 1982, Vol. 9, No. 1, pp. 1–26.
54. EFRON, JOHN M. *Medicine and the German Jews: A History*. New Haven, London 2001.
55. EGLĀJA-KRISTSONE, EVA. *Sievišķības konstruēšanas sociālie un kultūras aspekti 19. un 20. gadsimta mijas latviešu literatūrā*. In: BENEDIKTS KALNAČS, PAULS DAIJA, EVA EGLĀJA-KRISTSONE, KĀRLIS VĒRDIŅŠ. *Fin de siècle literārā kultūra Latvijā : apceres par literatūras sociālo vēsturi*. Rīga 2017, 201.–318. lpp.
56. EISENMANN, LINDA. *Creating a Framework for Interpreting US Women's Educational History: Lessons from Historical Lexicography*. In: Jane Martin, Joyce Goodman (Eds.). *Women and Education. Volume I*. London, New York 2011, pp. 20–41.
57. ERMAN, SARAH. *A Teacher, A Scientist, A Wife: The Complex Self of Joséphine Schouteden-Wéry (1879–1954)*. In: *Persona Studies* 2018, Vol. 4, p. 74–87.
58. EVANS CLEMENTS, BARBARA, ALPERN ENGEL, BARABARA, WOROBEK, CHRISTINE D. *Russia's Women: Accommodation, Resistance, Transformation*. Berkley 1991.
59. FELDMANIS INESIS (zin. red.). *15. maija Latvija*. Rīga 2017.
60. FENYVES, KATALIN. *A Successful Battle for Symbolic Space: The Numerus Clausus Law in Hungary*. In: VICTOR KARADY, PETER TIBOR NAGY (Eds.). *The Numerus Clausus in Hungary: Studies on the First Anti-Jewish Law and Academic Anti-Semitism in Modern Central Europe*. Budapests 2012, pp. 151–164.
61. FENYVES, KATALIN. *When Sexism Meets Racism: the 1920 Numerus Clausus Law in Hungary*. In: *E-Journal of the American Hungarian Educators Association* 2011, No. 4, pp. 1–15.
62. FRAME, LYNNE. *Gretchen, Girl, Garçon? Weimar Science and Popular Culture in Search of the Ideal New Woman*. In: Katharina von Ankum (Ed.). *Women in the Metropolis: Gender and Modernity in Weimar Culture*. Berkeley, Los Angeles 1997, pp. 12–40.

63. GAILĪTE, DINA. Rozālija Purgale (Bandere): pirmā sieviete tiesnese Latvijā. In: Jurista Vārds 2015, Nr. 11, 11.–13. lpp.
64. GAISMIŅA, SARMĪTE. Izglābtais mantojums. In: Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis 2012, Nr. 1./2., 102.–112. lpp.
65. GALLAGHER, CATHERINE. From Family Helpmeet to Independent Professional: Women in American Pharmacy, 1870–1940. In: Pharmacy in History 1989, No. 2, pp. 60–77.
66. GOLDBERG RUTCHILD, ROCHELLE. Equality and Revolution: Women's Rights in the Russian Empire, 1905–1917. Pittsburgh 2010.
67. GOODMAN, JOYCE. Afterword: Histories of Women's Higher Education, Time and Temporalities. In: Paedagogica Historica 2020, No. 6, pp. 847–856.
68. GOODMAN, JOYCE. International Citizenship and the International Federation of University Women before 1939. In: History of Education 2011, No. 40, pp. 701–721.
69. GOODMAN, JOYCE. Women and International Intellectual Co-operation. In: Paedagogica Historica 2012, Vol. 48, p. 357–368.
70. GRAF, RÜDIGER. Anticipating the Future in the Present: "New Women" and Other Beings of the Future in Weimar Germany. In: Central European History 2009, No. 4, pp. 647–673.
71. GRĀVERE, RITA. Tā mēs griežamies... : ārsti, anatomi, antropologi Jēkabs Pīmanis (1892–1971): piemiņas grāmata. Rīga 2017.
72. GRAYZEL, SUSAN R. Women and the First World War. New York 2002.
73. GRAZIA, VICTORIA DE. How Mussolini Ruled Italian Women. In: Françoise Thébaud. A History of Women in the West. Vol. V. Toward a Cultural Identity in the Twentieth Century. Cambridge, London 1994, p. 120–148.
74. GRIFFITHS, MORWENNA. Educational Relationships: Rousseau, Wollstonecraft and Social Justice. In: Journal of Philosophy of Education 2014, No. 2, pp. 339–354.
75. GROSVALDS, ILGARS, ALKSNIS, ULDIS, RUPLIS, AUGUSTS, MEIROVICS, IMANTS. Latvijas Universitātes Ķīmijas fakultātes Farmācijas nodaļa (1919–1950). In: Acta Medico - Historica Rigensia V, 2000, 203.–221. lpp.
76. GROSVALDS, ILGARS, GRĪNEVIČS, IVANS. Latvijas sievietes ceļā uz augstāko izglītību. In: Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis 2014, Nr. 68, 53.–67. lpp.
77. GROSVALDS, ILGARS. Latvijas sievietes izglītībā un zinātnē (1860–1940). In: Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis, A daļa 2017, Nr. 2, 14.–26. lpp.
78. GROSVALDS, ILGARS. Latvijas sievietes ķīmijā. In: Scientific Journal of Riga Technical University, 18, 2011, p. 33.–37.
79. GROSVALDS, ILGARS. Latvijas sievietes sabiedriskajā un valsts dzīvē un mākslā (1860–1944). In: Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis, A daļa 2019, Nr. 4, 6.–20. lpp.

80. GUDRINIECE, EMĪLIJA. Latvijas Akadēmiski izglītoto sieviešu apvienība. In: ILZE TRAPENCIERE (sast.). Sievietes ceļā. Rīga 1992, 143.–149. lpp.
81. HIBNER KOBLITZ, ANN. Science, Women, and the Russian Intelligentsia: The Generation of the 1860s. In: Isis, 1988, 79, pp. 208–226.
82. HILLIS, FAITH. Utopia's Discontents. Russian Émigrés and the Quest for Freedom, 1830s–1930s. New York 2021.
83. INDRIČĀNE, INESE. Studenti Latvijas humoristiski satīrisko žurnālu karikatūrās, 1919–1925. In: Universitas 2004, Nr. 86, 10.–12. lpp.
84. IRVINE, LESLIE, VERMILYA, JENNY R. Gender Work in a Feminized Profession: The Case of Veterinary Medicine. In: Gender and Society 2010, No. 1, pp. 56–82, here p. 59.
85. JANSONS, JĀNIS. Latvijas Universitātes Fizikas institūts (1919–1944) un tā sagatavotie fiziķi. Rīga 2008.
86. JĒKABSONS, ĒRIKS. Dzīves ainas Rīgā 1922. gada februārī: Nellijas Gārdneres liecība. In: Latvijas Arhīvi, 2014, Nr. 3, 118–148. lpp.
87. JĒKABSONS, ĒRIKS. Latvijas iedzīvotāju skaita un sastāva izmaiņas militāro un politisko procesu iespaidā 1914.–1920. gadā – priekšstati un realitāte. In: ĒRIKS JĒKABSONS (atb. red.). Karš un sabiedrība Latvijā 1914–1920. Rīga 2021, 18.–50. lpp.
88. JĒKABSONS, ĒRIKS. Latvijas sievietes un bērni militārajā dienestā Pirmajā pasaules karā. In: Latvijas Vēstures Institūta žurnāls, 2014, Nr. 4, 111.–148. lpp.
89. JĒKABSONS, ĒRIKS. Lietuvieši Latvijā. Rīga 2003.
90. JĒKABSONS, ĒRIKS. Poļi Latvijā. Rīga 1996.
91. JOHANSON, CHRISTINE. Women's Struggle for Higher Education in Russia, 1855–1900. Kingston and Montreal 1987.
92. JUKINA, IRINA. Russkij feminizm kak vyzov sovremennosti. Sankt-Peterburg 2007.
93. KALNIŅA, VIJA. Otīlija Ķempele un Olga Dzelzīte: Latvijas pirmās advokātes. In: Jurista Vārds 2020, Nr. 12, 28.–31. lpp.
94. KARADY, VICTOR. Elite Formation in the Other Europe (19th–20th Century). In: Historical Social Research. Special Issue: Elite Formation 2008, Vol. 33, pp. 9–17.
95. KELLY, CATRIONA. Educating Tat'yana: Manners, Motherhood and Moral Education (Vospitanie), 1760–1840. In: LINDA EDMONDSON (Ed.). Gender in Russian History and Culture. New York 2011, pp. 1–28.
96. KIMLE, SARA L., RÖWEKAMP, MARION. Exclusion and Inclusion in the Legal Professions: Negotiating Gender in Central and East Central Europe, 1887–1945. In: Acta Poloniae Historica 2018, No. 117, p. 51–93.
97. KINGSLEY KENT, SUSAN. Gender: A World History. New York [2021].

98. KINGSLEY KENT, SUSAN. *Making Peace: The Reconstruction of Gender in Interwar Britain*. Princeton 1993.
99. KĻAVIŅA, SARMA. Edīte Hauzengerba-Šturma – erudītākā 20. gadsimta latviešu valodniece Latvijā un trimdā. In *Valoda: nozīme un forma*. 8, Valodas gramatiskās un leksiskās sistēmas variatīvums. Rīga 2017. 11.–29. lpp.
100. KĻAVIŅA, SARMA. *Latviešu valodas pētnieki: no kļaušu laikiem līdz savai valstij*. Rīga 2008.
101. KOHLER RIESSMAN, CATHERINA. *Women and Medicalization*. In: ROSE WEITZ (Ed.). *The Politics of Women's Bodies: Sexuality, Appearance, & Behavior*. New York, Oxford 2003, pp. 43–63.
102. KORNILOVA, IRINA V., MAGSUMOV, TIMUR A. *Emancipation in Educational System; Formation of Women's Higher Education in Russia*. In: *European Journal of Contemporary Education*, 2017, No. (2), pp. 352–366.
103. KRŪMIŅA-KONKOVA, SOLVEIGA, MISĀNE, AGITA. *Reliģijas un garīgās kustības Latvijā*. In: JĀNIS STRADIŅŠ (galv. red.). *Latvieši un Latvija: akadēmiskie raksti*. IV sējums, Latvijas kultūra, izglītība, zinātne. Rīga, 39.–64. lpp.
104. KUCHEROV, SAMUEL. *The Legal Profession in Pre- and Post-Revolutionary Russia*. In: *The American Journal of Comparative Law* 1956, No. 3, pp. 443–470.
105. KUSIŅA, LINDA. *Sieviešu jautājums un sievietes tēls latviešu rakstniecībā 1870–1920*. Promocijas darbs. Latvijas Universitāte. Rīga 2013.
106. ĶESTERE, IVETA, MARIHINA, GUNTA. *Latvijas Universitātes privātdocentes Alīses Karlsones (1881–1959) profesionālā un sabiedriskā darbība*. In: *Latvijas Universitātes Raksti. Zinātņu vēsture un muzejniecība*. 780. sēj. Rīga 2012, 175.–181. lpp.
107. ĶESTERE, IVETA, MARIHINA, GUNTA. *LU lektores (1923–1940) Klāras Koisones-Gersoni (1896–1981) profesionālā un sabiedriskā darbība itāļu kultūras popularizēšana Latvijā*. In: *Latvijas Universitātes Raksti. Zinātņu Vēsture un Muzejniecība* 2015, 809. sēj., 65.–73. lpp.
108. LANDES, JOAN B. *Women and the Public Sphere in the Age of the French Revolution*. Ithaca, London 1990.
109. *Latvijas Universitāte 1919–1929*. Rīga 1929.
110. *Latvijas Universitāte divdesmit gados. 1919–1939*. I daļa. Rīga 1939.
111. *Latvijas Universitāte divdesmit gados. 1919–1939*. II daļa. Rīga 1939.
112. *Latvijas Universitātes darbības pārskats: 1926./1927. akad. gads*. Rīga 1927.
113. *Latvijas Universitātes darbības pārskats: 1927./1928. akad. gads*. Rīga 1928.
114. *Latvijas Universitātes darbības pārskats: 1928./1929. akad. gads*. Rīga 1929.

115. Latvijas Universitātes darbības pārskats: 1929./1930. akad. gads. Rīga 1930.
116. Latvijas Universitātes darbības pārskats: 1930./1931. akad. gads. Rīga 1931.
117. Latvijas Universitātes divgadu pārskats 1924.–1926. Rīga 1926.
118. Latvijas Universitātes piecgadu darbības pārskats: 1919.–1924. Rīga 1925.
119. LIHACHEVA, ELENA. Materialy dlja istorii zhenskogo obrazovaniya v Rossii. Sankt-Peterburg 1901.
120. LIPŠA, INETA. Karš un izmaiņas dzimšu attiecībās: sieviešu politiskā darbība. In: ĒRIKS JĒKABSONS (zin. red.). Karš un sabiedrība Latvijā 1914–1920. Rīga 2021, 223.–264. lpp.
121. LIPŠA, INETA. Seksualitāte un sociālā kontrole Latvijā 1914–1939. Rīga 2014.
122. LIPŠA, INETA. Sievietes Latvijas Republikas parlamentārajās vēlēšanās (1920-1934). In: Latvijas Vēsture: jaunie un jaunākie laiki, 2005, nr. 4, 17–29. lpp.
123. LIPŠA, INETA. Sievietes tēla veidošana Kārļa Ulmaņa autoritārajā režīmā. In: KASPARS ZELLIS (sast.). Sieviete Latvijas vēsturē: rakstu krājums. Rīga 2007, 80.–99. lpp.
124. LIPŠA, INETA, VIZGUNOVA, ELIZABETE. Feminisms un Latvija. In: ANDRIS SPRŪDS, VALTERS ŠČERBINSKIS, KĀRLIS BUKOVSKIS (red.). Latvijas ārlietu simtgade. Pasaules doma un Latvija. Rīga 2019, 79.–92. lpp.
125. LOČMELE, KLINTA. Žurnāls “Zeltene”: nācijas interešu sargs un padomdevējs latviešu sievietēm (1926–1934). In: Latvijas Arhīvi 2010, Nr. 1, 157.–182. lpp.
126. LYBECK, MARTI M. Desiring Emancipation: New Women and Homosexuality in Germany, 189–1933. Albany 2014.
127. NEUMANN, DANIEL. Studentinnen aus dem Russischen Reich in der Schweiz (1867–1914). Zurich 1987. p. 12.
128. MACKINNON, ALISON. Shaking the Foundations: On the (Im) Possibility of Writing a History of Women in Higher Education. In: Jane Martin, Joyce Goodman (Eds.). Women and Education. Volume I. London, New York 2011, pp. 125–144
129. MALATESTA, MARIA. Professional Men, Professional Women: The European Professions from the Nineteenth Century until Today. London 2011.
130. MARIHINA, GUNTA, ĶESTERE, IVETA, MARESKOTI, ELĒNA. LU lektores (1923–1940) Klāras Koisones-Gersoni (1896–1981) profesionālā un sabiedriskā darbība itāļu kultūras popularizēšanā Latvijā: In: Latvijas Universitātes Raksti 2015, 809. sēj., 65.–73. lpp.
131. MARIHINA, GUNTA, ZIGMUNDE, ALĪDA. Emmas Lieknes (1886–1942) pedagoģiskā darbība un devums izglītības attīstībā Latvijā. In: The Humanities and Social Science 2015, No. 25, 62.–67. lpp.
132. MARTIN, JANE, GOODMAN, JOYCE. Introduction. In: JANE MARTIN, JOYCE GOODMAN (Eds.). Women and Education. Volume I. New York 2011, pp. 1–19.

133. MASÉ, ALINE. Student Migration of Jews from Tsarist Russia to the Universities of Berne and Zurich, 1865–1914. In: TAMAR LEWINSKY, SANDRINE MAYORAZ (Eds.). *East European Jews in Switzerland*. Berlin, Boston 2013.
134. MAZON, PATRICIA. *Gender and the Modern Research University: The Admission of Women to German Higher Education, 1865–1914*. Stanford 2003.
135. MCFADDEN, MARGARET H. *Golden Cables of Sympathy: The Transatlantic Sources of Nineteenth-Century Feminism*. Lexington 1999.
136. MCPHEE, PETER. *Liberty or Death: The French Revolution*. New Haven, London 2016.
137. MILLER, SUSAN. *The Russian Student Colony in Zurich 1870–1873*. Dissertation. Chicago 1963.
138. MOSCOVICI SERGE. *Social Representations: Exploration in Social Psychology*. New York 2001.
139. MOSSMAN, MARY JANE. *The First Women Lawyers: A Comparative Study of Gender, Law and the Legal Professions*. Oxford 2006.
140. NORVILIS, PĒTERIS. *Latvijas Universitātei un Konservātorijai, 1919–1940 un latviešu pēckara izglītībai Latvijā un Rietumos veltīts rakstu krājums*. Rīga 2004.
141. O'CONNOR, ADRIAN. Nature, Nurture, and the Social Order: Imagining Lessons and Lives for Women in Ancien Régime France. In: *French Politics, Culture & Society* 2012, No.1, pp. 1–22.
142. OERTZEN, CHRISTINE VON. *Science, Gender, and Internationalism: Women's Academic Networks, 1917–1955*. New York 2014.
143. OERTZEN, CHRISTINE VON. Whose world? Internationalism, Nationalism and the Struggle over the 'Language Question' in the International Federation of University Women, 1919–1932. In: *Contemporary European History* 25, 2016, No. 2, pp. 275–290.
144. OFFEN, KAREN. The Second Sex and Baccalauréat in Republican France, 1880–1924. In: *French Historical Studies* 1983, No. 2, pp. 252–286.
145. OGLE, KRISTĪNE. Latvijas Mākslas akadēmijas Dabasskatu meistardarbnīca. Struktūra. Fakti. Audzēkņi. In: *Mākslas Vēsture & teorija* 2003, Nr. 1, 24.–38. lpp.
146. OSIPOVA, SANITA. Sieviešu tiesības Latvijā 1918–1940: starp politisko pilntiesību un civiltiesisko nevienlīdzību. In: *Juridiskā zinātne* 2015, Nr. 8, 111–125. lpp.
147. Ozoliņa, Gundega. Marija Tauja-Thielman (1889–1975), a Latvian plant physiologist, promoter of university education: in commemoration of her 120th anniversary. In: *Proceedings of the Latvian Academy of Science, Section B* 201, No. 6, 293–296.

148. OZOLIŅA, VALDA. Sievietes Latvijas Universitātes mācību spēku sastāvā (1919–1940). In: Latvijas Universitātes Raksti. Zinātņu Vēstures un Muzejniecība, 2001, 639, 57.–74. lpp.
149. PATRIKĒVA, O. A. Kursistka ili vol'noslushatel'nica Universiteta: vybor rossijanok v nachale XX stoletija. Lokus: ljudi, obshhestvo, kul'tury, smysly. 2012, No. 2, cc. 38–46.
150. PATRIKĒVA O. A. “Padchericy russkih universitetov”: problemy vysshego zhenskogo obrazovaniya v Rossii v konce XIX – nachale XX stoletij. In: Trudy Istoricheskogo fakul'teta Sankt-Peterburgskogo universiteta 2011, 5, pp. 177–191.
151. PERRIE, M., LIEVEN, D., SUNY, R. G. (Eds.). The Cambridge History of Russia, Vol. 3. Cambridge 2006.
152. PERRONE, FERNANDA. Women Academics in England, 1870–1930. In: History of Universities 1993, No. 12(1), pp. 339–367.
153. POLENGHI, SIMONETTA. Striving for Recognition: The First Five Female Professors in Italy (1887–1904). In: Paedagogica Historica 2020, No. 6, pp. 748–768.
154. POPIŅSKI, KRZYSZTOF. Feminization of Higher Education in Poland in 1918–2018. In: Studia Historiae Oeconomicae, 2019, 37(1), pp. 116–146.
155. PROCTOR, TAMMY M. Women, Popular Culture and Leisure. In: Deborah Simonton (Ed.). The Routledge History of Women in Europe Since 1700. London, New York 2006, pp. 299–340.
156. PUTIŅINS, NIKOLAJS. Latvijas Universitātes krievu tautības studentu sociālais portrets starpkaru periodā (1919–1940). Maģistra darbs. Rīga 2023.
157. RAISTERS, AUGUSTS. Latvijas Universitāte. Sākuma gadi un tālākās gaitas. Linkolna 1965.
158. RENNES, JULIETTE. The French Republic and Women’s Access to Professional Work: Issues and Controversies in France from the 1870s to the 1930s. In: Gender & History 2011, Vol. 23, pp. 341–366.
159. ROBERTS MARY LOUISE. Civilization Without Sexes: Reconstructing Gender in Postwar France, 1919–1927. Chicago 1994.
160. ROBERTS, MARY LOUISE. Making the Modern Girl French. In: The Modern Girl Around the World. Durham 2008, pp. 75–95.
161. ROGERS, REBECCA. Learning To Be Good Girls and Women. Education, Training and Schools. In: DEBORAH SIMONTON (Ed.). The Routledge History of Women in Europe. London, New York 2006, pp. 93–133.
162. ROZĪTE, ZANE. Female Students of University of Latvia (1919-1920) – An Example of “Eternal Student”. In: Acta Humanitarica Universitatis Saulensis 2017, T. 25, pp. 26–38.

163. ROŽĪTE, ZANE. Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienība (1928–1940): īss ieskats tās darbībā. In: Latvijas Universitātes Žurnāls. Vēsture, 2022, Nr. 9/10, 59.–75. lpp.
164. ROŽĪTE, ZANE. Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienība: Sabiedriski-tiesiskās komisijas darbības piemērs (1929–1940). In: Jauno vēsturnieku zinātniskie lasījumi VII. Rīga 2022, 196.–206. lpp.
165. ROŽĪTE, ZANE. Latvijas Universitātes studentes (1919–1920) – mūžīgā studenta piemērs. Latvijas Universitātes Žurnāls. Vēsture 2017, Nr. 3, 27.–38. lpp.
166. ROŽĪTE, ZANE. Latvijas Universitātes studenšu sociālais portrets (1919–1920). In: JĀNIS ĶERUSS, ILGVARS MISĀNS (sast.). Studenti vēstures zinātnē: pirmās starpdisciplinārās Latvijas jauno vēstures pētnieku konferences materiāli. Rīga 2018, 72.–86. lpp.
167. ROŽĪTE, ZANE. Sievietes Latvijas inteliģencē: Latvijas Universitātes studenšu sociālais portrets 1919–1920. Maģistra darbs. Latvijas Universitāte. Rīga 2016.
168. ROŽĪTE, ZANE. Studējošo sieviešu sociālais portrets: Latvijas Mākslas akadēmijas piemērs (1921–1940). In: Vēsture: avoti un cilvēki XXIII 2020, 199.–205. lpp.
169. ROWOLD, KATHARINA. The Educated Woman: Minds, Bodies, and Women's Higher Education in Britain, Germany, and Spain, 1865–1914. New York, London 2010.
170. RÖWEKAMP, MARION. Women's Admission to the Legal Profession in Germany between 1900 and 1933. In: EVA SCHANDEVYL (Ed.). Women in Law and Lawmaking in Nineteenth and Twentieth-Century. London, New York 2016, pp. 75–99.
171. RUEGG, WALTER (ed.). A History of the University in Europe: Volume 3, Universities in the Nineteenth and Early Twentieth Centuries (1800–1945). New York 2004.
172. RUDNEVA, JANA. Kazanskie vyshie zhenskije kursy (1876–1887): k 140-letiju sozdanija. Gasyrlar avazy - Jeho vekov 2016, 1/2, pp. 185–193.
173. RUPP, LEILA J. Worlds of Women: The Making of an International Women's Movement. Princeton 1997.
174. RURY, JOHN L. Participation and Purpose in Women's Education: Who Went to School, and Why. In: JANE MARTIN, JOYCE GOODMAN (Eds.). Women and Education. Volume II. London, New York 2011, pp. 266–308.
175. SCHAEFFER CONROY, MARY. Women Pharmacists in Nineteenth- and Early Twentieth-Century Russia. In: Pharmacy in History 1987, No. 4, pp. 155–164.
176. SCHIEBINGER, LONDA. The Mind Has No Sex? Women in the Origins of Modern Science. Harvard 1989.
177. SCHANDEVYL, EVA (ed.). Women in Law and Lawmaking in Nineteenth and Twentieth-Century Europe. 2017.

178. SCOTT, JOAN W. *Rewriting History*. In: MARGARET RANDOLPH HIGONNET (Eds.). *Behind the Lines: Gender and the Two World Wars*. New Have 1987, pp. 21–30.
179. SEYMOUR ESCBACH, ELIZABETH. *The Higher Education of Women in England and America, 1865–1920*. New York 1993.
180. SHOEMAKER, P. J., REESE, STEPHEN D. *Mediating the Message: Theories of Influences on Mass Media Content*. White Plains 1996,
181. SIMONTON, DEBORAH. *Education and Work*. In: LIZ CONOR (Ed.). *A Cultural History of Women in the Modern Age*. London, New York 2013, pp. 119–144.
182. SIPOS, BALÁZS. *Women and Politics: Nationalism and Femininity in Interwar Hungary*. Trondheim 2019.
183. SIRJE TAMUL. *Naisüliõpilased Tartu ülikoolis 1905–1918*. In: SIRJE TAMUL (kos.). *Vita academica, vita feminea*. Artiklite kogumik. Taru 1998, l. 93–126.
184. SIRJE KIVIMÄE, SIRJE TAMUL. *Vita academica, vita feminea*. Eesti naiste kõrgkooliõpingudd 1858–1918. In: SIRJE TAMUL (kos.). *Vita academica, vita feminea*. Artiklite kogumik. Taru 1998, l. 213–249.
185. SIZOVA, ANASTASIJA. *Rossijskoe vysshee obrazovanie pri Vremennom pravitel'stve: zamysel i nachalo demokraticeskoy reformy*. In: *Vestnik RGGU. Serija: Literaturovedenie. Jazykoznanie. Kul'turologija*. 2009, No. 17, ss. 70.–83
186. SMIRNOVA, ANASTASIJA. *Latvijā dzīvojošo lielāko minoritāšu sieviešu nodarbošanās un augstākā izglītība (1921–1934): statistikas dati*. In: VIKTORIJA BEBRE, ALBERTS ROKPELNIŠ (sast.). *Jauno vēsturnieku zinātniskie lasījumi II*. Rīga 2017, 86.–100. lpp.
187. SMIRNOVA, ANASTASIJA. *Latvijas sieviešu organizāciju sociālpolitiskā darbība (1921–1934): Latvju Sieviešu apvienības piemērs*. Bakalaura darbs. Rīga 2016.
188. SMITH, DOROTHY E. *A Peculiar Eclipsing: Women's Exclusion from Man's Culture*. In: JANE MARTIN, JOYCE GOODMAN (eds.). *Women and Education. Volume I*. London, New York 2011, pp. 276–295.
189. SNIDER, CHRISTY JO. *Creating a Transnational Identity: The International Federation of University Women Confronting Racial and Religious Membership Restrictions in the 1930s*. In: KIMBERLY JENSEN, ERIKA KUHLMAN (Eds.). *Women and Transnational Activism in Historical Perspective*. Dordrecht 2009, pp. 191–218.
190. SOLAND, BIRGITTE. *Becoming Modern: Young Women and the Reconstruction of Womanhood in the 1920s*. Princeton University Press 2000.
191. STRADA-ROZENBERGA, K. *Latvijas Universitātes Juridiskā fakultāte, 1919–2014: fakti un cilvēki, vēstījumi un fotomirkļi*. Rīga 2014.

192. STRANGA, AIVARS. Ebreji Baltijā: no ienākšanas pirmsākumiem līdz holokaustam: 14. gadsimts – 1945. gads. Rīga 2008.
193. STRANGA, AIVARS. Latvijas ebreji revolūciju un Neatkarības kara laikā. Rīga 2023.
194. STRADIŅŠ, JĀNIS. Zenta Mauriņa un Latvijas Universitāte. In: Latvijas Vēstnesis, 30.10.1997. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/45640>
195. STRAZDIŅA, VELTA. Ķekava. Laiki un likteņi: 1905. Rīga 2007.
196. STRODS, HEINRIHS (red.). Latvijas Valsts universitātes vēsture, 1940–1990. Rīga 1999.
197. ŠČERBINSKIS, VALTERS. Studenšu korporācijas Latvijas Universitātē 20. gadsimta 20.–30. gados. In: ZELLIS, KASPARS (sast.). Sieviete Latvijas vēsturē. Rīga 2007. 66.–79. lpp.
198. ŠČERBINSKIS, VALTERS. Marksisms Latvijas Universitātē: studentu biedrība “Klints” un tās ideoloģija (1922–1934). In: Latvijas Arhīvi 2005, Nr. 3, 68.–84. lpp.
199. ŠČERBINSKIS, VALTERS. Starp ierakumiem un auditoriju. Latviešu studenti ilgstoša militāra un politiska konflikta apstākļos 1914.–1918. gadā. In: ĒRIKS JĒKABSONS (atb. red.). Karš un sabiedrība Latvijā 1914–1920. Rīga 2021, 265.–286. lpp., šeit 265.–266. lpp.
200. ŠILDE, ĀDOLFS. Latvijas vēsture, 1914–1940. [Stokholma] 1976.
201. ŠTERNS, I. Vēsturniece ar Latviju sirdī. In: Akadēmiskā Dzīve 1984, 68.–72. lpp.
202. TANG, LI, HORTA, HUGO. Women Academics in Chinese Universities: A Historical Perspective. In: Higher Education 2021, No. 82, pp. 865–895.
203. THOM, DEBORAH. Gender and Work. In: Susan R. Grayzel, Tammy M. Proctor (Eds.). Gender and the Great War. Oxford 2017, pp. 46–66.
204. TOSSOUNIAN, CECILIA. La Joven Moderna in Interwar Argentina: Gender, Nation, and Popular Culture. Gainesville 2020.
205. TREIJA, RITA. Anna Bērzkalne. Rīga 2018.
206. TREIJA, RITA. Annas Bērzkalnes darbība latviešu folkloristikā starptautisko sakaru kontekstā. Promcijas darbs. Rīga 2013.
207. TREIJA RITA, REIDZĀNE, BEATRICE, VĪKSNA, MĀRA. Edīte Hauzenberga-Šturma folkloristikā. In: Valoda: nozīme un forma 2017, Nr. 8, 30.–56. lpp.
208. VARSLAVĀNS, ALBERTS (red.). Latvijas Universitāte, 75. Rīga 1994.
209. VĀVERIS, GUNTIS. Studentu atturības organizācijas kā jaunu tradīciju ieviesējs Latvijas Universitātē 20. gadsimta 20.–30. gados. In: Latvijas Universitātes Žurnāls. Vēsture 2017, Nr. 3, 39.–58. lpp.
210. VĪKSNA, ARNIS. Dodot gaismu sadegu. Rīga 2018.
211. VĪKSNA, ARNIS. Latvijas Universitātes Medicīnas fakultāte, 1919–1950. Rīga 2011.
212. VĪKSNA, ARNIS. LU Medicīnas fakultātes absolventi (1920–1950): avoti un apkopojums. In: Latvijas Universitātes Raksti 2008, 738. sēj., 63.–77. lpp.

213. VĪKSNA, ARNIS. Pirmās latviešu medicīnas zinātnieces. In: Latvijas Universitātes Raksti, 2012, 780. sējums, 262–269. lpp.
214. VILCĀNE, VINETA. Mājturības kultūra Latvijā: Kaučminde mājturības semināra piemērs. Maģistra darbs. Rīga 2015.
215. VILKS, ILGONIS. Zvaigžņu aicinājums: Latvijas Universitātes astronomijas studentu (1920–1949) dzīvesstāsti. Rīga 2012.
216. VOLKOVS, VLADISLAVS. Krievi Latvijā. Rīga 1996.
217. YUVAL-DAVIES, NIRA. Gender and Nation. London 1997.
218. ZAĻUMA, KRISTĪNE. Nejauša satikšanās Bikstos: grāmatās atstātās liecības. In: INETA KIVLE (sast.). Grāmata. Zīme. Krāsa. Rīga 2000, 36.–46. lpp.
219. ZELČE, VITA. Nezināmā: Latvijas sievietes 19. gadsimta otrajā pusē. Rīga 2002.
220. ZIEFF, SUSAN GAIL. Medicalization of Higher education: Women Physicians and Physical Training, 1870–1920. Dissertation. University of Berkeley 1993.
221. WALLACH SCOTT, JOAN. Only Paradoxes to Offer: French Feminists and the Rights of Man. Cambridge, London 1996.
222. WEINBAUM, ALYS EVE, THOMAS, LYNN M, RAMAMURTHY, PRITI, etc. (Eds.). The Modern Girl Around the World. Durham 2008.
223. WELTER, BARBARA. The Cult of True Womanhood: 1820–1860. In: American Quarterly 1966, No. 2, pp. 151–174.
224. WERBNER, PNINA, YUVAL-DAVIES, NIRA. Women, Citizenship and Difference. London, New York 1999.
225. WHITTOCK, MARGARET. Feminising the Masculine?: Women in Non-Traditional Employment. Aldershot 2000.
226. ZELČE, VITA. Skice vēstures zīmējumam: Sieviete un Pirmais pasaules karš. In: Latvijas Arhīvi, 2002, 4. 28.–46. lpp.
227. ZELČE, VITA. Vara, zinātne, veselība un cilvēki: eigēnika Latvijā 20. gs. 30. gados. In: Latvijas Arhīvi 2006, Nr. 3, 94.–137. lpp.
228. ZEMĪTE, LILITA. Nozīmīga publikācija Latvijas Universitātes vēsturē. In: Latvijas Vēsture 2004, Nr. 4, 130.–131. lpp.
229. ZIGMUNDE, ALĪDA. Arhitekte Janina Jasena-Adolfi (1910–1990). In: Humanitārās un sociālās zinātnes 2010, Nr. 16, 46.–49. lpp.
230. ZIGMUNDE, ALĪDA. Psiholoģe un pedagoģe Milda Liepiņa. In: Aīda Krūze (sast.). Laikmets un personība: rakstu krājums, 7. sēj. Rīga 2006, 154.–181. lpp.

231. ZIGMUNDE, ALĪDA. Latvijas Universitātes, Latvijas Valsts universitātes un Universitātes Rīgā Ķīmijas nodaļas absolventi (1920–1944). In: Humanitārās un sociālās zinātnes, 2014, Nr. 23, 13.–19. lpp.
232. Zigmunde, Alīda. Sievietes Rīgas Politehniskajā institūtā 20. gadsimta sākumā. In: Inženierzinātņu un Augstskolu Vēsture 2017, Nr. 1, 108.–117. lpp.
233. ZIMMERMANN, SUSAN. Equality of Women's Economic Status? A Major Bone of Contention in the International Gender Politics Emerging During the Interwar Period. In: The International History Review 2019, No. 1, pp. 200.–227.
234. ZVIRGZDIŅŠ, INDULIS. Vēstures studijas Latvijas Universitātē (1930–1941). In: Latvijas Universitātes Raksti 2012, 780. sēj', 331.–344. lpp.

Publicistika

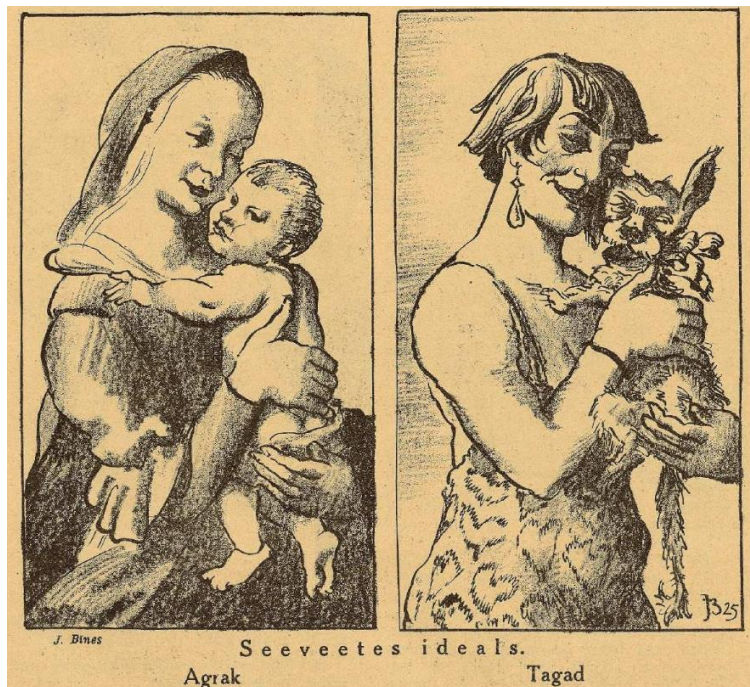
1. [B. A.]. Elza Žiglevice: astras zieds uz kapa no draugiem un līdzdarbniekiem. Rīga 1925, 22. lpp.
2. APSIŠU JĒKABS. Apsīšu Jēkaba Raksti. 3. sējums. Rīga 1925.
3. BREIKŠS, LEONĪDS. Mūsu ģimene: (sabrukums un augšāmcelšanās). Rīga 1935.
4. CLARKE, EDWARD. Sex in Education, or, A Fair Chance for the Girls. Boston 1873.
5. FREIJS, ALBERTS (sast.). Ģimenes grāmata: rakstu krājums ģimenes dzīves izkopšanai. Rīga 1938.
6. KRONLĪNS, J. Zēnu un meiteņu šķirta mācība un kopaudzināšana. Pedagoģiski pamatojumi. Rīga 1939.
7. LAPIŅŠ, JĀNIS. Sapņi un īstenība: ceļā uz Latvijas valsti. Rīga 1938.
8. MĪLENBAHS, FRICIS. Latvieši un latvietes Krievijas augstskolās. Jelgava 1908.
9. PRIEDE, P., GRĪNBERGS, O. Darba studenti kopā ar strādnieku šķiru. In: E. LĪDACE. (sast.). Nost važas!: raksti un atmiņas par Latvijas Komunistiskās partijas vadīto kreiso arodbiedrību revolucionāro cīņu buržuāziskajā Latvijā (1920–1934). Rīga 1970.
10. PURIŅA, ELVĪRA. Sieviešu arodi. Rīga 1935.
11. PURIŅA, ELVĪRA. Vīriešu arodi. Rīga 1935.
12. REID, HUGO. Woman, Her Influence and Education. New York 1850.
13. REIZNIEKS, VOLDEMĀRS. Sievietes vieta pasaulē: vitāloģisks pētījums. Rīga 1935.
14. WEININGER, OTTO. Sex & Character. London 1906.
15. ZVAIGZNE, IVETA. Mildas Palēvičas dzīve un filozofija. In: Karogs 1991, Nr. 5–6. 237–243. lpp.

Uzzinu literatūra

1. BALTIŅŠ, MĀRIS. Latvijā aizstāvētās doktora disertācijas (1923-1944): bibliogr. rād. Rīga, 2004.
2. DREIMANE, JANA. Valsts bibliotēkas darbinieki, 1919–1944: biogrāfiskā vārdnīca. Rīga 2012.
3. JĒKABSONS, ĒRIKS, ŠČERBINSKIS, VALTERS (sast.). Latvijas advokatūra: zvērināti advokāti un zvērinātu advokātu palīgi biogrāfijās, 1919–1945: biogrāfiska vārdnīca. Rīga 2007.
4. JĒKABSONS, ĒRIKS, ŠČERBINSKIS, VALTERS (sast.). Latvijas ārlietu dienesta darbinieki, 1918–1991: biogrāfiskā vārdnīca. Rīga 2003.
5. JĒKABSONS, ĒRIKS, ŠČERBINSKIS, VALTERS (sast.). Latvijas notariāts: Latvijas zvērināti notāri biogrāfijās: 1889–1945. Rīga 2013.
6. JĒKABSONS, ĒRIKS, ŠČERBINSKIS, VALTERS (sast.). Latvijas tiesneši: Senāts, Tiesu palāta, un apgabaltiesa biogrāfijā, 1918–1940: biogrāfiska vārdnīca. Rīga 2017.
7. Latvijas ārstu, veterinārārstu, zobārstu, dentistu, farmaceitu un vecmāšu saraksts: 1920. Rīga 1920.
8. Latvijas medicīniskā personāla saraksts: 1926. Rīga 1926.
9. Latvijas medicīniskā personāla saraksts uz 1. jūniju 1930. g. Rīga 1930.
10. Latvijas medicīniskā personāla saraksts uz 1. jūniju 1931. g. Rīga 1931.
11. Latvijas medicīniskā personāla saraksts 1939. gadam. Rīga 1939.
12. Latviešu Konversācijas vārdnīca I. Rīga 1927.
13. ROZĪTE, ZANE. Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmija. In: Nacionālā enciklopēdija. Pieejams: [https://enciklopedija.lv/skirklis/142016-Jāzepa-Vītola-Latvijas-Mūzikas-akadēmija](https://enciklopedija.lv/skirklis/142016-Jazepa-Vitola-Latvijas-Muzikas-akademija)
14. ROZĪTE, ZANE. Baltijas Tehniskā augstskola. In: Nacionālā enciklopēdija. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/107884-Baltijas-Tehnisk%C4%81-augstskola>
15. ROZĪTE, ZANE. Padomju Latvijas augstskola. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/107733-Padomju-Latvijas-augstskola>
16. VATERE, EVA. Ebreji – mediķi Latvijā (1918–1996): enciklopēdija. Rīga 1997.
17. ŠVĀBE, ARVEDS (red.). Latvju enciklopēdija, 1. sēj. Stokholma 1950–1951.

PIELIKUMI

1. pielikums. Mākslinieka Jēkaba Bīnes karikatūra par sievietes ideālu agrāk un tagad (1925)¹⁵⁴³

2. pielikums. Karikatūra par rakstnieka Viktora Eglīša cīņu pret “moderno sievieti”.¹⁵⁴⁴

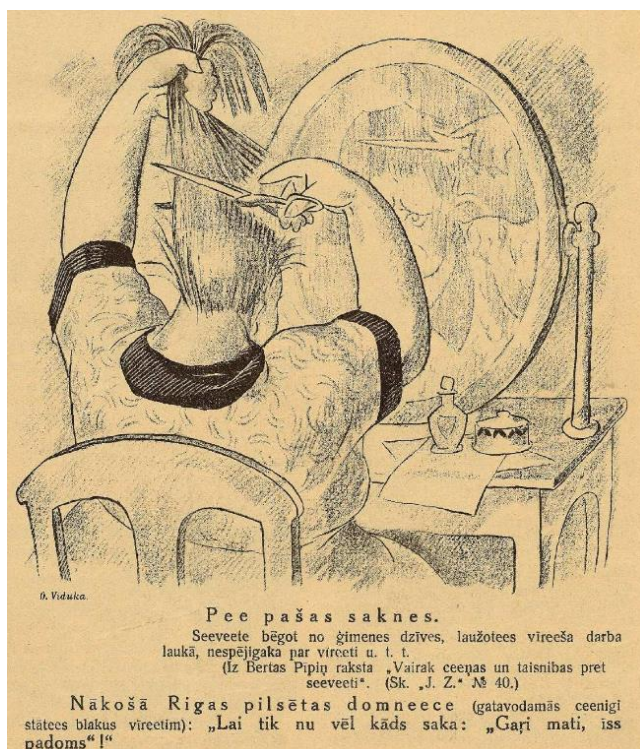
¹⁵⁴³ J. BĪNES. Sievietes ideāls. In: Svari 1925, Nr. 5. 35. lpp.

¹⁵⁴⁴ Viktors E. Glīts pārlicinājies, ka studentes ir heteras? In: Aizkulises 1925, Nr. 20. 1. lpp.

3. pielikums. Karikatūrista Jāņa Dreslera interpretācija par “moderno sievieti”.¹⁵⁴⁵

4. pielikums. Mākslinieka Oto Viduka karikatūra par “moderno sievieti”.¹⁵⁴⁶

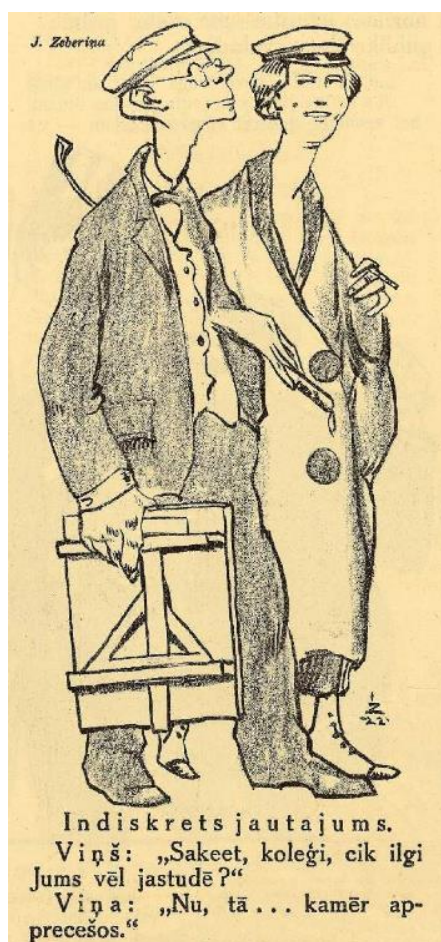
¹⁵⁴⁵ J. DRESLERA. Modernās sievietes vīriešu gaitās I. “Mašīniste-kurinātāja”. In: Svāri 1926, Nr. 18. 143. lpp.

¹⁵⁴⁶ Karikatūra veidota kā atbildes reakcija politiķes Bertas Pīpiņas rakstam “Vairāk cieņas un taisnības pret sievieti”. Rakstā B. Pīpiņa pauda domu, ka Saeimas un pilsētu domes vēlēšanas apliecina, ka sabiedrība sievieti darba spēju un intelektuālā mērā joprojām noniecina, un uzlūkodama to “maigāku” dzimumu, iedala sievietei dzīvi mājā. Sk.: BERTA PĪPIŅA. Vairāk cieņas un taisnības pret sievieti. In: Jaunākās Ziņas, 19.02.1925. 1. lpp.; O. VIDUKA. Pie pašas saknes. In: Svāri 1925, Nr. 9. 69. lpp.

5. pielikums. Karikatūra par studentēm kā modes dāmām.¹⁵⁴⁷

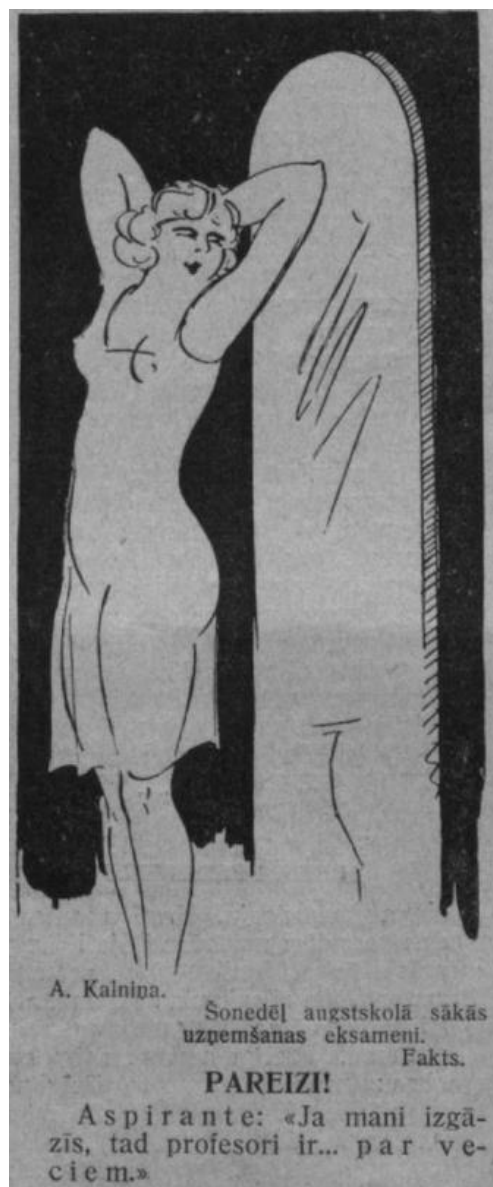
6. pielikums. Karikatūra par studenti kā vīra meklētāju.¹⁵⁴⁸

¹⁵⁴⁷ Mode. In: Svāri 1921, Nr. 1. 4. lpp.;

¹⁵⁴⁸ I. ZEBERIŅA. Indiskrets jautājums. In: Svāri 1922, Nr. 37. 294. lpp.

7. pielikums. Karikatūras par studentēm kā vieglprātīgām sievietēm.¹⁵⁴⁹

¹⁵⁴⁹ Eksāmenā. In: Svāri 1926, Nr. 6. 43. lpp.; A. KALNIŅA. Pareizi! In: Svāri 1929, Nr. 35. 176. lpp.

8. pielikums. LU Medicīnas fakultātes Medicīnas nodaļas izlaidums.¹⁵⁵⁰

9. pielikums. LU Medicīnas fakultātes Medicīnas nodaļas absolventi Latvijas armijas virsnieku kluba telpās.¹⁵⁵¹

¹⁵⁵⁰ Fotogrāfs Krišs Rake. 1934–1935 (?), Rīga. Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs (PSMVM), MVM 40970 Ff 4981.

¹⁵⁵¹ Fotogrāfs nav zināms. 1928. gads, Rīga. PSMVM, MVM 43132 Ff 5145.

10. pielikums. Zobārstniecības zobu protezēšanas laboratorija. Nodarbību vada doc.

Ādams Erlains.¹⁵⁵²

11. pielikums. Anatomijas institūta vadītājs Jēkabs Prīmanis ar Medicīnas fakultātes studentiem anatomikuma preparēšanas zālē.¹⁵⁵³

¹⁵⁵² Fotogrāfs Krišjānis Rake. 1925–1935. gads, Rīga PSMVM, MVM 43929 Ff 5472.

¹⁵⁵³ 1. rindās no kreisās: trešā – Lūcija Jēruma Krastiņa, Zelikss Čerfass, Jēkabs Prīmanis, Verners Rutensbergs. Fotogrāfs Krišs Rake. 1920. gadu beigas–1930. gadu sākums, Rīga PSMVM, MVM 58891 Ff 7475.

12. pielikums. Profesora Eduarda Svirlovska asistente Olga Grauze.¹⁵⁵⁴

13. pielikums. LU Astronomiskās observatorijas darbinieki un studenti¹⁵⁵⁵

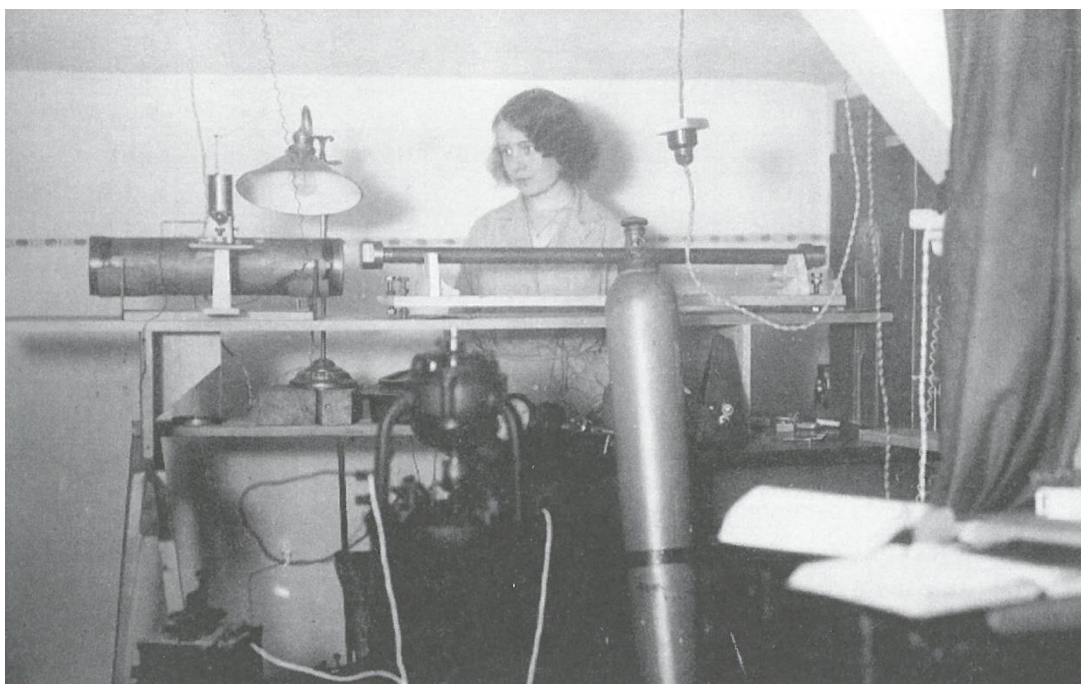
¹⁵⁵⁴ Fotogrāfs nav zināms. 1930. gadi, Rīga. PSMVM, F 31963.

¹⁵⁵⁵ 1. rindā no kreisās studentes Marija Rozena un Olga Rigaste, vidū – profesors, LU AO vadītājs Alfrēds Žaggers, studentes Gabriela Gaile un Milda Auniņa. 2. rinda no kreisās: hronometrists Ernests Lipps, astronoms Sergejs Slaucītājs, students vai absolvents Staņislavs Vasiļevskis. . Fotogrāfs nezināms. 1928.–1934. gads (?), Rīga. LUM, CM875.

14. pielikums. LU Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes studenti.¹⁵⁵⁶

15. pielikums. LU Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes studente Alma Jansone, izstrādājot kandidāta darbu fizikā.¹⁵⁵⁷

¹⁵⁵⁶ Fotogrāfs nezināms, 1929–1935. LUM, CM1049.

¹⁵⁵⁷ JANSONS, Latvijas Universitātes Fizikas institūts, 11. lpp.

16. pielikums. Privātdocente, Dr. med. Lūcija Jēruma-Krastiņa.¹⁵⁵⁸

17. pielikums. Privātdocente, Dr. med. Lūcija Jēruma-Krastiņa.¹⁵⁵⁹

¹⁵⁵⁸ Fotogrāfs naz zināms. 1930–1940. gadi, Rīga. PSMVM, MVM 58031 Falb 182/6.

¹⁵⁵⁹ Fotogrāfs naz zināms. 1930–1940. gadi, Rīga. PSMVM, MVM 58031 Falb 182/7.

18. pielikums. LU studentes, veicot kaulu izpēti.¹⁵⁶⁰

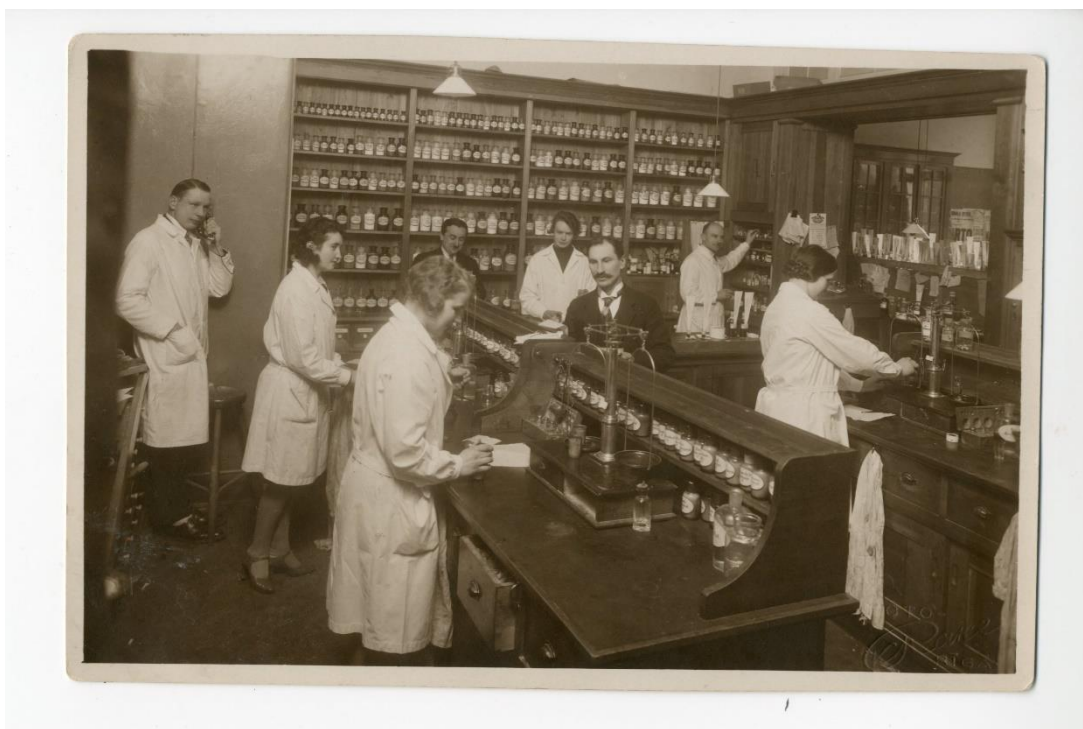
19. pielikums. Praktiskie darbi uztura vielu ķīmijas laboratorijā.¹⁵⁶¹

¹⁵⁶⁰ Fotogrāfs nav zināms. 1920. gada pavasaris, Rīga. PSMVM, MVMp 26595, Ffp 6225.

¹⁵⁶¹ Fotogrāfs nav zināms. 1922. gads, Rīga. PSMVM, F 25613/1.

20. pielikums. Latvijas Universitātes aptiekas asistentu istaba.¹⁵⁶²

21. pielikums. Praktiskie darbi dispersioloģijā pie Ķīmijas fakultātes docenta Aleksandra Janeka.¹⁵⁶³

¹⁵⁶² Fotogrāfs Krišs Rake. 1930. gadi, Rīga. PSMVM, MVM 29207 Ff 3746.

¹⁵⁶³ Fotogrāfs nav zināms. 1924. gads, Rīga. PSMVM, MVM 40329 Ff 4909.

22. pielikums. Anatomijas institūta vadītājs Jēkabs Prīmanis ar Medicīnas fakultātes Anatomijas katedras darbiniekiem.¹⁵⁶⁴

23. pielikums. Praktiskie darbi Anatomikumā.¹⁵⁶⁵

¹⁵⁶⁴ 1. rindā no kreisās: Irma Liepiņa-Eglīte, Jēkabs Prīmanis, Lūcija Jēruma-Krastiņa. 2. rindā no kreisās: Kārlis Arājs, Fēlikss Grants, Jānis Arnolds Eglītis, Jānis Grebežs (?), Jēkabs Jansons. Fotogrāfs Krišs Rake. 1930. gadi, Rīga. PSMVM, MVM 58894 Ff 7478.

¹⁵⁶⁵ Otrā no labās – Lūcija Jēruma-Krastiņa. Fotogrāfs nav zināms. 1927. gads, Rīga. PSMVM, MVM 53405 Ff 6776.

**24. pielikums. LU Medicīnas fakultātes Zobārstniecības institūta absolventi ar
pasniedzējiem.¹⁵⁶⁶**

**25. pielikums. LU Medicīnas fakultātes docents Maksis Brants ar studentiem
nodarbības laikā.¹⁵⁶⁷**

¹⁵⁶⁶ Fotogrāfs Krišs Rake. 1932. gads, Rīga. PSMVM, MVM 37997 Ff 4632.

¹⁵⁶⁷ Fotogrāfs Krišs Rake. 1930. gadi, Rīga. PSMVM, MVM 44175 Ff 5513.

26. pielikums. Profesors Kārlis Barons un privātdocents Ādams Erleins ar 5. kursa studentiem LU Zobārstniecības institūtā.¹⁵⁶⁸

27. pielikums. LU Medicīnas fakultātes studenti ar profesoru Gustavu Bakmani un Jēkabu Prīmani.¹⁵⁶⁹

¹⁵⁶⁸ Fotogrāfs nav zināms. 1932. gada 17. oktobris, Rīga. PSMVM, MVM 55084 Ff 6912.

¹⁵⁶⁹ Fotogrāfs A. Zvirbulis. 20. gadu sākums, Rīga. PSMVM, MVM 48955 Ff 6432.

28. pielikums. Politiskos noziegumos apsūdzētās studentes, 1919–1940.¹⁵⁷⁰

¹⁵⁷⁰ 1. rinda: L. Ukste, A. Ukrija, M. Kavaliers, V. Grodzinska; 2. rinda: A. Hibšmane, L. Krusa, T. Mihļina, A. Blūmfelde; 3. rinda: A. Jankovska, A. Galkrodzeniece, T. Eidusa, E. Bērziņa; 4. rinda: E. Pērkone, M. Valdmane, H. Černobrova, M. Bērzape. Avoti: L. Ukstes lūgums LU 1922. gadā. LNA LVVA, 7427-1-6542, 1. lp.; A. Ukrijas pase 1926. gadā. LNA LVVA, 2996-21-12722; M. Kavalieres pase 1927. gadā. LNA LVVA, 2996-10-18244; V. Grodzinskas pase 1928. gadā. LNA LVVA, 2996-2-17573; A. Hibšmanes pase 1925. gadā. LNA LVVA, 2996-7-15957; L. Kruzas pases 1919. gadā. LNA LVVA, 2996-10-52300; T. Mihļinas pase 1927. gadā. LNA LVVA, 2996-12-22352; A. Blūmfeldes pase 1927. gadā. LNA LVVA, 2996-2-32902; A. Jankovskas pase 1928. gadā. LNA LVVA, 2996-9-2480; A. Galkrodzenieces pase 1919. gadā. LNA LVVA, 2996-7-3650; T. Eidusas pase 1935. gadā. LNA LVVA, 2996-5-2715; E. Reinsones pase 1926. gadā. LNA LVVA, 2996-16-7841; E. Pērkones pase 1920. gadā. LNA LVVA, 2996-15-8526; M. Valdmanes pase 1928. gadā. LNA LVVA, 2996-20-2390; H. Černobrovā pase 1927. gadā. LNA LVVA, 2996-3-4726; M. Bērzaipes pase 1920. gadā. LNA LVVA, 2996-2-19556.

PERSONU RĀDĪTĀJS

- Aberberga-Augškalne Marija** (dz. Balode, 1885–1967) pedagoģe.
- Adamovičs Ludvigs** (1884–1942) teologs, pedagogs.
- Aivare Zenta** (dz. Meija, 1913–?) filoloģijas studente (1933–1941).
- Aizsilnieks Arnolds** (1898–1982) tautsaimnieks, vēsturnieks.
- Akere Džoana** (1924–2016) amerikāņu socioloģe.
- Akmentiņa Helēna** (1885–?) skolotāja, krievu valodas lektore LU.
- Alks Oskars** (1901–1982) valsts darbinieks, ārsts.
- Alksne Ģertrūde** (1907–1970) teoloģijas licenciāte, bibliotekāre.
- Alksnis Jēkabs** (1870–1957) ķirurgs, LU profesors.
- Aļeņikova Lidija** (1905–?) krievu dabaszinātņu studente.
- Aļeņikova Zoja** (prec. Buholca, 1910–?) krievu dabaszinātņu kandidāte.
- Altementa Jevgeņija** (dz. Beniksone, 1912–2002) krievu filoloģijas studente.
- Altements Alfrēds Augusts** (1902–1946) vēstures maģistrs, Vēstures institūta arhivārs.
- Andersons Roberts** (dz. 1944) britu vēsturnieks.
- Antonoviča Sofija** (dz. Trēziņa, 1901–?) poļu tautības ārste.
- Apiņa Praskovja** (dz. Pilkova, 1895–?) krievu tautības ārste.
- Apine Anna** (1900–?) vēstures studente.
- Apine Anna** (dz. Ķipēna, 1903–?) farmācijas kandidāte, aptiekas īpašniece.
- Apine Elvīra** (dz. Karlsone, šķirta Filipa, 1899–1985) tautsaimniecības kandidāte.
- Apine Olga** (1898–1935) būvinženiere.
- Apsīšu Jēkabs** (īstajā vārdā Jānis Jaunzemis, 1858–1929) rakstnieks.
- Aptere Maša** (dz. Švata, 1898–pēc 1945) ebreju tautības ārste.
- Arājs Kārlis** (1915–2005) antropologs, neiroķirurgs.
- Arne Anna Katrīna** (dz. Birke, 1903–) tautsaimniecības studente.
- Aronete Eiženijs** (1905–?) vācu tautības klasiskās filoloģijas studente.
- Augenberga Austrā** (1896–1981) vēstures kandidāte, skolotāja.
- Auniņa Milda** (1904–?) LU Matemātikas nodaļas studente, specializējās astronomijā.
- Augustīna Mērija Konstance** (dz. Veščuna, 1897–?) lietuviešu vēstures kandidāte, skolotāja.
- Ausējs Longīns** (1885–1942) pedagogs, tautsaimnieks
- Auškāps Jūlijs** (1884–1942) ķīmiķis, politiķis, LU rektors.
- Auzāne Lidija** (prec. Tīcmane, 1913–1972) dramaturģe, tulkotāja.
- Auziņa Olga** (dz. Šmite, 1898–?) farmaceite.
- Ābele Anna** (1881–1975) valodniece, slāviste, baltiste, LU pasniedzēja.

Ābele Ella (1909–?) filoloģijas kandidāte.

Ābele Elza (dz. Skrastiņa, 1904–2002) baltu filoloģe.

Ābola Marija (dz. Gornava, 1891–?) pedagoģijas studente.

Āboliņa Anna (dz. Kroģe, 1905–1997) dabaszinātņu kandidāte, zooloģijas doktore (Upsalas Universitāte).

Āboliņa Marta (1898–pēc 1993) vēstures kandidāte.

Āboliņa Olga Emīlija (1900–?) baltu filoloģijas kandidāte, skolotāja.

Ādamsons Marta (1899–?) tautsaimniecības studente.

Ātrene Regīna (dz. Liberte, 1906–1995) arhitektūras studente.

Bakmanis Gastons (1883–1964) zviedru anatoms, LU Medicīnas fakultātes profesors un LU Anatomijas institūta vadītājs (1920–1925).

Balode Nora (dz. Frīdenberga, 1897–1952) zv. advokāte.

Balodis Francis (1882–1947) arheologs, LU profesors.

Balodis Kārlis (1864–1931) ekonomists, demogrāfs.

Bagrada Antoņina (dz. Tukiša, 1914–1945) vēstures studente.

Bankava Elza (1898–?) filoloģijas kandidāte.

Bankoviča Anna (1884–?) pedagoģijas studente, skolotāja.

Barons Kārlis (1865–1944) ārsts, LU Zobārstniecības institūta vadītājs.

Batlers Nikolass (*Nicholas Butler*, 1862–1947) amerikāņu filozofs, diplomāts un izglītotājs.

Bebre Austrā (prec. Dāvidsone, 1892–1965) ārste.

Bebutova Aleksandra (1909–?) armēņu matemātikas studente, skolotāja.

Bebutova Aleksandra (dz. Kamarina, 1880–?) armēņu kņaziene, studentes A. Bebutovas māte.

Bebutovs Pēteris (1880–?) armēņu kņazs, inženieris.

Bebutovs Vasīlijs (1912–?) armēņu inženierzinātņu, matemātikas students.

Beilina Karola (*Carole Balin*, dz. 1964) amerikāņu vēsturniece.

Beinaroviča Elizabete (1898–?) poļu medicīnas studente.

Berga Elizabete (1907–?) dabaszinātņu studente.

Bergmane Ida (dz. Laura, 1898–?) medicīnas studente.

Bergmane Līvija (1913–?) tautsaimniecības zinātņu maģistre.

Berkāne Elfrīda (dz. Stepe, 1896–1994) inženierzinātņu studente.

Berkoviča Vera (dz. Grodzinska, 1914–1998) ebreju matemātikas studente.

Bernsone Helēna (1910–2002) dabaszinātņu kandidāte.

Bērzape Marta (1894–1977) žurnāliste, tulkotāja, pedagoģijas studente.

Bērziņa Leontīne (1900–?) tautsaimniecības un filoloģijas studente.

Bērziņa-Bērzīte Velta (dz. Marga, 1912–?) arhitektūras studente.

Bērziņa Elfrīda (dz. Reinsone, 1905–1970) LU Filoloģijas un filozofijas fakultātes studente.

Bērziņš Ludvigs (1870–1965) skolotājs, mācītājs, folklorists.

Bērzkalne Anna (1891–1956) folkloriste, Latviešu folkloras krātuves vadītāja.

Beskina Marija (dz. Gurēviča, 1899–1941) ebreju farmācijas kandidāte.

Bičule Raele (dz. Rozīte, 1902–?) kultūrinženiere.

Biezais Haralds (1909–1995) mācītājs, teologs.

Bīne Jēkabs (1895–1955) mākslinieks.

Birgena Amālija (1888–?) pedagoģijas studente, skolotāja.

Birze Paula (1884–1982) ārste.

Birziņa Līna (1910–2007) juriste, tiesībzinātniece, profesore.

Birzniece Alma (dz. Saltupe, 1900–982) tulkotāja, dzejniece.

Birzniece Zenta (dz. Krone, 1904–1961) zobārste.

Bīte Monika (1900–?) agronomijas studente.

Blakšniece Valīda (1903–?) farmaceite, aptiekāra palīdze.

Blēse Ernests (1892–1964) valodnieks, LU profesors (1928–1944).

Blūma Ludmila (dz. Krusa, 1900–1975) būvinženire.

Blūmentāls Dāvis (1871–1937) farmaceits, pulkvedis.

Blūmfelde Austra (1900–?) dabaszinātņu studente

Blūmfelde Elvīra (prec. Siliņa, 1908–1992) teoloģijas kandidāte, luterāņu mācītāja.

Blūmfelde Olga (1886–?) farmācijas kandidāte.

Bolīns Pērs (*Per Bolin*, dz. 1959) zviedru vēsturnieks.

Bormane Anna (1896–1990) ārste, pirmā sieviete – zinātņu doktore Latvijā.

Boša Elfrīda (1905–?) filozofijas studente.

Brača Irma (dz. Irmgarde Brezovska, 1886–1967) rakstniece.

Brandenburga Katarīna (dz. Sukina, 1896–?) krievu ārste.

Branta Elza (1909–?) Teoloģijas fakultātes absolvente bez akadēmiskā grāda.

Brante Lilija (dz. Pārupe, 1897–1983) publiciste.

Brants Maksis (1890–1972) pataloganatoms.

Braške Leonija (1905–?) tautsiamniecības studente.

Brauerē Zenta (1888–1986) teoloģe, skolotāja.

Breģe Minna (1876–?) skolotāja, pedagoģijas studente.

Breikšs Leonīds (1908–1942) dzejnieks, žurnālists.

Bremmere Edīte (dz. Rulle, 1905–?) matemātikas studente.

Brencēna Marta (dz. Meija, 1898–?) ārste.

Brenšmite Minna (1889–?) pedagoģijas studente.

Brigadere Anna (1861–1933) rakstniece.

Broda Rahele (dz. Goldringa, 1900–1941/1945) ebreju dabaszinātņu kandidāte.

Brunava Lilija (dz. Cīrule, 1911–?) agronomijas kandidāte.

Brūvere Helēna (dz. Zaksa, 1907–?) zobārste.

Būcena Lidija (prec. Zublava, 1898–1990) filoloģe, skolotāja.

Buduls Hermanis (1882–1954) ārsts, profesors, Medicīnas fakultātes dekāns.

Bukse Valija (1903–?) vēstures kandidāte

Buldere Marija (1897–?) medicīnas studente.

Bulja Helja (1915–?) igauņu medicīnas studente.

Burkēvics Vilhelms (1894–1967) inženieri, LU Mehānikas fakultātes dekāns.

Burtņiece Milda (dz. Podiņa, 1904–?) tautsaimniecības studente.

Buša Elvīra Alise (dz. Nīmande, 1904–2002) ārste.

Cābele Melānija (dz. Švarca, 1905–) krievu farmācijas studente.

Cābelis Persijs (1907–?) dabaszinātņu kandidāts.

Cālīte Velta (1916–2011) tautsaimniecības studente.

Caune Milda (1907–?) inženierzinātņu studente.

Cēdere Lūcija (1907–?) zobārstniecības studente.

Celma Olga (dz. Mangale, 1906–?) tautsaimniecības maģistre.

Celms Teodors (1893–1989) filozofs.

Cenciperā Minna (1903–?) ebreju tautības tieslietu studente.

Cināte Hilda (dz. Tomsone, 1894–?) dabaszinātņu kandidāte.

Cīrule Zelma (dz. Meļķe, 1905–1990) inženiere mežkope.

Civjane Zelma (1920–1941) ebreju ģermāņu un klasiskās filoloģijas studente.

Cukermane Cecīlija (dz. Dobkina, 1899–?) ebreju inženierķīmiķe.

Čakste Konstantīns (1901–1945) tiesību zinātnieks, politiķis.

Černobrova Hesa (dz. Hofmane, 1910–1991) ebreju dabaszinātņu studente.

Čulkovskis Mihails (1870–1941) krievu notārs.

Dadeja Ivona (*Iwona Dadeja*, dz. ?) – poļu vēsturniece

Dāle Austra (1892–1972) skolotāja, dzejniece, vēstures kandidāte.

Dāle Karola (īstajā vārdā Karlīne Auzarāja, 1905–1967) dzejniece, zvērināta advokāte.

Dāle Pauls (1889–1968) skolotājs, filozofs.

Dālmane Aina (1926–2014) histoloģe.

Damberga Alvīne (1896–1989) agronome, skolotāja.

Dančauska Emma (1900–?) medicīnas studente, komuniste, Darba studentu biedrības biedre

Darvins Čārlzs (*Charles Darwin*, 1809–1882) angļu zinātnieks, evolūcijas teorijas pamatlicējs.

Dārziņa Anna (dz. Ābele, 1901–1979) romāņu filoloģe, kritiķe.

Dārziņa Vilma (1894–?) skolotāja.

Dauge-Šķēre Anna (dz. Šķēre, pseidonīms Marija Bērziņa, 1906–1986) rakstniece, tiesību zinātņu kandidāte, advokāte.

Daugule Marta (1881–1966) baltu filoloģijas maģistre, pedagoģe, Valmieras sieviešu ģimnāzijas direktore.

Daukša Aleksandra (1895–?) vēstures kandidāte, skolotāja.

Dauvarte Anna (1892–1935) dabaszinātņu kandidāte, LU Salīdzināmās anatomijas un eksperimentālās zooloģijas institūta vecākā asistente.

Dauvarte Elizabete (1894–1993) lauksaimniecības un tautsaimniecības studente.

Deisons Roberts (1899–1967) žurnālists.

Dēķens Kārlis (1866–1942) pedagogs, politiķis.

Delle Nikolajs (1899–1946) ģeologs.

Delle Valentīna (dz. Sevastjanova, 1899–?) krievu ārste.

Dermane Milda (dz. Ārgale, 1893–1983) agronomijas kandidāte, skolotāja.

Dermanis Pauls (1898–1979) agronoms, profesors.

Dinsbergs Ernests (1816–1902) skolotājs, rakstnieks.

Dīriķe Helēna (dz. Jablonskaja, 1897–?) matemātikas studente.

Dišlers Kārlis (1878–1954) tiesībzinātnieks.

Dobkins Hiršs (1896–?) ebreju mehānikas students.

Dobkins Menehams (1890–?) ebreju farmācijas students.

Doļina Olga (dz. Manockova, 1893–?) krievu inžierzinātņu studente.

Draviņš Kārlis (1901–1991) filologs.

Dreijere Gerda (dz. Valdenberga, 1901–?) vācu ģermāņu filoloģijas studente, skolotāja.

Dreimane Jana (dz. 1972) filoloģijas doktore, pētniece.

Dreimane Marija (1912–?) inženiertehnoloģe.

Dreslers Jānis (1896–1971) karikatūrists, literāts.

Dribins Leo (dz. 1931) vēsturnieks.

Driķīte Anna (dz. Ozoliņa, 1898–?) ārste.

Druva Jūlijs (1882–1950) žurnālists, sabiedriskais darbinieks.

Dubulta Auguste (dz. Baumanes, 1902–1981) būvinženiere.

Dubulta Ģetrūde (1904–?) baltu filoloģijas maģistre.

Ducmane Biruta (1917–?) tieslietu studente.

Ducmanis Kārlis (1881–1943) advokāts, diplomāts.

Dudžeona Ruta (*Ruth Dudgeon*, dz. 1938) amerikāņu vēsturniece.

Dūmiņa Milda (dz. Labsvīra, 1900–1992) farmaceite, docente.

Dunga Alma (1900–1983) arhitekte.

Dunsdorfs Edgars (1904–2002) vēsturnieks.

Dzeivere Ņina (1914–?) filoloģijas studente.

Dzenis Pēteris (1878–1946) izglītības darbinieks.

Dzintare Berta (dz. Treiliņa, 1904–?) dabaszinātņu kandidāte, skolotāja.

Dzilna Biruta (1912–?) tautsaimniecības studente.

Eidusa Tamāra (1918–?) ebreju LU Ķīmijas fakultātes studente.

Eihe Lidija (dz. Pāže, 1903–1981) filoloģijas studente, Latvijas valsts bibliotēkas darbiniece

Eglāja-Kristone Eva (dz. 1977) literatūrzinātniece.

Eglīte Nellija (dz. Karss, 1917–?) filoloģijas studente.

Eglītis Viktors (1877–1945) rakstnieks.

Elksnīte Edīte Eda (1884–?) vēstures kandidāte.

Endzelīns Jānis (1873–1961) valodnieks, baltists, pedagogs, profesors.

Endele Kēte (1914–?) holandiešu ķīmijas studente.

Endels Villems (1891–?) holandiešu tirgotājs, Nīderlandes vicekonsuls Rīgā.

Embovica Irmgarde (1903–?) ģeozinātniece.

Epelbauma Gena (dz. Deiča, 1896–?) ebreju tieslietu zinātņu kandidāte.

Erleins Ādams (1892–1935) vācu zobārsts, LU Zobārstniecības institūta Zobu protēžu un ortodontijas nodaļas vadītājs.

Etingere Estere (dz. Rabinoviča, 1885–1941) ebreju skolotāja, grāmatu veikala īpašniece.

Falkovs Īzaks (1899–1962) ebreju inženieris.

Falkova Lība (1899–?) ebreju dabaszinātņu studente.

Feiertāga Doroteja (šķirta Kulmane, 1902–1941) ebreju arhitekte.

Feinmane Eiženija (dz. Ocupe, 1893–1941) ebreju zobārstniecības studente.

Felsbergs Ernests (1866–1928) mākslas vēsturnieks, profesors, LU rektors.

Fingerhūte Rahile (dz. 1917–1941) ebreju tieslietu studente.

Frāme Linne (*Lynne Frame*, ?) vācu vēsturniece.

France Irma (1905–?) teoloģijas studente.

Freidenfelde Regīna (dz. Ploša, 1905–1996) filoloģijas kandidāte.

Freienberga Klāra (1887–1983) tautsaimniecības kandidāte, skolotāja.

Freijs Alberts (1903–1968) teologs, Latvijas Evaņģeliski luteriskās baznīcas mācītājs.

Freimane Minna (1847–?) literāte, publiciste.

Freimane Valentīna (1922–2018) ebreju izcelsmes teātra un kinozinātniece.

Fremberģe Elizabete (prec. Amatniece, 1894–?) ārste.

Frēze Benedikts (1866–1942) vācbaltiešu tiesībzinātnieks, LU pasniedzējs.

Frīdenberga Lilija (dz. Strautiņa, 1898–1988) zvērināta advokāta palīdze, zvērināta advokāte.

Frīdenbergs Andrejs (1875–1941) zvērināts advokāts.

Frīdenbergs Kurts Andrejs (1895–1969) jurists, privātdokāts.

Frīdmane Hermīne (1919–pēc 1945) ebreju tautības zobārstniecības studente.

Frīdmane Rachile (dz. Katcmane, 1887–ap1941) ebreju ārste.

Fulmane Hana (dz. Joseloviča, 1907–?) ebreju tautsaimniecības kandidāte.

Gaigale-Hirša Ella (dz. Kupura, 1882–?) pedagoģijas studente.

Gaigals-Hiršs Konstantīns (1875–1923) jurists un žurnālists.

Gaile Gabriela (1903–?) Matemātikas nodaļas studente, specializējās astronomijā.

Gailīte Angelika (šķirta Miķelsone, 1884–1975) rakstniece, skolotāja, vēstures kandidāte.

Gailīte Dina (dz. 1974) juriste, “Jurista Vārds” redaktore.

Gailīte Olga (dz. Krumese, 1912–?) teoloģijas kandidāte.

Galeniece Marija (dz. Liniņa, 1890–1984) bioloģe, botāniķe.

Gārdnere Nellija (*Nellie Gardner*, ?–?) amerikāņu žurnāliste.

Garelikova Haja (dz. Lurija, 1906–?) ebreju dabaszinātņu studente.

Garklāva Zelma (1884–?) filoloģijas kandidāte, skolotāja.

Garoza Līza (1892–?) klasiskās filoloģijas studente.

Gavronska Mirjama (1894–?) ebreju arhitekte.

Gduļina Anna (1903–?) ebreju dabaszinātņu studente.

Geibaka Olga (1896–?) medicīnas studente

Geršova Eta (dz. Tagere, 1906–1981) ebreju dabaszinātņu studente.

Gerbere Rahele (dz. Kaufmane, 1892–1941) ebreju ārste.

Gerje Vladimirs (*Владимир Герье*, 1837–1919) krievu vēsturnieks, profesors.

Glikmane Ida (1899–?) ebreju tautības zobārste.

Golubeca Jadviga (dz. Oponcāne, 1904–?) poļu dabaszinātņu kandidāte, skolotāja.

Gordons Franks (dz. 1928) publicists, žurnālists, rakstnieks, tulkotājs.

Grade Dina (1920–?) ebreju tautības zobārstniecības studente (1938–1941).

Grāmatniece Evelīna (1899–1985) literāte, sabiedriska darbiniece.

Grapmane Līvija (1902–1989) ārste.

Grasmane Irēne (1905–pēc 1948) tiesību zinātņu kandidāte.

Grauze Olga (dz. Lāce, 1897–1953) farmaceite, LU Ķīmijas fakultātes asistente (1927–1944).

Grebzde Irma (īst. v. Irmgarde Priecīgā, 1912–2000) rakstniece, agronomijas kandidāte.

Grimma Marta (1901–1983) latviešu dzejniece, tulkotāja.

Grīnberga Alīne (dz. Vilde, 1901–?) tieslietu studente, žurnāliste, LKP biedre.

Grīnberga Konstance (prec. Berga, 1900–1977) literāte, tautsaimniecības kandidāte.

Grīnberga Marta (1899–1968) skolotāja.

Grīnvalde Olga (1899–?) lauksaimniecības studente.

Grīnvalde Rita (dz. Treija, dz. 1978) Latvijas Folkloras krātuves vadītāja.

Grīberga Alīne (dz. Vilde, 1901–1947) žurnāliste, tieslietu kandidāte, PSKP biedre.

Grīnberga Austrā (dz. Cepurīte, 1913–1968) tiesību zinātņu kandidāte.

Grīnberga Melita (dz. Gartjē, 1912–1998) tiesību zinātņu kandidāte, zinātņu doktore.

Grīnbergs Alfrēds (1893–1940) arhitekts.

Grosberga Maija (dz. Bergmane, 1895–?) tautsaimniecības studente, skolotāja.

Grozgalve Milda (dz. Teterovska, 1894–pēc 1978) agronome, skolotāja.

Grundmane Marija (dz. Reimere, 1880–?) filoloģijas studente.

Gudele Aurēlija (dz. Čapa, 1903–?) veterinārārste.

Gulbe Alma (dz. Rozīte, 1908–1985) tieslietu kandidāte.

Gulbe Alvīne (dz. Galkrodzeniece, 1893–?) filoloģijas studente.

Gulbe Olga (1898–?) farmācijas studente.

Hanenfelte Vera (1904–?) vācu tautsaimniecības studente.

Hanenfelte Elizabete fon (?–?) vācu studentes Veras Hanenfeltes māte.

Hanusoviča Konstancija (1904–?) poļu tautsaimniecības studente.

Haritonovska Ņina (1896–?) krievu ārste.

Hartmane Zelma (1896–) filoloģijas kandidāte.

Hauzenberga-Šturma Edīte (dz. Hauzenberga, 1901–1983) valodniece, pedagoģe.

Heimane Lida Gustava (*Lyda Gustava Heymann*, 1868–1943) vācu feministe, sieviešu tiesību aktīvistē.

Helda-Andersonē Edīte (dz. Andersonē, 1901–?) ārste

Henkins Boriss (1907–?) ebreju lauksaimniecības students, Darba studentu biedrības biedrs.

Hessens Vladimirs (*Владимир Гессен*, 1868–1920) krievu politiskais darbinēks, tiesību teorētiķis.

Hibšmanē Anna (dz. Bormanē, 1899–?) LU Filoloģijas un filozofijas fakultātes studente.

Hibšmanē Klāra (1878–1946) ārste.

Hippels Tedoros Gotlībs fon (*Theodor Gottlieb von Hippel*, 1741–1796) vācu rakstnieks, satīriķis.

Hiršbergā Judīte Taube (1903–?) ebreju inžiniere-ķīmiķē.

Hiršmanē Sinaida (1899–?) ebreju veterinārmedicīnas studente.

Hofmane-Grīnberga Lidija (dz. Hofmane, 1898–1983) arhitekte.

Horone Ida (1898 –?) ebreju medicīnas studente.

Hramova Jevgeņija (1917–?) krievu teoloģijas studente.

Ielaidne Vilma (dz. Meirāne, 1897–?) medicīnas studente.

Ieviņa Marta (dz. Skuja, 1899–?) inženiere-ķīmiķe, farmaceite.

Ikše Alīse (1913–?) agronome.

Jadlovkera Elza (1901–?) medicīnas studente.

Jagare Marta (dz. Dēķena, 1896–1945) tautsaimniecības kandidāte.

Jakovļeva Antoņina (dz. Juškāne, 1914–?) lauksaimniecības studente.

Jakovļevs Longīns (1911–?) mehānikas students.

Jankovska Anna (dz. Ošupe, 1908–?) matemātikas studente, Rīgas 11. vidusskolas direktore.

Jansone Alma (1908–1987) matemātikas zinātņu kandidāte, skolotāja, LU asistente.

Jansons Ludvigs (1909–1958) fiziķis.

Jasena-Adolfi Janīna (1910–1990) lietuviešu arhitekte.

Jēgere-Freimane Paula (1886–1975) teātra un literatūras kritiķe.

Jēkabsons Ēriks (dz. 1965) vēsturnieks.

Jēpe Ilze (1900–1972) arhitekte.

Jēruma-Krastiņa Lūcija (dz. Krastiņa, 1899–1968) anatome, LU Medicīnas fakultātes privātdocente.

Jirgensone Berta (1892–?) skolotāja, filolģijas kandidāte.

Jofe Fruma (prec. Judeikina, 1911–1941) ebreju tieslietu kandidāte, zv. advokāta palīdzē.

Johansone Kristīne (*Christine Johanson*, dz. 1944) kanādiešu vēsturniece.

Joņiaa Ņina (dz. Matijevska, 1920–?) baltkrievu farmācijas studente.

Jurēvica Emīlija (dz. Rūķe, 1894–1967) literāte, izdevēja, sabiedriskā darbiniece.

Jurgelāne Marija (1903–1944) tautsaimniecības kandidāte.

Jurkovska Olga (1901–pēc 1944) tieslietu kandidāte, notāre.

Juvāla-Deivisa Nira (*Nira Yuval-Davies*, 1943) britu socioloģe.

Kadiķe Milda (dz. Kalniņa, 1900–?) agronome.

Kaija Ivande (īst. v. Antonija Lūkina, dz. Meldere-Millere, 1876–1942) rakstniece.

Kaklautiņa Hermīne (1898–1980) filoloģijas studente, skolotāja.

Kalniņa Erna (dz. Albukeite, 1905–1989) tiesību zinātņu kandidāte, juristkonsultante.

Kalniņa Rasma (dz. Dimitre, 1910–1997) teoloģijas studente.

Kalniņš Edvards (1869–1949) neirologs, psihiatrs.

Kalniņš Nikolajs (1894–1942) zvērināts advokāts.

Kameraza Ida (prec. Dimanta, 1905–1941) ebreju tiesību zinātņu kandidāte, advokāte.

Kantore Elza (1898–?) ārste.

Kaņepa Ella (dz. Lauberta, 1908–?) arhitektūras un farmācijas studente.

Kapele Milda (1897–?) LU medicīnas studente.

Kaplane Jūlija (1897–?) inžniermehāniķe.

Kaplane Marija (1901–?) dabaszinātņu kandidāte.

Kāpostīņa Minna (1906–?) inženiertehnoloģiju studente.

Kārklīņa Austra (dz. Zivtiņa, 1895–1986) valodniece, pedagoģe, LAISA priekšsēdētāja.

Karla Lina (*Lina Carls*, dz. ?) zviedru vēsturniece.

Karlsona Alīse (1881–1959) valodniece, angļu un ģermāņu filoloģijas profesore.

Karra Hēlena (1911–?) angļu tautsaimniecības studente.

Kartau Margota (1900–1983) tautsaimniecības studente.

Katkovs Mihails (*Михаил Камков*, 1817–1887) krievu publicists, izdevējs.

Kaugare Anna (agrāk Dīkle, 1897–1980) inženiere ķīmiķe, skolotāja.

Kausa Marta (1901–?) baltu filoloģijas studente.

Kavaliere Milda (dz. Saare, 1903–?) tieslietu zinātņu kandidāte, komuniste.

Kazliene Aleksandra (dz. Čikste, 1908–?) lietuviešu dabaszinātņu studente.

Kēlere Irēna (1904–?) vēstures zinātņu kandidāte, skolotāja.

Kēlere Ņina (1907–?) LMA audzēkne, ģermāņu filoloģijas studente, skolotāja.

Kingslija Kenta Sūzana (*Susan Kingsley Kent*, dz. 1952) britu vēsturniece.

Kirklanda Rīda Mariona (*Marion Kirkland Reid*, 1815 – 1902) skotu rakstniece, feministe.

Kiršteina Anna Veronika (1889–?) tautsaimniecības studente.

Klārks Edvards (*Edward Clarke*, 1820–1877) amerikāņu ārsts, medicīnas profesors.

Kleinberga Emīlija (1897–?) skolotāja, pedagoģijas kandidāte.

Kliene Elija (1895–1978) tulkotāja, literāte.

Klīgere Olga (dz. Izande, 1898–1990) zobārstniecības un tautsaimniecības studente.

Kocere Vallija (1908–?) vēstures studente.

Kodesa Tilla (1903–?) dabaszinātņu kandidāte.

Koisoni-Gersoni Klāra (1896–1981) itāliešu pedagoģe, itāļu valodas lektore LU, LMA un LK, itāliešu valodas institūta Corsi d' Italiano direktore un pasniedzēja.

Koņeckā Gaļina (1916–?) krievu matemātikas studente.

Konrade Elza (dz. Grasmāne, 1904–2004) zobārste.

Korganova Marija (1900–?) armēņu medicīnas studente.

Kramerovs Aleksandrs (?–?) krievu mākslinieks, arhitekts.

Kreicberga Mirdza (1900–1993) tiesību zinātņu kandidāte, notāre.

Kreicbergs Jānis (1892–1965) jurists, sabiedriskais darbinieks.

Kremerte Tatjana (dz. Kramerova, 1920–?) arhitektūras studente.

Krīgere Tonija (1894–?) ebreju arhitektūras studente.

Krimberga Eiženija (1882–1971) krievu ārste.

Krimbergs Roberts (1874–1941) fiziologs, bioķīmiķis.

Krupkina Frīda (dz. Zaka, šķirta Krecere, 1896–pēc 1941) ebreju tiesību zinātņu kandidāte, zvērināta advokāte.

Krustiņšone Alma (dz. Lauska, 1895–?) teoloģijas studente.

Kronberga Irmgarde (dz. Sirmele, 1894–1970) arhitekta, skolotāja.

Kronlīns Jānis (1886–1978) publicists, pedagogs.

Kubļinska Stefanija (1907–?) poļu tautības vēstures studente.

Kudravceva Tamāra (1912–?) krievu tiesību zinātņu studente.

Kuduma Alma (1903–1984) baltu filoloģijas un vēstures studente, tulkoātāja.

Kundziņš Kārlis (1883–1967) teologs, filozofs, pedagogs.

Kupce Alise (1906–1946) farmācija kandidāte, aptiekas īpašniece.

Kupcis Jānis (1871–1936) farmaceits, ķīmiķis, LU farmācijas profesors.

Kvelberga Irma (1887–1971) mineraloģe, LU Ķīmijas fakultātes privātdocente.

Kviese Veronika (dz. Pavra, 1910–pēc 2007) tiesību zinātņu kandidāte, zvērināta advokāte.

Ķempele Otilija (dz. Feldmane, 1893–1990) zvērināta advokāte.

Ķeniņš Atis (1874–1961) skolotājs, politiķis, dzejnieks.

Ķiploks Edgars (1907–1999) teologs, mācītājs.

Ķīse Melānija (dz. Vilhelmsena, 1894–?) zviedru izcelsmes ārste.

Ķurzena-Ozola Marija (1899–1950) ārste.

Lackis Filips (arī Faivišs Lackis, 1885–1942) ebreju zvērināts advokāts.

Lahovičs Moseijs (?–?) ebreju Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes students.

Laiviņa Milija (dz. Lūkina, 1902–1999) farmācijas kandidāte, farmaceite.

Landau Ebers (1878–1959) vācbaltu anatoms, profesors.

Landsmane Alise (1898–?) farmācijas kandidāte, aptiekas īpašniece.

Lapa Mirdza (1915–1959) ģermāņu filoloģijas studente.

Lapiņš Jānis Eduards (1885–1941) publicists, pedagogs.

Larošels Pjērs Drjē (*Pierre Drieu La Rochelle*, 1893–1945) franču rakstnieks.

Lasmane Valentīna (dz. Jaunzeme, 1916–2018) filoloģe, nacionālās pretošanās kustības dalībniece.

Laurinoviča Apolonija (1886–1967) skolotāja, ārste, sabiedriska darbiniece.

Lautenbahs Jēkabs (1847–1928) dzejnieks, filologs.

Lav-Robinsone Edīte (1912–?) angļu farmācijas studente.

Lav-Robinsons Kurts Heinrihs (?-?) angļu tirgotājs, preses korespondents Latvijā.

Lazdiņa Austra (dz. Simenova, 1886-?) vēstures studente.

Lebedineca Katrīna (dz. Lūke, 1890-?) krievu medicīnas studente.

Lediņa Herta (dz. Rudzīte, 1906-2002) zobārste.

Leimane Ērika (1902-?) dabaszinātņu studente.

Leite Elizabete (dz. Kozlova, 1899-?) ārste.

Legzdiņa Elfrīda (1905-?) arhitekte.

Leppika Anna (dz. Rūtiņa, 1903-?) agronome.

Levina Baševa (1895-?) ebreju ārste.

Levina Rahile (dz. Noteloviča, 1900-?) ebreju ārste.

Levinsone Irina (dz. Etnigere, 1910-1967) ebreju tiesību zinātņu kandidāte, zv. advokāta palīdzē.

Levinsone Ļuba (dz. Plinere, 1920-pēc 1948) ebreju zobārste.

Levitāne Marija (1901-?) ebreju arhitekte.

Libermane Esfira (1901-?) ebreju farmācijas studente.

Liberte-Rītere Anna (dz. Liberte, 1873-1926) ārste.

Lielmane Olga (1897-1979) filozofijas kandidāte, skolotāja.

Lielmeža Elga (1911-pēc 1990) Teoloģijas fakultātes absolvente bez akadēmiskā grāda.

Liepiņa, Marta (1894-?) farmaceite, LU Ķīmijas fakultātes subasistente.

Liepiņa Milda (1888-1979) pedagoģe, psiholoģe.

Liepiņa Milda (dz. Freidenberga, 1902-1991) māksliniece, gleznotāja.

Liekne Emma (dz. Vitenberga, šķirta Trauberga, 1886-1942) pedagoģe, Rīgas 3. ģimnāzijas ilggadēja direktore.

Liepiņš Oļģerts (1906-1983) rakstnieks, žurnālists.

Līgotņu Jēkabs (1874-1941) rakstnieks, žurnālists.

Lindenberga Milda (dz. Leite, 1911-1987) teoloģijas licenciāte, pedagoģe.

Lindeša Olga (dz. Vīksne, 1904-1995) veterinārārste.

Lipps Ernests (?-?) LU Astronomijas observatorijas darbinieks.

Lipša Ineta (dz. 1970) vēsturniece.

Loiša Elizabete (dz. Mizroha, 1910-?) ebreju matemātikas studente.

Ločmele Klinta (dz. 1985) mediju un komunikāciju pētniece.

Lopatina Tamāra (1911-?) krievu vēstures zinātņu kandidāte, skolotāja.

Lucaua Milda (1890-1983) tiesību zinātņu kandidāte.

Lukeviča Jadviga (1912-?) farmācijas studente.

Lulla Helga (1905-?) inženiere mežkope.

Lurje Leja (1903–?) ebreju farmācijas kdanidāte.

Lūse Erna (dz. Šmita, 1900–?) arhitekte.

Mace Ērika (1913–1941) ebreju zobārste.

Maculeviča Mihalīna (1908–?) poļu filoloģijas studente.

Makeviča Marija (dz. Saulīte, 1904–?) filoloģijas studente.

Makolija Katarīna (*Catharine Macaulay*, 1731–1791) britu vēsturniece.

Malatesta Marija (*Maria Malatesta*, dz. 1949) itāļu vēsturniece.

Maldonis Voldemārs (1870–1941) mācītājs, LU Teoloģijas fakultātes dekāns.

Mālīte Erna (dz. Šlokenberga, 1896–1975) tiesību zinātņu kandidāte, notāre.

Malkava Emma (dz. Miķelsone, 1903–?) filoloģijas studente.

Matvejeva Vera (1901–?) dabaszinātņu studente.

Matisone Berta (dz. Baltere, 1908–?) pedagoģijas studente.

Matisons Bērs (1905–?) ebreju inženieris.

Mauriņa Zenta (1897–1978) rakstniece, tulkotāja.

Mazpolis Jānis (1885–1938) būvinženieris, sabiedriskais darbinieks, Latvijas Republikas diplomātiskais pārstāvis Sibīrijā un Tālajos Austrumos.

Mazona Patrīcija (*Patricia Mazón*, dz. 1977) vācu izcelsmes vēsturniece.

Mazure Marija (dz. Adlere, 1893–1968) skolotāja, LU pedagoģijas studente.

Mēbiuss Pauls (*Paul Möbius*, 1853–1907) vācu neirologs.

Meders Alfrēds (1873–1944) vācbaltiešu matemātiķis, LU Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes profesors.

Medne Alma (1907–?) baltu filoloģijas kandidāte.

Medne Emma (1905–?) baltu filoloģijas studente, beigusi nodaļas pilnu kursu.

Melkusa Milda (1898–?) tautsaimniecības studente.

Melnalksnis Krišjānis Vilis (1894–1951) ārsts, ginekologs.

Meškone Helēna (1905–?) pedagoģijas un filoloģijas studente, tulkotāja.

Mežule Erna (dz. Broka, 1893–?) farmācijas kandidāte, aptiekas īpašniece.

Mieze Marija (dz. Jaganova, 1912–?) filoloģijas un vēstures studente.

Miezone Marija (1903–1985) filoloģijas kandidāte.

Mihailova Ļubova (dz. Poļaka, 1899–1941) krievu zobārste.

Mihailova Vera (1919–1941) krievu agronomijas studente.

Mihailovs Anatolijs (1899–1941) krievu zvērināts advokāts.

Mihelsone Ieva (1896–?) ebreju ārste.

Mihļina Tatjana (1900–?) ebreju farmācijas studente.

Miķelsone Alise (1898–?) matemātikas studente.

Miķelsone Melānija (dz. Grīna, 1906–?) tiesību zinātņu studente.

Miķelsone Minna (1888–?) vēstures studente.

Mīlenbahs Fricis (1863–1933) mācītājs.

Millere Herta (dz. Eglīte, 1890–?) argonome.

Millersone Matilde (1875–?) skolotāja, M. Millersones sieviešu ģimnāzijas direktore.

Minca Edīte (1913–?) ebreju tieslietu kandidāte.

Mincs Pauls (1868–1941) ebreju tiesību teorētiķis, zvērināts advokāts.

Mindlina Gode (dz. Mankova, 1892–1941/1945) ebreju ārste.

Mirmane Sāra (dz. Malkina, 1900–1941) ebreju dabaszinātņu studente.

Modlijs Henrijs (*Henry Maudsley*, 1835–1918) angļu psihiatrs.

Moļavko-Visocka Alise (dz. Rauks, 1901–?) igauņu ārste

Morīte Elza (dz. Zāne, 1893–1989) agronome.

Morītis Pauls (1903–1957) agronoms.

Morozova Anna (1903–?) tieslietu zinātņu kandidāte.

Motmillere Erna (dz. Kalniņa, 1900–?) tautsaimniecības studente.

Nakele Hilda (dz. Siliņa, 1900–?) inženierzinātņu studente.

Naķele Leokādija (dz. Malnača, 1921–2003) inženierķīmiķe, RPI pasniedzēja.

Nansens Fritjofs (*Fridtjof Nansen*, 1861–1930) norvēģu polārpētnieks, zoologs, diplomāts.

Nēdere Albertīne (1891–?) farmācijas kandidāte.

Neimane Gita (1899–?) ebreju dabaszinātņu studente.

Neimane Meta (1899–?) skolotāja, dabaszinātņu nodaļas studente.

Niklase Zelma (dz. Graudiņa, 1899–?) filoloģijas kandidāte.

Nonācs Oto (1880–1942) skolotājs, žurnālists.

Novikova Olga (1887–?) krievu filoloģijas studente.

Nusbergera Zigrīda (1914–?) šveiciešu vēstures studente.

Nusbergers Maksis (*Max Nussberger*, 1879–1943) šveiciešu filologs, LU pasniedzējs.

Ņikitenko Aleksandrs (*Александр Никитенко*, 1805–1877) krievu literatūrvēsturnieks, cenzors, Pēterburgas universitātes profesors.

Opsis Ludvigs (1911–2007) tautsaimnieks.

Opula Milda (1893–?) lauksaimniecības studente.

Ore Elīza (dz. Melbārзда, 1897–?) inženiere mežkope

Orlovska Klaudija (1878–?) ādas un venerisko slimību ārste.

Osa Johanna (1912–1963) LU teoloģijas fakultātes absolvente bez akadēmiskā grāda.

Oša Milda (dz. Rolmane, 1902–?) filoloģijas studente.

Ostvalde Margarete (dz. Taurīte, 1898–?) vācu arhitekte, izceļojusi no Latvijas 1939. gadā.

Ozoliņa Aleksandra (1885–?) skolotāja, pedagoģijas studente.

Ozoliņa Austra (1908–?) inženierzinātņu studente.

Ozoliņa Elza (dz. Tome, 1903–?) veterinārmedicīnas studente.

Ozoliņa Marija (1904–?) inženierzinātņu studente.

Ozoliņa Millija (dz. Ose, 1910–?) teoloģijas kandidāte.

Ozoliņa Ulrika (1911–?) ārste.

Ozoliņa-Krauze Austra (1890–1941) publiciste, diplomāte, rakstniece.

Ozoliņa Valda (1940–2008) zinātniece, ķīmiķe.

Pakalna Austra (dz. Egle, 1915–?) mežkopības studente.

Pakule Vera (dz. Titorenko, 1892–?) ārste.

Palēviča Milda (1889–1972) filozofe.

Pavārs Artūrs (1913–?) veterinārārsts.

Pāvele Tatjana (1918–2016) vēsturniece, arheoloģe.

Pērkone Emma (1901–?) LU Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes studente.

Pērkone Erna Vilhelmīne (1901–?) filoloģijas kandidāte, skolotāja.

Permane Reveka (1904–?) ebreju tiesību zinātņu fakultātes studente.

Pētersons Eduards (1882–1958) pedagogs, LU privātdocents.

Piņķe Liesma (dz. Rekšane, 1916–1998) tautsaimniecības studente.

Pīpiņa Berta (dz. Ziemele, 1883–pēc 1941) – latviešu žurnāliste, rakstniece, politiķe.

Pirante Emīlija (?–?) tautsaimniecības kandidāte.

Pirogova Nikolajs (*Николай Пирогов*, 1810 – 1881) krievu pedagogs, dabaszinātnieks.

Plāķis Juris (1869–1942) valodnieks, LU Filoloģijas un filozofijas fakultātes profesors.

Plaude Aina (dz. Rītiņa, 1902–1949) tulkotāja.

Plaude Liene (dz. Admiņa, šķirta Skrodele, 1898–1988) agronome, LU docētāja, Baltijas Universitātes ārkārtas profesore.

Plēsuma Vilma (1908–1973) dabaszinātņu kandidāte.

Pohvalla Tamāra (dz. Šulca, 1906–1972) tiesību zinātņu kandidāte, zv. advokāta palīdze.

Pone Agnese (1898–1977) teoloģe, mācītāja, pedagoģe.

Porniece Marija (dz. Salmiņa, 1891–1958) ārste.

Pozņaka Helēna (1895–1960) LU Filoloģijas un filozofijas fakultātes studente.

Pranka Vilma (1898–?) teoloģijas studente.

Proktora Tamija (*Tammy M. Proctor*, dz. 1968) amerikāņu vēsturniece.

Prīmanis Jēkabs (1892–1971) ārsts, anatoms.

Pudovska Helēna (dz. Bergmane, 1915–?) dabaszinātņu studente, skolotāja.

Purapuķe Jānis (1864–1902) rakstnieks.

Puriņa Elvīra (dz. Belsone, 1890–1949) Rīgas pilsētas jaunatnes pētīšanas institūta Arodizvēles padomdotuves vadītāja.

Puriņa Malvīne (1895–1976) pedagoģijas kandidāte, bibliogrāfe.

Purgale Rozālija (dz. Bandere, 1904–1984) tiesību zinātņu kandidāte, vienīga sieviete tiesnese

Purgalis Jānis (1869–1934) notārs.

Pūseps Ludvigs (*Ludvig Puusepp*, 1875–1942) igauņu neiroķirurgs.

Putāne Juliāna (dz. Latkovska, 1911–?) filoloģijas kandidāte.

Puīļins Nikolajs (dz. 1985) vēsturnieks.

Putniņa Cecīlija (1899–?) farmaceite.

Putniņa Irēne (dz. Zute, 1906–?) arhitekte.

Putniņa Tajisa (dz. Algina, 1891–?) krievu zinātniece, specializējusies fizikā, LU Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes asistente.

Putniņš Reinholds (1881–1934) ģeogrāfs, profesors, rakstnieks.

Rabinoviča Rahile (dz. Zalgāle, 1897–pēc 1956) ebreju arhitekte.

Rabinovičs Ārons (?–?) ebreju LU Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes students.

Rabinoviča Estere (dz. Cirinska, 1891–?) ebreju ārste, deportēta uz Sibīriju 1941. gadā.

Raisters Augusts (1888–1967) arhitekts, LU profesors, Baltijas universitātes profesors.

Ranšis Marija (1902–?) matemātikas studente.

Rašale Lea (1901–?) ebreju tiesību zinātņu studente.

Rāta Ērika (dz. Eniņa, šķirta Strazda, šķirta Salna, 1915–?) farmācijas studente, ārste.

Ratniece Austrā (1901–?) vēstures, pedagoģijas studente.

Reimere Marija (dz. Grundmane, 1880–?) pedagoģijas studente.

Reimers Artūrs Valters (?–1926) studentes Marijas Reimeres vīrs.

Reinharde Hildegarde (1892–1979) skolotāja, literāte.

Reiznieks Voldemārs (1877–1944) filozofs, publicists.

Remija Katrīna (1907–?) vācu teoloģijas studente, teoloģijas licenciāte (Jēnas Universitāte).

Rešanskis Vilhelms (1883–1944) zvērināts advokāts.

Resneviča-Sinjorelli Olga (1883–1973) ārste, literāte.

Rigaste Olga (1899–pēc 1955) LU Matemātikas nodaļas studente, specializējās astronomijā.

Rigge Valters (*Walter Rüegg*, 1918–2015) šveiciešu sociologs.

Risina Dveira (1910–?) ebreju LU Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes studente.

Rītiņa Ella (dz. Jakobsone, 1879–1960) pedagoģe, metodiķe, tulkotāja.

Rītiņš Indriķis (1872–1961) skolotājs, literāts.

Robertsa Mērija Luīze (*Mary Louise Roberts*, dz. 1950) amerikāņu vēsturniece.

Robežniece Irēne (1897–1972) ķīmiķe, farmaceite.

Rode-Dzelzkalēja Olga (1890–1939) ķirurgē.

Role Elizabete (dz. Liepiņa, šķirta Kristofora, 1895–1992) tiesību zinātņu kandidāte, advokāte.

Ropa Dina (1909–?) vācu matemātikas zinātņu kandidāte, skolotāja.

Rovekampa Mariona (*Marion Röwekamp*, dz. 1974) vācu vēsturniece.

Rovolda Katarīna (*Katharina Rowold*, dz. ?) britu vēsturniece.

Rozena Marija (1902–1962) LU Matemātikas nodaļas studente, specializējās astronomijā.

Rozenberga Milda (dz. Zelmena, 1898–?) medicīnas studente.

Rozentāle Alise (dz. Meija, 1900–?) vēstures kandidāte, skolotāja.

Rozentāle Anna (dz. Grīnberga, ?–?) pedagoģijas studente.

Rozentāle Marta (dz. Brūzīte, 1898–?) ārste.

Rozīte Anna (1903–?) tieslietu studente.

Rubene Lidija (1906–?) agronome, skolotāja.

Rudenāja Elza (dz. Rozenberga, 1911–1998) vēsturniece, Madonas novadpētniecības un mākslas muzeja direktore.

Rudlapa Nora (1905–?) tautsaimniecības studente.

Rudovska Olga (1893–1963) mākslas vēsturniece, LU privātdocente.

Rudusāne Ņina (dz. Zavadska, 1913–2006) tieslietu studente.

Rudzīte Ludmila (dz. Putvinska, 1890–?) ārste.

Rudzītis Kristaps (1899–1978) ārsts, profesors.

Ruiga Alvīne (1884–?) pedagoģijas studente, skolotāja.

Rūķe-Draviņa Velta (dz. Rūķe, 1917–2003) latviešu baltiste, folkloriste, pedagoģe.

Rullere Veronika (1905–?) teoloģijas un filozofijas studente.

Rūmane-Ķeniņa Anna (dz. Rūmane, 1877–1950) rakstniece, pedagoģe, sabiedriskā darbiniece.

Rurijs Džons (*John Rury*, dz. 1951) amerikāņu vēsturnieks.

Rūsis Heinrihs (1880–1941) jurists, sabiedrisks darbinieks.

Ruso Žans Žaks (*Jean Jacques Rousseau*, 1712–1778) franču apgaismības filozofs.

Rutmane Marija (1892–?) vēstures kandidāte.

Rūvalde Nadīne (dz. Apsene, 1906–1995) ģermāņu filoloģijas kandidāte, skolotāja.

Sarkane Dārija (dz. Skačkova, 1890–?) krievu ārste.

Seile Valērija (1891–1970) latgaliešu sabiedriskā un kultūras darbiniece, pedagoģe.

Sēja Aleftīna (dz. Cine, 1911–?) arhitekte.

Sēja Eiženija (dz. Luca, 1892–?) agronome, skolotāja.

Serebrņikova Dora (1903–?) ebreju dabaszinātņu kandidāte, ārste.

Sergejeva Ņina (1919–?) armēņu dabaszinātņu studente.

Sergejevs Vagans (1888–?) armēņu ārsts.

Seskis Jānis (1877–1943) skolotājs, diplomāts.

Sieceniece Valērija (dz. Liepiņa, 1905–1998) tautsaimniecības zinātņu kandidāte.

Sigate Lilija (dz. Cērpa, 1902–?) agronomijas kandidāte.

Silmale Klāra (dz. Novikova, 1906–?) inžnierzinātņu studente.

Sinaiska Natālija (1914–2006) tiesību zinātņu kandidāte.

Sinaiskis Vasīlijs (*Василий Синайский*, 1876 – 1949) jurists, tiesību teorētiķis.

Sināte Rasma (dz. Dziļleja, arī Tīfentāle, 1917–2005) valodniece.

Siņicina Katrīne (dz. Čaritonovskija, 1902–?) medicīnas studente.

Siņicins Nikolajs (1901–?) inženierķīmiķis.

Singajevska Ludmila (1916–?) ukraiņu teoloģijas studente.

Simontona Debora (*Deborah Simonton*, dz. 1948) vēsturniece.

Skaidrā Melānija (1910–?) filoloģijas kandidāte, skolotāja.

Skalders Kārlis (1901–2001) ārsts, zobārsts.

Škindele Elvīra (prec. Ogrīņa, 1893–1987) ārste.

Skota Džoana (*Joan Scott*, dz. 1941) amerikāņu vēsturniece.

Skraba Anna (1890–?) farmācijas studente.

Skrībe Kristīne (prec. Gulbis, 1899–?) ārste.

Skudiņa Milda (dz. Salmiņa, 1884–1969) veterinārārste, LU privātdocente (1934–1940).

Skujenieks Margērs (1886–1941) politiskais darbinieks, statistiķis.

Skultena Alise (1900–1961) pedagoģijas studente, skolotāja.

Slaucītājs Sergejs (1902–1982) astronoms.

Slempere Anna (1903–?) farmaceite.

Sloka Lauma (1891–1960) mākslas vēsturniece.

Solanda Birgite (*Birgitte Søland*, dz. 1959) – dāņu vēsturniece.

Sopere Vera (dz. Kaspareca, 1910–?) filoloģe, profesore.

Spekke Arnolds (1887–1972) filologs, vēsturnieks, diplomāts.

Spriņģe Alvīne (1899–?) tautsaimniecības zinātņu kandidāte.

Srago Johanna (1898–?) dabaszinātņu un medicīnas studente.

Sumbergs Kristaps (1868–1954) notārs.

Stakle Leontīne (dz. Miļune, 1902–pēc 1991) būvinženiere.

Stalažs Vilis (1907–1992) jurists, diplomāts.

Stankeviča Mihailīna (1895–?) dabaszinātņu studente, pedagoģe.

Starca Helēna (dz. Ledus, agrāk Eisberga, 1912–2005) dabaszinātņu maģistre, mikrobioloģe.

Starkovs Arsēnijs (1874–1927) krievu izelsmes anatoms, ķirurgs.

Stašāne Tamāra (dz. Frīdenberga, 1900–?) lauksaimniecības studente.

Sterndoka Marija (1898–1942) agronome, skolotāja.

Stērste Elza (1885–1976) dzejniece, tulkotāja.

Stirna Trīne (1894–?) veterinārmedicīnas studente.

Stiprā Ļubova (dz. Volova, 1896–1947) krievu zvērināta advokāte.

Stradiņa Ņina (dz. Mališeva, 1897–1991) ārste, fizikālterapeite.

Stradiņš Pauls (1896–1958) ķirurgs, onkologs, LU Medicīnas fakultātes profesors.

Stranga Aivars (dz. 1954) vēsturnieks.

Straubergs Kārlis (1890–1962) folklorists, klasiskais filologs, LU profesors.

Strausa Ernestīne (dz. Ozoliņa, 1895–1983) filoloģijas studente, skolotāja.

Straumanis Mārtiņš Eduards (1898–1973) fizikālķīmiķis, profesors.

Strēle Helēna (dz. Piotroviča, 1904–?) poļu zobārste.

Strods Heinrihs (1925–2012) vēsturnieks.

Strujevica Zigrīda (1915–?) vācu tieslietu studente, izceļojusi no Latvijas 1939. gadā.

Strunke Niklāvs (1894–1966) gleznotājs, grafiķis.

Strunke Olga (dz. Āboliņa, 1899–1986) kultūras darbiniece.

Sudmale Aleksandra (dz. Auzāne, 1911–?) vēstures kandidāte.

Sukute Nora (1905–1984) inženiere ķīmiķe, Organiskās sintēzes eksperimentālā institūta direktore, LKP biedre kopš 1920. gada.

Svaržinska Marija (1910–?) lietuviešu dabaszinātņu studente.

Svedborga Anna (dz. Dzinēja, prec. Bērziņa, 1903–1977) zobārste.

Svirlovskis Eduards (1874–1949) farmaceits, LU Farmakognozijas katedras vadītājs (1920–1949).

Šapiro Jozefīne (1911–?) ebreju matemātikas zinātņu kandidāte, skolotāja.

Ščerbinskis Valters (dz. 1969) vēsturnieks.

Šeidina Bella Berta (1902–?) ebreju dabaszinātņu studente.

Šereševska Rebeka (1900–?) ebreju arhitektūras studente, skolotāja.

Šibingere Londa (*Londa Schiebinger*, dz. 1952) vēsturniece.

Šilde Ādolfis (1907–1990) vēsturnieks, sabiedriskais darbinieks.

Šlesere Austrā (1907–1960) filoloģijas kandidāte, skolotāja.

Šmēlinga Helēna (1905–?) vācu ārste.

Šmita Hilda (dz. Liepiņa, 1901–1977) filoloģijas kandidāte, skolotāja.

Šmite Marta (1908–) teoloģijas licenciāte, pedagoģe.

Šmits Pēteris (1869–1938) valodnieks, folklorists, profesors, LU Filoloģijas un filozofijas fakultātes dekāns (1923–1925).

Šnore Elvīra (dz. Vilciņa, 1905–1996) arheoloģe.

Štelmahers Jānis (1893–1941) jurists, Apvienoto Latvijas nacionālsociālistisko partiju izveidotājs.

Šterna Jūlija (1906–1973) arhitekte.

Šulca Karolīna (*Caroline Schultze*, 1866–1926) poļu tautības ārste.

Šulcs Pauls (1866–1926) zvērināts advokāts.

Šulca Velta (dz. Rūse, 1912–?) tiesību zinātņu kandidāte.

Šūlmane Kamilla (1902–1999) filozofijas kandidāte, pedagoģe.

Švābe Arveds (1888–1959) tiesību vēsturnieks, literāts, sabiedriskais darbinieks.

Talce-Niedra Dagmāra (dz. Talce, prec. Grīnberga, 1892–1959) agronome, LU un JLA pasniedzēja.

Tamuža Austra (1912–?) baltu filoloģijas studente.

Tančere Marta (dz. Ozoliņa, 1895–1985) ekonomikas zinātņu kandidāte.

Taube Margareta (1908–?) medicīnas un filoloģijas studente.

Tauja Marija (līdz 1936. g. Tīlmane, 1889–1975) augu fizioloģe, LU pasniedzēja, LVU Augu fizioloģijas katderas vadītāja (1944–1956).

Tauriņa Lidija (dz. Ozoliņa, 1912–2004) vēstures kandidāte

Tauriņš Valdemārs (1904–?) mehānikas students.

Tedere Vera (1898–pēc 2000) arhitekte.

Teikmane Velta (dz. Rezovska, 1906–?) tieslietu kandidāte.

Tirzmale Anna (1913–1973) žurnāliste, tulkotāja.

Tolstojs Dmitrijs (*Дмитрий Толстой*, 1823–1889) krievu politiķis.

Tosuniana Cecīlija (*Cecilia Tossounian*, ?) argentīniešu vēsturniece.

Traniņa Alvīne (dz. Bundža, atraitne Gulbe, 1905–1994) tiesību zinātņu kandidāte, zvērināta advokāta palīdze.

Trauberga Olga (1894–1968) dabaszinātniece, zooloģe.

Treija Frīda Paulīne (1898–?) filoloģijas studente, 1939. gadā izceļojusi no Latvijas.

Treija Otilija (dz. Bute, 1896–1981) zv. advokāta palīdze.

Turkina Eiženija (dz. Lerhe, 1881–1967) angliste, leksiogrāfe, pedagoģe, tulkotāja.

Ukste Lilija (1893–1961) vēstures studente, skolotāja, bibliotēku darbiniece.

Ulmanis Kārlis (1877–1942) politiskais un sabiedriskais darbinieks.

Upesleja Kārlis (1896–1966) būvinženieris, žurnālists.

Usenko-Kaudzīte Elza (1891–1964) zobārste, ārste.

Uskure Valentīna (1907–?) agronome.

Ūdre Paulīne (1890–?) dabaszinātņu studente.

Upīte Vilma (1898–?) inženierķīmīķe, skolotāja.

Vaita Herta (dz. Samta, 1908–1998) vēstures kandidāte, bibliotēkas darbiniece.

Valdmane Marija (dz. Dimdiņa, 1904–?) arhitektūras studente.

Valdmanis Aleksandrs (1870–?) LU sekretārs.

Valtere Eleonora (dz. Fogelmane, prec. Aigare, 1898–1989) tieslietu kandidāte.

Valtere Vilhelmīne (dz. Zabudovska, 1906–?) tautsaimniecības studente.

Valters Kristaps (1861–1944) zvērināts advokāts.

Vagulāne Leontīne (dz. Grauduma, 1891–?) agronome, skolotāja.

Vanaga Melānija (dz. Šleija, 1905–1997) rakstniece, žurnāliste.

Vankina Lūcija (1908–1989) arheoloģe.

Vasiļevskis Staņislavs (1907–1988) astronoms.

Vasina Irina (1917–?) krievu teoloģijas studente.

Vecsīle Olga (1907–1947) tieslietu kandidāte, zv. advokāta palīdzē.

Vegners Eduards (*Eduard Wegner*, 1882–pēc 1940) vācu tiesību darbinieks.

Veibele Late (1877–1949) zobārste.

Veidemane Anna (dz. Juraševska, 1904–1952) tautsaimniecības kandidāte, zobārste.

Veidemane-Liepiņa Biruta (1930–?) zobārstes Annas Veidemanes meita.

Veinberga-Skuja Marija (1890–1975) ārste, Biķernieku Tuberkulozes sanatorijas vadītāja.

Veiningers Oto (*Otto Weininger*, 1880–1903) austriešu filozofs.

Veinšteina Malka (dz. Šēnberga, 1897–1941?) ebreju ārste.

Veinšteina Sterna (1899–?) ebreju dabaszinātņu un medicīnas studente.

Veitmane Klāra (1903–?) filoloģe, skolotāja.

Velme Jēkabs (1855–1928) pedagogs, valodnieks.

Ventere Lidija (dz. Spandega, atr. Bāra, 1898–1987) agronome.

Vernadska Marija (*Мария Вернадская*, 1831–1860) krievu publiciste, ekonomiste.

Veščuna-Jansone Vallija (1902–1990) tiesību zinātņu kandidāte.

Vestermane Zāra (dz. Goldberga, 1894–?) arhitekte.

Vētra Maiga (dz. Blumberga, 1906–1978) arhitekte, dziedātāja Marisa Vētra māsa.

Vētra Mariss (dz. Morics Blumbergs, 1901–1965) dziedātājs, režisors.

Videniece Margarita (dz. Kovaļevska, 1910–1999) gleznotāja, bērnu grāmatu ilustratore.

Viduks Oto (1887–1966) mākslinieks, pedagogs.

Vīgante Marta (1900–1966) ārste, medicīnas zinātņu doktore.

Vīgante Sofija (dz. Ņedumova, 1904–?) krievu arhitekte.

Vikmane Zelma (dz. Šneidere, 1907–?) farmaceite.

Vīksna Arnis (1942–2018) medicīnas vēsturnieks.

Vilāne Milda (dz. Galindoma, 1911–?) matemātikas zinātņu kandidāte, skolotāja.

Vilciņa Lidija (1904–?) teoloģijas studente.

Viļuma Valida (dz. Štarka, 1908–1991) filoloģijas kandidāte, skolotāja.

Vinogradovs Sergejs (*Сергей Виноградов*, 1869–1938) krievu gleznotājs.

Virsniece Milda (1911–?) matemātikas zinātņu kandidāte, skolotāja.

Vītola Helēna (dz. Viļuma, 1893–1976) tieslietu kandidāte, advokāte.

Vimba Milda (dz. Bernupe, 1905–1965) filozofijas kandidāte, bibliotēkas darbiniece.

Vītiņa Mirdza (dz. Stūrmane, 1913–?) vēstures kandidāte.

Vītols Alfrēds (1878–1945) inženieris, LU Mehānikas fakultātes profesors.

Volkovs, Vladislavs (dz. 1963) socioloģija spētnieks.

Volstonkrafta Mērija (*Mary Wollstonecraft*, 1759–1797) angļu rakstniece, filozofe.

Vozņaka Zoja (dz. Siliņa, 1918–2001) skolotāja, Krāslavas ģimnāzijas direktore

Zakse Alvīne (1895–1967) tautsaimniecības zinātņu kandidāte, grāmatvede.

Zaķe Dore (1897–1987) ķīmijas studente, bibliogrāfe.

Zālīte Milda (dz. Zīverte, 1903–?) teoloģijas kandidāte.

Zalkinds Kusiels (1901–1980) ebreju zvērināts advokāts.

Zārdiņa Elza (1894–?) arhitektūras studente.

Zariņa Adelīne (1898–?) ārste.

Zariņš Rihards (1869–1939) grafiķis.

Zavadskis Eduards (1879–1947) zvērināts advokāts.

Zeba Regīna (1899–1941) ebreju tautības medicīnas studente, skolotāja.

Zēberga Katrīna (1889–1975) mineraloģe, LU Ķīmijas fakultātes mācībspēks.

Zelče Vita (dz. 1965) vēsturniece.

Zemzare Daina (dz. Auniņa, 1911–1971) valodniece.

Ziediņa Anna (dz. Ukrija, 1900–1987) agronome.

Ziemele Marija (1897–?) tautsaimniecības kandidāte.

Zīle Mārtiņš (1863–1945) ārsts, filozofs.

Zušmane-Mazkalniņa Minna (1892–1956) ārste.

Zvirgzdiņa-Andžāne Olga (dz. Zvirgzdiņa, 1913–1994) tiesību zinātņu kandidāte, pedagoģe

Žaggers Alfrēds (1878–1956) astronoms, LU mācībspēks, LU Astronomiskās observatorijas direktors (1922–1944).

Žigleviča Elza (1898–1919) BTA studente, Latvijas Sieviešu palīdzības korpusa brīvprātīgā.